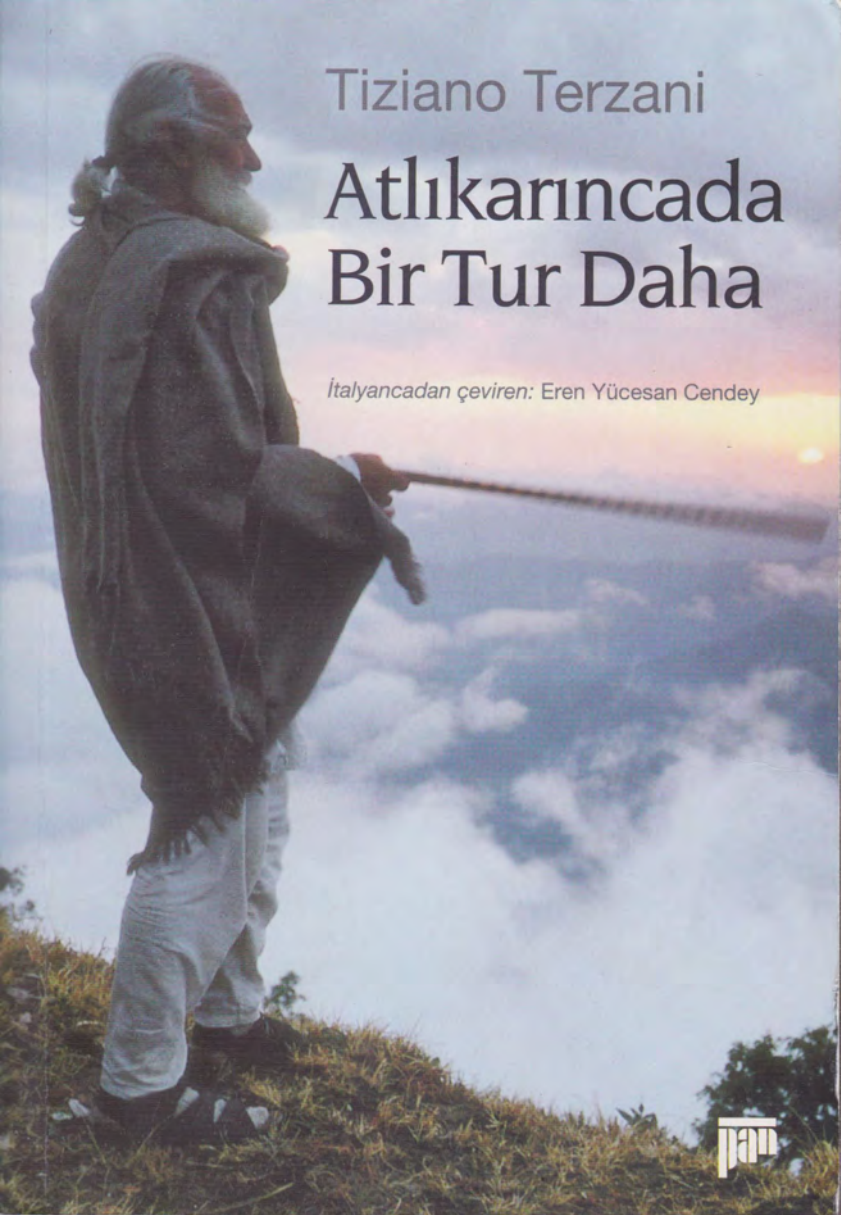

Tiziano Terzani

Atlıkarıncada Bir Tur Daha

İtalyancadan çeviren: Eren Yücesan Cendey

Atlıkarıncada Bir Tur Daha

Tiziano Terzani

İtalyancadan çeviren: Eren Yücesan Cendey

Gri Yayın Dizisi: 92

ISBN 978-605-4518-55-5

Un Altro Giro di Giostra

© Tiziano Terzani, 2004
Türkçe yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı tarafından alınmıştır.

© Pan Yayıncılık, 2013
Sertifika No: 10907

• Birinci Baskı: Kasım 2013
• Yayın Yönetmeni: Işık Tabar Gençer
• Baskı Hazırlık: Fatma Tulum
• Kapak Grafiği: Fatih Durmuş
• Baskı: Ayhan Matbaası (0212) 445 32 38
Mahmutbey Mah. Deve Kaldırım Cad. Gelincik Sok.
No: 6 Kat: 3 Bağcılar - İSTANBUL
Sertifika No: 22749

Pan Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Barbaros Bulvarı 18/4 Beşiktaş 34353 İSTANBUL
• Tel: 0212-227 56 75 / 261 80 72
• Faks: 0212-227 56 74
www.pankitap.com

Atlıkarıncada Bir Tur Daha

Tiziano Terzani

İtalyancadan çeviren: Eren Yücesan Cendey

Tiziano Terzani

Floransa'da yoksul bir aileye doğdu. Üniversitede hukuk eğitimi aldı. Olivetti şirketinde çalıştığı sırada Japonya'ya yaptığı iş gezisi onu ilk kez Doğu ile tanıştırdı. İşinden ayrılarak Columbia Üniversitesi'nde Çin dili eğitimi aldı. 1971 yılında Alman eşi ve küçük kızıyla Singapur'a yerleşti, Alman ve İtalyan basını adına Uzakdoğu muhabiri olarak gazetecilik yapmaya başladı. Daha sonra bir süre Hong Kong, bir süre de Çin'de yaşadı. Columbia Üniversitesi'nde kurduğu hayaller artık gerçek olmuştu. Çin'deki görevinin sona ermesiyle Hindistan'ı kendine yuva yaptı. Bu Uzakdoğu serüveni sırasında gazeteci gözüyle izlediği olaylar hakkında ayrıntılı ve çok satan kitaplar yazdı.

1997 yılında kanser olduğunu öğrendi. Bir yandan Batı tıbbının en modern yöntemleriyle tedavi olurken bir yandan da Amerika, Hindistan, Tayland, Hong Kong, Filipinler'i dolaşarak alternatif şifa yöntemlerini araştırdı. Kanserini bir hediye olarak kabul ettiğini söyleyen Terzani için bu aynı zamanda içsel bir yolculuktu.

1999'da Himalayalar'da bir kulübeye çekildi ve uzun süre kaldığı bu zirvede, yalnızlığın ve sessizliğin eşliğinde, güneş enerjisiyle çalışan bilgisayarı yardımıyla bu içsel yolculuğun erdemini okurlarıyla paylaştığı *Atlıkarıncada Bir Tur Daha* adlı kitabını yazdı. 2004 yılında Appeninler dağlarındaki Orsigna köyünde hayatını kaybetti.

Ölümünden sonra son günlerinde oğlu Folco ile beraber kaleme aldıkları *Das Ende ist mein Anfang* (Son benim başlangıcımdır) adlı kitabı yayımlandı.

İÇİNDEKİLER

Yolun Başlangıcı
Kestirmesi olmayan bir yol 9

New York
Aynadaki o kişi 33
Kentin çift ışığı 66
Ben'in parçaları 102
Suyun belleği 137
Dişi Örümceğin kollarında 171

Hindistan
Kaynaklara dönüş 193
Ellerdeki ışık 210
Otların kişiliği 227
Buradan geçmiş olan kişi 247
Duaların gücü 259

Tayland
Sağlık adası 283
Son nefese kadar 311

Amerika Birleşik Devletleri
Bilinmeyen topraklar 329
Hücreler için konser 365

Hong Kong
Mantarlar diyarında 387

Hindistan

Adsız 413
Tiyatro iyileştirir 464
Bana özel bir mucize 498
Sağlıklı kişiler için doktor 529

Filipinler

Sihirle kurtulanlar 563

Himalaya

Cıva tozu 603
Siste bir kaval 619
Ya bir bardak su? 660

Varış

Bulutların içinde 689

Yolun Başlangıcı

Biliriz ama sadece başkalarına olur zannederiz hep; kendi başımıza gelebileceğini asla düşünmeyiz. Ben de her zaman böyle hissederdim. Bu nedenle doktoru duyduğumda herkes gibi ben de çok hazırlıksız yakalandım ve ilk anda sanki bir başkasından söz ediliyormuş gibi geldi. Doktor, "Bay Terzani, kansersiniz," dediğinde, onu benimle değil de başkasıyla konuşuyormuş gibi dinledim; öyle ki -şaşkınlıkla hemen bunun farkına vardım ne umutsuzluğa kapıldım, ne de heyecanlandım; sanki bu konu hiç de benimle ilgili değilmiş gibiydi.

O ilk kayıtsızlığım belki de sezgisel bir savunma biçimiydi; ciddi tavrımı takınma, aradaki mesafeyi koruma da olabilirdi ama işe yaradı. İnsanın kendine, kendi dışında bir özün gözleriyle bakabilmesi her zaman işe yarar. Bu bir alıştırmadır ve öğrenilebilir.

Bir gecemi daha hastanede geçirdim; tek başımaydım ve sakince düşünme fırsatı buldum. Bu odalarda, benden önce kimbilir kaç kişinin daha aynı haberi aldıklarını düşündüm; onların bu sessiz yol arkadaşlıkları beni bir biçimde cesaretlendirdi. Bologna'daydım. Hayattaki pek çok şey gibi, her biri kendi başına anlamsız olan ama bir araya geldiğinde belirleyici bir nitelik kazanan bir dizi olay sonucu kendimi bu noktada bulmuştum: Kalküta'da başlayan inatçı bir ishal, Paris Tropikal Hastalıklar Enstitüsü'nde yapılan bir dizi inceleme; açıklanamayan kansızlığımın nedenini bulmak için yapılan başka incelemeler, beni bu-

raya getirmişti. Sonunda uyanık bir İtalyan doktor o ana kadarki açıklamalarla yetinmeyerek, o tuhaf aygıtıyla -ışıklı gözü olan ve insanın bedenine giren lastik bir yılancık- bedenimin en gizli bölgelerine bakmış ve sahip olduğu deneyim sayesinde çok iyi bildiği o şeyi hemen tanımıştı.

Dikkati ve açıksözlülüğünden dolayı kendisine minnettardım. Artık hiç olmazsa sakin kafayla, belirsizlikten kurtulmuş olarak plan yapabilir, önceliklerimi belirler, gerekli kararları alabilirdim. Elli dokuz yaşımı bitirmek üzereydim ve içimden şöyle bir arkama dönmek, vardığım dağın tepesinden tırmanmış olduğum yola bakıp keyiflenmek istemiştim. O zamana kadar geçen hayatım mı? Olağanüstüydü! Birbiri ardına serüvenler ve büyük bir aşk yaşamıştım, hiçbir pişmanlık duymamıştım ve beni bekleyen önemli bir görevim yoktu. Eğer çocukken, bu yolculuğun henüz başındayken, hayat için kendime "bir ağaç dikmek, dünyaya bir evlat getirmek ve bir satır yazı yazmak" gibi bir hedef koymuş olsaydım; şimdi bunların tümünün gerçekleştiğini söyleyebilirim. Üstelik, neredeyse farkına varmadan, yorulmadan ve geçtiğim yollarda eğlenerek yapmıştım bütün bunları.

Hastanede geçirdiğim o gece, sadece yolun ıslak asfaltından geçen otomobillerin hışırtısıyla ve koridorda yürüyen hemşirelerin marley zeminde yankılanan adım sesleriyle bölünen sessizlikte, aklıma -o andan beri beni terk etmeyen- bir görüntü takıldı. Bana öyle geldi ki, sanki bütün hayatımı bir atlıkarınca üzerinde geçirmiştim: İlk başlangıç anından beri beyaz at bana düşmüştü ve onun üzerinde keyfimce alçala yüksele dönerken -bunu ilk kez o anda fark etmiştim- kimse bana biletim olup olmadığını sormamıştı. Hayır. Gerçekten de biletim yoktu. Tamam; şimdi kontrolör gelmişti ve bedelini ödüyordum; eğer işler yolunda giderse, belki ... atlıkarıncada bir tur daha atabilirdim.

Ertesi gün, herhangi bir gün gibi başladı. Çevremde her şey aynıydı ve dışarıdan bakan biri için, kafamın içinde fırıl fırıl dö-

nen düşüncelerin yarattığı büyük fırtınayı yansıtan hiçbir şey yoktu. Pracchia'ya, oradan da Orsigna'ya varmak için tren değiştirdiğim Porretta Terme'deyken yıkanması için çamaşırhaneye bıraktığım çamaşırlarımı almam gerektiğini bile düşünebildim. Eve vardığımda, beni bekleyen Angela'ya ormanda bir gezinti yapmayı önerdim. Birlikte geçirdiğimiz neredeyse kırk yıldan sonra konuşmak ve susmak artık çok kolaylaşmıştı. Ona bu hastalığın üzerine gideceğimi ve başaracağımı söylediğim an, duygulandığım tek an oldu.

Ne yapacağıma bir an önce karar vermeliydim. İlk tepkim tıpkı yaralı bir hayvanınki gibi oldu: Bir mağaraya çekilmek... Ansızın pek az gücüm kaldığını, bunu olabildiğince yoğunlaştırmam gerektiğini hissettim. Çocuklarım ve dünyadan el etek çekişimi anlaşılmaz bulacak arkadaşlarım dışında hiç kimseye hiçbir şey söylememeye karar verdim. Zihnimi bir noktaya odaklamak ve hiç kimsenin, hiçbir olayın dikkatimi dağıtmamasını istiyordum.

Her şeyden önce nerede ve özellikle nasıl tedavi olacağımı seçmeliydim. Kemoterapi, radyoterapi, ameliyat ve bunların -söylenenlere göre- yıpratıcı sonuçları artık tek seçenek değildi. Hattâ artık her şeyin tartışma masasına yatırıldığı günümüzde resmî ağızlardan açıklanan her şeye kuşkuyla bakılıyordu; bütün otoriteler ayrıcalıklarını yitirmişlerdi ve herkes hiçbir dayanağı olmadan kendinde herkesi ve her şeyi yargılama hakkını buluyordu. Klasik tıp hakkında kötü konuşmak moda olmuştu; "alternatif tıp" büyük bir nimet sayılıyordu.

En azından adları kulağa daha çekici geliyordu: Ayurveda, pranoterapi, akupunktur, yoga, homeopati, Çin şifalı bitkileri, reiki ve -neden olmasın? Filipinli ya da değil- şifa ameliyatçıları... Her zaman kulağa çalınan, birilerinin anlattığı, tam da inanılmak ve umut vermek üzere oluşturulmuşa benzeyen bir öykü vardı ve benzeri "şifa" türlerinin sayısı giderek artıyordu. Bir an için bile bunların hiçbirini dikkate almadım.

Yine de bu işlemlerin pek çoğu, benim otuz yıl boyunca yaşamış olduğum Asya kökenliydiler; kiminin kökeni de şu anda evimin bulunduğu Hindistan'daydı! Geçmişte ben de bunlara başvurmamış değildim: Çin'deyken o zamanlar on bir yaşında olan oğlum Folco'yu ellerine teslim ettiğim akupunkturcu, onun astımını iyileştirmişti. Daha bir yıl önce, henüz ne yapılacağına karar vermemişken, Fransız arkadaşım Leopold'u Dalai Lama'nın Dharamsala'da bulunan ve Astrolojik Tıp Enstitüsü'nde -evet aynen bu bileşim- çalışan özel doktoruna götürmüştüm. Doktor onun on yedi ayrı nabzını dinlemiş, koyun pisliğine benzeyen -ama çok şifalı olduğu anlaşılan- kara haplar vermiş ve sarılığını iyileştirmişti. Dahası; Batılı insanın bilim otoyoluna girerek, kadim bilgeliğini pek kolay unuttuğunu, şimdi modernlik modeliyle Asya'yı fethederek orada bulunan yerel ve geleneksel bilgileri de silme tehdidinde bulunduğunu yazan ve söyleyen de bizzat bendim.

Düşüncemi değiştirmiş değildim ama kendi canımı kurtarmam söz konusu olduğunda bir an bile tereddüt etmedim: Kendimi bana en tanıdık gelene yani bilime, Batı düşüncesine emanet etmeliydim. Bu gibi durumlarda insanın boşa harcayacak fazla zamanı yoktur; alternatif diye bilinen ilaçlar ise çok uzun bir süreç içinde işe yarıyorlardı. Bu yalnızca bir zaman sorunu da değildi; işin doğrusu, onlara güvenmiyordum. Şifa bulma sürecinde tedaviye ve bunu uygulayana güven duymak son derece önemli hattâ bence temel bir etkendi.

Hayatta şanslı olmak çok işe yarar ve ben genellikle normalin üstünde şanslı biri olmuşumdur. Bu kez de şans benden yanaydı ya da ben öyle sanmıştım; zaten eninde sonunda bu ikisi aynı kapıya çıkar. Asya'da çalıştığım dönemde *New York Times*'ın muhabirlerinden olan ve iki kez Pulitzer Ödülü kazanmış eski bir meslektaşımla ortak bazı deneyimlerimiz yüzünden yakın bir dostluk kurmuştuk; her ikimiz de tutuklanarak Çin'den ko-

vulmuştuk, her ikimiz de her türlü meslekî mantığa aykırı düşse de çok "önemli" merkezlerden sonra ilgileneceğimiz ülke olarak Hindistan'ı seçmiştik. Şimdi bizi birbirimize bağlayan başka bir ortak noktamız daha vardı; birkaç yıl önce arkadaşım da aynı hastalığa yakalanmıştı ve hastalığı yenmişti. Onu görmek için Delhi'ye gittim ve bana tavsiyede bulunmasını istedim.

Onu "onaran" kişiler -kendi verdiği adla *fixers** - görüşüne göre piyasanın en iyileriydiler. Arkadaşıma inandım. Birkaç telefon görüşmesi, bir faks sonrasında kendimi New York'ta buldum; yeni ve deneysel bir tedavide on sekizinci sırada olan hastanenin adı *Memorial Sloan-Kettering Cancer Center* ya da kısaca MSKCC idi; çeklerin üstüne bu kısa adın yazılmasını istiyorlardı; böylelikle kendi bankalarıyla bile belli bir gizliliği koruyorlardı.

Un Indovino mi Disse (Bir Kâhin Bana Dedi ki)** adlı kitabımın çıkmasından sonra bana şimdi ne yazmak istediğimi soranlara, kitapların evlatlar gibi olduklarını; onları yaratmak için önce gebe kalmak ve buna da gönüllü olmak gerektiğini söylüyordum. Uzun yıllar Uzakdoğu'da yaşamış biri olarak, fırsatım olursa daha da uzak doğuda yani Amerika Birleşik Devletleri'nde bir keşif gezisine çıkmak istiyordum. Amerika'ya "gebe kalmak" bahanesiyle gitmiş gibi yaparak kendimi unutturmayı başardım.

New York Times Gazetesi'nin küçük ilanlarından Central Park yakınında kiralık tek odalı bir daire buldum ve görmeye gittiğim an evi tuttum. Gri renkli bir halıyla kaplanmış birkaç metrekarelik evi, iki parça Endonezya dokuması ile renklendirdim; büyük ve alçak pencerenin önüne tunç Çin Buda heykelini yerleştirdim ve birkaç ay boyunca mağaram olacak evimi hazır ettim.

---

* Fixers: Tamirciler - ç.n.

** Evet, Singapurlu Rajamanickam adlı bir kâhin bana elli dokuz ve altmış iki yaşlarım arasında hayatımda bir darboğaz olacağını, belki bir ameliyat geçireceğimi söylemişti; ama hepsi buydu. Ötekiler genellikle hayatımda benzeri bir şey görmemişler ve hepsi bana uzun ömürler vaat etmişlerdi.

Angela ve MSKCC'dekiler dışında hiç kimse nerede olduğumu bilmiyordu. Telefon ve kapı hiç çalmıyordu; dünyaya açık bıraktığım tek kapım elektronik postamdı; şişeyle denize atılmış mesajlar arada sırada herhangi bir yerde bulunabilecek bilgisayarımın sibernetik kumsalına vuruyordu. Bence, söyleyecek sözü olanlara karşı en ılımlı ve en az istilacı iletişim yolu buydu; hızıyla koşut savsak diline kendini kaptırmamalıydın ve gelen iyi mesajları yeniden okumak için bir çıktı almalıydın; o kadar.

Durumum mükemmeldi. Uzun süredir hayalini kurduğum buydu işte. Bütün bir gün özgürdüm; yapacak hiçbir işim, görevim yoktu, zihnimi istediğim gibi serbest bırakabilirdim; hiçbir şey araya girmiyordu; -bir zamanlar takıntı halini almış olan- yerine getirmem gereken ödevlerim olduğu düşüncesinden sıyrılmıştım. Onca şamatadan sonra nihayet böylesine derin bir sessizliğe kavuşmuştum işte. Savaşlar, devrimler, seller, depremler, Asya'daki büyük değişimlerle geçen yıllardan sonra tehlikede olan, yıkılmış -ya da daha sık olarak- boşa harcanmış hayatları izlemenin tutkunu olmuştum. Başkalarına ait o kadar çok yaşantı görmüştüm ki. Şimdi yalnızca beni en çok ilgilendiren hayatı seyrediyordum: Kendi hayatımı.

Ve üstelik inceleyeceğim çok şey vardı. Yepyeni incelemelerden ve "Pek emin olamadığımız bir gölge var", "Bir tahlil daha gerekiyor", "Haftaya tekrar gelin", "Üzgünüm ama size kötü bir haber vermek zorundayım..." şeklinde yansıtılan aynı sonuçtan sonra anlaşıldı ki; içimdeki kötü huylu şeyden sadece bir değil tam üç tane vardı ve her biri ayrı özellikleri olan, her biri başka türlü bir tedaviye yanıt veren türdendi. Bunun üzerine, geçerliliklerinden tek bir an bile kuşku duymadan, hattâ her şeyin doğru ve denenebilecek en iyi yol olduğu konusunda içim son derece rahat biçimde, üzerimde kemoterapi, operasyon ve radyoterapi uygulanmasını izledim.

O zamana dek kendimi bu kadar maddeden yapılmış hisset-

memiştim hiç; bedenime hiç bu kadar yakından bakmamıştım ve şimdi onun denetimini elden kaçırmamayı, efendisi olmayı, arzularına, ağrılarına, çarpıntılarına ve kusma krizlerine yenik düşmemeyi öğreniyordum.

Farkına vardım ki, o zamana dek bir haftalık dergi için çalıştığımdan biyolojik ritmim ve ruh hallerim haberin yazılması gereken güne ve o günün getirdiği sıkıntıya göre belirlenmişti; cumartesi ve pazar günleri benim için büyük bir mutluluk kaynağıydı; o günlerde dünya isterse yerle bir olabilirdi çünkü dergi çoktan basıldığı için ben hiçbir şey yapmak, yazmak, eklemek durumunda değildim. Kayıtsızlığım bir sonraki sayının planlandığı pazartesi günü de sürüyordu, yazacağım yeni konuyu bulmam ve notlar almaya başlamam gereken salı ve çarşamba günleri ise gerginliğim artmaya başlıyordu. Perşembe günü yemeden içmeden kesilip konuya yoğunlaşıyordum çünkü o gün yazımı teslim etmem gereken gündü; olası bir güncelleme nedeniyle cuma günlerimi şöyle böyle rahatlamış olarak geçiriyor ve sonra her şeye yeni baştan başlıyordum. Ertesi hafta bir savaş cephesinde, devlet darbesi olmuş bir başkentte, ruhunu anlamam gereken bir ülkeyi baştan başa kat ettiğim bir yolculukta ya da baştan sona kurgulamam gereken bir öykünün peşinde koşmaya başlıyordum. Şimdi ise haftanın bütün günleri aynıydı. Alçalmalar ve yükselmeler yoktu; bütün yalınlıkları, bütün olağanüstülükleriyle dümdüzdüler. Kimse benden bir şey beklemiyordu.

Her mevsimin kendine özgü meyveleri vardır ve benim gazetecilik mevsimim de meyvelerini vermişti. Son zamanlarda giderek daha sık bir biçimde içinde bulunmuş olduğum durumların benzerleriyle karşılaşır, zaten tanıdığım sorunlarla yüz yüze gelir olmuştum. Daha da kötüsü; yazarken, yirmi yıl önce yazmış olduğum sözlerin ve öykülerin yankılarını duyar gibi oluyordum. Sonra bir de şu vardı; bir zamanlar tutkuyla peşinden koştuğum olaylar beni artık aynı derecede heyecanlandırmıyordu. Yılların

geçmesiyle birlikte, olayların asla gerçeği yansıtmadıklarını ve hepsinin ardında -bir başka gerçeklik düzeyi gibi- bambaşka bir şeyin, durumun var olduğunu; bunu yakalayamayacağımı ve zaten gazeteciliğin, hele bugünlerde uygulandığı haliyle, bu gerçekle ilgilenmediğini öğrenmiştim. Bu mesleği sürdürecek olmak, en fazla daha önce yaptığımı yapmayı sürdürmekti. Kanser karşıma iyi bir fırsat çıkarmıştı: Kendimi tekrar etmeyecektim.

Tek fırsat bu değildi. Yavaş yavaş kanserin, arkasına gizlendiğim bir tür kalkan olduğunu fark ettim; daha önceleri bana saldıran her şeye karşı kendimi bu kalkanla savunabiliyordum; gündelik hayatın sıradanlığına, sosyal görevlere, boş sohbetlere karşı bir duvar oluşturmuştum. Kanserle birlikte, artık kendimi hiçbir konuda görevli hissetmeme ve suçluluk duymama hakkını elde etmiştim. Mutlak olarak özgürleşmiştim. Tuhaf görünebilir ve kimi zaman bana da çok tuhaf görünüyordu ama, mutluydum.

Eski bir İngiliz dostum "İnsanın hayatın tadını çıkartabilmek için mutlaka kanser olması mı gerekir?" diye yazmıştı. Ortadan kaybolduğumu duymuş ve e-postayla benden haber almak istemişti. Ona bunun benim için "atlatma" bir haber tadı taşıdığını yazmıştım ve evet benim bakış açımdan en güzeli değilse de varoluşumun en karışık dönemiydi. Yolculuk benim için her zaman bir yaşam tarzı olagelmişti ve şimdi hastalığımı bir başka yolculuk olarak ele alıyordum. Benim dışımda planlanmış, öngörülmemiş olduğu için bu yola ilişkin haritalarım yoktu, kendimi hazırlamamıştım ama şimdiye dek yapmış olduklarım içinde en yoğun ve yorucu olanıydı. Olup biten her şey beni doğrudan etkiliyordu. Ona kanser olmamanın tadını çıkarmasını ama eğer ilginç bir alıştırma yapmak istiyorsa tek bir gün için bu hastalığa sahip olduğunu hayal etmesini ve böylece sadece hayatın değil, çevremizdeki insan ve nesnelerin nasıl ansızın çok değişik bir ışık altında görünmeye başladıklarını düşünmesini, fark etmesini söyledim. Belki de bu, daha doğru bir ışıktı.

Eski dönemlerde Çin'de pek çok kişi ölümlülüğünü unutmamak için evinde bir tabut bulundururdu; bazıları da önemli kararlar almaları gerektiğinde bu tabutun içine yatarlar, böylece her şeyin nasıl da geçici olduğunu çok daha iyi bir bakış açısından görebilmeyi başarırlardı. İnsan, günlerinin ne kadar değerli olduğunu anlamak için neden bir an için hastalandığını, günlerinin sayılı olduğunu -ki zaten öyledir- düşünmek istemez?

Hintliler bunu şöyle bir öyküyle anlatırlar; peşine kaplan takılmış bir adam kaçarken bir yardan aşağı düşer. Zavallıcık, boşlukta yuvarlanırken bir dala tutunmayı başarır ama o da kırılmaya başlar. Artık kurtuluşu olanaksızdır; tepesinde kaplanın pençeleri, aşağıda uçurum vardır. Ne var ki tam o anda, hemen elinin altında, kayalığın taşları arasında güzel ve taze bir çilek görür. Onu koparır ve... hayatında hiçbir çilek ona bu sonuncusu kadar leziz gelmemiştir.

Ben de bu zavallı adamcağızın rolünü oynamaktaysam; New York'taki huzurlu yalnızlığım içersinde tattığım o günlerin, haftaların ve ayların çileği tatlı mı tatlıydı. Ama düşmeye razı olmamın nedeni bu değildi. Tam tersine, kendime yardımcı olabilmek için her çareye başvuruyordum. Ama bu nasıl olacaktı? Ben, zihnimle ya da başka bir şeyle tutunmuş olduğum dalın kırılmaması için bir şeyler yapabilir miydim? Ve eğer bedenimi bu rahatsız pozisyona kendim soktuysam, onu bu durumdan kurtarmak için yine kendim ne yapabilirdim? İki tetkik arasında bu soruyu yönelttiğim doktorların bir yanıtı yoktu. Bazıları bu yanıtı aramanın önemli olabileceğini biliyorlardı ama hiçbiri bunu yapmıyordu.

Aynen gazeteciler gibi benim doktorlarım da olayları onlara göründükleri biçimiyle ele alıyorlar ve olayların arkasına saklanabilecek ve ele geçmesi kolay olmayan "öteki"nin peşine düşmüyorlardı. Onların gözünde ben sadece bir bedendim: İyileştirilmesi gereken bir beden. Bu yaklaşıma söyleyecek iyi bir sözüm vardı. Ben aynı zamanda bir zihinim, belki aynı zamanda

bir ruhum ve kesinlikle bir öyküler, deneyimler, duygular, düşünceler ve heyecanlar birikimiyim; bütün bunların hastalığımla çok yakından ilişkileri olmalı. Hiç kimse bunu göz önünde bulundurmak istemiyor ya da beceremiyordu. Hattâ tedavi sürecinde bile böyle bir yaklaşım söz konusu değildi. Saldırılması gereken *kanserdi;* el kitaplarında ayrıntılarıyla tanımlanmış, olumlu ve olumsuz sonuç istatistikleri tutulmuş, herkese ait olabilecek bir kanser. Ama o, *benimki* değildi!

Seçmiş olduğum bilimsel ve mantıksal yaklaşıma göre, benim sağlık sorunum aşağı yukarı bozulmuş bir otomobilinkiyle aynıydı; onarılması ve düzeltilmesi için bir tamirciye teslim edilmeliydi; oysa burada söz konusu olan bir insanın sorunuydu ve o insan bilinçli olarak, bütün arzusuyla onarılmak ve yeniden harekete geçirilmek için niyetini ortaya koyuyordu.

Benim başarılı doktor-tamircilerim insan olarak bana hiçbir şey sormuyorlar ya da pek az soruyorlardı. Önemli olan, çeşitli "uygulamaları" için onların belirledikleri randevu saatinde bedenimin orada bulunmasıydı.

En azından bedendeki bir hücreyi neyin delirttiği öğrenilmiş miydi? O hücreyi yaşamsal işlevini terk etmeye ve yaşamı tehdit eden bir unsura dönüşmeye yönlendiren neydi?

Bunu gidip MSKCC'nin araştırma biriminin genç başhekimine sormaya karar verdim çünkü okuduklarıma göre o, yalnızca bu sorunun yanıtını bilmekle kalmıyordu; çok önemli bir başka keşfin eşiğindeydi. Bir elektrik düğmesi gibi sağlıklı bir hücreyi ansızın hasta hücreye -ya da tam tersi- dönüştürebilen şifrenin ne olduğunu araştırıyordu.

Bana, "Doğru yoldayız ama sonuca varmamız, aya insan yollamaktan daha karmaşık bir işlem gerektiriyor," dedi.

Anlamayı becerebildiğim, büyüleyici bir şeydi. Tamamen rastlantısal bir nedenle bu genç adam tam da benim hastalığım konusunda uzmanlaşmıştı ama onu dinledikçe farkına varıyordum

ki, hayatın gizemli dünyasındaki keşfi onu "ben-bütün olarak insan olan" yönden çok daha uzak bir yöne sürüklüyordu ama aynı zamanda "ben-beden olan"dan da uzaklara savrulmuştu.

O ince ince işleyerek, hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmayarak, küçükten daha küçük olanın peşine giderek bedendeki milyarlarca hücrelerden birinin DNA'sında bulunan milyonlarca koddan birinin içine varmıştı. İyi ama *ben* neredeydim? O elektrik düğmesine yanlış biçimde basacak bir şey yapmış olmalıydım.

"Hayır. Sizin kesinlikle bir rolünüz yok," diyordu. "Her şey onun kodunda zaten kayıtlıydı ve pek yakında sizin içinizde bir yanılma yaşayan bu minik parçacığı yeniden programlama düzeyine varmış olacağız."

Sonuç avutucu sayılırdı ama ben yine de onun ve meslektaşlarının yanıldıklarını düşünüyordum. O kapının anahtarını bulabildiklerinde onun arkasında bir başka kapı, sonra bir kapı daha ve bir tane daha ile karşılaşacaklarını düşünüyordum ve her bi rinin bir başka anahtarı olacaktı çünkü eninde sonunda benim sevgili bilim adamlarımın aramakta oldukları bütün anahtarlara ulaşan anahtar; bütün şifrelerin şifresiydi: Bu *"Tanrı'nın şifresiydi."* Nasıl oluyor da onu ele geçirmeyi hayal ediyorlardı?

Kendimi emanet ettiğim doktorlarıma olan güvenim asla sarsılmadı, hattâ arttı. Ama onları daha yakından tanıdıkça, bir teli eksik keman gibi ses verdiklerini ve sorunu -elbette çözümü de- son derece mekanik bir bakış açısıyla ele alma tuzağına düştüklerini görüyordum. Bazıları benim bu kuşkumu fark ediyorlar ve benim kimi saptamalarımla pek eğleniyorlardı. Örneğin; konuya ilişkin sözcükler ve terimler gözden geçirilemez miydi? "Bana kalırsa işe yarar," diyordum. Bu hastalığın çevresini sarıp sarmalayan özel dil, bütünüyle savaşa dayalı bir dildi ve başlangıçta ben de onu kullanıyordum. Kanser, "savaşılması" gereken bir "düşman"dı. Tedavi, bir "silah"tı. Tedavinin her bir aşaması bir "muharebe"ydi. "Hastalık" dışarıdan içimize sızan ve ortalığı

karıştıran dışsal bir şey olarak görülüyordu ve bu nedenle; yok edilmeli, silinip atılmalı, kovulmalıydı. Kanserle birkaç hafta birlikte yaşadıktan sonra bu bakış açısı beni artık rahatlatmıyordu.

Birlikte yaşamamız zorunlu olduğu için, içimdeki bu ziyaretçiyi artık ellerim, ayaklarım, kemoterapi yüzünden tepesinde tek bir tel bile saçı kalmamış olan başım gibi bir parçam olarak görmeye başlamıştım. Bu kanserin üzerine gitmektense, değişik yeniden bedenlenişlerinde onunla sohbet etmek, benimle arkadaş olmasını sağlamak istiyordum; çünkü şu ya da bu biçimde onun belki uyuklar durumda bile olsa içimde kalacağını ve yürüyüşümün geri kalan kısmında bana yoldaşlık edeceğini anlamıştım.

"Sabahları uyandığınızda yüreğinize, midenize, akciğerlerinize, karaciğerinize gülümseyin. Unutmayın ki onlara pek çok şey borçluyuz." Bu sözleri meditasyondan söz etmek için Delhi'ye gelen ünlü Vietnamlı Budist keşiş Thich Nhat Hanh'dan duymuştum. O zamanlar bu öğüdün işime yarayacağını bilmiyordum. Şimdi her gün, içimdeki konuğa gülümsüyordum...

Bilimden ve mantıktan yana durdukça, başlangıçta görmezden geldiğim "alternatif" çılgınlığına ve büyüsüne karşı merakım daha çok artıyordu. Asla yanlış bir yola saptığımı düşündüğüm için değildi bu (Herkese önereceğim ilk yol daima bu olur.) ama olasılıkla en doğru olan bilim yolunun da sınırları olduğunu ve başka yerlerde, başka yollar yürüyerek bambaşka şeyler bulabileceğimi hissetmem yüzündendi. Bu kesinlikle "alternatif" değil; olsa olsa "tamamlayıcı" bir yol olacaktı.

Böylece New Yorklu tamircilerim onarımlarını bitirdiklerini ve beni üç ay boyunca görmek istemediklerini söyledikleri zaman -üç ay bana bir sonsuzluk gibi gelmişti!- hemen o yöne doğru koşmaya başladım.

Kendisine attığım bütün o yumruklardan sonra organizmamı biraz huzura kavuşturmalıydım; onu, şifa niyetine bedenime yükledikleri zehirlerden arındırmalı, artık yalnızlığa alışmış

olan zihnimi yeniden dünyaya uyumlamalıydım. Böylece benim durumuma uyacak bütün öteki tıp, şifa ve mucize türlerini görebilmek için yeniden yürüyüşe geçtim.

İlk işim Hindistan'a; hayatın her daim doğal, insanlığın hâlâ en renkli, zamanın en uzun olduğu, eskiyle yeninin yan yana yaşadığı, yaşamanın ve ölmenin dünyanın her yerine oranla çok daha kadim bir deneyim olduğu bilinen o topraklara dönmek oldu.

Delhi'den ayrılalı bir yıl kadar oluyordu ve dükkânına girdiğimde Krişna heykelinin boynuna asacağı yasemin çiçeklerinden mis kokulu kolyeyi dizmekle meşgul olan yaşlı kuyumcu Sundar Nagar, bana neler olduğunu sordu.

Başka kimseye açılamayacağım biçimde ona, "Hastane hastane dolaştım. Kanserim," deyiverdim.

O mutlak doğallığıyla bana, "Hayatının en ilahî dönemi olmuş olmalı," dedi.

Evet, öyleydi. Ama o bunu nasıl bilebiliyordu?

"Camiden kovulunca merdivenlerden yuvarlanan Müslüman'ın öyküsünü bilmiyor musun?" dedi.

"Hayır, bilmiyorum."

"Sırtını vurduğu her basamak canını acıtıyormuş, acı çekiyor ve Tanrı'yı düşünüyormuş. Ama en aşağıya vardığında başka ba samak olmadığına üzülmüş. Eminim senin için de aynı şey olmuştur."

New York'ta yitirdiğim sıradan kâğıt para tutacağının yenisini satın almak için buraya girmiş olmam büyük şanstı. Kendimin bile ne olabileceğini bilmediğim, ama yine de girişmiş olduğum şu arayış yolculuğum için bu öyküden daha güzel bir yolluk bulunabilir miydi?

Üç ayda bir yapılan New York'taki kontrollerimi aksatmadan, her seferinde bir başka izin peşinden gittim; ya bir merakımı gidermek ya da işittiğim bir öykünün doğru olup olmadığını göz-

lerimle görmek için dolaştım durdum.

Böylece bir haftamı Hindistan'ın en uç noktasında, genç bir doktorun yönettiği eski ve dökünti bir ayurveda merkezinde geçirdim. Genç doktor, dedesinin babasından öğrendiği, onun da atalarından devraldığı, geleneksel tıbba ilişkin bütün kutsal yazıları ezbere biliyordu. Pirinç tarlalarının ortasındaki yer çok güzeldi; efsanelere göre, kaçırılan karısını maymunların yardımıyla kurtarmak için Lanka'ya giderken yolu buralardan geçen Tanrı Rama tarafından kurulmuş olan kadim ama şimdi virane bir tapınağa çok yakındı.

Yine Hindistan'da bir reiki kursuna devam ettim ve diploma aldım. Tayland'da ise, şu anda pek gözde olan bir tedavi uyarınca yedi gün boyunca aç kaldım ve böylece kolon temizliği sağlandı.

Filipinler'in kuzeyindeki Asya Piramidi'ni açılış arifesinde ilk ziyaret eden kişi oldum; burası, bir önceki akşam beni "ameliyat etmiş" olan en ünlü şifacının Dünya Sağlık Merkezi olacaktı.

Günler boyunca Orta Hindistan'da benim için çok özel olarak ot ve saz demetlerinden, yeşil ve pis kokulu haplar yapacak olan bir "büyücü-doktor'un yanında yaşadım. Yine günler boyunca, Kerala'nın en ünlü geleneksel yöntemlerle tedavi uygulayan merkezinde kaldım ve bütün öteki hastalar gibi geceleri gözümü bile kırpamadım çünkü bahçede bağlı olan bir fil hiç durmadan bağırıyor, ayurvedanın koruyucu tanrıçası onuruna yapılan şenlik için gelmiş olan orkestra günbatımından şafağa dek borazanlar çalıyordu.

Homeopatlığı seçerek cerrahlığı bırakmış bir İtalyan doktorla buluşabilmek için Boston'a kadar giderek "deniz tıbbı" konusunda bir kurs aldım. Eski cerrah, Emilia bölgesinin gözden ırak bir ovasında yaşadığı eski çiftlik evinde bilgisine bilimsellik kazandırmaya uğraşıyordu. Kendisi bile yaptıklarının büyüyü andırdığını kabul ediyordu. Ben de bu büyüyü bizzat üzerimde denedim! Olumlu sonuçlar aldım.

Hong Kong'a gittim, çünkü insansever ve milyarder bir yaşlı Çinlinin ölmeden önce insanlığa bir armağan olarak kansere deva bulmak için bütün servetini bu konuda yapılan bir araştırmaya yatırdığını ve Çin geleneğinde her zaman "mucizevi" olarak görülmüş bir mantarın özünden ilaç yaptırdığını duymuştum.

Tayland'ın kuzeyinde bulunan Chiang Mai bölgesinde eski dostum Dan Reid ile buluştum; Taoculuk ve *çi gong* konusunda uzman olan dostumun öğretmenliği ile her sabah kadim Çin eg zersizlerini yaptım ve Dan'ın aynı zamanda hakkında bir kitap da yazmış olduğu "kozmik enerjiyi toplamak" konusunda ustalaştım.

Kaliforniya'nın yüksek kıyılarının birinde, terk edilmiş ıssız yapılarda kaldım; okyanus manzarasının insanın ruhunu sonsuzluk duygusu ile doldurduğu bu yerde, kanser hastaları için düzenlenen bir destek seminerine katıldım. Dokuz kişiydik ve her birine ilişkin hüzünlü ve neşeli anıları hâlâ saklıyorum. Hemen ardından, her ikisi de Hintli olan, büyük bir yoga öğretmeninin ve bir müzisyenin peşine düştüm. Onların inancına göre; belirli yoga pozisyonlarını alan insan "kanallarını açtığı için" müzik dokularına ve hücrelerine sızıyor, onların canlılığını uyarıyordu. Bu elbette iyi geldi bana. Hücrelerime inebildi mi bilmiyorum ama müzik gerçekten de insanın doğrudan yüreğine hitap eden türdendi.

Yine Hindistan'da pek çok mucize yarattığına inanılan ve günümüzün en büyük ermişlerinden biri olarak kabul edilen Sai Baba'yı görmek istedim. Ama onun *aşram*ına vardığım gün o başka bir yerdeydi ve bunu, kendisi ile karşılaşmamın gereksiz olduğu şeklinde yorumladım.

Yine aştığım yollar boyunca Budizm'in kutsal yerlerini ziyaret ettim. Hintlilerin yeniden doğmamayı garanti edebilmek için ölmeye gittikleri kent olan Benares'te günlerce kaldım.

Her zamanki gibi bir şey ararken başka şeyler bulunduğunu

bilen ben, zaten pek geniş olan doktor, uzman ve şifacı koleksiyonuma; dilenci ermişler, yaşlı bir Cizvit psikolog, çocukluğundan beri bir heykele âşık olan bir keşiş ve benzeri pek çok acayip tip ve karakter ekledim.

Her gittiğim yerde, kimi zaman bana sunulan "ilaç"ları da deneyerek "mucizevi" biçimde iyileşmiş hastalar, tuhaf bir pozisyon ya da acayip bir tedavi sonucunda şifa bulanlarla ilgili pek çok öykü biriktirdim ama bir o kadar da Batı'nın bilimsel tıbbını reddedip alternatif bir tedaviye başvurarak hayatını kaybedenlere de tanık oldum.

Geçmişte yaşadığım hayat tarzı yüzünden yakalanmış olduğumu düşündüğüm bu hastalığın tedavi edilmesine yardımcı olmak istiyorsam, geçmişle bağlarımı keserek yepyeni bir hayata başlamam gerektiğine inanıyordum. Demek ki doğru bir yola sapmıştım. Artık bambaşka insanlarla görüşüyor, bambaşka sorunlarla yüz yüze geliyor, bambaşka düşüncelere dalıyordum. Ben bile -üstelik sadece fiziksel olarak değil- bambaşka biri olmuştum. Bu noktada bir tek adım atmaktan, eşiği aşmaktan başka çarem yoktu; bu eşik de artık yalnızca Hint tarzı yaşamaktı.

Böylece, üç ayımı bir *aşram*da geçirmeye, biraz Sanskrit dili öğrenmeye ve de insanoğlunun her zaman sormuş olduğu o tek ve en büyük soru üzerine kafa yormaya karar verdim; Hindistan'ın en kadim ve kutsal yazıtlarının özü olan *Veda*ların son bölümü sayılan *Vedanta*'nın merkezinde de aynı soru yer alıyordu: "Ben, kimim?" Bunun yanıtı elbette, "Ben şu gazetede çalışan gazeteciyim, şu kitabın yazarıyım, şu hastalığa yakalanmış hastayım," değildi. Bu nedenle -biçimsel olsa bile- artık bir zamanlar olduğum kişi olmak, özel adımla çağrılmak, bir geçmişe sahip olmak istemiyordum. En basit haliyle *"Anam"* yani "Adsız" olacaktım. Yeni bir ben oluşturmaya harcanmış bir hayatı sonlandırmak için bundan uygun bir ad olamazdı!

İnsanın alıştığı kişi olmaktan çıkması çok tuhaf bir duygudur;

kimliğini özümsemesi, kendini tanımlaması, sıradan bile olsa, karşılaştığı kişilerle yeni ilişkiler kurabilmesi için bir zamanlar olduğu gibi, o olduğu kişinin, yapmış olduklarının, doğum yerinin, tanıdığı kişilerin hiçbir önemi kalmamıştır artık. Bu, denemeye değer bir alıştırmadır. Belki tatillerde uygulanabilir!

Böylece, adım adım, yavaş yavaş, her seferinde kendime ve başıma gelenlere gülümseyerek, dünyanın en iyi hastanelerinden birinde şifa arayan beden-ben'den, beden-ben ve arkasında var olduğunu sandığım her şeyin tedavisine geçmek için, bir *aşram*da Hinduizm'in klasiklerini öğrenmeye, yere oturarak, çelik bir tastan ellerimle yemek yemeye başladım. Üstelik yediklerim, New York'ta özenle seçtiğim diyet yemekleri değil, manastırlarda bulunanlar, özellikle de haşlanmış nohuttu.

Paris'e uğradığım zaman ziyaretine gittiğim bir arkadaşım bana şunu sordu: "O halde söyle bakalım; Tanrı ile konuştun mu?"

Onu yanıtlamış olmak için, "Konuşabilmek için onunla karşılaşmalıydım," dedim. Büyük bir olasılıkla o da, uzun süre Hindistan'da yaşadığım için kendimi herhangi bir biçimde yitirmiş olduğumu düşünüyordu. Hiç de öyle olmamıştı. Ben ne Hindu, ne Budist, ne de bir gurunun müridi oldum. Evet, Floransa'da bulunan San Miniato al Monte gibi inanç duygusu yüklü güzel bir kilisenin sessizliğinde oturmanın zevkini yeniden keşfettim ama, ailemde öğrendiğim dine de bir geri dönüş yapmadım.

Pek çok kişi gibi ben de fazla bir önyargı üretmeden, yeni ya da gülünç olandan korkmadan arayış içine girerim. Acaba araya araya, kanserim için en mükemmel tedaviyi buldum mu? Elbette hayır, ama en azından artık, böyle bir tedavinin olmadığından eminim, çünkü hiçbir konuda kestirme yol yoktur; elbette sağlık, mutluluk ve bilgelik konusunda da durum kesinlikle aynıdır. Bunların hiçbiri anlık ve el altında değildir; herkes kendi yöntemleri ile aramalı, kendi yürüyüşünü yapmalıdır zira aynı yerler ve olaylar, her ziyaretçiye göre farklı anlamlar barındırır. Bi-

risi için ilaç olan, diğerinin işine yaramayabilir hattâ zehir etkisi bile yapabilir, bu durum özellikle, insanların bilimden uzaklaşıp günümüzde pek sık rastlanan şarlatanlar, çıkarcılar ve alternatif "tedavilerden" çare bekledikleri zaman ortaya çıkar.

Pek çok yolculuktan sonra, tekrar başlangıç noktama mı döndüm? Sadece bilime ve mantıklı olana mı inanıyorum? Sorunlarla yüzleşmenin en iyi yolunun Batı'ya özgü olan yol olduğunu mu düşünüyorum? Hayır, hiç de öyle değil. Şimdi, hiçbir şeyin körlemesine reddedilmemesi gerektiğine yürekten inanıyorum, çünkü öngörülmemiş ortamlarda ya da zamanlarda farklı çözüm yollarının bulunabileceğine inanıyorum. Mucizeler var mı? Elbette var ama bence herkes kendi mucizesinin yaratıcısı olmalı, özellikle inandığım şey, bizim, dünya ve kendimiz hakkındaki bilgilerimizin, hâlâ inanılmaz derecede sınırlı olduğu ve görüngülerin, olayların arkasında bizden kaçan bir gerçekliğin bulunduğudur; çünkü bu gerçeklik, bizim duygularımızın, bilimimizin ve sözde mantığımızın kriterlerinden oluşmuş ağ tarafından yakalanamaz.

Kuşkusuz ki Batı dünyası bedeni tanımada çok büyük aşamalar kaydetmiştir; tıbbımızın kökünde anatominin yatıyor olması beni her zaman çok şaşırtmıştır çünkü bu bilim dalının temelinde kadavraların kesilmesi yatar ve hayatın sırrına ölüleri inceleyerek varılmasına akıl sır erdiremem. Öte yandan Batı dünyası bedenin içinde ve ötesinde yer alan, onu ayakta tutan, onu bütün öteki hayat biçimleri ile ilintiye sokan ve doğanın bir parçası yapan o görülemeyen, ölçülemeyen, tartılamayan kısmı konusunda hiçbir gelişme göstermediği gibi, tam tersine geriye gitmiştir. Psikanaliz ve psikoloji hâlâ sadece o görülemeyenin yüzeyinde ilerleyen bilimlerdir ve sanki başka hiçbir bilimin -sadece bilim oldukları için- asla yüz yüze gelemeyeceği bu büyük gizem karşısında utanç duyuyor gibidirler.

Bu nedenle tıbbî araştırmanın giderek daha ince ayrıntıya inmekten, küçükten hep daha küçük olanı aramaktan başka bir

çıkar yolu yoktur. Peki, bilimsel olma koşulu olmayan bir başka araştırmanın tam ters yöne yani küçükten büyüğe gitmesi gerekmez mi?

Belki de ben bilinçaltımda kendi sorunumu o çıldırmış hücreden başka bir boyutta görmek istediğim ve belki de DNA'mdaki bir şifrenin düğmesinin bozulmasından daha başka çözüm peşinde koştuğum için kendimi Himalaya Dağları'nda, duvarları balçıktan yapılmış küçücük bir kulübede buldum. Ve orada, yüreğimi hiç bu kadar hafif hissetmediğim o yerde, arzulardan, hırslardan arınmış, sonsuz bir huzur yüklenmişken; yeni bin yılın ilk güneşinin doğuşunu sanki Yaradılış'ın ilk güneş doğuşuymuş gibi izledim; dünyanın en yüksek dorukları kozmik bir karanlıktan sıyrılıyorlar, sonsuzluğa doğumun ve ölümün umudunu yeniden verebilmek için pespembeye boyanıyorlardı. Tanrıları hiç bu kadar yakınımda hissetmemiştim.

Haftalar boyunca kimi zaman ilkyaz güneşinin altında, kimi zaman yüksekliği kapımın önünde bir metreyi bulan karın arkasında, pırnallar ve zakkumlar dev buz heykellere dönüştüklerinde, seksen yaşını aşmış bilge bir Hintlinin konuğu oldum. Ömrünce hayatın anlamı üzerine düşünmekten başka hiçbir şey yapmamış olan bu bilge adam, zamanının bütün büyük öğretmenleriyle tanıştıktan sonra orada yalnız başına yaşamaya başlamıştı, çünkü gerçek ve yüce öğretmenin herkesin kendi içinde bulunan olduğunu anlamıştı. Geceleri, sessizlik sanki gümbürdeyecekmiş gibi yoğunlaştığında yatağından kalkıyor, bir mum yakıyor ve önünde oturuyordu birkaç saat boyunca. Ne yapmak için mi?

"Kendim olmayı aramak için," diye yanıtlamıştı beni. "Ezgiyi duyabilmek için."

Arada sırada, ormanda bir gece, bekçi köpeğini yemiş olan leoparın izleri peşinde yaptığı akşamüstü gezintisinden sonra benim tahta merdivenlerimi tırmanırdı; gaz ocağımda yakında-

ki pınardan aldığım suyu ısıtır, her zaman yanımda taşıdığım iki fincandan biri ile Çin çayı ikram ederdim ona.

"Evrenin bütün güçleri, görünenler ve görünmeyenler, somut ve soyut, eril ve dişil, pozitif ve negatif olan bütün güçleri bizim şu anda şu ocağın ateşi karşısında oturup çay içmemizi sağladılar," diyor, sonra benim için başlı başına bir neşe kaynağı olan kahkahasını atıyordu. Ve buradan sözü Plotinos ya da Boezio'ya, *Upanişad*'lara, *Bhagavad Gita*'dan, William Blake'den ya da sufi bir mistikten alınmış bir dizeye; sanat ya da müzik konusunda yürüttüğü o pek kişisel görüşüne getiriyor ya da "ilk günahı" ile ilişkin bir günah çıkarmada bulunuyordu. Onun günahı, "var olmaya" her zaman "yapmak"tan daha çok önem vermiş olmasıydı.

"Peki ya ezgi?" diye sordum bir gün.

"Kolay değildir," dedi. "Hazırlanmak gerekir ve hazır olduğunda bazen işitebilirsin. Bu içimizdeki hayatın, bütün hayatları ayakta tutan hayatın, her şeyin kendine ait bir yeri olduğu hayatın, her şeyin bütünleşmiş olduğu hayatın ezgisidir; iyiliğin ve kötülüğün, sağlık ve hastalığın, doğum ve ölümün yer almadığı o içsel hayatın ezgisi."

Günler gelip geçerken, daima orada olan ve büyük durağanlığın simgesi olduğu halde bu dünyadaki her şey gibi hiç durmadan değişen ve başkalaşan dağları, rastlantı sonucu tanıdığım o yaşlı ve güzel ruhu duyarak yalnız başıma seyrederken, Bologna Hastanesi'nde başlamış olan o uzun ve ıstıraplı yolculuğumun artık sona erdiğini hissettim.

Bu öyküyü anlatmak istedim; çünkü şimdi bu deneyimle karşı karşıya kalan bir kişi için bu deneyimde hayli yol kat etmiş birinin deneyimlerinin ne kadar cesaret verici olduğunu biliyorum; kaldı ki iyice düşününce, bir süre sonra yolculuğum artık kanserim için değil herkesin ortak hastalığı olanın yani "ölümlülüğün" devasını aramaya dönüştü.

Ama gerçekten o da bir "hastalık" mı? Korkulacak bir şey,

uzak durmak gereken kötü bir şey mi? Belki de değildir.

Bir gün ormanda dolaşırken yaşlı dostum bana, "Hepimiz ölümsüz olsaydık ve sonsuza dek burada kalsaydık, bizlerden yüzyıllar önce burada yaşayanlar da bizlerle birlikte olacağına göre, düşünsene dünya ne kalabalık bir yer olurdu!" dedi. "Önemli olan hayatın ve ölümün aynı şeyin iki ayrı görünüşü olduğunu anlayabilmektir."

Doğarken hepimizin başladığı yolculuğun gerçek hedefi belki de bu noktaya varmaktır. Benim de yönü dışında -bundan artık eminim- hakkında pek fazla bilgi sahibi olmadığım bu yol; insanı dışarıdan içeriye, küçükten daima daha büyük olana doğru götürüyor.

Bundan sonra okuyacağınız sayfalar benim belirsizliğe atılmış adımlarımın öyküsüdür.

New York

Aynadaki o kişi

Durum bir akvaryumu andırıyordu. Balık bendim. Gözlerim faltaşı gibi açık, ağzımdan nefes alarak, sessizlik içinde, her türlü bozuk hava koşulundan korunarak, antibiyotiklerle yüklenmiş, hattâ doktorların söylediğine göre benim durumumda çok tehlikeli olabilecek soğuk algınlığına karşı aşılanmış olarak, tek başıma, havuzumun içinde kimi zaman saatlerce kımıldamadan duruyor, cam duvarımın dışında sürekli hareket halinde olan dünyayı; New York'u seyrediyordum.

Apartman dairem beşinci kattaydı; kesintisiz bir hayat tiyatrosu sunan sokağı seyredebilecek kadar alçakta ama dışarıdan görülemeyecek kadar yüksekteydim; kuzeye açılan penceremdeki görüntüde Central Park'ın ağaçları uzanıyor, onların ardında belli belirsiz gökdelenler seçiliyordu.

Bir balık için de böyle olmalıydı; camın arka tarafındaki tuhaf dünya, boğuk ve yumuşatılmış olarak gelen gürültüleriyle bana bile uzak ve anlamsız görünüyordu. Başımın içini bomboş hissediyordum; düzgün biçimde düşünmekten acizdim; kemiklerim ağrıyordu, eklemlerimde güç yoktu ve o dışarıda sürüp giden telaş, karşılaşan, karşılaşmayan, birbirini selamlayan sonra uzaklaşıp giden insanlar benim ritmime o denli ters düşüyordu ki, kimi zaman sanki eski ve sessiz bir Charlie Chaplin filmi seyreder gibi kahkahalarla gülüyordum.

İnsana güven veren bir dakiklikle akvaryumun iki zıt yönünde doğan ve batan güneşin doğal düzeni bile benim bedenimin

ritmi ile uyum halinde değildi. Kimi zaman gün ortasında uyuyakalıyor, sonra gece yarısı uyanıveriyordum; polis ve itfaiye arabalarının, ambulansların sirenleri bu saatlerde sanki daha ısrarlı bir hal alarak, karanlığın yarattığı sıkıntıyı daha da yoğunlaştırıyordu.

O pencere aylar boyunca bana arkadaşlık etti. Diğerlerinin maraton koşusunu ve kenti bembeyaz örten karı oradan seyrettim, çıplak ağaçların üzerine kaçan ve sonra dalların yeşillenmesiyle ortaya çıkan sincapları oradan izledim. Çıkınları ve plastik torbalarıyla çevrili olarak yaşayan bazı sevimli berduşları oradan gözledim; banklara oturuyorlar ve onları hiç fark etmeden telaşla önlerinden geçen pek çok iş adamının hiç yapmadığı gibi güneşin tadını çıkarıyorlardı. Kasabalardan gelen otobüslerden pek az giysi ve boyunlarına çaprazlamasına astıkları kara bir çantaya doldurdukları pek çok hayalleriyle inen genç kızların göğüsleyecekleri kaderleri o pencerede hayal ettim. Yine oradan, köpeklerle efendileri arasındaki ilginç ilişkileri ve kimi zaman daha da ilginç olan efendilerin köpekleriyle ilişkilerini seyrettim. Bir pencere önünde oturarak ne çok şey öğrenilebildiğini ve tek bir ayrıntı, tek bir hareketten yola çıkarak başkalarının hayatları üzerine ne çok hayal kurulabildiğini görmek şaşırtıcıydı.

Hattâ orası gibi son derece yalın ve kimliksiz bir yerin giderek "yuva" haline gelebilmesi de ilginçti; sırtımdan inen soğuk ter damlalarını hissederek, eve kaç adım kaldığını sayarak yürüdüğüm günler o 5/C'nin demir kapısını açacağımı ve sandal tütsüleri yakarak örtmeye çalıştığım ama bunu başaramadığım o kiralık oda kokusunu içime çekeceğim anı sabırsızlıkla beklerdim.

Eve ilk geldiğim gün, o tek odanın olduğundan daha büyük görünebilmesi için bir iç mimar tarafından duvarlara takılmış olan bütün aynalara rengârenk Endonezya batikleri asmıştım. Sadece lavabonun üzerindeki aynayı açıkta bırakmıştım; banyoya her girişimde o aynada bana bakan ve sanki beni tanıyormuş

gibi işaretler yapan; şişmiş, sarı ve solgun bir adam görüyordum. Gerçekten de o adamı daha önce hiç görmemiştim. Oysa o daima orada, aynanın içindeydi; banyonun kapısını açar açmaz karşıma çıkıyordu. Kimi zaman beni daha da delirtecek biçimde gülücükler yolluyordu. Hiç umutsuzluğa kapılmıyor, kendince benimle konuşmayı sürdürüyordu. Bana kendisinin ben olduğumu söylüyordu. Neredeyse altmış yıldır tanıştığımızı anlatıyordu. Böylece o şişman, solgun ve tek bir kılı kalmamış "yeni ben"e yavaş yavaş alıştım.

Çinliler için güzel yaşlanmak, yüzyıllar boyunca geliştirmiş oldukları bir sanattır ve ben yıllarca onların arasında yaşadığım için bu sanatın ucundan kıyısından biraz kapmış olduğumu, günü gelince öğrendiklerimi uygulamaya koyacağımı zannederdim. Bembeyaz saçlarla yaşlanmak hattâ belki Mao'nun zarif başbakanı Çu en Lai gibi gür kaşlara sahip olmak düşüncesi hoşuma giderdi ama kemoterapi göreceğimi hesaba katmamıştım. Ne var ki kemoterapi de beni hesaba katmamıştı! Tarakta yumak yumak saçlarımın kaldığını görmemek için ilk seanstan önce köşedeki berber Angelo'ya gitmiş ve görünümümü değiştirme bahanesiyle o zaman omuzlarıma kadar uzun olan saçlarımı sıfır numara tıraş etmesini istemiştim.

"Kapamak üzereyim. Bu gece bir kez daha düşünün ve yarın gelin," demişti Angelo. "Sonra dükkânımı ateşe vermenizi istemem."

Ertesi gün Angelo görevini yerine getirdi ama bıyıklarıma dokunmadığı için onları yok etmek bana düştü. 1968 yılından beri bıyığım vardı; o zamanlar Columbia Üniversitesi'nde öğrenci olan ben, Richard Nixon'un başkanlık seçimlerini kazanması üzerine tutuştuğum bir bahsi kaybetmiş ve bıyık bırakmıştım. Otuz yıl boyunca o bıyıklar benim bir parçam olmuşlardı, kendimi bıyıklı görmeye alışmıştım ama şaşırtıcı biçimde onsuz olmaya da alıştım.

Sonradan Floransa'da ünlü bir gerontolog (yaşlılık uzmanı doktor) olan okul arkadaşım Alberto Baroni bir keresinde şöyle demişti: "Yaşlılık yüzünden en çok acı çekenler, hayatları boyunca görünümlerine çok önem vermiş olanlardır; kalp krizi, felç ya da başka türlü bir hastalık yüzünden o görüntüyü kaybettiklerinde en zor onlar toparlanır." Ben, başa çıkmaya niyetliydim. Bu nedenle saçları ve bıyığı olan o eski beni gömmeye değerdi.

Sonuncu gün, özel bir gün oldu. Henüz eski görünümüme sahipken -en azından memurlar beni tanısın ve çekimi kabul etmekte zorluk çıkarmasınlar diye- Wall Street'te bulunan Banca Commerciale Italiana'ya gittim ve bir tomar para çektim. Sonra bütün yolu yürüyerek dönmeye karar verdim. Uzun bir yürüyüş olacaktı. Sıcacık bir güneş, tatlı bir esinti vardı; yine beyazlar giymiş, uzun saçlı ve bıyıklı ben, Manhattan'ın Beşinci Cadde'sinde enerji dolu olarak yürüyor ve vitrinlere bakıyordum. Birkaç saat sonra ben, o ben olmayacaktım. Bambaşka birine dönüşme düşüncesi beni neredeyse eğlendiriyordu. Hayatım boyunca, iki hattâ kimi zaman üç paralel yaşantı sürdüren insanlar tanıdım. Bunu yapabilmek benim de hoşuma giderdi ama hiçbir zaman başaramazdım. Şimdi en azından iki değişik yaşantım olacağını düşünebilirdim. Birbirini izleyen iki yaşantı. Belki.

"Hey, Tiziano, ne işin var New York'ta?" Tam Walt Disney mağazasının önündeyken, *Liberation* Gazetesi'nde çalışmış olan eski bir meslektaşıma rastladım; yanında karısı vardı ve kollarını açmış bana doğru geliyordu. "Seni burada görmek ne güzel bir rastlantı. Her zamanki gibi bembeyaz giyinmişsin. Seni ta uzaktan tanıdık. Bu akşam birlikte yemek yiyelim mi?" Son karşılaştığımızda Ulan Bator'daydık ve bana orada, Moğolistan'da geçen bir tarihî roman yazdığını söylemişti.

"Bitirdin mi romanı?" diye sordum.

"Ne gezer? Neredeyse bin sayfa yazdım ama büyüdükçe büyüdü. Kanserden beter! O geliştikçe gelişiyor ama ben yazmayı

sürdürüyorum."

Gülüverdim, ama ne o ne de tatlı bir Laoslu olan karısı bunun nedenini anlamadılar. Yoksa o kanser imgesini onun bilinçaltına yollayan ben miydim? Akşam yemeğe gitmemek için bahaneler uydurdum ve oradan uzaklaşıverdim.

Angelo ile randevumdan önce gardrobumu yenilemeli, daha doğrusu yeni benin nasıl giyineceğini belirlemeliydim. Bu konuda hiç kuşkum yoktu. Eğer hastalığı alt etmeye niyetliysem, pişmanlık duymamalı, geçmişe özlem hissetmemeli, her şeyden önemlisi; başarsam bile asla eski ben'e geri dönebileceğim hayaline ya da umuduna kapılmamalıydım. O halde; dışa dönük, sevimli olma heveslisi, hafiften küstah, sosyal ve beyazlar giyinen o şahısla, o ben ile ilgili sayfayı kapamalıydım. Zaten hücreleri çıldırmış olan ben, o bendi. Peki hücreler neden çıldırmıştı? Belki de tamamen o kişilik yüzünden! Demek ki onu değiştirmeli, o "ben"in yeğlediği renklere, alışkanlıklara, yaşama tarzına takılıp kalmamalıydım. Aslında zihnimin geliştirmekte olduğu bu düşünceye pek inandığımı söyleyemezdim ama onu düşünmeye bırakıyor ve izliyordum.

New York'ta her zaman indirim vardır. İnsanları daha fazla tüketmeye ve hiç gereksinmesi olmayan şeyleri almaya sürükleyen bu sunumlardan birinin adı "İki al, bir öde"dir. Evimle hastane arasında uzanan ve her gün değişik sokaklar arşınlayarak geçtiğim yol üzerinde keşfetmiş olduğum bir mağaza adeta benim tarzımı yansıtıyordu: *Duffy's cheap clothes for millonaires**. Asla milyoner olmamıştım ama kendimi her zaman öyle hissetmiştim. Giysilere gelince; her zaman ucuz şeyler giymiştim çünkü şık bir mağazaya gidip o pek pahalı takımları satın almak bana büyük bir marifet gibi görünmezdi. Oysa burada, büyük firmaların elde kalan ve modası geçen malları arasında keşfedecek pek

* "Duffy'nin milyonerler için ucuz giysileri"

çok şey vardı; birkaç dakika içinde ve son derece ucuza yeni üniformamı oluşturacak parçaları bir araya getiriverdim: Biri siyah, biri lacivert iki eşofman, spor ayakkabılar, çoraplar, eldiven ve pek yakında bir bilardo topuna benzeyecek olan başım için biri siyah, biri mor renkte iki yün bere...

Kemoterapi kavramı son derece yalındır; kanser hücrelerinin çoğalmak ve üremek gibi kötü niyetli bir özellikleri vardır. Kemoterapi -alaylı bir dille "kokteyl" de denen- çok güçlü kimyasal bileşimlerin oluşturduğu bir karışımdır; kana karışarak bedeni dolaşması ve bütün o tür hücreleri öldürmesi sağlanır. Ne var ki bu özelliklere sahip hücreler sadece kanser hücreleri değildir. Saçlar ve damak, dil, bağırsağın içi gibi mukozalı yüzeyler de aynı türden hücrelere sahiptir; bu nedenle kemoterapi sırasında, yararlı ve sağlıklı olan o hücreler de hasta olanlarla aynı zararı görürler. Beni bombardımana tutacak ilk kokteyli hazırlamaya girişen hemşireye, "Bir palmiye ağacına tünemiş maymunu öldürmek için ormana napalm bombası atmak ve milyarlarca ağacı yok etmek gibi bir şey bu!" demiştim.

"Bir maymun," demiştim ama aslında bunu söylerken Vietkong'u düşünmüştüm; zihnimde beliren görüntü; savaş sırasında, orada gizlenmeye ve beslenmeye çalışan gerillaları engellemek için uçsuz bucaksız bitki örtüsünü ve ormanı yakıp yıkan Amerikan ordusu görüntüsüydü. Mantık aynıydı. Vietnam'da yaşananlardan nefret etmiştim ama şimdi kurtulmak için kendimi aynı mantığa emanet ediyordum. Saydam bir torbadan damla damla inen o ateş kırmızısı sıvıyı izliyordum; plastik bir tüpten geçerek, sol elimin üstüne saplanmış bir iğne aracılığıyla damarlarıma girdiği anda sanki işe yaradığını hisseder gibi oluyordum.

Etkisi son derece hızlı oldu ve beni alt üst etti; ağzıma güçlü bir demir tadı yayıldı, sanki napalm gazı yüzünden nefes alamı-

yormuşum gibi başımın içi dumanlandı, o alevin bedenimin her bir köşesine, her parmağımın ucuna yayıldığını hissettim. Bana bir uzay gemisini anımsatan rahat bir koltukta oturuyor, pencere önünde duran sade ama gerçek çiçekleri seyrediyor, Kaliforniya kıyılarında bir eve yerleşme hayallerinden söz eden o tatlı ve genç hemşireyi dinliyordum. Kendimi rahat ve güvende hissediyordum; bedenime akan sıvının o fosforlu, güçlü rengi hoşuma gidiyordu -rengi, etkisinin belirtisi gibi geliyordu-; bu nedenle kokteylin son karışımı olan renksiz su tüpten akıtılmaya başlanınca bu sıvının bir etkisi olmayacağını düşünmekten kendimi alamadım. Bu soluk sıvıyı da, kimyasal etkisine bir de ruhsal etki katmak için güzel bir zümrüt yeşiline ya da menekşe rengine boyamaları gerektiğini söyledim. Hemşire güldü. "İyi fikir!" dedi.

Dikkatli bir hemşireydi. Hastalarını gözlemliyordu ve her birinin kemoterapi ile nasıl farklı biçimde yüzleştiğini biliyordu. Kimisi ilacı meditasyon yaparak alıyor; kimisi en sevdiği şarkıları ona dinletmek için *walkman*iyle geliyordu; bazıları ise olaydan huzursuzluk duyuyor, ruhsal olarak bunu olası bir şifa olarak görmediği için kemoterapi seansını bir işkence olarak algılıyordu ve daha da kötüsü, gerçekleşeceği bilinen sonuçları, olumsuz etkileri kabullenmek istemiyordu. "Sanki eğleniyor gibisiniz," dedi bana.

Başka seçeneğim yoktu ve "kötü talihe karşı iyi niyetli olmak" bana doğal geliyordu.

MSKCC adı verilen bu engin kurumun değişik katlarında çeşitli haftalar boyunca uzmanlar tarafından incelendikten, pek çok muayene, tetkik ve tahlilden geçtikten sonra, kemoterapinin belli bir "strateji"nin ilk aşaması ve hayatta kalabilmem için en iyi çözüm olduğu kararına varmıştım. Benim vakamla ilgilenen o olmazsa olmaz ve kararlı doktor hanım bana bu kararı benimsetmişti. Doktorum elli yaşlarında, ince ve dik duruşlu, katı ve az konuşan biriydi ama arada sırada yüzünü sıcacık bir gülümseme

kaplayıveriyordu. Daha ilk görüşmemizde ona güvenebileceğimi hissetmiş ve kendimi tereddütsüz onun ellerine emanet etmiştim. Kemodan -onun son derece saygı duyduğu Milanolu doktorlar tarafından geliştirilmiş olan bu kokteyl benim durumuma en uygun olanıydı- sonra bir ameliyat geçirecektim. Yaram iyileştikten sonra da ışın tedavisine geçecektim; bana uygulanacak olan bu yöntem şu anda hastanenin radyoloji bölümünün başına geçmiş olan İsrailli doktor tarafından geliştirilmişti ve henüz deneme aşamasında olan bir sistemle uygulanıyordu.

Ufak tefek, Freud sakallı, tıbbın ötesinde her şeye meraklı olan radyolog, sanki makineleri olmadan da ışın saçar gibiydi. En azından, onu ilk kez gördüğümde ben böyle bir izlenime kapıldım ve hemen oracıkta onun deneği olmaya karar verdim. On sekizinci denek hasta ben olacaktım.

"Peki ya öteki on yedisine ne oldu?" diye sordum ona.

"Hepsi hayatta," dedi.

"Ne zamandan beri?"

"İki sene... Zaten bu yöntemi denemeye başlayalı iki sene oluyor."

O günden sonra ona *Işınsaçan* adını taktım.

Cerrah ise karşıma haki pantolon ve blucin gömlekle çıktı.

Ufak tefek, şişman, sarışın doktor, olasılıkla ailevi kökeninden kaynaklanan iyi bir bira tüketicisi olmasının getirdiği koca bir göbeğe sahipti. Soyadının anlamı *"Efendi"* idi. Mavi ve kararlı gözleriyle küçük elleri, ince parmakları ilk anda dikkatimi çekti. XIV. Louis olsaydım ve giyotine gitmek zorunda kalsaydım başımı böyle kusursuz çalışan birinin kesmesi iyi olurdu, diye düşünüverdim. Bende yarattığı izlenim şuydu: Yaptığı işten kesinlikle emin biriydi; göbeğimden sırtıma kadar uzanacak olan bir hattı kestiği zaman neyi çıkartacağını ve neyi içeride bırakacağını çok iyi bilecekti. Bana o anda söylemediği; çalışması sırasında bir kaburga kemiğimi de kesip atacağıydı.

"Hayatta kalma oranı?" diye sordum ona da.

"Öteki kanseri alt ederseniz; harika!"

Eh, hiç yoktan iyiydi. Üstelik bunu o, ona taktığım adla, *Efendimiz, The Lord* söylüyordu.

Bütün bu aşamalardan önce bir *"mağara bilimci"* yani genç bir endoskopi uzmanı mini tele-kamerasıyla incelemesi gereken hücreleri çıkaracağı derinliklere uzanacaktı. Bedenimin mağaralarına on kezden fazla indi ve inanıyorum ki, artık hiç kimse benim içimi-dışımı ondan iyi tanıdığını iddia edemez!

*Tamirciler*in bütün işleri aşağı yukarı altı ya da yedi ay sürecekti. "Onarımların" tümünü koordine eden doktor hanımla pazarlık etmeye çalışmış, bu zamanı kısaltmasını, bazı aşamaları daha sonraya bırakmasını istemiştim. "Ameliyat olmak için bir sene bekleyemez miyim?" diye sormuştum. Ama o gözlerini gözlerimin içine dikerek bana kaçış yolu bırakmamıştı: *"Mister Terzani, you wait - you die!"*[*]

Beklemek gerçekten de bu dünyayla ilişiği kesmek anlamına gelecekse, başka seçeneğim yoktu; ben de tartışmayı kestim.

İşte bu nedenle kemoterapi hoşuma gidiyordu ve ona, tepemde saldıran bir kaplan, altımda da uçurum varken bana uzatılan bir ipin ucu gibi sıkı sıkı tutunuyordum. Onun için tedavi sırasında bedenime akan her bir damlanın bilincine varmaya, onun her etkisini gözlemlemeye ve bütün dikkatimi onun etkisine yoğunlaştırmaya çalışıyordum. Kemoterapi varoluşumun bir başka bölümünün, atlıkarıncanın yeni bir turunun başlangıcı anlamına geliyordu. Ve hastane diliyle iğne gününe *"Day One"*[**] adı verilmesi ve o günden başlayarak öteki tetkik ve işlemlerin günlerinin belirlenmesi hoşuma gidiyordu. O, benim için de yeni çağımın, ikinci hayatımın "birinci gün"üydü.

Hemşire birkaç saat sonra beni yerimden kaldırdığında ken-

---

[*] "Bay Terzani, beklerseniz-ölürsünüz!" - ç.n.

[**] *Birinci Gün.*

dimi son derece bitkin hissettim; kemiklerim dayak yemişim gibi ağrıyordu ama daha önceden bu konuda uyarıldığım için bütün gücümü toplayıp Central Park'tan geçerek eve kadar yürümeye karar vermiştim. Bu yarım saatlik bir yürüyüştü genellikle. O gün bir saat sürdü. Uyuşturucu almışçasına süzülerek uçar gibiydim, ama yine de başarabildiğim için mutluluk duyuyordum. Doktor hanım, elimden gelirse, gündelik hareket ve jimnastiklerimi kesmemem konusunda beni yüreklendirmişti. Yapacağım ve yapmayacağım pek çok şeyi sıralarken olabildiğince çok su içmemi -günde üç hattâ dört litre- istemiş; böylece ilacın öldürdüğü hücreleri bedenimden kolayca atabileceğimi söylemişti. Her şeyi harfiyen uyguladım.

Doktorlara inanmanın, onların öğütlerini uygulamanın bana büyük yardımı olduğunu sezinliyordum. Dua etmek de bunlardan biriydi. Ne var ki ben dua etmeyi bilmiyordum, bilsem bile yüce Tanrı'yı ya da onun adına benim hastalığımla her kim ilgileniyorsa onu, rahatsız etmek bana biraz gülünç geliyordu; evrende ilgilenmesi gereken bunca iş varken, araya bir de benim hastalığımı sokmuş olacaktım!

Bir kokteyl ile ikincisi arasında iki haftalık bir dinlenme vardı ve bu süre içinde değişik aralıklarla bazı ilaçlar alıyordum. Hattâ bir de küçük bir şırınganın iğnesini göbeğimin yağları arasına batırarak kendime steroit iğneleri yapıyordum. Steroitler akyuvarların çoğalmasına yardımcı oluyorlardı ama aynı zamanda kemiklerde, özellikle de leğen ve göğüs kemiklerimde müthiş bir acıya yol açıyorlardı. Bombardımanın etkileri iki haftalık dinlenme sırasında hafifliyor ve beden yeniden normale dönünce bir sonraki değneği yiyebilecek hale geliyordu.

Beden. Beden. Beden. İnsanın sağlıklıyken, bir bedeni olduğunun farkına bile varmaması ne kadar ilginç. Ve onun işlevleri-

ni ne kadar da sıradan ve normal görürüz. Ama bedenin, bütün dikkatimizin odak noktası olması için hastalanıvermek yeterlidir; çok kolay olan nefes almak, çiş yapmak, yürümek bile insanda neşe ya da acı yaratan, rahatlama ya da kaygıya yol açan çok önemli olaylar halini alır. Bana tembihlendiği için bedenimin her işlevini izliyor, düzensizlikleri yavaş yavaş düzeltmeye çalışıyordum ama böyle yaparak da günden güne ona ne kadar bağımlı olduğumu; onun keyfinin nasıl benim keyfimi belirlediğini ve benim, (zihin-ben, bilinç-ben, öteki-ben) onun kölesi olmamak için ne kadar büyük bir çaba harcadığımı fark ediyordum.

İnsanın güçlü bir irade ile hapishanede bile *özgür* olabileceği düşüncesini her zaman inandırıcı bulmuşumdur. Bunun en güzel örneklerinden biri yakında yaşanmıştır ve Palden Gyatso'ya aittir. Bu Tibetli keşiş tam otuz üç yıl tutuklu kaldığı Çin hapishanelerinde her türlü işkenceyi ve yalnızlığı tatmıştır ama ruhunun özgürlüğünü korumayı başarmıştır. Peki ama insan kendi bedenine tutsakken ne kadar özgür olabilir ki? Ve zaten bugünlerde hepimizin pek sık söz ettiği bu *özgürlük* neyin nesidir? Asya'da bu konuda yüzlerce yıllık bir öykü anlatılır.

Adamın biri büyük bir bilge olarak ün salmış kralına gider ve ona şunu sorar: "Efendim, söyleyin; hayatta özgürlük var mıdır?"

"Elbette," der kral, "kaç bacağın var senin?" Adam, bu soruya şaşırarak şöyle bir kendine bakar ve "İki, efendim," der.

"Pekâlâ, tek bacağının üstünde durabilir misin?"

"Elbette."

"Dene o halde. Hangi bacağının üstünde duracağına karar ver."

Adam biraz düşünür, sonra sol bacağını kaldırır ve bütün ağırlığını sağ bacağına verir.

"Tamam," der kral. "Şimdi de öteki bacağını kaldır."

"Nasıl? Bu imkânsız, kralım!" der adam.

"Gördün mü işte?" der kral. "Özgürlük budur. Sadece ilk kararı almakta özgürsün. Ondan sonrasında değil."

Peki, ya ben ne karar vermiştim? Hangi noktaya kadar ben bedenimdim? İkimizin arasında ne gibi bir ilişki vardı? Ama gerçekten sadece ikimiz mi vardık? Yoksa ben-ben olanın özdeşi saydığım zihnim, bu bedenin pek çok işlevinden biri miydi, ve mutlak olarak ona mı bağımlıydı? Ölüm giderek kendini hissettiren bir gerçeklik olarak üzerime ağırlık yapmaya başlamışken; ağrılarım, baygınlıklarım, yüzleşmem gereken hüzünlerim bunca artmışken bu soruları sormak büyük anlam kazanmıştı ama elbette yanıtları bilemiyordum.

Bedenimin, doğduğumda ödünç almış olduğum bir kostüm olduğunu, eninde sonunda geri vereceğimi ya da vermek zorunda kalacağımı ve çıplak kalmaktan korkmayacağımı düşünmek hoşuma gidiyordu. Ama gerçekten böyle mi olacaktı? Bir tek şey kesindi. Zihin-ben, bedenimin bilincindeydi ama bedenim benim bilincimde miydi? O zaman, eğer öyleyse, benim varlığımdan haberdar olmalı ve aklına eseni yapmamalıydı!

İlaç, öncelikli olarak midemi etkiliyordu ve artık öz-denetimini kaybettiği için, haklı olarak bir zehir gibi gördüğü bu maddeyi kusmaya çalışıyordu. Bunu önlemek için, hastanede bana son derece pahalı haplar vermişler ve dayanamayacağımı sezdiğimde yutmamı söylemişlerdi. Tek birini bile almamayı başardım. Midemin o alt üst edici tepkiyi vereceğini hissettiğim anda yere oturuyor, penceremin önünde duran minik, bronz Buda'nın önünde bağdaş kuruyordum. Gözlerimi yumuyor ve zihnimi mideme odaklıyor; onu okşadığımı, onunla konuştuğumu ve sakinleştirdiğimi hayal ediyordum. En azından sahip olduğum izlenim buydu. Belki de sadece şanslıydım; ne var ki, yıllar önce Tayland'da bir Vippasana meditasyonu kursunda John Coleman'ın öğretmiş olduğu bu uygulamanın ilaçlarımın, pastillerimin, hattâ iyi niyetli olsa da kötü huylu fosforlu kırmızı sıvının yerini tutacağı konusunda kendimi kandırmıyordum. Ama bu şekilde odaklanmak çok işime yaradı.

Bedenin ötesinde, belki daha az maddesel, değişimlere ve çürümeye daha az meyilli, başka bir şey olma hevesime karşın bedendim ve beden kalmayı sürdürüyordum. Bu nedenle şimdiden sonra her şeyin bu bedene bağlı olduğu bilinciyle onu işler kılan her şeye daha çok dikkat etmeliydim.

"Var olduğumuz şeyin yüzde 97'sini yediklerimiz oluşturur." Kemoterapiye dayanmamı kolaylaştıracak bir diyet öğrenebilmem için MSKCC'nin beni yollamış olduğu genç beslenme uzmanı hanım kendini tanıtmaya bu cümleyle başladı. "Besinlerin sanayileşmesi bedenimizde büyük dengesizliklere yol açtı ve sağlığımız için büyük tehditler oluşturmayı sürdürüyor. Bu nedenle olabildiğince doğal beslenin."

Bedenime yardımcı olmak istiyorsam, bol bol bitki çayı içmeli, çok yağlı olduğu için sütten uzak durmalı, soya sütüyle yetinmeliydim. Yağsız yoğurt ve çok meyve yiyebilirdim. Hindistan'da yaşayarak ortama uyum sağlamış ve vejetaryen beslenmeye alışmış olduğumdan, bu sistem içersinde devam etmek istiyorsam sık sık fındık, çam fıstığı, badem ve çekirdek yemeliydim. Bunların en iyisi de fazla tuzlu olmamaları koşuluyla kabak ve ayçiçeği çekirdeğiydi.

"Tabaklarınızın rengârenk olmalarını sağlayın; sarı, yeşil, kırmızı ve kara sebzeleri bir araya getirin. Bol bol brokoli, pırasa ve sarımsak yiyin. Günde iki-üç kez katı meyve sıkacağınızı çalıştırın ve içine her şeyi atın; havuç, elma, ıspanak ve bulabildiğiniz bütün orman meyvelerini, özellikle de böğürtlenleri. Şunu hiç unutmayın; portakal ve greyfurtların beyaz kabuklarını ayırmayın. İçinde lif olan her şey sizin için yararlıdır ve bağırsaklarıdüzene sokmakta birebirdir." O bana bunları anlatırken, sanki gazeteci-ben hâlâ devredeymiş gibi not tutuyordum.

Hayatım boyunca yuttuğum hiçbir şeyi fazla önemsemeyerek önümdeki tabağın tuzlu mu değil mi, haşlanmış mı kızarmış mı olduğuna dikkat etmemiş olan ben, zaman yitirmeden ağzıma

atacağım her şeye son derece bilinçli bir biçimde yaklaşmaya başladım. Biyolojik ürünler satan dükkânların devamlı müşterisi, gıda paketlerinin üzerinde yazılı her şeyin ısrarlı okuru haline geldim. Dağ ve göl manzaralı etiketlerin sadece alıcının gözünü boyamaya yönelik olduğunu hemen öğrendim ve ürünün, yasa gereği etiketlerde belirtilmesi gereken, bileşenlerini aramaya başladım. Koruyucu maddeler, eklenti aroma, renk ve lezzet içerenleri satın almıyordum. Zehirli şeyler yeme tehlikesi karşısında takıntılı biri olup çıkmıştım birdenbire. Evde bulduğum bütün teflon tencere ve tavaları çöpe atıp hepsinin çelik olanını satın alarak bütün öğünlerimi olabilecek en yalın ve doğal biçimde pişirmeye başladım.

İçgüdüsel olarak beni en çok tiksindiren yiyecekler, genetik olarak değişime uğramış olanlardı. Kötü niyetli büyük besin firmaları daha fazla kâr elde etmek için doğaya uyguladıkları bu tür bir düzenbazlığın üzerine balıklama atlarken acaba böyle Tanrıcılık oynamanın insanlar ve çevre üzerinde ne gibi sonuçlar yaratabileceğini düşünmüşler miydi hiç? Bu tür mallar uzun süredir satıştaydı, insanlar bunları yiyordu ve kim bilir sonuçta ne gibi felaketler yaşanacaktı. Günün birinde bunun farkına varacaktık ama pek çok kişi için çok geç olmuş olacaktı.

Bedenin, büyük oranda, yediği şey demek olduğu doğruysa belki de benim bedenimin bir parçası olan kanser de yemiş olduklarımın bir sonucuydu. Bu mantık yürütme biçimi aklıma yatmıştı ve şimdi, Çin'de yemiş olduğum o çok leziz ama pis ve kötü kokulu mutfaklardan çıkan yemekler, Hindiçin sokaklarında içtiğim çorbalar, insanın hayatı boyunca açlık, can sıkıntısı ya da arkadaşlık yüzünden yutmuş olacağı binlerce şey dehşetle aklıma düşmüştü. Peki, ya içinde yemek yenen o iyi yıkanmamış tabak ve taslara ne demeli? Bir de büyük otellerin o pırıl pırıl tabakları var tabii; onlar da ninelerimizin çok sağlıklı külü ile yıkanıp parlatılmıyor elbette; sağlığa zararlı her türlü deterjanla

temizleniyorlar.

Hindistan'da bir grup insan -örneğin en sofu *bramin*ler- sadece kendi pişirdiklerini, sadece kendi yıkadıkları taslarda yer; bazıları aşçı seçiminin pratik değil ruhsal bir konu olduğunu düşünür. Bu *bramin*ler yemeği hazırlayan kişinin -istemeden de olsa- enerjisini besinlere yansıttığına inanırlar; bu nedenle aşçının ruhsal çöküntüde olması durumunda onun bu negatif enerjisinin yemeklere ve dolayısıyla yiyen kişilere de bulaşacağına inanırlar. Bilimsel olarak bunların hepsi çok saçmadır çünkü hiçbir bilim dalı bu negatif enerji yükünü kanıtlamak, hattâ yoğunluğunu ölçmek konusunda bir bilgiye sahip değildir. Bazı kişilerin bu konulara inanıp inanmaması da zaten buna bağlı değildir. Böyle bir enerji yükü *yoksa,* bunun nedeni onların inanıp inanmaması değildir.

Doktorlarım iki muayene arasında anlattığım bu konularla çok eğleniyorlardı ama hiçbiri durup da dünyayı bu değişik bakış açısıyla görmenin ardında doğru bir şeyler olabileceğini düşünmeye zaman ayırmıyordu. Kaldı ki mağrur bilimimiz bazı konularda pek yetersizdi. Besinler ve sağlık arasındaki ilişki gibi...

Bütün bilimsel araştırmalar vitaminlerin değişik hastalıkların tedavisindeki önemini vurguladılar yıllar boyunca. Oysa şimdi yeni incelemelerin sonuçları ortaya çıkıyordu ve vitaminlerin aslında pek işe yaramadıkları ya da pek az yaradıkları açıklanıyordu. Tuzun kalp hastaları için zararlı olduğu söyleniyordu neredeyse yirmi yıldır. Şimdi ise bunun da kesinlikle doğru olmadığı anlaşılmıştı. Doktorlar, yüksek oranda lif içeren besinlerin kolon kanserinden korunmak için harika bir yöntem olduğunu anlatmışlardı bize yıllarca. Şimdi böyle bir şey olmadığı da ortaya çıkmıştı.

Amerikan basını neredeyse her gün şu ya da bu üniversitenin yaptığı araştırmaya göre şu ya da bu sebzenin kanserle mücadelede çok başarılı olduğu konusunda bir haber yayımlıyordu.

Bu, bir seferinde taze soğan, ötekinde Brüksel lahanası, havuç, domates ya da brokoli çiçeği oluyordu ama hepsi de illa ki en fazla üç günlük tazelikte olacaktı. Meyveler konusunda da buluşlar vardı; erikler ve böğürtlenler yere göğe konmuyordu. Baharat deyince de akla mutlaka kimyon ve zerdeçal gelmeliydi. Birkaç yıl sonra bu haberlerin de son derece gülünç görüneceğinden emindim. Bir gün *New York Times*'ta okuduğum şu haber de bunlara bir örnekti: Stresli insanlar, stressiz olanlara oranla daha kolay grip oluyorlardı.

O halde? Bilimin -en azından şimdilik- bir aşçının yemeğe katabildiği iyi ya da kötü enerjiyi ölçememesi, bu etkinin var olmadığını ileri sürmeye yeter mi? Deli Dana hastalığının ortaya çıkmasının altında, canlıların en vejetaryeni ve şiddetten en uzak hayvan olduğu için Hintlilerin gözünde kutsal sayılan ineği, her gün başka hayvanların kemik ve etlerinden yapılmış yapay bir besinle beslememiz yatmıyor mu? Bilimsel olarak bu pek geçerli bir bilgi gibi görünmeyebilir ama bence en inandırıcı olanıdır. Başka canlıların dönüşüme uğratılmış cesetleriyle geviş getirmek, sonunda inekleri çıldırtmıştır. Bu kadar basit. Günün birinde bizler de sabah içtiğimiz kahvenin, akrabalarımızın kavrulmuş iskeletleriyle hazırlanmış olduğunu ya da tabağımızdaki bifteğin komşumuzun öldürülmüş oğlunun baldırı olduğunu öğrensek delirmez miyiz?

Peki nasıl olmuş da inekler bunun farkına varmışlardı? Eh, bu, bilimin -en azından şimdilik- yanıt veremeyeceği türden bir sorudur ama öyle bile olsa sormamız yersiz kaçmaz. Bilimsel olarak, köpeklerin insanlara neden bağlı olduklarını ya da somonların yıllarca okyanusun ortasında yaşadıktan sonra doğdukları ırmağın denize döküldüğü yeri bulup orada yumurtlamalarının ve ölmelerinin nedenini anlamış olabiliriz belki ama, peki ya bir gemide kafes içinde tutulan tavşanlar, suyun derinliklerine inmiş bir denizaltıda olan yavrularının asla eşit olmayan zaman aralık-

larıyla öldürüldüklerini nasıl hissediyorlardı? Bu, her yavru tavşanın ölümünün annesinde bir tepki yarattığını kanıtlamak için Sovyetler Birliği'nde yapılmış bir deneydi.

Benim düşünceler arasında böyle serbestçe dolaşmam ve yeni bakış açıları yansıtmam en çok *tamirci-doktor* hanımımı eğlendiriyordu. Ama elbette o, bu tür düşüncelerin tuzağına düşmüyordu. Zaten ben de böyle bir şey peşinde değildim. Elbette bilimin göreceli olduğunu ve bilim tarihinin yeni keşifler ışığında kısa süre sonra doğrusu ortaya serilecek yanlışlıklar silsilesi olduğunu kabul etmesini beklemiyordum ondan. Hayır, hayır! Böyle dolambaçlı yollarda gezinmek zihnimi eğlendiriyordu ama içten içe bu bilime güvenmek istiyordum; çünkü kumar masasında oynadığım taş oydu; o numara sayesinde kazanmayı umut ediyordum.

Günün birinde doktor hanım, "Söylesenize Bay Terzani; duyduğuma göre bütün doktorlarınıza lakaplar takmışsınız. Benimki ne?" diye sordu. Neyse ki ona yalan söylemek zorunda kalmadım. Soyadıyla oynayarak ve sadece bir sesli harfi değiştirerek ona *"Bringluck"* yani "Uğur" adını takmıştım.

Bedenimiz ağırlıklı olarak içine koyduklarımızdan oluşuyorsa, besin ilgilenmem gereken en önemli konuydu ama ikincisi de havaydı. Beden yemek yemeden günlerce yaşayabilirdi -ve bu zaman zaman iyi de gelirdi- ama hava almadan birkaç dakikadan fazla hayatta kalmak olanaksızdı. Solumakta olduğum havanın niteliği konusunda seçim yapamayacağım için, en azından onu en iyi nasıl soluyacağımı öğrenebilirdim.

Bu düşünce aklıma gazetedeki bir ilanı okurken gelmişti. Çinli bir "Üstat" hafta sonunda bir *çi gong* -sözcük anlamı olarak, hava çalışması- semineri düzenleyecekti. İlana göre seminere "her yaşta ve her türlü fizikî koşula sahip" kişiler katılabilirdi.

Seminere yazıldım, paramı ödedim ve bir cumartesi sabahı saat dokuzda, kendimi yerleri ahşap, kolonları çelik olan büyük bir salonda buldum. Burası, bir zamanlar sanayi yapılarıyla dolu olan ama bugün New York'un en sevimli ve moda semtlerinden biri sayılan Bowery'deydi. 1900'lü yılların başlarında inşa edilmiş olan güzel cepheli eski tekstil fabrikaları, depoları bugün pek gözde olan ve ağırlıklı olarak gençlere yönelik büyük mağazalara, sanat galerilerine, "alternatif" kültür merkezlerine, new age konularına yönelik çok değişik etkinliklere sahne olan mekânlara dönüşmüştü.

Master Hu'nun semineri bu yeni tüketim türüne en uygun örneklerden biriydi. Ülkeye yeni göç etmiş yüzlerce kızı dikiş makinelerinin önüne oturtmak ve Amerikan konfeksiyon sanayiinin servetler kazanması için birer "ter makinesine" dönüşmelerini beklemek yerine şimdi bu salonda elli genç ve orta yaşlı hanım -ben ve bir başka tip, istisnayı oluşturuyorduk- Master Hu'yu dinlemek üzere buraya toplanmıştı; Master, son derece basit bir İngilizceyle ve kimi zaman yağcı-yardımcısının bütünleyici katılımıyla "Çin'in en kadim gizlerinden birini" anlatıyordu. Yağcı-yardımcının aksanından İtalyan olduğunu hemen anladım; kasada oturan da onun Koreli kız arkadaşıydı.

Hindistan'da uygulanan *pranayama* gibi *çi gong* da nefesi kontrol altında tutmak ve hayatî gücü bedenin değişik yerlerine ve elbette akciğere en fazla biçimde göndermeye dayanıyordu. Çok uzun yıllar boyunca Çinlilerin ortasında yaşadığım için sabah güneş doğarken pek çok insanın parklara gittiğini, bu ağır ve dikkatin son derece yoğunlaştırılmasını gerektiren hareketleri yaptığını görmüş, bunların iyileştirici gücü hakkında pek çok şey dinlemiştim. Pekin'deyken karım Angela'nın bir arkadaşı kanser ameliyatı olduktan sonra işyeri tarafından bir *çi gong* kursuna gönderilmişti ve bize bu uygulamadan ne kadar büyük yarar sağladığını anlatmıştı.

Tutuklanıp Çin'den sınır dışı edildiğimde, bu kadim ruh ve beden jimnastiğini öğrenmeye henüz başlamıştım. Hayatı boyunca bu sanatı uygulamış yaşlı bir işçiden aldığım eğitimi Pekin'de tamamlayabilmiş olsaydım çok iyi olacaktı. Oysa şimdi New York'un göbeğinde Master Hu'nun saçmalamasını dinliyordum. Şöyle diyordu: "Size öğreteceğim *çi gong*'u düzgün olarak uygularsanız, kişiliğiniz değişir, daha sevimli olursunuz ve hanımlar daha kolay koca bulabilirler." Zavallı Master Hu! Amerika'ya yeni gelmişti ve henüz bu mantığın işe yaramadığını, hattâ "politik olarak hatalı" olduğunu öğrenememişti.

Gün boyunca değişik alıştırmalar öğrendim. İlk bilgi; nefes alırken göğsümüzü şişirmenin yanlış olduğuydu. Sonra sadece göğüs kafesimizi değil, göbeğimizin altını; karnımızı şişirerek de nefes alabileceğimizi öğrendik. Özel çalışmalardan biri, ayaklar birbirinden açık, dizler hafif bükük durarak, böylece omuzlarla ayakların aynı hizada olması sağlanarak başlıyordu. Hareketsiz tuttuğumuz ellerimizin arasında ve göbek seviyemizde bir enerji topu olduğunu hayal ediyorduk. On dakika sonra bu topun önce saat yönünde sonra ters yönde döndüğünü hayal etmemiz gerekiyordu. Master Hu; "Şimdi ellerinizi birbirinden ayırmayı deneyin; ne kadar zor olacağını göreceksiniz. Hattâ bazılarınız için bu olanaksız olacak," dedi. Bazı kadınlar heyecanlı bir şekilde gerçekten de böyle olduğunu söylediler. Elleri "manyetik bir alan" içersinde donup kalmıştı. Benimkilere bir şey olmadı...

Son alıştırmalardan biri de; dizler yine hafif bükülmüş vaziyette, gözleri yumup hafifçe öne eğilerek yapılıyor ve bu sırada ayaklarımızın yerde, başımızın da çok çok yukarıda olduğunu hayal etmemiz isteniyordu. Bunu sevdim, çünkü bu benim kendini gerçekleştirmiş adam idealimdi; yani ayakları yere kök salmış ama hayalcilikten vazgeçmeyen biri.

İlk günün çalışmaları bitince kendimi öğretmenimize tanıttım ve bana hayat öyküsünü anlatmasını istedim. Zaman geç-

meden kendimi yağcı-İtalyan ve Koreli kızla birlikte Üstad'ın müritleri arasında bir vejetaryen lokantada yemek yerden buldum. Yağcı delikanlı yol boyunca, askerlik yaptıktan hemen sonra Amerika'ya geldiğini ve kuyumcu olarak iş aradığını anlattı bana. Bu alanda bir iş bulamamıştı ama söylediğine göre "şifacılık yapmak daha ilginç gelmişti". Elbette hem daha kolay hem de daha kazançlıydı. Kung Fu'dan judoya, aikidodan Tai çi çuan'a kadar değişik savaş sanatları kurslarına devam etmişti; sonra Master Hu ile karşılaşmış ve birbirlerini iyi kullanarak ayrılmaz ikili olmuşlardı. Koreli kız da onların peşine takılmıştı. Kısa süre önce bir ilaç firmasındaki işinden kovulmuş ve şimdi o da şifacı olmaya göz dikmişti.

Yağcı tip bana bol bol üstadının "mucizeleri"ni anlattı. Enerjisiyle, uzaktan nesneleri yerinden oynatabildiğini, kâğıtları ve başka nesneleri yine kendi enerjisiyle uçurabildiğini anlattı. "Ben şimdilik migreni tedavi etmeyi öğrendim ama o her şeyi başarabiliyor," diyerek konuyu kapattı. Kanser tedavisi elbette üstadının en başarılı olduğu konulardan biriydi ve yağcı, Master Hu'nun enerji seansı sonunda yarı yarıya küçülen urlar gördüğüne yemin ediyordu. Yine bizim yağcının ifadesine göre Üstat, Papa'nın parkinsonunu tedavi etme gücüne de sahipmiş ama tek sorun bunu Vatikan'a nasıl bildireceklerini bilememeleriymiş. Master Hu, o sıralarda New York'ta MSKCC'de tedavi gören Giovannino Agnelli'ye yardım edebileceğinden de emindi ama sorun, ona ulaşmaktaydı. Benim de o hastanede tedavi görmekte olduğumu özellikle dile getirmedim; üstelik Hindistan'daki güzel buluşma-röportajımızdan ve açıklanamaz pek çok rastlantısal karşılaşmamızdan sonra şimdi de genç Agnelli ile benzer bir hastalık yüzünden aynı çatı altında, aynı *tamircileri*n eline düşmemiz bence çok ilginç bir kaderi yansıtıyordu.

Üstat ve ekibinin ünlü olabilmek için bir fırsat kolladıkları öyle belliydi ki; bir "mucize" yaratmak ve onların şöhretine

katkıda bulunacak üne sahip birinde "mucize göstermeye" gereksinmeleri vardı. Onlara kızabilir miydim? Artık bütün dünya böyle işliyordu. İşe yarayan her şey pazar demekti, tek ahlakî değer kazançtı ve herkes bu cangılda nasıl ayakta kalacağını düşünüyordu. Şu anda bir şeyleri değiştirebilmek olası görünmüyordu. Yalnızca bu durumun hoşuma gitmediğini söyleyebilirdim, o kadar.

Eninde sonunda; Master Hu'nunki güzel ve dokunaklı bir öyküydü. Çin'in en ücra ve yoksul eyaletlerinden biri olan Gansu'da doğmuş, ailesinin yüzyıllar boyunca bir "sır" sayesinde yaşamını sürdürdüğü köyde büyümüştü. Bu sır, yanıkların nasıl tedavi edileceğine ilişkindi. Aslında bu pek basit bir sırdı. Kavun kabuklarını toprak küplere koyuyorlar, sonra bu küpleri sımsıkı kapatıp toprağın üç metre altına gömüyorlar ve aylarca orada bırakıyorlardı. Kabukların sulanmasıyla oluşan sıvı mucizeviydi: Bunu yanık deriye sürmek yaranın hemen iyileşmesini sağlıyordu.

Gözümün önüne eski, sıradan bir Çin köyü geliyor. Tahta çatılı, toprak zeminli evler, dolaşan çiftçiler, yanıklarını iyileştirmek için ta uzak köylerden gelenler. Orada her şeyin bir anlamı vardı, her şey insan ölçütündeydi ve bir büyüye sahipti. Ve şimdi işte bu küreselleşmeyle, serbest pazarla, düşünce ve duyguların özgürce dolaşmasıyla genç Hu, Master Hu'ya dönüşmüştü ve dünyanın merkezindeki alana çıkmış, en çok aranan şeyi, umudu satmaya girişmişti. Yanıkları iyileştirme umudu mu? Elbette hayır. Bunlar için artık her eczanede satılan merhemler vardı. Şimdi gündemde olan, kesin devası bulunamamış olan kanseri iyileştirme umuduydu.

Yağcı tip bana, "Odanın dibinde, tam sizin yanınızda oturan hanımı fark ettiniz mi?" diye sordu. "Bunun bilinmesini istemiyor ama size söyleyebilirim; onun göğüs kanseri var. Ameliyat olmamaya, kemoterapi almamaya ve kendini Master Hu'ya emanet etmeye karar verdi." O hanımı elbette görmüştüm. Solgun ve ürkek

bir hali vardı. Öğle yemeği saatinde duvara dayanıp oturmuştu tek başına. Çantasından bir tas dolusu yeşil bir çorba çıkarmıştı; bu da bir başka Çin bilgeliğinin ya da makrobiyotiğin önerdiği yemek olmalıydı. Sessizce ve neşesizce içmişti çorbasını.

Genç İtalyan belki ülkesinde iyi bir kuyumcu olabilirdi; genç Hu da ailesinin geleneğini sürdürebilirdi; Koreli kız belki Kore'sinde kalsa daha mutlu olurdu; oysa şiddetli zamane rüzgârları gemilerini batırınca hepsi uzak bir kıyıya atmışlardı canlarını. Şimdilik birbirlerine tutunmuşlar, New York'un bir çatı katında, hayal satıyorlardı. Yalnız ve zavallı bir kadına kendi şarlatanlıklarının kemoterapiden, sınırlı Batı tıbbından daha iyi olduğu hayalini yaşatıyorlardı.

İkinci gün, ilk gün öğrendiğimiz alıştırmaları yinelemekle ve Master Hu'nun, bana genç İtalyan tarafından müjdelenmiş olan bazı mucizelerini izlemekle geçti. Üstat, bir kişiyi tabureye oturtuyor ve tansiyonunu ölçüyordu. Sonra arkasına geçiyor, kendi özel hareketlerini yapıyor, ona "enerji aktarıyor" ve düşmüş olduğunu kanıtlamak için yeniden tansiyonunu ölçüyordu.

Bense gözlerimi az ötemde, odanın bir köşesinde büzülmüş oturan o ufak tefek, solgun ve zayıf kadından ayıramıyordum. Hayatını ellerine emanet etmiş olduğu Master Hu'nun bütün hareketlerini büyülenmişçesine seyrediyordu. Bu onun hayatıydı ve nasıl yaşaması ya da bitirmesi gerektiğini seçmek de onun hakkıydı ama bunu yapmakta özgür müydü? Bu olanak, bu "alternatif" seçenek karşısına çıkmamış olsaydı, elbette bir cerraha başvuracak, kemoterapi yaptıracak, belki de şimdi bir parkta koşuyor olacaktı.

Çi gong'un kabahati miydi bu? Elbette hayır. *Çi gong* bilgelik dolu bir çalışmaydı; insanın solunumu ele almasında, "top çalışması" yapmasında, başının bulutların arasında olduğunu hayal etmesinde, hattâ belki enerji aktarımı yapmaya çalışarak karşısındakine yardım etmekte, onu rahatlatmakta bile sağlıklı, ger-

çek ve kadim bir şeyler vardı. Dayanılmaz olan -en azından benim için- burasının *çi gong* toprakları olmamasıydı; onun köklerinden sökülerek bambaşka bir dünyaya taşınması, anlamından yalıtılmış olması, reklam broşürleriyle tanıtılan bir süpermarket ürününe dönüşmesi ve Master Hu'nun "akut ve kronik" pek çok hastalığı *çi gong* aracılığıyla iyileştirmeye söz vermesiydi.

Pekin'de Gökyüzü Terası Parkı'nda yaşlı Çinlilerin bu çalışmayı güneş doğarken ayaklarında bez terlikleriyle, yakındaki salkım söğüt ağacının dallarına astıkları kafeslerdeki bülbüllerin şakımasını dinleyerek yapmalarının bir anlamı vardı; New York'un bir çatı dairesinde ise bir anlam yüklenmiş gibi görünmüyordu hiç. Bence Master Hu da burada kendini aykırı hissediyordu.

Bütün kadim uygarlıklar "solunumun gücü" üzerine çalışmışlar; solunum ve zihin ve hattâ belki de ruh arasındaki bağlantıyı gözlemlemişlerdi. Hintliler gibi bazıları da solunumu kullanarak bütün evreni ayakta tutan o gücün bilincine varılabileceğine çünkü solunumun bu gücün en temel ifadesi olduğuna inanmışlardı. Fil ve yılan gibi çok yavaş soluyan hayvanların, köpek ve maymun gibi hızlı soluyan hayvanlara oranla çok daha uzun yaşadıklarına dikkat etmiş olan yogiler, uzun yıllarını solunumlarını yavaşlatma çalışmalarına ayırmışlar ve böylece -söylentilere göre- kendi hayatlarının yüz elli, iki yüz yıla kadar uzatabilmişlerdi.

Yine son derece Hintli bir inanışa göre kaderin bize biçmiş olduğu zaman; yıllar, günler ya da saatlerle değil -zaten bunların tümü bizim uydurmamızdır- sayılı olan nefesimizle sınırlıdır. Başka türlü söylersek; doğduğumuz andan itibaren günlerimiz değil, nefeslerimiz sayılıdır. Bir insan normal olarak günde 21 bin, ayda 630 bin ve yılda ortalama 7,5 milyon kez nefes alıp verdiğine göre, bu ritmi yavaşlatmak hayatı uzatmak anlamına gelir. Yeter ki insan bunun için çalışsın!

Varsa bile- bu gibi çalışmaların değeri, sıradan ölümlüler için zor; ezoterik, ulaşılamaz gibidir ve büyük fedakârlıklar, kendini

adamalar sonucu kazanılabilirler. Herkesçe ulaşılabildiği zaman ise anlamını ve bununla beraber olası etkisini yitirirler. Bir gizem, gücünü koruyabilmek için gizem, sır da sır olarak kalmalıdır.

Yine de *çi gong* çok keyifli bir alıştırmaydı.

Çıkarken kulağıma bazı kızların neşeli konuşmaları çalındı. Bir tanesi "Ben yoga ve reiki yaptım ama ilk kez gerçekten bir şeyler hissettim," dedi.

Kapının yanındaki bir bankta yağcı delikanlı ile Koreli kız yin yang desenli tişörtler, derslerin kaydedildiği video kasetler, Üstad'ın önerdiği ve strese, soğuk algınlığına karşı banyo suyuna katılacak tuzlar satıyorlardı.

Bedava olarak bulunabilenler yalnızca Master Hu'nun, Manhattan'ın So Ho mahallesindeki stüdyosunun açılışını müjdeleyen bir demet broşürdü. Bir seans ücreti 150 dolardı.

Yürüyerek aşabileceğim altmış kadar sokak olmasına (ortalama olarak dakikada bir blok yürüyordum) ve ertesi sabah kendimi hiçbir şeyi şifalandırmayı değil bunu sadece denemeyi vaat eden doktorlarımın ellerine teslim edeceğim için seviniyordum.

Kemoterapi görmekteki ilk nedenim, başlangıçtaki hastalığımdı ve o zaman doğası fazla da saldırgan olmayan hasta hücrelerin yavaş yavaş çoğalmasıydı; oysa şimdi beklenmedik bir "değişim" olmuş, hücreler hem saldırganlaşmış hem de çok hızlı üremeye başlamıştı. Kemo bu değişimi durdurmak zorundaydı. Sorun şuydu ki, bu arada ilaç beni de "değiştiriyordu"!

Birkaç haftalık tedaviden sonra bedenim kesinlikle o güne kadar tanımış olduğum beden olmaktan çıkmıştı; her geçen gün bir şeylerin değiştiğini gözlemliyordum; bu değişimler önce belli belirsiz olurken giderek belirginleşiyordu. Uyduruk bir bilimkurgu filminin kahramanı olan *mutant*'a benzemiştim. Duyularım keskinliklerini yitirmişlerdi: Dokunma duyum donuklaşmış,

koku ve tat alma yeteneklerim son derece körelmişti. El parmaklarım sanki cam gibi kırılganlaşmışlardı. Bir portakalın kabuğunu bile delemediğim tırnaklarım kısa bir süre sonra eski zaman fotoğrafları gibi kahverengi oldular. Dişlerim sarardı, diş etlerim öyle hassaslaştı ki, en yumuşak diş fırçası bile sanki rende gibi gelmeye başladı. Ayak parmaklarım sık sık karıncalanıyor, kimi zaman duyarsızlaşıyordu. Bir tanesi acayip biçimde kıvrılmaya başladı. Tırnakları da kararıp düştüler. Yüzüm ve karnım ise sürekli olarak şiş durumdaydı.

En kötüsü başımdı. Sanki artık işlemiyor; hiçbir şey düşünemiyordu. Hiçbir zaman çok zeki bir adam olmamıştım ve hayatım boyunca tek bir konu ya da düşünceyle dört-beş takla atanlara hayranlık duymuştum çünkü ben en fazla iki takla atabiliyordum! Ama şimdi zihnim en sıradan konuları düşünmekten acizdi; anahtarları kilitten almak, boş tencerenin altındaki ateşi söndürmek ve yatmadan önce hazırladığım sıcak papatya çayını içmek gibi şeyleri unutuyor; sabah kalktığımda fincanda duran soğumuş çayı görünce anımsıyordum ancak.

Kimi zaman bir tür transa girdiğimi sanıyordum. Elimde sıkı sıkı tuttuğum bir şey kayıp gidiyordu sanki. Pek çok tabak ve çanak kırdım. Divan ve mutfak arasındaki mesafeyi üç adımda alacağımı sanırken, bu arayı aşmak üç dakikamı alıyordu. Bütün bedenim yavaşlamıştı ve sanki dengesini yitirmişti. Genellikle ayaklarımın yere basmadığı hissine kapılıyordum, suyun üzerinde süzülüyor gibiydim. Kırk metrekarelik bir mekânda yaşıyordum ama sürekli kalem ve gözlük yitiriyordum.

Divana uzanıp okurken kullandığım bir gözlüğüm vardı ve bunu yitirmek bende takıntı halini almıştı. Hayat boyu biriktirdiğim halılarım, mobilyalarım, heykellerim, Çin kaligrafilerim, resimlerim bir yana, gözlüğüm bir yana gibi bir düşünceye kapılmıştım. Oğlum Folco ile Kuzey Hindistan dağlarında görmeye gittiğimiz Dalai Lama müritlerinden, yaşlı ve sıska bir keşiş

-kimbilir neden- sık sık aklıma takılıyordu. Tek başına ve huzur içinde, taştan örülmüş kulübesinde sonradan tabutu olacak tahta bir kutunun üzerinde yatıyor ve kutsal yazılar okuyordu. Peki ya o gözlüğünü kaybedince ne yapıyordu? Belki günün birinde genç bir rahip Dharamsala'ya iner ve ona yeni bir gözlük alırdı. Ama bunun için yaşlı keşişin haftalar, belki de aylar boyu beklemesi, belki de kışın bitmesi, karla kapanan yolların açılması için sabretmesi gerekecekti. İsteğine yenik düşmeden, tasalara kapılmadan, her şeyin geçici olduğunu, hiçbir şeyin kalıcı olmadığını bilerek bekleyecekti. Bir gözlük sahibi olmak, zamanın ve dumanın sararttığı kitaplarını mutlulukla okuyabilmek için aylarca bekleyecekti.

Gözlüğüme bakıyor, onu bir hazine olarak görüyordum. Çok okuyordum ama hiçbir şeyi özümseyemiyor, sonradan hiçbir şey anımsamıyordum. Sadece o anın tadını çıkartıyordum. Şiir kitapları okuyordum ve on sekiz yaşımda sanatoryumda yatarken *Büyülü Dağ*'a* takılmış olduğum gibi, şimdi de hastalık romanlarına düşmüştüm. William Styron ve depresyonu, Norman Cousins ve son derece kişisel bir tedavi uyarınca bol kahkaha ve vitaminle iyileştirmeye çalıştığı omurga iltihabı ile zaman geçiriyordum.

Güneş. Hayatım boyunca güneş altında durmaya bayıldım; dağ tepelerinde, deniz kenarında, tropik ülkelerde ya da Mekong kıyısında güneşin tadını çıkardım. Şimdi ise farkına varmadan gölgedeki kaldırımı ya da yolu seçiveriyordum. Güneşten sanki bir mikropmuş gibi kaçıyordum. Tamircim, Doktor *Uğurlu* Hanım kemoterapinin, cildimin pigmentasyon sistemini onarılamayacak biçimde harap ettiğini açıklamış ve bana kaçış noktası bırakmayan bir uyarıda bulunmuştu: "Artık hayatınız boyunca, asla, asla güneşlenemeyeceksiniz!" Gülümsemiştim, o ise "Ta-

* 1929 Nobel Edebiyat Ödüllü Alman romancı ve deneme yazan Thomas Mann'ın 1924'te yayımladığı, hastalık (verem, sanatoryum) ve ölüm temalarını işlediği romanı - ç.n.

mam, görüşürüz!" demek istediğimi sanarak görünürde sadistçe ama aslında temkinli olmam yolunda bir uyarı daha yapmıştı: "Bay Terzani, isterseniz güneşin altında oturun ve beyninizin kızarmasını hissedin."

En tuhafı, sanki karakterim de değişmeye başlamıştı. Karar vermekte son derece zorlanıyordum; kendimi kırılgan ve alıngan hissediyordum. O sıvılarda benim ruh hallerimi değiştirecek güçler de vardı. Hayatım boyunca, onlardan nefret eden Angela'ya rağmen, korku filmleri seyretmeye; gıcırdayan kapılara, hayaletli şatolara gizlenen katillere bayılmıştım. Ama kemoterapi aldıktan sonra bu zevkim de yok olmuştu; artık korkuyordum. Korku filmlerini birkaç dakika bile seyredemiyordum.

Zihnim giderek bulanık ama daha da sakin bir hal almıştı. Bu da büyük bir keyifti. Terapinin başında psikolojik olarak pek değişkendim. Aklıma gelen olumsuz bir düşünce ansızın bir fırtınaya dönüşebiliyor, her ses bana bağırış gibi geliyor, küçücük bir merdiven gözümde dağ gibi büyüyordu. Herhangi birisiyle sıradan bir konuşma beni alt üst etmeye yetiyordu. Bu, söylenenlerin içeriği yüzünden değil, benim yarıya kadar dolu bir varili andırmamdan kaynaklanıyordu. Bana bir kez dokunuluyor, ben çalkalanıyor çalkalanıyordum...

Meditasyonla öğrendiğim; zihni sakinleştirmek için önemli olanın gelip geçen düşüncelere direnmek değil, onların farkına varmak, var olduklarını kabul etmek gerektiğiydi. Onları kovmak tamsa kendi kendilerine çekip gitmelerini beklemek daha kolaydı. Başlangıçtaki ruh durumum için de aynı yöntemi denemek istedim ve yavaş yavaş, belki fiziksel güçlerimin de zayıflamasıyla, tuhaf, eğreti ama son derece keyifli bir denge yakalamayı başardım. Artık rüyalarım bile hafif, sıkıntısız ve rahat bir hal almışlardı; bu rüyaları gören ben de aynen böyle olmuştum zaten.

Kimi zaman sabahları uyandığımda depresyonun gölgesinin bana pusu kurmuş beklemekte olduğunu hissediyordum. Ama bu

hemen yok olan koyu bir dumanı andırıyordu; Japonya'dayken her gün içine düştüğümü sandığım o korkunç kara çukura, dünyanın ağırlığının omuzlarıma binmesi duygusuna veya yararsızlık takıntısına hiç benzemiyordu. Bu, şimdilerde bana dünyayı oldukça önemsiz hissettiren bir uzaklık duygusu gibiydi; dünya, içinde yaşamaya değecek ilginçlikte bir yer olmaktan çıkmıştı. Böyle olunca kanser de dram gibi görünmüyordu. Bir gün televizyondaki bir filmde işittiğim şu cümle eskiden olsa hiç dikkatimi çekmezdi: "Öleceğimi biliyorum, bilmediğim bunun ne zaman olacağı ve işte beni öldüren de bu!" Bu cümleyi duydum ve içimden gülümsemek geldi. Bu Woody Allen'in ünlü sözünü anımsatıyordu: "Ölmek mi? Beni hiç ilgilendirmiyor. Sadece o geldiğinde ben burada olmak istemem."

Bu yeni ruh halimin bir başka ilginç yüzü de, zaman ile kurduğum farklı ilişkiydi. Geçmişin kesinlik yüklü olmasına her zaman bayılmış, geleceğin pek çok olasılık dolu belirsizliği karşısında kafası hep karışmış bir insan olarak, tadını sonradan çıkartmak için "şimdi"nin geçmesini beklerdim. Böyle olunca da anı yaşayamayıp elimden kaçırırdım genellikle. Oysa artık böyle değildi. Saat saat, gün be gün, fazla beklentim, fazla planım olmaksızın *şimdi*'nin tadını çıkartıyordum.

Yorgunsam uyuyor, kitap okuyor ya da sadece pencereden dışarıya bakıyordum. Minyatüre dönüşmüş varlığımın keyfini tadıyordum ve sanki şu dört duvarın dışında olup bitenlerin kokusu, tadı yokmuş, yaşanan hiçbir şey önem taşımıyormuş gibi hissediyordum. Her sabah kapımın altından içeriye itilen *New York Times* Gazetesi'ni bir karınca ya da arının sahip olacağı umursamazlıkla okuyordum. Sözü edilen dünya benden çok çok uzaktaydı.

Her ülkede kendime göre bir gazete okuma tarzı tuttururdum. Çin'deyken başyazıyla başlardım çünkü haberlerin orada olduğunu öğrenmiştim. Borsa oynamaya başladığım ülke

olan Japonya'da ise önce ekonomi sayfalarını okuyordum. New York'ta ise Avrupa gazetelerinde artık olmayan bir sayfanın çok ilgimi çekmeye başladığını fark ettim. Bunlar ölüm ilanlarıydı ve iyi ya da kötü, tanınan insanların bu dünyayı terk ettikleri öğreniliyordu bu sayfalarda. Bu, benim elli dokuz yaşımla, "uzun bir hastalıktan sonra", "bir kalp krizi sonucu" ya da "kansere karşı verdiği savaşı kaybederek" ölen insanlar arasında büyük bir fark olmadığını görmeme yarıyordu. Kimi zaman, hiçbir fark yoktu.

Gazetenin, her bir kişinin ölümüyle ilgili olarak belirgin bir neden göstermeye çalışması bana tuhaf geliyordu. Hiç kimse için şöyle bir şey yazmıyordu: "Öldü, çünkü doğmuştu."

En ağır yorgunluk günlerimde bile -bombardımandan sonraki onuncu gün en kötüsü oluyordu- kendimi salmamak için, rutine sokmuş olduğum şeyleri yapmaya çalışıyordum. Dişlerini fırçalamaktan, saçlarını taramaktan vazgeçen hastalar vardır; sanki artık hiçbir şeyin önemi yokmuş ya da bütün kötülüklerin nedeni olan bu beden artık sevilemez ve sadece bir nefret nesnesi olarak görülmeliymiş gibi davranan kişilerdir bunlar. Onlardan biri olmak istemiyordum. Bu nedenle; Central Park'ta gezinti, bir ağacın altında yarım saat hareketsiz oturuş, biraz jimnastik, öğle yemeği ve karnıma yaptığım iğne devam ediyordu. Sonra uzun bir yürüyüş yapıyordum; olabildiğince ve tükenene kadar, hızla elli ya da altmış sokak yürümeye çalışıyordum. Kimi zaman kendimi inandırmakta güçlük çeksem de eninde sonunda sahip olduğum tek beden buydu ve onu dinç tutmak yapabileceğim en iyi şeydi.

Bazı günler eve girdiğimde öyle yorgun oluyordum ki, bilgisayarı açıp dünyayla aramdaki gerçek bağlardan birini kurmaya, yani Angela'ya gündelik mektubumu yazmaya bile üşeniyordum. Bu dönemi ailemden uzakta, yanımda sevdiğim kişiler olmadan, ama yine de onları önemseyerek, tek başıma geçirme şeklindeki sezgisel kararım son derece bilgece olmuştu. Böylece başkaları-

nın kaygıları yüzünden kaygılanmama gerek kalmamıştı; bütün enerjimi, bütün dikkatimi sadece kendime yönlendirebiliyordum.

Bir fırtınanın ortasında kalmamak için bütün safrasını -barut tozu sandıklarını, rom fıçılarını, önceleri çok gerekli saydığı her şeyi- denize döken eski bir denizci misali, ben de insanî ilişkilerimi aza ve öze indirgiyor, alışkanlık, yarar ya da sadece nezaket yüzünden koruduğum gereksiz bağları kopartıp atıyordum.

Sessizliklerden, boş saatlerden, küçük eylemlerden, yararsız oyunlardan, o güzel pencerelerin dışında esen pek çok rüzgârı dikkatle izleyerek koruduğum huzurdan oluşan bir dünya yaratmıştım kendime. Uzun saatlerimi Doğu Yakası'ndaki bir gökdelenin değişimini seyrederek geçiriyordum. Seherde, açık ve portakal rengi gökyüzüne doğru yükselen kapkara bir çomağı andırıyor, sonra günün aydınlığında gri oluyor, akşam alev alev yanan bir muma dönüşüyor ve gün battıktan sonra yüksek katlarda ışıklar yanıyordu; işte o zaman benim kimi zaman uykusuz geçen gecelerimi aydınlatmaya yarayan bir fenere benziyordu.

Tek bir söz etmeden ya da duymadan geçirdiğim günler oluyordu ve yürüyüşe ya da alışverişe çıktığım zaman kapıda vardiyasına göre beklemekte olan Dominikli kapıcıya "günaydın" ya da "iyi akşamlar" sözcüğünü söylemekte fiziksel olarak zorlanıyordum.

Daima boş olan bir aklın, giderek daha az çatışmalı bir yüreğin ve her zamankinden hızlı akan zamanın tadını çıkarıyordum. Üstelik kendi kendimi yararsızlık ve görev duygularıyla yiyip bitirmiyordum. Yapacak, hayal edecek, umacak hiçbir şeyim yoktu; sadece olduğum yerde ve sessizlik içinde kalmalıydım. Bütün ömrümce yaptığım üzere, konuşma, birileriyle öğle ya da akşam yemeğine gitme, oradan oraya koşuşturma zorunluluğumun ol mamasına bayılıyordum. Aynı repertuvarı sahnelemek zorunda olmayışım ne mutluluktu! Ömrüm boyunca ne çok çene çaldım!

Yolculuklarımdan döndüğümde ne çok insanı akşam yemeklerine çağırıp şişelerdeki şarap gibi akıp giden öykü ve izlenimlerimle doldurdum! Gazeteci olmaktan hoşlanmıyordum; sürekli olarak bir bakan tarafından kabul edilmeye, bir başkanla röportaj yapmaya, konuksever olmayan ülkesine vize koparabilmek için bir büyükelçiyle görüşebilmeye uğraşıp durmuştum. Bana öyle geliyordu ki, bu meslek beni bozmuştu. Bir ayağımı daima kapı ile eşik arasına sokmaya çalışmak, minnet duymak, anımsanmak, kabul edilmek, haberi süsleyecek bir bilgi, anekdot ya da tek bir cümle koparabilmek için didinip durmuştum. Sonunda hepsi bitmişti! O Tiziano Terzani (oradaki ben), artık yoktu; kemonun fosforlu kırmızı güzel sıvısı onu nihayet yakıp yok etmişti.

Artık telefonlar etmek, herhangi bir "iş yemeği"ne gitmek zorunda değildim. Bizlere özgü olan bu yiyerek sosyalleşmek, insan tanımak ya da çalışmak ne kadar saçma bir alışkanlıktı. İnsan bir başkasını görmek ya da yeni birini tanımak durumundaysa, bunu neden bir şeyler çiğneyerek yapar ki? Neden birlikte bir ırmak kenarında yürümeye ya da taş oynamaya gidilmez?

Bir Kâhin Bana Dedi ki adlı kitabıma şu sözlerle başlamıştım: "Hayatta insanın karşısına her zaman iyi bir fırsat çıkar. Önemli olan onu tanıyabilmektir." 1993 yılında, eğer uçarsam uçak kazasında öleceğim kehanetiyle ben bunun bir "fırsat" olduğunu fark etmiş; onu tanımış ve o yıl uçmamıştım. Kanserin de bir başka güzel fırsat olduğunu düşünüyordum. Sık sık hayalimin, gazetecilik dükkânımı kapatmak, üzerine "Dışarıda yemekteyim," tabelasını asarak kepenkleri indirmek olduğunu söyler, şakalaşırdım. Sonunda başarmıştım bunu. Artık kesinlikle "Dışarıda yemekteydim". Sanki ben bu kanserin peşine düşmüş ve onu arayıp bulmuş gibiydim.

Kısa bir süre sonra fiziksel olarak *Apocalypse Now* filmindeki Marlon Brando'ya benzemeye ve aynen onun gibi "kendini ustura kenarından kayıp giden bir sümüklüböcek gibi" hissetmeye

başlamıştım. Aslında tiksinç bir hal almıştım ama kendi kendimi pek de fena olmadığıma, forma girdiğime kandırmaya uğraşıyordum ve bunun bana iyi geldiğinden de emindim. Hastaneye girerken olabildiğince dik duruyor ve gülümsüyordum. Nasıl olduğumu soran herkese "Harikayım!" diyordum ve böylece bana merhamet göstermek ve anlamsız avutma sözcüklerini sıralamak zorunda kalmayan insanların neşeli gülümsemeleri kendimi daha da iyi hissetmeme yarıyordu. Zaten başka ne seçeneğim vardı ki; kurban rolünü ya oynayacak ya oynamayacaktım! İçgüdüsel olarak bunu oynamamayı seçmiştim.

Madem ki başıma gelmişti, bu deneyimden yararlanmaya bakmalıydım. Bunu anımsamak için, günlüğümü yazmaya çalıştığım masamın üzerine, geçen yüzyıl yaşamış olan Koreli bir Zen rahibinin şu sözlerini yapıştırmıştım:

Mükemmel bir sağlığın olmasını isteme
Bu açgözlülük olurdu.
Istırabını şifan yap
Ve engelsiz bir yol bekleme.
O ateş olmasaydı ışığın sönerdi
Özgürlüğe kavuşmak için fırtınayı kullan.

Bu hastalığı, sıçramayı öğrenmem için yoluma konmuş bir engel olarak görmeye başladım. Sorun, yükselerek üzerinden mi, kenarından mı, yoksa daha kötüsü, altından geçerek mi aşacağımdı. Belki de bu hastalıkta gizli bir mesaj vardı. Bir şeyleri anlamam için gelmişti başıma! Sonunda bilinçaltımdan bu hastalığı benim çağırdığım kararına vardım. Yıllardan beri rutinden kurtulmak, günlerimin ritmini yavaşlatmak, olaylara başka bir bakış açısı yakalamak istemiştim: Yani bambaşka bir hayat yaşamak. Şimdi her şey yerli yerine oturmuştu. Fiziksel olarak bile bambaşka biri olmuştum...

Üzerimde eşofman, tenis ayakkabıları, yün bere ve eldivenlerle kentte dolaşıp duruyordum ve rastlayabileceğim pek çok meslektaşımı düşünüyor, beni bu halde asla tanıyamayacaklarını tahmin edip eğleniyordum. Kolaylıkla bir sokağın köşesinde durup elimi açabilir ve her gün sık sık duyduğum nakaratlardan birini tekrar edebilirdim: "Hey kardeş, fazla birkaç kuruşun var mı?", "Vietnam gazisiyim. Bana yardım eder misin?" Bunu yapsaydım, eminim Noel alışverişi için New York'u ziyarete gelmiş olan *Der Spiegel* Dergisi'nin yayın yönetmeni umursamadan elime bir 25 sent tutuşturur, benim kim olduğumu asla fark etmezdi.

Ben mi? Hangi ben? En eski -şu anda neden New York'ta olduğumu bilen- ve otuz yıldır düzenli görüştüğümüz en yakın arkadaşımın tanıdığı kişinin, ben olmadığım kesindi. Henüz Hong Kong'dan gelmiş, evimin iki adım ötesinde, aynı kaldırımda olan Essex House adındaki otele inmişti. Telefonda ona "Columbus Circus yönüne doğru ilerle. Ben de sana doğru yürüyeceğim," demiştim.

Ben, uzaktan onu hemen gördüm ama o beni görmedi. Yanımdan geçti, bana değdi ve karşıdan gelenler arasından beni tanıyabilmek için uzağa bakmayı sürdürdü...

Kentin çift ışığı

Hindistan'da günün en güzel saatinin seher vakti olduğu söylenir; gece hâlâ havanın içinde süzülmektedir, gündüz dolu dolu başlamamıştır; ışık ve karanlık arasındaki fark net olarak belli değildir ve insan isterse, dikkat edebilirse, birkaç dakika için hayatta birbirine zıt gibi görünen karanlık ve ışığın, sahte ve gerçeğin, aynı şeyin iki ayrı yüzü olduğunu sezebilir. Farklıdırlar ama birbirlerinden kolay ayrılamazlar, ayrıdırlar ama "iki değildirler". Olağanüstü biçimde birbirlerinden farklı olan ama aşk içersinde "Bir" olan kadın ve erkek gibi...

Hindistan'da *rişi*ler yani "görenler" işte o saatler içinde Himalayalar'daki uzak mağaralarında tek başlarına meditasyon yaparlar ve havayı pozitif enerjiyle doldururlar; yolun en başındaki acemilerin bile tam o saatte kendi içlerine bakmaları ve her şeyin açıklamasını orada aramaları için yol gösterirler.

Amerikalı *rişi*lerin nerede meditasyon yaptıklarını bilmiyorum ama seher vakti benim için de New York'un en güzel saatiydi; havanın daha fazla umut ve iyi şeylerle dolu olduğunu o saatte hissediyordum. Güneşin insana güven veren ilk ışıklarının, özellikle bir hasta için, gecenin korkularından kurtulmak demek olduğunu elbette biliyordum ama o dakikalarda, çılgın kalabalık akmaya başlamadan önce, hâlâ göreceli bir sessizlik içine gömülmüş olan kent en şiirsel halini sergiliyordu. Uzun ve boş sokaklarda martılar gibi uçuşan kâğıtlar, ilk müşteriyi avlamak için yavaş yavaş ilerleyen birkaç taksi, metronun sıcak hava üfleyen

mazgalları üzerinde battaniyeleri içinde dertop olmuş uyuyan berduşlar görüyordum. Asfaltın şurasında burasında gizemli delikler vardı ve havaya acayip şekilli beyaz buhar sütunları püskürtüyordu; bunlar bana, New York'un olağanüstü yüreği olan Manhattan'ın sıcak karnında hâlâ uyumakta olan ejderhaların burun deliklerini düşündürüyordu.

Kent, o saatin çift ışığında, binalardaki yazı masalarında ve yataklarında, lokantalarının sofralarında, sokak ve parklarında sürüp giden sonsuz çarpışmaların savaş alanına dönüşmeden önce, kendi varlığına yoğunlaşıyor, içine kapanıp düşünüyordu sanki. Bu savaşlar ayakta kalabilmek, güç ve açgözlülük uğruna yapılıyordu.

New York'u çok seviyordum. Dermanım olduğunda kimi zaman saatlerce yürüyerek onu enine boyuna arşınlamaya bayılıyordum. Ama bazen, her gökdeleninin iş, acı ve ıstırap simgesi olduğunu düşünmek bana ağır geliyordu. Birleşmiş Milletler binasına bakıyor, asıl ilkesi oburluk olan insanlığı; her bireyinin, ailesinin, köyünün ya da ulusunun asla *bizi* değil, yalnızca *kendini* düşündüğü için gerçekte yönetilemez olan bir insanlığı yönetebilme boş çabası içinde ne çok gözyaşı, ne çok sperm, ne çok yalan ve ne çok söz akıtıldığını düşünüyordum. Diktatörlerin, devlet ve hükümet başkanlarının, casusların, saygın katillerin konaklamış olduğu ve hâlâ konakladığı New York'un ünlü ve büyük otelleri Plaza Otel'in, Waldorf Astoria'nın önünden geçiyor, o odalarda alınmış kararları, planlanmış suikastleri, yönetimleri devirerek, direnişçileri öldürerek, uçsuz bucaksız hapishanelerde çürüterek ülkelerin kaderlerini değiştiren komploları düşünüyordum.

Bankaların tabelalarına, değişik uluslara ve değişik amaçlara ait ama kökleri mutlaka burada olan büyük şirketlerin binalarının tepelerinde dalgalanan bayraklarına bakıyor ve -kimsenin oyuyla seçilmemiş, çoğunluk tarafından adı duyulmamış, bütün

parlamentoların ve bütün dünya yargıçlarının denetiminden kaçabilmiş- kravatlı bazı beylerin, birkaç saat içinde, o olmazsa olmaz çıkarlar uğruna bir ülkeye yatırılmış milyarlarca doları bir başka ülkeye yatırmak üzere çekmelerini ve böylece halkları yoksulluğa sürüklemelerini düşünüyordum.

Modern dünyanın kurgusal çılgınlığı bütünüyle burada, Doğu Yakası ile Hudson arasındaki birkaç kilometrekare çimentoda, her zaman suların ışıltısını yansıtmaya hazır açık bir gökyüzü altında yoğunlaşmıştı. Burası insanlığı değiştiren yaygın ve umutsuz maddeciliğin taştan yüreğiydi, burası hepimizin itildiği, hepimizin uyruğu haline geldiği, benim içgüdüsel olarak kendimi her zaman direnmek zorunda hissettiğim küreselleşme imparatorluğunun, bu yeni ve zorba imparatorluğun başkentiydi.

Ve ben yardım istemek, kurtuluş aramak için tam buraya, hoşuma gitmeyen her şeyin ideolojik merkezi olan buraya gelmiştim! Üstelik bu ilk kez olmuyordu. Otuz yaşımdayken, beş yıllık bir sanayi hayatından bezmiş olarak canımı buraya atmış ve arzuladığım hayatı kurmaya niyet etmiştim. Şimdi ise o hayatın tüketim tarihi bitmeden zaman kazanmak için yine buraya dönmüştüm. Amerika'nın sunduğu o derin karşıtlığı ilk seferinde de hissetmiştim: Ülkenin bana verdiklerine duyduğum minnet -Columbia Üniversitesi, bir gazeteci olarak Asya'ya doğru yola çıkacak olan bana Çin'i ve Çinceyi öğrenmem için iki yıl boyunca burs ve özgürlük vermişti- ve yine bu ülkenin temsil ettiği hor görme, pişmanlık, kimi zaman da nefret duyguları arasında gelip gitmiştim.

1967 yılında, bir hafta önce Cenova'dan kalkan ve bizi de içine alan *Leonardo da Vinci* gemisi New York'a yanaştığında ve Angela ile birlikte heyecanla bu yeni kıtaya adım attığımızda, Amerika, tarafların eşit olmadığı kirli bir savaşla, inatçılığından başka silahı olmayan bir Asya ülkesi -Vietnam- üzerinde baskı kurmaya uğraşıyordu. Şimdi ise Amerika çok daha sofistike, ama

göze daha az görünen ve bu nedenle fazla direnç görmeyen bir saldırıyla -mallarıyla birlikte- bütün dünyaya kendi değerlerini, kendi gerçeklerini, iyi ve doğruya, ilerlemeye ve terörizme ilişkin kendi tanımlarını benimsetmeye uğraşıyordu.

Bazen Beşinci Cadde ya da Wall Street'teki büyük, ünlü yapılara girip çıkan, ellerinde küçük, kaliteli deri çantalar taşıyan şık beyleri görüyor ve insanın kendini asıl bu tiplerden koruması gerektiğini düşünüyordum. Bu çantaların içinde "Gelişim projeleri" adı altına gizlenen dosyalarda çoğunlukla gereksiz barajlar, zehir üretecek fabrikalar, tehlikeli nükleer santraller, bir ülkeye girdi miydi bombadan daha fazla zarar ve kurban yaratan zehirleyici televizyon kanalları bulunurdu. Acaba gerçek "teröristler" onlar mıydı?

Güneş doğar doğmaz, kalabalıklaşmaya başlayan caddeleriyle New York, benim gözlerimde yarattığı o büyüleyici havasını yitiriyor ve bazen de her biri hüzünlü bir zenginlik ya da sefil bir mutluluk öyküsü peşinde koşan pek çok umutsuzu yutmaya hazırlanan canavar gibi görünüyordu.

Saat sekiz olduğunda, evimin birkaç adım ötesindeki Central Park'ın güneyinde bulunan Beşinci Cadde adam almaz oluyordu. Havaalanlarından alınmış parfümlere bulanmış, ellerinde öğle yemeği torbalarıyla koşuşan insanlar gökdelenlere girmeye başlıyorlardı. Yeni bir güne başlamanın nasıl bir yoluydu bu? Aklıma hemşerilerim Floransalılar geliyordu; sabahları Porta Romana mahallesindeki Bar Petrarca'ya girerler ve sadece "bir kahve" değil; "bir *lungo* kahve", "bir *macchiato* kahve", "bardakta" ya da "fincanda", "kremalı ama köpüksüz *cappuccino*" ya da "cam bardakta koyu kahve" ısmarlarlar, genç Francesco her birinin zevkini aklında tutmaya uğraşırdı. Zaten New York'ta kahve dedikleri şey, yürürken bir yandan da içebilmek için delikli plastik kapakla kapanan kâğıt bardakta satılan, ekşimsi bir çorbayı andırıyordu.

O saatte kalabalık daha çok, genç, güzel ve bedenleri sert, diri insanlardan oluşuyordu: Spor salonlarında büyümüş, vitamin dükkânlarından beslenmiş yeni bir ırktı bu. Daha yaşlıca bazı adamlar bana Vietnam'da gördüklerimi anımsatıyordu; o zaman bahriyeli olan bu kişiler şimdi de iş adamı üniformaları içinde dimdik ve ciddi yürüyorlardı; aynı imparatorluğun subayları olmayı, dünyanın geri kalanını kendi küresel köylerinin bir parçası yapmak için uğraşmayı sürdürüyorlardı.

Ben New York'tayken, kent henüz o korkunç 11 Eylül saldırısıyla yaralanmamıştı ve İkiz Kuleler, Downtown manzarasında iki ince ve güçlü kule olarak yükseliyorlardı; sadece onlar nedeniyle değil, Amerika o zaman da kendi kendiyle ve dünyanın geri kalanıyla barış içinde olan bir ülke sayılmazdı. Yarım yüzyıldan bu yana Amerikalılar kendi ülkelerinde hiç savaşmak zorunda kalmamış olsalar bile, birileriyle savaşta olduklarını hissetmekten ya da öyle olmaktan geri kalmamışlardı. Önce komünizmle, Mao ile, Asya'daki gerillalarla, Latin Amerika'daki devrimcilerle; sonra Saddam Hüseyin'le, şimdi de Usame bin Laden ve İslam köktendinciliğiyle savaşıyorlardı. Barış, hiç olmamıştı. Mızrak hep havadaydı. Amerikalılar zengin ve güçlü ama huzursuz ve doyumsuzdular hep.

Bir gün *New York Times* Gazetesi'nde okuduğum ve *London School of Economics* tarafından dünyadaki mutluluk üzerine yapılmış bir inceleme çok dikkatimi çekti. Sonuçlar ilginçti: En yoksul ülkelerden biri olan Bangladeş, en mutlu ülkeydi. Hindistan beşinci sıradaydı. Birleşik Devletler ise kırk altıncı sırada!

Kimi zaman, New York'un güzelliğinin tadını çıkartan pek az kişi olduğu izlenimine kapılıyordum. Sadece yürümekten başka işi olmayan benim ve rüzgârla çene çalmaya niyetlenen birkaç dilenci dışında gördüğüm herkes sadece ayakta kalabilme, birileri ya da bir şeyler tarafından ezilmeme savaşı verir gibiydi. Daima savaş vardı. Herhangi bir savaş.

Yirmi beş yıl Asya'da yaşamış biri olarak alışık olmadığım bir savaş da, sadece tek yönlü sürdürülen cinsiyet savaşıydı. Kadınlar sürekli erkeklere saldırıyorlardı. Central Park'ta büyük bir ağacın altına oturuyor ve kadınları seyrediyordum. Sağlıklı, sert, kendilerinden emin, robotsu kadınlar. Önce ince eşofmanları içinde, kışkırtıcı bir tavırla, sallanan at kuyruklarıyla gündelik koşularını yapıyorlardı; daha sonra ofis üniformalarını -siyah tayyör, siyah ayakkabı, siyah bilgisayar çantası- üzerlerine geçirmiş, duşta ıslanmış ve hâlâ nemli olan saçlarını açık bırakmış olarak yeniden ortaya çıkıyorlardı. Güzel ve soğuk, fiziksel olarak bile kibirli ve hor gören bir tavırları vardı. Benim kuşağımın "dişi" olarak adlandırdığı her şey yok olmuştu; herkesi aynı, kadınları erkeklerin çirkin bir kopyası yapmaya yönelik bu yeni ve yaygın düşünce "dişiliği" bile bile silip atmıştı.

Asya'da büyümüş olan oğlum Folco, New York Üniversitesi'nde Sinema Okulu'nda okumak üzere bu kente geldikten birkaç gün sonra bana şöyle bir şey anlatmıştı. Sınıftan çıkarken bir kız arkadaşına kapıyı açıp tutmuş ama kızdan şu tepkiyi almış: "Hey sen; benim bu lanet olası kapıyı tek başıma açamayacağımı mı sanıyorsun?" Bunun istisnaî bir örnek olduğunu düşünmüştüm. Hayır. Kural buydu. Kadınlar kaslarını ve cüretlerini güçlendirdikçe erkekler daha korkak ve kaçamak bir hal alıyorlardı onlar karşısında. Bir evlat sahibi olmak için erkeğe gereksinme duyulduğunda, görevleri süresince eve alınıp sonra kapı dışarı ediliyorlardı. Sonuç? Bence büyük bir mutsuzluktu; ağacın altında ya da penceremin önünde sessizce oturarak izlediğim, aynı öykünün ikinci perdesiydi: Kırk, elli yaşlarında pek çok yalnız kadın, ağızlarında sigara -bence artık yanlarında olmayan bir erkeğin adını taşıyan- köpek gezdiriyorlar ve "Buraya, yanıma gel Bill", "Hayır Bill, tek başına geçme karşıya", "Haydi Bill, artık eve gitme zamanı" deyip duruyorlardı. Bunlar birkaç yıl önce güzel bedenlere sahip olmak için koşu yapan, oysa şimdi yaşlıca sayılacak

kadınlardı; gençliklerini savaşçı bir özgürlük düşüne harcamış, şimdi savaş bittiği için yalnız başlarına; küçük tikler, derin çizgiler ve görebildiğim kadarıyla ağır bir hüzünle kalakalmış kadınlar.

Sık sık, alabildiğine dişi, alabildiğine kendine güvenen, yirmili yaşlarından çok kırklı ve ellili yaşlarında daha kadınsı olan Hintli kadınları düşünüyordum. Atletik değillerdi ama doğal bir güzellikleri vardı. Onlar gerçekten de ayın öteki yüzüydüler. Ve sonra annemin kuşağının Avrupalı kadınları gibi Hintli kadınlar da asla yalnız değillerdi; her zaman büyük bir ailenin, bir grubun parçasıydılar ve asla yalnızlığa terk edilmezlerdi.

Penceremden sık sık tanık olduğum sahnelerden biri de gerçek anlamıyla "taşınmalardı". Amerika'nın bambaşka bir yerinden gelen genç bir kız, bütün hayatını tıkıştırdığı çantasıyla New York'a iniyordu. Onun gazetelerdeki iş ilanlarını okuyuşunu, kiralık oda, aerobik yapacak spor salonu ve bir bilgisayar ekranı karşısındaki işini buluşunu hayal ediyordum. Sonra onun, öğle tatilinde bir salata bara giderek, ayakta dikilerek, elinde plastik çatal, kapaklı plastik kutuya maşayla konmuş biyolojik sebzeleri yiyişini getiriyordum gözümün önüne. Ya akşamları? Kundalini Yoga kursuna gidiyor ve bir zamanlar bütün insanlarda güçlüyken şimdi uyuyakalmış olan cinsel enerjiyi uyandırıyor ya da daha sportif bir karşılaşma izleyerek John'un Bob'u 4-2 yenişini seyrediyordur.

Eninde sonunda bir pervane misali New York ışıklarının büyüsüne kapılan o kız da, bu çok özel kentin daima uyanık olan yaşam enerjisiyle yüklenerek, büyük insanlık ateşine katılacaktı. On ya da yirmi yıl sonra, her gün izliyor olduğum o sessiz ve ürkek, arkadaşı ya da akrabası olmayan hüzünlü kadınlardan biri olup MSKCC'nin koltuklarından birinde oturuyor veya ameliyat edilmeyi ya da kaygı verici bir tahlilin sonuçlarını bekliyor olabilirdi.

ız yaşayınca ölçü duygusunu yitiriyordur belki de. Suskunlaştıkça, dinleme konusunda daha duyarlı oluyor. Yürürken kulağıma çalınan konuşmalar, şakalar sonradan saatlerce kulağımda çınlayıp duruyordu. Bana öyle geliyordu ki, insanlar yalnızca paradan, sorunlardan ve çatışmalardan söz ediyorlardı. Konuşmaların büyük bölümü bana kavga gibi geliyor; sözcükler hep daha gerilimli, daha saldırgan oluyordu.

"İğrenç, gerçekten iğrenç! Bir çocuk gibi," diyor kadının biri. Belki de kocasını anlatıyor. Yine de çocukların "iğrenç" olduklarını bilmezdim. Bir keresinde de eve "vahşi" sözcüğü ile birlikte döndüm. Üç ayrı konuşmada bu söz çalınmıştı kulağıma. En hoşu da, bir sabah Central Park'ta duyduğumdu; bir bahçıvan, çalıların arkasında olduğu için göremediğim bir kişiyle vedalaşırken şöyle diyordu: "... ve bir de, bebeğe iyi bak..." Sözünü ettiği "bebe", tasmanın ucundaki köpekti.

Amerikalılar ilk bakışta sevimli ve sıcak bir görünüm sergiliyordu. Havaalanına geldiğim zaman pasaportumu ve giriş kartımı inceleyen gümrük memuru, Amerika Birleşik Devletleri'ne geliş nedenimi sordu. "Kanser tedavisi görmek için," dedim. Bana sevgiyle baktı. "İyi şanslar," dedi ve nazikçe pasaportuma üç aylık normal vize vururken, bana destek verircesine gülümsedi.

Bu rahatlığın, bu dostluğun, ilişki kurmaktaki bu yakınlığın her Amerikalının ezbere bildiği ve kimsenin ezberini şaşırmadığı bir teknik, bir tür hile olduğu zamanla anlaşılıyor. Aslında ise her ilişki bir kuşku nedenidir ve hayat sürekli biçimde, birinden ya da bir şeyden sakınma, savunma halidir. Büyük mağazalarda satılan her mendile elektronik bir mandal takılıdır ve eğer o mandal kasada çıkarılmamışsa çıkış kapılarında alarm çalar. Kitapçılar, CD ve giysi dükkânlarında sürekli olarak sivil giyimli bekçiler dolaşır; bunların kulaklarında sanki Başkan'ın koruma-

larıymış gibi acayip aletler takılıdır. Her anlaşma, titiz denetimlere konu olur çünkü anlaşmayı yapanın bir düzenbaz olduğu, her ödeme yapılan kredi kartının çalıntı olduğu inancı egemendir. Bazı dükkânlara girer girmez kendimi dışarıya atıyordum çünkü elimdeki basit, bez Hint torbamın, çalacağım mallarla dolduracağım düşünüldüğü için emanete bırakılması isteniyordu.

Üyelerinin -yazıya dökülmeden önce bile var olan- vicdanî değerlerden yoksun olduğu ve birbirlerine karşı derin bir güvensizlik duygusu taşıdığı şirketler, değişik ilişkileri sürdürmek için hiç durmadan yasaya ve yargıçlara başvurmak zorunda kalıyordu. Amerika böyledir. En yakın ilişkiler de dahil olmak üzere, bütün sosyal ilişkiler, ufuktaki bir yasal işlem korkusuyla yaşanır. Daima "tehdit" vardır ve avukatlar her türlü bağlantının -arkadaşlık, aşk, ortaklık ya da güven- umacıları olmuşlardır. Para kazanmanın çok yeni ve çok Amerikanvari bir yöntemi de, büyük bir şirketi ırk ayrımcılığıyla, patronu cinsel sapkınlıklarıyla, sevgiliyi tecavüzle, hekimi ihmalkârlıkla suçlamak olmuştur.

Hastanede, her tahlilden önce imzaladığım evraklar, olası bir kaza durumunda hastaneyi korumaya yönelikti. Örneğin, endoskopiden önce bana seyrettirilen videoda başka pek çok şeyin yanı sıra, anesteziden uyanmama riskimin yüzde kaç olduğu da anlatılıyordu. "Anladınız değil mi? Şimdi lütfen şurayı imzalayın." İtalyan asıllı hemşire attığım imzanın saçmalığının farkındaydı ve beni rahatlatmak için tertemiz bir yatakta yatmaktan, uzman, etkili ve süper eğitimli kişilerin ortasında olmaktan dolayı huzur içinde dalacağım uykuya sürükleyen ilacın ilk damlalarını akıtmaya başladığında *Volare* şarkısını söylüyordu. Onlar da kimi zaman kendi kendime hiddetlendiğim ama eninde sonunda hayatımı kurtarmak için canımı emanet ettiğim bu toplumun bireyleriydiler.

Bir kurtuluş yolu aramak için Amerika'ya gelen sadece ben değildim. Nereye dönsem aynı umut yürüyüşüne çıkmış bir yol arkadaşına rastlıyordum. Apartmanımın kapıcılarının hepsi göçmendi. Yaşlı olanlar Santo Domingo'dan; en genç olanı Kosova'dan gelmişti. Köşedeki gazeteci Pakistanlı, meyve satan dükkânın patronu Koreli, dükkânın önünde, soğukta dikilerek çiçek satmaya uğraşan genç ise Ekvadorluydu. Randevularıma geç kaldığım, sağanak yağmur yağdığı ya da Central Park'ı aşarak soğuk algınlığı tehlikesiyle karşı karşıya olduğum zaman bindiğim taksilerin şoförlerinin hepsi yeni göçmenlerden oluşuyordu. Bunu anlamak için, her sürücünün otomobilin içine asmak zorunda olduğu kimliğine ve fotoğrafına bakmak yeterliydi. Pek çoğu Haitili, -Haitili olduğunu anlar ve onunla Fransızca konuşursanız çok mutlu oluyorlardı- ötekiler Bangladeşli, Afrikalı -bunları Amerikan zencileriyle karıştırmamak çok önemliydi- ya da Rus Yahudileriydiler. Bu sonuncular -en azından benim için- en ilgi çekici olanlardı. Bir şekilde onlara hayrandım. Ben Orta Asya'dayken Sovyet İmparatorluğu paramparça oluyor, değişik cumhuriyetler bağımsızlıklarını kazanıyordu ama eskiden olduğu gibi o dönemde de ikinci sınıf vatandaş olarak görülen bu kişiler, yalnızca tek bir gaye besliyorlardı: İsrail'e ya da Amerika Birleşik Devletleri'ne göçmek.

Bunlardan birine, "Ne zaman geldiniz Rusya'dan?" diye sordum.

"Rusya'dan değil, eski Sovyetler Birliği'nden geldim... Ben Moldavyalıyım, biz Avrupalıyız..." dedi.

"Burada rahat mısınız? Amerika'yı sevdiniz mi?"

Bir gaf yapmaktan çekinerek aynadan beni süzdü ve "Amerika mı? Amerika iyi yemekler veren bir çalışma kampı; bir Gulag," dedi. "Bunu Amerikalılara söylersem alınacaklardır, biliyorum ama elden ne gelir ki. Onlar Amerikalılar ve şimdi ben de Amerikalı oldum."

1979 yılında buraya iltica etmek istemiş ama yola çıkmayı ancak 1991 yılında başarmıştı. Brooklyn'de Brighton Beach mahallesinde yaşıyordu. Daha önceleri orası Mc Donald's'ın bile şubesini kapamak zorunda kaldığı bir zenci mahallesiydi. Şimdi ise hızla gelişiyordu. Sakinleri bütünüyle Rus asıllı Yahudilerdi ve onlara hizmet veren dükkânlar, lokantalar, havralar açılmıştı.

Israrla bu adla andığı "eski Sovyetler Birliği"nde, o bir iş adamıydı. "Yirmi bin rubleye mobilya satın alıyor, elli bin rubleye satıyordum. Bir çift ayakkabıyı seksen rubleye alıyor, yüz yirmi rubleye satıyordum. Satışta ve kazançta vergi yoktu. Eski Sovyetler Birliği'nin güzel yanı buydu: Vergi diye bir şey bilmezdik. Benim yaptığım tehlikeli bir işti, hapishaneye girme riski ile yüz yüzeydim sürekli ama paçayı kaptırmamayı başardım. Orada özgürdüm. Bana burada özgür olduğumu söylüyorlar ama Amerika'da hiç kimse özgür değil; Başkan bile değildir. Malî açıdan özgür olduğum iddia ediliyor. Bu da doğru değil. Bu taksinin benim olduğunu söylüyorlar ama aslında bankaların. Hepimiz bir başkasının kölesi olan yöneticilerin kölesiyiz.

Eski Sovyetler Birliği'nde bir kadın çocuk mu doğurdu? Aylarca evde kalma hakkı vardı. Burada karım doğum yaptı ve iki hafta sonra şefi telefon ettiği için işbaşı yapmak zorunda kaldı. Düşünün, tam iki hafta sonra! Beni vatandaşlığına kabul eden Birleşik Devletler'e minnet duyuyorum çünkü böylece 1994 savaşına katılmak zorunda kalmadım; öldürülmekten ve öldürmekten kurtuldum ama burada yaşadığım hayat, hayat değil! Dün sabah saat altıda evden çıktım ve akşam dokuz buçukta geri döndüm; bu sabah yeniden saat altıda iş başındaydım. Eve gitmeyip arabada uyusaydım daha iyiydi.

Ve bu durumda olan bir tek ben değilim. Burada herkes böyle yaşıyor, sizin oturduğunuz apartmanda ya da Park Avenue'da yaşayanlar da dahil. Biliyorum çünkü onları işe ben taşıyorum. Taksiyi çağırıyorlar ve bindiklerinde kapıyı bile kapatamıyorlar

çünkü bir ellerinde kâğıt kahve bardağı, ötekinde bir baget sandviç paketi oluyor. Ağızları dolu olduğu için, nereye gideceklerini söylediklerinde anlamıyorum bile. İnerken de iki elleri meşgul olduğu için kapıyı kapatamıyorlar. Eski Sovyetler Birliği'nde ailemizle birlikte olmak, uzun gezintiler yapmak, arkadaşlarımızla çene çalmak için bol zamanımız olurdu. Burada, yılda en fazla on gün tatil yapabiliyorum ama o zaman bile dinlenemiyorum çünkü ben evden uzaktayken, posta kutumun faturalarla dolmaya devam ettiğini biliyorum."

Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla 1991 yılında yarım milyondan fazla Yahudi, Amerika Birleşik Devletleri'ne göçtü; pek çoğu da New York'a geldi. Bunların çoğunluğu eğitimli kişilerdi. Amerika'nın ve özellikle New York'un büyük canlılığının sırrı işte burada yatıyor. Her zaman, başarabilmek için büyük fedakârlıklar yapmaya hazır yeni bir göçmen dalgası geliyor. 30'lu ve 40'lı yıllarda Alman ve Avrupalı Yahudiler geldiler; sonra Çinliler, Koreliler, Vietnamlılar; şimdi yeni baştan Çinliler ve Hintliler ve -bu kez Sovyetler Birliği'nden- yine Yahudiler.

Sistemli biçimde topraklarına el konulan ve öldürülen Kızılderililerden başka yerli vatandaşı olmayan bu devasa topraklar için göç, bir gereksinmeydi. Etnik kökenlerin çokluğu zorunlu bir sonuçtu. Gerçek bir soykırıma dayanan bu olayların şimdi bir erdem gibi örnek gösterilmesi; Birleşik Devletler'in bu çok özel deneyimle yaratılmış olması, geleceğin toplumunun küreselleşmiş, çok ırklı, çok kültürlü, sürekli yenilenen bir dünya potpurisi olarak gösterilmesi, gelişim ve canlılığın böyle sağlanacağının iddia edilmesi çok ilginçtir.

Gerçek şudur ki; halkların sorunları için küresel reçeteler yoktur ve en iyi çözümler yine yerel koşulları göz önünde bulunduranlardır. Amerika'da işe yarayan başka yerde yaramayabilir, bir yerde zararlı olan her yerde öyle olmayabilir.

Bu ilke tıpta bile böyledir. New York'ta yaşayan bir kişi La-

dakhlar'dan biri gibi beslense kısa sürede kalp krizinden ölür çünkü Kuzey Hindistan'da yaşayan o kişi gibi hiç meyve ve sebze yemeden, bol miktarda tereyağı yemeye alışık değildir. Oysa Ladakh'ta kalp hastalıklarına hemen hemen hiç rastlanmaz çünkü insanlar açık havada yaşarlar, biyolojik beslenirler ve formda kalmak için spor salonuna gitmeye gereksinmeleri yoktur. Ladakhlar çok yürüyerek, çok çalışarak egzersiz yapmış olurlar; stres nedir tanımazlar ve müthiş bir ruhsal huzura sahiptirler. Hastalıklarla savaşmak için kendilerine özgü bir de yöntemleri vardır! Sözgelimi sarılık olan kadına, şaman-doktor olan *amchi* tarafından yazılan reçete ile önerilen tedavi, "yoğun ve güçlü cinsel ilişki"dir. İngiliz antropolog Helena Norberg Hodge'un ilginç kitabı *Arkaik Gelecek*'te anlattığı üzere, sonuç şaşırtıcıdır: "Birkaç gün sonra kadın belirgin biçimde iyileşmişti!"

Hiçbir yerde kendimi Amerika'da olduğu kadar Avrupalı hissetmedim, köklerimin ve umutlarımın Avrupa'da olduğunu düşünmedim. Buraya bir sağlık sorununa çözüm bulmak için gelmiştim ama içten içe, bu ülkenin sunduğu çözümlerin başkalarının sorunları için de her zaman doğru olmayabileceğini hissediyordum. Göç bana çok tipik bir örnek olarak görünüyordu. Göçün gelecekte Batı dünyası için en büyük sorunlardan biri olacağına kuşku yok ama tarihî ve sosyal koşullarıyla Birleşik Devletler'den son derece farklı olan Avrupa'nın, Amerikan koşullarını benimsemesi son derece büyük bir hata olur.

Floransalı kökleri yüzyıllar öncesine dayanan eski arkadaşım Luciano bana bir gün şöyle demişti: "Birkaç Faslı, Senegalli, Tunuslu ve Arnavut göçmen tamam, ama bir noktada insan yeter diyor. Ne yapacağız? Eğer bir gün Duomo'yu yıkıp yerine otomobil parkı yapmak için referandum yapılsa, onlar yıkmaktan yana oy kullanırlar." Irkçılık her şeyden önce bir sayı sorunudur ve bu

söz konusu ettiğim örnekteki, son derece tipik bir tepkidir.

Küresel toplum üzerine söylenen bütün tumturaklı sözlere karşın, sorunun çözümü Amerika'dakinden çok daha farklıdır.

Benim Amerika'da ilk yaşadığım dönemde yani otuz yıl önce, nihayet özgürleşmeye ve toplumun akışı içinde kendilerine bir yol bulmaya başlayan Amerikalı zencilere ne olmuştu? Şimdi her zamankinden daha fazla gettolara tıkılmış, uyuşturuculara daha fazla bağlanmış ve daha fazla bir kenara itilmiş durumdalar. Her yeni göç dalgası siyahî nüfusu daha da geriye itmekten başka işe yaramıyor.

Göçmenler buraya umutla, çalışmaya, her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olarak geliyorlar. Amerika onlara başarabilecekleri izlenimini veriyor. Birinci kuşakta olmasa bile, ikinci ya da üçüncüsünde! Ama zenciler için böyle değil, onlar için pek çok kuşak geldi geçti ama gerçekte pek bir şey değişmedi. Artık kendilerini birer kurban gibi hissediyorlar. Artık umutları yok, iyileşme umudu olmayan hastalar gibi, işi oluruna bırakmışlar. Bitkinler. Çinli, Hintli ya da Rus göçmenler sosyal ve ekonomik basamakları tırmanırlarken, düşerlerse altlarında sağlam aile geleneklerinin oluşturduğu filenin olduğunu bilmenin güvencesini taşırlarken, Afroamerikalılar artık bu desteği de yitirmiş durumdalar. Onlar için artık aile diye bir kavram yok. Bugün yeni doğan zenci bebeklerin yüzde yetmiş beşi "yasa dışı" yani evlilik dışı.

Her türlü demokrasi iddiasına karşın Amerikan toplumunun hâlâ derinlemesine bölünmüş ve eşitlikçi olmayan bir toplum olduğunu anlamak için şöyle bir çevreye bakınmak yeterli. Kimi görüntüler bana 60'lı yılların başında yaşadığım apartheid döneminin Johannesburg'unu anımsatıyor. O zamanlarda kent gündüzleri bembeyaz oluyordu. Sokaklarda beyaz insanlar, ofislerde, dükkânlarda beyaz insanlar vardı. Ancak akşam her yer kapanıp

kent merkezindeki hayat sona erdiğinde gün boyu sistemi ayakta tutmuş; yerleri süpürmüş, silmiş olan zenciler toprağın altından akın akın yeryüzüne çıkıyorlar, "sadece zenciler için" olan otobüslerine biniyorlar ve kendi *townships*'lerine* dönüyorlardı. New York'ta da böyleydi: Kentin bazı mahalleleri, bazı sokakları, metro durakları, şu ya da bu ırka ayrılmış gibi görünürken, kaldırım boyunca sıralanan lokanta ve süpermarketlerin bodrum katlarına inen merdivenlerden sadece, ellerinde çöp torbaları olan zenci ve Latin Amerikalıların çıktığını görüyordum.

Sevgili Central Park'ımın, varlıklı beylerin oluşturduğu bir toplum sergileyen "insanî manzara"sı bile günün saatlerine göre renk değiştiriyordu: Sabahlar; koşan, bisiklete binen, köpek gezdiren, kuş seyreden ya da yürüyen beyazlarla aydınlanıyor ama saat dokuzdan sonra, artık ofislerine kapanmış olan beyaz annebabaların çocuklarını gezdirmeye çıkan zenci dadılarla kararmaya başlıyordu.

Amerika'nın en olağanüstü maharetlerinden biri, kendine ilişkin son derece olumlu imgeler üretmek, bunlara inanmak ve başkalarının da inanmasını sağlamaktır. Sinema sanayii bu alanda belirleyici bir rol üstlenmiştir. Amerikalılar ve artık dünyanın yarısının görüşüne göre Amerikan tarihi, insanın kitaplarda okuyabileceği değil, filmlerde seyredebileceği türdendir. Amerikalılar, tam zamanında yetişip "vahşi Kızılderililer"e karşı durumu kurtaran "bizimkiler"; Nazilere, komünistlere, gerillalara, teröristlere ya da uzaylılara karşı verilen mücadelede "iyi taraftır".

Hollywood, Amerikan toplumunun pek çok sorunuyla yüzleşmekten kaçınmaz ama bunları sunmak ve çözümlemek konusunda son derece kendine özgü yöntemleri vardır; her öyküde çözümler ideolojik -ve ticarî- bir zorunlulukla mutlu sonla sunulur. Demokrasi, eşitlik, adalet, gerçekte açıkça ve kabalıkla yadsı-

---

* *Townships:* (Güney Afrika'da) yerli bölgesi; siyah halkın yaşadığı yer - ç.n.

nan ama temsillerinde her zaman savunulan değerlerdir. Taklit, haberin yerini alır, gerçekliğin propagandasını yapar.

Amerika'da reklam ve halkla ilişkiler sanayii, insan zihnini ele geçirip yönetme konusunda artık sofistike biçimde geliştirilmiş olan iki sistemdir ve Tanrı'dan, savaşta kullanılacak elektronik bir ürüne kadar her şey beceriyle biçimlendirilir, sözcüklerin illüzyon dolu formülleriyle sunularak parlak ve renkli bir kutuyla pazara fırlatılır. Gerçekler ya perdelenir ya bir kenara atılır ve sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nin atom bombasını atan ilk ve şimdilik tek ülke olduğu unutulur gider. Böylece her türlü dehşet verici adaletsizlik, sömürü ve şiddet olayı aynen filmlerde olduğu gibi mutlu sonla bitermiş gibi gösterilir. Zavallı bir Haitili, bir akşam New York polisi tarafından alınıp dövülüp işkence uygulanıp süpürge sopasıyla tecavüze mi uğradı? Los Angelesli büyük bir avukat ortaya çıkar ve "acısını boşa yaşamamış olması", "bunun bir daha kimsenin başına gelmemesi" için adamın savunmasını üstlenir. Büyük olasılıkla perde arkasında New York kentinin zavallıcığa -ve elbette- avukatına ödeyeceği milyonlarca dolar gizlenmektedir.

Her ülkenin oraya bir yabancı olarak gelen kişiye, kendini belli bir niteliği, bir özelliği ile takdim edişi vardır ve bu hemen bir insan ya da bir olayla yansır. Hindistan beni "saçmalık" olarak niteleyeceğim bir sıfatı ile karşılamıştı. Yerleşmek ve evimi kurmak için Delhi'ye geldiğimde, kahvaltımla birlikte soframa getirilen gazetede okuduğum bir olaydı bu sıfatın içini dolduran. Gençliğinde dünyadaki herkesten daha çok sayıda çivi, kırık cam ve taş yiyerek ün kazanan ve -Hintlilerin pek önemsediği- Guiness rekorlar kitabına girmeye hak kazanmış olan bir adam, şimdi yaşlı ve unutulmuş bir kişi olarak Bihar eyaletinin bir köyünde açlıktan ölmek üzereydi ve hükümetten hayatta kalabilecek kadar yardım istiyordu.

Bu gelişimde, Amerika beni şiddet öyküleriyle alt üst etti. On

dört yaşında, evi, okulu, bilgisayarı ve elektronik oyunları arasında gidip gelen bir çocuk, internet aracılığıyla kırk yaşındaki bir adamla dostluk kuruyor. Pek çok sibernetik sohbetten sonra adam bir gün çocuğu gezintiye çıkmaya davet ediyor; çocuğa önce tek başına sonra da kendi gibi arkadaşlarıyla tecavüz ediyorlar. Çocuk olan biteni ailesine anlatıyor, bir psikoterapiste emanet ediliyor, ama evde yalnız olduğu bir gün kapı çalıyor ve okuldaki fuar için para toplamaya çıkmış olan on bir yaşındaki bir başka çocuk beliriyor kapıda. Bizimki, onu yakalıyor, tecavüz ediyor, boğuyor, bir valize koyuyor ve gece yarısı gidip ormana atıyor.

Kentucky'de yine on dört yaşındaki, solgun ve suratsız bir başka çocuk, okula geliyor ve elindeki iki tabancayla deli gibi sağa sola ateş etmeye başlıyor. Üç kız çocuğu ölüyor. Bu çocuk, kısa süre önce Missisipi'de aynı şeyi yapmış olan bir başka öğrenciyi taklit ettiğini söylüyor.

New York'un varoşlarından birinde bir delikanlı pek çoğu çocuk sayılacak yaşta olan "onlarca" (gazete böyle yazıyor) kız arkadaşına bile bile AIDS bulaştırıyor. On üç yaşındaki kurbanlardan biri, "Yine de onu seviyorum," diyor.

Büyük gazeteler, "Amerika'ya neler oluyor?" diye soruyorlar; televizyon kanallarındaki yorumcular suratlarını buruşturuyorlar ama yine de durumu anlamak için televizyondaki değişik kanalları seyretmek yeterli. Televizyonu açınca, kumandayla bir kanaldan ötekine geçerken, kaçınılmaz olarak, birinin dövüldüğü, işkence gördüğü, öldürüldüğü, yakıldığı ya da tecavüze uğradığı bir sahneye rastlanıyor. Günün ve gecenin herhangi bir saatinde! Yapılmış olan pek çok araştırmadan bir tanesi sıradan bir Amerikalı çocuğun sadece bir yılda televizyonda cinayete kurban gitmiş iki binden fazla ölü gördüğünü ortaya koyuyor.

Ama bütün bunlar ilerlemenin bir parçası. Genel olarak ileriye gidişin ödenmesi gereken faturası. İleriye, ama nereye? Bu asla dile getirilmiyor. Kimi zaman, felaketin sınırına gelmiş bir

dünyada, giderek daha acayipleşen bir toplumun göbeğinde, benden daha fazla "mutasyona uğramış" ve aşamalı olarak daha da deliren insanların bulunduğu bir yerde yaşadığım duygusuna kapılıyordum. Bir gün, Amerikalıların dehşet verici miktarlarda yedikleri etin, içinde bulunan basilleri nötralize etmek için, radyasyona tabi tutulduğunu okudum. İyi ama bu, etleri daha da kanserojen kılmaz mıydı? Bu sorunun yanıtı yoktu.

Bir başka gün, New York'ta bulunan anaokullarına yerleştirilecek kameralar sayesinde ofislerinde çalışan annelerin bilgisayarlarından çocuklarını izleyebilecekleri ve böylece daha huzur içinde çalışabileceklerini okudum. Anneler evde çocuklarıyla otursalar daha iyi bir çözüm olmaz mıydı? İlerleme bu muydu?

Freud da hayatının sonuna yaklaşırken insanın övündüğü pek çok buluşun gerçekten gelişme işareti olup olmadığını soruyordu. Son makalelerinden biri olan *Uygarlığın Rahatsızlığı*'nda yaşlı psikanalist yazısına, teknolojinin -örneğin ona uzaktaki oğlunun sesini duyma olanağı sağlayan telefon gibi- mutluluk veren ürünlerini saymakla başlıyordu. Sonra da şunu ekliyordu: "Ama oğlumu uzaklara götürecek olan trenler icat edilmemiş olsaydı, onun sesini duymak için telefona da gereksinme duymayacaktım; gemiler yapılmamış olsaydı, dünyanın öteki ucuna gitmiş olan dostumdan haber alabilmek için telgraf beklemeyecektim."

Hastaneye giderken aştığım yolların birinin üzerinde bulunan elektrik santralının devasa bacalarından fışkıran dumanlara bakıyorum ve kuşaktan kuşağa, göçten göçe bu ülkedeki olağanüstü gelişme, modernlik ve... kanser lokomotifini çalıştıran insanlık ocağını düşünüyorum. Durum gayet belirgin: Amerika kanser tedavisi konusunda en uzmanlaşmış ülke çünkü sanayileri, besinleri, gübreleri, silahları, her türlü yaşam biçimi ile kansere en fazla neden yaratan ülke de o. Ne kadar çok hasta olursa, o kadar çok doktor, o kadar da çok deneyim oluyor. Ben de bu yüzden buradaydım işte.

Gün oluyordu, ne yöne dönersem döneyim kanserden başka şey konuşulmuyor gibi bir duyguya kapılıyordum. Sabah gazetemin içine sıkıştırılmış olan bir broşürde, sıradan kuru temizlemede kullanılan kimyasal bileşenlerin kanserojen olduğu ama şu isimli kuru temizleme fabrikasının o ürünleri kullanmadığı ve bu konuda garanti verdiği bildiriliyordu. Central Park'ta yürüyor, binlerce kadının katılacağı "Göğüs kanserinin tedavisi için yürüyüş"ün pankartıyla burun buruna geliyordum. Radyoyu açtığımda kulağıma, havada ve suda bulunan kanserojen unsurlar konusundaki bir tartışma çalınıyordu; elbette hastalık durumunda sizi koruma altına alacak bir sigorta poliçesinin de reklamı yapılıyordu. Hastaneye gidiyor; Amerika'nın ünlü gazetecilerinden ve bu hastanenin müşterilerinden olan benden bir yaş genç meslektaşımın kısa süre önce öldüğünü öğreniyor; benimle buluşmak isteyen karısının notuyla karşılaşıyordum. Meslektaşımın eşi, kısa süre içinde art arda bu hastalığa yakalanan pek çok yabancı muhabire ilişkin ipuçları ele geçirmişti; bizler savaş sırasında Vietnam'da görev yapmıştık ve ona göre büyük olasılıkla Amerikalıların kullanmış olduğu *Agent Orange* gazı* tarafından zehirlenmiştik. Bu zehirli gaz yüzünden otuz yıl sonra bugün hâlâ Hindiçin'de sakat çocukların doğduğu biliniyor.

Bu bilginin benim için geçerli olduğunu sanmıyordum ama silahlar ve kanser arasında bir bağıntı olduğu kesindi; elbette bazı elektronik ve kimyasal ürünler, bazı besinler ve kanser arasında ilişki olduğu da biliniyordu. Besin endüstrisi insan bedenini alabildiğine doğallıktan uzak bir beslenme tarzına zorluyor; bunun sonucunu kestirmek de son derece kolay. Ama kimin canı bun-

* Amerikalıların Vietnam ve Laos ormanlarına, pirinç tarlalarına bu karışımdan yüz milyon litreden fazla döktükleri hesap ediliyor. Bu savaşta, insanlık tarihinde ilk kez kimyasal bir kitle imha silahı bu karışımla kullanılmış oldu. Amerikalılar atom bombasını atan ilk ulustur da. Atom bombası 1945 yılında Japonya'ya atılmıştır. Ve daha da önce, Kızılderililere çiçek hastalığı virüsü taşıyan battaniyeler dağıtarak biyolojik silah kullananlar da onlardır.

ları araştırmak istiyor ki? Tıbbî araştırmalar, artık bütün öteki araştırmalarda olduğu gibi büyük sanayi kuruluşlarınca destekleniyor ve yönetiliyor; onlar da kanserin asıl nedenlerini ortaya çıkarmak için yanıp tutuşmuyorlar. Hattâ tam tersi oluyor. "Kansere bir tedavi bulmak, onun nedenlerini ortaya çıkarmaktan daha kolay," deniliyor. Bu yaklaşım elbette ekonomiyi daha az tehlikeye sokuyor. Ve uzun vadede çok daha kârlı bir durum ortaya çıkıyor. Tedavi demek ilaç; ilaç da kazanç demek oluyor. Bu alanda büyük kârlar söz konusudur. Kaldı ki, bir tedavi bulmak için yapılan araştırmalar umut taşır, iyimserlikle ayakta durulur ve bu da ekonominin en büyük katalizatörüdür.

Böylece insan, kendisini kesin olarak kansere sürükleyen biçimde besleniyor, soluyor, çalışıyor, bu koşullarda yaşıyor ama koşulları değiştirmek için de hiçbir şey yapmıyor. Sonra da bir yerlerde birilerinin bu hastalıkla savaşmak için gerekli tedaviyi bulmasını umuyor. Elbette o cepheden her zaman "iyi" haberler geliyor. Gazetelerin başlıkları düzenli olarak "önemli bir dönemeç" ya da "büyük bir adım"dan söz ediyorlar. MSKCC'deki genç araştırmacı gibi sanki her gün büyük bir buluşun "arifesinde" yaşıyoruz; sanki çözüme hep bir adım uzaklıktayız. Bu türden yazıları dalgın dalgın okuyan ben bile kimi zaman tuzağa düşüyorum. Bir araştırma, çiğ besinlerle beslenmenin kanser riskini yüzde seksen azalttığını ileri sürüyor. Ne yazık ki bu araştırma sadece kediler üzerinde denenmiş! Bir ilaç firması, tümör oluşumunu engelleyecek yeni bir bileşim hazırladığını müjdeliyor. Ama fiyatı dudak uçuklatıyor. Yine de, bu ilaçtan yararlanmak için bir fare olmam gerekiyor. Bütün deneyler kemirgenler üzerinde yapılıyor ve onlar üzerinde yararlı olan çözümlerin insanlarda da işe yarayacağı biliniyor.

Gerçek şu ki, otuz yıl önce başlayan "kansere karşı savaş", belki de o anda Vietnam'da on binlerce Amerikan gencinin ölümüne neden olan savaşı unutturmak içindi -Başkan Nixon'un

tumturaklı konuşmasıyla sunuldu- ama kanser hâlâ yenilemedi. Bazı kanser türlerine karşı geliştirilen ilerlemeler hesaba alınacak olsa bile, bugün Amerika Birleşik Devletleri'nde bu hastalık yüzünden ölen insan sayısı o zamandan bu yana hiç azalmadı.

Sunulan "gerçeklik", beni kandıramıyordu. Hayatta kalma ve ölümlerde düşme gibi yüzdeler ilgimi çekmiyordu. İstatistiklerde insana kuşku veren bir yön vardı. De Gaulle şöyle demişti: "Sen iki tavuk yesen, ben hiç yemesem; istatistiklere göre adam başı bir tavuk yemiş oluyoruz."

Ben kendimi matematiksel bir olasılık kuramı olarak değil; bir olgu, son derece öznel bir olgu olarak görmeyi yeğliyordum.

New York'ta geçirdiğim o yalnız aylar sırasında, Angela iki kez beni görmeye geldi. Bütün büyük sevinçler gibi, onun gelişi aynı zamanda büyük bir kaygı kaynağı da oldu çünkü sahip olduğumuz onca ortak şeye karşın artık karımla birbirinden bütünüyle farklı iki dünyaya aittik. Ben mantığı, öncelikleri, ağrıları, ritmi ve her şeyden önemlisi sadece onlara özgü zaman kavramıyla hastalar dünyasına aittim. Karım ise bütün ötekilerin; programları, arzuları, süreleri ve gelecek üzerindeki kesinlikleriyle sağlıklı insanlar dünyasına aitti.

Her gün bilgisayarlarımıza attığımız bir e-posta ile haberleşiyorduk; oysa birkaç metrekarelik bir evde yüz yüze yaşamak bambaşka bir şey olacaktı. Onun yanıma geleceğini bildirmesi beni telaşlandırdı. Saldırganlığı ve fazlasıyla sanal bir yakınlık izlenimi yaratması yüzünden telefonu zaten aradan çıkarmıştık; üstelik insan ahizeyi yerine bıraktığında kendini çok daha büyük bir boşlukta hissediyordu. E-postalar idealdi. Angela'nın, Floransa'daki hayatına ilişkin anlattıklarını okurken, yüzyıllar önce denizde kaybolmuş bir geminin seyir defterinin sayfaları arasında geziniyor gibi oluyordum. Bana gölge gibi görünen

insanlardan ve olaylardan; görünümlerini hayal meyal anımsadığım hayaletlerden söz eder gibiydi. Öte yandan bu mesajlar benim cankurtaranlarımdı. İşte bu da bilimin anlayamadığı şeylerden biriydi. Varlığı benim varlığımı anlamlandıran bir kişiyi sadece düşünmek bile hayatı uzatan bir ilacın ta kendisidir. Bu konuda hiç kuşkum yoktu.

Angela benim yalnız kalmak istememdeki nedenleri anlamakta harikaydı; aramıza koyacağımız mesafenin sadece fiziksel bir mesafe olduğunu ikimiz de biliyorduk. Kendime ait bir denge yaratmıştım ve en ufak bir esintinin bunu tehlikeye sokacağından korkuyordum. Onun var olduğunu biliyordum. Ona güvenebilirdim. Bu büyük bir nimetti!

O dönemde okuduğum hastalık öykülerinden bir tanesi beni çok etkilemişti. Bu Paul Zweig'in ölümünden sonra yayımlanmış özyaşamöyküsüydü. Yazar hastalanır. Uzun tetkik ve kaygı günlerinden sonra doktor teşhisi açıklar: Kanser! Eve döner, bunu karısına anlatır. Karısının yanıtı, ona boşanma dilekçesini uzatmak olur. "O, bu teşhisi kendi tabutuna çakılmış bir çivi gibi algıladı ve gidip kendi hayatını yaşamayı seçti," diye yazıyor Zweig. Ya aşk? Yükümlülük? Dürüstlük? İşte bir başka "modern" öykü daha. Bir başka Amerikan öyküsü.

Sağlıklılar ile hastalar arasında doğan mesafe, ilişkileri de sınamaya sokuyor. Hastalık, bir düzeni bozuyor ama kendine özgü bir düzen yaratıyor ve elindeki bu hasta pasaportuyla başka bir dünyaya giriyorsun; orada sağlıklı insanların, dışarıdaki dünyanın mantığı önemsiz, anlamsız, kimi zaman da kinci gelmeye başlıyor.

Bir gün yine muayene için sıra beklerken, bunu çok iyi anladım. Biz halsiz, sarı benizli, başları bereli, kollarımıza ad ve numaralar yazılı bilezikler takılmış olan hastalar hep bir arada otururken, içeriye yakışıklı, şık giyimli, yanık tenli, güneş gözlüklü bir adam girdi. Büyük olasılıkla birini almaya gelmişti. O anda

hepimizin gözüne batan bir diken, koşulları hiç de eşit olmayan bir meydan okumanın kahramanı gibi göründü. "Git, git, çek git buradan!" diye geçiriyordum içimden.

Hastalığın güzel sonuçlarından biri, arzuların geri çekilmesidir; bilinçaltı, yeni bir ayakkabı almanın, halı müzayedesine gitmenin gereksiz olduğunu bilir. Sağlıklı olan, hasta olan insanı anlayamaz ve böyle olması da doğaldır. Hastalık karşısındaki tutumu ne olursa olsun, hasta insanda güçsüzlüğün getirdiği bir uyuşukluğun yanı sıra bir tür dinginlik vardır ve sağlıklı insanın, bütün içtenliğine karşın bunu deneyimlemesi olanaksızdır. Ama bunun tam tersine sağlıklı kişi, teslimiyetle bu durumu kabullenir ve hasta kişinin hastalıkla savaşmasında ona yardım etmenin görevi olduğuna inanır. Oysa hastalığın kendine göre bir mantığı vardır ve belki de hasta kişiyi onun olası sonuna hazırlaması da buna dahildir.

Angela, dışarıdan geliyor, hiçbir şeyin ona aşina, hattâ anlaşılır olmadığı bir evrene giriyordu; bunların en başında da ben geliyordum. Karım beni beyaz giysilerim, uzun saçlarım ve bıyığımla uğurlamıştı ama havaalanında onu karşılayacak olan kişi siyahlar giymiş, tüysüz, kel ve morumsu kafasına bere takmış biriydi. O artık başka bir klana aitti.

Hastalar birbirleriyle bir anda kaynaşıverirler. Başka yerlerde her zaman kendini kabul ettirmek, savunmak zorunda olan "ben" hastanede son derece sakinleşir. Eşikten geçip başkalarına ait dünyanın soğuk havasını dışarıda bırakan o boğucu sıcağı da atlattın mı, artık kim olduğunu, daha doğrusu bir zamanlar kim olduğunu, yaptığın, daha doğrusu bir zamanlar yapmış olduğun mesleği söylemene gerek yoktur. Hastalık burada en büyük eşitleyicidir. Folco bir keresinde şöyle demişti: "Bir şeyim eksik olduğunda Hindistan'ı düşünüyorum. Orada herkesin bir şeyleri

eksik. Kiminin yiyeceği, kiminin bir eli, kiminin burnu... Benim o anda yoksunluğunu duyduğum şey hiç de önemli görünmüyor." Ben de MSKCC'ye girerken aynı şeyi hissediyordum. Hastanenin her katı, belli bir kanser türüne ayrılmıştı. İnsanın en çok içini acıtan, çocukların bulunduğu kattı. Ben şanslıydım. Bir hayat yaşamıştım; onlar yaşamamıştı. Belki bu da doğru değildi. Belki de bu gördüğüm, başka hayatların, başka varoluşlarda biriktirilmiş *karma*ların sonucuydu. O çocukların zayıf, solgun, neredeyse saydam; kimi zaman insanlıktan çıkmış bedenlerine bakarken hissedilen korkutucu adaletsizlik karşısında en avutucu açıklamayı Hinduizm yapıyordu.

Değişik bölümlerin bekleme odalarında, öteki hastalara bakıyor ve onların öykülerini tahmin etmeye çalışıyordum. Buraya ilk kez gelen, henüz dışarıdaki dünyayla bağlarını koparmamış kişiler, sanki yanlışlıkla buraya düşmüş gibi davranıyorlardı; kemonun başlangıcında olanlar ürkeklik; alışmış olanlar ise değişkenlikler sergiliyordu; teslim olmuşlarla, bu işin altından kalkmaya azimliler kendilerini hemen belli ediyorlardı.

Peki, aynı hastalık yüzünden, ama değişik yollardan geçerek hepimizi buraya toplamış olan neydi? Sahip olduğumuz ortak bir özellik var mıydı?

Bir gün yanımda, elli yaşın üstünde, uzun boylu, çok zayıf, sarı benizli ve tamamen tüysüz kalmış bir adam oturuyordu. Beni inceliyordu ve konuşmak istediğini hissediyordum. Sonunda bileğindeki saati göstererek, ağır Rus aksanı ve kararsız İngilizcesi ile şöyle dedi: "Bu Rus yapımı. Siz de mi mültecisiniz?"

"Bir anlamda, öyle sayılırım... Evet, saatim 1991 yılında, Budizm'i kabul edişlerinin iki yüz ellinci yılını kutlayan bir topluluğa hediye edilmek üzere Rusya'da yapılmıştı ve ülkenin son üretimlerinden biriydi. Bense bunu Çin sınırındaki tren istasyonunda bir Moğol'dan beş dolara satın almıştım." Bunları söylerken saati bileğimden çıkartıp Kiril alfabesiyle yazılmış yazıyı

göstermek için ona uzattım.

Saatim son derece yalındır; otomatik olmadığından her sabah ya da her akşam yatmadan önce kurmak gerekir. Dikkat çeken yönü, bir reklamda yer alması, milyonlarca dolar etmesi, Kuzey Kutbu'na gidenlerin ya da James Bond'un son filminde koluna onu takması değildir. Beyaz kadranın ortasında portakal rengi tuniğine sarınmış meditasyon halindeki Buda'nın oturuyor olmasıdır. Dharamsala'daki bir karşılaşmamızda Dalai Lama bile gözlerini saatimden ayıramamıştı; boş zamanlarında yapmaktan en çok hoşlandığı işin saat tamir etmek olduğunu bildiğim için ona, "Yüce Efendim, saatim mükemmel çalışıyor!" deyince, her zamanki harika ve benzersiz kahkahalarından birini atmıştı.

Yanımda oturan adamın sağlıklı, yılışık ve arsız karısı hemen konuşmamıza dalıp kocasınınkinden daha akıcı olan İngilizcesiyle konuyu tekeline almak istedi.

"Yahudi misiniz?" diye sordum.

Kadın son derece gururlu bir edayla "Ben Yahudiyim," dedi. "Kocam değil; o Rus'tur. Artık Özbekistan'da kalamayacağını, orasının Ruslara ait bir ülke olmadığını söylediler ve böylece biz de benim Yahudi olmam sayesinde mülteci olarak Amerika'ya gelebildik. O da benimle gelebildi."

"O" dediği kişi; karısı herkesin duyması için yüksek bir ses tonuyla bunları anlatırken, güzel, tatlı, uysal ama acı çeken, utangaç bir tavırla gülümsüyordu. Özbekistan'da mühendis olarak altın madenlerinde çalışıyordu ama New York'a geldiklerinde sadece bir depoda gece bekçiliği işi bulabilmişti.

"Hiçbir şey bulamadım!" diyordu adam.

"Ama böyle olmalıydı," diye düzeltiyordu karısı. "İnsan mülteci olarak bir ülkeye gelince hiçbir şey bekleyemez; kapıcılık, şoförlük, gece bekçiliği gibi en alt düzeydeki işleri kabul etmek zorundadır."

Adam yine gülümseyerek "Hiçbir şey bulamadım!" diye yine-

liyordu, "sadece gece bekçiliği".

Bu işi de sekiz ay yapmış ve hemen hastalanmıştı: Akciğer kanseri.

Karısı "Stres yüzünden oldu," dedi.

"Hiçbir şey bulamadım. Stres," dedi adam.

Elbette stres ya! Böyle bir hanıma sahip olmak, dilini konuşamadığın bir ülkede Rus olmak, bin bir zorlukla öğrendiğin şeylerin artık hiçbir işe yaramaması... Sanki bizi güldürmek istermiş gibi "Stres, stres, stres," diye yineliyordu.

Bir akciğerini almışlardı ve hastalık şimdi ikinci akciğere yayılmıştı. Benim de bir mülteci olduğumu düşünüyorlar ama nereden ve neden kaçtığımı sormuyorlardı. "Burada Amerika'da hepimiz böyleyiz," diyordu kadın. "Hepimiz mülteciyiz."

Haksız değildi. Odada bekleyen insanların büyük bölümü yeni iltica etmiş olanlardı: Çinliler, Vietnamlılar ve eski Sovyetler Birliği'nin pek çok yerinden gelenler... Belki de stres, yer değiştirme, huzurun yok olması, kanser yapıyordu. En azından o adam için böyle olmuştu. Kendini yalnız hissediyordu, Amerika'nın ona sunacak fazla bir şeyi yoktu ve gerçek, karısı bambaşka öyküler anlatıp dururken, onun hiç durmadan yinelediği sözlerdeydi: "Hiçbir şey. Gece bekçiliği. Stres."

Hastaneden çıktığımda, bütün çevremde hissettiğimi sandığım boşluk beni de ürküttü. Bir taksiye bindim ve taksimetrenin işlemeye başlamasıyla birlikte ünlü bir aktristin tiksinti veren sesiyle yapılmış bir kayıt başladı:

"Miaoooo... Kedilerin dokuz canı vardır, ama ne yazık ki senin sadece bir canın var..."

Bana bunu onun anımsatmasına hiç ihtiyacım yoktu!

"Bunun için uslu ol ve emniyet kemerini tak!"

Şu anda yapmak isteyeceğim en son şey buydu!

New York hem "hiçbir şey"di, ama hem de burada her şeyden vardı. Dikkatle izlenirse, her gün ilginç bir şeyler yakalanabilirdi. Rastlantıyla, Columbia Üniversitesi'nin Asya dinleri profesörü ve Hindistan'a çok sık ziyaretler yapmış olan, bu nedenle de şimdi ünlü bir Hollywood yıldızı olan kızına Shiva'nın dişisinin yani Uma'nın adını takmış olan Robert Thurman'ın, Bowery'deki alternatif merkezlerden birinde konuşma yapacağını okudum.

Salon doluydu; daha çok kadınlar vardı. Kadınlar içsel, doğal antenleriyle, hem bütün risklerine karşın yeni eğilimleri yakalamakta ustaydılar, hem de gerçek ve özgün olanın kokusunu almakta erkeklerden daha hızlıydılar. İnsanî olarak yolunda gitmeyenleri ilk olarak kadınlar fark ediyordu. Konferansın konusu Tibet Budizmi olmalıydı ama Thurman ağırlıklı olarak Amerika'dan söz etti.

"Şu anda aydınlanmaya ulaşmak için en iyi başlangıç noktası Batı dünyasıdır. Dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir zaman insanoğlu şu anda Amerika'da olduğu gibi Nirvana'ya yaklaşmamıştır. Burada boşluğun, hiçliğin anlamı çok iyi anlaşılıyor çünkü biz burada zaten hiçlikte yaşıyoruz. Biz hiçiz, insanî ilişkilerimiz hiçlik ve karşımızdaki herkese bir hiç gözüyle bakıyoruz. 'Hello Jim; Hey John!' Evet, birbirimizi selamlarken çok sıcakkanlıyız ama aslında karşımızdaki umurumuzda bile değil; sanki onu bir tek şimdi görüyoruz ve bir daha asla görmeyeceğiz. Ama keşke her zaman birlikte olmuş olduğumuzu ve yazgımızın sonsuzluğa kadar birlikte kalmak üzere yazıldığını bilebilseydik!"

Bu alaycı tavrı hoşuma gidiyordu.

Seyirciye yönelerek "Kimler Budizm hakkında bir şeyler biliyor?" dedi.

Pek çok kişi el kaldırdı.

"Kimler bedeninden ayrılmayı, başka yerlere gitmeyi, kendini unutmayı ve sonra geri dönme şokunu yaşamayı deneyimledi?"

Büyük olasılıkla sevgilisi olan, kendinden daha yaşlı ve bakır

renkli bir kadına eşlik eden yakışıklı bir genç ayağa kalkıp öyle inanılmaz bir öykü anlattı ki, yerine oturduğu zaman, sevgilisi olan kadın ona daha da sıkı sıkı sarıldı. Bu genç "astral seyahat" yapmış olanlardan biriydi.

"Hayır, hayır," dedi Thurman, "Sözünü ettiğim olağanüstü bir şey değil. Siz, hepiniz bedeninizden ayrılmayı deneyimliyorsunuz. Bunu her akşam yapıyorsunuz: Uyuduğunuz zaman!"

Sonra ölümün de böyle bir şey, bir tür uyumak olduğunu; bunun genellikle Batı'da inanıldığı gibi, bilincin sonu olmadığını anlattı. "Yama; boğa başlı cin, bize bir tos vurur ve bedenimizi alıp götürür. Ama bizler kendimizi fazlasıyla onunla özdeşleştirerek, onu formda tutacağız, cilalayıp onaracağız diye çok zaman harcasak da, beden değiliz. Bedenimiz için kelimenin tam anlamıyla servet harcıyoruz oysa hepimiz onun günün birinde çürümeye bırakılacağını, gübreye dönüşeceğini biliyoruz..." İzleyiciler dikkat kesilmişlerdi.

"...ama biz Amerikalıyız," diye sürdürdü sözlerini Thurman; "ve mutluluğun devamlılığı anayasamızın bize tanıdığı bir hak değil, en önemli ulusal hobimizdir. Bu da iyi bir şeydir çünkü mutluluk aynı zamanda düşünmeye yardım eder. Piyangoda bir milyon dolar kazananlar ansızın bütün arkadaşlarını yitirdiklerini fark ederler. Neden?"

Bütün bu konuşmanın özünde hayatın, insanın kendini tanıması için bir fırsat olduğu, içinde yaşadığımız toplumun, saf maddeden olan çekirdeğinin aslımızı yadsıdığı için son derece anlamsız davrandığı yatıyordu.

"Buraya, benim çene kemiğime bakın. Bu da başka pek çok eski hayatın kalıntısıdır; hoşgörü, merhamet ve özdenetim hayatları benim özgün çene kemiğimi değiştirdiler. Bir zamanlar kendimi savunmam ve saldırmam için kocaman dişlerim vardı; artık hiçbiri yok..."

Seyirciler gülümsüyordu, sanki birkaç yenilik tohumu atılmış

gibiydi. Her gün çevremizde gümbürdeyenden farklı bir çanın sesini duymak insana iyi geliyordu.

Thurman'ın söyleşisinden çıktığımda içimde hoş bir hafiflik duygusu vardı. Tam da o günlerde, çok sevdiğim bir arkadaşım, hem meslekî hem ailevî bir çöküntüye girmiş ve bana hayatında ilk kez intiharı düşündüğünü yazmıştı. Eve döndüğümde artık ona nasıl bir yanıt yazacağımı biliyordum. Hayatlarımızın bağlı olduğunu sandığımız ağırlıklar ve ölçüler, basit birer icattan başka bir şey değillerdir. Onlar düzene girmemize yarayan yöntemlerdir ama öte yandan varoluşumuzu ağırlaştırırlar. Derinlemesine bakarsak, hayatımız asla onlara bağımlı değildir. Başarı, başarısızlık, bir olayı, hayatın bir dönemini nitelemekte kullanılan son derece göreceli kriterlerdir ama hayatın kendisi geçici ve süreksiz bir şeydir. Bize şu anda katlanılmaz gibi gelen bir şey, on yıl sonra son derece önemsiz görünecektir. Büyük olasılıkla onu unutmuş bile olacağız. Neden bugünün dehşetine, on yıl sonra sahip olacağımız gözlerle bakmayı denemiyoruz? Kendimi rahatlamış hissettim, aslında ben kendime bile aynı şeyi vaat edemiyordum. "On yıl" mı?

Thurman, gündelik akıntıda ters esen rüzgârlar ve zekice kışkırtmalar yaratmıştı. Bu da New York'tu işte: Hiçliğin zıddı olan hiçlik. Thurman, bütünüyle mutluluğa yönelmiş bu toplumu bizim istemiş olacağımız gibi "mutlak" olamamak konusunda alaya almıştı, (benim deneyimlediğim asla mutlak olamaz ve bana mutlak gibi görünen de görecelikten başka bir şey değildir) ve bu toplumun içinde gündelik yaşantının banal maddeciliğini kabul etmeyen, başka şeylere heves eden ve anlamsızca başka yollar arayan insanlar vardı. Bunlar kendilerine, göre "direnen" tiplerdi.

Başlıca "direniş" merkezlerinden birini keşfetmem fazla zaman almadı. Beni oraya çeken, koku oldu. Bir sabah Spring Caddesi boyunca yürüyordum. Önünden geçtiğim demir kapı,

içerden çıkan bir kız tarafından iterek açıldı ve üzerime ağır bir tütsü kokusu yayıldı. Merakla baktım ve kapı kapanmadan içeriye daldım. Bir tür halk üniversitesi, sosyal merkez, alternatif etkinliklerin süpermarketi olan New York Açık Merkez'i bulmuş oldum. Panolarda pek çok değişik kursun tanıtımı vardı. Şifalı otlardan beslenmeye, refleksolojiden her türlü yogaya, alternatif tıbbın çok değişik kolları ve terapilerine kadar bin bir türlü kurs. Tütsü kokusunun ve kesintisiz bir "meditasyon müziğinin" yayıldığı kitapçı-dükkân; new age edebiyatı, CD, kaset ve değişik malzemeler konusunda pek zengindi. Sınıflara, "ötekilerden" olduğu belli olan insanlar girip çıkıyordu; şişman ama huzurlu kızların, varlıklı orta yaş kadınlarının ağırlıklı olduğu öğrencilerde "spiritüel" bir hava vardı. Dingin ve hoş bir ortamdı.

Bilgi almak için kayıt masasına yaklaştığımda, ben daha ağzımı açmadan orada oturan kız bana baktı ve kocaman bir gülümseme ile "Uaaaoooo!" dedi.

Hiçbir şey anlamayarak "Ne var?" dedim.

"Harika bir havan var."

"Sahiden mi?"

"Evet. Bedeninin etrafında harika bir ışık halesi olduğunu biliyor musun? Sen mutlu bir adamsın!"

Kızın yanında oturan ve bu konuşmayı izlemiş olan sıska delikanlı da söze karıştı:

"Evet, evet; şahane bir gülümsemen ve gerçekten bir halen var!"

Bu onların satış tekniği olmalıydı; kaydolmaya ve herhangi bir kurs için para yatırmaya gelen herkese böyle diyorlardı ama işin hoşu, ben orada gerçekten o haleye sahip olduğumu hissettim. Sonunda bir tarot kursuna yazıldım. İki ay boyunca haftada iki gün gittim. Öğretmenim başarılı bir İtalyan-Amerikalı idi. Öğrenciler ise çoğunlukla kadındı. Benim dışımdaki diğer erkek öğrenci, sıradan bir banka memuru ya da avukat gibi görünen;

bir işadamı kostümüyle derse gelen biriydi ama takım elbisesinin altında ikinci bir deri gibi taşıdığı beyaz eşofmanı vardı. Ders başlamadan bir köşeye çekiliyor, sanki hayatta kalabilmesine yarayan kamuflaj giysileri gibi giymiş olduğu pantolonunu, ceketini, gömlek ve kravatını çıkartıyor; nihayet maskesinden kurtulmanın özgürlüğüne kavuşuyordu. Çünkü herhangi bir biçimde gizli sayılabilecek olan bu acayip klanın içinde sadece, eskiden olsa hippiliği seçmiş olacak gençler, yeni bir sığınak arayan boşanmış kadınlar ya da özgürlüğünü kazanmış durumdaki kızlar yoktu; insanın hiç tahmin etmeyeceği bir tip de çıkabilirdi karşısına.

Ameliyattan önce anesteziden sorumlu olacak doktorla tanışmak zorundaydım. Görüşme ve önceki ameliyatlarımla, ilaç alerjilerimle ilgili sıradan sorular sorulurken doktorun bakışlarının saatime takıldığını fark ettim.

"Budist misiniz?" diye sordu bana. "Hayır. Ya siz?"

"Hayır," dedi ve anlamlı bir açıklama hazırlamasına yetecek kadar durakladıktan sonra, "ben sufiyim; Keşmirli bir sufi," diye ekledi.

Tanrım, Keşmir! Hindistan ve Pakistan sınırında yer alan, dünyanın bu en güzel bölgelerinden birinde haftalarca kalmış ve bu güzelliği yakıp yıkan pis savaşı izlemiştim. Bir zamanlar Hinduizm ve Budizm'den etkilenmiş Müslüman mistikleri olan Keşmirli sufilerin dua etmiş oldukları ahşap ve güzeller güzeli camilerin hâlâ dumanı tüten enkazlarının üzerinde dolaşmıştım ama Keşmir'deyken tek bir sufi ile bile tanışamamıştım. Orada varlıklarını hâlâ sürdürüyor olsalar bile kimliklerini açıklamaktan kaçınıyorlardır belki de, çünkü onları sapkınlıkla suçlayan Ortodoks Müslümanlardan korkuyorlardır. Ama işte şimdi New York'ta karşıma sufi bir doktor çıkıyor ve bunu açıklamaktan mutluluk duyuyordu.

Bir doktordan beklenecek görünümü; beyaz gömleği ile karşımda duruyordu. Oysa onu uzun bir yün tunikle (*suf* Arapçada, yün demektir), ellerini havaya açmış semâ ederken dönen dönen dönen bir derviş olarak hayal etmeliydim. Kesintisiz dönüşün yarattığı baş dönmesi ile insanda bir tür vecd hali yaratan, onu Tanrı'yla doğrudan temasa sokan bir danstı bu. Onu anlıyordum: İçinde yaşadığı bu bütünüyle maddeden oluşmuş ve kendini ait hissetmediği toplumda daha yüce bir anlam arıyordu; sadece hayatta kalabilmekle sınırlı olmayan yaşama amacını ise -dünyada ama dünyanın bir parçası olmayarak- Sufilikte buluyordu.

1207 yılında bugün Afganistan'a ait olan topraklarda doğan ve dünyanın en büyük sufi şair olan Celaleddin-i Rumi "Diz çöküp toprağı öpmenin bin türlü şekli vardır," diyordu. "Düşüncelerin, doğru olan ve olmayanın ötesinde bir yer var. Orada buluşalım."

MSKCC'nin benim anestezimi yapacak olan doktoru bu ideal yeri, artık var olmayan bir yerde; Keşmir'de -egzotik bir ad, ulaşılamaz bir ülke- bulmuştu; onsuz hayatın çekilmez bir hal aldığı o "umut", karşısına Keşmir'de, semada çıkmıştı. Ve şimdi her hafta sonu -sufilerin kendilerinden söz etme biçimiyle- "biz dostlar" New York'un bir *loft*'unda* ya da bir kır evinde buluşuyorlar, şiir okuyorlar, "yükselişe" yardım eden bir müziğin eşliğinde, hayatın anlamını simgeleyen dönüşlerle saatlerce mistik bir ayin; sema yapıyorlardı. Çünkü dönmek, varoluşun temel koşuludur. Atomun içinde elektronlar ve nötronlar, evrenin içinde gezegenler, yıldızlar döner ve bizler de bu yeryüzünün üzerinde, topraktan doğarak ve toprak, toz olmaya dönerek, dönüp duruyoruz. Bana söylediğine göre bu dansın, içinde yarattığı boşlukta kendini gerçekten özgür hissediyordu. O boşluk onu sıradan yaşantısından kopartıyor ve tanrısal olana yaklaştırıyordu.

Tabii ya, tanrısal olan. O zamana dek büyük bir gereksinme

Loft: Çatı katı odası.

duymadığım bu tanrısal olanı şimdi özlüyordum. Yollarda yürüyor ve tanrısal olana ilişkin ne bir işaret görüyor, ne de duyuyordum: Ne bir ayin, ne bir şenlik, ne müminlerin omuzlarında taşınan bir çarmıh ve Tanrı. Somut görünümlerin ötesinde olana hiçbir gönderme yoktu burada.

Komünist Çin dışında, Asya'da yaşadığım her yerde tanrısal olan gündemdedir hep: Dilde, insanların davranışlarında ve elbette tören ve ayinlerde. Japonya'da bir balıkçı, sabahları kaldırıma bir avuç tuz serperek dükkânını açar; Singapur, Tayland, Malezya'da tapınaklardan kendilerine iyi davranmaları istenen tanrılara adanmış tütsülerin dumanları yayılır her zaman. Hindistan'da Tanrı her an her yerdedir. Elleri göğüs hizasında birleştirerek hafifçe alnı eğmek ve *Namaste* diyerek selam vermek; "Sende varolan Tanrı'yı selamlıyorum," anlamı taşır.

Hindistan'ı çok sık düşünüyordum; Delhi'deki apartman dairemizde yaşarken pencereden baktığımızda bir deve sürüsü ya da günlük ot hakkını hortumuna sarmış yürüyen bir fil görürdük. Geceleri *Sih*lerin ya da Müslümanların bir ayini nedeniyle çalınan çıngırakların sesleriyle uyandırılırdık. Kimi zaman New York kalabalığında Hintli bir çehre görünce, bir akrabama rastlamış gibi oluyorum. Onlar bana bir Amerikalıdan çok daha tanıdık geliyorlar.

Bardaktan boşanırcasına yağmur yağan bir gün, bedenimin tamircileriyle olan randevuma geç kaldığım için taksiye bindim. Sürücü, uzun kara sakalı ve mavi türbanı ile bir *Sih*di.

"Lütfen beni Memorial Sloan-Kettering Hastanesi'ne götürür müsünüz *Serdar-ji?*" dedim. Ona, "reis, başkan" anlamına gelen *"Serdar"* demem ve sonuna da saygı anlamında *"ji"* ekini koymam ikimizi birbirimize bağlamaya yetmişti. *Sih*lerin Vatikan'ı sayılan Altın Tapınak'ın bulunduğu Amritsar'a yakın bir köyden geliyordu. On yıldan beri New York'taydı ve ayda üç bin dolardan fazla kazanıyordu. Yarısını eve göndermeyi başarıyordu. Kırk

yedi yaşındaydı ve "daha yaşayacak on üç yılı" vardı.

"On üç mü? Bunu nereden biliyorsunuz?"

"Bana Tanrım söyledi. Yirmi yıl önce, daha Hindistan'da evimdeyken söyledi. Bundan memnunum çünkü altmış yaşındaki bir adam öleceği için üzüntü duymamalı. Elbette kimse ölmek istemez ama dünyanın üzeri öyle kalabalık ki, yeni gelenlere yer açmalıyız .... ve bence altmış yaş, bunu yapmak için iyi bir yaş."

"Ama *Serdar-ji;* ben elli dokuz yaşındayım, kanserim ve bu nedenle hastaneye gidiyorum. Siz benim altmış yaşımda ölmem gerektiğini mi düşünüyorsunuz?"

"Ah, hayır bayım; sizin kesinlikle sağlıklı bir havanız var. Her neyse; sizin Tanrınız ne diyor?"

"Bilmiyorum; özel bir Tanrım yok ama bazı kâhinler bana yaşlanacağımı söylemişlerdi."

"Elbette öyle olacaktır. O kadar sağlıklı görünüyorsunuz ki!"

Gelmiştik. *Serdar* otomobili durdurdu, döndü, ellerini burnunun önünde bitiştirdi, bana ve bende gördüğü Tanrı'sına eğilerek selam verdi.

"*Namaste.* İyi şanslar. İyi şanslar."

"*Namaste, Serdar-ji.*"

Ve bir an sonra, beni bekleyen kırmızı, fosforlu sıvımla buluşmak üzere hastanenin bembeyaz dünyasına girmiştim.

Eve yürüyerek döndüm. Yavaş yavaş. İnime geldiğimde çok yorgundum; penceremin önüne oturdum. Yağmurun temizlemiş olduğu hava billur gibiydi; etrafı altın yaldıza boyayarak batmakta olan güneş, gölgede kalan yanları soğuk, çelik görünümlü gökdelenlerle birlikte harika bir manzara oluşturuyordu penceremde. Aşağıdaki caddeden her renkten, her ırktan, tuhaf giysilere bürünmüş insanlar geçiyordu. Ansızın gökyüzünde, tam benim apartmanımın tepesinde, neredeyse çatıların hizasında iki bü-

yük, askerî helikopter belirdi. Bir saldırı mı? İşgal mi? Marslılar mı? Öyle bile olsa kimse şaşırmayacaktı. Amerikalılar artık kendi bilimkurgu filmlerinin yarattığı ve her şeyin mümkün olduğu bir gerçeklikte yaşıyorlar. Uzaylılar mı? Çoktan geldiler. Gelecek, Hollywood'un senaryo yazarlarının yarattığı geçmişten çok farklı olmayacaktır. Televizyon, Başkan'ın kaçırıldığını anons etse bile normal gelecektir. Herkesin gördüğü birkaç filmde bu konu da işlenmişti.

Helikopterler dönüp duruyorlardı. Şu anda içinde bulunduğum insanlık "ertesi gün"e aitti. Ve yalnızlığın sersem ettiği, belirsizliğin huzurunda, arzulardan arınmış, planları olmayan ben, fonda anlamsız bir melodinin çaldığı ve beklemeye alınmış bir telefon konuşmasından farksızdım.

Kimi zaman Amerika'da kendimi gerçekten çok yabancı hissediyordum. Konuşmaların anlamsızlığına, insanların kalıplaşmış nezaketine, telefonlarda işittiğim bilgisayarların elektronik seslerine katlanamaz olmuştum. *New York Times* Gazetesi'nin her pazar verdiği ve çöpe atmak zorunda kaldığım iki kiloluk reklam broşürlerinden, her lokanta ve kafeteryada garsonun bana *"Enjoy it"** demesinden, o herhangi bir şeyin tadını çıkartmaktan bıkmıştım. Noel öncesi, kentin sıradan kakafonisine bir de *Jingle Bells* şarkısının bitmek tükenmek bilmeyen melodisi eklenmişti. Sokaklarda, dükkânlarda, asansörlerde sürekli o duyuluyordu.

Uzun bir yürüyüşten sonra bir kitapçıya girmiştim ama birkaç dakikadan fazla kalamadım. *Jingle Bells* beni takip ediyordu. Orada her delikten, her köşeden bu melodi akıyordu. Dayanılmaz ve takıntılı bir durumdu. Koşarak çıktığımda, kaldırımda, uydurma kulübesinin yanında, naylon bir torbaya sarınmış ve *hot dog* satan üşümüş bir adamla burun buruna geldim.

* Enjoy it: Tadını çıkar - ç.n.

"Bir sonraki metro durağı nerede?" diye sordum.

"Bu blokun sonunda, solda."

Aksanından onun da *İyi Geceler Bay Lenin* kitabımı yazarken Orta Asya'da çok tartıştığım, birlikte çok güldüğüm, çok çay içtiğim o sevgili Rus Yahudilerinden biri olduğunu anladım.

"Spassiba," diye yanıtladım.

Bana hayaletmişim gibi baktı. Bütün bir gün boyunca hissetmemiş olduğum sıcaklıkta ama kararsız bir sesle *"Pacalsta!"* dedi.

Birbirimizi tanımış olmakla, dudaklarımızda beliren gülümsemenin verdiği cesaretle, her ikimiz de New York denen bu mülteci kampındaki, bu insanlık fırınındaki, bu kurtuluş limanındaki, bu leziz yiyecek dolu Gulag'daki eşit derecede acayip hayatlarımıza doğru yola koyulduk.

Ben'in parçaları

Dharamsala'da, Budist Diyalektik Okulu'nda rahip olmaya hevesli genç Tibetlilerin aldıkları, geçmişi iki bin yıla dayanan eğitimler arasında bir tanesi vardır ki, arada sırada hepimiz uygulamalıyız. Onca düşkün olduğumuz şeyin yani *ben*'imizin nerede durduğunu saptamak.

Yaşlı *lama*, yere oturarak iki sıra halinde karşısına dizilmiş öğrencilere soruyor: "İnsanın Ben'i adında mı bulunur? Hayır, çünkü Ben değişmeden ad değişebilir. Oysa pek çok kişi kendini adıyla özdeşleştirir. Ve pek çok kişi de kendini bu adların önünde duran sıfatlarla bir sayar. Ama ben'in, insanın adında bulunmadığı kesindir."

Sonra yaşlı rahip, "Ben bedende mi?" diye sorar. Elbette ben'in bedenle çok ilgisi vardır, hattâ beden olmadan ben olmayacağı bile iddia edilebilir.

"Ama ben, bedenin neresinde bulunur?" Yaşlı *lama* bunu söylerken değişik halkların "ben" derken bedenlerinin değişik noktalarını gösterdiklerini anlatarak gülüyordu. Çinliler "ben" derler ve sağ ellerinin işaret parmağını burunlarının ucuna koyarlar. Ben, burunda olabilir mi? Amerikalıların "ben" dedikten sonra üzerine ellerini bastırdıkları yürekte olabilir mi? Zihni duygulardan daha önemli bulan insanların gösterdiği gibi başta ya da alında mı bulunur ben?

Öğrenciler dinlerler, bazıları söze karışır. Tartışma bir süre daha böyle sürer gider. Sonra küçük bir yükseltide, rahlesinin

arkasında oturan yaşlı *lama* bir gül çıkartıp bunu tam önünde tutar ve herkese dikkatlerini bu güle yoğunlaştırmalarını söyler.

"Bu bir çiçektir; hepimiz onaylıyoruz değil mi?" der ve bunu söylerken de gülün bir yaprağını kopartır. "Ya bu, bir çiçek midir? Hayır! Bu bir çiçek yaprağıdır..." Sonra tekrar gülü gösterir ve "Ya bu nedir?" der, "Bu bir çiçektir." Sonra tek tek bütün yapraklarını kopartır çiçeğin ve her seferinde de tekrar sorar: "Ya bu nedir?"

Sonunda rahlenin üzerinde bir gül yaprağı yığını birikir; elinde de gülün sapı kalır. Yaşlı *lama* bunu öğrencilerine tek tek göstererek sorar: "Ya bu; bu bir çiçek midir? Hayır. Bu bir çiçek değildir... İşte aynı şey el için de geçerlidir." Bunu söylerken sol elini havaya kaldırır. "Parmaklarımı tek tek kopartmaya başlasam, parmaklarımın hiçbiri elim sayılmayacaktır ama bir süre sonra elim de elim olmaktan çıkacaktır. Pekâlâ! Aynı şey bedenimiz için de geçerlidir. Biz de, her biri aslında biz sayılan pek çok parçadan oluşmuyor muyuz?"

Başkalarına hizmet etmek için gönüllü çalışan sevgi dolu, yaşlı bir hanım, ameliyat olacağım sabah hastanede erkenden yanıma geldi ve cerrahın eli düzgün çalışsın, alması gerekeni kolaylıkla alsın diye birlikte dua etmek isteyip istemeyeceğimi sordu. Zihnim Kuzey Hindistan'da, Dalai Lama'nın sürgünde yaşadığı Dharamsala'ya yaptığım bir ziyaretin üzerindeki zaman tozlarını süpürdü ve -benim denetlememe fırsat bırakmadan- o alıştırmayı yapmaya başladı. *Ben* gerçekten neredeydim? *The Lord* adını taktığım *"Efendim"* cerrah, beni ortadan yok etmeden benden kaç parça kopartabilirdi?

Zihnim oyunlara dalmaya zaman bulamadı. Bir hemşire geldi ve koma durumumun uzaması halinde makineyi prizden çekmesi için karıma izin verip vermeyeceğimi sordu. (Anlamış olmalısınız, bu New York eyaletinin yasalarına uygun, zorunlu bir uygulamadır...) Sonra Keşmirli sufi geldi ve zihnimi önce sakinleştiren sonra da bilincimi tamamen yok eden ilk iğnemi yaptı.

Sonradan söylediklerine göre, ameliyatım altı saat sürdü. Bütün o süre boyunca bana ait *"benim"* nereye gitmişti, gerçekten bilmiyorum. Bedenimden çıkmış mıydı? Yoksa içimde kalmış, o da uykuya mı dalmıştı? Uykuda olduğu gibi.... Ya da ölümde?.. Uyandığımda birkaç parçam eksilmişti ama şuramdan girip buramdan çıkan tüplerle birlikte bedenimin büyük çoğunluğu yerindeydi ve ben de onunla birlikteydim.

Ben ve bana ait parçalar konusu, henüz Bologna Hastanesi'ndeyken aklıma takılmaya başlamıştı; uzun zamandır işimin düşmediği tıp, benim hatırladığım haline göre çok değişmişti. Bu yeni tıbbın ilgi alanı, kişi olarak ben değil, benim hastalığımdı. Bu durum New York'ta çok daha belirgindi.

Genellikle tekerlekli bir iskemle üzerinde şu kattan bu kata gönderilip duruyordum; bana verilen uyuşturucu yüzünden birkaç saat uyuyor, sonra bir bütün gün olan biten her şeyi dikkatle izliyor ama daha sonra hiçbir şey anımsamıyordum. Elimde kâğıtlar, her durakta damgalatmam gereken ve bana ait bilgilerin yazılı olduğu plastik bir kart ve bunun üzerinde başka kâğıtlar -hayat kredi kartım diyordum ona- ile dolaşıyor, yutmam gereken sıvılar, ateş basmasına neden olan iğneler, tüpler, teller, bekleyişlerle, değişik makinelerin -ekran, sonar aletleri- karşısına konulup kaldırılıyor ya da fosforlu ışıklar saçan bir tüpün içine sokuluyor, fırtına gümbürtüsüyle, üzerinde yattığım sedyeyle ileri geri itiliyordum, nefesimi olabildiğince çok tutmam isteniyordu. Bütün bunlar, içimde neyin yolunda gitmediğini anlamak üzere yapılıyordu. Her istasyonda bedenimin bir parçası inceleniyordu: Karaciğerim, böbreklerim, midem, akciğerlerim, kalbim. Ama beni inceleyen uzman ne bana dokunuyor, ne beni dinliyordu. Bütün dikkati, parçalarıma hattâ parçanın kendine bile değil de onun temsiline, onun bilgisayar ekranında beliren görüntüsüne ve so-

nunda bilgisayarın basıp verdiği rapordaki bilgilere yönelikti.

Ben de aygıtların ekranında, örneğin karaciğerimin yeşil-kırmızı, küçük, titrek bir lekeye dönüştüğünü görebiliyordum. Altmış yıl boyunca hayatın iz bırakmayacağını sandığım coşkulu darbelerini yedikten sonra onun şimdi karnımdan çıkartıldığını, artık bana ait olmayan bir parça olduğunu biliyordum. Ama ben, "bütün-ben", "bütün-o-parçaların-bütünü-olan-ben" bile hiç orada olmuyordum sanki. Doktor beni muayene bile etmiyordu.

Bütün bu incelemeler sonucunda üçüncü kanserimi bulan ve hayatımın ek dönemini onun bu dikkatine borçlu olduğum doktorun kızıl saçlı bir kadın olduğunu biliyordum (Kafeteryadaki doktorlar arasında onu bulmaya çalışıyordum.) ama ona ne teşekkür edebildim ne de bir lakap takabildim, çünkü onu hiç görmedim. O, aygıtlarının birinin ekranında gördüğü lekenin kısa sürede yoğunluğunu artırdığını fark ederek, başlangıçtaki hastalığımla bu yenisi arasında istatistiksel ama açıklanamayan bir bağlantı olduğunu saptadı. Bana dokunması, benimle konuşması, bana nasıl olduğumu sorması hiç gerekmedi.

Hattâ karşılaşsaydık bile belki de günümüzde pek çok doktorun savunduğu şeyi söyleyecekti: Hastanın izlenimleri yararsızdır ve değişik tetkiklerde makinelerin toplamış oldukları veriler, sayılar, görüntüler çok daha güvenilirdirler. Modern tıp için yapılacak tek araştırma; hastanın öznelliğine değil, verilerin nesnelliğine yöneliktir. Tek gerçeklik budur. Benim durumum kesinlikle bu görüşün kanıtıdır çünkü o doktor hanımın keşfettiği hastalık bana hiç rahatsızlık vermiyordu, hiçbir belirtisi yoktu ve ben öznel olarak onun varlığından haberdar olduğumda büyük olasılıkla çok geç olacaktı. Makine, benim nasıl olduğumu benden çok daha önce ve çok daha iyi bilmişti.

Hastadan ve tepkilerinden böylesine kopuk olan yaklaşımda kuşkusuz alabildiğine olumlu ve etkili bir yön vardı ama benim bir birey değil de parçalar bütünü olarak ele alınmam inceden inceye

içimi buruyordu. Kendimi emanet etmiş olduğum bilimin, eski bir Hint masalının fili tanımlaması istenen beş kahramanı gibi kör olup olmadığını merak ediyordum. Birinci kör, file yaklaşır ve bacaklarını eller ve şöyle der: "Fil bir tapınak gibidir ve bunlar onun sütunlarıdır." İkincisi, filin hortumunu eller ve filin bir yılan gibi olduğunu söyler. Üçüncü kör, hayvanın karnına dokunur ve filin dağa, kulağını elleyen dördüncü kör ise yelpazeye benzediğini savunur. Beşinci kör gelir, filin kuyruğunu tutar ve "Fil bir kamçı gibidir," der.

Her tanımın doğru bir yanı vardır ama filin gerçek varlığı bu tanımlarla ortaya çıkmaz. Benim başarılı doktorlarım biraz da bu körler gibi değiller miydi? Elbette! Öyleydiler, çünkü bilim insanıydılar ve bilimin sınırları vardır; filin -bir fizikçi, kimyacı, biyolog ve hattâ zoolog tarafından yapılan- *bilimsel* tanımı, özünde körlerinki gibi gülünç ve bölümseldir.

İşte bilimdeki sorun budur: Doğrudur, kesindir, özgürdür ve hattâ bir kuramı bir başkasıyla; eski gerçekliği yenisiyle değiştirse bile ona inanılır. Bilim olduğu için gerçekliğin anlaşılmasında düzeltilemeyecek biçimde sınırlıdır.

Gerçekliğe yalnızca bilim merceğiyle bakmak, pek çok güzel ve ironik öykünün kahramanı, aslen Anadolulu ama artık bütün Asya'nın kültürel yaşantısında yer etmiş olan ünlü mistik Molla Nasreddin'in* fıkrasındaki sarhoşun yaptığı gibidir. Adam bütün akşam arkadaşlarıyla içki içtikten sonra evine dönerken anahtarını kaybettiğini fark eder ve onu sokak lambasının ışığı altında aramaya başlar. Yoldan geçen biri, "Neden orada arıyorsun?" diye sorunca sarhoş şöyle yanıt verir: "Çünkü bir şeyler görebildiğim tek yer burası da ondan."

Bilim adamları da aynı biçimde davranıyorlar. Kendi aygıtlarıyla bize tanımladıkları dünya, dünyanın kendisi, bütünü değildir; onun çok parçasal bir temsilidir ve aslında böyle bir soyut

* Nasreddin Hoca.

kavram yoktur bile. Örneğin, sayıların var olmayışı gibi. Bilime çok yararları dokunur ama doğada yokturlar.

İnsanın sabah uyandığında gözlerini açtığı dünya; dağlardan, köpürerek kayalıklara vuran dalgalardan, otun yeşil olduğu çayırlardan, cıvıldayan kuşlardan, kükreyen hayvanlardan ve hayatlarını yaşayan pek çok insandan oluşmuştur. Peki zavallı bilim adamları ne yapar bütün bunların karşısında, ölçerler, tartarlar, yasalar bulurlar, dünyanın çeşitli olaylarının değişik yüzlerini incelerler ve her birini açıklarlar; ama sonuca vardıklarında hiçbir şey açıklamış sayılmazlar. Onlar yalnızca belirgin, yalın, duyularla edinilmiş olanı dikkate alırlar; heyecanlarla, duygularla, aşk gibi her birimizin, ya da açgözlülük gibi herkesin dünyasını değiştiren şeylere başlarını bile çevirmezler.

Söz gelişi, ekonomist bilim adamları ne yapar? Belli bir ürüne dünyada ne kadar talep olduğunu araştırırlar, Hong Kong borsasının gidişatı üzerinde tahminler yaparlar, bankaların paralarıyla hangi alanda yatırım yapmaları gerektiği üzerinde çalışırlar. Ama ilerleme adına dünyayı mahveden hırs konusunda söyleyecek ne gibi sözleri olabilir? Elbette ekonomi kitaplarında "doymazlık", "açgözlülük", "bencillik" gibi sözcükler yoktur ve ekonomistlerin kendileri de bilimlerini insanlığın kaderiyle hiç ilintisi yokmuş gibi uygulamayı sürdürürler.

Kemoterapi görmeye başlamadan önce Şikago'da ziyaret ettiğim ve şimdi Northwestern Üniversitesi'nin nükleer tıp araştırma laboratuvarını yöneten eski bir üniversite arkadaşım, bana zeki bir bilim adamının yaşadığı tatminsizliği çok güzel özetlemişti. İşaret parmağını alnına dayayarak şöyle demişti: "Burada var olan her bir hücrenin nasıl işlediği hakkında her şeyi biliyorum ama beynin nasıl işlediğini bilmiyorum." Pisa'daki okulumuzdan sonra Enrico Mugnaini otuz yıl boyunca önce fizyolog, sonra moleküler biyolog olarak beynin bu parçası üzerinde çalışmaktan başka bir şey yapmamış ama hep birlikte adı beyin olan o parçayı oluşturan

değişik parçaların içine sızabilmek adına yürürken yolunu yitirmişti. "Tıp, biyolojidir; matematik değildir," diyordu.

Her biri uzman, her biri başarılı, her biri ağır sınavlardan geçerek sektörde dünyanın en iyileri arasına girebilmiş MSKCC doktorlarıyla geçirdiğim zaman boyunca, küçükken hastalandığımda evde beni görmeye gelen aile doktorumuz Macchioni'yi sık sık anıyordum.

Annem onu beklerken bir taburenin üzerine su dolu leğeni yerleştirir, bir tabağın içine kullanılmamış bir sabun bırakır; yanına da mis gibi kokan temiz bir havlu yerleştirirdi. Son derece şık, altın çerçeveli gözlüklü doktorum gelir, deri çantasını yatağımın üzerine koyar, o günü nasıl geçirdiğimi sorar, tahta steteskopunu göğsüme ve sırtıma dayar, derin nefes almamı ve "otuz üç" dememi ister, gözlerime bakar, ellerini yıkar, parmaklarını tek tek özenle kurularken de vardığı sonucu açıklardı. Benim çocuk gözlerimde, onun konuşmasından ve davranışlarından yansıyan sükûnet ve güvende büyülü bir hal vardı. Onun kendisi ilaçtı. Benim doğumumu, gencecik iki teyzemin veremden, ninemin yaşlılıktan ölümünü görmüştü. Herkes hakkında her şeyi bilirdi ve annem onu kapıya kadar uğurlar, "Teşekkürler doktor bey, çok teşekkürler!" diyerek merdivenin son basamağına kadar inmesini beklerken, ben kendimi çok daha iyi hissetmeye başlamış olurdum.

Hayatım boyunca defalarca doktorlara işim düştü ve şans eseri çoğu zaman o tür doktorlarla karşılaştım. On sekiz yaşımda akciğerimde enfeksiyon oluşunca hastaneye yattım ve aylarca süren tedavi sonuç vermeyince, tek çözüm olarak akciğerimin alınmasına karar verildiğinde, Floransalı yaşlı bir başhekim beni saçlarımdan yakaladı ve bütün deneyimini, piyasaya yeni çıkmış bir ilacı kullanarak akciğerimi ve beni olmak istediğim kişi yapan hayatımı kurtardı.

Yıllar sonra bu kez İsviçreli bir hekim, Angela'yı bilimsel olarak kaçınılmaz görünen bir tedavinin olumsuz sonuçlarından

kurtarmıştı. O zaman Angela otuz üç yaşındaydı, çok kısa bir süre önce göğsünde kanserli hücre bulunmuş, ameliyat olmuş ve o dönemde yeni denenen ve ta Singapur'da uygulanan kobalt terapisi görmüştü. Doktorun, bedeninden çıkartıp attığı organın üretmekle yükümlü olduğu maddeyi şimdi bir dizi hap olarak içmesi ve üstelik bu ilaçları ömür boyu kullanması istenmişti. Göründüğümüz bütün doktorlar bu yardımcı maddenin yan etkileri olduğunu bilseler de şart olduğu görüşündeydiler. Bu doktorlardan bir tanesi bana Angela'nın yüzünde yoğun tüylenme olacağını, muhtemelen bıyıklarının da çıkacağını söyledi.

İçgüdüsel olarak, ömür boyu ilaç kullanmak hoşumuza gitmiyordu. Sonunda bir İsviçre kliniğine yolumuz düştü ve orada birkaç gün süren incelemelerden sonra, seksen yaşındaki bir endokrinolog, Angela'ya acayip bir soru sordu: "Mutlu bir hayatınız var mı? Sevildiğinizi hissediyor musunuz?"

Benim kapının dışında beklemem gerektiği söylendiği için, Angela'nın ne yanıt verdiğini duymadım ama doktor beni de içeriye aldığında, kendi görüşüne göre Angela'nın hiçbir ilaç alması gerekmediğini, henüz küçücük olan çocuklarımızla birlikte normal hayatımızı sürdürebileceğimizi söyledi. O bir dâhiydi! O, her şeyi kimyasal bir soruna indirgemeyen, bedenin işleyişinde, zihnin ve ruhsallığın önemli -belki de çok önemli- bir rolü olduğunu bilen biriydi. Bilimsel bakış açısına göre kendimizi kimyasal bir bileşime emanet etmek zorundaydık ama o doktor, sevgi ve huzur dolu bir hayatın yan etkiler yaşatmadan ilacın yerini tutabileceğini bilmişti. Aradan otuz yıl geçti ve ailemizde bıyıklı olan şimdiye dek sadece bendim!

Ne yazık ki sadece konusunu değil, hayatı da çok iyi tanıyan, sağlam bir bilimsel donanımı olan ama tıbbı hâlâ bir sanat gibi uygulayan doktor tipinden artık Batı dünyasında bulunmuyor ve üretilmiyor. Bugün üniversitelerimizden çıkan doktorlar, hastalar değil yalnızca hastalıklar çerçevesinde düşünebiliyorlar. On-

lar için hasta, bir hastalığın "taşıyıcısıdır" sadece; kendine ait bir dünyada yaşayan, ailesi olan ya da olmayan, işinde mutlu ya da mutsuz çalışan bir insan değildir. Hiçbir doktor hastasının evine gitmiyor, onu gündelik hayatı içinde görmüyor, onun duygusal ilişkilerine tanık olmuyor. Artık buna zamanı yok. Zaten artık buna merakı ya da hevesi de yok.

Bu nedenle hem Avrupa'da, hem de Amerika'daki hastalar, sadece form doldurmak için soru soran; bedenin tek bir parçası konusunda uzman olan ve o parça sanki bir insana ait değilmiş gibi davranan yeni memur-uzman-doktorlar tarafından daha az anlaşıldıklarını hissediyorlar.

Bunun sonucu olarak, pek çok kişi şu ya da bu "alternatif" tıbba başvuruyor ve uzmanlaşmanın en çok teşvik edildiği Amerika Birleşik Devletleri gibi bir ülkede, "alternatif" tıbba yapılan başvuru sayısı, normal doktorlara yapılan başvurulardan çok daha fazla.

Çünkü alternatif tıp, hastaya kişiselleştirilmiş bir yaklaşım sunuyor; onu bütünlüğü içinde ele alacağı izlenimini veriyor, baş ağrısının nedenini belki ayak tabanında arıyor ama böylece kendi başına iyileştirici bir gücü olan gizem ve büyü unsurunu yeniden hasta-doktor ilişkisine sokmuş oluyor. Bu yaklaşım da hastaya çok daha fazla keyif veriyor.

"Söyler misiniz hanımefendi, tuvalete çıktığınız zaman dışkınız suyun üzerinde yüzüyor mu yoksa batıyor mu?", "Bir çikolata ve limon arasında karar vermeniz gerekse, hangisini yerdiniz?", "Ormanda vahşi bir hayvanla karşılaşsanız, tepkiniz ne olurdu? Kaçmak mı yoksa ağaca tırmanmak mı?"; Angela çok eğleniyor, en doğru yanıtı vermeye çalışıyordu.

Birkaç yıldır Hindistan'da yaşıyorduk; karımın bir ayak parmağı yaralanmış, ama elçiliğin bize önerdiği Batı'da eğitim almış doktorun verdiği bütün pomatlar ve antibiyotikler yarayı iyileş-

tirmekte aciz kalmıştı. Üstelik yara gittikçe kötüleşiyordu. Hintli bir dostumuz bize ayurvedik bir doktora gitmemizi önerince; derneklerinin başkanına telefon etmiştim. O da son derece nazik bir davranışla, bizi Delhi'nin merkezinde bulunan evine davet etmişti. Evi son derece basit ama bir o kadar da huzur vericiydi. Doktor, Angela'nın rüyalarıyla ilgilendi; ona nasıl bir yaşantı sürdürdüğünü; küçükken büyüyünce ne olmayı hayal ettiğini sordu; ona bir ev ve kayık resmi çizdirdi ve her iki nabzını da dikkatle dinledi. Ayağına neredeyse bakmadı bile. Bir saat kadar süren bu görüşmenin sonunda bize bir reçete verdi. Connaught alanındaki eski bir ayurveda eczanesine gittik ve orada gözlerimizin önünde içine reçetede yazılı olanların konduğu pek çok küçük beyaz zarf hazırlandı; Çin'de yaşarken de almaya alışık olduğumuz bu tozlar, suyla yutulacaktı.

Angela, bütün tozları, belirtilen aralıklarla içti ama parmağı iyileşmedi. Ayurveda ile ilgili ilk deneyimimiz pek yüreklendirici olmamıştı ve Angela birkaç hafta daha bu yarayla uğraşmak zorunda kalmıştı. Derken bir akşam, *Newsweek* Dergisi'nden eski bir dostumuz evimize yemeğe gelirken yanında çok tuhaf bir kadın getirdi. Kırk yaşlarında, uzun boylu, ince, güzel ama hırçındı; dişlerinin büyük bölümünü çürütmüş olan hayat onu da katılaştırmıştı. Avustralyalıydı. On yıl kadar önce Hong Kong'da gazeteci olarak çalışırken Endonezyalı bir gençle tanışmış ve evlenmişti. Onunla birlikte olmak için, delikanlının Borneo Adası'nda, nehir kıyısındaki köyüne yerleşmiş ve Müslüman olmuştu. Endonezya dilini öğrenmiş, o yerin farklı hayatına alışmıştı. Bütün Endonezya'da olduğu gibi, yaşamını sürdürdüğü o köyde de egemen olan güç, büyüydü.

Nur'un -yeni adı Arapçada "ışık" anlamına geliyordu- anlattığı bütün öyküler gerçekten bambaşka bir dünyaya aitti. O topraklara ayak basan ilk beyaz kadın olarak kocasının köyüne yerleştikten çok kısa bir süre sonra; pazarda alışveriş ederken bir sebze

satıcısı ona şöyle demişti: "Bu akşam seni görmeye geleceğim. Gümüşî bir pervane görürsen, sakın öldürme. O benim." Nur, o akşam pencereden bir böceğin girdiğini, evi dolaştığını ve uçup gittiğini görmüş ama bunun bir rastlantı olduğunu düşünmüş. Ne var ki ertesi hafta yeniden pazara gittiğinde, sebzeci ona evin bütün odalarını ayrıntısıyla tarif etmiş ve uyarmış: "Dikkatli ol, çünkü evde kötü ruhlar var." Adam haklı çıkmış. Çok kısa süre sonra Nur'un evlilik teknesi su almaya başlamış; yerel büyücü olan *bomoh* ve kocasının ailesi ona savaş açarak köyden ayrılmasını istemişler. *Bomoh*'un kara büyülerinden etkilenen Nur'un tavukları yumurtlamaktan kesilmiş, bahçedeki çiçekler solmuş ve evin bazı eşyaları esrarengiz biçimde yok olmaya başlamış; bazı çekmecelerde paslı çiviler görülmeye başlanmış.

Meydanı onlara bırakmamaya kararlı olan Nur, pervane-sebzecinin gizli yardımıyla beyaz büyü öğrenerek onlara yanıt vermeye başlamış; *bomoh*'un kara büyülerine darbe üzerine darbe indirmiş ve köyde kalmış. Üstelik kocasının köyden ayrılmasından sonra bile orada kalarak, edinmiş olduğu güçlerle bir şifacı olarak çalışmaya başlamış. Kısa süre önce de, bazı hastalıkları iyileştirmesiyle ün kazandığı Cakarta'ya yerleşmiş.

Ayaktaki bir yarayı da iyileştirebilir miydi? Elbette. Nur, her gün evimize gelmeye başladı. Angela salondaki bir divana uzandığında, Nur perdeleri örtüyor, Endonezya müziği koyuyor, tütsü yakıyor ve ayağını okşayarak karıma Borneo'daki hayatını anlatıp onun da kendi hayatını anlatmasını istiyordu. Bir hafta sonra yara kapanmıştı.

Ben de Nur tarafından tedavi edilebilmek isterdim; tütsü kokulu, güzel, loş bir odada uzanmak, gamelan müziği eşliğinde onun başka öykülerini dinlemek ve kendi anılarımı anlatmak ne güzel olurdu. Ama benimki, yaralı bir parmak değildi ve deneyler yap-

maya zamanım yoktu.

Şu sözü hep duyarız: "Kanıt mı? Alternatif tıbbın yan etkileri yoktur. Olsa olsa iyileştirmez, o kadar!" Bu da ölümcül bir tuzak olabilir. Ne çok insan, ameliyatların acısından, kemoterapinin yıpratıcı etkisinden, radyoterapinin tehlikelerinden sakınmak için görünürde daha kolay ve daha çok şey vaat eden çözümlere emanet ediyor kendini! Bir dostumun ellili yaşlarındaki annesi, göğüs kanseri yüzünden kendini bir "şifacıya" teslim etmişti. O da hastaya bitki çayları içiriyor, "tedavi"nin seyrini bir sarkaçla kontrol ediyordu. Hasta kadın, birkaç ay sonra, ona göğsünü almak zorunda olduğunu söyleyen doktora yeniden gittiğinde artık çok geç olmuştu. Çok değerli bir zamanı yitirmişti. Öldü.

Son yıllarda bu, özellikle ciddi bir durum halini aldı çünkü geçmişte sadece Kaliforniya'da yaşayan new age müritleriyle ya da Doğu ezoterizmi modasına uyanlarla sınırlı olan bu şifacılık işi şimdi hızla yayılıyor ve Avrupa'nın her kentinde hattâ kasabasında ayrık otu gibi bitiyor; herkesin ayağına kadar ulaşıyor. Floransa'dayken koltuğuma kılıf dikmek için evime gelen sıradan bir döşeme ustası, bana çakralardan ve enerji akımlarından söz etmeye; onun bağırsak kanserini iyileştirmeye söz veren bir "pranoterapi uzmanından" dem vurmaya başlamıştı. Hattâ yaz tatillerimi geçirdiğim Apenin Dağları'nın Toskana-Emilia bölgesinde yer alan ve yüz kişinin yaşadığı Orsigna Köyü'nde bile bir çoban dostum, her hafta arabasıyla yüz kilometre yol kat ettiğini ve Tibetli bir büyücü kadını görmeye gittiğini söylemişti bana. Neyse ki bütün sorunu, bacağındaki -topallamasına neden olan- ağrıydı.

Sorun şu ki, artık süzgeçler, kontroller yok. Herkes her şeyi bildiğini sanıyor ve herkes kendinde yargılama hakkı buluyor. Yasalar bu konuda yetersiz olduğundan, internetin ürettiği karmaşık bilgiler bir çığ gibi büyüyor; bu nedenle bilginin en tehlikeli hali olan o yarı bilme durumundaki yarı-cahiller de hızla

artıyor. Bu gerçek ve dürüst bilgi boşluğunda, insanın sağduyusu da kaybolmaya başlıyor ve her şarlatan kendinde insanlarla oynama hakkı buluyor.

Bir zamanlar doktor, avukat, mimar, mühendis olanlar deneyimlerini hizmete sunmak için, üniversite rektörünün bilgilerini onaylayarak attığı imzasını taşıyan diplomalarını hazırda tutarlardı. Bugünlerde ise bu, pek önemli bir garanti gibi görülmüyor ve kimse diplomalara dikkat etmiyor. Bir şifacıya ilişkin anlatılanlar, hattâ tek bir ezoterik sözcük bile geleneksel garantilerin yerini tutmaya yetiyor. Vatandaşlar yargıçların, meslek odalarının koruması altında değiller. Zaten vatandaş da kendini "özgürleşmiş" hissettiği için korunmak istemiyor. Kaldı ki "modern" hayatın pek çok alanında olduğu gibi, burada da karar veren pazarın kendisi oluyor ve umut, en gözde ürün sayılıyor. Umut satan herkes müşteri buluyor. Olur da bu müşteriler sonra kurbana dönüşürlerse, bu müşterilerin sorunu sayılıyor. Daha doğrusu onların suçu!

Alternatif tedavilerin en çekici özelliklerinden biri, hastanın iyileşme sürecine bizzat katılım göstermesi, yani şifada önemli olanın onun isteği olmasıdır. Ama bu aynı zamanda şifa bulamama durumunda tedaviyi suçlayamayacağınız anlamına da gelir. "Hasta bu işe bütün yüreğini koymadı," demek, işin kaçış noktasıdır. Bu söylem, şarlatanların kendi yetersizliklerini örtmekte kullandıkları en büyük silahlarıdır.

Genellikle alternatif tıbba yönelme önerisi -burada kullanılan tıp terimi bile çoğunlukla bir böbürlenme işaretidir- iyi niyet göstergesidir. Amerika'da yaşayan Dan Reid, Taoculuk, Budizm, *çi gong,* Doğu tıbbı ve gizemin başka yüzleri konusunda gerçek bir uzmandı ve bu konularda pek çok dile çevrilmiş olan kitapları vardı. İşte bu eski dostuma büyük bir inançla başvurmuştum ve o da bana bütün iyi niyetiyle yanıt vermişti.

Kemoterapim sürerken New York'tan ona bir e-posta atmış ve başıma geleni, neler yapmakta olduğumu anlatmış; sonradan den-

gemi sağlamam, bağışıklık sistemimi güçlendirmem ve onun ilgilendiği konularda gizlenmiş olduğunu bildiğim küçük hazineleri bulmam konusunda bana yardım etmesini istemiştim. Ama onu hiddetlendirmiştim. Birkaç saat sonra bilgisayarımın ekranında beliren yanıtında esip yağıyordu. Kendimi "beyaz gömlekli katillere" teslim etmekle büyük bir çılgınlık yapmıştım! Onlar kanserimi zehirleyerek öldürmeye çalışırlarken beni de zehirleyeceklerdi! Elbette bu bir ölüm-kalım meselesiydi ama "kaldıktan" sonra yaşanacak hayatın kalitesi de önemliydi! Yapmam gereken en son şey, kemoterapiydi! Organizmamı mahvetmekten hemen vazgeçmeliydim çünkü bu uygulamanın özellikle karaciğerime ve kanıma vereceği zararla, sonraki hayatımdan hiçbir şey bekleyemezdim. Nasıl olmuş da ona danışmadan bütün bunlara karar vermiştim? Asya'da geçirdiğim bir ömürden sonra kendimi "Batı tıbbı denen o rezalete" emanet etmeye nasıl cesaret etmiştim?

Peki, Dan ne öneriyordu? *Hemen* San Fransisco'daki şu numaraya telefon etmeliydim ve orada yaşayan bir kâhin, bir medyum, her şeyi uzaktan da görme yeteneği olan bir kadından randevu almalıydım. Dan, bana şöyle yazıyordu: "Asya'da ruhsal öğretmenler ve büyük şifacılar bulmak için Hindistan'ı, Çin'i, Tibet'i baştan başa dolaştım ama bu kadının güçlerine ve vizyonuna azıcık yaklaşabilen tek bir kişi bile bulamadım. Bunu kendin de göreceksin." Bu satırlardan sonra bana "MSKCC'deki dostlarının kanser hastalarına neler yaptıkları hakkında daha fazla bilgi almak istiyorsan," diyerek, bir kısmını zaten bildiğim bazı internet sitelerinin adreslerini veriyor ve çok sevdiğim hastaneme yönelтilmiş suçlamaları okumamı öneriyordu.

Dan'ın mektubu beni etkilemedi. İlaç sanayi MSKCC'nin uygulamakta olduğu özel tedaviden para kazanmadığı için, bu merkeze büyük bir savaş açmıştı. Geçmişte de, kanser tedavisi yapan bu hastanenin başında bulunan kişinin, açıklanamaz bir biçimde kanserin büyümesine neden olan tütün sanayine bağlı bir isim

olduğunu okumuştum. Yine de hayatta giriştiğim en büyük bahiste yanılmadığımdan emindim, içim rahattı.

O kadınla bağlantı kursaydım çok ilginç bir deneyim yaşayacağımdan emindim. O benim yedi kat içimi, bedenimin çevresindeki aurayı "görecek", olumlu düşünmemi söyleyecek, "tedavime" beni de dahil edecekti. Bütün bunlar MSKCC'de bulunan herkesin duymak istemeyeceği şeylerdi.

Kızıl ya da saman nezlesi olmuş olsaydım onu arardım, çünkü her şey bir yana bir kâhin olarak kendine çok uygun bir ad seçmişti: Santa Chiarezza.*

Doğru seçimi yaptığımdan emindim ama aynı zamanda kendimi emanet ettiğim tıbbın -büyü değil bilim olduğu, sezgiye değil mantığa ve deneye dayandığı için- görünümlerin, olayların, duyularca algılanan verilerin ötesine gidemediğini de biliyordum. Bu yaklaşım bende bir boşluk, bir anlayış boşluğu yaratıyordu, çünkü ben her zaman şeylerin içinde başka bir şey olduğunu, bilimin, aynen balık ağı gibi gerçeklik denizinde avlayamadığı bazı şeyler olabileceğini düşünürdüm. Önemli olan bir şeyler. Belki de bütün geri kalandan çok daha önemli.

Onu avlayamamak, ağın bu ava uygun olmadığından öte hiçbir şey kanıtlamaz. Bilim, dünyayı parçalara bölerek, ölçerek, tartarak, gözlemleyerek, mümkünse yeniden üreterek anlamaya ve açıklamaya çalışır. Peki o halde bir ağaç parçasının içindeki ateş nasıl yakalanır? Bir tohumda gizli olan ağaç, herkesin yüreğinde gizli olan neşe ya da hüzün nasıl yakalanır?

Benim doktorlarıma sorduğum, bu değildi. Bana bilimsel olarak, evin önünden geçmekte olan adamın başına düşen kiremitin neden o anda, o adamın başına düştüğünü; kurşunun neden bana değil de yanımdakine isabet etmediğini açıklayamazlar.

* Azize Duruluk.

Benim hayatım ile, yaptığım, gördüğüm şeyler, mutsuzluklarım, depresyonlarım ve hücrelerimin çıldırması arasında bir etki-tepki ilişkisi olasılığını neden görmezden geliyorlardı?

Bir insanın yüzünün onun hayatının aynası olduğu doğruysa, hayal kırıklıkları ve sevinçleri yüzünden okunabiliyorsa, o halde insanın yaşadığı hayat nasıl olur da maddesinin temelinde yani hücresinde iz bırakmaz? Başkalarına değilse bile kendime kanıtlamaya çalıştığım; sahip olduğum kanserin *benim* kanserim olduğuydu. Elbette kendimi suçlamak değildi bu; onu azdırmakta benim bir rolüm olduysa, şimdi onu kontrol altına almakta da rolüm olmalıydı. Bu belki de bir davranış sorunuydu ama benim için önemliydi.

1800'lü yıllarda yaşamış olan, öyküleri ve sözleri hâlâ insanların dilinde dolaşan büyük Hint mistiği Ramakrişna, insanın kendini kurtarması için iki yolu olduğunu söylerdi. Bebek kediler hiçbir şey yapmazlar; anneleri onları enselerinden tutar ve gezmeye götürürdü; bebek maymunlar ise doğdukları andan itibaren bütün güçleriyle annelerinin tüylerine tutunmayı öğrenirlerdi. Her zaman bizi kurtaracak olan bir "anne", bir kısmet vardı. Ben, bütün gücümü kullanarak, tek elimi olsun uzatmak istiyordum benimkine.

"Kanserinizin nedeninin kendiniz olduğunu düşünüyorsanız; çok ileri gittiğinizi söylemeliyim." Bunu bana söyleyen Lucio Luzzatto altmış yaşında, ufak tefek, zayıf, Cenovalı, MSKCC'nin genetik araştırma bölümünün başına geçmeden önce uzun yıllarını Afrika'da geçirmiş olan bir doktordu ve ben ona bir kanserin nasıl doğduğunu bana açıklaması için başvurmuştum.

Önemsenmeye çalışmayan, basiti önemli kılmaya ihtiyacı olmayan gerçek entelektüel Luzzatto, bana aslında karmaşık olanı basite indirgeyerek açıkladı. İyi anladıysam, işler şöyle gelişiyordu. Kanser, bedensel hücrelerin genetik bir hastalığıydı. Genetik hastalık demek, temelinin genlerde yatması demektir. Genler, kimlik

şifremiz olan DNA'ların temelinde bulunur. Her DNA yüz bin civarında genden oluşur. Bu genler olduğumuz ve olacağımız kişiyi belirler. Gençlikteki ve yaşlılıktaki saç rengimiz, burnumuzun ve hayatımızın uzunluğu bu genlerde kayıtlıdır. Herhangi bir biçimde bu genler bizim "kaderimizdir". Bu genler kendi kendilerinin kopyalarını çıkartarak ürerler. Ve işte sorun burada başlar; kanser böyle başlayabilir çünkü genlerin sonsuza dek aynı biçimde, birbirinin aynı genleri üreterek çoğalmaları olanaksızdır. Bir hata, milyonlarca kopyadan sadece birinde bir hata olması olasılığı, bir yazıcının bütün Kutsal Kitabı kopya ederken tek bir yanlışlık yapması kadar doğaldır. Bu son derece önemsiz bir hata olabilir ama kalıtımsal olabildiği için, bir mutasyon yaratır ve bu haliyle bir sonraki çoğalmada ve daha sonrakilerde kendini belli eder.

Bu mutasyonlar arasında belirgin bir sonuç yaratmayanlar olabilir; bazıları ise hücreyi işlemez yani üreyemez kılarlar ve böylece çoğalma orada durur. Oysa bazıları da hücrede bir başkalaşmaya neden olurlar ve bunlar tehlikeli mutasyonlardır.

Luzzatto'nun ısrarla vurguladığı; başkalaşımın "kötü" değil, rastlantısal bir hata hattâ mutlak olarak da doğal olduğuydu. "Zaten bu başkalaşımlar olmasaydı, evrim de olmazdı," dedi. Başkalaşım, tek başına kansere yol açmıyordu. Sadece bir başkalaşımı bir diğeri izlerse ve bir öteki de onu sürdürürse, sorun başgösteriyor ve durum ciddiyet kazanıyordu. "Sizin durumunuzda örneğin, en azından birbirini izleyen beş başkalaşım olmuş ve bunların tümü, unutmayın, tümü de rastlantısaldı."

Hücrenin gizli birleşimini bulmasına ramak kaldığını düşünen araştırma merkezinin yöneticisi genç gibi Luzzatto da tıp biliminin pek yakında bu başkalaşımları önleyebileceğine inanıyordu.

"Bu başkalaşımlar üzerinde bir etkiniz olmadığını biliyorsunuz. Yine de kendinizi bir konuda sorumlu hissetmek istiyorsanız, bağışıklık sisteminizle ilgilenin. İşte o son derece kişiselleştirilmiş

bir sistemdir. İkizlerde bile bütünüyle farklıdır. Bağışıklık sistemi sizin arzuladığınız gibidir; *sizindir!* Herhangi bir biçimde bağışıklığınıza etki etmişsinizdir; bu da kanserinize ve genel olarak sizi oluşturan bütüne yol açmıştır."

Nihayet! Artık hastalığımın ve hastalığın bana yapacaklarının basit bir seyircisi olmayacaktım! Bir rolüm, bir sorumluluğum vardı. Geleceğim, benim de elimdeydi.

Onun öğrencisi olabilmek için saatlerimi veririm. Luzzatto, herhangi bir şamana gitmediğim için pişmanlık duymama yol açmayan türden bir doktordu. Yanından ayrılırken, o günlerde zihnimi çok meşgul eden bir soruyu da sordum: "Bir hastalık tam olarak nedir?"

Yüzyıllar boyunca en yüce zihinlere bile taklalar attırmış olan bir kültürü yüklenmiş kişilere özgü bakışıyla baktı bana ve sonra bütün silahlarımı elimden atmamı sağlayan gülümsemesiyle yanıtladı: "Büyüleyici bir konu ama benim için kanserden konuşmak daha kolay. Bu konuda en azından birkaç belirgin fikrim var."

Luzzatto ile yaptığım söyleşi bende yeni düşünceler yarattı. *Bir Kâhin Bana Dedi ki* adlı kitabımı yazarken belirgin bir kuşkuculukla, insanın kaderinin -örneğin- onun el çizgilerinde yazılmış olabileceği ve bir başkasının da bunu yorumlayabileceği konusuna takmıştım. Ama bu kadar da kuşkucu olmaya gerek yoktu. Eğer Luzzatto'nun belirttiği gibi kader her bir bireyin genlerinde kayıtlı idiyse ve onun gibi uzmanlar bu şifreleri okuyabiliyorlarsa, bunun elin çizgilerinde de kayıtlı olması hiç de tuhaf sayılmazdı. Buradaki tek fark, genlerin okunması daha modern ve gizem yüklü olmayan bir yöntemdi. Bilimseldi. Ve böyle olunca da, çok çok daha huzursuz ediciydi. Kelimenin tam anlamıyla insanın "geleceğinin" genlerinden okunabilmesi, sadece kansere yol açan düğmeyi çevirip kapatmakla kalmayacak, türlü hilelere de neden olacaktı. Kısa bir süre sonra, insanın genom haritası tamamlandığında, bilim adamları -daha doğrusu bu araştırma-

ların ve onlara ilişkin izinlerin sahibi olan şirketler- türümüzün genetik projeleri üzerinde söz sahibi olacaklar; gündeme, bu türe müdahale ve klonlama gelecek. Bazı firmalar son tüketim keşfinin arzularını tatmin edici embriyonlar üretmeye başlayacak ve ısmarlama (erkek, uzun ömürlü, sarı saçlı, mavi gözlü) bebekler doğacak; bazıları da iş başvurusu yapan adaylar arasından, onların genetik şifrelerini okuyarak prostat ya da göğüs kanserine yakalanma olasılığı olmayan türleri seçecek ve sadece bunları sunacaklar işverenlere.

Bu yeni genetik biliminin, çok gelişmiş bilgisayarlarla yapacakları işbirliği sonucunda doğacak, akla gelen ya da gelemeyen sonuçları beni korkutuyor. Sanki insanoğlu Tanrı rolü oynayabileceğine inanma ve kişiselleştirilmiş bir mini-yaratma sahnesini canlandırma noktasına varmak üzere gibi. Ama Tanrı onun bunu yapmasına izin verecek mi?

Hangi dilde konuştuğumuzu anımsamıyorum ama büyük olasılıkla İngilizce konuşmuş olmalıyız, çünkü Luzzatto tıbbı İtalya'da okumuş olmasına karşın, artık bir İtalyan doktor değildi; onun pozisyonuna gelenlerin yaptığı gibi, beyaz gömleğinin önünü iliklemiyordu -şamanların boyunlarına kuru kafalar ve hayvan kemikleri takması gibi beyaz doktor gömleği de törensel bir işaretti- ve asistanlarını peşine takıp koğuşları dolaşmaya başladığında gömleğinin eteklerinin savrulması, onu hem asistanları hem de hastaları gözünde bir *efendi* kimliğine büründürüyordu. Onlara "baronlar" deniyordu ama onlar kendilerini Tanrı gibi görüyorlardı.

Amerikalı doktorlar içinse tersi geçerliydi. Onlar kendilerini en çok, uzmanlaşmış mekanisyenler olarak görüyorlardı. MSKCC'nin zemin katında bulunan ve herkesin yemek saatinde elinde tepsisiyle kuyruğa girdiği kafeteryada kimin doktor, kimin teknisyen, kimin hemşire olduğunu anlamak mümkün değildi.

Hastalar dünyasında yaşadıkça, bazı insanların klasik tıptan ayrılarak alternatiflere yönelmesinin bir nedeninin de tamamıyla doktorların davranışlarından kaynaklandığını anladım; hastalarının duyarlılığını hesaba katmayan, kimi zaman acele, kimi zamansa bürokratik işlemler nedeniyle -sadece- kaba davranan doktorlardı bunlar.

Ludovico'nun öyküsü bu anlamda gerçekten anlamlı bir örnekti. Bu öykünün, bugün hâlâ kafamı karıştıran sonuçları olmuştur.

Ludovico, sadece yemeğe davet edilmek ve Hindistan'da nereye gidileceğini, ne alınacağını sormak için telefon eden arkadaşlardan değildi. Benim bir kitabımı okumuş, Delhi'den geçerken İtalyan Büyükelçiliği'nden telefon numaramı öğrenmişti. Ben de şanslıydım, çünkü bu gibi durumlarda kullanmakta olduğum şu cümleyi sarf etmemiştim: "Teşekkür ederim. Yola çıkmak üzereyim ne yazık ki. Bir başka sefere görüşürüz."

O gün ise, beni arayan bu kişiye şöyle dedim: "Bağışlayın ama ne iş yapıyorsunuz?"

"Ben mi? Ben uzman hastayım."

Bu sıradışı bir yanıttı; hem adam, hem de olayların gelişmesi öyle sıradışıydı ki, sonradan uzaktan bakınca bile, hayatlarımızda gerçekten de aklı selimin anlayamayacağı; görünenin ardında ve mantığın gözünden kaçan bazı şeylerin olduğu ortaya çıkıyordu.

Beni aradığında kırk yedi yaşındaydı Ludovico; değişik mesleklerde çalışmış ve sonunda İtalyan doktorlar onda kanser bulup kemoterapi yaptıktan sonra "uzman hasta" olup çıkmıştı. Tedavi deneyimi onun için bir dram olmuştu. Bütün tedavi boyunca, kendini sadece bir numaradan ibaret hissetmişti; doktorlar kokteylin yan etkilerini hafifletmek için ona yardımcı olmamışlardı ve pek çok seans sonucunda sorumlu doktora gidip artık iyileşip iyileşmediğini sorduğunda doktor önce yanıt vermemeyi denemiş ama sonra can sıkıcı bir ses tonuyla şöyle demişti: "Kanser

iyileşmez. Bunu kafanıza sokun!"

Bu mahkûmiyet kararı Ludovico için kabul edilemez bir durum olmuş ve o zamandan beri her umudu böyle kabaca söküp atmayacak birini ya da bir şeyi aramaya başlamış. Kanadalı bir arkadaşı, Kızılderililerin kanser dahil değişik hastalıkların tedavisinde kullandıkları *Caisse Formula* adında bir bitkisel ilacı önermiş. Ludovico bu ilaca inanmış, düzenli olarak kullanmış ve yavaş yavaş da tanıtımcısına dönüşmüştü. İlaçlar konusunda değişik deneyimler yaşayan, önce birkaç kişi, derken sonra onlarca kişi bu "mucizevi" ilacı edinebilmek için ona başvurmuş. Ludovico'nun Hindistan'a geliş nedeni, yerel tıbbı, ayurvedik doktorları tanımak ve belki onları İtalya'ya götürmekmiş.

Angela ile birlikte birkaç saatimizi onu dinlemeye ayırdık. Açık renk gözleri, sıcaklığı ve içtenliği hoşuma gitmişti. Ama o dönemde onun ne hastalığı, ne de alternatif tedavi araştırmaları ilgi alanıma giriyordu. Çok sağlıklıydım, kanser benim için henüz "başkalarına ait" bir hastalıktı ve Hint tıbbına ilişkin bir yazı yazmayı düşünmüyordum; kaldı ki bu konu gazeteler için moda olmuş, pek çok kişi tarafından işlenmişti. Yalnızca bir kez, o da Ludovico evimizden ayrıldıktan sonra, internetin başına geçtim ve şimdiye dek hiç duymadığım bu ilaç hakkında küçük bir araştırma yaptım. Yüzlerce sayfa çıktı karşıma; bazılarını okudum ve benim için konu orada kapandı. Derken o buluşmadan birkaç ay *sonra* bana da kanser tanısı kondu, üstelik Ludovico'nunkiyle aynı türden! Buna rastlantı denebilir. Şu anda bu konuda başka türlü bir açıklama bulamıyorum. Ama ne kadar da tuhaf bir rastlantıydı bu!

O günden sonra hayatlarımız birbirine ilmiklendi. Deneyiminin ve varlığının bana çok büyük yardımı oldu. Ben hâlâ New York'tayken, Ludovico kendini emanet etmiş olduğu bu "mucizevi" ilaca karşın yeniden eski hastalığının pençesine düştü. Pek çok başka insanı inandırmış olduğu şeye inanmaya devam etmek, ya da başarısızlığa uğradığını kabul edip uzun süre red-

dettiği klasik tıbba başvurmak arasında çok büyük kararsızlık çekti ve sonunda yeniden kemoterapi görüp ilik nakli ameliyatı oldu. Bu arada artık iyileşip iyileşmediğini merak etmeyi de bir kenara bıraktı ve şimdi iyi. "İnanmaya" devam etmek için de kendi ilacını içmeyi sürdürüyor.

Bense hâlâ onu Delhi'de karşıma çıkaranın ne olduğunu merak etmekten kurtulamıyordum ve bunun yalnızca bir "rastlantı" olduğunu düşünmekte güçlük çekiyordum.

Bir gün New York'taki inimin kapısının önünde postacının bıraktığı bir paket buldum. İçinde sarı pelür kâğıda sarılı bir *kata* vardı; beyaz ipekten dokunan bu uzun ve dar fular, önemli bir lama tarafından bir kez dokunulur ve böylece kutsanmış olursa, Tibetliler tarafından koruma olarak boyunda taşınır veya evde kutsal resim olan bir *tanka* ya da Buda imgesine asılı olarak saklanır. Bu *kata* bana bizzat Dalai Lama'dan geliyordu. *Der Spiegel*'den bir arkadaşım ve meslektaşım, Hamburg'dan Dharamsala'ya Dalai Lama ile röportaj yapmaya gitmişti. Konuşmalarının sonunda söz dönüp dolaşıp bana gelmiş ve arkadaşım şu anda Memorial Sloan Kettering Cancer Center'da tedavi gördüğümü söylemiş. Bunun üzerine Dalai Lama bu *kata*'yı iki elinin arasında tutmuş, törensel bir edayla başına götürmüş, birkaç saniye ona odaklanmış ve bunu bana yollaması için arkadaşıma teslim etmiş. Bir de tembihte bulunmuş: "Benim kutsamamın yetmemesi halinde doktorların verdikleri bütün ilaçları da alsın!"

O, her zamanki gibiydi. Yalınlığı içinde yüce, kendi kendiyle alay edebilen, o bilge insandı.

Dalai Lama -*Bilgelik Okyanusu*- ile son karşılaşmamda şiddetli bir soğuk algınlığı geçiriyordu ve yanında kaldığım kardeşini de çok kaygılandıran bir ses kısıklığı yaşıyordu haftalardır. "Yüce Efendimiz, siz Tibet tıbbı ile mi tedavi oluyorsunuz yoksa Batı

tıbbıyla mı?" diye sordum. Bu sorum ona geç kaldığını anımsattı. O güzel ve bulaşıcı gülüşüyle "Her ikisiyle de!" dedikten sonra, son derece Batılı antibiyotiğini yuttu. Üstüne de, az önce yardımcısının gelip birlikte oturmakta olduğumuz Dharamsala'daki çalışma odasına, sehpanın üzerine bıraktığı dumanı tüten bitkisel çayını yudumlamaya başladı.

Kata'mı, Central Park'a bakan akvaryum-penceremin önünde duran küçük Buda'ma sardım. Böylece her gün ilaçlarımı içerken, bu beyaz ipek şalın -belki- yüklenmiş olduğu o Dalai Lama kutsamasını mutlulukla düşündüm ve hissettim.

1993 yılında on gün boyunca Tayland'ın kuzeyinde kalmış ve John Coleman'ın verdiği bir Vippasana meditasyonu kursuna gitmiştim. Coleman eski bir CIA ajanıyken Budist olan, çok sevdiğim bir Amerikalı dostumdu. O zamanlar meditasyon yapmak henüz alışılmadık bir eylemdi ve Asya'da yaşamakta olan ben bile bunu, kaybedecek zamanı olan insanlara özgü bir şey olarak algılamış; bir tür kaçamak, en çok da tatile çıkan hippilerin uygulayacağı ruhsal bir deneyim olarak düşünmüştüm.

O günlerden bu yana durum çok değişti; özellikle de Batı'da.

Bugün "meditasyon" gündelik dile girmiş bir sözcük ve bunu uygulayan ya da uyguladığını sanan pek çok insan var. Köşedeki kuaför, otobüs sürücüsü, şirket sekreterleri, banka memurları, hayatlarının boşluğundan bunalan orta yaşlı kadınlar, Borsa'da çalışırken zihinlerinin kolaylıkla işe yoğunlaşacağını ve başarıya ulaşacaklarını uman gençler; hepsi meditasyon yapıyorlar.

En küçük bir keşfi bile bayağılaştırarak bir moda nesnesine, her küçük gizi, satışa konacak bir ürüne dönüştüren o canavarca ve cesaret kırıcı süreç nedeniyle, meditasyon bugün süpermar-

ketlere girmiş durumda. Yeni meditasyon kurslarının ilanları, köpek ya da bir çift Siyam kedisi almak isteyenlerin verdikleri ilanlarla yan yana yer alıyor. Meditasyon kitapları, kitapçılarda yoga, reiki, gizemcilik, tarot, Tibet Budizmi, *çi gong,* Taoculuk, *I Ching,* Kızılderili tıbbı ve astral seyahat kitaplarıyla yan yana dizili raflarda. Amerika'nın *Barnes & Nobles* adındaki zincir kitapçılarında tarihe, edebiyata, bilime ve biyografilere ayrılan salonların yanı sıra bir de *self-help,** new age, astroloji ve sağlık salonu da bulunuyor. Kitap okumaya üşenenler, kitap-kasetleri dinleyerek hattâ otoyolda otomobil kullanırken bile bütün bunları öğrenebilir. Artık her şey elimizin altındadır ama bu, özellikle de ruhsal uygulamaların özündeki değeri yitirmesine neden olmuştur; çünkü bu tip uygulamalar, ulaşılmasının güçlüğü, gizemiyle tanınmışlardır.

Bir zamanlar, mürit yıllar boyunca mürşidine hizmet eder, onun suyunu taşır, odununu keser, kulübesini temizlerdi ve yıllar sonra mürşidi ona bir bilgi öğretir, onu "sırrına" ortak ederdi. Bugün bütün bunlar hazır kahveye benzemiştir: Anında hazır olur; böyle olunca da artık hiçbir şey özel ya da değerli değildir.

Kimi zaman, konuştuğumuz dile, onun gücünü yok eden bir virüsün bulaştığını düşünüyorum. Bazı sözcükler defalarca ve hattâ yersizce kullanılır oldular ve böylece anlamlarını yitirdiler. Giderek daha fazla klişe sözler eder olduk; anlatacağımız şeyleri en sıradan biçimlerle dile getiriyoruz, sadece konuşmak olsun diye, konuya dikkatimizi bile vermeden, konuşup duruyoruz. Söz gelimi, sevmek güzel bir ifade, güçlü bir sözcüktür. Ama insan her gün, birini ya da bir şeyi sevemez; ya da bir şeyi ya da biri, aynı biçimde sevilemez. Bu nedenle meditasyon yapan gerçekten bundan söz etmez.

John Coleman'dan aldığım kurstan sonra bu uygulamayı günlük hayatıma sokmaya çalışmış ama kesintiye uğratmamayı ba-

Self-help: Kendi kendine yardım - ç.n.

şaramamıştım. Ruhsal özelliği dikkate alınmadığı zaman meditasyon bir gereklilik olmaktan çıkıveriyor ve ritmini yitiriyor. Onu gündelik bir zorunluluğa dönüştürmek hiçbir şeye yaramıyor. Kurs benim için biraz, bisiklete binmeyi öğrenmeye benzemişti. Bedeni kontrol altına alabilmek için zihni kullanabilme olasılığı olduğunu sezinlemiştim ve bu bana öğrenilip bir kenara konulacak bir bilgi gibi gelmişti. Oysa, çok büyük yardımı dokundu.

Daha Bologna'dayken bazıları acı verici olan değişik tetkikler sırasında, John'dan öğrendiklerime başvurmuştum: Nefese yoğunlaşma, zihni acıya yöneltme, onu çözülecek bir düğüm gibi görme, rengini, büyüklüğünü ve biçimini (yuvarlak mı, kare mi?) görmeye çalışma, vurduğu darbeleri sayma. Bütün bunlar benbedeni, *onun* acı çekmesinden kurtarmak, özellikle de her şeyin, ama her şeyin daima geçici olduğunu anımsamak ve her şeyin gelip geçtiğini, bu acının da geçeceğini düşünmek içindi.

Bir keresinde yere diz çökerek topuklarımın üstüne oturduğumu ve gözlerimi yumduğumu gören bir rahibe-hemşire, ne yaptığımı sordu. Aşağı yukarı yüzyıllar boyunca onun gibi rahibelere -derin düşünme- adı altında öğretilmiş olan ama artık manastırlarda bilinmeyen bir uygulamaydı bu. Zihnimiz var ve onu kullanmıyoruz, zekâmız var ve onu sömürmüyoruz. Hattâ üstüne üstlük yapayını imal ediyoruz. Ne korkunç!

Zihin, sahip olduğumuz en karmaşık enstrümanlardan biridir ama onu dikkate almayız ve "modern" zamana özgü davranış biçimimizle, kendi akıl yolumuz ile yapabileceklerimizi, kimyaya bırakırız. Kimya, her şeyin çözümü olma konusunda önceliği kimseye bırakmıyor. Bunalımda mıyız, yorgun muyuz, kısır mıyız, zayıf mıyız, şişman mıyız; her zaman bu sorunu çözümlemek için bulunmuş ve satışa sunulmuş bir hap vardır. Bir çocuk çok mu hareketli? Nedenini anlamaya çalışmak yersiz. Huzursuzluğunun kaynağında, boşanmış ve onu bir paketmiş gibi gönderene iade etmeye çalışan anne-baba mı var, yoksa okul onu

olmak istemediği bir şey olmaya mı zorluyor; bunları bilmeye gerek yoktur çünkü *Prozac* onu sakinleştirir. Şimdilerde *Prozac* Amerika'da çocuk ilacı olarak da üretiliyor ve on binlerce çocuk "normal" davranabilmek için her gün bu sakinleştiriciyi içmeye gereksinme duyuyor.

Aynı şey ağrı için de geçerlidir. Ağrının yenilmesi modern insanın en büyük zaferlerinden biri sayılmıştır. Oysa bu zafer de bütünüyle olumlu olarak görülmemelidir. Her şeyden önce ağrının önemli bir doğal işlevi vardır: Alarm vermek. Ağrı, yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu haber verir ve ağrı duymamak, duymaktan daha beter bir durum olabilir. Hastanın sinir uçlarını harap eden cüzzamın en korkunç yönlerinden biri, hastaların artık ağrı duymadıkları için parmaklarını bir yere çarpıp kırdıklarında bunu fark etmemeleri ya da yoksul ülkelerde olduğu gibi, gece gelen farelerin onların parmaklarını yemeleri ve onların bunu hissetmemeleridir.

İlk doğuş anında acıyı yok eden modern insan, ağrının bilincine varma olanağını yitirmiştir ve bunun tam tersi durumun olağanüstü bir güzelliği olduğunu unutur. Neden bütün dinsel geleneklerde ağrı doğal ve hayatın bir parçası olarak görülür? Yoksa ağrıda bizim gözümüzden kaçan bir anlam mı vardır? Bunu unutmuş olabilir miyiz? Vardıysa bile artık bunu bilmek istemiyoruz. İyinin kötüyü yok etmesi, dünyayı olumlu olanın yönetmesi gerektiğine, varoluşun zıtların uyumu olmadığına koşullanmış durumdayız.

Bu bakış açısında, ne ölüme ne de ağrıya yer vardır. Ölümü düşünmeyerek, gündelik yaşantımızdan çıkartarak, hattâ fiziksel olarak bile daha az görünür olan bir yere dışlayarak yadsıyoruz. Ağrı ile daha da iyi bir şey yaptık. Onu yendik. Her dert için çare bulduk; insanlık deneyiminden en doğal, ağrıların en kadimini bile yok ettik. Doğum sancıları dünya dünya olalı annelik gururunu temsil etmiştir ve bu ilişkinin özgünlüğü belki

de sadece sancıyla belirlenmiştir. Ama bu bizim uygarlığımız. Sorunlarımızı hep dışsal araçlarla çözmeye alışıyoruz ve böylelikle de doğal güçlerimizi giderek yitiriyoruz. Bilgisayarın belleğine başvurmaktan kendimizinkini silikleştiriyoruz. Gittikçe daha çok ilaç yutuyor, bedenin kendi devasını üretme yeteneğini azaltıyoruz.

Ağrı gerçekten de zihinle denetim altına alınabilir mi? Hindistan'da yaşarken insan bu konuda o kadar çok öykü -ya da destan- duyuyor ki, sonunda buna inanıyor. İşin mantığı şu: Bütün duygularımız bilincimize bağlıdır; biz gördüğümüzü ya da işittiğimizi söylerken, aslında gören, gözlerimiz; işiten, kulaklarımız değildir; gözlerin gördüğü ve kulakların işittiği olgusunu kayda geçiren bilinçtir. Gerçekte uyuduğumuzda yaptığımız da aynen budur: Bilinç ortadan çekilir ve biz artık ağrı duymaz oluruz. Peki insan bu durumu uyanıkken nasıl yaratabilir?

Yoga geleneği bu *gücü* vaat eder ve daha da ilginç bir varsayımda bulunur: Ağrıyı bedenden dışarıya, belki de bir nesne üzerine taşımak mümkündür. Bu yetenekle ilgili öykülerin en bilineni, belki bin yıllıktır. Bunun kahramanı Milarepa, Tibetli bir kişidir; gerçekten yaşamıştır ve en büyük yogilerden biri olarak efsaneleşmiştir. Açık sağ elini kulağının arkasına götürmüş, dünyanın ıstıraplarına kulak veren Milarepa sık rastlanan bir figürdür *tanka*larda.

11. yüzyılın ortasında Tibet'te zengin, yün taciri bir ailede doğan ve babasının ölümünden sonra yoksulluğa düşen Milarepa, ailesi tarafından parasal olarak dışlanan annesinin intikamını almak için kara büyü öğrenir ve onların ölümünü, mahvolmasını sağlar. Bundan pişmanlık duyan Milarepa, zamanının büyük öğretmenlerinden biri olan Marpa'nın öğrencisi olur ve yıllar boyunca bir çileci olarak ormanda yaşar; sadece toprak bir kapta pişirdiği yabanî otları yiyerek beslenir. Zaman içinde bilgeliği yüzünden ünlü ve saygın bir kişilik olan Milarepa, bu bilgeliğini

ezbere öğrendiği kutsal metinlere değil, kendi deneyimlerine borçludur.

Zamanının okumaya pek düşkün, kendine pek hayran keşişlerinden biri, onu ve şöhretini kıskanıp öldürmeye karar verir. Bu amaçla, karılarından birini zehirli yoğurt yedirmek üzere onun yanına yollar. Yoga ile kazandığı pek çok yetenek arasında düşünceleri okuma gücü de olan Milarepa, kadının gelişini görür görmez nedenini anlar ama artık yaşlı olduğundan ve eninde sonunda öleceğini bildiğinden, kadının sunduğu yoğurdu yer.

Ne var ki Milarepa can çekişirken, düşmanı olan keşiş yaptığından pişman olur ve koşarak yoginin yanına gelir. Suçunu itiraf ettikten sonra ağrısını kendi bedenine aktarması için ona yalvarır. "Bunu yaparsam bir dakika bile dayanamazsın," diyen Milarepa, ağrısını mükemmel kontrol etmektedir. Keşiş ağrısını ona yollaması için ısrar edince, Milarepa dayanmanın imkânsız olduğunu kanıtlamak için ağrının bir bölümünü kapıya aktaracağını söyler. Bunu der demez de, kapı gıcırdamaya, kıvrılıp bükülmeye başlar ve sonunda kırılır. Kötü yürekli keşişe kalan, Milarepa'nın ayaklarına kapanmak, ondan af dilemek ve yaşlı yogi "bedenini terk etmeden" müridi olabilmek için yalvarmaktır.

Bir ameliyattan sonra bilincini kazanmaya başlayan insanın ilk gözlemlerinden biri, hâlâ hayatta olduğunu hissettiren ilk duygu, ağrılarıdır. Ben uyanırken karnımın yüzlerce kılıç tarafından delik deşik edilmekte olduğunu hissettim ama çok kısa zamanda bunu kontrol altına almayı öğrendim. Meditasyonla mı? Kapıya aktararak mı? Hiçbiri değil. Elime verdikleri aletteki bir düğmeye basarak ve yatağımın kenarındaki pek çok aygıttan birini çalıştırıp bir yerlerime takılı olan iğne aracılığıyla bedenime ağrı kesici akıtarak! Ağrım geçiyordu ve ben rahatlıyordum. Ağrı geri gelince ben yeniden düğmeye basıyordum. Elektronik

bir düzenek bedenime ne kadar ağrı kesici verdiğimi hesaplıyor, belirlenen sınırı aşmamı engelliyor ve böylece ben farkına varmadan ilacın akışını bir süre durduruyordu. Oysa ben düğmeye basıyordum... -ve akış kesilmiş olmasına karşın, yine de ağrının geçtiğini hissediyordum. İşte doktorların "plasebo etkisi" adını verdikleri şey buydu. Aslında iyileştirici etkisi olmayan bir şey, şaşırtıcı biçimde iyileştiriyordu; örneğin, ilaç yerine içilen bir bardak su, kimyasal bileşim yerine undan yapılmış bir hap aynı etkiyi gösterebiliyordu.

Düğmeli aygıt iki genç doktorun sorumluluğundaydı; "Ağrı Denetim Merkezi" üyesi gençler, beni her gün ziyaret ediyorlardı. O tüplerden bedenime akan neydi bilmiyorum ama kendimi kötü hissetmememe yardım ediyordu. Belki de çok gerekli olduğunda bedenin otomatik olarak ürettiği kendi salgılarından biriydi. Beden ne yapacağını bilir. Beden; onu öldürebilecek müthiş bir ağrıya tutulduğunda ona dayanma gücü veren kendi uyuşturucu hormonunu salgılar. Kolu kopan bir askerin sanki bir şey olmamış gibi alanda koşmaya devam etmesinin nedeni budur.

17. yüzyılda yaşamış olan ünlü mistik Sarmad'ın öyküsü, Delhi'de Kızıl Kale'nin karşısında bulunan Jamma Mashid Camisi'nin yakınındaki mezarı başında bugün hâlâ turistlere anlatılır. Aslen Ermenistanlı bir Yahudi ya da Hıristiyan olan Sarmad, Hindistan'a gelince Müslümanlığı seçmişti. Bilgeliği, Farsça şiirleri, "tanrı aşkının verdiği sarhoşluk" yüzünden "giysiler dahil bütün ağırlıklardan kurtularak" halk içinde çıplak dans etmesi ile ün kazanmıştı. -Benim anestezi uzmanı doktorum gibi- bir sufiydi ve saraya mensup mollalar onu sapkınlıkla suçlamışlardı. İmparator Aurangzeb, idam edilmesini buyurdu.

Başını kesmekle yükümlü adam elinde ışıl ışıl parlayan kılıcıyla kendisine doğru yürürken, Sarmad, Allah'a yönelerek şöyle demişti: "Ey yüce dostum, bugün karşıma bir cellat kılığında çıkıyorsun ama ben seni tanıyorum. Hoş geldin!" Sonra gülüm-

seyerek ona boynunu uzatmıştı. Cellat görevini yerine getirmiş ve Sarmad kesik başını elleri arasına alarak şaşkın kalabalığın karşısında iki dans adımı daha atmıştı. Yıl 1659'du.

Bir başka mistik olan el-Hallac*, 9. yüzyılda yaşamıştı ve "Tanrı" ile "Hakikat"in aynı şey olduğunu, insanın bu Hakikat'in bir parçası olduğunu savunmuştu. Sultanın karşısına çıkarılmış ve dine geri dönmesi istenmişti. Hallac bunu reddetmişti. Sultan onun bir elini kestirmiş ama o aynı "şirki"** yinelemişti: "Ben Hakikatim." Sultan onun kolunu kestirmiş ama Hallaç aynı şeyi yinelemişti. Bir bacağı kesilmiş, Hallac "Ben Hakikatim," demeyi sürdürmüştü. Sonunda Sultan başının kesilmesini buyurmuş ama kesik baş, toprakta yuvarlanırken dudakları kımıldamış ve şöyle demekten vazgeçmemişti hâlâ: *"Ene'l-Hak"* yani, "Ben Hakikatim."

Yatağımda kımıldamadan yatarken, zaman öldürmekten başka işim olmadığından, hemşireyi çağırmak için düğmeye basıp basmamak konusunda kendi kendimle giriştiğim bahis sırasında bu öyküleri anımsamak beni oyalıyordu. Ağrıyı kontrol altında tutmaya çalışırken, onun üzerine kafa yoruyor, dingin ve sıcak bir denizin üzerinde huzurla uzandığımı, tatlı tatlı yüzdüğümü düşünerek huzur bulmaya çalışıyordum. Defalarca böyle yüzmenin tadını çıkartmış olan bedenimin şimdi de ağrılar çekerek durumu eşitlediğini düşünmek istiyordum. Her zaman keyif olmazdı, bazen de sıkıntı çekilirdi.

En korkunç ağrının bile, geçtikten sonra unutulmasının nedenini merak ediyordum. Böyle bir ağrı çektiğimizi biliriz ama onun ne yoğunluğunu ne de doğasını anımsarız. İtalyancada olduğu gibi neden pek çok dilde ağrı kelimesinin, acı ve bütün fiziksel acılarla eş koşulduğunu düşünüyordum. Fiziksel olmayan ağrının kontrolü için psikanalizde çekilenleri düşünüyor ve eli-

* Hallac-ı Mansur.

** Şirk: Allah'a ortak koşma, İslam dinine uymayan davranışlarda bulunma - ç.n.

min altında bu düğme olduğu için minnet hissediyordum. Kimi zaman da ağrıya teslim oluyor ve düğmeye basıyordum.

Hastaneden inime dönerken, en az haftada bir gün, 67. Cadde ile Madison Avenue arasındaki köşede duruyor, eski, gıcırdayan bir asansörle on ikinci kata tırmanıyor ve içeriye giriyordum. Zile basmam gerekmiyordu çünkü kapı hep açıktı ve burası güneş ışığı dolu küçük bir apartman dairesiydi.

Burada, birkaç on yıldan bu yana eski, sevgili bir yazar dostum yaşıyordu; o başka dünyalara, pek çok kültüre ait bir insandı. En azından sonraki kuşaklara bir zamanlar nasıl olunabildiğini göstermek için cam altında korunması gereken türden bir insandı ama pek fazla zamanı kalmamıştı. Artık doksan yaşında olan Niccolo Tucci, mahkûm olduğu yatağında, ona 19. yüzyıla ait soylu bir asi havası veren kır sakalı, uzun saçlarıyla son derece zarif bir şekilde, hiç yakınmadan yatıyordu.

Yarı Rus, yarı Floransalı olan Nica, 30'lu yılların sonunda gelmişti New York'a. Burada başka İtalyanlarla beraber faşizme karşı çalışmaya başlamış, savaş bitince de bu kentte kalmayı sürdürmüştü. İronik yazılar kaleme alan, pek çok davanın edebî Don Kişot'u sayılan, insanlığın eski ve yeni ama dürüst olmayan bütün serüvenleri için hazır bir yanıtı ya da yorumu olan bir yazardı. Otuz yıldan daha uzun bir zamandır tanışıyorduk.

Ona borçlu olduğum pek çok güzel şey arasında Dante'yi Toscana aksanıyla okumak vardı; onun için önemli olan, öyküyü hatipliğe kaçmadan sanki bir Floransa meyhanesinde bir dosta, inanılmaz bir serüven anlatırmış gibi dillendirmekti. Ondan öğrendiğim eğlenceli şeylerden biri de, otel kapıcılarına ayrılırken değil varış anında bahşiş vermekti. Yıllar geçtikçe zorlaşan dil öğrenme serüvenlerim sırasında aklıma gelen Gaetano Salvemini'nin bir sözü vardı. Salvemini, Amerika'ya geleli kısa

bir süre olmuştu ve zorlanarak İngilizce öğrenmeye çalışıyordu. Arkadaşları ona "Nasıl gidiyor?" diye sorduklarında şu yanıtı vermişti: "Eh, şimdilik kendi söylediklerimi... anlamaya başladım!.."

Nica'ya borçlu olduğum bir de özendirme vardı. "Ne zaman gündelik haberler peşinde koşmaktan vazgeçip gözlerini sonsuzluğa çevireceksin?"

Hiçbir şeyin sonsuz olmadığını çok iyi biliyordu ve benim gün gün -ya da hafta hafta- yaşamayı sürdürmemi engellemek istiyordu; beni kitaplarımda anlattıklarımı yaşamaya itiyordu.

O da kimi İtalyanca,* kimi İngilizce** olmak üzere kitaplar yazıyordu. "Bir kez Atlantik'i geçtiysen, daima yanlış yakadasın demektir!" sözünü diline pelesenk eden dostumun edebî ünü de iki yaka arasında gidip gelmişti.

Ölürken de yanlış yakadaydı. Apartman dairesi herkesin sahip olmak isteyeceği türdendi. İki küçük oda, bol ışık, güzel bir masa, pek çok kitap, eski bir telefon, bir koltuk, anne-babasının Forte dei Marmi'de deniz kenarında çekilmiş ve büyütülmüş siyah-beyaz fotoğrafı, duvara yapıştırılmış renkli Toscana manzaraları ve Gaetano Salvemini'nin ölümü üzerine *New Yorker* Dergisi için yazdığı güzel makale... Bu dört duvar arasından yürüyerek çıkamayacağını biliyordu.

Günlerden bir gün bana, "Biliyor musun, bugün ölsem gerçekten çok mutlu olurdum," dedi.

"Ölürsen mutluluğu nasıl tadacaksın ki?"

"Bilmiyorum, çünkü ölümün ne olduğunu bilmiyorum."

"Korkuyor musun peki?"

Cin gibi bakan gözlerini kalın, hâlâ kara kaşlarının altında kocaman açtı ve "Anneciğim! Evet!" dedi.

"Haydi Nica! Bizden önce milyarlarca ama milyarlarca insan

*Il segreto, Gli atlantici.

**The Sun and the Moon, Before My Time.

bunu başardı. Biz de başaracağız!"

"Evet, ama keşke başka bir yerde ölebilseydim! Örneğin, Floransa'da olsaydım, orada daha...."

Söyleyeceği sözcüğü bulamıyordu.

Bir sıfat bulmuş olmak için "Daha uygarca mı?" dedim.

"Evet, daha uygarca. Hem sonra..." Sanki kendi kendine konuşmayı sürdürürmüş gibi, çocukken Paskalya cumasında Floransa'da yenen biberiyeli ekmeği anlatmaya başladı.

"Artık bu ekmeği her gün satın almak mümkün," dedim. "Ne saçma değil mi? Eminim artık biberiye aromasını da spreyle ekliyorlardır! Biliyor musun, şimdi Floransa'da bile bir dizi fırında öyle bir koku var ki; sanki ocağın hemen kasanın arkasında yanmakta olduğunu sanıyorsun. Oysa, nerede! Her şey yapay! Ekmek fabrikada yapılıyor ama bu kokuyu spreyle sıkıyorlar oraya." Ona bir yıl önce Kalküta'da tanıştığım "koku mühendisi"ni anlatmaya başladım. Adam Fransız'dı ve Hindistan otomobil sanayiine, yeni otomobillere özgü o karakteristik -plastik, lastik ve cila karışımı- kokuyu pazarlıyordu.

Ama Nica, Floransa'dan söz etmek istiyordu ve kim bilir neden, ona birlikte yapabileceğimiz bir yürüyüşü anlatmaya başladım. "Ponte Vecchio'dan yola çıkarız, Erta Canina'ya yöneliriz, San Leonardo Sokağı'ndan geçerek yürür, Ottone Rosai'nin yaşadığı ve resim yaptığı evin önünde durur, dei Colli Caddesi'ne varırdık." Anlatırken, nereye sapacağımızı, karşımıza çıkanları söylüyordum bir bir; o ise gözlerini kapalı tutuyor ve gülümsüyordu. Öylesine başlayan bu oyun, giderek bizim ayinimiz oldu.

Ben evine girer girmez, "Bugün nereye gidiyoruz?" diye soruyordu. Hiç zaman yitirmeden başlıyorduk Floransa'da dolaşmaya. Bir keresinde Torquato Tasso alanından Bellosguardo Kulesi'ne kadar gittik ve orada durup dünyanın en güzel manzaralarından birini seyrettik. Bir kez de, Ponte alle Grazie burcundan Le Rampe yokuşunu tırmandık ve Michelangelo alanına

kadar çıktık. Ama orada karşımıza turistlerle dolu otobüsler çıkınca, gidip "Colonne"ye oturduk ve bir şeyler içtik.

"Sen ne içersin Nica?"

"Hani şu... anladın mı?"

"Campari mi? Vermut mu?"

Hayır. O sadece bir bardak beyaz şarap istiyordu ama hani bir zamanlar var olan kısa ve küt kadehler içinde sunulacaktı. Şarapçıdan isterken; "Benimkini ağzına kadar doldur!" derdik o zamanlar.

Onunla birlikte olmak çok güzeldi. Çoktan kararmaya başlamış olsa bile, elde kalan kısacık hayat diliminde insanın birbirine ayıracak biraz zaman bulması, neşe veriyordu.

Benim kemoterapime ilişkin hiçbir şey söylememişti ama bir gün, ameliyat olacağımı söyleyince sinirlendi.

"Doktorlara güvenme. Hepsi şarlatan. Hem senden parça mı kopartacaklar? Buna izin veremem!" Hastaneye mektup yazmak için benden kâğıt, kalem istedi.

"Nica, İmparatorluk Örgütü'ne bağlı Japonlar'dan betersin!" dedim. Saraya bağlı yüksek rütbeli memurların, tahtın vârisi olan prensin evleneceği prenses adaylarını denetimden geçirerek, bedeninin dokunulmamış, hiçbir parçasının alınmamış, zarar görmemiş olması konusunda rapor verdiklerini anlatarak arkadaşını güldürdüm. Bizim Tokyo'da oturduğumuz dönemde, böyle bir seçim sırasında kızlardan biri küpe takmak için kulaklarını deldirdiği gerekçesiyle prenses adayı olma şansını yitirmişti!

Nica çok talihliydi. Bütün hayatı boyunca bedeni bir kez bile kesilip açılmamıştı ve şimdi bütün parçaları tam olarak ölüyordu. Ama... ölüyordu; pek çok dili harika konuşan, pek çok insanı bir başkasının aksanının taklidini yaparak eğlendiren ama şimdi yalnızca İtalyancayı anlar gibi görünen bu adam, yerinden kalkamadığından bedeninde yaralar açılmasın diye bir su yatağında yatıyor, ona "uygar" gelmeyen bir kentte bakım ve özen içinde

ölümü bekliyordu.

Ya ben, burada mı ölmek isterdim?

Hayır. Eninde sonunda bu ülkeyle hiçbir alakam yoktu. Bana ait olan her şey bambaşka yerlere; belki Asya'ya, ya da daha içten söylemem gerekirse, Avrupa'ya aitti.

Bunu düşününce, ona eskiden Çinlilerin bir kadını doğum yapacağı zaman, bir ölünün gömüldüğü yere götürdüklerini ve böylece simgesel olarak kuşaklar arasında bir devamlılık sağladıklarını anlattım. Zaten Çinliler için beden, kendilerine değil, Çin'e aitti. O topraktan gelirdi, o toprağa dönmek zorundaydı. Üstelik sadece bedeni değil, bedeninin ürettiği her şey böyleydi. Arkadaşımı güldürmek için Göksel İmparator'un Amerika Birleşik Devletleri'ne ilk diplomatik ziyaretini anlattım. Görevde bulunan her mandarin, yanında getirdiği bir kutu ile ürettiklerini (!) ülkesine geri götürmüştü. Bir Çinlinin kakası bile bu barbar ülkede kalmamalıydı! Nica gülümsüyordu.

Bu Floransa "gezileri", onun, kentinde son gezileri oldu...

Bellek bize tuhaf şakalar yapar. Canının istediğini anımsar, istediğini unutur. Üstelik bunu belli bir mantığı olmaksızın yapar; en azından belleğin bize ait veya bizim denetimimiz altında olduğunu sanan bizler, öyle zannederiz.

Yaşlılar, bir insanın ya da bir nesnenin adını anımsayamadıkları zaman öfkelenirler, kimi zaman umutsuzluğa kapılırlar çünkü bunu kendi çöküşlerinin, artık yolunda gitmeyen bir şeylerin işareti gibi görürler. Ama iyice düşünecek olursak, aslında her zaman böyle olagelmiştir zaten. Küçüklüğümüzden beri belleğimiz başına buyruk davranır; canının istediğini saklar; biz şu ya da bu nedenle onun en derin dehlizlerine dalıp da karıştırmaya başladığımızda, belki bozup çarpıttığı ama sakladığı malzemeyi ortaya dökebilir ancak.

Altmış yıllık çalışmasından sonra belleğim, "homeopati" başlığı altında hiç denecek kadar az bilgi barındırmıştı. Bunlardan biri, homeopatik tedavide ana fikrin soğuk algınlığını soğukla iyileştirmek; ikincisi ise, kim bilir ne zaman nerede duyduğum iki acayip öyküydü.

İşte bu öykülerden birincisi: Genç bir kız depresyonda ve kalabalık içinde kendini iyi hissetmediğini söylüyor; yüksek yerlerde ve tek başına olmak istiyor. Sık sık evin çatısına kaçıyor ve "uçup gitmeyi" hayal ediyor. Doktorlar ne yapacaklarını bilemiyorlar. Kız, bunun üzerine bir homeopata götürülüyor ve o, kızı konuşturduktan sonra bu "uçup gitme" kavramında, kızın dile

getiremediği ama bir kartalın doğasında bulunan belirtileri yakalıyor. Kentin hayvanat bahçesindeki kartaldan bir damla kan alıyor; bunu bir litre suya damlatıyor ve şişeyi defalarca çalkalıyor; sonra bu suyu da yine bir litre suyla karıştırıyor ve bunu defalarca tekrarlıyor. En sonunda kıza her gün bu sudan bir tek damla içmesini söylüyor. Aslında bu suda kartal kanına ait olan şey, neredeyse sadece o suyun belleğinde kalan anısı... Birkaç hafta sonra kız, kendini çok iyi hissetmeye başlıyor.

İkinci öykü -en azından benim anımsadığım kadarıyla- küçük bir köyde yaşayan ve bir arı tarafından sokulan küçük bir oğlana ait. Çocuğun yüzü korkunç biçimde şişiyor ve kendini çok kötü hissediyor. Anne-baba homeopata telefon ediyorlar ve o da aileye hemen *Apis 200* adındaki bir maddeden edinmelerini söylüyor. Bu maddeyi bir şişe suya koyup çalkalamalarını ve çocuğa içirmelerini öğütlüyor. Ama bu olanaksızdır, çünkü eczane çok uzaktadır ve zaman giderek azalmaktadır; çocuk her an daha da fenalaşmaktadır. Bunun üzerine telefondaki doktor, bir kâğıt parçası almalarını, üzerine *Apis 200* yazmalarını, bu kâğıdı şişedeki suya atıp iyice çalkalamalarını ve suyu çocuğa içirmelerini söylüyor. Denilen yapıldığında, şişlik yavaş yavaş iniyor ve çocuk tamamen iyileşiyor.

Arkadaşım Ludovico, bize hastalığımız konusunda yardımcı olabilecek harika bir doktor bulduğunu söylediği zaman, ben homeopatlar hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyordum ama bu iki öykü beni nedense etkilemişti; -bu nedenle de onları belleğimde saklamıştım-, ve New York'ta geçirdiğim aylardan sonra, bir homeopata gitme düşüncesi bana iyi gelmişti. Tamircilerim, kemoterapi ve ameliyattan sonra bana iki hafta izin vermişlerdi. Karnı hâlâ delik deşik olan ben, ağırlık kaldırmamak için edindiğim tekerlekli bir çantayla -ve karşıdan gelen herkesin bana çarpacağı korkusuyla- yola koyulup uçakla Floransa'ya geldim.

Doktor uzakta; Modena'ya bağlı bir köyde yaşıyordu. Sadece

randevuyla hasta kabul ediyordu ve ajandası önümüzdeki iki ay için doluydu. Telefon ettim ve daha telefonda kanım kaynadı ona. "Noel arifesinde, akşamüstü gelebilir miyim?" diye sorduğumda, "elbette" yanıtını alınca hemen yola koyuldum.

Otoyoldan çıkınca önce şehirlerarası yola, sonra tali bir yola saptık ve sonunda belirsizliğe uzanıyormuş gibi görünen bir köy yolunda bulduk kendimizi. Ovaya son derece yoğun bir sis inmişti ama doktorun faks ile yolladığı tarif o kadar netti ki, kaybolmadık. Daha onunla tanışmamıştım ama İtalyancada bile tuhaf duran adıyla biraz oynayarak ona *"Ateşyiyen"* adını taktım.

En azından fiziksel olarak bir *Ateşyiyen** görünümü yoktu. Ufak tefek, sarışın ve yeşil gözlü biriydi. Issız ve düz ovaya yayılmış, stili ve iddiası olmayan evlerin arasında bulunan, onarım görmüş bir çiftlik evinde yaşıyordu. Çevredeki her şey kış uykusuna yatmış görünüyordu; toprak, bitkiler, meyve ağaçları... İnsanlar da kış uykusuna yatmış olmalıydı çünkü sokaklarda kimselere rastlamadık.

Ateşyiyen, beni küçük çalışma odasında kabul etti. -Elbette kendi tercihi nedeniyle- odada pek az ışık vardı ama havada güzel bir koku asılıydı. Duvarda, hiçbir özelliği olmayan bir Tibet *tankası*, masasının üzerinde süs gibi duran bir ginkgo yaprağı gördüm. Enerjik ve dikkatli biriydi doktor. Bana beni anlattırdı. Kimdim, hayatım boyunca ne yapmıştım, daha ne yapmak istiyordum, kendimi nasıl görüyor, neler hayal ediyordum? Kendimi o kadar rahat hissediyordum ki, anlattıkça anlattım. Ancak bir süre sonra doktorun gözlerini benden hiç ayırmamasına karşın, bilgisayarının masanın altına sakladığı klavyesinin tuşlarına basarak gizli gizli notlar aldığını fark ettim. Son hastalığıma ilişkin fazla soru sormadı. Onun ilgisini çekenler benim çocukluğuma ilişkin hastalıklar ve özellikle de hemoroidimdi. Bu konuda ne

* Ateşyiyen; Pinokyo romanında, cambazhanede çalışan, iri yarı korkunç bir tiptir - ç.n.

anımsıyorsam anlatmamı istedi.

New York'ta yaşadığım aylarda yatağımın başucunda bir kalem ve kâğıt bulundurduğumu, uyanır uyanmaz rüyalarımı not ettiğimi söylemem onu çok şaşırttı. Günün uyanık olduğum saatlerine ait bir anı defterim olduğu gibi, böyle bir de uyuduğum saatlere ait not defteri tutmam, *Ateşyiyen*'in dikkatini bu konuya çekti.

Sonra beni soydu, bir yatağa yatırdı ve baştan ayağa muayene etti; eski doktorlar gibi her noktama dokunuyor ve "Acıyor mu?" diye soruyordu. Bir tek karnıma dokunmadı.

Yazı masasının başına dönüp de ben önüne, o arkasına oturunca bana çok hassas görünen bir soru sordu:

"Buraya gelirken beklentiniz neydi?"

İçten bir yanıt vermem hiç zor olmadı. Kanserimi iyileştirmesini beklemiyordum. "Kanser" ve "tedavi" sözcüklerinin yan yana gelemeyeceklerine inanmıştım ve bu nedenle de olabilecek en iyi sonucu elde edebilmek için Sloane-Kettering tamircilerini seçmiştim. Benim ondan istediğim; duygularımı, heyecanlarımı düzene koymasıydı. Dış dünya, mizacımı çok derinden etkiliyordu: Huysuzluk ediyor, dengesiz davranıyor, fazlasıyla inişler-çıkışlar yaşıyordum. Ona dünyaya bir kaleydoskoptan (çiçekdürbününden) bakıyormuşum gibi hissettiğimi anlattım. Küçücük bir hareketle her şey yemyeşil görünüyordu; minicik bir dokunuşla her şey kıpkırmızı kesiliyordu, sonra kapkara, sonra altın yaldızı oluyordu. Ben kaleydoskopu durdurmak istiyordum; her şey tek bir renkte kalmalıydı. Yükselip alçalmalar sona ersin, her şey eşit olsun istiyordum. Ona, dükkânlardan kaçmak zorunda kalmadan *Jingle Bells* şarkısını dinleyebilmeyi arzuladığımı anlattım.

Bir saatten fazla konuştuk ve doktor üzerimde çok hoş bir izlenim bıraktı. Açık ve dürüst bir insandı. Bilgiliydi, zekiydi ve yaptığı işe büyük bir tutkuyla bağlanmıştı. "Kanseri tedavi et-

mek" konusuna uzaktan bile değinmedi. Ona göre, benimki, sistemimde oluşmuş bir dengesizliğin sonucuydu. Bana her birimizin içinde var olan -ve onun görüşüne göre bende pek çok bulunan- "yaşam gücü"nün o dengeyi bulması konusunda yardım edecekti. Kanserden ve ilintili konulardan söz ederken "hastalık" sözcüğünü hiç kullanmaması dikkatimi çekti.

"Elbette. Hastalık 'iyi' olmamayı anıştırır ve bu da adil değildir; İngilizcedeki *disease* sözcüğü 'rahatsızlık' anlamına geldiği için, daha uygundur. Bedenin rahatsız bir durumu vardır, bu rahatsızlığın belirtileri, bedenin onu kendine uyumlamaktaki çabasını gösterir. Bizim; yani sizin ve benim görevimiz; bu çabasında bedene destek olmaktır." Bu son cümlenin altını özellikle çizmişti.

Onu izliyordum. Birbirimizi anlıyorduk. Yanlış anlamalar söz konusu değildi. Ve her zaman biraz meraklı olan ben; onu kendi hakkında konuşmaya zorladım.

Gençken bol bol müzikle uğraşmıştı. Sonra bir aile geleneğini sürdürerek tıp okumuştu; çocuk cerrahı olmayı tasarlıyordu. Ama gerçek ilgi alanı antropolojiydi. Latin Amerika'ya yapmış olduğu bir gezide kendini yitirmiş; daha doğrusu kendini bulmuştu. Peru'da Kızılderililer arasında bir şamanla tanışmış; onun insanları iyileştirmesine tanık olmuş ve benim "azizlerin hissettiğine benzer" diye nitelendirdiğim bir biçimde "bir çağrı hissetmiş!"

Kısa bir tatil niyetiyle gittiği topraklarda uzun bir süre kalmış. Şaman, onu yanına almış ve sanatını öğretmeye başlamış. Avrupa'ya döndüğü zaman klasik tıpla uğraşmak ona olanaksız gelmiş. Aradığı yanıtı homeopatide bulmuş. "Büyük bir tıp dalı. Ne yazık ki egemen olan kültür böyle düşünmüyor. Ama egemen kültürün kendini ifade ettiği yöntemler kesinlikle en iyi olanlar değil; yasalar -varsa- insanı korumaktan çok uzak," dedi.

Onunla aynı düşüncedeydim. Onun bakış açısı ilgimi çekiyor-

du ve karşımdaki doktor da bunu hissediyordu. "Bizim çok bilmiş kişilerimiz, homeopatinin büyü olduğunu ileri sürüyorlar. O halde?" diye sürdürdü konuşmayı. "Büyü çok ciddi bir şeydir. Biz genellikle henüz anlayamadığımız şeye büyü deriz ama büyü, çok daha fazlasıdır. Dinle bilimin üzerinde bulundukları eğri bir çizgidir."

Ateşyiyen, büyünün onun için ne anlam taşıdığını Kızılderili şamana da sormuştu. Şaman, "Zihnin bir davranışıdır," demişti.

"Oysa benim için," dedi *Ateşyiyen;* "büyü, 'şey'leri yorumlamanın değişik bir biçimidir; bütün yorumlardan çok daha ilginç ve yaratıcıdır, çünkü sanatı, maddeyi şekillendirme hazzıyla birleştirir. Büyü, bizleri dönüştüren bir şeydir; bize başkalarının kendilerini dönüştürebilmelerine yardımcı olma fırsatını verir". Burada durdu ve sonra şunu ekledi: "Siz de yazarak aynı şeyi yapıyorsunuz. Kitaplarınızdaki tek bir cümleyle birilerinin hayatını biraz daha iyileştirmesine yardımcı olmuşsunuzdur. Bu, büyü değil midir? Sadece tek bir cümle! Yeter ki, doğanın bütün enerjilerinin özgürce akmasına izin vererek bunu amaçlayalım."

New York'ta geçirdiğim bunca aydan ve onarılacak-ben-beden-makinesi'nin mantığına takıldıktan sonra, şimdi bu dinlediklerim kulağıma müzik gibi geliyordu. Ve bu sesler yüreğimi ferahlatıyor, konunun ağırlığını hafifletiyordu.

"Evet; biz homeopatlar insanları tedavi etmek için damlalar kullanırız," diye anlatmayı sürdürdü. "Evet. Bütün hikâye birkaç damladır. Unutmayalım ki, bize neyin gerektiğini söyleyen bir bilge kişiyse, o zaman bütün hikâye birkaç sözcükten ibaretmiş, deriz. Hem sonra düşünün; spermin bir tek damlası bir hayat yaratır; iyi ya da kötü ama kocaman bir hayat!"

Sonra bana asıl sorunun, kendini hasta olarak kabul eden insana dengesini buldurmak olduğunu anlattı. *"Onun* dengesini" diye ısrar etti; "yoksa egemen kültürün 'denge' diye söz ettiği şeyi değil. Genellikle söz konusu olan hastanın acısını ortadan

kaldırmaktır; her ne pahasına olursa olsun bu onu tam olarak iyileştirmek olmayabilir. Her zaman her şeyi tedavi edebilseydik, sanata sahip olamazdık.

Homeopat, her bir bireyde dürtüyü belirlemeye, dengenin doğal düzenlenişini harekete sokan itişi saptamaya uğraşır. Damlaların işlevi budur. Bu nedenle onlara 'ilaç' değil, 'deva' denir".

Bu uzun söyleşimiz sırasında *Ateşyiyen,* resmî *alopatik** tıbba karşıt hiçbir şey söylemedi; benim New York'a gitme seçimimi eleştirmedi; hattâ tedaviye orada başladığım için sonuna kadar orada sürdürmemi öğütledi. O, o tür tedavinin beni "iyileştirirken" bedenime verdiği zararları sınırlandırmak konusunda bana yardımcı olacaktı.

Reçeteyi yazarken, benim durumuma uygun olan "deva"nın *Calcarea Phosphorica;* kalsiyum fosfat mineralinden olduğunu söyledi. Sulandırılmış karışım olan Q1'den almam gereken miktar birinci derecedendi, bunun anlamı; bir damla özün, elli bin damla suyla karıştırılmış olmasıydı. Kullanım şekli ise şöyleydi: Karışımı iyice çalkalamak, yarım bardak suya yirmi beş damla koymak, karıştırmak, çalkalamak ve akşam yatmadan içmek. Önemli olan bir nokta daha vardı. Damlalar asla parfümlerin yanında durmayacak ve ağız temizlendikten sonra içilecekti.

Bu karışımı içmeyi, geçmişte sahip olduğum herhangi bir belirtinin ortadan kalktığını hissedinceye ve beni kuşkulandıran bir durum olmayana kadar sürdürecektim. Bu, "sistemimin" yeterince uyarıldığını gösterecekti. O noktadan itibaren, yükselen yani şifalandırıcı döneme girmiş olacaktım. Eğer kırk gün sonra kendimde herhangi bir değişiklik hissetmezsem, sıvıyı içmeyi yine sürdürecektim ama daha güçlü bir formda yani daha çok suyla karıştırarak yapacaktım bunu. O zaman sulandırma üçüncü derece yani Q3 olacaktı.

Homeopatik olanın tersi; hastalıkları, hastalığın ürettiği etkinin tersini üretmeye yönelik yoğun bir bakımla tedavi etmek.

Ateşyiyen, bu devanın dışında bana bir de A ve E vitaminleri konsantresi yazdı ve New York'a döner dönmez -Avrupa'da kolay bulunmayan- sıvı klorofil almamı önerdi. Bu da günde üç kez yirmi beş damla alınacaktı. Bunun dışında bütün ruhsal çalışmalarımı sürdürecek, açık havada derin derin nefesler alacaktım. Bedenime oksijen doldurmaya çok gereksinmem vardı.

Bana söylediği her şey hoşuma gitmişti; doktorun kendisi de, her birimizin hayatı boyunca yedeğine aldığı insan manzarasına çok güzel bir eklenti olmuştu benim için. "Büyü"süyle iyileştirebileceği pek çok arkadaşım ve tanıdığım geldi aklıma.

Vedalaşırken, kendimi çok şanslı bulduğumu söyledim. Bir hasta olarak doğru doktoru bulduğumu düşünüyordum. O da gülerek beni yanıtlarken, eski bir meslektaşının sözünü söyledi: "Doktor da doğru hastayı bulursa, şanslıdır!"

Bir süre daha hasta ve doktor arasındaki o çok önemli ilişkiden söz ettik. Bunun, bir kurtaran ve kurtarılan diktatörlüğüne varmaması; bir işbirliği ilişkisi olması gerektiğinde hemfikirdik.

Ateşyiyen onun "büyü"süne karşı bir önyargı beslemediğimi fark edip mesleğine gerçekten ilgi duyduğumu keşfedince, bana pek yakında Boston'a gideceğini ve orada, uzmanı olduğu deniz devaları konusunda bir seminer vereceğini söyledi; istersem katılabilirdim.

Artık geç olmuştu. Dışarısı iyice kararmıştı ve sis, zaten olmayan yön duygumu büsbütün yok etmişti; sanki bana birisi büyü yapmış ve dünyanın dışında bir mekâna yollanmıştım. Neyse ki *Ateşyiyen* köyün eczacısına telefon etmiş ve "deva"mı vermesi için beni beklemesini söylemişti. Handiyse körlemesine ilerleyerek, neon ışığıyla aydınlatılmış eczanenin haç işaretini aramak ve damlalıklı küçük kahverengi şişeyi edinmek bile başlı başına bir serüvendi.

Törensel bir biçimde defalarca çalkaladığım şişeden gündelik "deva"mı almaya başladım. "Belirtilerin" çoğalıp çoğalmadıkla-

rını anlamak için ruhsal durumumu büyük bir dikkatle izledim. Bu zor bir işti; insan bir ağrının arttığını ya da azaldığını nasıl söyleyebilirdi ki? Kendini daha çok ya da daha az öfkeli hissederek mi? Bir reklamın aptallığına ya da bir şarkıya daha az ya da daha çok duyarlı olduğunu fark ederek mi? Ama sadece kendimi dinlemem, her ruh halime dikkat etmem bile değişime yarar sağladı. Günler geçtikçe rüyalarım her zamankinden daha sık bir hal aldılar. Pek çoğunun konusu çocukluğumdu. *Ateşyiyen*'in söylediğine göre bu, devanın doğru seçilmiş olduğunu gösteriyordu. Sonra, yavaş yavaş ama gayet açık, duru bir biçimde kendimi "dengede" hissetmeye başladım. Çok iyiydim; öfkelenmiyordum, üstelik giderek daha çok ve daha neşeyle güldüğümü keşfettim. Benim istediğim de buydu işte. *Ateşyiyen* işini harikulade biçimde yapmıştı. Ben de, onunla işbirliğinde iyiydim.

Doktorun konuşurken büyüye, "yaşam gücüne" yaptığı göndermeler, bana tanıdık gelen düşünceleri çağrıştırıyordu. Bir başkasının benim hastalığımı şifalandırmasını beklemektense, benim kendi kendimi iyileştirmem gerektiği düşüncesi yakın geliyordu. Olaylara bu türlü bakış açısının altında; New Yorklu *tamircilerin* hesaba katmadıkları bir gerçeklik vardı. Oysa bu, hiç gözden kaçırılmaması gereken bir gerçeklikti.

Eski bir Amerikalı gazeteci, *Saturday Review* Dergisi'nin yayın yönetmeni olan Norman Cousins'in kurtuluş öyküsü, Romalıların çok iyi tanıdığı bu gerçeklik üzerine kuruludur. Romalılar, doğanın tedavi edici gücüne *vis mediacatrix naturae* adını vermişlerdi. Alopatik tıp, Cousins'in teşhisi konulmuş hastalığına ne gibi bir tedavi uygulanacağını bilmemektedir ve o bütün cesareti, inadı ve özellikle de neşeli ve olumlu ruh haliyle kendi öz kaynaklarını harekete geçirir; gülmenin tedavi edici yönünü yeniden keşfeder ve hepimizin içinde bulunan o dürtüyü harekete geçirir.

Bu fikri ona yıllar önce vermiş olan, Albert Schweitzer'dir.

Cousins, Afrika'ya gitmiş, onun hakkında bir yazı yazmak için Gabon'da, bu ünlü Alman felsefeci-müzisyen-doktorla buluşmuştur. Bir akşam yemek yerlerken, Cousins, belki de, tıbbı balta girmemiş ormanlara sokan bu Avrupalıya iltifat olsun diye şöyle der: "Burada yaşayanlar sizin gibi bir doktora sahip oldukları için ne kadar şanslılar; böylece büyücülere muhtaç olmuyorlar!"

Schweitzer bu görüşe katılmaz.

"Büyücüler hakkında ne biliyorsunuz?" diye sorar.

Cousins, bu konuda fazla bilgi sahibi olmadığını kabul eder. Ertesi gün, büyük doktor onu ormanın ortasındaki bir düzlüğe götürür; hastanesinin az ilerisindeki bu yerde onu bir "meslektaşı" yani yaşlı büyücüyle tanıştırır. Schweitzer, iki saat boyunca büyücünün çalışmasını izlemeye zorlar gazeteciyi. Yaşlı büyücü, hastalarını uzun uzun dinledikten sonra kimine bir tutam ot verir, kiminin sadece üzerine doğru üfleyerek büyülü sözler söyler, kimini ise orada durmakta olan doktor Schweitzer'e yollar.

Schweitzer, Cousins'e şunu açıklar; büyücü bazı hastalıkları bitkilerle tedavi edebileceğini bilir; bazılarının psikolojik sorunlar olduğunu anlar ve kendine özgü bir psikoterapi uygular. Bel kayması, dış gebelik, tümör ya da kırık kemik gibi kesinlikle fiziksel sorunları olanları ise doktor Schweitzer'in hastanesine yollar.

Cousins, ayak diremekte kararlıdır. "İnsan nasıl olur da bir büyücü tarafından iyileştirilebileceğine inanır?"

"Siz benden, Hipokrat'tan başlayarak bütün doktorların sahip oldukları ama açığa vurmadıkları bir sırrı açıklamamı istiyorsunuz," diye karşılık verir Schweitzer.

"Hangi sır?"

"Büyücüler de hastalarını biz doktorlarla aynı yöntemi kullanarak tedavi ederler. Hasta bunu bilmez ama, gerçek doktor, insanın kendi içindedir! Bizler de sadece o doktorun işini yapmasına olanak verdiğimiz zaman başarıya ulaşırız."

Birkaç yıl sonra, Erich Fromm da zor bir konuda kendine danışmaya gelen öğrencisine aynı şeyi söylüyordu. "Fazla kaygılanma. Eninde sonunda hastalarımızı tedavi eden bizler değiliz. Bizler yalnızca onların yanında oluyoruz ve kendi kendilerini iyileştirdikleri süre içinde onların tarafını tutup tezahürat yapıyoruz."

İyice düşününce, gerçekten de böyledir. Bedeni tedavi eden ilaçlar değildir, beden; bu ilaçlardan yararlanarak kendi kendini iyileştirir. Ortopedist kırık kemiği yerine oturtur ve düzgünce alçıya alır ama iyileşmeyi sağlayan bedenin kendisidir... Ya da onun "yaşam gücü"; bunu biraz da büyüye benzetmek mümkün. Ne var ki günümüzün doktorları, bütün başarının kendilerine ait olduğunu düşünürler ve gene de hastaları onlara yaşlı Schweitzer'in büyücüye duyduğu saygıyı bile göstermezler.

New York'a kesinlikle daha sakin ve huzurlu döndüm. Kaleydoskopum her an değilse de çoğunlukla altın rengini gösteriyordu. Damlalar müthiş bir sihir yaratmışlardı; homeopatiye merakım artmıştı. Bu tıp türüyle ilgili ne varsa mantığa, sağduyuya aykırı gibi görünüyordu ama müthiş ilgi çekiciydi. En azından saldırgan değildi.

Bunun üzerine sorularım birbirini kovalamaya başladı. Benim mizacım üzerinde böyle kesin bir etki yapmış olan "deva", kanserim için de işe yarar mıydı? Bu damlalar benim yaşam gücümü dürtüp çıldırmış olan bağışıklık sistemime de denge ve bilgelik verebilir miydi? *Tamircileri*n önerdiği bütün tedavilerin tehlikeli ve zarar verici yan etkileri vardı. Homeopatik tedaviler ise kesinlikle masumdular.

Büyüyle deneyler yapmaya zamanım olmadığını biliyordum ama başlamak üzere olduğum ışın tedavisi ile ilgili kuşkularım vardı. Belki iki yüz yıl sonra MSKCC'nin tamircileri de son derece

ilkel bulunacaklar ve tedavi diye yaptıkları işkencelerin insanları kurtarmaktan çok, kurban etmeye yaradığı düşünülecektir diye geçiriyordum aklımdan. Homeopati hakkında okumaya başladım ve 1700 ila 1800 yılları arasında, hastaların maruz kaldıkları uygulamalara bir tepki olarak doğduğunu öğrendim. O dönemde yatakta tutulan hastalar, kan alma ve ishal olmalarını sağlama yöntemleriyle iyileştirilmeye uğraşılıyordu.

Tıp, neredeyse on beş yüzyıl boyunca hastalıkların zehirlerden kaynaklandığı inancı üzerinde durmuştu; bu zehirler de bedenden mümkün olan her biçimde atılmalıydı. Üstelik bu boşaltım için bedenin doğal yolları dışında yapay yöntemler de kullanılmıştı. Bunların en yaygını, bedenin şurasına burasına yapıştırılan sülüklerle kan alınmasıydı. Şimdi düşününce insanın tüylerini ürperten bu yöntem, şunun şurasında çok değil, iki yüz yıl önce bile kullanılıyordu. George Washington, hayatının son gecesini yaşarken sülüklerle yedi kez kanı alınmıştı. Zavallı XIII. Louis'nin kırk yedi kez aynı işleme tâbi tutulduğunu öğrenince, bu pek hafif kalıyor tabii. 1827'de tek bir yıl içinde, Fransa otuz üç milyon sülük ithal etmişti çünkü kendi sülükleri bu yoğun kullanıma yetmez olmuştu.

Avusturya kralı II. Leopold'un doktorları, ona romatizmal ateş teşhisi koymuşlar ve şöyle demişlerdi: "Pis kanı çoktu, kanının çoğunu çekmemize rağmen öldü."

İşte o dönemde, 1755'te Saksonya'daki Meissen'de doğmuş ve kimya eğitimi de almış olan Alman doktor Samuel Hahnemann, mesleğinin hastalara nasıl davrandığını görerek büyük bir küskünlük duymaya başlamış ve hastalığa yaklaşımın tamamen ters yüz edilmesi gerektiğini düşünmüş. Ona göre geliştirilecek olan tedavi, hastaları öldürmemeliydi. Eski tıbbın bu uygulamalarına dur diyen Hahnemann, pek çok kişinin canını kurtarmış ve homeopatinin kurucusu olarak tarihe geçmiştir. Ama hepsi bu değildi.

Gerçek bir bilim adamı olan Hahnemann, doğayı son derece ciddi bir biçimde gözlemliyordu. Hastanın eski bir hastalığının tedavi edilmesiyle, yeni bir hastalığın ortaya çıktığını saptamıştı. Bu nedenle eski halklara son derece aşina olan bir ilkeyi yeniden inceledi. Bu, "benzeri benzer ile tedavi etme" ilkesiydi. İ.Ö. 4. yüzyılda Hipokrat, Rönesans'ta Paraselsus bunu biliyordu; zaten Çinlilerin, Mayaların ve Kızılderililerin de kültürlerinde var olan bir ilkeydi bu. Hindistan'da halen ayurvedanın geleneğinde olan bu yöntem, bütün Hintliler tarafından *Bhima* adıyla tanınır ve ünlü *Mahabharata* destanında kahramanlardan biri, bir zehir lenmeden kurtulmak için kendini zehirli yılana sokturur.

Hahnemann, ilk deneyi kendi üzerinde uygular. Kınakına (*cinchona*) adındaki bir ağacın kabuğunun özünün, sağlıklı bir insanda sıtma ile aynı belirtileri yarattığını keşfeder. Bunun üzerine sıtma olan bir hastaya bu özden çok küçük dozlar verdiğinde hastanın iyileştiğini görür. Sonuç ortadadır; "hastalığın" çok küçük bir miktarının, özünün hastaya verilmesi halinde, beden kendini savunmaya geçer ve iyileşir. Bunda uydurma bir şey yoktur, çünkü aşı da aynen böyle işler. Belki de Hindistan'da yaşayan Gujarat kabilesi insanlarının, kuduzu yenmek için kullandıkları yöntem tam da budur. Onlar kuduz olan kişiyi ısıran köpeğin bir kılını kopartır ve bir bardak suyla hastaya içirtirler.

Hahnemann, doğada sonsuz olarak bulunan şifadan örnekler alır, bir hayvan, bitki ya da mineral elementinin yarattığı "belirtileri" inceler. Hangi elementin hangi belirtilere neden olduğunu keşfedince, yeni bir "deva" bulmuş olduğunu anlar.

Önce ailesi, sonra da gönüllüler Hahnemann'a bu girişiminde destek olurlar. Her biri, herhangi bir özden minimum dozda içer ve hem fiziksel hem de ruhsal tepkileri konusunda ayrıntılı bir günce tutarlar. Bu verilerden Hahnemann'ın çıkarttığı önemli sonuç şudur: Her insan, başına gelenlere başka başka tepkiler verir. Kendiliğinden ya da bir madde alımıyla ortaya çıkmış olsa da

hastalıklar da buna dahildir, sonuç fark etmez. Bu doğrudur; her hastalık bütün insanlarda ortak olan belirtiler yaratır ama aynı hastalığın bütün belirtileri bütün insanlarda aynı değildir. Bunun nedeni de her birimizin tepki vermekte çok özel, özgün ve taklit edilemez olmamızdır.

"Her hastanın, adı olmayan, daha önce hiç görülmemiş, asla aynı biçimde ve ortamda ortaya çıkmayacak bir hastalığı vardır," diye yazar Hahnemann. İşte homeopatinin temel kuralı da bu noktadan hareketle doğar. Hastalıkla değil; hastayla, belirtileriyle, hastalığı algılayış biçimiyle ilgilenmek. Pek çok kişinin başı ağrıyabilir ama her birinin başının ağrıması için kendine özel bir nedeni vardır. Aspirin herkesteki ağrı belirtisini ortadan kaldırabilir ama her biri başını ağrıtan nedenle baş başa kalmayı sürdürecektir. Ve bu neden, enindo sonunda kendini ifade etmek için başka bir yol bulacaktır.

Homeopat doktor için hastayı anlamak çok çok önemlidir. Bu nedenle onu dikkatle incelemeli ve dinlemelidir. Hastanın kendi koşullarını tanımlamada kullandığı sözcükler, özellikle de alışılmadık sözcükler, hastalığın bedende yarattığı izlerden çok daha özneldir. Bir insanın görünümü, alışkanlıkları, beslenme tercihleri, karakteri, insanın homeopatik tanımını belirler.

Hahnemann ve araştırmaları hakkında okurken, *Ateşyiyen*'in ben ve hastalığım konusunda yürüttüğü mantığı anladım. Dün yayı bir kaleydoskop aracılığıyla görme benzetmemi özellikle anlamlı bulmuştu. Beni, büyük alevlenmelere ve soğumalara maruz kalarak değişkenlikler gösteren biri olarak fosfora benzetmişti; bir anda alevlenip bir anda sönebiliyordum. Öte yandan bu kaleydoskopu kontrol altına alma arzumu da ciddiye almıştı. Demek ki ben onun gözünde "fosforlu" bir kişiliktim ama aynı zamanda beni, ayakları yere basan -ya da homeopatik terimlerle söylemek gerekirse- "kaya gibi" bulmuştu. Bana öngördüğü deva da buradan yola çıkarak saptanmıştı. Her hastayı ona uygun

olan "deva" ile adlandıran Hahnemann'ın izinden giderek ben *Ateşyiyen*'in klinik dosyasında bir *"Calcarea Phosphorica"* idim.

İşte homeopatinin önemli noktası buydu. Hasta tanımlanırken dikkate alınan onun hastalığı değil, belirtileri ve "deva"sıydı. Söz gelişi hem fiziksel hem zihinsel belirtiler gösteren hasta "Güzel avrat otu" *(belladonna)* ile şifa bulacaksa, ona "Güzel Avrat Otu Hasta" adı veriliyordu. Bu ilkeyle, kişiye uygun görülen "deva" bir kez belirlendi miydi, bu kişi giderek başka başka hastalıkların etkisi altına girse bile adı değişmiyordu.

Sözün özü, her hastanın "deva"sı kendine özeldi. "Deva" olarak verilen maddenin tek bir madde olması da homeopatiye özgü bir durumdu. Klasik tıpta ilaç olarak kullanılan bileşimler her birinin ayrı bir yararı olan, onlarca hattâ kimi zaman yüzlerce birimin karışımıydı ama bu durumda bazıları aralarında zıtlık yaşıyorsa bu bilinemezdi ve bu bileşimlerin etkilerinin nasıl işleyeceği öngörülemeyebilirdi. Bugün durum hâlâ böyledir; değişik ilaç bileşimleri kullanılır; zaten her ilaç bir bileşimdir ve bunların birlikteliklerinin ne gibi tepkilere yol açacağı önceden tam olarak bilinemez.

Hahnemann, her sefer tek bir deva kullanmayı kural haline getirerek buna bir son verdi. Eğer birincisi işe yaramazsa, ikinci ve sonra üçüncü bir madde deniyordu. Ama her seferinde sadece birini kullanıyor; etkilerini gözlemliyor ve hastada oluşan tepkileri dikkate alıyordu.

Hasta olmayan* sağlıklı insanlar üzerinde pek çok değişik madde ile yapılmış deneyimlerin sonuçları; bu bilgilerin toplamı, her homeopatın kutsal kitabı olan *Materia Medica* adlı kitap-

* Hahnemann önemli bir şey anlamıştı; belirli bir madde sadece hasta insanlarla sağlıklı insanlar arasında değişik sonuçlar yaratmakla kalmıyor; aynı zamanda hayvanlarda insanlardan başka sonuçlar doğuruyordu; üstelik her bir hayvan türünde değişik sonuçlar veriyordu. Söz gelişi morfin bir köpeği kusturuyor, bir kediyi coşturuyordu; antimon insanda ve pek çok hayvanda öldürücüyken fillere ve dağ sıçanlarına bir etki yapmıyordu.

ta toplanmıştı.

Bu "devaların" bir başka önemli yanı da bunların yan etkilerinden korkmaya gerek olmamasıydı ve hâlâ öyledir. Yan etki söz konusu değildir. Suda eritilmiş maddeler, mutlak olarak masumdurlar. Alopatik ilaçlar sunulurken, sorumluluktan kurtulmak için paketlerinin üzerlerine ısrarla çocuklardan uzak tutulmaları gerektiği yazılırken; "devalar"da böyle bir tehlike yoktur. Bir çocuk o minik şişenin içindekinin tamamını içse bile midesinin yıkanmasına gerek olmaz.

Hahnemann, kadim bir bakış açısına sahipti. "New age" felsefeleri de insana ve onun dünyadaki varoluşuna aynı bakış açısıyla yaklaşmaktadır. İnsanoğlu onun gözünde bir bileşim, çok boyutlu bir varoluştu ve üstelik sadece maddeden değil aynı zamanda bilinç ve zekâdan da oluşuyordu. "Zihin, insanın anahtarıdır," diyordu. Bu nedenle, hastalık da bozuk bir hayatın biyolojik olgusu olarak insanın bütünlüğü içinde ele alınmalıdır, diye düşünüyordu. "Hastalanan, insanın kendisidir; organları değil." Aynı şeyi Hipokrat da söylemişti; bugün "alternatif tıp" adıyla anılan holistik tıp yandaşları da aynı görüşü savunuyorlar.

Son olarak, Hahnemann'a göre tıbbın, fiziksel sağlığı dengeye oturtmaktan daha yüce bir görevi bulunuyordu. "Normal durumdaki insanda," diye yazıyordu 1810 yılında, "maddesel bedene can veren, ruhsal güçtür. Bu güç organizmanın bütününü yönetir ve bütün parçaları imrenilecek bir uyum içinde tutar; hedef, bedende yer alan zihnin, bu sağlıklı ve canlı aracı, varoluşumuzun üstün amacı için serbestçe kullanabilmesidir". Kısacası, onun için beden, bir makineden çok daha fazlasıydı.

Homeopatinin önemli özelliklerinden biri de, ta Hahnemann'dan beri, "devaların" temelinde bulunan maddelerin çok küçük dozlarda ya da fazlasıyla sulandırılarak kullanılmasıydı.

Başlangıçta siyanür ve arsenik gibi gerçek zehirlerle denemeler yapma gerekliliği söz konusu olmuştu; tabii ki bunlar son

derece küçük dozlarda denenmişti. Denemeler sırasında, özler giderek daha fazla miktarda su ile karıştırılsa bile, eriyik içindeki maddenin bedende uyarıcı etkisini yine de gösterebildiğini gözlemledi Hahnemann. Hattâ suyla karıştırılmış maddenin gücünün, bir kez daha sulandırılmak ve yüz kere çalkalamakla onun deyimiyle "dinamikleştirme"- ve yeniden sulandırılıp yeniden çalkalamakla arttığını saptamıştı. Hayatının son dönemine geldiğinde, elde etmiş olduğu bu verilerle şu karara varmıştı Hahnemann: Deva ne kadar fazla miktarda suda çalkalanırsa, o kadar fazla etkili oluyordu; suyun içinde ana maddenin özüne rastlamak ne kadar zorlaşırsa iyileştirme gücü o kadar yükseliyordu!

Yoksa suda kalan onun belleği; onun izi, anısı mıydı?

Homeopatiye karşı olanlar; bu konuyu kullanarak, "deva"nın saf sudan başka bir şey olmadığını ve bu yöntemin "plasebo" etkisi yaratmaktan başka bir özelliği olmadığını söylerler.

Ne var ki bu karşı çıkış noktası hiç de ikna edici değildir. Yakınlarda yapılmış ve sonuçları tıp dergisi *Lancet*'de yayımlanmış olan bir araştırma sırasında, iki grup hasta kendilerine fark ettirilmeden denek olarak kullanılmış ve bir grup homeopatik ilaçlarla tedavi edilirken, ikinci gruba nötr maddeler verilmiştir. Devalarla tedaviye alınan grupta, hiçbir şey almayan gruba oranla, iki buçuk kat fazla iyileşme görülmüştür.

Ne var ki, klasik doktorlar, onların dar bilim avlularının dışında olup biteni görmezden gelmekte ısrarla inat etmekte ve bunun "plasebo etkisi" olduğunu söylemekte devam etmektedirler. Bu açıklamayı da, sanki bu olağanüstü bir olgu değilmiş gibi, son derece küçümseyen bir tavırla yaparlar. Bir insan, tedavi edildiğini zannederek kendi kendini iyileştirebilir! Son derece masum bir madde yutar ve bunun çok etkili bir madde olduğunu düşündüğü için iyileşir! Bilim adamları elbette bunu kabullenmeye hazır değillerdir çünkü böylece onların sahip oldukları dünya, in-

san ve bedeni hakkındaki bütün kavramlar bir anda çökecektir.

Peki öyleyse homeopatinin iyileştirdiği yeni doğan bebekler ve hayvanlarda "plasebo etkisi"nden nasıl söz edilebilir? Evet ya; homeopat veterinerler de vardır! *Ateşyiyen,* bana kendi bölgesinde peynir üreticileriyle işbirliği yapan homeopat veterinerlerden söz etmişti: İyi bir parmesan peyniri elde edebilmek için ineklerin süt bezlerinde bir tür yangı alametleri göstermeleri ve o bakterinin sütte kalması gerektiğinden, olası hastalıkların antibiyotiklerle iyileştirilmemesi yeğleniyordu.

Hahnemann'ın 1843 yılında ölümünden sonra homeopatinin kaderi, günümüzün "alternatif" tıbbının yaşadıklarına benzer.

İnsanlar klasik tıbbın sunduğu hizmetlerden hayal kırıklığına uğramışlardı ve yöntemleri vahşice buluyorlardı; hastanın; kesilecek, kanı çekilecek, bedenine her türlü ilacın ulaştırılacağı bir nesne gibi görülmesinden bıkmışlardı. Homeopati, bugün moda haline gelmekte olan pek çok yöntem gibi (bunların arasında homeopatinin kendi de var) o zaman da birincil seçenek olarak görülüyordu. Bu dalın doktorları hastaya büyük bir dikkatle yaklaşıyorlardı; sundukları devalar ne saldırgan ne hırpalayıcıydı. 19. yüzyılın ilk yarısında Avrupa'yı sarsan kolera salgınında sayısız kurban verilirken; Hahnemann'ın izinden giden doktorların hastalarının yüzde seksenini kurtarmaları bu yönteme büyük bir ün kazandırmıştı. Klasik tıp o dönemde hastaların yalnızca yüzde ellisini sağlığına kavuşturabilmişti.

Hahnemann daha yaşarken şöhret kazanmış, pek çok izdeş yetiştirmiş ve hastalığın değil, daha zor ama daha anlamlı olan, hastanın teşhisine dayanan yeni bir tıp dalı yaratmış olmakla övünebilecek duruma gelmişti; sistemi, sadece bazı belirtileri değil, bütün belirtileri göz önüne almaya dayanıyordu. Böylelikle Hahnemann öyle bir tıp dalının temellerini atmıştı ki, o za-

manlar tanınmayan AIDS gibi hastalıklar bile tedavi edilebilirdi potansiyel olarak.

Amerika, başlangıçta homeopati için en verimli alan olarak ortaya çıktı çünkü o dönemde tıp çevrelerindeki tek otorite Benjamin Rush'tı ve o, doğanın tedavi edici gücüne mutlak olarak inanmayan; cerrahi müdahalenin sıkı bir destekçisi ve tedavi için hem bağırsakların hem damarlardaki kanın boşaltılması yöntemine yürekten inanan bir doktordu. Onun için şöyle denirdi: "Tarihte hiçbir general onun kadar kan dökmemiştir!" O dönemde gündemde olan bütün yöntemleri alt üst eden homeopati, müthiş bir popülerlik kazandı. Daha 1900'lerin başında yirmi iki üniversitede öğretilmeye, yüzlerce hastanede uygulanmaya, "devaları" binlerce eczanede satılmaya ve Amerikalıların yüzde yirmisinden fazlası bu yeni bilimi uygulamaya başlamıştı.

Amerika Birleşik Devletleri'nde homeopati öylesine yaygınlaşmıştı ve başarısı öylesine kabul görmüştü ki, sigorta şirketleri homeopati ile tedavi olanlara yüzde on indirim yapıyorlardı. Klasik tıp dernekleri üye; ilaç sanayi ise kâr kaybediyordu -devalar ucuzdu ve çoğunlukla eczacılar tarafından hazırlanıyordu- bu nedenle homeopati olabildiğince çabuk ortadan kaldırılması gereken bir rakip olarak görülmeye başlandı. Saldırılar acımasız oldu ve kısa süre içinde homeopati bilimdışı ilan edildi. Üniversitelerdeki homeopati kürsüleri kapatıldı; homeopatlar devre dışı bırakıldılar. Avrupa'da da aşağı yukarı aynı şeyler yaşandı; oysa Mark Twain'den Papa X. Pius'a, Dickens'tan Goethe'ye, William James'ten Nathaniel Hawthorne'a kadar pek çok saygın ad, homeopatiyle tedavi oluyordu. İngiliz Kraliyet ailesi de 1830 yılından başlayarak homeopat doktorlara başvurmuştu.

Klasik tıp biliminin gösterdiği gelişmeler, homeopatinin Batı'daki düşüşünün bir başka nedeni oldu. Mikroskobun ve bakterilerin bulunması, her bir hastalık için ayrı ayrı araştırma yapılmasını gündeme getirdi ve böylece giderek ayrıntıya, bedenin

bütününe değil, bedenin tek tek parçalarına bakılmaya başlandı.

Hahnemann zamanında Alman misyonerler tarafından Hindistan'a da taşınmış olan homeopati, bu ülkede varlığını koruyabildi ve gelişebildi. Gandhi bu tıp dalını, "en seçkin, en hesaplı ve hastalara en az şiddet uygulayan sistem" olarak nitelendirmiş, hükümete bu sistemi savunma ve koruma görevini vermişti. Böyle de oldu. 1973 yılında homeopati tıp sistemlerinden biri olarak resmen tanındı: Günümüzde Hindistan'ın 162 üniversitesinde homeopati kursları verilmekte ve ülkenin dört bir yanında 150 bin doktor bu sisteme bağlı olarak çalışmaktadır. Bu ülkede homeopati, varlıklı ya da alternatif düşünceli kişilerin bir ayrıcalığı değil, yoksulların sağlığı için kullanılan kolay ve ekonomik bir tıp dalıdır.

Bilimin adeta yeni bir din kimliğine büründüğü Batı dünyasında, homeopati, etkisini bilimsel olarak kanıtlama olanağını bulamamanın acısını çekmiştir. Hiçbir kimyager ya da biyolog bir "devanın" içinde var olan -kimi zaman artık var bile olmayan- özün miktarı ile bunun şifalandırıcı etkisi arasındaki neden-sonuç ilişkisini kanıtlayamamıştır. Zaten homeopatinin tartışmaya açmış olduğu da biyolojik gerçekliğin mekanik ve moleküler yorumudur! Bilim ve homeopati tamamen iki ayrı dil konuşmaktadırlar. Birbirlerini nasıl anlayabilirler ki?

Savaş sonrasında bu sağırlar diyaloğu daha da karmaşık bir hal aldı. Bilimsel araştırmalar dev adımlar attı ve tıbbî uygulama tartışılmaz bir gerçeklik olarak, hastalığın moleküler mekanizmadaki bir değişime bağlı olduğunu ve tedavinin, bedene molekülü değiştirmek ya da yenisini yaratmak amacıyla bir ilaç verilmesi temeline dayandığını kabul etti. Hasta kim olursa olsun, ne deneyimlerse deneyimlesin, düşünsün, inansın ya da hayal etsin... İlaç aynıdır. Homeopatik anlayışın tam tersine!

Homeopat, hastalık değil hasta terimleriyle düşünür ve tedavisini bedene dışarıdan bir müdahale olarak görmez. Onun tedavisi, bedenin kendi kendini iyileştirmesi için içsel bir dürtüyü

harekete geçirmekten ibarettir. Homeopatik yaklaşımla terapi, tamamen içeriden dışarıya; yukarıdan aşağıya; önemli organlardan ikincil olanlara doğru işler; yani belirtilerin kendilerini göstermekte sergiledikleri sıranın tam tersine. Böylelikle doğru tedavi, öncelikle hastalığın yarattığı en son belirtiden yola çıkar; sonra geri geri gider. Bu nedenle hastada eski belirtilerin boy göstermesi iyiye işarettir. Bu, tedavinin işlediğini ve iyileştirme sürecinin sonuç aşamasına geldiğini gösterir.

Bu, ilginç ve tuhaf olmasının yanı sıra bilimsel bir zihin için kabul edilemezdir. Kendi uygulamalarına alışık olan klasik bir doktor; homeopatın, hastalığın değil hastanın temel alınarak yapıldığı bir tedaviyi anlatmasını anlamsız bulur. Yetmiş yaşındaki bir kadın, ağır bir kemik erimesi nedeniyle tekerlekli sandalyeye mahkûmdur. Homeopatla konuşurken, her gece aynı rüyayı gördüğünü söyler. Çok yüksekten düşmektedir rüyalarında. Homeopat, bu rüyanın yinelenmesi üzerine odaklanır ve kadının fiziksel koşuluyla değil, bu "belirtiyle" ilgili bir deva düşünür. Bir süre sonra bu kadın tekerlekli iskemleden kurtulur ve yeniden yürür.

Suda eritilen bir maddenin yatmadan önce birkaç damla yutulmasına dayanan bir tedavi sonucunda bu mümkün müdür? Bilim adamı-doktorlar bunu olanaksız olarak nitelendirirler ve hiç de adil davranmayarak- homeopatiyi *piramit tedavisi, kendi kendine masaj, ruhsal jimnastik* gibi yalancı terapilerle aynı keleye koyarlar.

Kuşkusuz homeopat, üzerine yapışan sihir, daha da kötüsü, büyücülük yaftasının sıkıntısını çekmektedir. Suda çözünülen maddeler yüzünden hakkında söylenen en insaflı şey, yönteminin eninde sonunda saf sudan başka bir şey olmadığıdır.

Pekâlâ; bizler su hakkında ne biliyoruz? Varmış olduğumuz şu akılcı insanlar noktasında, suyun, daha önce içinde bulunmuş olan ama artık olmayan elementlere ya da özlere ilişkin bilgi içerebileceğine inanamıyoruz. Bir olayın gerçekleştiği yerde ne

bıraktığıyla ilgili bir şeyler biliyor muyuz ki? Nesnelerin, maddeleri ya da bu maddelerin moleküllerinin bize iletebilecekleri hakkında ne biliyoruz?

Anlama iddiamıza ve bilimsel olmayan her şeyi küçümseme şeklindeki kibrimize karşın, nasıl işlediğini anlamasak bile işimize yarayan her şeyi sömürüyoruz. Örneğin bilim adamıdoktorlar; bazı zihinsel hastalıklarda yeniden elektro şoku kullanmaya başladılar; oysa arzulanan etkiyi neyin yarattığını tam olarak bilemiyorlar. Ev kadınları, yıkadıkları çarşafları dolunaylı gecelerde otlara sererler çünkü en iyi deterjanın bile çarşaflarını bu kadar iyi beyazlatamayacağını bilirler ve buna güvenirler; işte doktorların bazı yöntemlere duydukları güven de buna benzer. Aynı şekilde; Hintliler sabah uyanır uyanmaz bütün gece bakır bir kapta durarak yararlı bir "enerjiyle" yüklenmiş olan sudan bir bardak içerler. Bunu yüzyıllarca, yüzyıllarca önce yapmaya başlamışlardı ve belki de nedenini o zaman daha iyi biliyorlardı.

Her büyük bilginin ilk adımı, bilmemektir. En modern ve en önyargısız bilimin kendine göre atmakta olduğu bir adım; onun kaos teorisini kabul etmesidir. Bu teoriye göre dünyanın bir bölümünde gerçekleşen anlamsız bir olay, bir başka bölümünde hayal bile edilemeyecek büyük felaketlere yol açabilir. Bilimin şu ana dek düşündüklerinin tam tersine, şimdi kabul ettiği bir başka nokta da gözlemin her zaman objektif olmayacağıdır. Zira cansız nesneler bile bilimsel olarak gözlemlendiklerinde buna kayıtsız kalmazlar ve tepki verirler!

Dünyamız hakkında bildiklerimiz, bilmediklerimizin yanında tanımlanamayacak kadar azdır. İyice düşünmek gerekirse, değişik bilimlerin yapmış oldukları çok büyük gelişimlere karşın, anlamadığımız, ne anlama gelebileceğini ya da içinde ne saklayabileceğini bilemediğimiz olgularla çepeçevre sarılıyız.

Kitaplar. Kitaplar. New York bu açıdan da olağanüstü. İnsanın canı her ne okumak isterse istesin onu bulabilir ve genellikle var olduğunu bile bilmediği bir şeyi keşfedebilir. Benim av saham, 12. Cadde ile Broadway'in köşesinde bulunan Strand Kitapçısı'nın kilometrelerce uzanan raflarıydı. Orada yarı fiyatına, henüz basılmış kitapların eleştirmenlere gönderilmiş ve onlar tarafından satılmış ilk baskıları ve aynı zamanda pek çok yerde tükenmiş kopyaları bulunabiliyordu.

Bir gün, alternatif tıp konusunda araştırma yaparken bir İngiliz biyoloğun tuhaf bir kitabı ilgimi çekti. Kapağın üzerinde, yazar Rupert Sheldrake'in Cambridge'de eğitim gördükten sonra nefesi Hindistan'da; modern insanın maddecilik içinde çöküşe geçişi ve ruhsal hayatta kendini kurtarabileceğine ilişkin güzel kitaplar yazan C. S. Lewis'in öğrencisi olan Bede Griffiths adındaki bir Benedikten rahibinin *aşram*ında aldığı yazılıydı. Tamil Nadu'da bulunan Shantivanam'da kurulmuş olan bu *aşram*da, genç Sheldrake ilginç bir kitap yazmıştı. Adı *New Science of Life** olan bu yapıtta, bilim adamı deneyimleri ve kesinlikleriyle, ruhsal hayat yoluna girdikten sonra yüzleştiği kuşkularını, belirsizliklerini harmanlıyordu.

Sheldrake'in savı şuydu: Bütün canlı varlıklar ve büyük olasılıkla mineraller, daha önce kendi benzerlerinin başlarına gelen olayları, aralarında bir iletişim olmamış bile olsa kendi bellekle-rine aktarabiliyorlar... Bu en azından bizim bilemediğimiz bir iletişim tarzıdır... Başka türlü söylemek gerekirse; bir türün üyesi yeni bir davranış sergilediği ya da bazı deneylere belli bir tepki verdiği zaman, bu yeni davranış defalarca yinelenirse bütün türe mâl olur; bu da doğanın değişmez diye bilinen pek çok yasasının aslında değişebilir alışkanlıklar olduğunu gösterir. Alışkanlıklar, daha önce yaşanmışlıklara ve bunların sıklığına bağlıdır.

Örneğin Sheldrake, Londra'da, değişik yıllar içinde yapılmış bir deneyden söz ediyor. Değişik kuşaklardan fareler yavaşça

* Hayatın Yeni Bilimi.

su dolan ve tek bir çıkış yolu olan bir küvete konuluyorlar; fare kuşakları aşamalı olarak buradan kurtulmayı öğreniyorlar. Yani ilk kuşağın yarıdan fazlası boğulduysa, gelecek kuşaklardan çok daha azı ölüyor ve birkaç kuşak sonra hepsi kurtuluyorlar.

İşin en şaşırtıcı olan yanı, aynı deney Avustralya'da yinelendiğinde sanki Londra'daki fareler deneyim ve bilgilerini onlara aktarmış gibi, ilk kuşağın neredeyse bütün fareleri çıkış yolunu bulabiliyorlar. Sheldrake'e göre bazı işlemlere sokulan mineraller ve metaller de aynı tepkiyi veriyor. Örneğin Londra'da birkaç denemeden sonra ancak tuzlaşan kristaller; aynı deneme daha sonra dünyanın bir başka yerinde yapıldığında daha ilk denemede aynı sonucu sergiliyorlar.

Sheldrake'in vardığı sonuç, deneyimlerin, türe bir biçimde uzaktan yüklenebildiğidir. Burada hem zamansal hem mekânsal uzaklık geçerlidir. O buna *morfik rezonans* adını verir.

Acaba suda da aynı şey mi olmaktadır? Su, kendi moleküllerinden gelmiş ve geçmiş bir teması, bilgilerini anımsıyor olabilir mi? Bu çılgınca bir düşünce gibi gelebilir. Yine de biyolojik gerçekliğe daha önyargısız bir bakışla; moleküllerin canlı organizmanın işlerliğinde belirleyici tek unsur olmayıp enerjinin ve biyo-elektromanyetik türü bilgilerin de eşit derecede belirleyici bir rolü olduğu kabul edilebilirse bu görüş pek çılgınca sayılmaz.

Son araştırmalar elektro-manyetik dalgaların suya fiziksel-kimyasal özellikler yüklediği ve bunların sonra başka biyolojik sistemlere aktarılabildiğini kanıtladı. Başka türlü söylersek, söz gelişi, kâğıda yazılan bir bilgi suya aktarılabilir. Su bunu anımsar. Bir belleği vardır.

Homeopatik tıbbın bakış açısı beni gittikçe büyülüyordu. Her şey bir yana, benim New Yorklu başarılı *tamircile*rimin mekanik yaklaşımına bir seçenek sunuyordu. Ve kuşkularım artıyordu.

Evim ve hastane arasında gidip geliyor, yeni tetkiklere, yeni müdahalelere, yeni anestezilere tâbi kalıyor ve... suyun belleğini, *Ateşyiyen*'in önerdiği devayı, ışın tedavisini ve onun beni harap edecek etkilerini reddetme olasılığını düşünüyordum.

Daha kemoterapi döneminde güçlü bir biçimde hissetmiş olduğum ikilem de, değerlerini asla paylaşamayacağım Amerika ile canımı kurtarmaya gelmiş olduğum Amerika arasında gidip geliyordu. O zaman almış olduğum karar şimdi bana meydan okuyordu; üstelik şimdi ben ufukta bir başka seçenek fark etmiştim ve bu da hiç Amerikan olmayan bir seçenekti.

Bir uygarlığın bütün ifadeleriyle ele alınması doğaldır ve dünyanın en ileri tıbbının Amerika'da uygulandığı kesinlikle bilinir; ama Amerika'nın sunduğu tıp, emperyalist saldırganlığı yansıtıyordu ve ben bu davranışı giderek daha katlanılmaz buluyordum. Berlin duvarının yıkılması ve Soğuk Savaş zaferinden sonra Amerika kendini aynen hissettiği gibi göstermekte bir sakınca görmüyordu. İnsanlığın kendini gerçekleştirmesi konusunda en yüksek noktaya varmış olan, yeryüzünde şimdiye dek görülmüş en büyük güç olan ülkeydi o. Bu yoğunlaştırılmış küstahlığın yaratmakta olduğu uygarlık, başkaları üzerinde egemenlik kurmayı en doğal hakkı gibi görüyor ve "kurtarmak için yıkmak"tan korkmuyordu. Bir bütün köyü Vietkong'dan kurtarmak için yerle bir eden Amerikalı kumandan, Vietnam'da aynen bu tabiri kullanmıştı.

Kendimi teslim ettiğim Amerikan tıbbı da aynen böyleydi. Burnunu sokan, saldırgan ve yıkıcı. Devrim yıllarından beri böyleydi. Görünüşte uçsuz bucaksız topraklar elde etmek amacıyla Uzak Batı'ya uzanan ülke, bu arada hastalığın da ele geçirilecek topraklara benzediği düşüncesini yaratmıştı; hastalıktan hastalığa geçilirken yolda yapılan kıyımların önemi yoktu: Katledilenler, kızılderililer de olabilirdi, hastalar da. Bir gün, Amerika'da her yıl yapılan ameliyatların yüzde kırkının gereksiz olduğunu ve ameli-

yat masasında ölen Amerikalı sayısının Kore ya da Vietnam savaşında bir yılda ölenlerden daha fazla olduğunu okudum.

Bunları düşünürken bir yandan da kendime, yeni aygıtları, yeni teknikleri, yeni ilaçları bulan; eski hastalıkları yenmiş, insanlığın ortalama ömrünü uzatmış olanın da her zaman deney yapmaya hazır olan Amerikan tıbbı olduğunu telkin ediyordum.

Işın tedavisine hazırlanırken; kafamın içinde bu düşünceler dönüp duruyorlardı. Analizlerin yapılması bitmiş; simülasyon denemelerim yapılmıştı. Özgür olabileceğim bir hafta sonum vardı. İşte tam da o hafta sonu *Ateşyiyen*, Boston'a geliyor ve homeopati seminerini sunuyordu.

Amerika ile bir takışma içine girmiştim zaten ve Vietnam karşıtı yürüyüşler yaptığımız dönemden anımsadığım Boston da beni hayal kırıklığına uğrattı. Sevimliydi, uygardı, ağırbaşlıydı, büyüklük taslamıyordu ama insanın aklını başından alacak ya da duygulandıracak bir tavrı da yoktu. Floransa'da Porta Romana'dan kalkıp Duomo'ya giden otobüsler gibi, saat başı New York'tan kalkan küçük uçaklardan birine bindim. Hepsi karla kaplı, hepsi birbirine benzeyen evlerin üzerinden uçtuk. Her şey düzgün işliyor, saatinde gerçekliyordu. Sadece dikkatli bir bakış; Amerikan hayatının büyük verim ve etkinliğinin aslında kast sisteminin modern bir uyarlamasına dayandığını anlayabilirdi. Zenciler, Portorikolular, Latin Amerikalılar; bir zamanlar Hindistan'da dokunulmaz denen en alt kasta reva görülen ve "pis" diye nitelenen işleri yapıyorlar. Çöpçülükten bavul taşımaya, tuvalet temizlemekten otobüste bilet satmaya kadar uzanan bir dizi işi sadece onlar yapıyorlar. Bütün bu insanlar çok az para kazanıyorlar -ortalama olarak saatte yedi dolar gibi bir ücret alıyorlar- ama işin sırrı şu ki; hepsi de kendini özgür ve olabilecek en iyi dünyanın yurttaşı hissediyorlar.

Dokunulmazların bir üst basamağında tipik Amerikalı bir kast bulunuyor; bunlar *başarısızlar.* Genellikle ortalama bir kültüre sahip beyaz insanlar. Herhangi bir nedenden ötürü hayatta başarısız olmuşlar ve sürekli rekabet halinde olan acımasız sistem, saldırganlığı ve rüşveti ödüllendirdiği için onları bir kenara itmiş durumda. Onlar ezilmiş ve acınacak halde olanlar. Kurbanlar. Boston'daki ilk günümde bindiğim üç taksinin de şoförleri bu sınıfa aitti. Her biri, direksiyona geçtikten az sonra bana aslında gerçek bir sürücü değil, senaryo yazarı olduğunu söyledi. Ah, Amerika!

Seminer, kentin altmış kilometre kadar dışında; zemini sentetik halı kaplı, mobilyaları tahta görünümlü yapay malzemelerden yapılmış, ama etrafındaki ıssızlığa karşın bir havuz bulundurmayı ihmal etmemiş otellerden birinde yapılıyordu. Arsası ucuz olduğu için her şeyden uzakta kurulmuş olan bu otelde, balinaların korunması, estetisyenler için gelişme ve homeopati gibi konularda seminerler düzenleniyordu.

Ateşyiyen'in semineri beni büyüledi. Sanki Mars gezegenine inmiş ve Marslıların son derece şirin, zeki ve pek çok insandan daha cana yakın olduğunu keşfetmiştim. Homeopatiyi edinmiş olduğum kitaplardan okumak başka şey ama *Ateşyiyen*'in elli kadar öğrencisinin arasında olmak, dersler arasında onların meslektaşlarını, hastalarını ve pek gizemli devalarını konuşmalarına kulak kabartmak bambaşka bir şeydi.

Kısa bir süre sonra farkına vardım ki bu "Marslılar" da başka bir kasta aittiler; Amerikalıların onlara verdikleri adla *drop out* yani hızla giden modernlik hareketinin treninden atlamış kişilerdi; onların, tüketim toplumunun maddeci hedeflerinden daha yüksek amaçlı hedefleri vardı.

Pek çoğu kadın olan- elli katılımcının hepsinin, başarılı da olsa kaçmakta oldukları bir geçmişleri vardı. Kimi doktor, kimi psikologdu. Aralarında sanatçılar ve eski hippiler vardı. Pek çok

erkek "önceki" yüzünü gizlemek için sakal bırakmıştı.

Edindiğim izlenime göre, pek çoğu için homeopati meslekî değil, yaşamsal bir alternatifti. Kırk yaşının üzerinde, bir üniversitenin kütüphanesinde çalışmış olan kadın bana, "Hastalarıma yardım edebilmek için onları anlamalıyım ve onları anlayabilmek için her şeyden önce kendimi anlayabilmeliyim," dedi. Eski bir ressam olan kadın ise homeopatinin, kendini dile getirebileceği en "sanatsal" tarz olduğunu ifade etti. Pek çoğu, homeopatinin gelişmekte olan şöhretinde, insanlık tarihinin büyük bir dönemecinin belirtilerini görüyordu. Her birinin üstlendiği özel bir yükümlülük vardı.

Ateşyiyen'in yükümlülüğü, söyledikleriyle ortaya çıkmıştı: O homeopatiye bilimsel inanılırlığını ve mesleğin onurunu iade etmek istiyordu.

"Bizler doktoruz ama eğer ciddiye alınmak istiyorsak; elimizden geleni ardımıza koymamalıyız," diye yineledi birkaç kez, "Elbette insanlığa yüzlerce yıl ayakta durma gücünü veren analojik yaklaşımımızı terk etmemeliyiz ama bilimsel yaklaşımın yeni olmasına karşın reddedilmesi gerekmediğini de unutmamalıyız. Bütün güçlerimizi birleştirmeyi denemeliyiz".

Homeopatinin kritik bir dönemden geçmekte olduğunu saklamadı. Giderek daha popüler ve moda olmasıyla ortaya çıkan ve homeopati uyguladığını söyleyen pek çok şarlatan yüzünden bu şifa sanatının ününün yara aldığını söyledi. Bir başka tehlike de büyük ilaç firmalarından kaynaklanmaktaydı. Geçmişte homeopatiye düşman olmuşlardı ama şimdi kazandığı başarıları görerek, genişlemekte olan bu pazara girmeye ve şu ya da bu rahatsızlık için devalar üretmeye hevesleniyorlardı. Böylece de homeopatinin ana ilkesi olan hastalığı değil, hastayı iyileştirme yaklaşımına da ters düşmüş oluyorlardı.

Ateşyiyen'in tasarısı, homeopatik uygulamanın bütünüyle gözden ve elden geçirilmesiydi. Belki işinde doyumsuzluk yaşa-

yan alopatik doktorlar arasından da seçimler yaparak yeni doktorlar yetiştirmek ve bilinen tedavi araçlarını artırmak için yeni devaların araştırılmasına girişmek gerekiyordu.

Hahnemann'ın yaşadığı dönemde yayımlanmış olan ve homeopatik devaları kapsayan *Materia Medica* kitabı yeniden gözden geçirilerek genişletilmeli; modern ilkeler ışığında yeniden canlandırılmalı ve hattâ bilgisayara dökülmeliydi. Bugün yenilerini denemek çok kolayken eski devaları kullanmakla yetinmek anlamsızdı. Sözgelişi deniz, müthiş bir kaynaktı ama homeopati şimdiye dek bu kaynaktan yararlanmamıştı. Seminerin amacı, kendisinin şimdiye dek denemiş ve başarılı sonuçlar almış olduğu deniz kaynaklı devaların tanıtımıydı.*

Böylece üç gün boyunca grafiklerin, diaların ve üzerine notlar aldığı minik kâğıtların yardımıyla, *Ateşyiyen* bize mürekkep balıklarının mürekkebinden, bir tür ıstakoz olan *Homarus gammarus*un kabuğundan, medüzlerin cinsel hayatından ve onların zehrinden, bol bol da medüzlerden söz etti. Adı bile ilginçti! Onlara medüz denmesinin nedeni, kadim insanların bunların göklerden dökülen yıldızlar olduğuna inanmasıydı; onlar saralı insanları bunları avlamaya yollarlardı çünkü bu yıldızlarda göksel, ilahî bir yan olduğunu düşünürlerdi.

Ateşyiyen, her hayvanın -ya da bitkinin- hangi efsanede adının geçtiğini, edebiyatın ondan söz edip etmediğini biliyor ve konuşmasını bunlarla süsleyerek kendinin de büyük değeri olduğunu düşündüğü bu büyülü haleyi yansıtıyordu bize. Belirli bir hastalığın etkilerinin incelenmesinde, devanın elde edildiği hayvanın davranışlarının gözlemlenmesinin çok önemli olduğunu defalarca vurguladı. "Her varlık" diyordu, "doğada yaşayabilmek için belirli bir davranış sergiler ve bu davranış tarzı hastanın devaya verdiği tepkiye yansır".

---

*Bugün dünyanın çok çeşitli yerlerinde *Materia Medica*'lar yazılmış, günümüze uyarlanmış, bilgisayar programlarıyla desteklenmiştir - ç.n.

Bize *Homarus gammarus* ıstakozunu, onun başka hayvanlarla hiç ilişki kurmayışını anlattı. "Başında bulunan ve bizim kulağımızı andıran organın içinde ona denge duygusunu veren minik bir taş bulunur. Istakoz büyüyünce kabuğu ona dar gelir ve onu sıyırıp atar. Böyle yapınca savunmasız kalır ve yeni bir kabuk geliştirene kadar kendini kumun altına gömer. *Homarus gammarus*un midesinde sütün kesilmesine neden olan bir madde vardır. İşte bu sıvıdan süt ürünlerine alerjisi olan insanlara yararlı olan bir deva elde edilir."

Ateşyiyen bize bu ıstakoz türüyle yaşadığı bir deneyimi anlattı. Dokuz yaşındaki oğlunu doktora getiren anne, bir beden öğretmenidir. Son derece baskıcı ve *fitness* konusunda takıntılıdır. Oğlu ise şişman ve sporla hiç mi hiç ilgilenmeyen bir çocuktur. Süte ve bütün süt ürünlerine karşı alerjiktir. Giderek sıklaşan astım krizleri geçirmektedir. Anne, pek çok alopatik doktoru dolaştıktan sonra homeopata başvurur çünkü oğlu artık akciğerlerini genişleten bir aygıt olmadan yaşayamamaktadır. Bir bademcik ameliyatından sonra çocuk serpilmiş ve aşırı şişmanlamıştır; bu da kemiklerinde ağrılara yol açmaktadır. En sevdiği yemek karidestir. Meyvenin yanında bile karides yer. Kahramanı *Peter Pan*'dır. Peter Pan'ın filmde gölgesini kaybedince gölgenin üzerine dikilmesini istediği sahneden çok etkilenir. Çocuk aynı zamanda karanlıktan korkmaktadır.

Homeopatı görmeye geldiklerinde sürekli konuşan annedir. Doktora anlatmak istediği her şeyi, not aldığı bir defterden okur. Oğlu ürkektir; bir şey söylemeye niyetlendiği her seferinde annesi onu susturur. Yine de *Ateşyiyen*, çocuğun ağzından annenin bile bilmediği bir şeyler almayı başarır. Çocuğun rüyalarını dinler ve anahtarı bulur. Çocuk rüyalarında kendini, ona eşlik eden gölgesiyle birlikte görmektedir. Gölge onu korkutmaz, tam tersine onun kendini koruduğuna inanır. Bu çocuğa verilen deva *Hommarus gammarus*dur. Neden mi?

"Fiziksel planda" diye açıkladı *Ateşyiyen*, "çocuğun süt ürünlerine alerjisi vardı. Annenin onu desteklemediğini düşünüyor ve dünyayla yüzleşebilmek için kendisine dayanma gücü vereceğine inanarak, şişmanladıkça şişmanlıyordu. Karides yiyordu çünkü içgüdüsel olarak o hayvanda kendine yardım edebilecek bir şeyler olduğunu sezinliyordu. *Peter Pan* masalında, ona gölgesini diken dişi kahramanın, annesi değil yine bir çocuk olan *Wendy* olması ilginçti. Çocuğun bakış açısına göre onu karanlıktan koruyan annesi değil, kendi gölgesiydi. İşte çok sevdiği karideslerle ilinti bu noktada kuruluyordu. Çocuk kendini koruyacağını umduğu ve içinde kendini güvende hissedeceği bir kabuk örmek istiyordu".

Ateşyiyen, çocuğa *Hommarus gammarus* özü verir. Çocuk bunu içtikten birkaç hafta sonra süt ürünlerine olan alerjisi ortadan kalkar, kilo vermeye başlar ve artık astım krizi geçirmez.

Bu, tıp mıdır? Neden olmasın? Doktor, yalnızca belli bir diplomaya sahip olan değil, insanın iyileşmesine yardım eden kişidir. Ben bu çocuğun öyküsüyle ve iyileşmesiyle ilgili kuşkular üretecek değildim. Etki altında kalma mı? Plasebo etkisi mi? Eğer insanı iyileştirecekse, buyursun gelsin!

Ekmeği denemenin tek yolu onu yemekse, devaları denemenin yolu da bunları kullanmaktı. *Ateşyiyen*, üç gün boyunca medüzler, mürekkep balıkları, *Hommarus gammarus* ve benzeri deniz canlılarıyla iyileşen hastalarından örnekler verdi. Değişik homeopatik kişiliklerin alışkanlıklarını, sosyal davranışlarını, beslenme, ortam, müzik tercihlerini anlatması çok kışkırtıcıydı ve *Ateşyiyen*'in insanlar, hayvanlar, bitkiler, hastalıklar ve devaları, kendi dürbününden bakarak anlattıklarını dinleyince insanlığın genel olarak son derece ilginç bir profili çıkıyordu ortaya.

İzleyiciler, ağzından çıkan her sözü müthiş ilgiyle dinliyorlardı; ben de onlardan farklı değildim. Söylediği her şeyi izleyemiyor, genellikle olaylar arasında mantıklı bir bağ kuramıyordum

(belki de yoktu), neden ve sonuç ilintilerini anlayamıyordum (o bunun üzerinde titizlikle duruyordu) ama yine de büyülenmiş gibi izliyordum. Bana yabancı bir gezegen üzerinde yepyeni bir pencere açılmıştı. Çocukken gittiğim bir sinemada perdedeki dünyayı üç boyutlu görebilmem için taktığım o acayip gözlüğü takmış gibi hissediyordum kendimi.

Ama ben yine bir Floransalı, mantıklı bir kişi olma özelliğimi koruyordum. Onun bu şahane öyküleriyle kafam karışıyordu. Onu anladığımı sanıyordum ama aslında anlamıyordum. Elbette böylesine kaypak bir zemin üzerinde, ezoterik ve mistik çağrışımlarda mesaja değil, mesajı veren kişiye odaklanmıştım. *Ateşyiyen* mükemmeldi: Zeki, bilgili, esprili ve karizmatikti. Son derece ikna ediciydi: Bazı anlarda kelimenin tam anlamıyla pırıl pırıl parlıyordu.

Yoksa o, sihirli kavalı olan bir baştan çıkarıcı mıydı?

Üç gün boyunca Mars üzerinde bulunmak hoşuma gitti. Değişik insanlar, değişik konuşmalar ve değişik bir mantık. Başıma gelenlerin ne kadar tuhaf olduğunu düşünüyordum. Yoksa bütün bunların başıma gelmesine neden olan ben miydim? 1993 yılında bir kâhinin kehanetini kabul ederek hayatımın ritmini yavaşlatmış, dünyaya bambaşka gözlerle bakmaya başlamıştım. Şimdi ise beni böyle bir "seminere" sürükleyen, bu tuhaf insanlarla bir araya gelmeme neden olan, kanserdi. Elbette, *Ateşyiyen*'in verdiği adla "rahatsızlığım"ın karanlık, tehditkâr bir yüzü vardı; ama bir de aydınlık, yenilikçi ve gizli güçleri olan bir yanı olduğunu unutmamalıydım. Bu "rahatsızlığım" olmasa, homeopatiye karşı en küçük bir ilgi bile duymayacaktım. Belki de içimdeki bir şey gelişmek istiyordu ve işte benim gelişebilmem için ... içimde bir kanser gelişmişti. Tanrım, ben de bir homeopat gibi düşünmeye başlamıştım!

Tabii ya; homeopatların bu mantıkdışı düşünüşleri tenimin altına sızmıştı; bu tersine akıl yürütmeleri ilgimi çekiyordu. Her ne kadar bazen akıl yürütme zincirlerinde birkaç halkanın eksik olduğunu düşünsem de, aradığım biraz da buydu. İki trapez arasında havada uçarken bir yandan da fantastik taklalar atan bir cambazı izler gibiydim... ne var ki bir an sonra öteki trapezin yerinde olmadığını fark ediveriyordum. İşte o zaman zihnim boşluğa düştüğünü hissediyordu.

Fark ettim ki, homeopatinin tersten akıl yürütme tarzı beni müthiş heyecanlandırsa bile, ışın tedavimden vazgeçip kendimi devanın sihrine emanet etme varsayımını asla ciddiye alamazdım. Belki ben de bilimsel önyargıların bir kurbanıydım ama böyleydim işte. Meraklı ama mantıklı; keşifçi ama asla gözükara değil! *Calcarea phosphorica*nın huzura kavuşmamda bana yararı olduğundan emindim ama çıldırmış hücrelerimin üretimine son verebileceğine kendimi ikna edemiyordum. Ve ikna olamamam da devanın bir işe yaramama riskini artırıyordu.

Son dakikada, kapılarını kapatırken bindiğim o alışıldık uçak-otobüsle New York'a döndüm ve inimde mutluluk içinde kıvrıldım.

Akşam haberlerinde televizyon "On Amerikalıdan dördünün kansere yakalanacağını," bildirdi ve Amerika'da hâlâ bu hastalıktan boş yere ölen pek çok insan olduğunu, çünkü sigortaların son çıkan pahalı tedavileri -deneme aşamasında oldukları gerekçesiyle- ödemeyi reddettiğini anlattı.

Benim ertesi gün başlamak üzere olduğum ışın tedavisi de böyleydi. Kendi başına kanserojen olduğunu bildiğim bir tedaviydi.

Ama onu seçmiştim.

Gece iki rüya gördüm. Birinde üzerinden uçtuğum bir dünyadan o kadar uzaktaydım ki, hiç ilgimi çekmiyordu. İkincisinde ise deniz kenarında yürüyor, kumun üzerinde cansız yatan

bütün nesneler ben yanlarından geçerken canlanıyorlar ve bir ışıltı, minik bir ışık yayıyorlar; sonra da kuş olup havada özgürce uçuyorlardı.

Bütün bu uçmaları iyiye yordum.

"Hazır mısınız Bay Terzani?"

"Evet" dediğim anda, çelik kapıları kapatarak kaçıyordu herkes. Ben, loş bir odanın ortasında, belden yukarım çıplak, sırtüstü ve kımıltısız yatıyor, her zamankinden daha derin bir nefes bile almamaya dikkat ediyordum. Bana söylenmiş olan bu pozisyonda kalmalıydım kesinlikle; göğsüme çizilmiş olan kara noktalar, üzerimde yatan cehennem makinesinin ateş gözlerinden çıkan kırmızı ışıkla tam uyum içinde olmalıydı. Ona *Dişi Örümcek* adını takmıştım, çünkü çevremi sarmakta olduğu bu gizemli ağın içine düşmüş küçük bir sinekten başka bir şey değildim.

Dişi Örümcek bana tepeden bakan kocaman bir kafaya sahipti; yavaşça dönüyor, her zaman aynı uzaklıkta olmak üzere bir yanımda duruyor, altıma doğru dönüyor ve sonra yine tepeye çıkıp beni oradan izliyordu; her hareket ettiğinde huzursuz edici bir hışırtı, tıslama sesi çıkartıyordu. Bu kimi zaman bir çağrı, kimi zaman bir inleme, kimi zamansa bir iç çekişi andırıyordu. Onun büyülü ağının tam ortasında tutsak olmuş olan benim, albenisine karşı koymaya hiç niyetim yoktu. Bu -adeta cinsel- birleşmenin beni kurtaracağına karar vermiştim.

Macao kumarhanelerinde defalarca yaptığım üzere yine bir bahse tutuşmuştum; o zaman bütün bir akşamımı *black jack* masasında tükettikten sonra Hong Kong'a dönecek parayı ayırır ve gerisini ruletin kırmızı ya da siyahına yatırır; topun çırpına çırpına düşüşünü yürek çarpıntıları içinde izlerdim.

Büyük pencerenin koruyucu camı arkasında duran hemşirelerin ve teknik elemanların, başının tam ortasındaki noktadan, bitmek bilmeyen dakikalar boyunca beni tam on ikiden vuran *Dişi Örümceği* izlediklerini biliyordum. Bense nefesime odaklanmıştım; ufak ufak nefesler alıyor ve veriyordum; radyasyonlar hedefi şaşırmasın diye göğsümün yükselmesini, genişlemesini engellemek zorundaydım. Canım yanmıyordu. Aslında hiçbir şey hissetmiyordum; yalnızca şimdiye dek hiç karşılaşmamış olduğum bir gücün, gerçek ve sahici bir *mevcudiyetin* denetimi altındaydım.

Aşırı ölçüde alınan ışının sağlığa zararlı olduğu herkesin bildiği bir gerçek; gebe kadınların ancak zorunlu hallerde ışın almaları, dişçilerin çürük dişleri pek çabuk tedavi eden bu gücü cimrice kullanmaları gerektiğini hepimiz biliyoruz. Tehlike şu ki, bu ışınlar, sınırlı bile olsalar, herhangi bir kanserin ortaya çıkmasına neden olabiliyor. Tamam, diyelim ki göğüs bölgesinden röntgen çektiren biri, radyasyonun sayıldığı birimin ölçüsüyle üç ölçü ışın alıyorsa -bu üç birim bile tehlikeli sayılır- *Dişi Örümcek,* -bir buçuk ay boyunca haftada beş kez olan- randevularımız boyunca bana o birimden üç bin ölçü akıttı.

Dişi Örümceğin ustası ve eğitmeni olan *Işıncı,* yaptığı işi iyi biliyordu. Daha önceki on yedi hastada olduğu gibi bende de bu bombardımanların iyi ve kötü yanlarını hesaplamıştı ve son derece özel bir ekranda sayım yapıyor, tehlikeyi en aza indirgemek için hem yüzeyi hem de vuruşların varması gereken derinliği hesaplıyordu. Bir bilgisayar, vurulması gereken organın üç boyutlu haritasını çıkartıyor; bir başka bilgisayarın ürettiği model, bir dizi denemeden sonra özel, ağır bir metal alaşımdan imal ediliyor ve *Dişi Örümceğin* başına takılıyordu. Bir avcı bilgisayarın ödevi de, bir coğrafî haritada füzelerinin izlediği yolu gözleyerek bombardımanı denetim altında tutmaktı. Olabildiğince kımıltısız durabilmem için bedenimin ölçüsü alınarak alçıdan bir yarım

zırh yapılmıştı ve ben onun içindeydim.

Yapılmasını kabul ettiğim deneysel tedavi; güçlü ışınlarla bedenin özel bir bölgesindeki çıldırmış hücreleri yok edecekti; askerî dilde, hava bombardımanı sırasında bir okulun yıkılmaması ya da sivillerin öldürülmemesi gibi durumlar için kullanılan "yanal zararlar" benim bedenim için de söz konusuydu. Etraftakiler alış-verişlerini yaparlarken sadece tek bir organ bombardıman altında kalıyordu.

Dişi Örümcek'le aşk ilişkim bütün tedavinin en zor bölümü oldu. Belki de iki hafta boyunca hastaneden uzak kaldığım için, şimdi bir zamanlar sahip olduğum umursamazlıkla gitmiyordum oraya. Belki de o pek renkli homeopatlardan o kadar çok doğa ve deva sözcüğü işitmiştim ki, şimdi doktorların ve ilaçlarının tek renk -beyaz- dünyası bana inanılmaz yapay geliyordu. Özellikle de radyasyonlar...

Hiç dokunmasa da *Dişi Örümcek* beni bitkin düşürüyordu; öyle ki kimi zaman, uzun süre ayakta duracak halim kalmıyordu. *Dişi Örümcek*'le buluşmamdan birkaç saat sonra, çok acayip bir ateş bütün içimi kavuruyordu. Derin bir nefes aldığımda, içime bir yangın çekmişim gibi hissediyordum. Bu, şimdiye dek hiç deneyimlemediğim bir duyguydu ama yine de katlanılmaz değildi. Bunun farkına varıyor, üzerinde düşünüyordum ve kısa süre içinde yangın kontrol altına alınıyordu. Çoğu zaman bir şeyi ya da bir insanı dayanılmaz kılan, onun öyle olduğunu düşünmektir.

Bir broşür, bu ışınların beni "radyoaktif" yapmadığı güvencesini veriyordu ama *Dişi Örümcek* bir biçimde bana kemodan daha vahşice davranıyordu ve hayata karşı duyduğum heyecanı kemodan daha çok öldürüyordu. Evden daha az çıkar, çevreme daha az bakınır olmuştum; kendime daha fazla yoğunlaşmıştım ve bu nedenle olmak istediğim yerde -bir üst katta- daha az kalabiliyordum.

Bunun bir bakış açısı sorunu olduğunu biliyordum. Dünyanın

görüntüsünün daha da küçüldüğü her seferinde, sorunlarımız ya da hastalıklarımız bize çok daha önemli görünürler; ölümümüz dehşet verici, hiç düşünülemez gelir. Eğer görüntü genişler, dünya bütünlüğü ve harikuladeliği içinde görülebilirse, ne kadar acı verici olursa olsun, halimiz bu enginliğin, insanlığın bu doğal ve ebedî yinelenişinin bir parçası olarak algılanır.

Televizyonu açtığımda ya da sinemaya gittiğimde bunu çok belirgin bir biçimde hissediyordum. Saçma bir film gördüğümde perişan oluyordum; karnımdaki ya da midemdeki ağrılar bana korkunç geliyordu. Oysa Fellini'nin *Cabiria'nın Geceleri* filminin yeniden elden geçmiş hali gibi güzel bir yapıtla baş başa kaldığımda başıma gelen her şey "o büyük ve korkunç" dünyanın bir ifadesi gibi görünüyordu. Kipling'in kahramanı Kim'e yaşlı Tibetli keşişin sözünü ettiği de o dünya değil miydi? Güzel bir öykünün küçük bir parçasıydım.

İşte bu nedenle sanat, o gerçek olan, o yürekten doğan sanat, hayatımızda bu denli önemlidir. Sanat bizi avutur, bizi yüreklendirir, bizi yönlendirir. Sanat bizi iyileştirir. Bizler sadece yediklerimiz ve soluduğumuz hava değiliz. Bizler aynı zamanda duyduğumuz öyküler, çocukken bizi uyutanlardan dinlediğimiz masallar, kulak verdiğimiz ezgiler ve bir tablonun, bir heykelin, bir şiirin bize vermiş olduğu hazlarız.

Dişi Örümcek bir gün beni her zamankinden fazla sarsınca biraz neşelenmek umuduyla Metropolitan Müzesi'ne gittim. Ama başıma gelen bütün değişimlere rağmen bir özelliğim üzerime yapışıp kalmıştı. Müzelere karşı duyduğum nefret. Hele de Metropolitan gibi ölçüsüzce büyük olanlar. Burada her şeyden çok fazla vardı: Fazla insan, fazla heykel, fazla karmaşa, fazla dükkân, fazla bekçi, fazla ışık, fazla kartpostal, kalem ve tişört. Metropolitan, sanata, Downtown'da Balducci dükkânının gıdaya davrandığı gibi davranıyordu. İkisinde de dünyanın dört bir yanından gelmiş her şeyin en iyisi bulunuyordu. Rönesans resimleri, Yunan

heykelleri ve Moğol minyatürleri; bin bir çeşit makarna; değişik peynir, zeytin ve somon türleri gibiydi. Boğulmaya başladığımı, sindirim zorluğu çektiğimi hissettim ve kendimi dışarı attım.

Benim katlanabildiklerim; küçük, insan ölçeğinde olanlardır. Lahey'de Mauritshuis Müzesi, gençken işe giderken uğradığım ve Rembrandt'ın karısı Saskia'nın elinde bir kadeh şarapla oturduğunu görünce içimin burkulduğu bir yerdi; Lahor Müzesi sanki hâlâ Kipling'in babası tarafından yönetilir gibiydi; Peşaver'deki küçük müzede ise yakın dağlarda bulunmuş bir tek Buda heykeli vardı ve uyduruk bir kaide üzerine öylesine oturtulmuştu. Ama oraya girince insanın içine bütün gününe yetecek kadar neşe dolardı.

Metropolitan Müzesi'ni de beni bunaltan yerler listesine ekledim. Neyse ki evimin yakınındaki Paris Sineması'nda Merchant ve Ivory işbirliğiyle çekilmiş bütün filmlerin toplu gösterimi başlamak üzereydi; bazıları şahane olan ve Hindistan'da çekilenler de bunlara dahildi. Filmler benim kurtuluşum oldu. Hepsini defalarca büyük bir mutlulukla seyrettim ve moralim düzeldi. Keyfim doruklara varmıştı ve orada kaldı. *Dişi Örümcek* beni giderek daha az etkilemeye başladı ve onun ışınlarının zehrinden kendimi nasıl temizleyeceğimi düşünmeye başladım.

Günün birinde bir yolculuk yaparken işime yarayabileceğini düşündüğüm her şeyi içine attığım kutumun üzerinde şöyle yazar:

Şifa bitkilerden gelir
Ve bıçaktan.
Doğru ve ermiş bir insandan
Ve birinin mırıldandığı mantralardan.

İ.Ö. 6. yüzyılda, bugün İran diye bilinen topraklarda yaşamış ve hakkında çok az şey bilinen bir kişinin sözleriydi bunlar. Adı

Zerdüşt idi ve merkezinde ateşin yer aldığı bir din yaratmış ya da yeniden hayata döndürmüştü. Ateş ki, arı kalarak her şeyi arındırır; ateş ki, taraf tutmayarak, bir bilgeyi de deliyi de aynı biçimde ısıtır; ateş ki, ışık; ateş ki, hayat verir; ateş ki her şeyi küle dönüştürerek insana bütün yaratılmışın geçiciliğini hatırlatır. Ve Zerdüşt'ün yazmış, yapmış ve söylemiş olduğu pek çok şeyi de ateşin ta kendisi yakmıştı.

Bu kutsal yazıların özgün olanları İ.Ö. 330 yılında yok edildi çünkü Makedonyalı İskender -biz ona bütün yanlışlarına karşın "Büyük" demeyi sürdürüyoruz- Persepolis kitaplığını içindeki bütün koleksiyonla birlikte ateşe verdi. Geri kalan da İ.S. 7. yüzyıldan kısa bir süre önce Muhammed tarafından Müslüman yapılan Arapların kılıçtan geçirdiği ve yaktığı, tapınakların yerle bir edildiği, bütün halkı bu yeni dine sokabilmek uğruna hoşgörülü Ateş Dini'nin her izinin silindiği savaşlarda yok oldu.

Zerdüşt'ten ve Zerdüştçülükten geriye kalan, yalnızca bu kıyımlardan canlarını kurtarabilen birkaç müminin ezbere öğrenmiş oldukları ve dağdaki bir kayaya kazınmış olduğu için İslam'ın yıkıcı öfkesinin gazabından kurtulan yazıtlardı. Ateş Tapınakları ve Sessizlik Kuleleri, ölülerin cenaze törenlerinden sonra akbabalara bırakıldıkları yüksek yerlerdi ve Zerdüşt dini, elinde kalan bu pek az mekân ve on binlerce Parsi ile varlığını sürdürmeyi başardı. Parsilerin en büyük cemaatleri şu anda Hindistan'ın Bombay kentinde yaşar; bu ülke, -en son Tibet'ten kaçan Budistler gibi- zorbalardan kaçan her müminin kendine sığınak bulduğu topraktır.

Ben Bangkok'tan Delhi'ye taşındıktan sonra Parsiler ile ilgilenmiş, onları bulmuştum.

"Şifa bitkilerden gelir ve bıçaktan. Doğru ve ermiş bir insandan ve birinin mırıldandığı mantralardan," cümlesi de bir yoldaş gibi benim karton kutuma kazınmıştı.

O zamanlar, *kendi şifamı* arayacağımı, bütün bu yollara dü-

şeceğimi bilemezdim. Tek ilgim bitkiler, daha doğrusu bitkilerin bitkisiydi; pek çok halkın söylencesinde yer alan ve yaşam iksirinin elde edildiği o efsanevî bitkiyi merak ediyordum.

Her çağın insanı, doğayı gizli hazinelerin saklandığı kilitli bir sandık gibi görmüş ve ormanların sık ağaçları arasında, dağların sarp kayalıklarında, onu hastalıktan, yaşlılıktan, ölümden kurtarabilecek olan çiçeği, kökü, büyülü otu aramıştır. O dönemdeki planım; modern bakış açısıyla bu yolculuğu yeniden yapmak, büyük olasılıkla var olmayan bu şeye ilişkin bir kitap yazmaktı. Ya da belki var olan şuydu: Uyuşturucudan kurtuluş.

Bu düşünceyi aklıma getiren, İngiltere'de 1935 yılında yayımlanmış son derece tuhaf bir kitaptı. Yazarı, olasılıkla takma bir ad kullanan James S. Lee idi. Özgün adı *The Underworld of the East* olan yapıt, yazarın on sekiz yıl boyunca yaşadığı serüven dolu yolculuğunu konu alıyordu; 1800'lü yılların sonuyla 1900'lü yılların başı arasında İngilizler adına Çin, Hindistan ve Malezya takım adalarında bulunan kömür madenlerinde mühendis olarak çalışmıştı. Öyküyü ilginç kılan, yazarın morfinden kokaine, afyondan haşhaşa kadar her türlü uyuşturucuyu denedikten, bütün bu maddelerin kölesi olduktan ve sağlığı iyice bozulduktan sonra bir kurtuluş yolu bulduğunu anlatmasıdır. Bir akşam Sumatra'nın balta girmemiş ormanlarında, ırmak kenarındaki küçük barınağında otururken, içinde birkaç Malezyalı bulunan bir *sampan* kıyıya yanaşır ve Lee'nin yansıması suya vuran evinin önünde durur. Adanın iç kısımlarından gelen adamlar ona bir demet ot ve kök verip karşılığında afyon almak isterler. Bitki demeti içinde hiç tanımadığı bir ot olduğunu görünce bu değiş-tokuşu kabul eder. Yazarın ilgisini çeken bitkinin meyveleri, tohum doludur.

Bizimki bu tohumları toplar, suda kaynatır ve iyice buharlaştırır. Sonunda ortaya çıkan beyaz tozu evdeki farelerin yiyeceklerine karıştırır. Hayvanların ölmediğini görünce, bunu kendi

üzerinde dener. Sonuç şaşırtıcıdır. Bu tohumlardan elde edilen beyaz toz, bütün uyuşturucuların yaratmış olduğu etkiyi sildiği gibi, hem zihinsel hem de bedensel olarak müthiş bir canlılık verir. Yazar, bu toz sayesinde derin bir temizlenme yaşar, sonunda yıllardır kullandığı şırıngaları pipoları ve benzeri nesneleri kırıp atar. Mucizevi bir şey keşfetmiştir. Buna, Hayat İksiri adını verir.

Doğru mudur bu? Elbette öyle diyemeyiz ama böyle olabileceğinin varsayımı bile beni heyecanlandırıyordu. Sumatra'nın bir yerlerinde gerçekten böyle bir bitki olsaydı, ne çok genç, uyuşturucunun karanlık batağından çekip çıkartılabilirdi! Amacım, James Lee'nin öyküsünü ve onun mekânlara ilişkin tanımlarını okuyarak bu yerleri dolaşmaktı. Bu ipucu beni kim bilir nerelere sürüklerdi!

Yazarın kendisi bile başlı başına bir gizemdi. *The Underworld of the East* kitabını yayımlayan İngiliz yayınevi sayısız başvurumu yanıtsız, beni de bilgisiz bıraktı. Sanki bu öyküyle artık alıp verecek bir şeyleri kalmamış gibiydi; James Lee'nin, hayatına ilişkin başka serüvenleri anlatacağını müjdelediği ikinci kitabı da ortalarda yoktu; belki de hiç yayımlanmamıştı.

Öte yandan, yazarın varlığı uydurma olamazdı. Hindistan Assam'ının ıssız bir bölgesinde sıtma olunca ilk morfin iğnesini yapışı, sonra buna bağımlı olarak kokaine geçişi ve geri kalan öyküler son derece gerçek görünüyordu. Aynı zamanda yaşamakta olduğu dönemle ilgili hayal kırıklığı da son derece gerçek gibiydi. Mesleği yüzünden yeryüzünün derinliklerine inmek zorunda oluşu, bazı arkadaşlarının gaz patlaması ya da galeri çökmesi yüzünden ölüşünü görmesi, James Lee'yi dünyaya ait öyle bir bakış açısına sahip olmaya sürüklemişti ki; bu görüşlere bugün "new age görüşleri" adı veriliyor. Ona göre yeryüzü -Gaia teorisini onlarca yıl önceden haber veren söylemiyle- büyük, karmaşık bir canlıydı ve insanoğlu bütün açgözlülüğüyle bu canlıya hiç saygı göstermiyordu. Hattâ bütün eylemleriyle, onda dehşetli yaralar

içmaktan geri kalmıyordu. Ve, Lee'ye göre yeryüzü bu asalaktan kendini korumak için onun üzerine hastalıklar, depremler, kuraklıklar, seller, kıtlıklar, patlamalar, fırtınalar ve yangınlar püskürtüyordu.

"İnsan bilimiyle büyük adımlar atacaktır," diye yazıyordu; sentetik yiyecekler yaratacak, yapay olarak ısınan ve havalandırılan yeraltı kentlerinde yaşayacak, yavaş yavaş sönmekte olan güneşin yerini alabilecek ısı kaynakları üretebilmek için sürekli olarak yeryüzünün daha derinlerine inmek zorunda kalacaktı. İnsanoğlu bütün yolları deneyerek ömrünü uzatmaya uğraşacak ama sonunda savaşı kaybedecekti. Yazarın bütün bu çevreci kaygısı, *ante litteram* bir özellik taşıyordu ve son derece samimiydi. İşte bu adamın "mucizevî" bitki hakkında yalan söylemiş olması mümkün müydü?

Benim ilgimi daha da çok artıran, bir uzmanın tepkisi oldu. Uzun bir süre bitkiler üzerinde çalışmalar yapan İtalyan bir kimya uzmanı dostuma kitabın fotokopisini yolladım ve bu bitki hakkında bir şeyler bilip bilmediğini sordum. Aldığım yanıt çok şaşırtıcıydı: Evet; burada sözü edilen *Mitragyna* bitkisi olabilirdi. Bunlar, tahtası değerli olmayan bodur ağaçlardı. Koyu renk tohumları olan ve minik kavunlara benzeyen meyve verirlerdi. On iki ayrı türü biliniyordu. Shellard adındaki bir Amerikalı 70'li yıllarda bu bitki üzerinde ayrıntılı bir çalışma yapmıştı ve tohumların aynen James Lee'nin tanımladığı etkileri yaratan bazı alkaloidler içerdiğini bulmuştu. Kimyager dostumun mektubu şöyle bitiyordu: "Beni en çok şaşırtan, ilaç sanayiinden hiçbir kuruluşun bu sonuçları değerlendirmemiş ve kullanmamış olmasıdır. Nedenini hiçbir zaman anlayamadım!" Tanrım! İşte bu neden, benim niyetlendiğim bu gezinin, yeni bir öykünün ilk adımı için harika bir basamaktı.

Kimyager arkadaşımla uzun süre e-posta aracılığıyla yazıştık ve sonunda her şey, başka notlar, gazete kupürleri ve eski Sumat-

ra haritalarıyla birlikte benim karton kutuyu boyladı. Zerdüşt'ün ve ondan 2600 yıl sonra James Lee'nin bitkilerin şifalı güçlerine ilişkin deneyimlerini araştırmak için yollara düşmek hayali beni heyecanlandırıyordu. Bu bitkinin nasıl olup da unutulduğu ya da özellikle gizlendiği de ayrıca ilgimi çekiyordu.

James Lee ve onun mucizevî bitkisinin izlerini takip etmek fırsatını yaratamadım ama yine de tam anlamıyla "iyileşmek" için olmasa bile, bilimin son derece yapay tedavilerinin bedenime akıttığı zehirlerden arınmak için doğal bir yol ararken aklıma ilk gelen, bitkiler oldu.

Bir akşam, son tarot derslerimden birine giderken, Open Center'in girişinde ünlü bir şifalı bitki uzmanının, bir *herboristin* kurs vereceği ilanını gördüm. İşte tam olarak aradığım buydu! Ona telefon ettim, durumumdan ve kendisini ziyaret etmek istediğimden söz ettim. Randevuyla çalışıyordu. Benim için bir tarih ve saat belirledi ve ben o sabah yola koyuldum: Sumatra'ya değil; New Jersey'e gidiyordum.

Yağmur yağıyordu ve New York, yağmur altındaki bütün kentlerin çok iyi tanıdığı o hüzne bürünmüştü. Kurumuş toprağın suyla canlandığında yayılan o güzel koku yoktu; insanlar, hele şemsiyesi olmayanlar olabildiğince az ıslanmaya çalışarak büzüşüp küçüldükçe küçülüyorlardı; kent, doğada yağmura eşlik eden o coşkudan yoksundu! Varlıklı Manhattan'da bulunan ayrıcalıklı ve korunaklı gözlemevimde yaşayarak New York'un kent hayatı hakkında ne kadar yetersiz bir izlenim edindiğimi düşündüm.

Temiz ve devasa büyüklükteki otobüs garı, her biri kendi sırt ya da el çantasını yüklenmiş, gözlerini önündeki sentetik yiyeceklerle dolu plastik tabaklara dikmiş yapayalnız insanlarla doluydu ve bu manzaranın insanın yüreğini burkan bir havası vardı. Çok insan vardı ama hoparlörlerden yükselen sesler dışında

ortalığa büyük bir sessizlik egemendi.

Lincoln Tüneli'nin karanlığında yol almak bir sınır aşmak gibiydi sanki. Karanlıktan çıktığımız anda öteki Amerika'daydık; birbirini izleyen park yerleri, eğreti evler, lokantalar ve otelcikler... Hepsi geçici, hepsi tek mevsimlikti. Gözlerimi nereye çevirsem Amerikan bayrakları görüyordum: Benzin istasyonları, postaneler ve itfaiye istasyonlarının önündekiler koskocamandı; evlerin bahçelerinde ve pencerelerinde de büyük bayraklar asılıydı. Yol boyunca yüzlercesine rastladığım ve hepsi de satılık olan kullanılmış otomobillerin camlarına ise küçük bayraklar takılmıştı.

Nazik ve pek iri bir kişi olan otobüsümüzün sürücüsü de bembeyaz ütülü gömleğinin koluna minik bir Amerikan bayrağı dikmişti. Uyuklamaya başladığım için, gideceğim yere vardığımızda beni uyandırması için onu tembihlemek gereğini duydum.

Kendimi ne hallere soktuğumu, bitkileri ve çiftçi olan dedelerimin toprakta sağlığa yararlı olan her otu nasıl tanıdıklarını düşünüp içten içe gülerek uyuyakaldım. Ben çocukken, karnın mı ağrıyor, üşüttün mü, bağırsakların mı bozuldu, hemen birileri kırlara çıkar ve elinde bir otla dönerdi. "Bunu kaynat ve akşam yatarken iç!" derlerdi. Doğa herkesin ilk başvurduğu doktordu. Bir bitkinin yapraklarını, çiçeklerini, tohumlarını, kabuğunu tanımak yeterdi. Hayatım boyunca bütün bu bilgeliğin giderek gözlerimin önünde yok oluşunu izledim. Annem bile öksürdüğüm zaman ninemin bitkilerden yaptığı yakıyı göğsüme koymaktan kaçınırdı. O, hemen eczaneye gidip daha modern, daha kimyasal bir şey almayı yeğlerdi. İlaç daha pahalıydı; demek ki beni iyileştirmek için daha fazla güce sahipti.

Bütün kadim uygarlıklar şu ya da bu biçimde, doğanın gözler önüne sergiledikleri dışında; ormanların kuytusunda, dağların geçitlerinde gizlediği daha özel, daha ender, daha mucizevî bitkileri olduğu konusunda hemfikirdiler. İnsan eliyle yetiştirilme-

den ve bir sanayi ürünü haline gelmeden önce, Çinliler *ginseng*'in toprağın insan formundaki özü -ve gerçekten insana benzerdi bu bitki-, bir peri olduğunu düşünürlerdi; *ginseng* sadece çok yükseklerde yetişen, binlerce derde deva olan bir bitkiydi. Hele hele yaşlanmayı önlemekte birebirdi.

Hintliler için, *Veda*larda bile sözü edilen ve yogilerin bunu içerek iki yüz yaşına kadar yaşadıkları söylenen ölümsüzlük bitkisi *soma* sadece Himalayalar'da, dört bin metreden daha yüksekte yetişen bir sarmaşıktı. Bugün -bir zamanlar var idiyse bile- böyle bir sarmaşıktan kimsenin haberi yok.

Peki bizler yüzyıllardır neden ökseotunun uğurlu bir bitki olduğunu düşünürüz? Bunun nedenini biliyor muyuz? Kadim *Druidler* onu altın orak ile kestikleri için mi? Pek çok halkın folkloruna gizem dolu, kutsal bir bitki olarak girdiği, pek çok hastalığın, özellikle ruhsal olanların şifasında kullanıldığı için mi? Bilmiyoruz. Yine de özellikle Noel zamanında hepimiz, şans getirsin diye kapımıza bir ökseotu dalı asıyoruz; meşe, çam, kayın gibi ağaçlara sarılarak, ağaçların öz suyunu emerek onların yapraklarının sararmasına, ağaçların uykuya dalmasına neden olan ama kendi yeşilliğini böyle koruyan bu tuhaf asalaktan medet umuyoruz.

Bir bitki olarak ökseotu hiçbir işe yaramaz. Ne odunu, ne yaprakları kullanılır. Bilimsel olarak konuşmak gerekirse, meyvelerinin hiçbir özelliği yoktur. Ama kış geldiğinde ormanlarda yaşayan güvercinleri hayatta tutan da bu meyvelerdir ve Almanya'da son zamanlarda açılan bir klinikte bazı kanser türlerinin bu ökseotu yemişlerinin özüyle iyileştirildiği doğrudur.

Belki de Erich von Däniken gibi, biz insanların tanrı-astronotlar uygarlığı tarafından bu topraklara yerleştirildiğimizi ve yeryüzünde bir süre yaşadıktan sonra, bizim onların engin bilgi ve bilgeliklerini değerlendirmeyi beceremememiz yüzünden hayal kırıklığına uğrayarak uzak gezegenlerine döndüklerini savunan kişiler haklıdır. Bize kalsa onları unutacaktık. Yeryüzünde

var olan piramitler, Stonehenge taşları, Maya kabartmalarında ve Orta Amerika örenleri arasında bulunan insan heykelleri arasındaki tuhaf figürler gibi olağanüstü yapıların varlığını ancak dünya dışı bir ırkın olağanüstü zekâsı ve çok ileri teknolojisi açıklayabilir.

Sürücü, uyandırmayı unutmadı ve ben aklım tanrı-astronotlar gezegenine takılı bir halde otobüsten inip kendimi sanki bir akşam önce bir dehşet filmi çevrilmek üzere kurulmuş bir kasaba dekorunda buluverdim. Belki de kaldırımda yürüyen şu solgun ve kötü giyimli kadınlar tam şu anda çevrilmekte olan filmin oyuncularıydı. Sabahın onuydu ama bazıları hâlâ belirgin olarak sarhoştular. Evlerin hepsi küçük, tek katlı, ahşaptı ve pek çoğu boş olanların kapısında "satılık" ilanı asılıydı. Yine de, duraktan şifalı bitki uzmanının adresine doğru yürüdüğüm iki yüz metre boyunca bir "holistik şifa merkezi", bir "meditasyon ve yoga merkezi" bir de "kiropraktik masaj uzmanı"nın tabelası ile karşılaştım.

Benim aradığım şifalı bitki uzmanı da çürümeye yüz tutmuş ahşap bir yapıda yaşıyordu. Cephenin mavi boyası yer yer dökülmüştü. Biraz erken geldiğim için kapının dışında bulunan plastik bir tabureye oturdum ve çatıdan usulca yerdeki plastik halıya damlayan yağmuru seyrettim. Kapının arkasından gelen seslerden, şifalı bitki uzmanının benden önceki hastayla ilgilenmeyi bitirmek üzere olduğunu anlamıştım. Ona "karmik ilişkilerden" ve kendi hayatının da bu ilişkiler sayesinde nasıl düzeldiğinden söz ediyordu. Bir kadın ona meslekî yaşamını hareketlendirmesini salık vermişti. O da ona hak vererek şimdi "kendini gerçekleştirmiş" bir kişi olmanın tadını çıkartıyordu. New York'taki *Open Center'de* eğitim veriyordu!

Ya benim karmik ilişkilerim? Yıllardan beri Hayat İksiri'ni

aramak üzere yollara düşmeyi hayal ediyordum ve şimdi kendimi Sumatra'nın balta girmemiş ormanları yerine New Jersey'in bir işçi kasabasında, tanınmamış bir şifalı bitki uzmanının delik çatısı altındaki bekleme odasında bulmuştum!

Buluşma son derece keyifli ama bir o kadar da yararsız geçti. Kırk yaşlarını geçkin şifalı bitki uzmanı hanım, hiç makyajsız, uzun ve beyaz eteğiyle şişmanlığını örtmeye çalışan, at kuyruğu yaptığı sarı saçları beline kadar inen hoş bir tipti. Beni büyük bir nezaketle karşıladı, yere oturttu, kendi de bir kilim üzerine bağdaş kurdu ve minik bir yükseltide duran Buda heykelinin önünde, benim için olduğunu söylediği bir tütsü yaktı. Stüdyosu beyaza boyanmış, "new age" ve Uzakdoğu dükkânlarında satılan incik cıncıkla süslenmişti. Yerde oturmak benim için son derece doğaldı -uzun yıllardan beri böyle okur ve yazarım- ama öteki hastalarının bu durumu nasıl karşıladıklarını merak ettim.

Söze feminist bir yaklaşımla başladı. Geçmişte doğaya ilişkin herhangi bir bilgisi olanlara kuşkuyla yaklaşılmış ve otlarla şifa dağıtan pek çok kadına cadı gözüyle bakılarak yakılmışlardı. Sonra modernliğe karşıt bir savunma yaptı. Dinsel ve bilimsel dargörüşlülük yüzünden örneğin Kızılderililerin "animist" inançları yok olmuş, bizi çevreleyen dünyayla bağımız kopartılmıştı.

"Böyle olunca; sezgisel, doğayla ve onun güçleriyle ilişki kurabilen yanımızı yitirdik. Ben bunu yeniden keşfetmeyi ve hayata döndürmeyi arzuluyorum," diyerek bana neden bu yolu seçtiğini açıkladı; "Bitkiler, tanrısal olanla yeniden ilişki kurmanın bir yoludur".

Onu çok sevimli bulmuştum; söyledikleri hoşuma gidiyordu. Anlattıkları bana yabancı değildi ve pek çok konuda onunla aynı düşüncedeydim. Ama bunca yolu boşuna aştığım ortadaydı. Benim aradığımı, aşina sözlerde ya da içten bir insanda bulmam olanaksızdı. Bunu o da anlamıştı ama yine de konuşmayı sürdürdük. Kanserden, bağışıklık sisteminden, bana önerebileceği şey-

lerden söz ettik. Aynen *Ateşyiyen*'in yaptığı gibi, her gün klorofil almamı önerdikten sonra Çin otlarından elde edilen iki özü ve New Hampshire'deki bir kişiye ısmarlamam gereken bir deniz yosununu da reçeteye ekledi. Bol bol havuç suyu içmemi, sık sık mantar, özellikle de *shütake* mantarı yememi önerdi. Sonra durumun saçmalığından benden çok utanarak, onun tedavisinin en önemli kısmının ben ayrıldıktan sona yollayacağı pozitif enerji olduğunu söyledi. Gülmemek için kendimi zor tuttum ve onu kırmamak için istediği paranın biraz daha fazlasını verdim.

Dönüşte otobüsü güzel bir zenci kız kullanıyordu; onun gömleğinin kolunda da Amerikan bayrağı dikiliydi. Yolcular ise sessiz zombilerdi ve ben de onlardan biriydim.

Otobüs garından benim inime uzanan yol, Amerika ile barışık yaşamak isteyen birinin aşmaması gereken türdendir. Yoksullar için giysiler satan dükkânlarla dolu bu sevimsiz mahalle, yalnız insanlar için kafeler, "sadece yetişkinler" için olan porno dükkânları ile doludur. Üzerimdeki hüznü silkelemek için yönümü 5. Cadde'ye çevirdim ve burada ansızın her şey değişti. Şık butikler, kitapçılar, pahalı restoranlar ve eczaneler gördüm. Ama Hintlilerin dediği gibi, benim gözlerim yalnızca her lambanın yanı başındaki gölgeyi görmekte ısrar ediyordu.

Bir trafik ışığında yeşil yanmasını beklerken karşımdaki binanın birinci katındaki sahne dikkatimi çekiverdi; onlarca kadın ve erkek büyük pencerelerin arkasında yüzleri kıpkırmızı, ter içinde koşuyorlar koşuyorlardı ama hepsi de oldukları yerde kalmayı sürdürüyorlardı. Elbette ilk kez bir spor salonu görmüyordum ama iş saati biter bitmez yağlarını ve doyumsuzluklarını eritmek için soluğu bu mekânlarda alan gençler, bir anda bana bütün bu uygarlığın anlamını özetleyiverdiler: Koşmak için koşmak, hiçbir yere varmamak için gitmek.

Kendimi, bir keresinde Dalai Lama'nın erkek kardeşinin anlattığı öyküdeki Tibetli gibi hissettim. 1950 yılında, o zamana dek Tibet'ten hiç çıkmamış olan keşişlerden ve memurlardan oluşan bir delegasyon, İngiltere'nin ülkeleri için neler yapabileceğini görüşmek için Londra'ya davet edildi. Onlar yoksul, ilkel ama güzel mi güzel bir ülkeden geliyorlardı. Büyük boş mekânlara, rengârenk bir doğaya alışıktılar ve kendileri de cübbeleri, paltoları, şapkaları ile rengârenktiler. Londra'da büyük bir zarafetle karşılandılar ve kenti görmeleri için gezdirildiler. Günün birinde, rehberleri önderliğinde kendilerini bir metroda buldular Tibetliler. Yer altında dolaşan bunca insanı görünce dehşete kapıldılar! Siyahlar giyinmiş, başlarında yuvarlak bir şapka taşıyan adamlar yürüyen merdivenlerde gazete okuyorlar, kalabalık şu ya da bu treni kaçırmamak için koşuyor; kimse kimseyle konuşmuyor ve gülümsemiyordu! Tibetlilerin başkanı merhamet dolu bir tavırla rehbere döndü ve şöyle dedi: "Sizin için ne yapabiliriz?"

Biliyorum. O Tibetliler de artık yok. Onlar da bugün Londra'dakiler gibi yaşamayı ve durdukları yerde koşmayı hayal ediyorlar. Ama temeldeki soru yine değişmiyor: Kim daha ilkeldir?

Cebimde şifalı bitkiler uzmanı hanımın reçetesi; bana önerdiklerinin bazılarını belki bulabilirim diye bir vitamin dükkânına girdim. Olası bütün vitamin karışımlarının ve sarmısak, soğan ve ginkgo özlerinin bulunduğu koca plastik kutuların arasında bir *Homeopatik Takım* gördüm. Bu gösterişli kutunun içinde yer alan beş şişeciğin her birinin üzerindeki etikette devanın adı yazılıydı. Benimki de bunların arasındaydı! Kollarım iki yana düşüverdi! *Benim* devam, ben ona pek çok kişiye sora sora ulaştığım, o sisli vadilerde otomobil kullandığım, benim için açık tutulan Fellinivari eczaneden aldığım için değerliydi ve işe yarıyordu! Şimdi, Manhattan'ın göbeğindeki bu sıradan dükkânda, üzerinde bir "kullanım kılavuzu" ile sergilenirken hiçbir değer taşımıyordu. Aynen bütün ötekiler gibi: Master Hu'nun *çi gong*'undan Open

Center'deki Kundalini Yoga kursuna, New Jersey'deki meditasyon merkezinden güzel cadının otlarına kadar hepsi böyleydi.

Gördüğüm her şey bana yolunu şaşırmış gibi görünüyordu. Hiçbir şeye ve hiç kimseye saygı duyulmayan bu toplumda herkes kendini özgür sanıyor, her şeye hakkı olduğunu düşünüyordu ama sonunda ellerinde kalan yalnızlık ve hüzünden başka bir şey değildi.

50. Cadde'ye vardığımda benden biraz daha genç, kötüce giyimli, hasta gibi görünen bir adam gördüm; belli ki New York'un dışından, kenti ziyarete gelmişti ve bir Vietnam lokantasının önünde durmuş, karısının fotoğrafını çekmesini bekliyordu. Bu fotoğrafı Vietnam'da askerken çektirdiği eski fotoğrafının yanına koyacağını tahmin ettim. İçimden gidip onu kucaklamak geldi. Onunla ortak bir noktamız vardı. Saygon'a, çürümüş sebze kokusuna, hayatlarımızın çok daha özel olduğu o zamanlara duyduğumuz özlem.

Haftalar ve aylar geçti; hayatın o tuhaf çelişkilerinden bir başkasıyla, kanser hastalarının en çok korktuğu anla yüzleşmemin zamanı geldi. Bir hasta olarak geçireceğim son gün. Pek çok kimse için korkutucu olan, hastalığın pençesine düşmektir. Benim korkum ise "daha önceki dönem"in pençesine düşmekti.

Benim o harika *Uğurlu* doktor hanımım, yüzünde onarılmış otomobilin anahtarlarını sahibine teslim eden tamircinin taşıdığı mutlu gülümsemeyle "Her şeyi yaptık. Artık rahat olun. Normal bir hayat yaşayın ve üç ay sonra geri gelin," dedi.

"Normal bir hayat" mı? Yapmak istediğim en son şey buydu. Gidip eskisi gibi yaşamak mı? Yeniden tekdüzeliğe düşmek mi? Gazeteler, röportajlar, diplomatlarla akşam yemekleri, yazılacak haberler, otuz kat çıkan bir asansörde yapılanlara benzeyen ve insana keşke merdiven çıksaydım dedirten gereksiz konuşmala-

ra geri mi dönecektim? Söyleşiler mi? Asla ve asla!

Ben bunun için mi "onarılmıştım"? Öyleyse buna pek değmemişti. Hem sonra; ben kanserimin herhangi bir biçimde daha önce yaşamış olduğum hayat yüzünden ortaya çıktığını düşünüyordum ve bu nedenle şimdi bambaşka bir hayatın hayalini kuruyordum. Üstelik bedenim de artık aynı beden değildi. Cerrahın bir asistanı tarafından beceriksizce dikilmiş karnımdan bir fıtık fışkırıyordu, saçlarım yeniden ama zar zor çıkıyordu ve bütün hareketlerim yavaşlamıştı. Kendim de değişmiştim; şimdiye dek hiç varmadığım biçimde ölümlü olduğumun bilincine varmıştım. Bambaşka düşünüyor, bambaşka hissediyordum. Dünyanın geri kalanıyla ilişkim artık çok değişmişti.

Bütün bunlar benim için son derece açık seçikti. Ama başkaları için değildi. Asıl girişmem gereken savaş, bu başka türlü yaşamayı istemek savaşı olacaktı; kemoterapi ya radyoterapi karşılaşmaları değil... Çünkü hastanın çevresinde oluşan iyi niyetli bir ekip ona hastalığın geçici, hattâ geçip gitmiş bir şey olduğunu ve "öncesine" geri dönmenin en arzu edilir durum olduğunu dile getirmek için sözleşmiş gibi davranır. Bu ekip doktorlardan, aileden, en yakın arkadaşlardan oluşmuştur. Herkes son derece iyi niyetlidir. Her biri, "normale" dönmek istemeyen kişi için kaygılanır ve "Haydi, cesaret; göreceksin her şey eskisi gibi olacak!" der durur.

Hastaneye veda ettiğim ve kendimi Kofi Annan ile eşinin sofrasında konuk olarak bulduğum akşam da aynı şey oldu. Annan hakkında bir kitap yazan çok eski bir dostum New York'a gelmişti ve ona benden söz etmiş; sonra da bana bir sürpriz yapmak için onları, "normalliğe dönüşümü" kutlamak için beni yemeğe çağırmaları konusunda ikna etmişti.

Hayır diyemedim. Son derece keyifli bir akşam oldu ve ev sahipleri inanılmaz derecede sıcakkanlıydılar. Ancak Doğu Yakası'nda bulunan evlerinden çıktığımda "gazeteci-ben" kimliği-

mi artık taşımadığımı fark ettim. Sorular sormak, Birleşmiş Milletler Başkanı'nın şu ya da bu konuda neler düşündüğünü merak etmek yerine ve belki de bunca zamandır susup oturduğum için, en çok ben konuşmuştum ve bütün akşam boyunca aynı konuyu pek çok başka bakış açısından ele alarak anlatmış durmuştum.

Ahlak anlayışını politika ve ekonominin önüne koyması gereken kişinin o olduğunu, dünyanın gözü önünde olmasına yarayan bu platformu herkesin beklediği o sesi duyurmak için kullanmasını istemiştim ondan. Bu, sadece aklın değil, yüreğin sesi olmalıydı. Dünya bu oburluktan ve şu ya da bu gücün çıkarlarından sıyrılmalıydı. Birisinin çıkıp insanın kendi ailesine, kendi firmasına ve kendi ülkesine daha yüksek değerler yüklemesi gerektiğini anımsatmalıydı. Şu anda bunu yapabilmek için bütün avantajlara sahipti. Kökeni, eğitimi, derisinin rengi, yeniden seçilmek zorunda olmayışı... Bu harika bir bileşimdi. Dünya için şanslı bir fırsattı. İnsanlığın "büyük" bir kişiye gereksinmesi vardı. Bu iş ona düşüyordu.

Her ikimizin de Kaplan yılında doğduğumuzu ve pek yakında altmış yaşımızı kutlayacağımızı keşfettik. Bunun, kalabalıktan sıyrılıp her şeye daha yukarıdan bakmak için harika bir dönem olacağı konusunda söz birliği ettik. İşte, üstlendiği rol ne olursa olsun bir insanın işine geleni değil, doğru olanı yapması gereken an bu andı. Ölümden de konuştuk ve ben ona "sonradan" temkinli davranmış olmakla hatırlanmak isteyip istemeyeceğimizi sordum. Neşeyle güldü ve sanki bana bir sır verirmiş gibi, danışmanlarının ona sürekli temkinli davranması gerektiğini anımsattıklarını söyledi.

"Hepsinin işine son verin," dedim.

Bana deli gözüyle bakmadığını sanıyorum. Hattâ, birbirimizi anlamış olduğumuzu hissettim.

Eve yürüyerek döndüm. Yağmur çiseliyordu ve ben bu derinin altında kendimi yeni ve iyi hissediyordum.

Hindistan

Hindistan'ı sevenler onu neden sevdiklerini tam olarak bilemezler. Pistir, yoksuldur, hastalık kaynar; kimi zaman hırsız ve yalancıdır; çoğu zaman pis kokar, acımasızdır, umursamazdır ve namussuzdur. Yine de onunla bir kez tanışan, bir daha onsuz yapamaz. Ondan uzakta kalanın burnunun direği sızlar. Ama aşk böyledir: İçgüdüsel, açıklanamaz ve çıkarsız.

Âşık olanlar mantık aramazlar; hiçbir şeyden korkmazlar; her şeye razıdırlar. Âşıklar kendilerini özgürlük esrikliğine kaptırırlar; bütün dünyayı kucaklayabileceklerini ve bütün dünyanın onları kucaklamakta olduğunu zannederler. İlk karşılaşmada onu sevmeyebilirsiniz ama o sizi en kısa sürede müthiş bir coşkuya sürükler. Herkese, yaratılmışın bir parçası olduğunu hissettirir. Ve onun büyüsü işte buradadır.

Birkaç bin yıl önce Hint bilgeleri *rişi*ler, "gören kişiler", hayatın "bir" olduğunu sezdiler; kuşaktan kuşağa bir dinsellik içinde yenilenerek geçen bu deneyim, insanlığın uygarlaşması ve bilincinin gelişmesi konusunda Hindistan'ın gösterdiği en büyük katkının çekirdeğini oluşturdu. Her hayat, ister benimki, ister şu ağacınki olsun, hayat denen o binlerce biçimlik bütünün parçasıdır.

Artık Hindistan'da bunun böyle düşünülmesine de gerek kalmamıştır; halkın ortak duygusu olmuştur. Solunan havanın içinde bulunur. Sadece orada bulunmak bile bu kadim görüşle uyumlanmak anlamına gelir. Yeni sesler, yeni boyutlarla uyum içine girmek için insanı hiç zorlamaz. İnsan Hindistan'dayken

her yerde olduğu o insan olmaktan çıkar. Burada bambaşka heyecanlar duyulur. Hindistan'dayken insanın aklından bambaşka düşünceler geçer.

Bunun nedeni, belki de zamanın Hindistan'da düz bir çizgi değil de bir çember olarak algılanmasındandır; burada geçmiş, şimdi ve gelecek bizde olduğu gibi bir değere sahip değildir; her şeyin yinelendiği, ilerlemenin sadece bir yanılsama olduğu bilindiği için, insan eyleminin amacı gelişme değildir.

Burada, duyuların algıladığı gerçeklik genel bir "hakikat" olarak kabul edilmediği, "Son Gerçeklik" olarak görülmediği için Hindistan bütün bunlara inanmayanlarda bile öyle kopuk bir ruh hali yaratır ki, bu, ülkeyi son derece özel, kimi zaman gerçekten korku verici ama eninde sonunda kabul edilebilir kılar. Kabul edilebilir, çünkü hayatın kendisi böyledir: Hayat her şeydir ve her şeyin zıddıdır, şahanedir ve acımasızdır. Çünkü hayat aynı zamanda ölümdür ve acı olmadan haz olamayacağına göre, sıkıntı olmadan mutluluk da olamaz.

Dünyanın başka hiçbir yerinde zıtlıkların birlikteliği -güzellik ve canavarlık, zenginlik ve yoksulluk- Hindistan'da olduğu gibi dramatik ve yüzsüz değildir. Ama varoluşun engellenemeyen bu iki kutupluluğu *rişi*leri gizli anlamı aramaya yöneltmiştir; bu anlam bugün bile arayış içinde olanlar için ruhsal bir katalizatördür.

Bu değişimi yaşamak için Hindistan'a adım atmak yeterlidir. İnsan burada her şeyden önce kendini huzurlu hisseder. Hem kendisiyle, hem dünyayla barış içindedir. Hindistan'a vardığım zaman artık sakin olabilmek için, başka yerlerde dönüp duran kaleydoskopumu güzel bir renge sabitleyebilmek için ilaç almaya gereksinmem yoktu. Devanın kendisi burada her yandaydı. Özel hiçbir şeyde ama her ayrıntıdaydı.

Yıllar önce kesin olarak yerleşmek üzere Delhi'ye geldiğimde arkadaşım Dieter Ludwig bana "Hindistan insanın hayatını kısaltan bir deneyimdir," demişti. Sonra da eklemişti: "Ama aynı

zamanda hayata anlam katan bir deneyimdir."

Çok eski, çok sevdiğim fotoğrafçı dostum Dieter, onuruma bir hoş geldin partisi düzenlemiş ve beni çoktan beri orada yaşamakta olan meslektaşlarımla tanıştırmak istemişti. Kendince beni tehlikelere karşı uyarmak, aynı zamanda gazetecilik mesleğimi -genellikle bu meslekte bir başlangıç noktası olan- Hindistan gibi bir yerde bitirme seçeneğimden ötürü kutlamayı düşünmüştü. Çatı katındaki, ailesinin üyeleri gibi söz ettiği bitkiler ve sarmaşıklarla dolu *barsati*sinden güneş batışında turkuvaz göklere yükselen ve ayakları dibinde karınca gibi kaynayan sefil insanlara bir teselli olsun diye yapılmış gibi duran Moğol anıt-mezarının kubbesini seyrediyorduk. Savaş sırasında Hindiçin'de tanışmıştık ve o benden çok önce, -bu, hayatını kısaltacak olsa bile hayatın anlamını aramak için buraya yerleşmişti.

New York'un hijyenik güvenliği içerisinde geçirdiğim aylardan sonra yeniden Delhi'ye indiğimde ilk iş olarak, bitkileri arasında yaşayan onu görmeye ve beni o zaman çok etkilemiş olan o cümlesini anımsatmaya gittim. Hayatın anlamını aramak şimdi benim için her zamankinden çok daha gerçekti.

Kemoterapi ve ışın tedavisi görmüş, kesilip biçilmiş halimle hastalanmamaya her zamankinden daha çok dikkat etmeliydim ve Hindistan'a gelen her temkinli turist gibi davranmaya özen göstermeliydim. Kaynatılmamış su içmemeli (bu nedenle sana sunulan suları içmemelisin); çiğ sebze yememeli ve ne olduğu belirsiz, defalarca kullanılmış bir yağda kızartılmış hiçbir şeyi ağzıma sürmemeliydim. Güçsüz ve kırılgandım. Bedenim yediğine, içtiğine dikkat etmek zorunda olabilirdi ama ruhum -ya da bambaşka şeylerle beslendiği için bunları önemsemeyen yanım- buraya varınca kanatlarını açıvermişti.

Amerika'da geçirdiğim onca zamandan sonra Delhi'ye dönmek gerçekten bir aşk nesnesiyle buluşmak gibi yürek paralayıcı bir sevinçti. Her konuda bir açıklaması olan mantık, etkililik,

mükemmel düzen dünyasından ayrılıyor ve mantığın yerini, ilk karşılaşmada anlamsızlığa ve hemen sonra deliliğe bıraktığı bir yere geliyordum. Bu dünyada her şey eğretiydi; tek kesinlik, her şeye egemen olan kesin olmama duygusuydu.

Hindistan'da hiçbir konuda emin olamazsınız. Telefon hattı hemen her zaman kesiktir (bu nedenle mümkünse iki hat alınır), elektrik saatlerce gelmeyebilir, voltajın oynaklığı yüzünden faks sürekli bozulur, evin karşısındaki genel tuvalette şakır şakır akan sular sizin eve kadar yayılır çünkü birisi musluğu çalıp gitmiştir ve böylece günlerce evde sular akmaz. Ne var ki Hindistan'da buna alışılır, kabullenilir ve kısa bir süre içinde hiçbir şeyin gerçekten dramatik ve çok önemli olmadığı düşüncesi benimsenir. Zaten bunların hepsi benzer biçimlerde defalarca yaşanmıştır ve yeniden yaşanacağı kesindir. Hindistan yine kendi olarak kalmayı sürdürecektir ve bu da insanı rahatlatır. Hindistan kendini insanî değerlerinle hissedebileceğin, elbette ölümlü olduğunu anımsayacağın yerdir; sadece biz Batılıların rejisörü olduğunu ve gidişatını kendimizin belirleyeceğini düşündüğümüz bu çok büyük ve çok anlamsız gösteride rol almış ve sahneden inmiş pek çok insandan biri olduğunu ancak burada anımsarsın.

Manhattan'ın göbeğinde, kapısında smokinli bir görevlinin durduğu, otomatik çamaşırhaneye, bozulan her şeyi anında onarmak için bekleyen teknisyenlere sahip lüks bir yapıdan çıkıp gelmiş; kendimi Delhi'nin ortasında eski, yıpranmış bir apartmanda bulmuştum; trafiğin ortasında huzur içinde dolaşan ineklerden biri, bizim evin girişini kendine ahır yapmaya karar vermiş ve buraya yerleşmişti.

New York'ta olduğu gibi burada da köpekler vardı; ama bunlar Central Park'ta rastladığım bakımlı, tasmalarında adları, adresleri, telefon numaraları yazan cins köpekler değildi. Buradaki sıska piçler, başıboş sürüler halinde dolaşıyorlardı. Onlarla, komşum olan, benim yaşlarımdaki, ufak tefek, sıcakkanlı Kuchlehar

maharajının yeğeni Bhim Dewarma ilgilenirdi. Çocukluğunda sayısız odası olan bir sarayda büyümüştü; yüzlerce file sahipti. Şimdi yaşadığı küçük apartman dairesinden yanında aşçı-uşağı ile çıkıyor, mahallemizin yüzlerce sokak köpeğine yemek dağıtmaya başlıyordu; ister rüzgâr essin, ister yağmur yağsın, dışarı çıkıyor ve döküntü arabasında yaralı ya da ölmek üzere bir sokak köpeği ile dönüyordu.

Roberto Rossellini'nin yıllar önce çektiği ve bir başyapıt niteliğinde olan Hindistan belgeselinde, köylerde insanlarla hayvanların nasıl birlikte ve içli dışlı yaşadıklarını görmüştük. Bu hâlâ böyle, hattâ kentlerde bile durum değişmedi; insanların, hayvanların ve bitkilerin aynı şeyin değişik yüzleri olduğu, aynı varoluşun değişik evrelerini temsil ettiği hiç durmadan anımsanıyor.

Saat farkının da etkisiyle, içimdeki çalar saat beni gün doğarken uyandırdı ve böylece daha ilk sabahımda Delhi'nin en güzel parklarından biri olan ve evime bir kilometre uzaklıkta bulunan Lodhi Parkı'na gittim. Uzun yıllar boyunca burada beni ter içinde bırakan koşular yapmıştım; şimdi sadece yürüyebilsem de park yine çok güzeldi. Her şey bıraktığım gibiydi. Terk edilmiş küçük caminin kubbelerine konmuş akbabalar; otlara serdikleri örtülerinin üstünde yoga yapanlar, kollarını havaya kaldırarak kahkahalar atanlar (Bu hem güne başlamak için iyi bir yöntemdi; hem de bazılarınca bir tedavi olarak görülüyordu.) buradaydı. Yüzlerce karga, güvercin, papağan ve sincap gelip geçenler tarafından mezar kalıntılarına bırakılmış ekmek kırıntılarını gagalıyordu. Ve o yaşlı, sıska, beyaz sakallı adam yine elindeki kumaş kesenin içindeki un ve şeker karışımını, yerdeki bazı deliklerin içine döke döke dolaşıyordu. Ben buralardan gitmeden önce olduğu gibi her gün karıncaları beslemeyi sürdürüyordu yine. Buna yalnızca Hindistan'da rastlanırdı.

Dünyanın başka her yerinde insanların karıncalara tek tep-

kisi onları öldürmek olur; ateş, DDT, kaynar su en çok kullanılan araçlardır. Her sefer büyük bir kıyım olur. Oysa Hindistan'da insanlar karıncalara, *Ramayana* destanındaki kahramanlardan Lakshmana'nın evden ayrılması gerektiği zaman baldızı Sita'nın yaptığını yaparlar. Lakshmana, kızın kulübesinin önüne bir çizgi çizer ve ona şöyle der: "Bu çizgiyi asla geçmemelisin." Hintliler bugün birtakım otlarla tebeşiri karıştırırlar ve hem evlerinin eşikleri hem de yataklarının, dolaplarının çevresine bu karışımla bir çizgi çizerler. Karıncalar bu tebeşir izinden korkarlar ve onu asla aşmazlar. İşte bu tebeşir çizgisine "Lakshmana Çizgisi" denir.

Hindistan'da var olan her şey bir başka şeye göndermedir; genellikle bir efsaneye, destana. Pek çok kadim masaldan biridir anılan ve Hintliler gündelik hayattansa, o masalların doğduğu hayal dünyasında yaşamayı yeğlerler. Bu gönderme kimi zaman sağduyuya dayanır. Karıncalar varsa, neden öldürülmeleri gereksin? Onların bir dedenin ya da amcanın yeniden bedenlenişi olduklarını düşünmek şart değildir. Sadece onların da bizler gibi yaratılmış olanın bir parçası olduğunun farkına varmak yeterlidir. Öyle olunca, onları neden yok etmeliyiz ki? İşte bu da Hindistan'ın önemli bir boyutudur.

İnsanın, hayvanlardan daha üstün ve bu nedenle onları keyfince sömürme ve öldürme hakkına sahip olduğu düşüncesi Hindistan'da akla sığmaz.

Doğanın varlık nedeni, insanın ona canının istediğini yapması değildir. Hiçbir şey insana ait değildir. Ve eğer insan var olandan yararlanıyorsa, bunun karşılığında bir şey vermelidir. En azından onu yaratmış olan tanrılara bir şükür göndermelidir. Hem zaten insan da doğanın bir parçasıdır. Onun varoluşu da doğaya bağlıdır ve Hintli "kurbağanın, içinde yaşadığı bataklığın suyunu içmediğini" bilir.

Bir biçimde biz Batı'da yaşayanlar da, doğaya karşı davranışı-

mızda yolunda gitmeyen bir şeylerin var olduğunu fark etmeye başlıyoruz. Kimi zaman pek övündüğümüz ve bütünüyle mantık, bilim ve bizi çevreleyen her şeyi egemenlik altına alma üzerine kurulu olan uygarlığımızın, bizleri çıkmaz bir sokağa vardırdığı izlenimine bile kapılıyoruz ama her şey bir yana yine de bizi buradan ancak mantık ve bilimin çıkartacağını düşünüyoruz. Böylece ormanları kesmeyi, ırmakları kirletmeyi, gölleri kurutmayı, okyanusları ısısızlaştırmayı, -ekonomist bilim adamlarının sözünü dinleyerek- bunun varlık getireceğini düşünerek her türlü hayvanı yetiştirmeyi sonra da canına kıymayı sürdürüyoruz. Ve varlıklı olmanın mutlu olmak demek olduğu boş kuruntusuyla bütün enerjimizi, tüketmeye harcıyoruz; hayatın eski Roma uygarlığı şölenlerindeki gibi daimi olarak yemek ve yeniden yiyebilmek için kusmak olduğunu zannediyoruz.

İşin şaşırtıcı yönü, artık bütün bunları büyük bir doğallıkla yapıyoruz çünkü herkes kendinde buna hak görüyor. Kendimizi herhangi bir biçimde dünyanın bir parçası olarak görmüyoruz. Tam tersine. Herkes kendini ayrı, sadece kendine ait bir varlık olarak algılıyor. Herkes kendini zekâsının, yeteneklerinin ve de özellikle özgürlüğünün gücüyle var sayıyor. Ama işte bu kendimizi özgür hissetmemiz, dünyanın geri kalanından kopuk saymamız, bizlere büyük bir yalnızlık ve hüzün duygusu veriyor. Çevremizde gördüğümüz pek az şeyi güvenilir sayıyor ve bu sınırlı bakış açısıyla bizim de parçası olduğumuz o geri kalanın yüceliğini kavrayamıyoruz. *Rişi*ler "kozmik bağımızı" kopardığımızı söylerler; bizleri eski bir Hint masalındaki kuyu kurbağası *kup manduk*'a benzetirlerdi.

Günün birinde, kurbağanın bütün ömrünce içinde yaşadığı kuyuya bir başka kurbağa atlar ve ona okyanustan geldiğini söyler.

"Okyanus mu? O da nedir?" diye sorar kuyu kurbağası. "Büyük, çok büyük bir yer," der yeni gelen. "Ne kadar büyük?" "Çok, çok büyük."

Kuyu kurbağası minik ayağıyla suyun yüzeyine küçük bir çember çizer:

"Bu kadar büyük mü?"

"Hayır. Çok daha büyük."

Kurbağa daha da büyük bir çember çizer.

"Bu kadar mı büyük?"

"Hayır. Daha büyük."

Bunun üzerine bizim kuyu kurbağası hayatında tanıdığı en büyük yer olan kuyunun çevresi kadar bir çember çizer. "Böyle mi?"

"Hayır. Çok, çok daha büyük," der okyanustan gelen kurbağa. Kuyu kurbağası *kup manduk,* ötekine "Yalancı!" diye bağırır. Ve bir daha onunla konuşmaz.

Hintliler de kendilerini özgür hissederler. Hepimizin yakalandığı o kozmik varoluşun örümcek ağından değil ama düşünmekten özgür olduğumuzu bilirler. Yıllarca Çin'de yaşadım ve yerel halkın hâlâ bir düşünce ürettiği için büyük cezalara çarptırılma korkusu ile yaşadığını gördükten sonra, Hintlilerin tadını çıkarttıkları o zihinsel özgürlük bana büyük bir rahatlama verdi. Onlar için her zaman böyle olagelmişti. Bütün tarihleri boyunca bu topraklarda hiç kimse düşünceleri yüzünden ateşe atılmadı. Hiç kimsenin canının istediği gibi düşünmesi engellenmedi. Hintlilerin asla tabuları olmadı, bilgiyi arama yolunda asla bir sınır olduğunu bilmediler, düşünmediler. Çünkü kadim dönemlerden beri bilinen gerçek şuydu ki; kralların ya da savaşçıların sahip olduğu güç gelip geçicidir ama bilgelerinki ebedîdir. Hindistan dışında başka hiçbir kültürde, ormanlara gidip keşişlere veya bilgelere armağanlar götüren, onlara akıl soran krallara bu kadar sık rastlanmaz. Krallar güçlü ya da varlıklı olabilirlerdi ama bilgeler "görüyorlardı" *-rişi* sözcüğü buradan geliyordu-; onlar görünenin ötesini görebiliyorlardı ve onların bu bilgisi her türlü

zenginliğin ya da gücün çok daha üstünde tutuluyordu.

Hem tarihî hem efsanevî kahramanlar olan *rişi*ler -bazılarının adları bilinir- çevrelerinde var olan dünyayla değil, varoluşla ilgileniyorlardı. Ve varoluşu, bedensel değil zihinsel olarak, kendileri aracılığıyla inceliyorlardı. Zihin onların araştırma ve her türlü deneyi yaptıkları laboratuvardı. Zihnin işleyişini, özelliklerini anlamaya ve böylece onu denetim altına almaya uğraştılar. Uyanık, uykuda ya da rüyada olan zihnin değişik halleri üzerine kafa yordular ve ormanda rastlanılan kaplanla, rüyada görülen kaplan arasında ne gibi bir fark olduğunu merak ettiler; çünkü her iki durumda da kaplan insanı korkutuyor, yüreğini hoplatıyordu.

Yüce Hint mistiği Ramakrişna da modern çağın bir *rişi*si sayılır; onun anlattığı bir öyküde, rüyasında kral olduğunu görmekteyken arkadaşı tarafından uyandırılan bir oduncu anlatılır. Oduncu bu duruma çok öfkelenir.

"Bir tahtta oturuyordum. Devlet işleriyle ilgileniyordum; savaş ve sanat konusundaki yedi oğlum yanı başımda oturuyorlardı. Sen de gelmiş utanmadan beni rahatsız ediyorsun!"

Arkadaşı, "Ama o sadece bir rüyaydı," der.

"Sen anlamıyorsun!" diye çıkışır oduncu. "Rüyada kral olmak, uyanıkken oduncu olmak kadar gerçektir."

Çin'de anlatılan o ünlü öyküde de rüyasında bir kelebek olduğunu gören yaşlı keşişin uyanınca; rüyasında kelebek olduğunu gören bir keşiş mi yoksa rüyasında keşiş olduğunu gören bir kelebek mi olduğunu merak ettiği anlatılır.

*Rişi*ler, zihnin çalışmasını inceledikten sonra onun arkasında var olanı, onu neyin ayakta tuttuğunu kendilerine sordular ve sonraları hayata bir anlam vererek her şeyi birbirine bağlayanın, her şeyi ayakta tutanın ne olduğunu araştırdılar.

Öteki ülkelerin insanlarının amacı fethetmek, zenginleşmek, denizlere açılmak, keşfetmek oldu. Son iki bin yıl içinde hiçbir toprağı fethetmeyen Hintliler için amaç her zaman bilgi oldu.

Ve peşinde koşulan, dünyaya değil insanın kendine ait bilgiydi. Bunu bilmenin her şeyi bilmek anlamına geldiğini anlamışlardı çünkü insanın özünü oluşturan şeyin temeli, her şeyin ebedî değişimi boyunca değişmeden kalan tek özdü.

İşte bu nedenle, tarih onları hiç ilgilendirmedi. Bunu hiçbir zaman kaleme almadılar; üzerine hemen hemen hiç kafa yormadılar. Onlar için olayların olup bitmesi, rüzgârın savurduğu kum gibi değişken ve önemsizdi. Onlar, bizim gerçek olarak nitelendirdiğimiz dünyayı rüyalarda görülen dünyaya çok benzettikleri için hiçbir zaman onu değiştirmek ya da düzeltmek kaygısını taşımadılar. Bu dünya kısmî bir gerçekliktir ve bu nedenle ona ait olan bilgi de kısmî bir bilgi olmaktan öteye gidemez. Oysa onları ilgilendiren, bütünün bilgisidir. En yüce değer odur. Ve onlar ezelden ebede bu değer üzerine düşünürler.

Bu nedenle mi büyük filozof olmuşlardır? Bizim anladığımız anlamda, değildirler. Hindistan'ın uzun düşünce tarihi boyunca bir Aristoteles, bir Platon, Kant ya da Hegel çıkmamıştır. İşte bu nedenle felsefe, sözcüğün tam anlamıyla "bilme sevgisi" Hindistan'da hiçbir zaman soyut değer sistemleri oluşturmaya yönelik bir eylem olmamış, hayata yön ve destek vermeyi amaçlamıştır.

Benim felsefe ile olan deneyimimi düşünüyordum. Lisede üç yıl felsefe okudum. Bu derste başarılıydım, iyi notlar alıyordum ama ancak şimdi fark ediyorum ki, o zaman hiçbir şey anlamamışım. Entelektüel bir alıştırmaydı sadece; fizik, fen bilgisi gibi, öğrenmem, sınavlarda güzelce anlatmam, yazılı sınavlarda başarılı olmam gereken bir "ders"ti ve amaç sadece sınıfı geçmekti. O çok başarılı felsefe öğretmenlerimin hiçbiri benim bunların -birbirini reddeden- bir düşünceler dizgesi olduğunu, bu dersin aslında doğrudan benim hayatımı ilgilendirdiğini anlamamı sağlayamamışlardı.

Oysa Hindistan'da herkes bunu biliyor gibidir. Felsefe bura-

da zihinsel bir jimnastik biçimi olmaktan uzaktır. Eğitimlilerin, okulların, akademilerin ya da felsefecilerin tekelinde değildir. Felsefe Hindistan'da hayatın bir parçasıdır; cehalet labirentinden çıkabilmek için ucunun yakalanması gereken Ariadne'nin dokuduğu ipliktir. Hintliler kurtuluşa ulaşmayı felsefe dini sayesinde başaracaklarını bilirler ve onlar için kurtuluşun anlamı bilgidir. Bu, dünyayı yönetmek, ona sahip olmak, değiştirmek veya ona egemen olmak için kullanılması gereken "yararlı" bir bilgi değildir (bilim konusunda hiçbir zaman çok başarılı olmamışlardır); tam tersine, kutsal kitapların da söylediği gibi bu, "bir kez öğrenildi mi, artık geride öğrenecek bir şey bırakmayan o bilgidir". İşte bu, insanın kendi özüne ait olan bilgidir.

Biz Batılılara artık bütün bunlar acayip ve belki de aşılmış gibi geliyor. Bizler için önemli olan ve saygı gösterilen tek bilgi "yararlı" olandır, uygulanabilendir, bir iş bulmaya ya da haz vermeye yarayandır. Bizler artık kendimize kim olduğumuzu sormuyoruz; kendimizi de başkalarını da sadece işlevsellik terimleriyle değerlendiriyoruz.

Otuzlu yılların başında Paul Brunton adındaki bir İngiliz serüvenci Hindistan'da uzun bir yolculuk yaptı ve Batı zihniyetinin önlenemez ilerleyişinin tehdidi altında gördüğü Hint bilgeliğinin izlerini sürdü. Brunton'un rastladığı güzel insanlardan bir yaşlı yogi, konuşmalarının ortasında ona şöyle dedi: "Batılı bilgeler, sahip olduklarınızdan daha hızlı giden makineler yapmaktan vazgeçtiklerinde ve kendi içlerine dönüp bakmaya başladıklarında, ırkınız biraz olsun mutluluğu tadacaktır. Daha hızlı seyahat edebilmenin insanlarınızı daha mutlu kıldığına inanmıyorsunuz değil mi?"

Aradan yetmiş yıldan daha fazla geçti. Bugün hâlâ pek çok Hintli bu soruyu sorabiliyor. Ama acaba biz hiç düşündük mü bunu?

Sanırım hayır, çünkü gördüğüm kadarıyla daha hızlı koşmak

bizim var olma tarzımız oldu. Artık her şey bir yarış. Hayata hiç dikkat etmeden yaşıyoruz. Uyuyoruz ve gördüğümüz rüyayı anımsamaya bile özen göstermiyoruz. Sadece çalar saate bakıyoruz. Sadece geçen zamanla, onu geçirmekle, gerçekten istediğini ertelemekle ilgileniyoruz. Dikkatimiz "şimdi" değil, "sonra" üzerine yoğunlaşmış durumda. Özellikle kentlerde hayat tek bir an durup düşünmeden, bu koşuyu dengelemeye yarayacak olan huzura tek bir an ayırmadan geçip gidiyor. Artık kimsenin hiçbir şeye zamanı yok. Hattâ şaşırmaya, iğrenmeye, hüzünlenmeye, âşık olmaya, kendi kendiyle baş başa kalmaya bile zaman yok. Bu koşmanın bizi mutlu edip etmediğini kendimize sormak için durmak konusunda bile kendimize uyduracağımız pek çok bahanemiz var; eğer yoksa da bunları uydurmakta üstümüze yok.

Çocukken, zamanı olan insanlar tanıdım. Bunlar Toscana bölgesinin Appenin Dağları'nda; Orsigna Köyü'nde tatile gittiğimde gördüğüm çobanlardı. Bir dağın tepesinde yere uzanır, ağızlarında bir ot parçası, uzaktan sürülerine bakıp saatlerce düşüncelere dalarlar, hayaller kurarlar, minik şiirler yazıp kimi zaman bunları çeşme duvarlarına kazırlar, ya da pazar günleri bir şarap şişesinin çevresinde toplandıklarında arkadaşlarına okurlardı. Hindistan'da herkesin zamanı vardır ve genellikle gelip geçenle paylaşacak bir sözleri bulunur; bir köy yolunda sefil bir barakanın önünden geçerken içerdeki adam size çay ikram etmeye hazırdır. Bu çayı size toprak bir tasta sunar; sonra toprak tası yere vurarak kırar ve onun yeniden, parçası olduğu toprakla buluştuğunu hatırlatır... onunla yeni yeni taslar yapılacaktır. Bizler için de aynı son geçerlidir.

Antik Yunanlar, Anadolu pazarlarında Hintlilere rastladıklarında onların bu düşünce tarzlarından etkilenmiş ve şöyle demişlerdir: "Onlar tacir değiller. Filozoflar." Çünkü, aynen yüzyıllar öncesinde olduğu gibi günümüzde de bilge kişinin mutlaka bir tapınağın başı olan *brahman* ya da *Veda*ları ezbere okuyan

pandit olması gerekmez; herhangi bir kişi bilge olabilir.

Son yüz elli yıl içinde yaşamış olan en büyük bilgeler -ya da "ermişler" veya *rişi*ler- son derece yalın köklere sahiptirler ve kendi kendilerini eğitmişlerdir. Yakın geçmişte ölen ve çok saygın bir kişi olan Nisargadatta Maharaj* bir kaldırımda oturup önündeki tahta tezgâhın üzerinde tütün sararak Hintlilerin *bidi-bidi* adını verdiği sigaralardan yapıp satan bir kişiydi. Max Müller ve Romain Rolland gibi yazarların da incelediği ve hakkında yazı yazdığı, 19. yüzyılın büyük *rişi*si Ramakrişna, bir çiftçinin oğlu olarak doğmuştu; yine bir çiftçi ailesinde bir yüz yıl sonra doğan Ramana Maharishi ise sessizliği iletişim yöntemlerinin en etkilisi olarak kabul ederdi. Ramana, bu sessizliğiyle binlerce, on binlerce kişinin yaşamını değiştirmişti. Etkisi bugün hâlâ sürmektedir.

Bir başka "yalın" insan da Kebir idi; Hindistan'ın en sevilen ozanlarından olan Kebir de bir *rişi* idi ve 16. yüzyılda yaşamış olduğu Benares'te dokumacılık yapıyordu. Öğrencileri arasında döneminin varlıklı ve güçlü kişileri bulunuyordu. Kimisi ona artık çalışmayı bırakmasını, pazarlara gidip kumaş satmakla uğraşmamasını önermişler ama o bunu reddetmişti. "Dokuma yapmak benim ibadetimdir," derdi.

Kebir öldüğü zaman hem Hindular hem de Müslümanlar ona kendi geleneklerine göre bir cenaze töreni düzenlemek istemişlerdi. Ama o şöyle vasiyet etmişti: "Üzerime bir örtü örtün, kalır orada verilecektir." İnsanlar da öyle yaptılar. Ve üzerindeki örtüyü kaldırdıklarında naaşın yok olduğunu gördüler. Kebir'in yerinde bir öbek çiçek vardı ve Hindularla Müslümanların tek yapabildiği, bu çiçekleri paylaşmak oldu.

Düşüncelerinin özü iki kitapta toplanmıştır; bunlardan bir tanesi Türkçede de yayımlanmış olan *Ben Oyum;* ikincisi ise bir öğrencisi ile söyleşmesine dayanan *Ultimate Medicine*'dir - ç.n.

Delhi'de benim de kişisel bir bilgem vardır. O da pazarda çalışan biridir. Sundar Nagar'ın kuyumcu dükkânı, antika bir mekândır; daima loştur, duvarlarda atalarının ve tanrıların resimleri asılıdır ve havada her zaman çok hoş bir tütsü kokusu süzülür. Bu yaşlı kişi, sağlığım konusunda ve aklımdan geçenler hakkında merhamet uyandıracağımdan çekinmeden konuşabildiğim tek kişiydi. Ona hastalığımdan ilk söz ettiğimde son derece hassas davrandı. Bana, caminin kapısından kovulunca merdivenlerden düşen Müslümanın hikâyesini anlattı. Adam merdivenlerden aşağı yuvarlanırken sırtını her vuruşunda Allah'ı düşünmüştü. Son basamağa geldiğinde artık Allah'ı hatırlayamayacağı için üzülmüştü. İşte bu öykü beni çok etkilemişti.

Arada sırada onu görmeye gidiyordum. Bir sabah oraya vardığımda yabancı bir büyükelçinin pek gösterişli hanımının kapıdan çıkışına, kapıda bekleyen "01" plakalı otomobile, siyah kostümlü şoförüne, ülkesinin renklerini taşıyan bayrağın, otomobilin kenarında dalgalanışına tanık oldum. Devletin bazı görevlilerinin böylesine kibirli bir havaya bürünmeleri ve onların eşlerinin de ülkelerini temsil edecekleri yerde, kendilerini temsil etmek için ülkelerini kullanmaları beni öfkelendirdiğinden o bildik fesat sözlerimden biri ağzımdan çıkmak üzereydi.

Ama kuyumcu dostum bir yorumda bulunmadı. Bana sadece Tanrı İndra'nın öyküsünü bilip bilmediğimi sordu ve bir masalcı edasıyla tatlı tatlı anlatmaya başladı:

İndra, başka tanrıların emriyle bütün dünyanın suyunu karnında tutan dev canavarı öldürmüştü. Böylece yeryüzünü suya, insanları mutluluğa kavuşturmuştu ama bu başarısıyla pek gururlanmış ve şımarmıştı. Bunun üzerine sanatlar tanrısı olan mimara, kendisine kahramanlara yaraşır bir saray inşa etmesini söylemişti. Mimar ona güzel bir saray yaptı ama İndra hep daha çok oda ve bahçe istiyordu. Mimar, Brahma'ya gidip yakındı. O da duruma müdahale etmesi için Vişnu'dan yardım istedi. Vişnu,

bir çocuk görünümünde İndra'nın kentinin kapısına geldi ve kral tarafından kabul edilmek istediğini söyledi. İndra önce çocuğun yüzsüzlüğüne kızdı ama sonunda onu huzuruna kabul etti. Yüksek tahtından aşağı doğru bakarak, ona ne istediğini sordu. Çocuk tahta doğru yaklaşırken gülmeye başladı çünkü arkasından gelen karınca ordusu bütün taht salonunu sarmaya başlamıştı.

İndra kaygıyla: "Bunlar da kim?" diye sordu.

"Onlar mı?" dedi çocuk, "Onların hepsi bir önceki hayatlarında İndra idiler."

İndra anladı.

Ve ben de anladım. Gerçek diplomat oydu; benim kuyumcu dostum.

Bir başka sefer, çocuklarımızdan konuşmaya başladık. Onun da iki çocuğu vardı ve ben dostuma, evlatlarımıza daha ne verebileceğimizi sordum.

"Vermek mi? Sahip olduğun her şeyi ver onlara. Onların sizden daha fazla gereksinmeleri var. Biz bu yaşta artık ebedî olanla ilgilenmeliyiz. Geri kalanı boş. Guru Nanak ile ilgili öyküyü biliyor musunuz?"

Guru Nanak'ın Sihlerin en büyük ermişi olduğunu biliyordum. Ama acaba hangi öyküden söz ediyordu?

Kuyumcu anlatmaya başladı: "Guru Nanak daima yolculuk ederdi. Günün birinde bir köye vardı. Girişte rengârenk bayrakların dalgalandığı güzel bir ev gördü. Ona burada köyün en zengin adamı olan tefecinin yaşadığını söylediler. Bir kasayı daha parayla doldurduğu zaman evin kapısına bir bayrak daha asar ve şenlik yapardı. Guru Nanak bu eve gitti ve kendisine de yiyecek bir şeyler verebilirler mi diye sordu. Ev sahibi onun ermiş bir kişi olduğunu anlayınca, yiyecek ve içecek sunulmasını buyurdu.

Guru Nanak karnını doyurduktan sonra tefeciye bir ricada bulunup bulunamayacağını sordu.

Zengin tefeci hayırlı bir iş yapacağını ve böylece *karma*sını

düzeltecek sevap kazanacağını düşünerek "Elbette," dedi.

Guru Nanak torbasından paslı bir demir iğne çıkardı. "Bunu saklamanızı istiyorum. Bir sonraki hayatımızda karşılaştığımız zaman bana geri verirsiniz" dedi.

Tefeci "Buna söz veriyorum," dedi. "Sizden bunun parasını da almayacağım."

Guru Nanak yeniden yola koyulunca tefeci karısının yanına gitti ve ona olanları anlattı.

"Aptal!" diye çıkıştı karısı, adama. "Nasıl olur da vaadini yerine getirebileceğini düşünürsün? Öldüğün zaman yanında hiçbir şeyini, şu paslı iğneyi bile götüremeyeceksin ki!"

Adam anlamıştı. Ermiş kişinin peşinden koştu, ayaklarına kapandı ve onun müridi olabilmeyi haketmek için ne yapması gerektiğini sordu.

Kuyumcu, bu ermişle ilgili öykülere bayılıyordu tıpkı benim gibi ve sonunda sanki kendi kendine konuşur gibi ekledi:

"Ölüm her şeyi alır elimizden. Eğer gitmeden önce hafifleşmeyi başarabilirsek kendimizi daha özgür hissederiz."

Tabii ya! Ortalığı temizlemek, yüklenmiş olduğumuz maddi ve duygusal safraların bir kısmından kurtulmak için neden son dakikayı beklemeliyiz ki? En iyisi bunu şimdi, aklımız başımızda, gücümüz yerindeyken yapmalıyız. İşte bu gerçekten tam bir kurtuluş olur!

"Elbette," dedi kuyumcu dostum, "Ölüm eninde sonunda çıkacak karşımıza. Bizi şaşırtmasına fırsat vermemeliyiz... Burada değilse, Semerkand'da bekler bizi. O öyküyü biliyor musun?"

Bunu biliyordum. Kısa süre önce Robert Musil'in kaleminden okumuştum. Eski bir Orta Asya öyküsüydü ama dostumun ağzından bir kez daha dinlemek için bilmezmiş gibi yaptım.

Günün birinde Sultan, vezirini pazara yollar ve insanların

aralarında ne konuştuklarını dinlemelerini ister. Vezir, halkın arasına karıştığında zayıf ve uzun boylu bir kadın dikkatini çeker; kara bir pelerine bürünmüş olan kadın, gözlerini ondan ayırmamaktadır. Vezir telaş içinde oradan kaçar. Sultanına gider ve yalvarmaya başlar:

"Efendim, yardım edin! Pazarda Ölüm'ü gördüm. Benim için gelmişti. Yalvarırım bırakın gideyim. Bana en hızlı atınızı verin. Onunla bu akşama kalmadan Semerkand'a varırım"

Sultan onu mutlu etmek için atını verir ve vezir en hızlı atın sırtında dört nala yola koyulur.

Meraka kapılan Sultan, bu kez kendi gider pazara. Kalabalıkta kara pelerinli kadını görür ve yanına yaklaşır.

"Neden benim vezirimi korkuttun?" diye sorar.

"Ben ona tek bir söz bile etmedim," diye yanıtlar Ölüm. "Onu burada görünce çok şaşırdım çünkü bizim randevumuz bu akşam Semerkand'daydı."

İşte benim Hintli kuyumcumla çene çaldığım konular bunlardı.

Ve insan Hindistan dışında başka nerede, Khan Pazarı'ndaki Siddharta (Buda'nın adı) Mehta gibi bir dişçi bulabilir ki? Dişimi çekmeye hazırlanırken, az miktarda anestezi yaptı, penseyi eline aldı ve küçük bir çıtırtı duyacağımı söyledi. Sonra bütün dikkatini toplayıp dişe asıldı ve her şey yolunda gitti. Penseyi yerine bırakırken gözlerini gökyüzüne çevirdi:

"Teşekkür ederim!" dedi Tanrı'sına. Sonra bana dönerek ekledi: "Bana her zaman yardım etmiştir!"

Reiki sözcüğünü ve iki ideogramını ilk kez New York'taki Open Center'in bir panosunda gördüm. Hafta sonunda *reiki*nin birinci seviyesine uyumlanabileceğimiz bir kurs yapılacağı ilan edilmişti.

O iki ilginç yazı dikkatimi çekmeyi başardı. Çincedeki anlamları "evrensel enerji"ydi ama burada kursun "ruhsal enerjinin tedavi niteliği" konusunu ele alacağı bildiriliyordu. İşin bu noktasında içime bir kuşku düştü. Sonra bu uygulamanın kurucusu olan ve hem kendine hem başkalarına şifa veren kişinin yüz elli yıl önce yaşamış bir Japon olduğunu öğrenince, merakımı gidermek için bile olsa kursa katılmaktan vazgeçtim. Japonya'da çok uzun süre yaşamıştım ve "Yükselen Güneş"in evlatlarının, başkalarının düşüncelerini sahiplenmekte ve sonra Japon icadı olarak pazarlamakta üstlerine olmadığını öğrenmiştim. "Dünyanın ilk piramidi"ni, "İsa'nın mezarını" ve "Noel Baba'nın Evi"ni -elbette Japon işi olanını- Hokkaido'da görmüştüm. Bu nedenle şimdi New York'ta, ülkenin modern sıfatını kazanmak için her şeyi kopya etmeye uğraştığı Meiji döneminde yaşamış bir Japon'un o pek kadim ve Çinli *qi (ki)* kavramını yani hayatî enerjiyi alıp da neler karıştırdığını öğrenmeye niyetlenmedim. Master Hu'ya gitmiştim, bu bana yeterdi.

Ya Delhi'de? İki Hintli "master'ın verdiği *reiki* kursuna ne demeli? Kursun bu sefer karşıma çıkışı o kadar alışılmadık biçimde olmuştu ki, buna karşı koyamadım. Telefon ettim, kursa yazıldım ve hemen ardından yapmam gerekenleri bildiren bir faks

aldım: Uyumlanmaya giderken, saf pamuklu ya da yünlü giysiler giymem ve "enerjinin rahat dolaşmasına engel olabileceği için" parfüm kullanmamam isteniyordu.

Kurs, Delhi'nin hemen dışında, dokuz yüz yıl önce Afgan işgalci kuvvetlerin Hindistan'da kurdukları İslamî egemenliğin simgesi olarak kırmızı taştan inşa ettikleri o pek yüksek minareye, Qutab Minar'a yakın bir yerde yapılıyordu. Mekân tertemiz ve huzurluydu. Büyük boş odalar güneşli bahçeye açılıyordu. Bizim toplandığımız odada, yerlere üzerine beyaz örtüler örtülmüş hasırlar serilmişti. Biz öğrenciler -ya da, üç gün için belli bir miktar para ödediğimiz için, biz müşteriler-, yerde, sıralanmış oturuyorduk. Elli yaşlarının üstündeki ve kim bilir nasıl bir geçmişi -belki de öğretmenlik- arkalarında bırakmış biri kadın iki "master" alçak bir tahta platformun üzerine bağdaş kurmuşlardı. Lotus pozisyonu oturmayı bilen için son derece doğal ve zarif bir oturuş biçimidir. Ben, bağdaş kurarak okuya yaza, sonunda sırt ağrılarımdan kurtulmuştum.

Çoğunluğu kadınlardan oluşan otuz kadar kişiydik. Hepimizden kendimizi tanıtmamız istendi. Ben, emekli olduğumu söyledim ve başka bir bilgi eklemekten kaçındım. Bu sunum sırasında benim dışımda bütünüyle Hintlilerden oluşan öğrencilerin hepsinin, New York'ta Open Center'a takılan insanlara ne kadar çok benzediklerini düşündüm; hepsi özel ama sıkıntılı; iyi eğitimli ama doyumsuz insanlardı. Her biri "bir başka şeyin", bir avuntunun, bir çıkış yolunun arayışı içindeydiler. Evlilik sorunu olan orta yaşlı kadınlar, "özgür" ama yalnız genç kızlar da vardı. Erkekler arasında; bir radyolog, bir fotoğrafçı ve bir reklamcı bulunuyordu.

Hepsi, Amerika ve Avrupa'da insanları avunmak için meditasyon, yoga, tarot ya da *çi gong* kurslarına gönderen aynı tüketim toplumunun kurbanlarıydılar; benim New York'taki anestezi doktorumun "Keşmirli bir sufi" olması da aynı nedene dayanıyordu. Bunlar Hintliydiler ama kentsel, varlıklı, yıllardan beri

Batılı modernlik hayalleri peşinde koşan ve şimdi de Batı'nın yaşamakta olduğu ruhsal sorunları tatmaya başlayan "yeni" Hindistan'a aittiler.

Bu "yeni Hindistan" aşağı yukarı, geçmişte yayılmacı İngilizler tarafından sömürgeleştirilmiş ve V.S. Naipul'un deyimiyle; yaralanmış olanı andırıyordu; şimdi hiç de Hintli olmayan yeni bir yola girmişler, yeni, büyük emperyal güç olan Amerika Birleşik Devletleri ile yan yana yürümeye heves etmişlerdi. Delhi'nin, Bombay'ın, Kalküta'nın yükselen kentsoyluları, hâlâ çok büyük çoğunluğun yaşamakta olduğu köylere, asla sömürgeleştirilmemiş gerçek Hindistan nüfusuna sırtlarını dönmüş durumdaydılar. Bu, artık vejetaryen olmayan, alkol alan, blucin giyen, çocuklarını yurtdışında okumaya yollayan ve Batılı olmakta direnen Hindistan'dı. Bu, atom bombasını isteyen Hindistan'dı. Bu, elbette bir haktı ama geleneklerinde yatan o silahsız gücü arayışa büyük bir ters düşüştü aynı zamanda. İşte bu Gandhi'yi reddeden Hindistan'dı.

İki "master" ne tip insanlara hitap ettiklerinin farkındaydılar ve *reiki*yi tanıtmak amacıyla yaptıkları konuşmanın aynını New York'ta da yapabilirlerdi. Dünyanın bütünü aynı dertten mustaripti; insanlık ilişkileri giderek daha büyük bir hızla yok olmaktaydı; insanlar daha yalnız ve daha kopuk yaşıyorlardı; yeryüzü sürekli kirlenme tehdidi altında inliyordu; insan ırkı yok olma tehlikesiyle yüz yüzeydi ve ayakta kalabilse bile önümüzdeki yirmi yıl içinde toplum mutlaka değişecekti. Bu nedenle bilim adamları ve ermişler, dünyayı kurtarmak için güçlerini birleştirmeliydiler.

Hintlilerin büyük çoğunluğu için bu, anlamsız bir konuşma olurdu. Bu sorunlar, insanoğlunun aya ayak bastığından haberi olmayan, köylerde ya da Ganj kıyılarında yaşayan yüz milyonlarca kişiyi hiç ilgilendirmezdi.

Batılı bir gezgin, yaşlı bir *brahmin*e "Nasıl oluyor da güneşe ve

aya birer tanrıymış gibi tapmayı sürdürebilirsiniz?" diye sormuş. "Artık çok iyi biliniyor ki, güneş bir gaz patlamasından başka bir şey değildir. Ay ise Amerikalıların üzerine indiği ve bayraklarını diktikleri bir yer oldu."

Kırların ortasındaki huzurlu tapınağında yaşayan *brahmin*, "Ah, hayır!" demiş. "Bizim taptığımız güneş ve ay farklıdır. Onlar çok daha uzakta, öte taraftadır. Gözlerimizle gördüğümüz güneş ve ay, kutsadığımız Güneş ve Ay'ın çömezleridir."

Kursta edindiğim arkadaşlarım, o kadim, bilge ve şaşırtıcı Hindistan'a ait değillerdi. Onlar gözlerimin önünde giderek değişen ülkeye aittiler.

1994 ilkyazında, Angela ile Delhi'ye geldiğimizde kentin dört bir yanına afişler asılmıştı. Üzerlerinde şöyle yazıyordu: "İşte döndüm!" Bu sözler on yedi yıl boyunca yasaklandıktan sonra Hint pazarına geri geldiğini müjdeleyen Coca Cola'ya aitti. Bütün elektrik direklerine asılmış o devasa karton şişeler kenti çirkinleştiriyor ve bu "büyük" dönüşün kutlanmakta olduğu otelin önünde sadece birkaç yüz Hintli protesto gösterisi yapıyordu.

Hindistan, kendi kendine yeterlilik eğiliminden, tek başına başarmaktan vazgeçmiş, pazarın eğilimlerine boyun eğmeye başlamıştı. Hissedilmiş ve yaşanmış bir ideoloji olmadan küreselleşmenin dayatmalarına karşı durabilmek olanaksız bir hal almıştı. Gandhi'ye ait düşünce tarzı ülkenin bağımsızlığını kazandığı an ölmüş, modernliğin ilerlemesiyle Batılılaşma gelişmeye başlamıştı.

Şurada burada direnme çabaları olmuş ama sonunda, özellikle Nehru'nun torunu, İndira'nın oğlu Rajiv Gandhi'nin yönetime gelmesiyle teslim bayrağı çekilmişti. Coca Cola ile birlikte cep telefonları, McDonald's lokantaları, Albay Sanders'in kızarmış tavukları, *junk food* paketleri, Emron'un nükleer santralı, kablolu televizyon ve değişik yerel dillere çevrilmiş Amerikan televizyon programları sarmıştı dört bir yanı. Kentler bu yeniliği büyük bir

iştahla yutmuşlar, yenilikler kısa sürede diğer yenilikleri sürüklemişti peşlerinden... Daha fazla cinsel özgürlük, daha az görücü usulü evlilik, daha çok boşanma, daha çok arzu, daha çok huzursuzluk, daha çok güvensizlik.

"Cinselliğin neşesi" olan *Kamasutra*yı halka öğretmek için küreselleşmeye gereksinme yoktu ama Batı'nın yeni bireyselci kültürü bu "neşe"yi sosyal işlevinden -evliliğin sürdürülmesi- koparttı ve geleneklerden uzaklaştırmak için her türlü bahaneyi ileri sürdü. Hintli kadın dergileri "orgazm hakkı"ndan, sadakatsizlikten, kadınlar arası eşcinsel ilişkilerden, -elbette pek kentli- yeni giyim modalarından, kocaların sonunda karılarını değiş-tokuş ettikleri partilerden söz etmeye başladılar.

Binlerce yıldan beri felsefî temeli; bütünün bir olması kavramına dayanan Hindistan, şimdi *holistik* dergiler yayımlıyor ve bu kadim kavram, new age terimleriyle yeniden dönüştürülerek "ruhsal-fiziksel iyileşme kursları" ve benzeri martavalları pazarlamakta kullanılıyor.

Batılı tuhaf tipler düzenli olarak Hindistan'a geliyorlar ve "kadim Maya bilgeliğini" ya da Mısır bilgeliğini satmaya çalışıyorlar. Amerikalının biri "Lemurya öğretilerini" aktardığı derslerde, bu yok olmuş kıtadan geri kalan "Tanrı boyutuna bağlı kalmaya izin veren ruhsal güçleri canlandırma" bilgisini bir tek kendinin bildiğini söylüyor.

Bir Avustralyalı -Ebedî Işık Efendisi- olan *Melchizedek* yöntemini öğretiyor ve böylece "kendimizi evrenin nabız atışına uyumlayarak zihin ve beden arasında denge kurabileceğimizi" iddia ediyor. Verdiği ilana bakılacak olursa bu yöntem, Atlantis zamanında uygulanmaktaydı ve o dönemde bu bilgi insanlara yunuslar ve balinalar tarafından aktarılmıştı. Uzun zamandan beri unutulmuş bu bilgi Sai Baba'nın müridi olan bu Avustralyalıya "yükselmiş" *Üstat Toth* tarafından verilmişti. -Elbette paralı olan- bu kurslarda *"yörüngesel holografinin aktivasyonu, aşk-süptil be-*

den merkaba'sı, yeni platin, hermetik enerji büyüleri", katılımcıların gerçekliğini mükemmelleştirmeleri için elementlerin yeniden yönlendirilmesi gibi hizmetler sunuluyordu. *Melchizedek Yöntemi* ile -işte tuzak buradaydı- bir kadının göğüs kanseri iki günde şifalanabilirdi. AIDS hastaları için de büyük umut vardı.

Geçen yüzyılda pek çok Batılının, Batı'da ayakta kalmasına yarayacak ruhsal şifayı aramaya geldiği Hindistan, şimdi bu "gizleri" yeniden yorumlanmış ve paketlenmiş olarak Batı'dan satın alıyordu. Tabii ya; uzaktan gelen, gizemli olan, insanın elinin altındakinden çok daha çekicidir.

Öğretmenimiz kursun ilk sabahında *"Reiki,* pek çok hastalık için ruhsal bir ilaçtır," dedi. "Hayatlarınızda çok fazla stres, yorgunluk ve gerginlik var. *Reiki* insanın fiziksel, zihinsel, duygusal ve ruhsal varoluş düzeyleri arasında bir denge kurmayı amaçlar. Her birimiz tanrısal kökenli bir güce sahibiz. Burada söz konusu olan, onu ellerimiz aracılığıyla toplayabilmeyi ve aktarabilmeyi öğrenmektir. *Reiki* mutluluğun hayatlarımıza girmesi için bir davetiye yollamaya yarar," dedikten sonra, "Bunu üç günde öğrenebilirsiniz," diye ekledi.

Elbette bu sözlerin inanılır ve "güçlü" olabilmesi için *reiki*nin bir tarihe, kurucuya, bu uygulamayı da gizemli sırlar kaynağına bağlayacak bir köke gereksinmesi vardı. Teozofi Derneği, Tibet'in kimbilir neresinden derneğin kurucularına öğreti ve buyruklar veren egzotik adları olan "üstatlar" yaratmak zorunda kalmıştı. İnsanın Uyumlu Gelişimi Enstitüsü adlı kurumu kuran Gürciyev adındaki son derece özgün kişinin müritleri arasında, romancı Katherine Mansfield ve Rene Daumal gibi adlar vardı. Büyük mimar Frank Lloyd Wright onun hayranlarından biriydi. Gürciyev, bazı önemli öğretileri Orta Asya'da ve Tibet'te yaptığı geziler sırasında öğrendiğini, sorularının yanıtlarını çok gizli tutulan Ermeni

el yazmalarında bulduğunu; bu el yazmalarını da Urmia yakınlarındaki Sarmung Manastırı'nda ele geçirdiğini söylemiştir.

*Reiki*nin de bir geçmişi ve silsilesi vardı. Benim katıldığım kursun öğretmeninin anlattıkları, artık bütün dünyada verilen kurslarda aşağı yukarı aynı biçimde anlatılmaktadır. *Reiki* günümüzde son derece yaygınlaşmıştır ve "new age" uygulamaları içinde en hızla yayılanıdır. Ayrıca *Gökkuşağı Reikisi, Yin Yang Reikisi, Transandantal Reiki* gibi değişik yöntemler de gelişmiştir.

*Reiki*nin öyküsü şudur: 1865 doğumlu ve Japonya'nın soylu ailelerinden birinin oğlu olan Mikao Usui, eğitimini tamamladıktan sonra küçük bir Hıristiyan Üniversitesi'nde ders vermeye başlar. Oradaki öğrencileri ona İsa'nın gösterdiği mucizelerden, onun iyileştirdiği hastalardan ve dirilttiği ölülerden söz ederler. Usui, verecek bir yanıt bulamayınca bu gizemin peşine düşmeye karar verir. Çin'e, Hindistan'a ve Tibet'e gider. Sonra yolu Amerika Birleşik Devletleri'ne düşer ve burada tıp eğitimi alarak Şikago Üniversitesi'nden mezun olur.

Japonya'ya dönünce Kyoto'nun kuzeyindeki Kurama Dağı'nda inzivaya çekilir. Niyeti burada üç hafta oruç tutarak meditasyon yapmaktır. Günlerin hesabını tutabilmek için de önüne yirmi bir tane taş dizer ve her güneş doğuşunda bunlardan birini dağdan aşağı atar. Sıra son taşa geldiğinde, attığı taşın büyük bir ışık ve enerji topu olarak kendine doğru geri geldiğini görür Usui. Kendini korumaya çalışır ama buna vakit bulamaz. Büyük bir hızla yaklaşan top, başına çarpar. Usui kendine geldiğinde, aradığı yanıtı bulmuştur. Bu ışıklı ve ilahî güç, bu evrensel enerji, bütün şifaların, mucizelerin kaynağıdır ve eller aracılığıyla yayılabilir. Bu yöntemin adı *reiki*dir.

Doktor Usui bu yöntemini önce Kyoto sokaklarında yaşayan dilenciler ve evsizler üzerinde dener. Başarı kazandığını görünce Tokyo'ya gelir ve burada bir klinik açar. 1923'te yaşanan büyük deprem sonrasında *reiki*yi kullanarak ilk yardım çalışmalarında

yer alır ve pek çok yaralıyı iyileştirir. 1926 yılında öldüğünde, öğrencileri Tokyo dışında bulunan Saihoji Tapınağı'na bir anıtını dikerler.

Hawaii'de yaşayan Bayan Hawayo Takata olmasa belki de her şey burada sona erecektir, ama 1970 yılında bu yöntemi Usui'nin bir öğrencisi olan Chujiro Hayashi'den öğrenen Bayan Takata, *reiki*yi Amerika'da öğretmeye başlar. Bayan Takata'nın yirmi bir öğrencisi (dağdaki taş sayısı kadar) aracılığıyla *reiki* bütün dünyaya yayılır ve öğrenciler başka öğrenciler yetiştiren öğretmenler olarak çemberi genişletirler. Bütün dillerde *reiki* konusunda onlarca kitap yayımlanmıştır. Her birinde orta yaşlı, karizmatik bir Japon'un fotoğrafı vardır. Kır saçları ve sakalı, güzel gülümsemesi, derin bakışları, yuvarlak gözlerinin üstündeki kalın kaşları, avutucu bakışları ile Usui, bu fotoğrafı ile gizemli Doğu bilgeliğinin imgesini mükemmel olarak yansıtır.

Öğrenmek üzere olduğumuz bu yöntemi denemeye başlamadan önce bazı alıştırmalar yapacak ve öğretmenlerimizin deyimiyle, "daha öteye bakmayı" öğrenecektik. Bu alıştırmaların birinde, gözlerimizi kapatıp Usui'nin Kurama Dağı'nda yaşadığı inziva ve orucun yirmi birinci gününe yoğunlaşıp onu anlamaya çalışacaktık. Bir başkasında da, gözlerimizi gökyüzüne çevirecek ve havada dolaşan "minik enerji toplarını" görmeyi deneyecektik.

Bu bana komik gelmişti ama arkadaşlarım için hiç de öyle değildi. Kimisi ışığı, kimisi enerjiyi gördüğünü söyledi. Pek etkilenmişe benzeyen bir kadın, büyük bir parlaklığın kendini sardığını hissettiğini söyledi.

"İyi, görünmeyen dünyaya ilişkin bir fikir geliştirdiniz," dedi öğretmenimiz.

Buradan mucizelere uzanan yol pek kısaydı ve "master" bize Bayan Takata'nın yarattığı mucizelerden birini anlattı. Bayan Takata, ölüm döşeğinde yatan bir arkadaşını ziyarete gittiğinde onun yarım saat önce öldüğünü öğrenir ama bu durum onun mo-

ralini bozmaz. Arkadaşının kalp bölgesine *reiki* uyguladığında tabuta konulmak üzere olan kadın canlanır ve beş yıl daha yaşar.

Öğretmenlerimize göre önemli olan, evrende ve her birimizde var olan o enerjiyi kullanmayı öğrenmekti. Yöntem son derece basitti: Eller birbirine iyice yaklaştırılacak ve tedavi edilecek bedenin on-on beş santim uzağında tutulacaktı.

Pratik kazanmak için önce herkes yanındakine *reiki* verecek, sonra da ondan isteyecekti. On dakika boyunca -enerji akışı sürdüresince- kolları gergin, elleri hareketsiz tutmak kolay değildi. Bedenin "temizlenmesi" için eller değişik organların üzerinde dolaşmalıydı. Böyle bir oturum bir-iki saat sürüyordu.

"Başınızın tepesine, tepe çakrasının olduğu noktaya asla *reiki* vermeyin. Bir de göbeğin üzerine verilmez," dedi öğretmenimiz. "Kanserli hastalarda omurganın dibindeki kök çakraya *reiki* uygulamamalısınız." Kulaklarımı dikiverdim.

"Bütün hastalıklar," diye sürdürdü sözlerini. "Fiziksel ya da duygusal bir dengesizlik yüzünden doğarlar. Büyük bir onkolog, kanserin sevgi yoksunluğundan kaynaklandığı sonucuna vardı ve günde üç kez kucaklaşmanın iyi geleceğini söyledi. Bu yöntemi deneyen hastalarda gözle görülür bir iyileşme oldu."

Şimdi kalkıp bu öğretmene iki tokat atıp çıkıp gidebilirdim oradan ama içimi öfke değil de büyük bir gülme arzusu sarınca ötekileri rahatsız etmemek için kendimi tuttum. Sıra ellerimi bitiştirip "uyumlanma törenine" gitmeme gelince durum daha ciddi bir hal aldı. Bu törende, herkesin içinde bulunan gücü, evrensel güç ile uyumlayacaktı "master".

Küçük, loş bir odaya girdim; "master" bir kandilin yanmakta olduğu masanın önünde duruyordu. Anlamadığım birtakım sözler mırıldandı, bir tahta ile bronz bir tasa vurdu ve bu sesin benim içimdeki gücü uyandıracağını, *reiki* ile aynı frekansa sokacağını söyledi. O, bu gizemli bağlantıyı kurmuştu ve ben şimdi evrenin enerjisi ile doğrudan bağlantı içersindeydim; bu gücü

başkalarına şifa vermek için kullanabilirdim.

Orada, karşılıklı dururken kaçacak yerim yoktu ve ben büyük bir kahkaha atmaktan çok korkuyordum. Üstelik gülecek o kadar çok şey vardı ki! Sınıfa döndüğümde, "master" *reiki*nin özelliklerinden söz ederken, insanın bilgisayarına... bile başarıyla *reiki* verebileceğini söyledi.

"Kullandığımız aygıtlar, bedenimizin uzantısı gibidirler," dedi. "Şunu hiç fark ettiniz mi?" deyince hepimiz nefeslerimizi tuttuk. "Kullandığımız ve onlarsız yapamadığımız aygıtlarımız, bizim ruhsal durumumuzda bir düşüş olduğunda bozulmaya başlarlar ve verimli çalışmayabilirler." Öğretmene göre, bu önemli bir durumdu. "Bizler zihinsel olarak evrenle uyum içine girmediğimiz zaman çevremizdeki her şey bunun acısını çeker. Elbette bedenimiz de."

Daha sonra da hayvan ve bitkilere de *reiki* verebileceğimizi anlattı. Sanki özellikle bana söylermişcesine şunları da ekledi sözlerine: "Hayvanlar ve bitkiler kuşkuyu tanımazlar. Bu nedenle zihinsel olarak pek çok insandan daha açıktırlar."

Dişimi sıktım ve üçüncü günün sonunda birinci seviye diplomamı aldım. Bu diploma ile yirmi bir gün kendi bedenime *reiki* vererek arındıktan sonra ikinci seviye kursu almaya gelebilirdim. O zaman uzaktan *reiki* vermeyi yani uzaktaki kişileri şifalandırmayı öğrenebilecektim. Bunun anlamı, evrenin daha net ve güçlü bir enerjisi ile uyumlanacağımdı. Sonra da üçüncü seviye kursa katılabilecek ve başkalarını uyumlamayı öğrenecek, ben de bir "master" olacaktım.

Ama böyle bir planım yoktu.

Kurs, üzerimde bir huzursuzluk duygusu bıraktı. Böylesi bir yüzeyselliği, ciddi bir hastalığın tedavisi olarak görebilecek insanların düşecekleri bu üzeri örtülü tehlike, bana zekâya yapılmış

bir hakaret gibi geliyordu. Yine de *reiki*nin bütün dünyada ka zandığı şöhret yadsınamazdı. Sadece Delhi'de iki binden fazla "master" vardı. Bütün bunların doğum yerinin Japonya olması ilgimi çekiyordu, çünkü oradayken, yine ellerin kullanıldığı tuhaf bir serüven yaşamıştım.

Seksenli yılların ortasında, en büyük Japon adası olan Honshu'nun kuzeyinde, çok sevdiğim ve "Büyük Dost" anlamına gelen aile adından gerçek bir samuray ailesine mensup olduğu anlaşılan Japon meslektaşımla yolculuk yapıyordum. Gecenin ilerleyen bir saatinde Takayama Kasabası'na vardık ve tam geleneksel Japon meyhanesi *ryokan*ın yıpranmış *tatamisi*nin üzerine oturmuştuk ki, sokaktan gelen sesler dikkatimi çekti. Dışarıda yürüyen insanlar İtalyanca konuşuyorlardı. Daha dikkatle dinleyince, üstelik Toskana lehçesinde konuştuklarını fark ettim. Kalktım, pencereyi açtım ve onlara seslendim. Pistoia kentinden gelen gençlerin, Japonya'nın bu uzak kasabasında bulunmalarının nedeni, adını bile duymadığım ama bu Pistoia'lıların müridi oldukları "yeni bir dinin" kutlamalarıydı.

Programımı gözden geçirdim ve ertesi sabah Tokyo'ya dönmek yerine onların peşine takıldım ve kendimi olağanüstü, son derece gösterişli bir tapınağın önünde buldum; yapının geniş çatısı adeta dalgalanan bir denizin köpükleri gibi ışıl ışıl parlıyordu. Tapınağın baştan aşağı kırmızı olan büyük salonunun ucundaki dev sahne, mavi ışıkla aydınlatılmış, içinde beyaz ve kırmızı büyük sazanların yüzdüğü devasa bir akvaryumun üzerinde duruyordu. Perde kalktığı zaman, yalancı dağ manzaralarının ve gerçek su şelalelerinin ortasında, beyaz tüllere sarınmış olarak beliren tarikatin rahibesi, Japonya'nın ve dünyanın dört bir yanından gelenlere bir hoş geldin konuşması yaptı. Mahikari tarikatı ile tanışıyordum.

Tarikat, 30'lu yıllarda bir Japon subayı tarafından kurulmuştu. Vietnam'da görevdeyken attan düşmüş ve bu tarikati kurma

ilhamını almıştı. Bu darbe onu aydınlatmış ve açık seçik bir çağrı almıştı; özellikle acıyı dindirmeye ve insanlığın hastalıklarını yafalandırmaya yönelik bir din kurmalıydı. Gerçekten doğru bir noktaya parmak bastığı için müritlerinin sayısı kısa zamanda hızla çoğalmıştı. O öldükten sonra kızı rahibe olarak onun yerini almış ve Mahikari, Japonya'da her yıl doğan -ve batan- pek çok tarikat arasında en varlıklı ve sağlamlardan biri olarak yerini korumayı sürdürmüştü.

Müritlerin sayısı artık on binlerle ifade ediliyordu; sonradan onları kolayca ayırt edebildim çünkü özellikle büyük kentlerin istasyonlarında, kalabalık içinden bazı insanları durduruyorlar ve ellerini o kişilerin alınlarına koyarak, hastalıklarından kurtaracaklarını söylüyorlardı.

İşte Mahikari'nin sırrı buydu: Bu tarikata katılan herkes sadece elini dokundurarak başkasını tedavi etme gücünü kazanıyordu. Enerji, evrenin enerjisiydi; göklerden iniyordu; tarikatın görevi bu enerjiyi paylaştırmaktı sadece. Ama burada da bir numara vardı; bu "gücü" koruyabilmek için her üye tarikata haftalık ödeme yapmak zorundaydı ve aldığı bir tür fatura onun "ışığa" bağlı kalmasına izin veriyordu.

Reiki de aynı biçimde işliyor; tek fark, *reiki*de ödemenin bir kerede yapılmasına dayanıyor ve bir kez uyumlandıktan sonra bağlantının kopma tehlikesi olmuyor.

Bu konuda daha fazla bilgi edinmeye karar verdim. Tokyo'daki arkadaşım "Büyük Dost"a yazarak, ondan, Usui ve şifa sistemine ilişkin olarak ulaşabileceği bütün bilgiyi bana yollamasını istedim. Bir hafta sonra aldığım yanıt oldukça ilginçti. *Reiki* Japonya'da tanınmıyordu (pazarı Mahikari kapmıştı) ve Usui'nin adını duyan yoktu. Evet, Saihoji Tapınağı'ndaki anıt duruyordu ama arkadaşım, Usui konusunda başka bir iz bulamamıştı. Usui

adı geçen yüzyılda yaşayan doktorlar arasında anılmıyordu ve Şikago'da tıp eğitimi almış olması da mümkün değildi, çünkü tarihsel bilgilere göre o dönemde Şikago Üniversitesi'nde tıp fakültesi henüz açılmamıştı. Japon arkadaşım, "Doktor Mikao Usui" adında birinin belki de hiç yaşamamış olduğunu ve böyle eski bir fotoğrafla, hayatı ve mucizeleri hakkındaki öyküler in yeni bir şifa tekniğini "satmak" için uydurulmuş bir pazarlama tekniği olabileceğini fısıldadı kulağıma.

Her ne olursa olsun, girişim büyük başarı kazanmıştı. Dün yanın her yanında *reiki* uygulanıyordu; bazı "master'lar internet siteleri, kitapları ve doğrudan kurucu kişiye bağlanan zincirleri ile büyük paralar kazanıyorlardı. Evet, çünkü sistem belli bir zincirlenmeyi öngörüyordu; Usui'nin bir öğrencisinin, öğrencisinin, öğrencisinin öğrencisinden el alanlar gerçekten "master" kabul ediliyordu. Ancak bu soyağacı "enerjiyle uyumlanma" ve öğretinin özgünlüğü konusunda garanti sayılıyordu.

Sonra, yine Usui kaynaklı olan *reiki*nin, dünyaya yayılmasıyla ilgili bir başka yorum öğrendim. Bu, daha maceraperest ve daha Amerikanvari bir öyküydü.

Bu anlatıya göre, küçüklüğünden beri Budizm hakkındaki yazılara meraklı olan Usui, 1899 yılında Kyoto'da ikinci el kitaplar satan bir dükkândan bir tomar el yazması belge satın alır. Bunlar arasında, Usui'nin yıllardan beri aradığı *Bedeni Şifalandıran ve Zihni Aydınlatan Yıldırım Tantrası* adlı enerjinin tedavi amaçlı kullanılmasına yönelik bir metin de vardır. Tibet kökenli bu metin, İ.S. 7. yüzyıla aittir ve Japonya'ya Çin üzerinden, Shingon Budist tarikatının kurucusu tarafından getirildiği tahmin edilmektedir.

Usui, *reiki*yi bu metinden öğrenir ve uygulamaya koyar. Büyük Tokyo depreminden sonra kendi sağlığının da bozulmaya başladığını hissedince, *reiki* konusunda sahip olduğu bütün notları ve defterleri lake cilalı bir kutuya koyar ve 1926 yılında

ölmeden önce hepsini en gözde öğrencisine emanet eder. Tarihin bu noktasında kutunun başına gelenler de karışıktır. İkinci Dünya Savaşı sırasında silah altına çağrılan öğrenci, kutuyu bir tapınağa teslim eder. Öğrenci, 1942 yılında Manila'da öldürülür; hemen sonra kutunun bulunduğu tapınak bombalanır ama kutu bir grup keşiş tarafından kurtarılarak Japonya'nın başka bölgelerine taşınır; nihayet günün birinde işgal güçlerinden olan ve Budizm ile ilgilenen bir subay tarafından satın alınır. Sonradan generalliğe terfi eden subay, kutuyu Amerika'ya getirdikten sonra evinin tavan arasına kaldırır ve orada unutur. Kutu, 1994 yılında -şu rastlantıya bakın!- bir Tibet lamasının reenkarnasyonu olduğunu öğrenen oğlu tarafından bulunur.

Lake cilalı kutunun içinden çıkan belgelere göre, *reiki*nin kökeni Buda'ya ve onun "Lapis Işık Efendisi" olarak tezahürüne kadar uzanır. Başka türlü söylersek, bugün bir hafta sonunda öğrenilebilen *reiki*nin 150 değil, 2500 yıllık bir geçmişi vardır. İşte insanları çeken yanı da budur.

Peki, *reiki* sadece bir maskaralık mıdır? Görmezden mi gelmek gerekir? Asla öyle değildir. Bir şifanın yaratılması için her şey yararlı olabilir; meditasyon, bir ermişe iman, yoga, dualar ve elbette *reiki*. Yeter ki onun etkili olduğuna inanalım. Elleri beden üzerinde tutuş biçimi çok eskilere dayanan dinsel bir uygulamadır ve bir başka insana dostça yaklaşmak, ona sıcak bir duyguyla dokunmak rahatlatıcıdır... insanı iyi eder... Bu enerjinin kanser hastalarını iyileştirmekte ya da ölüleri canlandırmakta ne kadar etkili olabileceğini bilmiyorum ama elbette gerginliği yok eder, zihni sakinleştirir, olumlu düşünceler uyandırır; zaten tıpkı kahkahalar gibi, olumlu düşünceler de bedenin bağışıklık sistemini güçlendirirler.

Hıristiyanlık dahil bütün geleneklerde, ellerin dokunuşun-

daki etki her zaman eylemin kendisiyle değil, bu eylemi yapan kişinin niteliği ile ilintili olmuştur. Ancak yüksek ruhsallık ve sal yürek sahibi kişiler o "büyülü dokunuşa" sahip olabilirler.

Reiki, büyülü şifa verme gücünü herkesin birkaç günde öğ renebileceği bir yönteme dönüştürerek ve bu gücün, uygulayan kişinin ruhsal ya da ahlaksal değerlerine bağlı olmadığını söyle yerek bu gerçekliği alt üst etmiştir. "Tanrı'nın armağanı" olan bir yetenek, artık satın alınabilecek bir ürün haline gelmiştir. Yine de işe yarıyor mudur?

Taoculara sorarsanız hayır. Tao bilgeleri "Yanlış insan doğru araçları kullanırsa, doğru araçlar yanlış sonuçlar doğurur," der ler. Ama artık kim dinler eski Çinlileri?

Bu "master'ların nitelikleri ne olursa olsun, aldığım kurs be nim için yararlı olmadı. Yine de, televizyon karşısında ya da alış veriş yaparak geçirilecek bir hafta sonundan daha iyiydi. İnsan en azından tekdüzelikten çıkmış, kendine bir başka gözle bak mış ve eve yeni bir bilgi ile dönmüş oluyor.

Söz gelişi ben, ağızdaki bir lokmanın otuz iki kez çiğnenme siyle üçte bir oranında daha az yemek yeneceğini ve daha çok beslenileceğini öğrenmiştim. En azından, "öğretmenlerim" böy le demişlerdi.

Bir akşam Hintli arkadaşlarımızın evinde *reiki* deneyimimden söz açtım ve onlara uğradığım hayal kırıklığını anlattım. Hin distan'a sağlam, kendinden emin, küreselleşmenin her şeyi tek kalıba döken şiddetine direnmeyi bilen bir kültür bulacağım inancıyla gelmiştim ama, Delhi'de yaşayan ben, Hindistan'ın Batı dünyasının ürünleri, modaları ve düşünceleri peşinden koşuşu nu seyretmek zorunda kalmıştım.

Ev sahibim olan sakallı dostum, çağdaş bir kafaya sahip kül türlü bir sinema prodüktörüydü ama hâlâ geleneklerine sıkı sıkı

ya bağlı bir kişi olarak, benim bu kötümserliğimi paylaşmıyordu.

"Hiç kaygılanma!" dedi. "Hindistan her şeyin peşinden koşar ama yavaş, çok yavaş yol alır. Göreceksin; Batı kültürünün cenazesine de geç kalacaktır." Arkadaşıma göre Hindistan gündemdeki Batılılaşma sürecini de, geçmişte Müslümanların ve İngilizlerin dayattığı bütün işgaller gibi sindirebilecek yapıdaydı.

Çin dahil, Asya'nın büyük bölümü gibi bu ülke de yüzlerce yıl boyunca ağırlıklı olarak ruhsal eğilimler rehberliğinde yaşamıştı ve bu eğilim herhangi bir biçimde yaşamayı ve gelişmeyi sürdürecekti. Burada hiçbir şey tam olarak unutulmaz ve gömülmezdi; hiçbir şey asla yıkılmaz ve yerine bir başkası konmazdı. Hindistan, başka yerlerde canlılığını yitirmiş olanların bile hayatını sürdürebildiği bir Nuh'un Gemisi'ne benzer. İnsanoğlunun başlangıçtan beri düşünmüş olduğu en iyi her şeyin tohumu burada korunmaktadır. Olası bir tedavi için söz konusu kendi kişisel araştırmam sırasında bu gerçekliğin tıp için de söz konusu olduğunu gözlemledim. Hindistan, Hipokrat tarafından yaratılmış, İÖ. 4. yüzyılda Büyük İskender ile bu topraklara taşınmış olan *unani*[*] tedavisini hâlâ uygulayan tek ülkedir.

Hindistan'da benzersiz tıp yöntemlerine rastlanır. Batı tıbbının yanı sıra, kadim ve yerel tıp dalı olan ayurveda, homeopati, naturopati, Çin ve özellikle Tibet tıbbı bunların başlıcalarıdır.

Gazetecilik yaptığım dönemde "TIP" başlıklı bir dosya açmış ve Hint basınının bu konuda yayımladığı yazıları toplamaya başlamıştım. Yıllar içersinde pek çok öykü biriktirmiştim. Kimisi çok ilginçti. Bunlardan biri de şuydu: Yılda bir kez, Haydarabad'da yüzbinlerce kişi, ağzına gizemli bir ot karışımı doldurulmuş olan

[*] Urdu dilinde Yunan anlamına gelen Unani, uykusuzluk ve yüksek tansiyonun yanı sıra sinir hastalıklarının tedavisinde de uygulanır. Bu tıbbın temelinde, bedenin değişik unsurlarının dengede tutulması ve kendi kendini koruyabilme yeteneğini etkin kılma yatar. Tedavi tamamen vejetaryen beslenmeye dayanır. Unani doktorlarına *akim* adı verilir. Günümüzde Hindistan'da elli bin kadar *akim* vardır- ç.n.

beş-altı santimlik sardalye balığını yutmak için sıraya giriyordu Bu astım konusunda mucizevî bir iyileşme sağlıyordu. Bu karışımın tarifi, 1845 yılından beri Goud ailesine aitti ve onların bir atası gizli formülü ayurvedanın kurucusunun soyundan geldiğini söyleyen bir bilge kişiden almıştı.

Günümüzde, takımyıldızların gökyüzünde şifayı "daha güçlü" kılacak bir pozisyon aldığı haziran ayının ilk günlerinde, yarım milyondan fazla kişi bu şifayı almak için kuyruk oluşturuyor. Astımlılar öyle büyük bir talep yaratıyorlar ki, bugün sardalye bulmakta zorlanılıyor ve hükümetten, bu balığa olan talebi karşılamak için destek vermesi isteniyor. Aile, bu sardalye balığı mucizesi karşılığında para almıyor. Sadece bağışlar kabul ediliyor.

Kesmiş olduğum kupürler arasında, müzik temelli ve şekeri hastalığı ile yüksek tansiyona iyi gelen bir başka garip tedavi yöntemi daha vardı. Daha acayip bir tanesi de "su tedavisi" adını taşıyordu ve her türlü hastalıkla savaşmak için insanın her sabah kendi idrarını içmesini salık veriyordu. Bu yöntemi uygulayan ünlü kişilerden biri de eski bir başbakandı.

Kanser dosyam ise oldukça kabarıktı. Kalküta'da kurtuluş vaat eden homeopatlar vardı. Delhi'nin dışında yaşayan bir doktor potasyum siyanür temelli bir kanser aşısı geliştirdiğini iddia ediyordu. "Bu aşının üç damlası üç yaşındaki bir çocuğa zerk edildiğinde ömür boyu sağlıklı kalacağı garantisi "veriliyordu". İstediği kadar sigara içebilir, yemek yiyebilir ama asla kanser olmazdı."

İşime yarayacak bir iz ararken binlerce yola sapabilirdim. Dosyam; isimler, telefon numaraları ve adreslerle doluydu. Ama işe; hiç kimsenin gazetelere yazmadığı, reklamını yapmadığı, henüz "keşfedilmemiş" ve dostlarımın tavsiye ettiği biriyle başlamaya karar verdim.

Bu, Hindistan'ın öteki tarafında yaşayan genç bir ayurveda hekimiydi.

İçinde bulunduğum uçağın sallanmaya başladığı her seferinde; uçmanın insan doğasına aykırı bir durum olduğunu düşünür ve ayaklarımı yerden kesmeyen bir trene binseydim daha iyi olurdu diye geçiririm içimden. Hint uçakları bu tür düşüncelere daha sıklıkla yol açarlar, çünkü sendelemeye ve gıcırdamaya ötekilerden daha fazla yatkınlıkları vardır. Söz gelişi, şu içinde bulunduğum uçak, Bengal körfezindeki Andra Pradesh liman kentinin havaalanı Visakhapatnam'a inmeliydi ama bulutlar öyle yoğun ve alçaktılar ki, pilot pisti göremiyordu ve fırtınanın üzerinde kalarak bulutların açılmasını bekleyeceği yerde bulutların içinde kalmayı, bütün yolcuların kaderleri hakkında derin düşüncelere dalmalarını yeğliyordu. Bu yükseklikten bakınca, kaderimin kendine özgü ironisi daha net görülüyordu doğrusu... "Şifa" peşinde koşarken, adı neredeyse hiç duyulmamış, hiçbir turist rehberinde yer almayan, havaalanından iki yüz elli kilometre uzaklıktaki bir yere gitmek üzere yola çıkmıştım ve belki de toprağa basamadan "iki rahmetten biriyle buluşacaktım!"

Ne var ki iki rahmetten biriyle buluşmam engellendi: Birkaç toplama-sıçrama ve hava boşluğuna düşmeden sonra uçak yere indi ve Hindistan'ın, insanı hem umutsuzluğa düşüren hem de hayrika olduğunu düşündürten kalabalığıyla yüz yüze geldik; yolcunayak taksiciler, otel çığırtkanları, başka eğlence bulamayıp hayatı seyretmek üzere birikenlerden oluşan kalabalıkla... İlk bakışta en güvenilir olan taksi sürücüsünü seçtim; aralarında en

yaşlı ve ayağında terlik olan tek kişi oydu.

Visakhapatnam, büyüklük olarak ülkenin dördüncü limanıdır ve "gelişim kutuplarından" biridir; bunun anlamı, gündemdeki "modernizasyon" koşusunun en etkin mekânlarından biri olmasıdır. Havaalanından başlayan yeni ve etkileyici otoyol da, eski yol boyunca dizilmiş onlarca küçük dükkânı, barakayı, meyve satıcısını geride bırakmıştır. Telefon kabini rolü oynayan o köhne ve sarı kutuların birine ulaşabilmek için kireç kalıntılarını, inşaat artıklarını ve taşları aşmak zorunda kaldım. Telefona ulaştığımda, randevu için doktoru aradım. Delhili dostlarım kendisini haberdar ettiklerinden doktor beni bekliyordu.

Yol, acayip tepeler arasından ilerliyordu. Sürücünün söylediğine göre, birkaç yıl önce bu tepeler büyük ağaçlarla örtülüymüş. Şimdi ise kel kafaları andırıyorlardı. Öykü hep aynıydı; ormanlar kesiliyor, toprak erozyona uğruyor, iklim değişiyor, büyük kuraklık dönemlerini dehşetli seller izliyordu. Denge bozulmuştu. Ama modernleşme ilerliyor, yürürken de kurbanlarını çiğneyip geçiyordu. Henüz şeritleri çizilmemiş ve kenarlarına koruma bariyerleri konmamış olan o güzel otoyol, ilerlemeyi işaret eden cephelerden biriydi. Birkaç kilometrede bir, devrilmiş ve yüklerini yerlere saçmış kamyonlar ile, içinden bir canlı çıkmış olması mucize sayılabilecek parçalanmış otomobiller görüyordum. Sürücü "Her gün böyle," dedi. Gerçek bir faciaydı bu.

Yanından geçtiğimiz köylerde gördüğüm sahneler, aşina olduğum Hindistan manzaraları sergiliyordu: İşsiz güçsüz, bir araya toplaşmış, sigara içerek yolu ve yolda oluşan kazaları izleyerek çene çalan adamlar. Tutmuş olduğum taksi bir geçitte durmak zorunda kaldığında, çalışmakta olan erkekler gördüm; bunların bir bölümü, kurutulmuş toprakları çıplak ellerle bir arabaya yüklüyor, bir bölümü de toprağa delikler açmaya uğraşıyordu. İhtiyarın biri de elindeki baltayla koca bir ağaç gövdesini kesmeye uğraşıyordu. Uzaktan ona elimle, testere kullanmasını

yaret ettim. Ne demek istediğimi anlayıp gülümseyerek, elleri-ni Hindistan'da "Yok ki!" anlamına gelen bir biçimde salladı. Yol kenarına dizilmiş satıcılar tezgâhlarında hindistancevizi ya da mango kesip satıyorlardı.

Hint kırsalına Batılı gözlerle bakmak, insanı umutsuzluğa sürükleyebilir. Hiçbir tarla göz okşayıcı değildir. Toprak da, bitkiler de bakımlı görünmezler ve kaderlerine terk edilmişe benzerler. Egemen olan eylem, beklemektir sanki; toprağın bir şeyler üretmesini, ağaçların tezgâhlarda satılacak meyveler vermesini beklemek. Hindistan'da insan kendisine, ülkedeki sefilliğin bu miskinliğe, bu bir şey yapmanın gereksiz görülmesine, zaten hiçbir şeyin değişemeyeceğine, her şeyin çoktan yapılmış, görülmüş, denenmiş olduğuna inanmaya ve zahmet etmeye değmeyeceğini düşünmeye bağlı olup olmadığını sorar. Dünya, bir *maya*dır; bir yanıltıdır. Önemli olan tek şey, daha iyi yaşayabilmek için bir adım atmak değil, yeniden doğmayı engelleyecek bir eylemde bulunmamaktır.

Şimdi mango mevsimiydi ve dört bir yanda mango vardı. Yol kenarlarında, el arabalarında mango yığınları... Mango, sadece mango... Ne bir lahana, ne bir elma, ne de bir başka sebze.

Sürücü, şekerkamışı suyu içmek için durmak istedi. Tezgâhın üstü sinek kaynıyordu. Kamışları ezen dişlilerin arasına sinek kaçar diye kaygılanan yoktu. Küçük bir oğlan, dalgın dalgın aletin kolunu çeviriyordu. Sonra plastik kovadan sararmış buz parçaları çıkartıyor, bunları kara bir plastik torbaya koyuyor ve değmekle vuruyordu üzerine. Sonra da kırdığı bu buzları bardaklara paylaştırıyordu.

İçinden geçtiğimiz bir kasabada, neredeyse bütün adamların ve erkek çocukların saçları sıfıra vurulmuştu. "Bit salgını olmalı," diye düşündüm. Sürücü bana daha iyi bir açıklama yaptı. Bu kasabanın tapınağının tanrıçası, onu ziyaret etmeye gidenlerden yarım hindistancevizi getirmelerini ve saçlarını sıfıra vurdurt-

malarını talep ediyordu. Elbette bu, yöre halkının saçları için iyi bir şeydi... bitten korunmak için de harika bir yöntemdi.

Liman kentinin "gelişim kutbu"ndan uzaklaştıkça benim ta nıdığım Hindistan ortaya çıkmaya başlıyordu. Yarım bırakılmış inşaatlar, terk edilmiş ya da çatısız evler. Şurada burada bam budan yapılmış, çatısı yere kadar sarkan palmiyelerle örtülmüş, kapı niyetine küçücük bir giriş bırakılmış kulübeler görmek beni avutuyordu. Uzaklarda, koca öküzlerin çektiği eski arabaların si luetlerini görüyordum.

Bir noktaya varmak için tek bir ipi takip etmek düşüncesine uyan bir kişi olarak, hiçbir yabancının gitmeye niyet etmeyeceği bir "doktor" için buralara gelmiş olmak düşüncesi hoşuma gi diyordu. Ama Kakinada'ya varmak pek o kadar heyecan verici olmadı. Acayip adına karşın burası, sıradan ve pis Hindistan köy lerinden biriydi. Üstelik iki büyük gübre fabrikası, bacalarından boz bir duman savurup duruyordu etrafa. Yağmur yağmıştı ve kanalizasyonu olmayan yolları basan su birikintilerinde; mango dolu el arabaları, renkli sarileri içinde soylu görünen kadınlar, kirli yerel giysileri *dothi*leriyle erkekler ve Batılı tarzda ama sen tetik ve çok pis giysili daha sefil erkekler dolaşıyordu. Her za manki *kurta pijamamı (belinden bir uçkurla bağlanan pantolon ve dizlerime kadar inen üç düğmeli uzun gömleğim)* giymiş olan ben, bütün "Gandhi Dükkânları"nda satılan, el dokuması pamuk lu giysimle ortalıktaki tek Hintli gibi görünüyordum.

Otuz yaşının üzerinde görünen ve ufak tefek, zayıf biri olan "doktor", beni evinin önünde bekliyordu. Alev alev bakan göz lerinden sıcaklık yayılıyordu. Kesinlikle özel bir insan olduğu belliydi.

Evi yepyeni, baştan aşağı gri betondan yapılmış, badana bile sürülmemiş "çok modern" bir yerdi. Aile bu eve yerleşeli iki ay olmuştu ve koltuğa geçince ilk yaptığım iş açılışla ilgili fotoğraf ların yer aldığı albümü karıştırmak oldu. Vedik geleneğe göre,

her odaya en önce bir inek ve bir dişi dana girmişti. "Doktor", teras-çatıya hindistancevizi yapraklarından bir pergole yaptırmıştı ve burayı meditasyon yapmak için kullanıyordu. Söylediğine göre orada mükemmel bir titreşim vardı, çünkü bahçede yer alan yaşlı, şişe camı yeşilindeki parlak gövdeli, şimdi ise yağmurla ıslandığı için ışıl ışıl olan büyük yapraklı tuhaf ağaç buraya harika bir yansıma yapıyordu.

Bahçenin bir köşesinde köklerinin büyük bölümü toprak üstüne çıkmış, her an yıkılacakmış gibi duran çok yaşlı bir hindistancevizi ağacı vardı. Hayır, doktorun söylediğine göre ağaç hiçbir tehlike yaratmadığı gibi çok da yararlıydı. Ağacın kökünden bir parça koparttı ve gülerek, bana bunun "files...siles..." diyerek adını anımsamaya çalıştığı hastalığa çok iyi gelen bir şey olduğunu söyledi. Hangi rahatsızlıktan söz ettiğini anlayamıyordum. Bunun üzerine çekinmeden elini popoma değdirdi.

"Ah, evet hemoroid... Anladım!" dedim.

"Evet, piles..." diye tekrarladı ve ağacın dibinden bir kök parçası daha kopardı: "Bu ince ince doğranır, havanda ezilir ve buraya sürülür." Açıklama yapan doktorum, "buraya" derken bu sefer elini benim değil, kendi poposuna değdirdi.

"Doktor", bu beton evde, annesi ve iki küçük kardeşi ile yaşıyordu. Yerel hastanede memur olan babası birkaç yıl önce, genç yaşında ölmüştü. "Ansızın kan kusmaya başladı. İngiliz kimyasal ürünlerine tepki veriyordu... Özellikle de aspirine..." diye anlattı. Bir doktorun bir hastalığı tanımlamakta böyle bir ifade kullanması garip kaçıyordu ama "benimkinin" garip bir doktor olduğunu anlamam için fazla zaman yitirmeyecektim. Kimseyi üzmeden buradan bir an önce uzaklaşmak için hangi bahaneyi uydursam, diye düşünmeye başlamıştım.

Delhili arkadaşımın (onun bir arkadaşını bu doktorun löse-

miden kurtardığı söyleniyordu) telefonla yaptığı görüşmeler sonucunda, en az bir hafta Kakinada'da kalmam gerektiği ortaya çıkmıştı çünkü doktor, sonra almam gereken gerçek ilacı hazırlarken benim, bedenimi arındırmam gerekecekti.

Hemen geri adım atarsam büyük bir hayal kırıklığı yaratacaktım. Çünkü, mucizevi bir şifa bulmak için merak ve belki biraz da umut dolu olarak oraya kadar gitmiş olmama karşın, varır varmaz anladığım şuydu ki; aslında şifa verecek olan bendim! Umulan mucize bendim: "Kansere yakalanan uluslararası gazeteci (arkadaşım beni böyle tanıtmış olmalıydı), tedavi olmak için İtalya'dan kalkıp Kakinada'ya geldi." Komşular şimdiden pencerelere üşüşüyor, çocuklar doktorun benim adıma kabul ettiği konukların peşine takılıp eve dalıyordu.

"Bunların hepsi ot; sadece ot." Doktor bana tozlu bir kiler gibi görünen ama kendisinin "laboratuvar" dediği odada duran iki koca çuvalı gösteriyordu. Bir lavabonun altından, kocaman ve toz içinde taş bir havan ve havaneli çıkarttı. Benim için getirtilen otlar işte bu havanla dövülecekti. Kitaplığı, stüdyo adını verdiği bir başka tozlu odadaydı. Taştan örülmüş raflarda eski püskü kâğıtlar ve birkaç kitap vardı.

Annesi bana kahve, çay ya da su ikram etmek isterken, "doktor" bana hoş geldin demek için salonun ortasında duran, o pek gurur duyduğu renkli kocaman televizyonu açtı ve Vietnam'da çekilmiş bir Amerikan savaş filmi seyretmeye başladık.

"Doktorun" İngilizcesi oldukça kıttı. Birbirimizi genellikle anlamıyorduk ama onlar bu duruma da hazırlıklıydılar; çözüm kısa bir süre sonra bir Vespa'nın tepesinde çıkageldi. Gelen adam, bizim "doktor"dan birkaç yaş büyük görünse de, kendini onun amcası olarak tanıttı. Bir ortaokulda İngilizce öğretmenliği yapmış, sonra kendininkinden düşük kasttan ama ailesi pek zengin bir kızla evlenmiş ve hayat sigortası satıcılığı yapmaya başlamıştı.

Çeviriden ziyade, öncelikli olarak "yeğeni" olan "doktoru" pa-

zarlamaya kalkıştı bana. Çantasından plastikle kaplanmış bazı mektuplar çıkarttı; bunlar iyileşmiş hastaların teşekkürleri, başka kentlerden gelen ilaç siparişlerinin listeleriydi. Sonra da konuyu toparlamak için doktorun iyileştirebildiği hastalıkları saymaya girişti. Oburluktan astıma, romatizmadan cilt hastalıklarına kadar pek çok şey... "Doktor'un katarakt için haşhaş ve balla hazırladığı bir yakı, ameliyata gerek bırakmıyordu. Şekere gelince; iki hafta içinde insülin kullanımını sıfıra indirme garantisi veriyordu. Uzman olduğu bir başka konu da, kısırlıktı.

"İşte bu, 1989'da tedavi ettiği ilk kadının mektubu! Tedaviden sonra üç çocuğu oldu. Bütün bu işlem ona sadece üç bin rupiye mal oldu. Elbette kanser ve lösemi tedavileri daha pahalıdır," dedi amca. Bu, para konusunun ilk olarak ağza alınışı oldu.

"Doktor" bu reklamlar karşısında utanmaya başlamıştı ama elinden gelen bir şey yoktu. "Amca" bir biçimde onun patronu, denetleyicisiydi ve rolünün gereğini yerine getirmeliydi.

Sonra da eski bir geleneksel *brahmin* aileden söz açıldı; onun deyimiyle "sofistike" yani modernize edilmiş *brahmin*ler tarafından bir kenara atılmış olan bu kişi, onun kayınpederi gibi işi ticarete dökmüş ve zengin olmuştu. Zaten kendisi de geleneklerden uzaklaşmıştı. Dinin dayattığı anlamsız ve dayanılmaz toplumsal kuralları pek karmaşık buluyordu. Önemli olan kast değil, her bireyin kişisel başarısıydı. Şimdi kendini açıkça ateist ilan ediyor ve geçmişe ilişkin her şeyi hor görüyordu.

"Ayinler mi? Törenler mi? Hepsi zırvalık!" dedi. Bir örnek vermek için de Kakinada çevresindeki köylülerin yaptığı Yılan şenliklerini anlattı. Çiftçiler toprak çukurlara kova kova süt döküyorlar, yılanları bu sütü içmeye davet ediyorlardı ve bu yılanların sonradan kendilerini tarlalarda gördükleri zaman tanıyıp sokmayacağını umut ediyorlardı.

"Bu ne biçim bir davranıştır?" dedi. "Tarlalarda yılanlardan korkarlar ve onları öldürürler. Tapınakta ise ona bir tanrı gibi

tapınırlar, önünde diz çöküp süt sunarlar. Bu sütleri yollardaki çocuklara verseler daha iyi olmaz mı? Brahminler acayip bencil dirler." Sonra bana "doktorun" babası öldüğü zaman mahallenin hiçbir *brahmini*nin cenazeye gelmediğini anlattı, çünkü yakın yerinden dönerlerken bazı ruhların cenaze alayının peşine takılarak evlerine dadanabileceğine inanıyorlardı. Oysa baba hastanede çalışırken bu insanlara çok yardımcı olmuştu ama eninde sonunda herkes sadece kendini düşünüyordu.

"Doktor", amcasının bu kadar çok konuşmasından rahatsız olmuştu. O gidince biz de çıkıp Kakinada'nın eski merkezine doğru yürümeye başladık ve orada yaşayan aile büyüklerini ziyarete gittik. Yolda bana hayatına ilişkin bir şeyler anlatabildi.

Ziyaret etmekte olduğumuz ve doktorun doğduğu, büyüdüğü, iki ay öncesine kadar da oturduğu ev, bu öykünün bir bölümünü oluşturuyordu. Küçük, karanlık ve döküntü durumundaki ev daracık bir sokakta bulunuyordu; iki yüz yıl önce yapılmasına karşın hiç boyanmamış, hiç onarılmamış gibi görünüyordu. Çatı kirişleri ayrılmış, duvar kirişleri çürümüştü, büyükanne ve büyükbabanın yaşadıkları odanın tepesine yağmurdan korunmak için mavi bir muşamba gerilmişti. Her tarafta müthiş bir dağınıklık vardı. Şurada burada tahtalar, tekerleksiz bir bisiklet, bir motor, büyükbabanın üzerinde dinlenmekte olduğu yayları fırlamış bir koltuk gördüm. Oysa büyükanne *puja room* yani dua odasının kapısını açınca görüntü hemen değişti. Maymun tanrı Hanuman'ı, başka tanrıların portrelerini, hindistancevizlerini, yağ kandillerini ve günde üç kez tanrılara ikram ettikleri yapraklarını görünce, burasının bambaşka bir dünya olduğunu, maddi çıkar gözetmeyen bağlarla ayakta duran bir dünya olduğunu anladım. Burası, yaşlı brahminlerin, imanlı ve geleneksel dindarların dünyasıydı; biricik ve gerçek eylemin, vazgeçilmez ayinlerin düzenli ve kurallı bir biçimde uygulandığı mekândı.

Doktor, aile kuşaklarının yüzyıllardan bu yana suyunu içtikle

ıl bahçedeki kuyuyu bana gösterirken "Tatlı sudur," dedi. Gözleri ışıl ışıldı. Bir avuç su alırken, "Çok tatlı bir sudur," diye tekrarladı. Orada, bahçenin bir köşesinde de yeni evdekinden üç kat yüksek, görkemli bir hindistancevizi ağacı vardı ve şifalı köklerinin yarısı toprağın üzerindeydi. İşte benim doktorumun kökleri de bu bahçedeydi.

O, ailenin üç oğlunun ilkiydi ve aile onun normal bir çocuk olmayacağından korkmuştu, çünkü babası ağabeylerinden birinin kızıyla, yani yeğeniyle evlenmişti. Doktor küçükken çok sık hastalanmış, çocukluğunun ve ergenliğinin büyük bölümünü yatakta geçirmişti. Değişik alerjiler, nefesini kesen astım, bitmek bilmeyen bronşitler yüzünden diğer çocuklarla oynayamamıştı. Bu nedenle hiç arkadaş edinememişti. Okuldan çok hastanede zaman geçirmiş, babası orada çalıştığı için Batı ilaçlarını ücretsiz olarak kullanabilmişti. "Pek çok da hormon ve steroid kullandım," dedi.

Ünlü bir ayurveda doktoru olan büyükbabanın kardeşi dahil hiç kimse bu çocuğu iyileştirememişti. Böylece günün birinde kendine iyi gelecek ilacı kendinin bulacağı umuduyla büyümüştü. Okumaya tutkun bir çocuktu ve eline geçen her kitabı okuyordu. Üstelik okuduğu her şeyi aradan yıllar geçse bile anımsayabiliyordu. Önce Rishikesh'ten gelen bir *swami*, daha sonra yolu Benares'ten geçen bir başkası ona kutsal metinleri okumayı öğretmişti. Çocukluğundan beri üzerinde ayurveda, astroloji ya da otlardan söz eden bir yazı bulunan her palmiye yaprağını saklamıştı; ona göre ayurveda tıbbının temelini bu üçü oluşturuyordu. Kitaplık adını verdiği odada gözüme çarpan kâğıtlar onun koleksiyonuydu.

Daha beş yaşındayken pek çok otu tanımış, söylediğine göre "onlarla konuşmayı öğrenmişti". Sonra da ayurveda uzmanı olan büyük amcasından ilaç yapmayı öğrenmeye başlamıştı. Onun oyuncağı, arkadaşı otlar olmuştu. Otlar onun için birer insan gi-

biydi; her birinin kendine özgü bir karakteri, niteliği ve tepkisi vardı. On altı yaşındayken kendi durumuna iyi gelen sekiz ot ve karışımı belirlemiş; bunları uygun dozda kullanarak kendini iyileştirmişti.

Öykünün bu noktasında Batılı bir doktor iyileşmesinin nedeni olarak ergenliğe girişini gösterebilirdi ama otlardan ve onları karıştırmaktan söz ederken aldığı hazzı görünce, mantıklı bir açıklamanın gereksiz olduğunu düşündüm. Onun sorunları belki de hayatının dizginlerini kendi ellerine aldığı ve yolunu bulduğu için sona ermişti; o artık hasta konumundan, şifacı konumuna yükselmişti.

Delikanlı kendi kendini iyileştirdikten sonra yollara koyulmuş, çeşitli şifacıları ve "doktorları" ziyaret etmiş, her birinden yeni bir bilgi edinmiş, evine yeni otlarla dönmüştü. Kısa süre içinde hastalar edinmiş, ilk başarılarını kazanmıştı. Günün birinde Andra Pradesh eyaletinin bir bakanı, onu bir rahatsızlığını iyileştirmesi için beş yıldızlı oteline davet etmiş ve işte o günden sonra bizim doktorun adı Kakinada'nın dışında da duyulmuştu. En etkili yöntem olan kulaktan kulağa fısıldamayla gelişen ağ umutlarla beslenmiş ve sonunda Delhi'ye hattâ bana kadar ulaşmıştı.

Bulunduğumuz yere gelen amca ile birlikte, beni lüks Jaya Oteli'ne götürdüler; yol boyunca rastladığım reklamlardan bu ranın, yörenin en şık oteli olduğunu okumuştum. Daha az şık olanların neye benzediğini tahmin etmek bile zordu! Her za manki Hintli giysilerimle bile bir oda elde edebilmek için epey uğraştım; sırtında çantası ile gelen bir hippi olsaydım, herhalde kapının önüne konacaktım. Yataklara serili olan çarşaflar beyaz lığını kaybetmiş, gri ve buruşuktu ama onları daima yanımda ta şıdığım *sarong* ile örttüm.

Yatağa uzandım ve -bugün en kanserojen maddelerden biri kabul edilen- amyant plakalarla kaplanmış olan tavanı görünce

gülmek geldi içimden. Bir mucize olsaydı da, Kakinada'nın "lüks" otelinde onların bir "meslektaş"ları tarafından tedavi edilmeyi bekleyen beni görebilecek olsalardı New Yorklu tamircilerimin yüzlerinin alacağı ifadeyi tahmin edebiliyordum.

Pencereden giren müthiş bir soğan kavurması kokusu ile uyandım. Otelin mutfağı, "deluxe" müşterileri için kahvaltı hazırlamaktaydı. Bu kahvaltıdan yararlanamayacaktım; doktorum saat sekizde beni "klinik-astrolojik" incelemeye tâbi tutacağından karnım aç olmalıydı. Tedavinin ayrıntıları bu incelemeden sonra belirlenecekti.

Otelin girişinde genç hizmetliler kirli ve ıslak bezlerle, paspas yapıyorlardı grimsi zemine. Dün akşam girerken gözüme çarpan kapının dışındaki çöp yığını daha da büyümüştü ve köpekler, domuzlar, keçiler, inekler ve geyikler yani Hindistan'ın büyük çöpçüleri işbaşı yapmışlardı.

Randevuma yürüyerek gitmeye karar verdim. Yol kısaydı ama tedavinin etkili olabilmesi için gerekli olan inanç ve güveni duymamı sağlamaktan çok uzaktı etrafımda gördüklerim... Boz renkli pis sıvılar açıkta fokurduyor, hava kötücül bir yaşantısı varmış gibi nefes alıp veriyordu sanki. Uyuşuk ineğin biri durup bu bulanık sıvıyı içti, Hindistan'daki bütün hayvanların yaptığı gibi yüzünü toprağa sürerek yoluna devam etti. Yüzlerini daima toprağa yakın tutmaktaki amaçları, rastlayabilecekleri her lokmayı değerlendirmek olabilirdi. Bu ineğin vereceği sütü ve o sütü içecek insanları düşündüm. Hindistan'da ortalama ömrün elli iki yıl olduğunu geçirdim aklımdan ve "amcanın" söylediği bir sözü anımsadım; onların ailesinde hiç kimse altmış yaşına gelememişti. Büyükbabanın kardeşi, benim doktorun ustası olan ünlü ayurveda uzmanı bile elli sekiz yaşında kalp krizinden ölmüştü. Söylendiğine göre, ne zaman öleceğini bilmiş ve söylemişti.

"Doktorum" neşeyle, gülümseyerek, gözleri daha da ışıldamış olarak bekliyordu beni. Bir tabureye oturttu, karşıma geçti, kollarımı havaya kaldırttı, bileklerimi tuttu ve gözlerini yumarak damarlarımda dolaşan kanın nabzımdaki atışlarını dinlemeye başladı. Sonra bedenimin sol tarafında yolunda gitmeyen bir şeyler olduğunu söyledi. "Bu bir enfeksiyon" dedi ve soyunup yerdeki hasırın üzerine uzanmamı istedi. Sol tarafımda, ameliyattan bana armağan kalan koca bir fıtık vardı ama o bunu önemsemedi. Bütün karnımı boydan boya geçerek sırtıma uzanan ameliyat izimle ilgilendi. Ona üç türlü hastalığım olduğunu ve bu kesiğin böbreğimdeki urun alınması için yapıldığını anlattım.

"Ameliyat Hindistan'da mı yapıldı?" diye sordu.

"Hayır. Amerika'da," dediğimde, buna çok şaşırdı. "Hindistan'da böbrek için beden arkadan kesilir, böyle önden geçilmez," dedi.

Sonra dikkatle bacaklarımı, dizlerimi, karaciğer bölgemi ve gözlerimi inceledi. Dilime bakınca yüzü aydınlandı. Büyük bir keşif yapmışçasına, "İşte, işte enfeksiyonu buldum!" dedi ve iki ilginç soru sordu.

Hiç basurum olmuş muydu?

Evet, yirmi yıldır vardı.

Hiç sırtım ağrımış mıydı?

Evet, sık sık ağrırdı, bu durum hastalanmadan önce artmıştı.

Gizemin anahtarını bulmuş gibi mutlu olmuştu. Ona göre, benim bütün bahtsızlığımın kökeninde basurum yer alıyordu.

"Siz Batılılar bunu önemsemezsiniz ama basur önemli bir hastalıktır ve çok ciddiye alınmayı gerektirir."

Ateşyiyen de bu sorunumla yakından ilgilenmişti. Bu "doktora" göre basur, bedenimin orta yerinin, midemin çevresinin enfeksiyon kapmasına yol açmıştı. Enfeksiyon oradan da böbreğe geçmişti. Bana söylediğine göre böbreğin ortasında bir yay vardı ve bu yay öyle uzundu ki, dünyanın çevresini bile dolaşabilirdi.

Ama benim yay bozulmuştu. Gerçi bunda telaşlanacak bir şey yoktu; çünkü o, uygun ilaçlarla bunu düzeltebilirdi. Her şeyden önce bir hafta boyunca midemi temizlemeliydim.

"Şu anda mideniz kurtlarla doludur ve bu koşullarda ilaç etki etmez," diyerek durumu özetledi.

"Kurt mu? Midemde mi? Hayır, kurt falan yok!"

"Peki siz bunu nasıl bilebiliyorsunuz?" diye sordu meydan okurcasına.

"New Yorklu doktorlar defalarca baktılar mideme."

Ona yalan söylemişim gibi gülümsedi ve muayenenin ikinci bölümüne, yani astrolojik bakıya geçti. Bir büyüteçle elimin değil, başparmaklarımın ucundaki çizgileri uzun uzun inceledi. Sonra büyük bir dikkatle cildimdeki izleri araştırdı; benler, kara ya da kırmızı lekeler üzerinde durdu. En sonunda da doğum saatim ve günümü alarak uzun hesaplar yapıp 2526 rakamına vardı. Bu benim için önemli bir tarihti. Bu rakamı daima anımsamalı ve hiç kimseye söylememeliydim.

Yıldızlarımın konumu benden yanaydı. Sadece Mars'ın üzerinde kötü bir etkisi olduğu için bu gezegenin etkilerine dikkat etmeliydim. O elbette Mars ışınlarına kafa tutabilecek, o ışınları emebilen otları ve bitkileri tanıyordu. Bu otlar, bugün benim için hazırlayacağı ilacın içinde yer alacaklardı. Hastalığım her şeyden önce kanımdaydı ama ben onun üstesinden gelebilecektim.

Peki ne kadar sürecekti bu?

Eğer otları uygun metallerle -o bana altını öneriyordu- birlikte alırsam altı aylık bir tedavi yeterli olacaktı. Metaller kullanılmazsa tedavi bir yıla kadar uzayabilirdi.

Altın mı?

Hayır, kaygılanacak bir durum yoktu. Altını bana yutturmadan önce onu sıcak bir işlemle küle döndürecekti. Zaten söz konusu olan sadece birkaç miligram altındı. Ama bu kadarcığı bile ilacın etkisini çok artıracaktı.

Bütün muayene boyunca bize çevirmenlik yapan "amca" bu noktada bir kâğıt ve kalem çıkarttı ve hesap yapmaya başladı; bütün tedavinin ölçü birimi bir *mandal* yani kırk bir gün yetecek kadar ilaç anlamına geliyordu. Bu tedaviyi altı ay sürdürebilmek için dört buçuk *mandal* kullanmalıydım. Altının miktarı, tedavinin tümü ve bugün öğleden sonra başlayacak mide temizliği bana 120 bin rupiye mal olacaktı; bu da aşağı yukarı 250 euro ediyordu. Bu, Kakinada için çok büyük bir paraydı ama gözden çıkarılamayacak bir miktar da değildi benim açımdan.

"Doktor" tedavi süresince yediğim her şeye çok dikkat etmem gerektiğini bildirdi. Bana iyi gelecek yiyecekler; yangıyı soğutan soğan ve sarımsaktı; havuç, pancar, patates gibi karanlıkta, toprak altında yetişen hiçbir şeyi yememeliydim. Buğday ve pirincin her türlüsünü yiyebilir, bunların altı aylık olanını yeğleyebilir; ayrıca salata, fasulye, nohut ve meyve de yiyebilirdim.

Altın konusunda ısrarlıydı. Bu bileşimle bana mutlak bir sağlık garanti ediyordu. Tedavide altın yer almadığı takdirde garantisi "sadece yirmi yıl" geçerli olabilecekti.

"Yirmi mi? O bile çok!" dedim. Bunun üzerine ellerimi yeniden incelemek istedi. Ellerimi bitiştirmemi söyledi ve serçe parmaklarımla başparmaklarımın kavuşma pozisyonlarına baktı. Amcasının "ışın" sözcüğüyle çevirdiği bir şeyler söyledi ama yine Mars'tan mı söz ediliyordu yoksa New York'ta aldıklarımın mı anlatılmak isteniyordu anlamadım. Gerçi "doktor'un aldığım radyoterapiden haberi yoktu ama izlerini bedenimde görmüş olabilirdi. Işın tedavisi de üzerimde bazı izler bırakmış olmalıydı ve bunlar Mars'ınkilerden daha zararlı ve belirgindi kuşkusuz.

İşe bir *mandal* kullanmakla başlayacak; öğleden sonra ilaçların hazırlanışını görmek ve midemin temizliği için gerekli ilk ilacı almak için geri gelecektim. Bu oyuna katılmaya, daha doğrusu bakış açımı değiştirmeye karar vermiştim. Aradığım ilacı bulamadığım için hayal kırıklığına uğrayacağıma, bu alışılmadık

durumdan yararlanmaya ve başka türlü belki de farkında bile olmayacağım bu dünyaya bir göz atmaya niyet etmiştim. Zaman yitiriyor olduğumu düşünmeyince her şey çok daha güzel ve ilginç bir hal aldı.

Otele döndüğümde çok acıkmıştım ama lokantayı perdeleri inmiş, pencereleri kapanmış, kahvaltı dağınıklığı toplanmamış olarak görünce içeri girmekten vazgeçtim. Başına dert açmak istemeyen geleneksel gezgin formülünü uygulayıp, katı yumurta ve muz (iki ucunu kopardıktan sonra) yiyerek durumu kurtarmaya karar verdim. Yumurta mı!? Sanki garsonun elini yemek istediğimi söylemiştim. Burası vejetaryen hattâ vegan bir lokantaydı ve yumurtanın hayat anlamına geldiği mekânda yumurta bulmam olanaksızdı. Eğer bu konuda çok ısrarlıysam... yumurtayı odamda yiyebilirdim.

Öğleden sonra "doktorun" evinde müthiş bir telaş vardı. Diyabet tedavisi gören bir hasta benim ilacım için bazı otlar bulmakla görevlendirilmişti ve şimdi getirmiş olduğu torbanın içindeki her şeyi "laboratuvarın" tozlu zeminine dökmüş, karıştırıp duruyordu. On dört yaşında, şişman ve biçimsiz bir kız, yanında annesi ile birlikte Visakhapatnam'dan henüz gelmişti. Bu ikili her hafta beş saatlik bir otobüs yolculuğu yaparak geliyordu çünkü kız hem oburluk hem de sedef tedavisi görüyordu. Annenin söylediğine göre, şimdi bir de bitlenmişti!

Uzaktan gelen bütün öteki hastalar gibi bu iki kadın da orada uyuyacaklardı ve konaklamayı hak etmek için ellerine tahta bir havaneli almış, taş havana atılan otları dövüp duruyorlardı.

Süpürmeye gerek bile duymadıkları avluda yere oturmuş, çalışıyorlardı. Havanellerinin ritmik kalkıp inişi sırasında bazı otlar ya da kökler havandan dışarı sıçrıyordu. Dökülenler elin ayasıyla toplanıyor, yeniden -yerdeki tozlarla birlikte- havanın

içine atılıyorlardı. Bir ara, annenin obur kızının saçından -muhtemelen- bir bit aldığını ve onu tırnağıyla yerde ezdikten sonra ellerini yıkamadan yine "ilacımın" içine sokarak çalışmaya devam ettiğini gördüm. Akşamüstüne doğru, yeşilimsi püre minik porsiyonlara bölündü, bunlardan minik toplar yapıldı ve sonra kurumaları için güneşe serildi.

"Laboratuvarın" içinde yaşanan büyük telaşın dışında kalanlar yalnızca doktorun iki küçük kardeşiydi. Önce televizyonda gürültülü bir film izlemişler, sonra elektronik bir oyuncakla oynamaya koyulmuşlardı. Bir tanesi eyaletin başkenti olan Haydarabad'dan yeni dönmüştü; orada bir bankada iş bulabilmek için açılan sınava katılmıştı. Bu kez kazanamamış bile olsa, kazanana kadar defalarca deneyecekti. Her ne pahasına olursa olsun bir memuriyet edinmek peşindeydi.

Yeniden otelime dönmek üzereyken "doktorum" elinde bir bardakla gülümseyerek çıkageldi. Bardağın içinde yeşil renkte bir sıvı vardı. Bunu elleriyle hazırladığını ve şimdi herkesin önünde içmemi istediğini söyledi. Bu sıvı midemdeki kurtları dökmeye yarayacaktı. Neyse ki yanımda bir şişe temiz suyum vardı. Suyu boşalttım, sıvıyı şişeye doldurdum ve bunu uyumadan önce içmeyi yeğlediğimi söyledim.

"Amca" durumu anladı. "İlaçların nasıl hazırlandığını hastaların görmemesi gerekir," yorumunu yaptı.

Kanserimi iyileştirecek olan ilacın karışımında neler olduğunu sordum; o yirmi dokuz bitkinin karışımından yapılıyordu. "Doktor", iki sözlük yardımıyla bana bu otlar arasında *Anacyclus pyrethrum* ve *Celosia Cristata* bulunduğunu açıkladı. Sonra kaygılanarak lafın devamını getirmedi. Neden formülü öğrenmek istiyordum? Yoksa bunu -onun deyimiyle- bilim adamlarına satmayı mı düşünüyordum? Böyle bir niyetim olmadığı konusunda yeminler ettim ama bu ona yeterli gelmedi. Bileşimin devamını saymak yerine, kırk bir gün kullanmam gereken bu ilacı hazırla-

mak için bir *mandal,* on iki kilo ot ve kök kullanıldığını, bunların tümünün ezilip kurutularak ellişer gramlık haplara dönüşeceğini anlattı.

Sokağa kadar bana eşlik eden "doktor", temkini konusunda ona anlayış göstermem için yalvarıp durdu. Kansere çare olan ilacının formülünü gizli tutmak istemiyordu hattâ bu konuda ona yardım etmemi bile bekliyordu. Bu formülü Dünya Sağlık Örgütü'ne vermek ve insanlığın hizmetine sunmak arzusundaydı. Ben örgütün genel müdürüne yazsam, ona ziyaretimden söz etsem ve doktorun araştırmalarına başlayabilmesi için bir fon istesem, ne iyi olurdu. *Onun* planı buydu ve söylediğine göre, bunu "amca"nın huzurunda konuşmamız gereksizdi.

Otelde, kertenkele yeşili sıvıyla dolu şişenin karşısına oturduğumda, onu içebileceğimi düşündüm. En azından bir kereliğine cadına bakabilirdim! Bunu yapmamak genç doktorun iyi niyetine ve coşkusuna ihanet etmek anlamına gelecekti. Ama içmekle de kendi sezgilerime karşı çıkmış olacaktım, bu nedenle şişedeki bütün sıvı, guruldaya guruldaya lavabonun deliğinden aktı gitti. Son derece etkili ve güçlü bir karışım olsaydı bile hiçbir işe yaramayacaktı çünkü bir dirhem bile inancım yoktu. Ertesi sabah "doktora" elbette yalan söyledim.

Hapların kuruması süresince Kakinada'da kaldım. Bu süre içinde yörenin birkaç eski tapınağını ziyaret ettim, iki yüz yıl önce İngilizlere kafa tutmak için buraya gelen Fransız sömürgecilerinin yerleşmiş olduğu limandan geriye kalanı görmeye gittim ve elbette birkaç kez daha doktorla baş başa kalarak onunla konuştum.

İnsanın bütün silahlarını elinden atmasına neden olacak kadar içten, gerçekten alışılmadık bir tipti. Bana bir süre önce *brahmaçarya* olduğunu yani bekâret yemini ettiğini, evlenme-

ye niyeti olmadığını anlattı. Kendini tıbba adaması gerektiğini hissediyordu. *Shastra*larda yani kutsal yazılarda evrenin bütün olgularının yorumlarının yer aldığına inanıyordu. Önemli olan, bunları yürekten okumayı öğrenebilmekti.

Dünyaya bakışı bilimin, astrolojinin, dinin ve felsefenin karışımından oluşuyordu. Bu Batılı düşünce biçimine son derece aykırı bir durumdu; çünkü Batı'da alışılmış olan, bilimin bütün diğer alanlardan ayrılması ve hattâ bilim dallarının bile birbirinden ayrı tutulmasıdır. Oysa geleneksel bir Hintli için bunun tam tersi normaldir, çünkü onun gözleri, her şeyin birbirine bağımlı, bölünemez bir birliğin parçaları olduğunu görmeye alışmıştır ve sadece bir bedenden değil ama aynı zamanda bir zihin ve ruhtan oluştuğu için, hastalanan insanın tedavisi, onun tek bir özelliği üzerine eğilerek yapılamaz. Bizler ise tedaviyi, beden üzerinde yoğunlaştırırız.

Hint bakış açısına göre, fizik ve metafizik birbirine zıt kavramlar olmayıp birbirlerini bütünlerler. Bütün bilimlerin ilki ve en kadimi olan astroloji hâlâ tıp biliminin bir bileşenidir; din ve felsefe, ahlakî ve fiziksel (yogayı düşünmek yeterli) ilkeleriyle gündelik hayata yön verici roller taşıdıkları için hastalığın tanısı ve tedavisi sırasında asla dışlanamazlar.

"Doktor"un sahip olduğu kökler bu geleneğe bağlıydı ve o bana otların kişiliğinden, gezegenlerin ışınlarından, böbrekteki yaydan, seslerin şifalı güçlerinden, domuz başlı tanrıdan, bedeni temiz tutabilmek için bu tanrıya yakarmak gerektiğinden söz ediyordu; "çünkü" diyordu, "domuz, insanın bütün deliklerinden çıkanları -göz çapaklarını, burun sümüklerini, tükürüğü, dışkıları- yer". Sonra şöyle ekliyordu: "Bedenin hem iç hem dış temizliği sağlık için son derece önemlidir. Ama daha da önemlisi ruhu temiz, zihni dingin tutmaktır."

Bizim gibi modern Batılılar için bütün bunlar pek tuhaf ve kabul edilmesi zor şeylerdir ama Hintli düşünceye göre bede-

nin sağlıklı olması amaç değil, ruhun sağlıklı olabilmesi için bir araçtır. Hintliler için hayat sadece yaşanmak için değil, onu anlamak için vardır. Başka türlü söylersek; yaşamak için yaşanmaz. Amaç, yaşamanın anlamını keşfetmektir. Bu noktaya varabilmek için bedenin sağlıklı olması olumlu bir koşuldur ama tek başına yeterli değildir. Sağlığın tersi yani hastalık da ruhsal yükselme için harika bir fırsat olabilir. Sözün özü, bu bakış açısıyla biz Batılıların alışık olduğu tarzda bilimsel akıl yürütmeler olanaksızdır. Ama ayurveda geleneğinin temelinde yatan bakış açısı budur işte.

Sanskrit dilinde *Ayuh,* doğum ve ölüm arasında geçen süreye verilen addır; *Veda* ise bilgi anlamındadır. Böylece *ayurveda* yaşam bilimidir yani beslenme, solunum, hareket ve sağlıklı olmak için alınacak ilaçlar hakkında bilmek gereken her şeyi içerir; ayurveda insanın kendisi ve evren arasında var olan dengeyi korumayı, fiziksel bedenimizin yanı sıra zihinsel ve ruhsal bedenimizin de güçlerini olabildiğince geliştirmeyi amaçlar. Ulaşılacak en son nokta, bizim sağlık adını verdiğimiz şey değil; yaşam ve ölüm döngüsünden kurtulmak anlamına gelen *moksha*dır.

Esenlik ve insanların birbirlerine esenlik dilemeleri söz konusu olduğunda, "doktor", Hint usulü selamlaşmada ellerin göğüs önünde bitiştirilmesinin insanın karşısındaki kişiye fiziksel iyilik aktarmaya yaradığını söylüyordu; bu şekilde esenlik dilerken enerji aktarma noktaları bir araya getirilmiş oluyordu. Hindistan'da, kendinden daha yaşlı, daha eğitimli ya da daha saygın birini esenlemek isteyen, gidip onun ayaklarına dokunur çünkü onun enerjisiyle yüklenmeyi amaçlar. Bu hareket esenlenen kişinin gücünü azaltır ama buna izin vermek büyük bir cömertlik göstergesidir.

"İnsan ayakları sayesinde ayakta durur," dedi "doktor". "Bütün güç ayaklardadır. Ayaklarına dokunulan kişi ne kadar güçlüyse, edinilen enerji yüklemesi o kadar zengin olur."

"Doktor"un coşkuyla OM gibi kutsal bir ses ile sağlık kazanmayı ve gezegenlerle bitkiler arasındaki ilişkileri anlatışını dinliyordum; bir Batılı'ya pek anlamsız gelen bu bağlantılar beni büyülüyordu. İçimden gelen bir ses, kendi çerçevesi içersinde Kakinada'lı "doktor"un insan hakkındaki görüşlerinin, benim New Yorklu pek başarılı *tamircile*rime oranla çok daha geniş, daha karmaşık ve daha büyülü olduğunu söylüyordu. Ona göre beden kesinlikle bir makine; hastalık da fiziksel bir olay değildi ve işte bu nedenle tedavi de sadece kimyasal maddelerle sınırlandırılamazdı. Onun bende uygulamayı planladığı kanser tedavisi, gezegenlerin etkilerini de göz önünde bulunduruyordu!

Onun otları, gezegenleri, hayvanları birer birey gibi anlatışı hoşuma gidiyordu. Ama asıl hoşuma giden kendisiydi; geleneğin örsü ile modernliğin çekici arasında sıkışmış kalmış tertemiz bir insandı; hayatın gizemini anlamaya hevesli ama her şeyi bir kazanca dönüştürmeye de eğilimli bir Hintliydi. Arkadaşları yoktu, desteği yoktu, iki niteliksiz kardeşi, "sofistike ve ateist" amcası, "dindar ve tutucu" büyükanne ve babası arasında kendini yalnız ve anlaşılamayan bir kişi olarak hissederken, onu dinlemeye gönüllü, söylediklerini not alan, dışarıdaki dünyayla bağlantısını kurabilen ben çıkagelmiştim hayatına!

Oradan ayrılırken bana iki eliyle, saygıyla ilaçları uzatışında sanki kutsal emanetleri teslim eden bir kişinin huzuru vardı. Bir an için bu ilaçları içmeyi bile düşündüm. Ama, yeniden dönüşümle kazanılmış plastik poşetlerdeki o minik kahverengi toplar, yolculuktan dönünce bir tarafa atılıp unutulan nesneler arasındaki yerlerini almakta gecikmediler.

Oysa onu, her şeyden uzaktaki o köyde, iki gübre fabrikasının bacasından tüten dumanların altında yaşayan ışıltılı gözlü "doktor"u hiç unutmadım ve içimde inceden inceye bir vicdan azabı taşıdım, çünkü ona yardım etmek için hiçbir şey yapmadım. Dünya Sağlık Örgütü'ne bir mektup bile yazmadım!

Yolculuk etmek; hayatın keyfi; benim için bir gençlik hevesiyken, sonradan bir meslek, bir var olma biçimi haline geldi. Daima aynı ama daima farklı; yola çıkmak üzere hazırlanmak, gitmek, hakkında yazmak. Peki bütün bunların anlamı nedir? Bütün içtenliğimle söylüyorum ki; bir kez bile durup bunu kendime sormamıştım.

Şimdi, Benares'te Ganj Manzara Oteli'nin terasında oturmuş, dünyanın en kutsal nehrinin ve sözlerle anlatılamayan o en kadim insanlığın akıp gidişini seyrederken ansızın bu anlamı çözüvermiştim. Böyle sürekli devinim halinde olmamın, daima dışımdaki bir şeylerin arayışı içinde bulunmamın nedeni çok basitti. Benim içimde hiçbir şey yoktu. Bomboştum. Ne var ki; bir sünger gibi, içine batırıldığı şeyi emmeye hazır sünger gibi boştum. Onu suya koyarsan ıslanır, sirkeye batırırsan ekşi olur. Hiç yolculuk etmemiş olsaydım, söyleyecek, anlatacak tek sözüm bile olmayacaktı; neye kafa yoracağımı hiç bilemeyecektim.

Yolculuk yapmak beni coşturuyor, canlandırıyor, düşünecek konu yaratıyor, beni yaşatıyordu. Yeni bir ülkeye varmak, çok uzak topraklarda olmak bende her zaman yeni bir alev tutuşturuyor, yeni bir aşk yaratıyordu; içim içime sığmaz oluyordu. On beş yaşında aşçı yamaklığı yapmak üzere İsviçre'ye gittiğimde ilk kez sınırı aşışımı, yıllar sonra otomobille tek başıma Güney Afrika'yı boydan boya kat edişimi, Saygon'daki ilk günümü, Angkor Wat'ın görünüşünü, Semerkand'a, Kaşgar'a, atla Mustang'ın başkenti

Mantang'a girişimi, daha dün gibi anımsıyorum. Her seferinde tattığım, bir keşif duygusuydu.

Hâlâ bunu mu sürdürüyordum? Kemoterapi ve radyoterapi bu özelliklerimi yok edememişti. Hattâ beni bunları yinelemem için kışkırtıyorlardı. Eskiden serüven ve düşünceler peşinde koşar dım; şimdi de hastalığım için bir doktor, bir ot, büyülü bir formül, bir mucize, bir çözüm arıyordum. Ama yöntemim değişmemişti. Bunu dışarıda, dünyada arıyordum. İnsanoğlu hep böyle yapmış tır, diyordum kendi kendime. Bütün gizlere açılan kapının anah tarını daima kendinden uzakta, bambaşka yer ve zamanlarda aramıştır. Arananın hep bir mağarada, kumun çöllerine gömülü bir firavun mezarında ya da okyanusun derinliklerinde yatan Atlantis'in yıkıntıları arasında bulunacağı umut edilmiştir.

Ve arada sırada birisi çıkmış, her şeyi tehlikeye atarak bu gizi bulmak üzere aramaya koyulmuştur. İşte bunun içindir ki her uygarlıkta bir kahraman-gezgin bulunur. Tanrıların, uzun bir yolculuk sonunda yolunu kaybederek evine dönen savurgan oğlu; ölümsüzlük peşinde uzun yollar kat eden Sümer kralı Gıl gamış, dünyanın bilinen sınırı olan Herkül sütunlarının ötesine gitmeyi bir takıntı haline getiren Odisseus...

Sanki bedeni hareket ettirmek ruhu yüceltmeye yararmış gibi, yolculuk daima bir ruhsal gelişme aracı olarak görülmüştür. Hindistan'da kutsal dilenciler olan *sadhu*ların su gibi olması gerektiği söylenir; bulanmamaları için daima dolaşmaları gerekir.

Ben de olduğum yerde kalsaydım, kesinlikle bulanırdım.

Ya şimdi? Daha Kakinada'dayken yolculuk yapmayı sürdür dükçe daha az şey öğrendiğimi düşünmüştüm. Arada sırada yol lara düşmekteki eski heyecanımın tutkalla yapıştırılmış çatlak bir Çin vazosu gibi boğuk sesler verdiğini düşünüyordum. Hem, nereye kadar gidebilirdim ki? Dünyanın her köşesi bir vaat sunu yordu. Yoksa doktor Brian Weiss'ın "geçmiş yaşam terapisi" adı nı verdiği yöntemle, geçmiş hayatıma mı dönmeliydim; belki de

benimki gibi bir hastalığın kökleri, yüzyıllar önce yaşanmış bir travmada yatıyordu. Yoksa Nica ile denediğim türden bir "astral seyahat" mi denemeliydim? New age kitaplarda bu seyahatlerle nerelere varıldığını okumuştum. Brezilyalı şifacılar aracılığıyla Astral Hastane'den bir randevu alabilir, bütün gelenek ve zamanların en iyi doktorlarının buluştuğu ruhsal bir mekânda "renklerin, kokuların, seslerin ve lazer ışınlarının" kullanıldığı kişisel bir tedavi alabilirdim.

Belki sadece yorgundum ama benim için de durup dinlenme zamanının geldiği düşüncesi o kadar da tiksindirici gelmiyordu. Bin birinci yolculuğumun sonunda dinlenmek üzere Ganj Manzara Oteli'ne gelmiştim; kendimi, otelin titiz sahibi Shashank'ın her sabah gün doğarken terasın altındaki tapınağında, tanrısı Maymunların Kralı Hanuman ile ilgilendikten sonra günün geri kalanında müşterilerini sohbetleriyle, basit ama tertemiz vejetaryen yemekleriyle, öğütleriyle ve akşamları sitar konserleriyle konuk etmesinin huzuruna bırakmaya karar vermiştim.

Buna ihtiyacım vardı. Bu kez Hindistan'ın en güzel ama pis ve umutsuzluk saçan eyaletlerinden olan Bihar'dan geliyordum; bir zamanlar en varlıklı cumhuriyetlerin, bilgelerin yönetimindeki büyük imparatorlukların yaşadığı topraklar, bugün ülkede şiddete ve vahşete en çok sahne olan yer haline gelmişti. Bihar, Budizm'in beşiğiydi ve işte ben bunun için oraya gitmiştim.

Rajgir'i ziyaret etmiştim; Akbabalar Tepesi'nde Buda ve hem kızeni hem en sevdiği öğrencisi olan Ananda'nın birlikte meditasyon yapmak üzere çekildikleri mağaraları görmüştüm; bir dönemin içsel yaşam tapınağı olan, İ.S. 4. - 13. yüzyıllar arasında Asya'nın en parlak zihinlerinin gelip geçtiği o büyük, ünlü Budist üniversite Nalanda'ya gitmiştim. 13. yüzyılın sonunda Müslüman işgalciler bu tapınağı yerle bir edip on binlerce öğretmen ve öğrenciyi kılıçtan geçirince, Budizm Himalayalar'ın ötesine, Tibet'e, Çin'e ve sonra da Japonya'ya sığınmış, varlığını oralarda sürdürmüştü.

Sonra Bodhgaya'ya geçmiştim, Buda'nın altında otururken Nirvana'ya, aydınlanmaya ulaştığı ünlü kutsal incir ağacının torununun torununu görmüştüm ve oradan taksiyle Benares'e gelmiştim. Taksi şoförü, karanlıkta otomobilleri durdurup soyan haydutlardan korktuğu için gün doğmadan yola çıkmayı reddetmişti.

Spiritus loci'yi hissetmek, -aslında yedi tepeyle çevrili küçük bir toprak parçası olan- Budizm'in tarihsel yerlerini dolaşmak, önce Musa'nın, sonra İsa ve Muhammed'in yaptığı gibi insanlık tarihinin akışını değiştiren ve 2500 yıl önce burada doğmuş olan Buda'nın izlerini sürmek istemiştim.

Buda'nın yürüyüşünün aşamalarını birbiri ardına dolaşmıştım çünkü -bunu giderek daha iyi anlıyordum- onunki de aslında bir yolculuk efsanesiydi. İnsanın sahip olduğu madde ve fiziksel varlıktan yani bedenden yola çıkan ve daha ruhsal olana doğru sürdürülen bir yolculuktu bu. Buda'nın durumunda bu zihnin boşluğu, "Nirvana"nın hiçliği idi. Hepimizin bilinçaltından doğruladığı bu efsane hâlâ gücünü sürdürüyordu.

Gautama Siddharta bir prensti. Gençti, varlıklıydı ve mutluydu. Güzel bir kadınla evliydi ve karısı ona sağlıklı bir oğlan doğurmuştu. Babası, minik Sakya Krallığı'nın hükümdarıydı ve sırası geldiğinde tahta kendisi oturacaktı. Ama günün birinde, içerde, her şeyden korunarak büyümüş olduğu kentin kapısından dışarı çıktı ve bir hastayla, bir ihtiyarla ve bir ölüyle burun buruna geldi; işte o zaman insan bedeninin -kendininki dahil- yalnızca neşe değil, aynı zamanda acı kaynağı da olduğunun farkına vardı.

Bu düşünce onun peşini bırakmadı. Bu düşünce, karısını, oğlunu ve krallığını terk etmesine, hayatını baştan başa değiştirmesine ve sadece kendisi değil bütün insanlık adına, acıdan bir çıkış yolu bulmak için arayışa girmesine neden oldu. Başlangıçta her şeyin sorumlusunun beden olduğunu düşündü ve ondan kopmaya çalıştı; bedeninin yiyecek, su, örtünme arzularını duymazdan

geldi. Altı yıl boyunca ormanda günde tek bir pirinç ya da susam tanesi yiyerek keşiş hayatı sürdürdü. Gandhara'nın o güzel heykellerinden bazılarında görülebileceği üzere, o sıska ve içler acısı iskelete dönünce artık ayakta duramayacağını ve bilincini yitireceğini anladı. Bedenin arzularını yerine getirmeyince, zihnin arzuları da gerçekleşmiyordu ve bu da meditasyon yapmasını engelliyordu. Bunun üzerine sağlığını kazanmaya karar verdi.

İnsanların ona sundukları ile yaşamaya çalışırken, arayışını sessizce sürdürdü ve günün birinde, sonradan *bodhi* yani aydınlanma adını alacak ağacın altına oturdu; yanıtı alana dek buradan kalkmamaya karar vermişti. Karşı koyması gereken pek çok dürtüyle karşılaştı.* O hepsinin üstesinden geldi, hattâ en sonunda onu baştan çıkarmaya çalışan üç güzel dansçı kızın görüntüsünü bile görmezden gelebildi.

Gün doğarken kazanmıştı. "Şimdi bilinebilecek her şeyi biliyorum, sahip olunabilecek her şeye sahibim. Başka hiçbir şeye gereksinmem yok," dedi. Yalnızdı ve onun "Aydınlanış"ına yalnızca toprak tanık olmuştu.

Artık *Aydınlanmış* ya da *Uyanmış* yani Buda haline gelen prens, yedi hafta boyunca bunca borçlu olduğu ağacın çevresinden ayrılmadı, sonra Benares'in dışında bulunan Sarnath'a geçti ve orada ilk kez beş öğrenci önünde *Yasa Çarkı*'nı harekete geçirdi. Bedenin körlemesine zevkler peşinde koşmasıyla, bedenin ve geri kalan her şeyin çilecilikle reddi arasında bir "Orta Yol" bulunduğunu, bu yolun tutkulardan kopmaya, içsel huzura götürdüğünü öğretti ve bu yolla acının da dışına çıkılabileceğini bildirdi: *Dharma* yolu; görmenin, konuşmanın, davranmanın, ça-

* Duyularının bilinen dürtülerinin yanı sıra, benim -siyaset dürtüsü- adını verdiğim ve çok sevdiğim bir tanesi ile de savaştı. Buda'nın düşmanı Mara yani şeytan, bir ulak biçimi aldı ve ona geri dönmesi için yalvaran ailesinden haberler getirdiğini söyledi. Tahtına el konmuş, babası hapse düşmüş, malları, karısı ve oğlu zorbaların eline düşmüştü. Yalnızca o, Buda, adaleti ve barışı geri getirebilirdi.

lışmanın, yaşamanın, heveslere sahip olmanın, bilinçli olmanın ve meditasyon yapmanın doğru yolu.

Buda'nın Aydınlanma olarak ne yaşadığı bir gizem olarak kaldı. O bundan asla tam olarak söz etmedi. Sözcüklerin her zaman anlamaya yardımcı olamadığını söylerdi. Herkes bu deneyimi bizzat tatmalıydı. O, izlenecek yolu göstermişti. Başkalarına düşen, bu yoldan yürümekti.

Efsanenin bize aktardığı bütün anlatımlarda Buda sağduyulu, körlemesine inanmaya, okült olana ve inaklara karşı olan bir kişi olarak tanıtıldı. Onu entelektüel soru yağmuruna tutan bir öğrencisi, ruhun doğumdan önce de var olup olmadığını sorunca, Buda ona, oklarla delik deşik edilen askerin öyküsünü anlatmıştı. Okların bedeninden çıkartılması için acilen sağlık ocağına götürülen asker, bu sırada ısrarla onu kimin yaraladığını ve bunu yaparken niyetinin ne olduğunu öğrenmeye çalışıyordu. Buda bu öyküyle öğrencisine, sorusunun önemsiz olduğunu çünkü yanıt her ne olursa olsun, önemli olanın, doğmanın, yaşlanmanın, ölmenin ve acı çekmenin anlamını kavramak olduğunu ifade etmişti. Buda tanımlamalardan hoşlanmazdı. Onların da sözcükler gibi tuzak yüklü olabileceğini bilirdi. Bir keresinde öğrencileri öldükten sonra hâlâ onlarla olup olmayacağını sorduklarında, onlara yanıtı şu olmuştu:

"Evet dersem bir karmaşaya yol açarım; hayır dersem başka bir karmaşa yaratırım. Tathagata, ölümden sonra okyanus gibi sınırsız olacaktır."

Tathagata, kendinden söz ederken kullandığı ve anılmak istediği addı. Bu adın anlamı şuydu: "Buradan geçmiş olan kişi." Bununla vurgulamak istediği; özel bir insan olmadığı, ne ilk ne de son Aydınlanmış Kişi, bir Tanrı değil, ötekiler gibi bir insan, izleyen herkesin geçebileceği o Yol'u geçmiş olan kişi olduğuydu.

Bir "dokunulmaz"ın ona içten bir saygı ile sunmuş olduğu yiyecekten zehirlenerek seksen yaşında öldü. Yorumların birinde

bunun mantar, bir başkasında domuz eti olduğu söylenir. Öğrencilerine yönelik en son sözleri şunlar olmuştur: "Var olan her şey ölür ve çürür. Kurtuluşunuz için özenle çalışın."

İzleyen yüzyıllar boyunca Aydınlanmış Kişi'nin öğretisi Hindistan'a baştan başa yayıldı. Pek çok kral, uyruğu ile birlikte bu inanışa gönül verdikten sonra büyük imparator Ashoka, *dharma* öğretisini Seylan Adası'na kadar taşıdı ve öğreti buradan Asya'nın güneydoğusuna taştı.

Ayinlerin reddi, kastların kaldırılışı ve Hinduizm'e yabancı olan merhamet kavramını getirmesi ile Budizm, Hindistan için gerçek ve anlamlı bir devrim oldu; bu da belki ülkenin çok uzun tarihinde yaşanan tek devrimdi. Ama her ne kadar ruhsal bir doğaya sahip olsa da aslında dinsel güce karşı yaşanmış bir devrimdi ve böylece Hint toplumsal düzeninin en yüksek kastı olan *brahmin*lerin erki ortadan kalkıyordu. Tepkileri çok yavaş oldu ve ancak İ.S. 8. yüzyılın sonlarına doğru, *brahmin*ler Benares'te yaşamış olan büyük *Veda* yorumcusu, bilge ve bilgin kişi Shankaracharia sayesinde ideolojik bir karşı çıkış altında örgütlenerek, Budizm'in düşük kastlar arasında yayılmasını yavaşlattılar. Geri kalanı da Müslümanlar tamamladılar. Aydınlanmış Kişi'nin öğretisi 13. yüzyılda doğduğu topraklarda öldü. Ve bugüne dek de böyle kaldı.

Buda, engin Hinduist panteonunda yerini almıştır; Budizm resmî olarak saygı görür, aslında Hindu kökenli olan *dharma* gibi Budist kavramlar, insanların genel sağduyusu içinde yer alır ama Hintliler Gautama Siddharta'nın kendilerinden biri olduğunu unutmuşlardır. Bodhgaya'da pek çok hediyelik eşya satıcısına, sattıkları Buda heykelciklerinin gözlerinin neden çekik olduğunu sorarak eğlenmiştim.

Buda artık Çinli, Japon, Tibetli, Hindiçinli, Taylandlı, Moğoldur ama Hintli değildir. Özellikle de Hindistan'da.

Ganj Manzara Oteli'nin terasında her sabah, güneşin Ganj Nehri'nin karşı kıyısından doğuşunu seyrediyordum; o saatte, benim bulunduğum kıyıda, müminlerden oluşan büyük kalabalık suya eğiliyor, bir avuç su alıyor, ellerini gökyüzüne kaldırıyor ve ellerinden ışıldayarak dökülen damlacıkları güneşin bu ilk ışıklarına armağan ediyorlardı.

Bu o kadar tuhaf bir gösteriydi ki! Nehrin bu kıyısında birkaç kilometre boyunca, merdivenlerin, tapınakların, evlerin, sarayların dibinde, şarkılar, dualar, çanlar eşliğinde on binlerce kişi suya eğiliyordu; oysa karşı kıyıda hiç kimse, hiçbir şey yoktu; sadece ıssız toprağın üzerine inmiş gizemli bir sis... Doluluk ve boşluk, ışık ve gölge, ses ve sessizlik; "Bir" olanı meydana getiren zıt kavramların, tezatların uyumu olan Gerçek'in büyük metaforuydu bu. Benares kutşaldır, ama sadece batı yakası. Ganj Irmağı'nın yalnızca Batı yakasında yani o kalabalık, gürültülü, güneşli; gece gündüz cenaze ateşlerinin yandığı kıyıda ölenler yeniden doğmaktan kurtulurlar. Karşı kıyıda hiçbir şey olmaz; arada bir, bir çocuk ya da *sadhu* cesedi akıntıyla gelir ve kumlara vurur.* Orada var olan ya da değişen hiçbir şey yoktur. Karşı yakada ölüm, kurtuluş sayılmaz.

İnsanın anımsayabildiği ilk günden beri böyledir; Benares yaşamakta olan en eski kenttir ve dört bin yıldan bu yana milyonlarca, milyarlarca Hintli yeniden doğmamak isteğiyle ölmek için buraya gelmiştir. Çünkü tanrılar sadece Ganj'ın batı yakasında ölenlere bu hakkı tanımışlardır. İşte bu nedenle kutsal kent, ölüm kenti Benares, dünyanın dışındadır, değişik bir gerçekliğin parçasıdır; bambaşka bir boyutta yaşar.

Kendimi yitirmemek ve olanı biteni kavramak için kimi zaman bu terasın korunaklı uzaklığına gerçekten gereksinme duyardım. Biz Batılılar için kutsal olanı kasvetle, pislikle, çürükle eş tutmak

* Çocukların ve *sadhu*ların ölüleri yakılmaz, suya atılır.

çok zordur. Ama Hintlilerinki, dilencilik yaşamını ideal olarak gören bir uygarlıktı; öte yandan unutmamalıydım ki, ben de içinde hüzün barındırmayan o kutsal ölüm tutkusuna kapılmıştım.

Kimi zaman insan bir ayrıntıyı incelerken, bu ayrıntının anlamsız kaldığı bütüne vurulur. İşte bir sabah farkına bile varmadan, gözlerim, terasımın altında, özenle çiçekleri sulayan, Ganj kıyısında duran tanrı heykelinin boynuna, turuncu çiçeklerden oluşan bir kolye takan kadına takıldı. Derken kara bir keçi geldi ve bu çiçeklerden birini kopardı. Tam birini daha ısıracaktı ki bütün çiçekleri bir lokmada yutan bir inek tarafından kovuldu; kadının tanrısına sunduğu çiçekler ve dualar boşa gitmişti. Kimse duruma isyan etmedi. Az sonra kadın, keçi ve inek her biri kendi yoluna giderek oradan uzaklaştılar; her biri o anda ve zamanın sonsuzluğunda, milyarlarca değişik gezegende, milyarlarca insan ve hayvanın, görünür ve görünmez varlığın varoluş çemberini çevirmekte oldukları o engin yanılsama komedisinde rolünü oynamış, bitirmişti.

Karım Angela, yıllar önce bu terasa ilk geldiğinde şöyle demişti: "Herhalde Tanrı dünyayı, bizim buradan aşağıyı gördüğümüz gibi görüyordur... olan biten her şeyle ilgilenemeyeceği de belli oluyor zaten."

Biz Batılıların huzursuzluğunun bir bölümü, dünyada olup biten her şeyle ilgilenmek ve hattâ onu değiştirmek arzusundan ortaya çıkıyor olmasın? Doğu düşüncesi, bizim dışımızdaki hiçbir şeyin değiştirilemez, tek umudun bizim kendi içimizde gerçekleştirebileceğimiz değişiklik olduğunu ileri sürerken gerçekten büyük bir bilgelik sergiliyor olmasın?

İşte Aydınlanmış Kişi'nin mesajında insanın kendi kendini değiştirmesinin bir çabanın, "özenli bir çalışmanın" ürünü olması gerektiği vurgulanıyordu. Ona göre, kurtuluş sadece Benares'te olerek sağlanamazdı. Ve onun, bunu gidip Sarnath'da açıklaması bir rastlantı değildi.

Nehre inen merdivenler boyunca Ganj Manzara Oteli'nden kuzeye doğru yürürseniz iki ölü yakma alanına rastlarsınız; burada cesetleri insanların gözleri önünde dizme ve yakma işi hiç ara vermeden sürdürülür. Ben de saatlerce orada durup ölülerin ve dirilerin gelip gidişini, görevlilerin ve akrabaların ateşi tutuşturmalarını seyrettim. Bir tek kişinin bile ağlamaması dikkatimi çekti. Burada ölüm, kimsenin isyan etmediği bir durumdu. Oysa biz Batılılar ölümü kabullenmekte ne kadar zorlanıyorduk! Bizler için ölüm her zaman bir yenilgi, daima her türlü araçla savaşılması gereken ve hattâ durumu abartarak, en azından bir kez yasalarını değiştirerek bir "mucize" yaratması beklenen bir olguydu.

Bir keresinde kadının biri, kucağında henüz ölmüş bebeği ile Aydınlanmış Kişi'nin yanına gelmiş ve bir mucize yaratmasını, oğlunu canlandırmasını istemişti. Buda bunu tek bir koşulla yapabileceğini söylemişti; kadın ölümün adımını atmadığı bir ev bulmalı ve oradan bir avuç pirinç getirmeliydi. Kadın koşarak gitti, köyden köye, evden eve dolaştı ama nereye sorsa o evden bir ölü çıktığını öğrendi. Durumuna razı olarak Buda'nın yanına döndü. Anlamıştı. "Buradan Geçmiş Olan Kişi" onu avuttu. Şimdi ikisi de aynı yoldaydılar.

Ya beden? Alev alev yanan ateşlerin üzerine konan bedenlere bakınca, bizlerin kendimizi bedenimizle ne kadar çok özdeşleştirdiğimizi ve ondan ayrılmanın bize ne kadar zor geldiğini düşündüm. Ölümsüzlük ve yeniden dirilme umutlarımız bile bedenimizle ilgiliydi. Bizler Hintliler ya da Aydınlanmış Kişi gibi bedenimizi bir kez kullanınca pişmanlık duymadan atabileceğimiz bir araç gibi göremiyorduk.

Benares yollarında, sürekli ölü yakma alanlarına doğru yürüyen insanlar görülür. Bir çarşafa sarılan cesedin yüzü güneşe yönelik ve açıktır, dört kişinin omuzlarında taşıdıkları bambu bir sedye üzerinde götürülür. Arkasından yürüyen insanların yüzünde yaslı, hüzünlü, perişan bir ifade yoktur. Hızlı adımlarla

derlerler, bambu sedyede giden cansız bedenin hoplayıp zıplaması, başını sağa sola çarpmasıyla pek ilgilenmezler. Bir cenaze müziği söz konusu değildir; sadece bazı kişiler ritmik bir şekilde şöyle bağırırlar: *"Ram nama satya hey/*Yalnızca Ram'in adı gerçekliktir" ve sonra koro yanıt verir: *"Satya hey, satya hey/*Gerçek lik, gerçeklik" Sonra ölen kişinin, saçlarını henüz kazıtmış olan ilk oğlu ateşin yakılışına bakar, alevlerin cansız bedeni yutuşunu seyreder, küllerin üzerine bir tas kutsal Ganj suyu döker; sonra arkasına bile bakmadan arınmak için yıkanmaya gider ve çarka kapılarak hayata karışır.

Bu cenaze, babasına değil onun bedenine, artık işe yaramayan, değeri olmayan ve yok edilmesi gereken bir kabuğa aittir.

Biz Batılılar ölmüş kişinin bedenine bakarız ve onu acımızın nesnesi haline getiririz. Kendi bedenimizin de böyle, benzeri bir nesne olacağını düşününce acımız daha da büyür. İşte bu nedenle yakılmak bizi korkutur ve çok sevdiğim Rumi'nin (Mevlana Celaleddin Rumi) bakış açısı bile bizi avutmaya yetmez:

Madendim öldüm, bitki oldum
Bitkiydim öldüm, hayvanlığa yükseldim
Hayvanken öldüm ve işte şimdi insanım.
Neden korkayım?
Ölerek hiç daha eksilmedim ki

Bir gün Shasank terasta gelip yanıma oturdu. Bana Benares hakkında mutlaka okumam gerektiğini söylediği bir kitap getirmişti. Haklıydı. Kitapta, dünyanın dışında sayılan bu kent hakkında yazılmış pek çok güzel öykünün yanı sıra Hindistan'ın kadim yazıtlarından *Brahmana*'dan bir parça buldum. Bunlar gezginlerin koruyucu tanrısı İndra'nın, Rohita adlı bir gence hayat yoluna çıkışında söylediği yüreklendirici sözlerdi.

Yolculuk yapmayana mutluluk yoktur Rohita!
Toplumun içinde kalınca
İnsanların en iyisi bile yolunu yitirir.
Düş yollara.
Gezginin ayaklarında çiçekler açar,
Ruhu gelişir, meyveler verir.
Kusurları yolculuğun zahmetiyle törpülenir.
Olduğu yerde duranın kaderi
O uykudaymış gibi uykuya yatar.
Ve o uyanınca uyanır.
İşte onun için düş yollara Rohita.

Elbette İndra benimle konuşmanın yolunu da bulmuştu Birkaç gün sonra Delhi'ye döndüm ve yeniden yollara düştüm Henüz durmaya hazır değildim; olsa olsa bir ağaç altında mola verebilirdim. Eninde sonunda ben yalnızca bir süngerdim ve ayaklarım hâlâ... çiçek açmayı hayal ediyordu.

Gece olunca, eski Delhi'nin tren istasyonu, Hindistan'a alışık olmayan Batılı gezginin paniğe kapılacağı ve hemen kaçmak isteyeceği bir mekâna dönüşür. Üstelik bu gezgin yabancı turistler, *maharajah* giysili garsonların hizmet ettiği o mis kokulu lüks *trompe l'oeil* otellerden birinde konaklamışsa, yanlış bir yüzyılda ya da gezegende bulunduğunu zannedebilir; ya cehennemin kapısına düştüğünü ya da bizler için karanlık çağ olarak geçen Ortaçağ'a ilişkin bir filme karıştığını düşünebilir.

Dünyanın hiçbir yerindeki kalabalık, burada akmakta olan insan seline benzemez; merdivenlerden inip çıkan, bankların altında uyuyan yoksul ve renkli kalabalık arasında, ellerinde bambu sopalarıyla tehditkâr polisler, mavi tunikleri ve parlak kılıçları ile *sih* çiftçiler, üç dişli asaları ve portakal rengi giysileriyle din adamları, kırmızı giysili ve başlarının üzerinde sayısız bavul taşıyan hamallar, farelerin cirit attığı, pislik içindeki peronlar, ellerindeki ucu sivri değneklerle yerdeki plastikleri toplayıp sırtlarındaki çuvallara atan gönüllü çöpçüler ve onların evi haline gelmiş olan istasyonda artıklarla ve hırsızlıkla yaşayan çocuk çeteleri görmek olağandır.

İşte ülkenin dört bir yanına giden trenler, bu istasyondan kalkar; gürültülü bir gece boyunca yol alarak, yolcuyu Himalayalar'ın eteklerine ya da Racastan çöllerine, Ganj kıyılarına, Orta Hindistan ovalarına taşırlar. Raydan çıkan, çarpışan, havaya uçan ve

onlarca ölüyle ancak birkaç saat boyunca yayınlanacak haber lere konu olan trenler, bütün bunlardan sonra, kaldıkları yerden yollarına aynı düzen içinde devam ederler. Hareket etme, raydan çıkma, çarpışma, patlama, ermişler, polisler, çiftçiler ve kırmızı giysili hamallarla dolu bir Ortaçağ kalabalığı...

Bineceğim tren kuzeye gidiyordu ve sabahın altısında Dha ramsala'ya en yakın istasyon olan Pathatkot'a varması gerek yordu. Dharamsala; sürgünde olan Dalai Lama'nın yaşadığı yer dünyadaki Tibet diasporasının siyasî ve ruhanî merkezi, pek çok Batılı gencin hedefiydi, şu anda altlı üstlü ranzalarda birlikte yol culuk ettiğimiz İngiliz kız da oraya gidiyordu.

"Neden gidiyorsun Dharamsala'ya?"

"Herkesle aynı nedenden. Mutsuzum," dedi.

Oysa ben mutsuz olduğum için değil, hastalığıma şifa ara mak için gidiyordum. Niyetlerimiz farklı da olsa ikimizi de Dharamsala'ya çeken güç aynı efsanenin gücüydü. Huzur sığına ğı, gizemler ve mucizevî güçler yatağı Tibet.

Efsane çok eskiydi. Başlangıçta Himalaya dağ zincirince koru nan Tibet, dünyanın bütün ülkeleri arasında en zor geçit veren yi di; Tanrı ve Kral kabul edilen yöneticisinin Dalai Lama olduğu te okratik güç, konumu nedeniyle yabancı gözlerden ve ayaklardan kendini koruyabiliyordu; sonradan, hayatları pahasına buraya adım atmayı başaranlar, müthiş zenginlik ve rüzgâr hızıyla ko şabilmek ya da karda çıplak yaşayabilmek gibi mucizevî güçlere sahip olduğu anlatılan keşişlerin öyküleriyle döndüler geriye.

Yaradılışımızda bir *El Dorado* varlığına inanma dürtüsü var dır; insanların kendileriyle barışık, doğa yasalarından kurtulmuş ve her şeyden özgürleşmiş olarak yaşadıkları bir cennet hayal etmek isteriz. Orada belki ölüm bile yoktur. Ender görülebilecek bir güzelliğe sahip engin platolar, yüce dağlar arasındaki zümrüt çayırlar, kayalara tutunmuş gizemli manastırlar, kıyısında gelecekten haber verebilen keşişlerin yaşadığı kristal göllerden

oluşan Tibet, insanoğlunun bu hayaline en çok yakışan ülkeydi. Saflığın efsanevî krallığı, Budistlerin son hedefi olan Nirvana'nın on odası Shambala; oraya varan ve geri dönmeyi reddedenlerin ölümsüzlükle tanışabildiği Ay Vadisi Shangri-La Tibet'teydi. Orada, Tibet'te her şey büyülüydü ve hiç kimse bu büyüden geri kalmak istemezdi. Hattâ Britanya Majesteleri'nin sömürge imparatorluğunun bir subayı bile!

1903 yılında ilk yabancı askerî birlik ülkeye girer ve başkente varır; birliğin kumandanı genç albay Franscis Younghusband atından iner, Lhasa düzlüğüne bakan tepeye çıkar ve müthiş bir ruhsal deneyim yaşar. "Mutluluktan kendimi kaybetmiştim, bütün dünya beni yakmakta olan o ele geçmez aşkla yanmaktaydı. Bütün mantık kurallarına aykırı olarak, bütün insanî varlıkların iyiliğini hissettim derinden ve her insanın yüreğinin aslında tanrısal olduğunu bildim," diye yazar sonradan. İşte o andan başlayarak hayatı bir daha aynı olmaz ve efsane geliştikçe gelişir.

1959 yılında Mao'nun emri üzerine Çinli komünistler ülkeyi işgal ederler, manastırları yakıp yıkarlar, binlerce keşişi öldürürler ve Dalai Lama'yı Hindistan'a kaçmaya zorlarlar. Gizemli ve bağımsız olarak tanınan Tibet yoktur artık; şimdi sömürgeleşmiş, yıkılmış ve Çin tarzında yeniden yapılmıştır. Ama efsane yaşamayı sürdürür. Hattâ, komünist materyalizmin işkence ettiği ruhsal uygarlığın simgesi haline gelir.

Zamanımızın pek az "yüce" insanından biri olan Dalai Lama 1989 yılında Nobel Barış Ödülü'nü aldığında Tibet, şöhretinin doruklarına varmıştır ve bütün idealistlerin gönüllü davası haline gelmiştir. Dharamsala ya da McLeod Ganj, yani Dalai Lama'nın yaşadığı en yüksekteki köy, bugün de mutluluk arayan herkesin hedefidir.

Her yıl binlerce Avrupalı ve Amerikalı genç buraya geliyor ve onlarcası keşiş olmayı seçiyor. Ünlü Hollywood yıldızları, yazarlar, sanatçılar buraya akın ediyor. Hattâ askerlik görevinden

yılmış pek çok İsrailli genç, iliklerine kadar işleyen nefretten kurtulmak ve temizlenmek için burayı seçiyor. Tibet olaylarını ve Dalai Lama'ya ilişkin iki büyük film neredeyse aynı dönemde çekiliyor. Tibetli olan ve Budist sanatına, tıbbına ilişkin her şey değer, inanılırlık kazanıyor.

Dharamsala benim de her zaman hoşuma gitmiştir. Dalai Lama'yı ziyaret etmek, Tibetliler ve onların artık umutsuz olan davaları hakkında yazılar yazmak için defalarca buraya geldim. Geldiğimde genellikle, Dalai Lama'nın Hindistan'a gelince annesi için satın aldığı ve yaşlı kadının burada öldüğü Kashmir Cottage'de kalırdım. Bungalov sonradan, kardeşlerin en küçüğü olan, herkes tarafından T.C. olarak tanınan Tenzin Cheogyal'a geçmişti; burada hem oturuyor hem de odalarını basit ve sakin bir pansiyon olarak kiraya veriyordu.

Oraya en son 1996 yılında Angela ve eski dostum, pek çok serüvende birlikte olduğum Leopold ile gitmiştik. Dağa çıkış nedenimiz de oydu; Leopold iyi değildi. Bangkok'da bulunan mücevher fabrikasını satmıştı, çünkü "artık hayatını gereksiz şeyler üretmekle geçirmek istemiyordu". Bir dergi kurmuş, yazmaya başlamıştı ama sık sık gücünü yitiriyordu. Kendini zayıf hissediyordu.

Parisli doktorlar karaciğerinde bir şey bulmuşlardı; belki de sarılıktı. Ama ne olduğunu kesin olarak anlamak için başka incelemeler yapmaları gerekiyordu; Leopold o incelemelerin sonuçlarını duymadan önce yolculuğa çıkmayı yeğlemişti. Delhi'ye, evimize gelmişti ve sarılıktan söz etmiştik. Ona yaşadığım yerlerde sarılıkla ilgili duyduğum iki "mucizevî" tedaviden bahsetmiştim. Bunlardan biri, Afganistan sınırında bulunan Pakistan kenti Peşaver'de uygulanıyordu. Halı ticareti yapan yaşlı bir Müslüman bu tedavi ile iyileştiği konusunda bana yeminler etmişti; bir keçi alınır, derisi yüzülür, hasta soyunur ve bu kanlı posta sarınarak birkaç gece böyle uyur. "Bir hafta sonunda kara

ilgerim bütünüyle iyileşmişti," diye güvence veriyordu.

Öteki Tibet tedavisi de, Dalai Lama'nın özel doktoru tarafından geliştirilmişti. Karaciğer onun uzmanlık dalıydı. Biz de bundan yararlanmaya karar vermiş ve Kashmir Cottage'a yerleşmiştik. H.H.'nin tavsiyesi ile Leopold, Angela ve ben Men-Tsee-Khang'a yani Tıp-Astroloji Enstitüsü'ne kabul edilmiştik. Kurumun başhekimi Tenzin Choedrak yetmiş yaşını aşmış, yirmi yıllık hapis döneminde Çinlilerden yediği darbeler yüzünden gözleri biraz kaymış bir kişiydi.

Doktor Choedrak, gündüzleri muayenehanesi, geceleri yatağı olan bir sedire bağdaş kurmuş, sırtı pencereye dönük, kırmızı bir battaniyeye sarınmış olarak oturuyordu. Biz de çevirmenlik yapan genç Tibetliyle beraber yere oturduk. Her şey sade ve basitti. Doktor ise sıcakkanlı ve huzurluydu.

"Geçmiş yaşamlarda biz Tibetliler Çinlilere büyük kötülükler yapmış olmalıyız. Bu nedenle şimdi onlar da bize kötü davranıyorlar," dedi.

Öyküsü bir efsaneydi. Lhasa'dan yürüme mesafesiyle üç gün uzaklıkta bulunan bir köyde doğan Tenzin Choedrak, küçük bir çocukken bölgesindeki büyük bir manastıra girmiş ve on üç yaşındayken başkentteki tıp okuluna devam etmesi için seçilmişti. Otuz yaşına geldiğinde, ülkesinin en parlak doktorlarından biri olarak tanınmıştı ve böylece Potala'ya Dalai Lama'nın konutuna atanmıştı. Tibet'in tanrısı ve kralı konumunda olan, kendinden on bir yaş daha genç Dalai Lama'nın sağlığından artık o sorumluydu.

Dalai Lama, 1959 yılında sıradan bir asker gibi giyinip Hindistan'a kaçtığında, izdeşlerinin pek çoğu Çinliler arasında kuşku uyandırmamak için Lhasa'da, oldukları yerde kalmışlardı. Bunlar arasında bulunan Tenzin Choedrak, Dalai Lama'nın on binlerce müridi ile birlikte tutuklanmış, hapse atılmış ve her türlü işkenceye maruz bırakılmıştı.

Bu doktorun bazı özel ilaçlar konusunda gizli formüller bil yor olması Çinlileri hiç ilgilendirmiyordu. Onlar Tibetli olan he şeyi hor görüyorlardı ve dine bağlı her şeye modernleşmeye en gel gözüyle baktıkları için, süpürüp atmak istiyorlardı. Çinliler Tenzin Choedrak'ı zorlu işlere koştular, Potala sarayını ele ge çirince içerideki pek çok kadim nesneyi yok ettiler. Bunlar ara sında bulunan iki yüz kilo ağırlığındaki kara bir toz yığını onlara anlamsız görünmüştü oysa Tibetliler tarafından üç yüzyıldan beri esirgenen bir maddeydi bu.

Yıllar geçtikçe Çinliler bir mağarada taş kırmakta olan Ten zin Choedrak'ın özel bir insan olduğunu fark ettiler. Her şeyden önce pek çok tutuklu gibi ölüp gitmemişti; belki onların da işine yarayabilecek bazı sırlar biliyordu. Bu arada Çinliler, nehre dök tükleri o kara tozun son derece karmaşık bir işlemle arındırılmış değerli bir gümüş-altın karışımı olduğunu ve Tenzin Choedrak gibi doktorların geçmişte bu tozla "değerli uzun hayat hapı"nı ürettiklerini anlamışlardı.

Çinliler, kara tozu ve o hapları nasıl elde edebilecekleri ni öğretmesi karşılığında doktoru serbest bırakabileceklerini bildirdiler. Choedrak önce bunu reddetti. Dalai Lama'nın giz li görevlilerinin de yer aldığı uzun ve örtülü pazarlıklar sonu cunda 1980 yılında Pekin Hükümeti Choedrak'a Çin'den ayrılıp Dharamsala'ya gitme iznini verdi.

O günden sonra Tenzin Choedrak yeniden Dalai Lama'nın özel doktorluğunu üstlendi -onu haftada iki kez görüyordu- ve Tıp-Astroloji Enstitüsü'nün yönetimini ele alarak üç değişik tip "değerli hap" üretti. Yüzlerce Tibetli genç doktoru da bilgisini ortak etti.

İşte karşımızda oturan kişi buydu. Leopold'un rahatsızlığının bütün belirtilerini öğrenmek istedi, onun gözlerine ve ağzına bak tı; sonra gözlerini yumdu ve Leopold'un nabzına yoğunlaşarak değişik atışları dinledi. Muayene kısa sürdü. Doktor Choedrak'a

göre Leopold'un sorunu önemli değildi: Evet karaciğerinde bir sorun vardı ama onun haplarıyla iyileşebilirdi. Sonra eczaneye götüreceğimiz reçeteyi yazmaya koyuldu. Ama biz kalkıp gitmek istemiyorduk. Soracağımız o kadar çok şey vardı ki!

Sözü ilk ben aldım. Tutukluyken o ağır çalışmalara nasıl dayanmıştı?

"Midemde ateş yaratarak," diye yanıtladı beni. "Bu ateş, ötekileri öldüren o yenmesi olanaksız besinleri sindirmeme yardımcı oluyordu." Bu, çocukken girdiği ilk manastırdaki *lama*sının öğrettiği bir alıştırmaydı ama bize daha fazla bir şey söyleyemezdi çünkü bu "sadece öğretmenden öğrenciye geçen bir sırdı".

Başka hangi hastalıkları tedavi edebildiğini sorduk. Övünmeye gerek duymadı. Pek çok Batılının, özellikle de Amerikalının gelip ondan AIDS konusunda yardım istediğini ama bunun elinden gelmediğini anlattı. Elinden gelen ancak, bu hastaların hayat kalitelerini yüksek tutabilmekti.

O zamanlar kanserle ilgilenmiyordum; bu sadece başkalarının yakalandığı bir hastalıktı. Nedense ona depresyona karşı bir ilacı olup olmadığını sordum ve bu soru bugün hâlâ açıklayamadığım tuhaf bir tepki yarattı onda. Choedrak, depresyonun özellikle Batılılara özgü bir hastalık olduğunu söyledi. "Bunun nedeni de" diye ekledi, "siz Batılılar nesnelere fazla bağımlısınız. Aklınızı nesnelere takmışsınız. Söz gelişi birisi dolmakalemini yitiriyor ve o andan başlayarak kaleminden başka bir şey düşünmez oluyor; 'o dolmakalem değersiz bir şeydi, ben kurşunkalemle de yazabilirim' diye düşünemiyor. Siz Batı'da maddi şeyler için fazla kaygı duyuyorsunuz."

Onu dinlerken otomatik olarak eski, siyah *Montblanc* dolmakalemimle not alıyordum. Bir süre daha onun hapiste geçen yıllarından, değerli haplardan, mantralardan, yani bu haplar hazırlanırken söylenmesi gereken büyülü formüllerden söz ettik ve ben *Montblanc*'ımla not tutmayı sürdürdüm. En sonunda te-

şekkür ettik, eczaneye uğrayıp ilaçları aldık, Kashmir Cottage'a döndük ve orada fark ettim ki... dolmakalemim yoktu!

Doktorun çevirmenini geri yolladım, Enstitü'ye Dalai Lama'nın kardeşine telefon etmesini söyledim. Yapacak bir şey yoktu. Kalem yok olmuştu! Ve ben onu düşünmekten başka bir şey yapamıyordum. Ona çok da bağlı olduğum için değil, ama yaşlı doktorun sorularımın arkasında bir kuşkuculuk hissederek bana "güçlerini" kanıtlamaya ve bir ders vermeye karar verdiğini düşünüyordum. Böyle olmuş olabilir miydi?

Leopold o akşam haplarını yutmaya başladı. Gerçekten koyun kakasına benziyorlardı ama hepimiz bu kara haplarda özel bir güç olduğuna inanıyorduk. Öyleydiler de. Bu haplar "yüklüydü". Bizi onları edinmeye kadar sürükleyen tarihî geçmişle, hazırlanırken söylenen mantralarla, Leopold'un onları içerken yapması gereken işlemlerle -onları birer birer ezmek ve onlarla birlikte ılık suyu küçük yudumlarla yutmak- yüklüydüler. Hastanın onlara yükleyebileceği her türlü güçle yüklüydüler.

Zihin, hep zihin! İşte sihir buradaydı! Choedrak'ın sözünü ettiği "midedeki ateş" de oradan kaynaklanıyordu. "Mistik Ateş" anlamındaki *tummo* alıştırması, kadim bir yoga alıştırmasıydı ve Tibetliler bunu kendi iklim koşullarına göre uyarlamışlardı. Keşiş olacak öğrencilere o müthiş soğukta yaşayabilmeleri için zihinlerini, karnın dibinde yanan büyük bir ateşe yoğunlaştırarak ısınmaları öğretiliyordu; bu ateş zihin ve solunum yardımıyla bütün bedenin içinde dolaştırılıyordu. Öğrenci eğitim sırasında toprağın üzerine çıplak oturmalı, iyice ıslatılmış pamuklu bir örtüye sarınmalıydı. Oluşturduğu ateşle kısa bir süre içinde o bezi kurutabilmeliydi. Tibetli büyük ermiş, ozan ve keşiş Milarepa, "pamuklu giyinen adam" ismini edinmişti çünkü birbiri ardına üç sırılsıklam örtüyü kurutmuştu.

Akşam yemeğinde T.C. ile bütün bunlardan söz ettik; 1981 yılında ağabeyinin -o da herkes gibi ondan Yüce Efendi diye söz

ediyordu-, bazı keşişlerine, Harvard'dan gelen ve zihnin beden üzerindeki etkisi konusunda bilimsel kanıt arayan doktor ve bilim adamları karşısında bir *tummo* gösterisi yapmalarına izin vermişti. Sunum işe yaradı. Birkaç dakika içinde keşişlerin hepsi beden ısılarını birkaç derece yükselttiler.

Sonra söz dönüp dolaşıp da benim kaleme gelince T.C.'ye yaşlı doktorun onu yok edebilme gücüne sahip olup olmadığını sordum. Bana ne evet, ne hayır dedi ama benim gibi kuşkucu bir gazetecinin böyle bir varsayımı dikkate alması bile onu eğlendirmişti. Sonra, belki de bir yanıt olarak bize kendi doğumunun öyküsünü anlattı.

Daha önce on dört evlat sahibi olan annesi -Dalai Lama dördüncü çocuktu- on beşinci evladını doğurmuş ama bu bebeğini çok kısa süre içinde yitirmişti. Bu ona derin bir hüzün vermişti. Derken çıkagelen bir *lama* ona şöyle demişti: "Umutsuzluğa kapılma. Bu oğul yeniden doğacak." Ve cenazesini alıp götürmelerinden önce *lama,* ölü bebeğin poposu üzerine bir işaret çizmişti. Anne kısa bir süre sonra yeniden gebe kalmış ve bebek poposunda o işaretle doğmuştu. İşte o sonuncu evlat, T.C. idi.

Leopold, koyun kakası haplarını düzenli aldı ve birkaç hafta içinde kendini iyi hissetmeye başladı. Haplar mı işe yaramıştı yoksa ağır bir hastalığı olmayan karaciğer mi kendi kendini iyileştirmişti bunu bilmek olanaksız. Ama ben bu yaşlı doktorla tanışmaktan çok mutlu olmuştum ve şimdi bu kez kendi hastalığımla ilgili sorular sormak için yeniden ona gidiyordum.

Tren gün doğarken Pathankot İstasyonu'na vardı. Dharamsala dört saatlik otomobil yolculuğu uzaklıktaydı. İngiliz kız ve başka iki gençle birlikte bir taksi tuttum. Onlar ilk kez geliyorlardı ama Dalai Lama'nın bugünlerde özel bilgiler aktaracağını duymuşlardı. Ben bu durumdan habersiz olduğumdan kendime yatacak bir yer de ayarlamamıştım ve McLeod Ganj'a adımımı attığım andan başlayarak her şey ters gitmeye başladı. Doktor Choedrak

hastaydı ve birkaç gün içinde beni görmesi olanaksızdı; Kashmir Cottage de bütün öteki oteller gibi doluydu; öğretileri dinlemeye gelen yabancılar her yeri tutmuşlardı.

Tam geri dönmeye niyetleniyordum ki, her zamanki tanıdıklar ve rastlantılar zinciri sayesinde yörenin çok eski bir ailesinin genç üyesi olan Rupendra ile karşılaştım. Bana, eski bir bungalov olan Hari Kothi'nin ilk konuğu olmamı önerdi. Ninesinden miras kalan bu mekânı düzenlemiş ve bir pansiyon olarak hizmete açmak üzereydi. Ataları olan Chamba rajaları bin yıldan daha önceki bir dönemde Bihar'da, Nalanda'dakine benzeyen ve Hindistan'da eğitim almaya gelen Tibetlilere yönelik bir Budist üniversite kurmuşlardı.

Rupendra bana ninesine ait olan ve yüz yıl önce Ramakrişna'nın öğrencisi ünlü mistik Vivekananda'nın da konaklamış olduğu "Kral dairesi"ni verdi. Duvarları atalarının soylu yaşantısını yansıtan resimlerle donanmış ve güneşle birlikte çekilip indirilen raja bayrağıyla süslü Hari Kothi benim alıştığım Dharamsala'yı yansıtmıyordu ama prens, kendimi evimde hissetmem için elinden geleni yaptı. Tibet tıbbı ile ilgilendiğimi bildiği için, Hollandalı bir doktor hanımı da davet ettiği bir akşam yemeği düzenledi.

O da efsanenin dürtüsüyle Dharamsala'ya gelmişti. Tibetlilerin davasına yardımcı olabilmek, onların hastalıklara bakış açılarını ve tedavi biçimlerini öğrenmek üzere buradaydı. Yerel Tibet hastanesinde bir yıldan uzun bir süre çalışmış ve şimdi buradan ayrılmak üzereydi; hem hayal kırıklığına uğramış, hem kırgındı. Tibetliler Batılıların onlara bunca hevesle yaklaşmalarından şımarmışlardı.

Peki ya tıpları nasıldı?

İyi denebilecek küçük bir bölümü zaten ayurveda kökenliydi ve eğer alternatif tıptan medet umuluyorsa o zaman iyi bir ayurveda uzmanı aranabilirdi. Doktor hanıma göre Tibet kökenli şifaya inanmayanların başında Tibetli hekimler geliyordu.

içlerinden biri öksürse veya çocuğunun ateşi yükselse hemen ona koşup antibiyotik ve vitamin istiyorlardı. Evet, Tibetliler o değerli haplarıyla" sarılığı iyileştirebileceklerine inanıyorlardı; daha doğrusu kansere dönüşebilecek olan hepatit B'yi, negatif hepatite çevirebiliyorlardı ama doktor hanım bunu kanıtlayabilecek bir bilimsel malzeme görememişti.

Tibet tıbbının uygulanması sonucunda iyileşmiş vakalar görmüş müydü?

Evet, klasik ilaçları kullanmak istemeyen Batılı bir gençti bu. Ama belki de yakalanmış olduğu sarılık sadece viraldi ve ne olursa olsun iyileşecekti. Ancak bunun yanı sıra, bir kutsama töreninin sonunda onlara hastaneye gitmemelerini ve o hanım gibi Batılı doktorlara ameliyat olmamalarını söyleyen bir *lama* yüzünden yüzlerce kişinin ölümüne de tanık olmuştu.

Peki ya "güçleri"? Hiçbir güçleri yok muydu? En azından bir kalemi ortadan yok edemiyorlar mıydı?

"Büyülü güçleri vardıysa, bunu neden Çinlilerden korunmak için kullanmadılar?" dedi.

Bu "güç" işi, Tibetlilerin kendilerinin de içine düştükleri bir tuzaktı. 1903 yılında İngilizler geldiğinde, kendilerine kurşun işlemediğine inanmış ve bu yüzden albay Younghusband'ın mitralyözleriyle biçilmişlerdi.

Hollandalı doktor hanımın sözleri beni derin düşüncelere sürükledi. Aslında bu düşünceler geçmişte yolu buraya düşen gezginlerinkinden farklı değildi. 1900 yılında, Kawaguchi Ekai adında gizemli bir Japon keşiş, hacı kisvesi altında Tibet'e girmeyi ve burada üç yıl kalmayı başarmıştı. Kawaguchi, Japonya'ya dönünce yazdığı kitabında, ülkedeki hijyen eksikliğinin acı verici durumunu, güvenilir ve uygulanabilir bir tıp anlayışının yokluğunu anlatıyor ve kendisinin sadece küçük bir çocukken doktor dedesinin kitaplarını karıştırmış olmaktan ibaret "tıp bilgisi"ne, Tibet'te nasıl muhtaç olduklarını anlatıyordu. Kawaguchi'nin

kaldığı manastırda iki Tibetli birbirlerini eşek sudan gelince ye kadar dövünce kavgacılardan birinin çıkan omzunu yerine oturtmak da ona kalmıştı.

Daha yüz yıl önce Tibetlilerin kendileri bile tıplarının yetersiz olduğunu kabul ederken, nasıl olur da bugün Tibet tıbbı önemli alternatiflerden biri sayılabilir? Kawaguchi'nin aktardığı bir Ti bet halk deyişi şöyle der: "Tibet'te her Moğol bir hekimdir."

İkinci Dünya Savaşı sırasında Lhasa'da yedi yıl boyunca kalabilmiş pek az yabancıdan biri ve *Tibette Yedi Yıl* kitabının yazarı olan Avusturyalı Heinrich Harrer, Tibet tıbbına ilişkin tek bir güzel söz etmez ve onun döneminde hastalananların ya kâhinlere ya şifacılara başvurduğunu, hiçbirinin Tıp Okulu'nun *lama*larına gitmek istemediğini yazar.

1979 yılında Lhasa'yı ziyaret ettiğimde ben de o okula ilişkin pek olumlu izlenimler edinmemiştim. Bir sabah güneş doğmadan, polaroid fotoğraf makinemle takas ederek edindiğim bisiklete binmiş ve Çinli casus-rehberimden paçayı kurtararak Tıp Tepesi'nin zirvesine kadar çıkabilmiştim. Orada durunca Lhasa ovası ayaklarımın altındaydı ve Potala Sarayı tam karşımda duruyordu; güneşin doğuşunu seyrederken bir takım yıkıntıların arasında bulunduğumu fark ettim; bu, eski okulun kalıntılarıydı. Çinliler onu topla yıkarak yerle bir etmişler ve bunun gerekçesi olarak okulun aslında direnişin kalesi olduğunu ileri sürmüşlerdi. Oysa Tibetliler için burası hâlâ kutsal bir yerdi. İlk ışıklarla birlikte onlarca insanın tepeye çıktığını, taşları kazıyarak toz topladığını gördüm. Hiçbir şey anlamamıştım; sonra Çince konuşan bir ihtiyar bana yardımcı oldu. Bu toz, suda eritiliyor, her türlü hastalığa karşı ilaç niyetine içiliyordu.

Tibet tıbbının son yüzyılda batıl inanç düzeyine düştüğünü söyleyen Hollandalı doktor belki de haklıydı.

"Hasta, doktorun odasına sol ayakla girerse tedavi başarı kazanacak demektir. Hasta doktora sağ değil de sol bileğini uza-

ursa tedavi daha çabuk gerçekleşecek demektir." Dharamsala'da satın aldığım ve Tibet tıbbından söz eden bir kitapta aynen bunlar yazıyordu.

Yine o kitaptan öğrendiğime göre, her bilekte dinlenecek altışar nabız noktası bulunuyordu; her nabız bir organa karşılık geliyordu ve bir de bazı "özel nabızlar" vardı. Örneğin bir nabız "aile durumu" hakkında fikir veriyordu. Bir de "konuk nabzı" vardı ve bu şu anlama geliyordu: Hastaya duygusal olarak yakın birinin nabzı dinlendiği zaman doktor, beklenen o kişinin o anda evinde mi, yolda mı yoksa varmak üzere mi olduğunu anlayabiliyordu.

Bu mantığın güvenilir bir yanı var mıydı? Dalai Lama'nın bizzat kendi bile bu konuda kuşkulara sahipti. Boğaz ağrısını geçirmek için gayet Batılı antibiyotikleri doktor Choedrak'ın hazırladığı bir tozla birlikte yuttuğunu gören ben değil miydim?

Peki o halde her şey bir efsane miydi?

Bir bakıma öyleydi. Tibet tıbbının Batı'da klasik tıbba karşı önem kazanmasının nedenlerinden biri de, Tibet davasına ve Dalai Lama'ya duyulan yakınlık ve sevgiydi. Amerika'da pek çok Tibet tıbbı merkezi kurulmuştu ve Avrupa'nın pek çok ülkesinde şifacılar, masajcılar bulunuyor; bazı *lama*lar son derece pahalı ilaçlarıyla hizmet veriyorlardı.

Pek çok "şifa sistemi" ve "sağlık programı" bugün sadece Tibet markası taşıdığı için müşteri buluyor. Bunlardan biri "felsefî, tıbbî, astrolojik ve tantrik öğretilerin bileşimi" olarak sunuluyor ve "hastalıkların tedavisi, kişinin gençleşmesi, içsel ve dünyasal huzurun yakalanması" vaadiyle satılıyordu. "Kendi kendine tedavi" adıyla sunulan bir başka sistem, hastalığı yok saymayı öneriyordu. Kanser hastaları bir araya geliyorlar ve sanki bir mantraymış gibi şu sözleri söylüyorlardı: "Ben hasta değilim, ben hasta değilim..." Onlarca, yüzlerce, binlerce kez. Ve bazı durumlarda bu işe yarıyordu çünkü -buna inanırım- her şey, ama

her şey -bazı durumlarda- işe yarar.

Tibet tıbbı o kadar ısrarla aranır oldu ki, Dharamsala Tıp Astroloji Enstitüsü ihracat için özel bir bölüm açtı. Hapların yanı sıra satışa sunulan ürünler arasında strese karşı çaylar, güzellik kremleri, meditasyon için tütsüler -bunlar "cinsel tatminsizlikler, dil kurulukları, kulak çınlamaları, mide şişkinlikleri, baş dönmeleri"ne de çok iyi gelir- de yer alıyor. Bir de "Sağlık toniği" var ki kutusunun üstünde şunlar yazıyor: "Fiziksel gücü artırır, böbreklerin çalışmasını iyileştirir, cinsel enerji ve eyleme yardımcı olur, erken boşalmayı önler, birleşme eylemini uzatır."

Dalai Lama, inanılırlığı biraz da kendi ününe bağlı olan bu ilaç serisi görse eminim o ünlü kahkahalarından birini atardı. Enindeyse sonunda Özgür Tibet davasının artık bir ilke, adalet ya da uluslararası ahlak sorunu değil sadece bir pazarlama ve reklam davası haline geldiğine inananların başında kendisi gelmektedir. Tibetli olan satar, ama satması için de tüketicinin istediği gibi yani "efsanevî" olmalıdır.

"Önce Çin emperyalizminin kurbanı olduk. Şimdi de Kaliforniya yeni sömürgeciliğine kurban edildik; onlar bizim din ve barışçılık kokmamızı, yaklara binmemizi, karlı dağlarda meditasyon yapmamızı istiyorlar." Bana bunları söyleyen, Dharamsala'da yaşayan laik bir Tibetli yazardı: "Batı onun yarattığı Tibet'le -keşişler, sanatçılar, dansçılar, mistikler- ilgili her şeyi finanse etmeye hazır ama biz Tibetlilerin kendi Tibetimizi yeniden ele geçirmemize yardım etmek gibi bir niyeti yok."

Dharamsala işte bu dönüşümün örneğidir. Başlangıçta kimliğini korumaya ve ülkesine geri dönmeye niyetli sürgünlerin geldiği yerdi. Yıllar geçtikçe -artık kırk yılı aştı- geri dönme umutları yavaş yavaş tükendi. Tibetliler bu yeni mekânlarına alıştılar, Dharamsala küçük bir Disneyland haline geldiği için yaşamayı sürdürüyor. Burası "temaların", Budizm, spritüalizm, büyü, meditasyon, astroloji, tıp olduğu küçük bir eğlence parkı artık.

McLeod Ganj Köyü artık bir alışveriş merkezidir ve herkese göre "new age" süslemeleri, Buda resimli çantalar, kolyeler, huzur verici müzik CD'leri, tantrizm üzerine kitaplar bulunur. Pazar, geçmişin ve hattâ şimdi Çinlilerin ayakları altında kalan Tibet ile pek ilgisi olmayan bir Tibet efsanesini beslemeye yarar.

Ama efsane sürüyor.

Bir akşam, bir yıl önce "davaya" yardımcı olarak buraya gelen ve Dharamsala'da yaşayan bir grup yabancı ile karşılaştım; onlarla birlikteyken büyülü Tibet'e inanma ihtiyacının nasıl her türlü mantıktan daha ağır bastığını bir kez daha gözlemledim. Bir Amerikalı, Dalai Lama ile birlikte Delhi'de bulunduğunu anlatırken, bütün seyircilere sinek bulutlarının hücum ettiğini ama "Yüce Efendimize" bir tek sineğin bile konmadığını söyledi. Eksantrik bir İngiliz hanım olan Jane Perkins ise on beş yıldır Dharamsala'da yaşıyordu ve son zamanlarda iyi uyuyamıyordu, çünkü evinin bitişiğindeki tapınakta keşişler yerden yükselme çalışması yapıyorlardı ama havada duramayınca gürültülü bir biçimde yere düşüyorlardı!

Ertesi sabah Dharamsala'nın on kilometre uzağında çok ilginç bir tören olacağını bana da haber veren Jane Perkins oldu. Çok şanslıydık! Tutsak olarak bulunduğu Çin'den kısa süre önce kaçan ve Dalai Lama'nın olası halefi gözüyle bakılan on altı yaşındaki Karmapa ilk kez topluluk karşısına çıkacaktı ve orada bulunan herkesi "uzun hayat gücünü" vererek kutsayacaktı. İşte benim ihtiyacım olan tam da buydu!

Böylece ertesi sabah kendimi ancak gözü doymak bilmez bir gezginin düşebileceği haller içinde buldum. Karmapa'ya adanacak tapınak henüz yapım halindeydi ve taşlı bir vadinin ortasında tek başına dikilmekteydi. Çinlilerin duruma karışabileceklerinden korkan Hintliler, bu "kutsal" çocuğu korumak için

etkileyici bir güvenlik kordonu oluşturmuşlardı. Onlarca silahlı polis ve özel görevli herkesin üstünü arıyor, kimlik kontrolü yapıyor, film ve ses kayıt makinelerine el koyuyorlardı. Budizm ile olağanüstü hal, yaşlı *lama*lar ile dizilmiş silahlar birlikte acayip bir tablo oluşturuyordu.

Uzun bekleme ve denetlenme saatlerinden sonra nihayet tapınağın büyük salonuna kabul edildik; ilk sıralara aralarından yirmisi Batılı olan keşişler yerleşti; sonra bu tören için Tayvan'dan gelen bir grup Budist oturdu. Onların arkasına da Tibetlilerden, burada yaşayan yabancılardan ve gezginlerden oluşan kalabalık dizildi. Trendeki İngiliz kız da buradaydı.

Yaşlı *lama*lar ve Hintli korumalarla çevrilmiş olan Karmapa, tapınağın büyük salonuna girdi; çiftçiyi andıran sağlıklı, güçlü bir delikanlıydı ve toplanan kalabalığa o bile şaşırmıştı.

Tibetliler ise ona gösterilen bu büyük ilgiyi haklı buluyorlardı. Onlar için bu delikanlı, büyük bir ustanın otuzuncu reenkarnasyonuydu ve bu çok kadim bir bedenleniş anlamına geldiği için ruhsal olarak henüz on dördüncü bedenlenişinde olan Dalai Lama'dan bile çok daha üstündü.

Yanındakilerden birinin İngilizceye çevirdiği kısa konuşmasında Karmapa şöyle dedi: "Ben bile bu uzun hayat niteliğine sahip olamayabilirim ama geleneğe göre, bütün arzularınızın gerçekleşmesi gücü ile birlikte bu gücü de size aktarabilirim; her birinizin huzur, uyum ve mutluluğu deneyimlemesini sağlayabilirim." Zaten iri yarı bir gençti ve çevresini saran keşişlerin kelimenin gerçek anlamıyla ikiye bükülmüş olarak durmaları onu daha da kocaman kılıyordu. Dalai Lama'nın ölümünden sonra onun yeniden bedenleneceği çocuğun doğup büyümesi beklenirken, bu delikanlı Tibet diyasporasının başına geçebilirdi.

Yeniden bedenlenişler! Tibetlilerin, bize ait her şeyin bedenle birlikte ölmeyip ruh ya da adı her neyse onun yeni bir bedene geçiyor olmasıyla ilgili bu çok kadim düşünceyi kendi çıkarlarına

uygun olarak kültürlerine uyumlayış biçimleri bana her zaman pek dâhice gelmiştir. Böylece bütün babadan oğula geçen monarşilerdeki o üstü örtülü bozulmayı önlemiş oldular. Oğulların oğullarının oğulları her zaman o büyük dedeye çekmemiş olabilir ve bir hanedanın niteliklerini koruyabilmek için en güvenilir yol, ölen kişinin vârisi olarak, ruhun onda bedenlendiğinin saptandığı parlak bir çocuğun seçilmesidir.

Bütün iş, bunun hangi bebek olduğunu anlayabilmektedir. Karmapa ve şu andaki Dalai Lama konusunda eski keşişlerin bu rumlarının iyi koku aldığı söylenebilir.

Karmapa'nın kutsaması, beklediğim gibi *urbi et orbi* değil, kişisel oldu. Herkes birer birer kutsandı ve bu da toplantının uzadıkça uzamasına yol açtı. Sabırla kuyrukta bekledim, onun önüne geldiğimde gülümsedim, o da bana gülümsüyordu, Jane'nin benim için bir yerlerden bulduğu beyaz *kata*'yı ona uzattım; o örtüyü -elbette yüklenmiş olarak- benim omzuma koydu ve başımın tepesine elinde tuttuğu ve içinde kutsal yazılar olduğunu tahmin ettiğim minik bir altın kutuyla dokundu. Bir *lama* bana gri *tsampa* (Tibetlilerin yak tereyağı ve arpa unuyla karıştırdıkları çayları) topu ikram etti ve bunu yememi istedi; bir başkası düğümlenmiş kırmızı bir kurdele uzattı ve kutsama yüklü bu kurdeleyi üzerimde taşırsam onun beni koruyacağını söyledi.

Açık havaya çıktım ve güneşin altında merdivenlere oturdum. Dışarı çıkan öteki insanları seyrediyordum. Hepsinde bir coşku, neşe vardı. Her biri Jane gibi çok şanslı olduklarını ve Karmapa'dan büyük bir armağan aldıklarını düşünüyorlardı. Oysa her zamanki gibi kuşkucu, küstah ve mantıklı olan ben, hâlâ elimde tutmakta olduğum gri topu atmayı düşünüyordum. Ona bakıyordum. Ama ya bu bana şifa verecek olursa? Ötekiler için öyleydi zaten; uzun yaşam gücünü simgeliyordu. Peki benim için neden öyle değildi? Onu ağzıma attım ve yedim. Sonra kırmızı kurdeleyi de özenle çantama taktım.

Bazen bakış açısını değiştirmek işe yarar. O anda Tibet tıbbına ilişkin hiçbir şey anlamadığımı, bütün bu Dharamsala gezime yanlış adımla başladığımı fark ediverdim... sağ ayağımla başlamıştım... O ana kadarki düşünme tarzım; bizzat benim New York'tayken aşmaya niyet ettiğim tarzdı işte... Bu tıpkı Hollandalı doktor hanımın düşüncesi gibiydi ve aynı mantık üzerine temellenmişti; beni beden-ben olarak gören, hastalığa kesinlikle fiziksel bir olgu olarak bakan bilimsel bakış açışıydı.

Dalai Lama'nın doktorundan MSKCC'nin tamircilerinin vereceği tarzda, bedenimin kimyası üzerinde etkili olacak bir ilaç vereceğini umduysam, adreste büyük bir yanlışlık yapmıştım. Bu ilaçların hepsini zaten denemiştim. Üstelik dünyanın en iyi ilaçlarıydı denediklerim.

Buradaki ilaçların doğası ise bambaşkaydı. Bedende bir tepkime yaratmaya, kimyasal bir reaksiyon oluşturmaya yönelik değillerdi. Bunlar zihin, ruh üzerinde etkili ilaçlardı. Lhasa'da, Tibetlilerin kutsal taşlardaki tozu kazıyıp içtiklerini gördüğümde, sanki Çinli bir siyasî polismişim gibi onları küçümsemiştim. Aslında onlar, Tibetliler, ne yaptıklarını biliyorlardı; kimyanın değil, dualaların ve kutsamanın gücünden medet umuyorlardı.

Bu -o zaman bana çok açık göründü- Dharamsala'da bulunabilecek tek güçtü. Bu gücü reddedebilir, bundan yararlanmayabilirdim ama şimdi kalkıp Tibet tıbbının New York'taki tamircilerinkine benzemediğini ileri sürerek yakınamazdım. Buradaki tıbbın değeri -eğer varsa- farklı olmasından kaynaklanıyordu. Bu fark da, güçlü dinsel temelde yatıyordu.

Başlangıçta Tibet tıbbı Hint ayurvedasından başka bir şey değildi ve Tibetlilerin üzerinde çalıştıkları metinler Sanskrit dilindeki klasik *shastra*ların çevirileriydi. Ama ayurveda, Tibet'e İ.S. 7. ve 8. yüzyıllarda Budizm'i de buraya getiren keşişler tarafından aktarılmıştı ve Budizm gibi o da kısa sürede yerel koşullara uyum sağlayarak, Tibetli bir karakter kazanmıştı. Budizm

doğmuş olduğu Hindistan'da yok olmaya ve unutulmaya yüz tutarken Tibet'te, yörenin eski animistik inancı olan *Bon*'un temel özelliklerini de içinde eriterek kendine özel bir din haline gelmişti. Ayurveda tıbbı ise Budizm ile daha da çok karışarak Hintli-bilimsel köklerinden koparak iyice Tibetli-dinsel bir hal almıştı.

Tibetliler onun dinini seçtiklerinde tarihsel Buda öleli bin yıl oluyordu ama onlar bu dini öyle bütünleyici bir biçimde benimsediler ki, Budizm toplumun her niteliğini etkiledi ve her eylemde belirleyici bir rol üstlendi.

Hindistan'dayken de ayurvedanın köklerinde ruhsal bir bileşen vardı ama bu dine değil felsefeye bağlıydı ve uygulaması asla ruhban sınıfın elinde olmamıştı. Tibet'te ise Budizm siyasî erk dahil her şeyi ele geçirmişti ve sadece *lama*lar doktor olabiliyorlardı.

Ayurvedanın kökeninin çok uzak tarihlere gittiğini ve *riş*ilere dayanan bir gelenek olduğunu unutan Tibetliler, tıbbî uygulamalarına çok daha yeni zamanlarda ve göklerden inmiş bir bilgi olarak bakmayı yeğlediler.

Satın almış olduğum bütün kitaplarda "İlmimiz Buda'ya kadar uzanır," yazılıydı ama ben bunun bir söylem tarzı olduğunu düşünmüştüm. Oysa bu gerçekten harfi harfine inanılması gereken bir onaylamaydı. O kitapları tekrar tekrar okudum ve her olgunun kesinlikle Budist yanını kabul etmeye başlayınca, başlangıçta bana anlamsız gelen her şey, bir mantık kazandı.

Bu Budist bakış açısıyla kötü, bütün kötülükler yani hem fiziksel hem ruhsal olanlar, tek bir köke sahiptiler: Bilgisizlik. "Ben" hakkında bilgisiz olmak, insanı doğumundan ölümüne dek rahat bırakmayan bir rahatsızlık yaratır; işte yine bu bilgisizlik "zihnin üç büyük zehiri" yani arzu, öfke ve dar kafalılık, bedende hastalıklara yol açar. Sadece daimî bir ahlakî uygulama ve meditasyon insanı her türlü kötülükten bağımsızlaştırır. Bu

anlamda Buda'nın tıbbın kurucusu olduğunu kabul etmek doğ rudur. İnsanın acı çekmesinin nihaî nedenini belirleyen ve her acının panzehirini saptayan Buda "en büyük doktor"dur. Onun yolunu, *dharma*yı izlemek bütün kötülüklerden kurtulmanın tek ve gerçek yoludur.

Tibet bakış açısında din ve tıp arasında bir fark yoktur. Be den, zihin ve ruhtan oluşan insan, sağlıklı olabilmek için inanç lı olmak zorundadır. Hastalık bedenden çok daha önce, zihinde doğan bir düzensizliktir. Bu nedenle Tibetliler için tedavi sadece ruhsaldır ve mantraları söylemek ya da bir dizi beden hareketini yapmak birazcık suyla hap yutmaktan daha önemlidir.

Ayurvedayı kendi varlık biçimleri ve özellikle de dinleriyle bağdaştırdıktan sonra Tibetlilerin Hint tıbbının temel gelenek lerini Budist kılıflar içinde sunmaları bana ilginç gelmeye baş lamıştı. Böylece bugüne kadar Tibet tıbbı aşağı yukarı ayurveda gibi sekiz ana dala ayrılmıştı. Beden hastalıkları, çocuk hasta lıkları, kadın hastalıkları, ruhların yol açtığı hastalıklar, silah ya ralanmaları, zehirlenmeler, gençleşme, doğurganlık, afrodizyak lar. Ayurveda ile aynı şifalı otları kullanır ama elbette Himalaya Dağları'nda yetişenlere öncelik tanır; Budizm'e uygun olarak "Zihnin üç zehrini" ayurvedanın üç insan tipine uydurur; *vata*, *pitta* ve *kapha*. Hintlilere göre bu üç insan tiplemesi her hastalığın kökeninde yer alan bir unsurdur ve ayurveda uygulamasının dört aşamasını belirlemek için Budizm'in Dört Soylu Gerçek'ini (teşhis, neden, karar, tedavi) kullanır. Bunlar şöyle sıralanır: Her şey acıdır, acının nedeni tutkulardadır, acıya son verilebilir, acı dan kurtulmak için Yol'u izlemek gereklidir.

Ayurvedanın Tibetlileştirme işlemini tamamlamak için Dalai Lama müritleri yüzyıllar önce Buda'nın değişik görüntüleri ara sına bir de Tıp Buda'sını yani *Sange Menla*'yı eklemişlerdir. Bunu kaynak olarak kutsal metinler olan *Gyu Shi* yani Dört Tantra'yı (ki bunların Hint kökenli Sanskrit metinler olduğu bilinir) ve iyi

leştirme gücünü kullanmışlardır.

Tıp Budası'nın bedeni maviye boyalıdır, bu nedenle bir adı da "Lapislazulo Işığının Efendisi"dir ve bir bölümü yaldızlı bir ortüyle kapalı olan bedeni, lotus pozisyonunda oturmaktadır. Önünde, içinde mükemmel sağlık meyvesi olan *aruranın* da bulunduğu bir meyve sepeti durur. Bu bizim çöküş çağımızda bulunması olanaksız bir meyvedir ama yeryüzüne yeni bir Buda geldiği zaman yetişecektir.

Kitapların birinde bu Buda'nın bir *tankası* önünde meditasyon yapıldığı takdirde "sağlık nektarının" onun resminden damlayacağını okumuştum. "Işık huzmeleri *Sange Menla'*nın kalbinden çıkar ve insan bu ışınların etkisi altında her türlü olumsuz düşüncesinden kurtularak bilgisizliğinden sıyrılır. Hastalıklar yok olur ve zihnin üç zehiri yatışır."

İşte, benim ihtiyacım olan tam olarak buydu. Hayatım boyunca pek çok *tanka*ya sahip olmuştum ama hiç Tıp Buda'sı *tanka*m olmamıştı.

Jane ile birlikte, Dharamsala'da sadece Dalai Lama için çalışan yaşlı bir ressama gittik ve benim için bir *Sange Menla* resmi yapıp yapamayacağını sorduk. O yapamazdı çünkü Karmapa için yapılmakta olan tapınağın süslenmesi ile meşguldü ama bana öğrencilerinden birini önerebilirdi. Yirmi yedi yaşındaki Karma Sichoe, yetimdi ve Özgür Tibet davası militanlarından biriydi -kırk sekiz gün boyunca Delhi'deki Çin elçiliği önünde oruç tutmuştu- bana istediğim resmi birkaç ay içinde yapabileceğini söyledi. Şu soruyu sordu: "Buda'nın yürek, söz ve zihin merkezlerini delmeli miydi?"

Işınların tam o noktalardan damlayacağını bildiğim için hemen evet dedim.

Choedrak'ın enstitüsüne bir kez daha telefon ettim ama bana doktorun iyileşmediğini söylediler.* Artık onu görmemin fazla bir önemi kalmamıştı. Dharamsala beni yeterince memnun etmişti. Karmapa tarafından kutsanmıştım, uzun hayat gücüyle yüklenmiş kurdelesine sahip olmuştum, bana Jane aracılığıyla ulaştırılacak bir Tıp Buda'sı resmi ısmarlamıştım, en iyi tütsülerden bol miktarda satın almıştım. Paketin üzerinde yazan diğer şeyler bir yana, tütsülerin kokusu bana huzur ve mutluluk verecekti ki bu bile yeterince "güçlü" ve belki de şifalı sayılabilirdi.

Bir otomobille Pathankot'a kadar indim ve gece trenine bindim. Gün doğarken Delhi'ye yaklaştığımızı müjdeleyen dönemeçli raylara girdik. Tren yavaşladı ve tren yolu boyunca, kenarlara çömelmiş tuvalet ihtiyaçlarını gideren onlarca insanı uyarmak için umutsuzca düdük çalmaya başladı.

Sonra varoşlardaki teneke mahallelerini aştık; yürek burkucu pislik ve sefalet görüntülerini seyrettik. Çocuklar, keçiler, domuzlar, geyikler pis kokulu çöplerin üzerinde geziniyorlardı. Temiz ve serin trenden bakınca dışarıdaki manzara gerçekdışı görünüyordu. Trenin penceresi sanki dehşet filmi oynatan bir televizyon ekranı gibiydi. En azından benimle birlikte yolculuk eden ve inmeye hazırlanan zengin Hintlilere öyle görünmüş olmalıydı. Onların belirgin umursamazlığı beni çok etkiledi ve bana Hinduizm'in en büyük kara deliği olarak gördüğüm bir şeyi yeniden hatırlattı: Merhamet eksikliği.

Düşük kastlardaki pek çok Hintlinin, neden Budizm'e döndüğünü anlayabiliyordum ve sonra çok, pek çoğunun neden Müslüman olduğunu da.

---

* Choedrak bir süre sonra, yetmiş altı yaşında öldü.

Tayland

Asla geçmişimize dönmemeliyiz ve -o bilge Hintlilerin dediği gibi dün yaşama şansına sahip olduğumuz mutluluk anını, bugün yinelemeyi denemeliyiz.

Ne var ki benim için geçmiş, her zaman müthiş bir baştan çıkartıcı olmuştur. Turizm tarafından keşfedilmeden, gelişme tarafından sömürülmeden önce çok güzel günler geçirmiş olduğum Tayland'ın doğusundaki Ko Samui Adası'na dönebilmek, benim için reddedilemez bir fırsattı; tedavi için yükledikleri bütün ilaçları, zehirleri ve iyi ya da kötü radyoaktif maddeleri bağırsaklarımdan atıp temizlenebilirdim. Söz konusu olan harika bir içsel temizlikti. Dalai Lama'yı ziyaretimizden beri göremediğim arkadaşım Leopold, benim dünyaya dönüşümü kutlamak istiyordu ve new age insanları arasında büyük bir şöhret kazanmış olan özel bir sağlık merkezinde iki bungalov ayarlamıştı; bu merkezin uzmanlık alanı bağırsak temizliği idi.

"Gözle görünür" sonuçlar yaratan ve pek çok kişinin ballandıra ballandıra anlatmış olduğu bu "yıkanma deneyimini" defalarca dinlemiştim. Hepsi birbirinden zevkli kılınmış anlatımlardan, bir hafta boyunca aç durmanın, tuvalette -yıllar boyunca birikmiş zehirlerin ve toksinlerin kalıntısı olan- kara ve uzun dışkılar görmenin anlatılması beni çok güldürmüştü. Büyüklerin -kakalarıyla oynayan çocukların tutkusuyla- kendi kakalarından böyle "bilimsel" terimlerle söz etmeleri bana tuhaf görünmüştü hep. Ama bütün bunlar bir yana, pek çok kişinin bu sistem sayesinde

kazandığı "zehirlerden arınma, yeniden gençleşme ve kilo kay
bı" tam benim aradığım şeydi.

Üstelik, alternatif tıbbın büyük bir ad olarak yeniden keşfett
ği Hipokrat'ın sözlerini çok kısa bir süre önce okumuştum. Onun
da, hastalarını bir adadaki ılıcada tedavi ettiğini öğrenince, bu
"rastlantı" beni yüreklendirdi ve Leopold'un sıradışı armağanını
kabul etmeye karar verdim.

Hipokrat bir dâhiydi. Hastalarını Kos Adası'na çağırıyor ve
onlara gündelik yaşantılarından uzakta, bugün *holistik* diye ni
telendirilebilecek bir tedavi uyguluyordu; otların temel alındığı
yiyecekler yeniyor, fiziksel alıştırmalar ve meditasyon yapılıyor
-o dönemde tanrılardan gelen iletiler olarak yorumlanan- rüya
lar üzerinde çalışılıyor ve bir şifa inisiyasyon töreni yapılıyor,
bunlar tamamlanmadan kimsenin adadan ayrılmasına izin veril
miyordu. Hipokrat hastalarını adada kaldıkları sürece, kendileri
için sahnelenen ve tedavinin bir parçası sayılan iki trajediyi ve
bir komediyi seyretmeye mecbur tutuyordu. İ.Ö. 4. yüzyılda ne
büyük bir bilgelikti bu!

Belgeler o tarihlerde Kos Adası'nda kolon temizliği yapılıp
yapılmadığını yazmıyor ama olsaydı da hiç şaşırmazdım. Bugün
keşfettiğimizi sandığımız pek çok şeyi insanlık çoktan beri bili
yordu aslında. Bunlar her yeni kuşak bir öncekinin deneyimle
rini beğenmediği için unutulup gitmişti. Böylece zar zor da olsa
tekerleğin döndüğünü, ateşin yaktığını, birilerinin bize rüyala
rımız aracılığıyla konuştuğunu, sağlıklı kalabilmek için daha az
kızmak, daha çok gülmek... ve bağırsakları temiz tutmak gerekti
ğini yeniden öğreniyoruz.

Bana kalırsa Hipokrat bağırsak yıkanması hakkında her şeyi
biliyordu. Onun yaşadığı tarihlerde Yunanlar ve Hintliler arasın
da yakın bir ilişki vardı ve yogiler arasında eski bir uygulama
olan ve *basti* adıyla tanınan bağırsak temizliği Hintlilerce bili
niyordu. Bedeninin denetimini ele geçirmek isteyen her kimse,

her şeyden önce işe sindirim sistemini temizlemekle başlamalıydı. Bugün *Hatha Yoga*nın bilinçli uygulamacıları arasında hâlâ gündemde olan kurallar son derece belirgindi; öğrenci, nehirde su beline gelene kadar ilerlemeli, sonra yavaşça ve gündelik alıştırmalarla anal kaslarını bir pompa gibi kullanmayı öğrenmeli; böylece suyu bağırsaklarına çekerek, onları yıkamalıdır. Söylendiğine göre başarılı öğrenciler kısa bir süre içinde bunu uretra ile de yapmayı ve idrar kesesini yıkamayı da öğrenebiliyorlardı.

Ko Samui, tropik ormanları, çağlayanları, yeşim rengi denizi ve kumsala kadar uzanan hindistancevizi ağaçlarıyla, insanın kendini toplaması için harika bir yer olarak iz bırakmıştı anılarımda. Hipokrat'ın Kos Adası'nın da aynen böyle bir yer olduğunu tahmin edebiliyordum. Yine de Ko Samui Adası'nda trajedi ve dramlar dahil olmak üzere Kos'ta verilen bütün hizmetleri alabileceğimi bilmiyordum.

-En azından benim için- ilk trajedi adaya varışım oldu. Adaya artık geceleri Tayland'ın güneyinden kalkan tekneyle değil, uçakla gidiliyordu; üstelik bu gayet Batılı tarz bir uçaktı; bu mekânı yıllar önce keşfeden ve sadece kendilerine saklayan hippilerin kullandığı tarz bir araç değildi hiç. Yeni gezginler; Doğu Avrupa'nın eski Doğu Bloku ülkelerinden gelen gençler -kadınların bembeyaz ve duru ciltleri, sigara içen erkeklerin dövmeleri vardı- ve sabahın yedisinde sarhoş olan Avustralyalı emeklilerdi. Hepsi uzaktaki bir seyahat acentası tarafından bir araya getirilmiş, son yeryüzü cennetine uçan ama buraya uçmaktan keyif almayan, mutsuz insanlardı; yine de tatil yapma haklarını sonuna kadar kullanmaya kararlıydılar.

Havaalanından yola çıkınca yanından geçtiğimiz yol, geçmişin en güzel kumsallarından biri olan Chaweng Beach boyunca uzanıyordu ve yan yana evlerin, minik dükkânların, lokantaların, döviz bürolarının, "bir jip kirala", "bir motosiklet kirala", Tayland'ın en gözde turistik atraksiyonlarından biri olan masaj salonlarının,

"bütün tatil yanında olacak bir hanım kirala" hizmeti veren sa
naların birbiri ardına uzandığı bir Japon köyünün ana yolu halin
gelmişti. Başka oteller, kulübeler, dükkânlar, bürolar haline gel
cek gürültülü inşaatlar yüzünden deniz görülemez olmuştu.

Neyse ki Leopold'un bizim için yer ayırtmış olduğu "The Spa"
yani sağlık merkezi, deniz kenarındaydı ve bana ayrılan kulübe
ötekilerden biraz uzakta, denizin tam kıyısında bulunuyordu. Bu
yalın ama davetkâr mekân, Sam adında San Franciscolu bir Ame
rikalı tarafından işletiliyordu; bir biçimde yolu Doğu'ya düşmüş
bu adam, yarı Laoslu yarı Çinli, hepsi ondan olmayan pek çok ço
cuğu olan bir kadınla ortak bir hayat kurmuştu. Çocukların prens
Sam'in kral gibi giyindiği bir fotoğrafta hepsi bir araya gelmişler
ve resepsiyon bankosunun üstündeki yerlerini almışlardı.

Bu Leopold'un merkeze üçüncü gelişi olduğu için büyük bir
heyecan yaşanmış, Sam, karısı ve gündelik bir randevu kopara
bilmek isteyen masajcı kızlar çevremizi sarmışlardı. Masajlar
denizden esen rüzgârlara açık olarak, kumsalda, hindistancevizi
ağaçlarının gölgesinde, *sala* adı verilen bambu yataklarda yapı
lıyordu. Yaprakların arasına gizlenmiş hoparlörler dört bir yanı
"meditasyon müziği" yayıyordu.

Leopold ve ben bir önceki akşamdan beri bir şey yememiş ve
içmemiştik; böylece doğrudan "programa" alınabilirdik. Saat onda
toksinleri atıcı bir karışım içilecekti. Büyük ve saplı cam bardağa
konan meyve suyuna, etiketli bir kavanozdan alınan üç kaşık bir
yazımsı bir un ekleniyordu. Bu madde bana tanıdık gelmişti ama
üzerinde durmadım. Bu şurubu hazırlamakla yükümlü kız, kaşık
la karıştırırken "Çabuk için, yoksa katılaşır," demişti. Bu içecekten
sonra, bir bardak suyla "Bütünleyici" adı verilen ve içinde benzer
renkte toz barındıran gri-yeşil kapsüllerden on tane kadar yut
tuk. Bunların da adı yoktu ama bana Amerika'da bütün vitamin
dükkânlarında gördüğüm *Green Plus* adındaki bitkisel özü anım
sattı. Her şeyi kurallara uygun bir biçimde yerine getirdim.

Yine insanlık tarihi kadar eski bir yöntem olan oruç tutmak boşuma gidiyordu. İnsan, bedenini kontrol etmeyi öğrenemezse, zihnini kontrol etmek için meditasyon kursları alması boşuna olurdu. İlkel insan, irade gücü gösterisiyle "atalarını duygulandırmak" için oruç tutardı. Ancak daha sonraları değişik dinlerin düzeni içine girince oruç -öz temizlenme ve öz denetim- ahlakî bir kılıfa bürünmüştür. Öteki hazlardan uzak durmak da aynı biçimde yorumlanmıştır.

Orucun şifa verici değeri antik dönemlerden beri bilinirdi. I.S. 7. yüzyılda Hindistan'da bulunan büyük Budist üniversitesi Nalanda'yı ziyaret eden keşiş bir öğrenci, hastalandığı zaman ilaç verilmeden önce bir hafta aç tutulduğunu yazmıştı. "Zaten genellikle bu dönem sonunda hastalık iyileşmiş olurdu," diyordu.

Bütün o eski anlamların kaybolup gittiği günümüzde, yoga ve sadece ruhsal amaca yönelik olarak yeniden doğan pek çok etkinlik gibi oruç da sadece fiziksel bir eylem olarak görülüyor; yalnızca "zayıflamak" ve "arınmak" için kullanılıyor.

Oruç tutmanın ilk üç gününün çok zor olduğu söylenir çünkü beden, alışık olduğu düzeni sürdürmek ister umutsuzca. Dördüncü gün, durumu anlar, ritmini değiştirir ve her şey daha kolay olur. Ben buna nasıl bir tepki vereceğimi çok merak ediyordum ve bu nedenle o günlerde bir günlük tuttum.

Orucun birinci günü

İçinde bulunduğum kulübe büyük bir A harfi biçiminde. Çatısı yapraklı hindistancevizi dallarıyla örtülü, yatağım ise yerden az bir yükseltide kurulu bir saman döşek. Ön tarafta giriş kapım, küçük bir verandam ve kumsala uzanan merdivenim var; arkada ise bir başka kapı, iki merdiven ve demir parmaklıkla çevrili bir mekân bulunuyor; burası benim alaturka tuvaletim ve banyom.

Bu mekânda söz konusu edilen ve işlenen konu zaten başlı ba şına tuvalete yönelik. Geldiğimizden beri "dışkı" konusunda o kadar çok şey dinledim ki!

Burada yirmi konuğuz; hepimiz yabancıyız, şu ya da bu biçim de Kerouac'ın deyimiyle *on the road* yani, yoldayız; ya da kendini ruhsal bir yolda hissedenlerin deyişiyle *on the path* yani, "pa tikadayız". Konuklar orucun kaçıncı gününde olduklarına göre sınıflandırılıyor. Yedinci gününde olanlara saygı gösteriliyor. Gerekli gün sayısının ötesinde burada kalmayı ve deneyimlerini acemilere anlatmayı sürdürenlere ise sevimsiz kişiler gözüyle bakılıyor.

Burada bulunmak beni eğlendiriyor. Sadece bu sabah biraz neşem kaçtı. -New York'ta geçirdiğim uzun aylardan sonra ilk kez- kendimi hevesle denize attığımda, suyun içinden SPA'nın kıyı boyunca uzanan kulübelerine baktım ve bunca kişinin "dış kısının" nereye aktığını merak ettim. Yanıt son derece belirgindi: Hepsi çevremdeydi! Koşarak çıktım sudan. Demek ki canım yüz mek istediğinde çok daha uzaklara gitmeliydim.

Saat onda verilen toksin atıcı içeceğin aynısını bir de öğleden sonra üçte içtim. İçine konan yapışkanımsı madde bana bir şeyi hatırlatıyor ama ne olduğunu bilemiyorum. Programa göre saat dörtte bir sürpriz bekliyordu bizi. Bir genç kız bizi video seyretmeye götürdü. Filmde at kuyruklu sarışın bir Amerikalı olan Chuk'ın "dışkı"nın oluşumu hakkında verdiği bilgileri izledik. Leopold ve ben ilk andan son ana kadar kıkırdadık durduk. Ciddi ciddi oturan ve Chuk'ın; serçe parmağına ne kadar vazelin sürüleceğini, anüse sokulacak tüpün uzunluğunu, lavmanla verilen suyun karında zorlanmadan nasıl tutulacağını anlatmasını izleyen öteki oruçlulara bakınca gülmemek elde değildi. "Bir kere sinde bir Alman bunu üç saat boyunca yapabildi. Bu bir rekordu ama gerekli değildi," dedi Chuk. Sonra her birimizin banyosunda bulunan -lavman için üzerine uzanılması gereken- eğimli ze

minin kullanımını ve psikolojik önemini; -kulübemin önündeki denize kayıp gitmeden önce- bağırsaklardan ne kadar kaka çıktığını görebilmek için alaturka tuvaletin üzerine yerleştirilecek süzgecin gerekliliğini anlattı.

Chuck, sadece ekranda değil gerçek dünyada da vardı. Filmin sonunda canlı kanlı bir şekilde karşımıza dikildi ve gereksinme duyduğumuzda ona başvurabileceğimizi söyleyerek her birimize ilk "bütünleyici" paketimizi -bu beyaz pastiller akşam yatmadan önce bağırsak floramızı dengelemek için alınacaktı- ve lavman için bir kullanımlık uçları, değişik etkinliklerin saatlerinin ve şimdi yazıldığımız "Kalk ve Parla" programının açıklamalarının yazılı olduğu broşürleri verdi. İşte bu isim gerçekten harika bir buluştu! Adeta ilahi bir buyruğu anımsatıyordu. Her şey "daha fazla enerji, daha fazla sağlık, sindirimi düzeltmek, kiloyu dengelemek ve aynı zamanda olumsuz düşüncelerden sıyrılarak kendini daha mutlu hissetmek" amacını taşıyordu. Bunca güzel şeyi kim istemezdi ki?

"Bağırsak yıkaması" diyordu broşürde, "tipik Amerikan beslenme tarzıyla et, sanayi üretimi besinler, doymuş yağ yiyen, sofra tuzu kullanan, antibiyotikler alan senin için özellikle çok yararlı olacaktır". Ben bütün bu Amerikan tarzı beslenmeden uzak kalmış olsam bile burada bulunmayı hak ediyordum.

Oruç tutanlar cemaati lavmanlar, masajlar, saunalar bittikten sonra gün batarken kumsalda, masaların çevresinde buluşuyor ve her biri renkli suyun içinde yüzen yapışkan maddesini yutmaya hazırlanıyor. Tanıştığım "yoldaşlarım" eski güzellerden, Cenevre Birleşmiş Milletler eski sekreterlerinden bir hanım, İngilizce tek bir kelime bile bilmeyen genç bir Japon hanım, haklı bir gururla sergilediği koca memelere sahip Amerikalı bir kız öğrenci ve ilginç bir çift. Hollandalı olan erkek benim yaşlarımda, yakışıklı ve bakımlı, yanık tenli ve meditasyon yapan, teknesiyle dünyayı dolaşan biri; yanındaki hanım, ise kızı olabilecek yaşta,

sevimli ve kendini arayış krizine girmiş bir Belçikalı.

Herkes, orucun dördüncü gününde korkunç bir karın ağrısı na ve kanamaya tutulan Avustralyalı kızdan söz ediyor. Chuck ona orucu kesip hastaneye gitmesini önermiş ama kız devam etmekte ısrarlıymış. Bu kararı bir ihanet gibi göründüğünden şimdi kulübesinde dinleniyormuş.

Saat yedide "akşam yemeği" dağıtılıyor; içinde tuz ve yağ bu lunmayan, hafiften sebze kokusu barındıran çok sulu bir çorba. Sanki avunmak istercesine, herkes kendinden söz ediyor; ha yatını ve neden buraya geldiğini anlatıyor. Bana öyle geliyor ki, denizden esen serin rüzgâr altında, yabancılara iç dökmek de temizlenmenin, arınmanın bir başka yolu.

Bütün öyküler, modern hayatın bizi zehirlediği ortak payda sında buluşuyor; yaptığımız ve yediğimiz her şeyin üzerimizde zararlı kalıntılar bıraktığı ve yıllarca bağırsaklarımızın en gizli noktalarında birikmiş olan toksinlerin ve zehirlerin ancak böy le temizlenebileceği yinelenip duruyor. Kanıt mı? Süzgeç. İnsan alaturka tuvaletin üzerine yerleştirdiği süzgece bakınca, içinden neler çıktığını ve bu yıkanma olmasaydı, hâlâ içinde taşımayı sürdüreceği artıkları görüyor.

Sam, masalar arasında sayfaları plastik kaplanmış kalın bir albüm dolaştırıyor. Bu Spa'nın Altın Kitabı; geçmişteki konukla rın fotoğrafları ve yorumları yer alıyor içinde. Hepsi bu "yeni den arınmadan" pek mutlular. Pek çoğu kendini "özgürleşmiş" hissettiğini söylüyor. Kimisi altıncı ve yedinci gün bile hâlâ ba ğırsaklarından gürültüyle çıkmayı sürdüren şeyleri gördükçe ne kadar neşelendiklerini anlatıyor. Bazıları ise izlenimlerini yaz maktansa, süzgeçte gördüklerinin renkli fotoğraflarını buraya koymayı yeğlemiş! Aslında görünen hep aynı manzara!

Benim "ilk günüm" zorlanmadan geçti. Dilim biraz kuru, ba şım hafif dönüyor, bacaklarım biraz titriyor ama umutsuzluğa kapılmadığım gibi canım pek yemek yemek de istemiyor.

Tıbbiliksiz pek güzel uyuyorum. Her gittiğim yerde kurduğum düzenimin ortasında, karışık ama huzurlu rüyalar görüyorum; paydanlığım, bilgisayarım, kitaplarım, okuma lambam hemen elimin altında.

Sabah erken uyanıyor ve kumsalda uzun bir yürüyüş yapıyorum. Pencereleri açılmayacak biçimde yapılan yeni bungalovlar görüyorum; demek ki bunların içinde ancak klima ile serinlenecek! Artık tasalanmamaya karar verdim; her şey değişiyor. Hem zaten ben de değişmedim mi? Bu adaya ilk adım attığımda yakışıklı, zayıf, kara pos bıyıklı, kuzguni saçlı, yanık tenli, enerji, güvence ve umut dolu bir gençtim. Saygon'dan, savaştan uzakta, temiz hava solumak için gelmiştim. Ya şimdi? Yaşlıyım, solgunum, steroid iğneleri yüzünden şişim, kemoterapi yüzünden kelim, bedenimi boydanboya kesen dikiş izlerim görünmesin diye örtünmeye uğraşıyorum. Beni bu halde gören Ko Samui Adası neler demek istemiştir kim bilir!

Saat on birde toksin atıcı içecekten sonra lavman zamanı geliyor. Büyük bir su ısıtıcısının çevresine dizilen kızlar kovaları hazırlıyorlar. Herkes sıraya giriyor; kahveli, elma sirkeli ya da parazit taşıdığından kuşkulananlar sarımsaklı karışımdan birini seçiyor. Sonra herkes elinde tavandaki kancaya asacağı ve üç dört kerede karnına indireceği suyla dolu plastik kovasıyla ayrılıp kulübesinin yolunu tutuyor.

Büyülenmiş gibi duruyor; kendi dışkılarının ağırlığı ile iki büklüm yürüyen bu Batılıları seyrediyorum. Hepsi buraya hayatın fazlalıklarını çıkartmak, bizi rahatsız eden atıkları süzgeçte görmek hevesiyle gelmişler.

Çocukken evimizdeki kural şuydu: Haftada sadece bir yumurta, sadece pazar günleri et -o da paramız olursa- her gün bir mevsim meyvesi. Yoksulduk ama yediklerimiz basit ve doğaldı.

Oysa bugün her şeyi yiyebiliyoruz ama artık hiçbir şeye güvenilmez oldu. Benim yoksul ve sevgili Hindistan'ımda bile portakallara ve mandalinalara dikkat etmek gerekiyor çünkü satıcılar ağırlıklarını artırmak için içlerine şırıngayla pis su zerkediyorlar. Süpermarketlerimizin raflarında dizilen tertemiz ama kırmızıya boyanmış patateslere benzeyen hormonlu çilekler daha mı iyi sanki? Ya da hepsi birbirinin eşi olan, yağla parlatılan ve "Elma giren eve doktor girmez," sözünün söylendiği günlerdekilere hiç benzemeyen elmalara ne demeli?

İnsan içgüdüsel olarak zehirlenmekte olduğunu anlıyor. Ama süzgecime baktığım zaman ne zehir, ne toksin, sadece program yüzünden her gün almakta olduğum otuz plastik kapsülün artığını görüyorum. Ya bu "Kalk ve Parla" bir numaraysa? Kuşkulanmaya başlıyorum.

Şimdilik Leopold'a bundan söz etmiyorum ve o gücümüz yerindeyken bir motosiklet kiralayıp adayı dolaşmayı önerince hemen kabul ediyorum.

Yolda, onarılmış olan eski bir manastırda duruyoruz. Yeniyapılmış park yerinde otobüs ve taksilerden "Mumya"yı görmeye gelen turistler boşalıyor. Bu mumya, büyük bir meditasyon ustası olan, seksen yaşını doldurunca halka ölüm gününü ve saatini açıklayıp ölen bir keşişe ait. O gün gelince, ilahiler okuyarak çevresini saran izdeşlerinin karşısında lotus pozisyonunda oturmuş; başı dik, dişleri tamam ve hafifçe gülümseyerek meditasyon pozundayken bu dünyadan uçup gitmiş. Teni karton gibiymiş. Rehberlerin anlattığına göre yalnızca gözleri iki boş delik halini almış. Gözleri şimdi görünmüyor çünkü burnunun üzerine güzel bir güneş gözlüğü takmışlar. Cam bir kutunun içinde öylece oturuyor ve fotoğrafını çekenlere poz veriyor. Cangıllardaki çağlayanlar, Lamai kumsalındaki kötü evler, bir emirle meyve toplamak üzere hindistancevizi ağaçlarına tırmanıveren maymunlar gibi bu da turistik bir çekim noktası işte.

Açlığa iyi dayanıyorum. Acıktım ama çok değil. Ne var ki burnumu Spa'nın dışına uzattığım anda herkes yemek yer gibi görünüyor. Sadece yeşil papaya sosunda pişmiş tavuk butlarını çiğneyen ağızları; tuz, şeker ve kırmızı biberle boyanmış ekşi mango dilimlerini kemiren dişleri seçiyorum. Ve içim gidiyor.

Spa'nın tek erkek masajcısının ellerinde tam üç saat geçiriyorum. O aslında kadınların işinin niteliğini denetlemek için devlet tarafından buraya gönderilmiş bir memur. Ona sorarsan, masaj yaparken, insanın kendinin bile haberi olmayan hastalıklarını saptayabiliyor. Kesinlikle usta ellere sahip ama yine de bu, eski fikrimi değiştirmeme yardımcı olamıyor. Ben masaj yaptırmaktan hoşlanmıyorum.

Akşam, -olmayan- yemek saatinde herkes yeniden süzgeçte neler gördüğünü anlatıyor. 19. yüzyılda Baden-Baden kaplıcalarına giden Rus kontesler ve soylu Avrupalı beyler acaba neler-den söz ederlerdi diye düşünüyorum.

Orucun üçüncü günü

Anımsamadığım rüyalarla dolu hafif bir uyku uyuyorum. Erken uyanıyorum. Issız kumsala oturup zihnimi, yarı uyur yarı uyanıkken aklıma düşen ve şimdi silemediğim bir Hint deyişine yoğunlaştırıyorum: "İnsan, zamanın geçtiğini söyler, zamansa, insanın!"

Sonra yağmur başlıyor ve korunmak için danışmanın çatısı altına sığınıyorum. Sam'in bankonun üzerinde tuttuğu Altın Kitap'a rahatça bakmak için iyi bir fırsat. Kuşkularım giderek güçleniyor. Geçmişte burada kalanların bıraktıkları fotoğraflardaki süzgeçlerde hep aynı şey var: Kara-yeşil, jelatinimsi bir kütle. Bunlar "modern hayatın toksinleri ve zehirleri" mi? Hiç de değil. Bunlar hepimizin almakta olduğu "bütünleyici" plastik kapsüllerin kalıntısı. Ve... ansızın kızların toksin atıcı şuru-

bumuza kaşıkla koydukları, suda katılaşmadan hemen içmemiz istedikleri maddenin ne olduğunu anlayıveriyorum. Hint eczacılığının en harika buluşlarından biri olan *Isabgol;* bir tahılın kabuğudur ve bağırsak düzenleyici olarak herkesin kullandığı bir maddedir. Hindistan'da aspirinden daha çok tanınır, ucuzdur ve hâlâ en popüler markanın kutusunun üzerinde eski zaman telefonunun resmi vardır. Hem ishal, hem kabız olanlar bunun bir kaşığını suyla karıştırıp içerler. Evet, bir an önce yutmak gerekir yoksa bağırsakta değil ağızda katılaşabilir hemen.

Öyleyse? Evet, aç kalıyoruz ama şu anda ürettiklerimiz yanlış beslenmelerin artıkları değil, *Green Plus* ve birkaç saat önce yuttuğumuz *Isabgol*'un sonuçları. Evet, kuşkusuz temizlenmekteyiz ama yine de "Kalk ve Parla" şeklinde sunulduğu gibi değil!

"Acil bir tuvalet toplantısı" için Leopold'u kulübeme çağırıyorum ve ona kuşkularımdan söz ediyorum. Söylediklerim onu eğlendiriyor ama öte yandan iki kez hiçbir şeyden kuşkulanmadan bu programı almış olduğu için canı sıkılıyor. Varsayımımı kanıtlamak için ne kapsül ne de toksin atıcı içmeden aç kalmayı sürdürmeye karar veriyor. Şu andan başlayarak sadece su içecek.

Bense normal düzende devam ediyorum. Masaj yaptırmak yerine saunada uzun zaman geçiriyorum. Eski bir beton yapıda, kızgın tuğlalar üzerinde oturarak, yakınlardaki ormanlardan toplanan, doğranan ve kaynar suya yavaş yavaş atılan otların kokusunu içime çekiyorum. Böylece, yeniden keyfimi kaçırmaya başlayan sinüzitimin de iyileşeceğini umut ediyorum.

Saunanın dumanı kimi zaman öyle yoğun oluyor ki, yanımdaki oturanı bile tanıyamıyorum. Bu ise insana korunaklı bir duruma sağlıyor. Öyle ki Cenevre Birleşmiş Milletler eski sekreteri olan hanım bugün bana "üstadlar ve gurular" peşinde geçirmiş olduğu son dönemine ilişkin daha gerçeğe yakın bir öykü anlatıyor. Önce Puna kentinde bulunan Osho Rajnish'in özgür sevgi kampına katılmış, sonra adlarını duymadığım başka tarikatlere ve

gruplara takılmış. Şimdi ise Tibet Budizmi'ni seçmiş durumda. Ama... yakın geçmişte Avrupa'da yolculuk yaparken bir kiliseye girip de Aziz Francesco'nun bir heykelini görünce bayılacak gibi olmuş ve "o figürün müthiş güçlü enerjisine kapılıp gittiğini" hissetmiş. Şu anda Hawaii'de yaşamaktaymış ve orada uyuşturucu sorunu olan gençler için toplum gönüllüsü olarak çalışmaktaymış. Bana bazılarının henüz on beş yaşlarında olmalarına karşın ona çocuklarının fotoğraflarını gösterdiklerini anlattı.

Saunanın dışında bazı masajcı kızlar kulübelerimizin arasında yetişen acayip ve yağlı bir bitkinin yapraklarını yıkamaktalar. Yaprakların içi denizanasını andıran jölemsi bir maddeyle dolu. Bu *aloe vera*. Batı'da bazı insanlar bu bitkinin kansere iyi geldiğine inanıyorlar. Burada ise bunları ezip program dışında kozmetik bakım da yaptırmak isteyenlerin yüzüne sürüyorlar.

Bir panoda Bernard Shaw'a atfedilen bir söz okuyorum: "Her budala bir *fast*'a (oruç) başlayabilir ama ancak bir bilge nasıl *break the fast* (orucu kesmek) gerektiğini bilir." İngilizcede kahvaltı anlamına gelen *breakfast* kelimesi orucu bozmak anlamına geliyor. Artık her şeyden kuşkulanmaya başlayan Leopold, bu sözün sahiden Bernard Shaw'a ait olup olmadığını soruyor.

Öğleden sonra kumsalda iki saat yürüyorum. Gökyüzü kocaman ve kara bulutlarla kaplı. Bir tayfun yaklaşmakta. Bu, aslında otellerin kapandıkları ya da yarı boş kaldıkları bir dönemdir ama döneme özgü düşük fiyatların cazibesine kapılan Doğu'nun yeni turistleri sayesinde otellerin neredeyse hepsi dolu.

Akşam yeniden mum ışıklı masalarımızın çevresinde toplanıyoruz. Herkes bağırsak yıkamanın nimetlerinden söz ediyor. Belçikalı kız, bilmez numarası yapan Leopold'a, Tibetli Budist kadın yeni gelenlere, Sam ise danışmanın arkasında elinde Altın Kitap, müşteri ve para getireceğini umduğu iki turizm acentası yetkilisine aynı şeyi anlatıyor.

Açlığa iyi dayanıyorum. Bu "dışkı" lafına dayanmak ise bana daha zor geliyor.

Uyanıp ayağa kalkmaya çalıştığımda bacaklarım titriyor. Sabah gezintime, beden alıştırmalarıma ve o pek azıcık zihinsel yoğunlaşmalarıma boş vermeye karar veriyorum. Çay için su ısıtıyor, Leopold'u davet ediyorum. Elinde, birisinin danışmaya bırakmış olduğu *Küçük Prens* kitabı ile geliyor. Bana oradan bir cümle okuyor: "Asıl olan gözlerle görülemeyendir." Ben de onu, okumakta olduğum ve Hindistan'da *sanyasin* olmayı seçmiş bir Amerikalı gazetecinin kitabından alıntıyla yanıtlıyorum.

1897 yılında küçük bir kız çocuğu *New York Sun* Gazetesi'ne arkadaşlarının ona Noel Baba'nın uydurma olduğunu söylediklerini yazıyor: Sözde öyle biri yokmuş. Gazetenin ona gerçeği açıklamasını istiyor. Ve *Sun,* bugün hiçbir yazı işlerinin cesaret edemeyeceği bir karar alarak kıza şu yanıtı veriyor: "Sevgili Virginia, arkadaşların yanılıyorlar. Onlar bu kuşkucu zamanların kuşkucu düşüncelerinin kurbanlarıdır. Sadece gördükleri şeylere inanırlar. Oysa sevgili Virginia, Noel Baba vardır. Nasıl ki aşk, cömertlik, saygı varsa o da vardır. Ve sen onların var olduklarını bilirsen onlar çoğalırlar; onlar insan hayatına güzellik ve neşe katarlar. Çünkü en gerçek olan şeyler, ne çocukların ne de büyüklerin görebildikleridir."

Leopold ile birlikte seyahat etmenin en zevkli yanı işte dünyaya böyle dört gözle bakmak, dünyanın aldığı hale karşı kuşanmak ve onu kendi keyfimize göre algılamaktır. O, bugünlerde kafayı, "insanın ürettiği şeylerin kendi toprağında kalması gerektiğine, çünkü ürünlerin taşınarak topraklarından uzaklaşmasıyla, esas özelliklerini yitirdiklerine ve ticarî bir çehre kazandıklarına" takmış durumda. Birmanya tapınağından, inanç mekânından alınarak, Batılı bir evin salonunu süslemekte kullanılan Buda heykelini buna örnek olarak gösteriyor. Leopold'a göre küreselleşme, herkesin malını her tarafa dağıttığı için, büyük bir felake

te yol açacak karmaşaya neden oluyor. Bence herkesi her tarafa taşıyan kitle turizmi de buna katkı sağlıyor.

"Tuvalet toplantısı", pasaportların küresel olarak iptal edilmesi kararıyla sona eriyor. Bundan sonra yalnızca, aynen geçen yüzyılda olduğu gibi bir davet mektubu ile seyahat edilebilmeli!

İçeceklerimi ve kapsüllerimi alıyorum; kahve aromalı suyla lavmanımı hazırlıyorum; süzgeci kontrol ediyorum ve günün geri kalanını saunada ve ot döşeğimde kitap okuyarak geçiriyorum.

Öğleye doğru minik balkonumdan bakarken, kumsalda bana arkası dönük, lotus pozisyonunda oturan, gür saçları sırtına dökülen Batılı bir delikanlı görüyorum. Gözlerini karşıya dikmiş, kımıldamadan oturuyor. Meditasyon mu yapıyor? Yok canım. Gözleri, cep telefonu aracılığıyla bağlandığı bilgisayarının ekranına kilitlenmiş durumda. Aramıza yeni katılan bu delikanlı Amerika'nın doğu yakasının seçkin tabakasına ait sarışın ve şık bir genç kızla birlikte burada bulunuyor. İlgimi çekiyorlar. Öğleden sonra onlarla konuşmaya gidiyorum. Delikanlı bir süre Hindistan'da *sadhu* olmuş. Beş yıl önce bir "meditasyon yoga" kursunda buluşmuşlar. O zamandan beri de birlikteler ve yine birlikte Çin'de, sadece kenevirden dokunan kumaşlarla diktikleri ve pek moda olan giysiler üreten bir atölye kurmuşlar. Delikanlı giysilerin tasarımlarını yapıyor, kız ise bunları pazarlamakla uğraşıyor. Başarı kazandıklarını söylüyorlar, çünkü işe girişmeden önce meditasyon sayesinde "maddesel olan her şeyden gerektiği gibi kopmayı" başarmışlar. Bağırsak yıkamasına gelince; bu konuyu Pekin'deyken başka gezginlerden duymuşlar. İlk lavmanları için yanımdan ayrılırlarken, bana üzerinde www. adresi de bulunan şık kartlarını veriyorlar.

Leopold artık kuşkularımda haklı olduğuma inandı. Günlük iki içeceği ve destek ilaçları almayınca süzgeci bomboş kalıyormuş.

Şimdi de aklını Sam'in bu tuzaktan haberi olup olmadığına taktı; dünyanın zehirlerini yıkayıp atan "programın" bunca pa-

halıya pazarlanmasındaki niyetini merak ediyor. Sam bunu bil mez olur mu? Bence o harika bir iş adamı! Kumsaldaki en kötü yer onun; hemen önündeki deniz parçasının dibi keskin kaya lıklarla dolu, ama o yemek bile yemeden kalınan bir yeri altın madenine çevirmeyi başarmış durumda. Üstelik mutfak onun için iştah açıcı harika Tayland yemekleri hazırlıyor ve akşamları devasa, yumuşak bir koltuğa oturup dev ekranda filmler seyre derken kızlar patronlarına saygıda kusur etmeyerek, yemeğine eşlik etmesi için şişe şişe bira taşıyorlar. Toksinlerden kurtulmak nerede kaldı Sam?

Öğleden sonra, açlık yüzünden ilk sanrımı gördüğümü düşü nüyorum. Her zamanki masaya oturmuş, denize bakarken minik ama çok minicik bir adamın yaklaşmakta olduğunu görüyorum. Bana yine minicik olan elini uzatıyor. Bu meğer Spa'nın "ruhsal iş lerinden sorumlu" olan Avustralyalı Bill'miş. "Ruhsal" sözcüğünü duyunca ayağa kalkıyorum ve kendimi kocaman hissediyorum; başım Master Hu'nun öğrettiği *çi gong* dersindeki gibi adeta göğe eriyor. Bill daha da küçülüyor. Eğer ilgileniyorsam, yoga ve reiki dersleri verdiğini söylüyor. Aynı zamanda sağlık konusunda, özel likle *Atzuki* yöntemi konusunda da uzman olduğunu belirtiyor. Hayır. Bunların hiçbiriyle ilgilenmiyorum. Yeniden yerime oturur ken, içimden şunu sormak geliyor ve soruyorum da:

"Bill, sen burada çalıştığına göre bana söyler misin; toksin atı cı içeceğin içine koydukları madde nedir?"

"O, *Megalitik Kil*dir."

"Ne?"

"Bu, bağırsağa indikten sonra bedenin mega-kozmik düze yinde işleyen bir tür kildir."

Daha fazlasını öğrenmek istiyorum ama Bill, kendini iyi his setmemesine karşın dostlar arasında kalmayı yeğlediği için kumsaldan ayrılmayan Avustralyalı kıza *Atzuki* dersi vermek için acele etmek, ayrılmak zorunda.

Danışmadaki bankonun yanında küçük bir kitaplık var ve Sam'in Spa'nın etkinliklerine bilimsel bir cila vurmak için buraya dizdiği kitapların bir bölümü bağırsak yıkamanın nimetlerinden söz ediyor. Ötekiler ise geçmişte burada oruç tutanların, gelecekte oruç tutacaklara ruhsal bakımdan aydınlanmaları için bıraktıkları kitaplar. İçlerinden birinin başlığı ilgimi çekiyor: *Bir Anda Aydınlanmanın Anahtarı.* Kitap, Almanya'ya göç etmiş Vietnamlı bir kadın tarafından yazılmış. Kadın, Kızıl Haç için çalıştıktan ve Hıristiyan bir doktorla evlendikten sonra, insanlığın acılarının azalması için her şeyden önce kendini bütünüyle gerçekleştirmeyi öğrenmesi gerektiğini fark etmiş. Böylece yıllar süren sıkıntılardan ve *Quang Yin* (her ne şeytanlıksa!) uyguladıktan sonra her zaman ortaya çıkıveren "Himalayalı bir üstattan" *Büyük Uyanışı* almış ve böylece şimdi kendisi *Yüce Üstat* olarak beyaz ve altın rengi giysileriyle dünyayı gezmeye ve aydınlanma üzerine dersler vermeye başlamış.

Tanrım, bu nasıl bir potpuridir? Vietnam, Almanya, Kızıl Haç, Budizm, Hıristiyanlık; Himalayalar... çok çok fazla... Ne sindirimsizlik! İnsanın giderek daha fazla "temizlenmesi ve arınması" gerekiyor! Bizim lavmanlarımızın her birinin on sekiz litre su içerdiğini öğrendim. Müthiş bir yıkanma!

Bedenin dördüncü günde açlığa alıştığını söyleyenler, sanırım haklılar. Canım artık yemek yemek istemiyor. Asıl özlediğim lezzetler ve bu akşam "yemekte" verdikleri çorbada hafifçe havuç, kereviz lezzeti ve sanki bir de limon kokusu almam beni mutlu etti.

İki kez saunaya girmek enerjimi fazlasıyla düşürdü. Saat daha sekiz ama uyumayı düşünüyorum. Benim de kafamın içinde büyük bir karmaşa var. Yoksa ben de o potpurinin bir parçası mıyım? Dünyayı dolaşan bu insanların ortasında ne işim var benim? Tüketim değirmenince buraya savrulmuş Avrupalılar, nerede olduğunun tam olarak farkında olmadan yolculuk eden

Osakalı bir manavın çocuğu olan Japon kız, nereye gittiğini bil meyen ama yine de akıntıyla sürüklenmek için suyun üzerinde durmaya çalışan Hollandalının sevgilisi olan Belçikalı kız...

Hiçbiri bana gerçek bir tutkuya kapılmış, büyük bir aşka tu tulmuş gibi görünmüyor; hattâ hepsinde büyük bir öfke gözlem liyorum. Bence en sağlıklıları Çin'de kenevir giysi yaptıran iki Amerikalı. En azından hayatlarında bir amaçları var. İnsanlar da doğal ürünlerle giyinme bilincini uyandırmaya uğraşıyorlar. Üzerlerindeki basit ve rahat giysiler, kumsaldaki öteki gençlerin özellikle hırpanileştirilmiş ve sevimsizleştirilmiş giysilerinden çok daha güzel.

Orucun beşinci günü

Lavman: Midemde hafif bir bulantı var ve bağırsaklarımdan hiçbir şey çıkmıyor. Saunada kendimi güçsüz ama hoş bir şekilde gevşe miş hissediyorum. Tartılıyorum: Beş kilo vermişim. Günde bir kilo.

Spa'nın minik kitaplığında bulduğum lavman konusundaki kitapların birinde, yine doğal olmayan bir hayat tarzı sürdürdü müz için hastalandığımızı okuyorum. Buraya kadarına katılıyo rum. Ama Amerikalı yazar sözlerine şöyle devam ediyor: "Temiz çöplerin üzerinde hiçbir zaman sinek göremeyeceğiniz gibi bu tünüyle arı bir varlıkta da asla hastalığa rastlayamazsınız."

Sahtekâr! Bir bölümü dinsel olan yani hastalıkların Tanrı'dan geldiğini savunan bu düşünce çok eskidir ama aynı zamanda hastalara suçluluk duygusu yüklediği ve onların yaşama arzu larını sildiği için çok da tehlikelidir. Ve şimdi bu konuyu getirip lavmana bağlıyorlar.

Kaldı ki "azizler" de hastalıklardan ölmüyorlar mı? Söz gelişi Hindistan'ın büyük ermişleri Ramakrishna, Ramana Maharishi ve Nisargadatta Maharaj kanserden öldüler.

Bu çılgınlığın nereye kadar varabileceğini merak ediyorum. Bill'in *Sağlık İçin Atzuki Yolu* adlı kursuna yazılmaya karar veriyorum. Ücreti 1500 baht yani bir saati 30 euro. Derse, onu kendi hakkında konuşturarak başlıyorum.

Elli bir yaşındaki Bill Sandenberg, 1976 yılında bir grup arkadaşıyla Londra'dan ayrılıyor ve Osho Rajnish'in serbest aşk düşüncesine kapılıp onun Puna'daki *aşram*ına gelmek amacıyla Asya'ya adım atıyor. Birkaç yıl boyunca *aşram*da kalıyor, burada enstrüman çalmayı öğreniyor, sonra hiçbir yerde uzun süre kalmadan dolaşmaya başlıyor. Ko Samui'de de ne kadar kalacağı belli değil. Hayali, Brezilya müziği yapmak ve şimdi Pukhet'te müzik yapan bir Filipinli gruptan teklif almış durumda. Al sana bir potpuri daha! Bu konuda konuşuyoruz ve ben ona teklifi kabul etmesini söylüyorum. Sonra bu randevunun parasını ödeyenin ben olduğumu hatırlayıp konuşmayı asıl konuya getiriyorum. Ben danışan, o danışılan kişi oluyor.

Ona *"Atzuki*nin anlamı nedir?" diye soruyorum.

"Anlamı şudur: Nesneler oldukları gibi; dünya olduğu gibi. Yani hayatın kabulü."

Bill, bir gurudan ötekine dolaşıp dururken "ruh için pek çok terapi"den söz edildiğini duymuş ama hiçbiri tam olarak içine sinmemiş; bunun üzerine Bill Sandenberg olarak kendisi, şimdi onunla para kazandığı yeni bir yöntem uydurmuş. Bir doktor çantasından broşürler çıkartıyor. *The Atzuki Way to Health: Spritual Body Psychology for the Next Millenium.* Ona gelecek bin yıl için önerdiği bu sağlık yolunun anlamının ruhsal bedenin psikolojisi mi yoksa bedenin ruhsal psikolojisi mi demek olduğunu soruyorum. Bana ciddi ciddi hem ruhun hem de bedenin psikolojisinden söz edildiğini açıklıyor. İyi, hiç olmazsa bu konuda anlaştık!

Önceden çalışılmış ciddi bir tavırla, bana "Dinle," diyor; "hepimizin istediği, bir şeyler hissetmek ve deneyimlemek. Senin aradığın huzur da bir duygudur. Sanki zengin olmak istiyorum

der gibisin. Aradığın, zengin olmanın duygusudur, zenginliğin kendisi değil!"

Bill nabzımı tutup böbreklerimin, karaciğerimin ve -her ne ise- yin ve yang'ın beş pozisyonunun vuruşlarını dinliyor. Gözlerini kapatıp dikkatini yoğunlaştırıyor. "Mükemmel. Harika bir denge var. Sağlığın çok çok iyi," diyor. Her şeyi anladı! Ve sonra ekliyor: "Sadece böbreklerinde hızlı bir atma var ama biliyorsun bu huzur ve mutluluk duygusuna bağlı bir organdır. Tedavi olarak sana akupunktur tavsiye ederim ama Çin yöntemiyle olanını değil. Japon akupunkturu yaptırmalısın ama onun da homeopatik yaklaşımı seçenini bul."

Bence bu adam tımarhanelik deli ama onu dinlemeyi sürdürüyorum.

Ona kalırsa bana çok iyi gelecek bir başka şey öneriyor: *"Re birthing."* "Ne?"

"Sen ve ben, senin doğumunu yeniden sahneye koyuyoruz. Heyecanların dinginleşmesi için uygulanan bir teknik. Ama ikimizin yalnız olacağı bir mekânda yapmalıyız çünkü belki bütün duygularını ortaya dökmek isteyebilirsin. Bu da bazen dramatik olabilir."

Bana bol bol masaj yaptırmamı -masajcı olarak da kendi sevgilisi olan kızı öneriyor- ve saunaya devam etmemi söylüyor. "Nem, böbreklere çok iyi gelir."

Beslenmeme gelince; bol bol ginseng almalıyım; bana en iyi kalite ginseng temin edebileceğini bildiriyor. Vejetaryen olmayı bırakmalıymışım çünkü bana satabileceği harika bir Çin usulü tavuk çorbası varmış. Yine de yeterli proteini alabilmem için sık sık ceviz ve bakla yememi öneriyor: "Baklanın biçimi böbreğe benzer, bu nedenle yin yang yasalarına göre böbreklere çok iyi gelir." Bu arada, bol su içmemi de öğütlüyor.

Kendisi şimdiye dek hep "yin olan meditasyonu, yang olan Brezilya müziğiyle karıştırarak" kendini tedavi etmiş. Bilie bu yin-yang

sosunu her şeyin içine kattığı için yin-yang besinlerden söz açınca ona ciddi bir tavırla şunu soruyorum: "Besinde yin ve yang nedir?"

"Havucu ele alalım," diyor. "Havuç boyuna ya da enine doğranabilir. Hayatta her şey boyuna ya da enine ele alınabilir. Yin ya da Yang olarak."

Saatimizin sonuna geldik. Bill ona yine danışmamı umuyor; bana yardımcı olabilir. Ve yeniden gözlerimin ta derinliklerine bakarak şu açıklamayı yapıyor:

"Tanrı ile yakınlık kurmak için bol bol pratik yapmamız gereken bir çağdayız çünkü sonsuza dek O'nunla olacağımız ana yaklaşmaktayız."

Kulübeme döner dönmez bu notları yazıyorum. Sonra Leopold'a gidip bu buluşmamdan söz edeceğim ve onunla kahkahalar atacağız. Bu delilerin arasında başka ne yapılabilir ki?

Amerika, aşırı maddeciliğin küreselleştirilmiş kültürüyle bizi zehirliyor ve sonra da *new age*'in ruhsal anti-kültürünü panzehir olarak sunuyor. Bize de bu ikisinden birini tüketmek düşüyor. Daha doğrusu ikisini birden. Mantığın üstün gücüne çözüm olarak mantıksızlığı sunmak sağduyunun son izlerini de silip geçiyor. Sağduyunun sonu da özgürlüğün sonudur.

Belki bütün bu "arınmak" konuşmaları aslında içten içe bağırsaklarımızdaki değil, bambaşka yerlerimizdeki kirlerden "arınma" arzusundan doğuyor.

Orucun altıncı günü

Gecenin bir buçuğunda, kulübemin çatısını deli gibi döven yağmur sesiyle uyanıyorum. Tayfun başladı. Rüyamda bağırsaklarımda kanser olduğunu ve Floransa'daki bir hastaneye yattığımı ama oradaki miniminicik doktor hanımın tedavisine güvenmediğim için kaçtığımı görüyordum. Elbette bu, -minimini- Bill ile

buluşmamın ve tedavi konusunda bütün düşüncelerimin bir manlanmasından oluşan bir rüya.

Bütün sabah boyunca gökyüzü yağmurla dolu kapkara bulutlarla örtülü kalıyor. Sıcaklık, kulübemde kalıp tembellik etmek ya da küçük bir hapishaneninkini andıran pencerenin önüne oturup okumak için ideal. Sessiz bir yol arkadaşı olarak yanımda getirdiğim Rumi'nin şiirleri arasında tam bu günler için yazılmış gibi duran birini okuyorum:

Güzel bir yemek
Çekici görünüyor
Sonra gece boyunca
Bedeni boyluboyunca aşıyor
Ve iğrenç hal alıyor.
Aşkla beslenelim!
Aslan pençesinden içelim.

Halsizim, sanrılar görmüyorum ama yine de uzun bir yürüyüşe çıkacak gücüm yok. "Bütünleyici" ilaçları almıyorum. Bu sabah da ılık suyumu içtim. "Kahvesiz olsun lütfen!" Süzgecim boş. Leopold'unki günlerden beri boş. O benden daha halsiz çünkü kuşkumdan söz ettiğimden beri ağzına su ve akşamları verilen sözde çorbadan başka bir şey koymuyor. Varsayımımın doğru olduğu konusunda birleştik. Süzgece dökülenler her gün aldığımız *Isabgol*'un ve otuz kapsülün kalıntıları. Hiç de "zehir ve toksin" değil.

Spa'nın manzarasına yeni bir tip katılıyor. Berlinli Alman Ute. Otuz beş yaşlarında, kıtık gibi olmuş saçları pembe ve sarı boyalı. Birkaç yıl önce buraya tatile gelmiş ama Almanya'ya dönünce ortama uyum sağlayamamış. *Reiki*'nin birinci seviyesini almış -yani *inisiye* olmuş- ve şimdi bu "kadim Japon tedavi sanatını" uygulayarak dünyayı dolaşıyor. İlk kurbanı -elbette parayla-, orucuna son vermesine karşın burada kalmayı sürdüren Avustralyalı kız.

Ute ona evrenin enerjisini akıtıyor. "Enerji" kelimesi sözlükten çıkartılsa, pek çok insan işsiz kalacak.

Leopold ve ben bitkiniz. Danışmanın önündeki masalardan birinin yanına oturuyoruz. Kapıdaki tabelada yazan "Gevşeme-Meditasyon-Sağlık Merkezi" sözlerine bakıp daha fazla bilgi almak için yanaşan sırt çantalı çifti seyrediyoruz. Her zaman ilk adımı atan, mönüye bakan, "programın" fiyatını soran, çiftin kadın üyesi oluyor. Erkek genellikle çekingen kalıyor. Sam personelden birinin ilk soruları yanıtlamasını bekliyor, sonra yaklaşıyor, Altın Kitap'ı, atılan toksin fotoğraflarını gösteriyor. Çift birbirine bakıyor. Kadın karar veriyor. Program satılmış oluyor.

Bizim teorimize göre pasaportlar iptal edilmiş olsaydı bu iki kişiyi kurtarmış olurduk!

Orucun yedinci günü

Son kova. "Bağırsak florasını düzenleyecek" sıvıyı içtikten sonra Hollandalı yakışıklı yanıma geliyor ve benim kuşkularımdan haberdar olduğunu söylüyor. Teorim kampta kalanlar arasına sızmaya başlamış. Bu Sam'in kulağına giderse, beni lavman yaparken zehirleyebilir.

"Sahte peygamber" Bill, bir döşeğin üzerinde iki genç kurban üzerinde çalışıyor.

Leopold ile tuvalet toplantımızda ekonomi konusunu ele alıyoruz. Leopold, geçen yüzyılın başında psikanalizin hayatı baştan sona yorumlamak konusunda bütün bir çağı etkilediğini; şimdi ekonominin aynı şeyi yapmakta olduğunu öne sürüyor. Ekonomi bilimsellik iddiasıyla uygarlığımızı tüketiyor, çevremizde bir çölleşme yaratıyor ve hiç kimse bu çölden nasıl çıkılacağını bilemiyor. En bilemeyenler de ekonomistler.

Ama bir yol var; diyorum ben. Ve toplantımızın gündeminden

de fazla uzaklaşmamak için eski düşüncemi yeniden ortaya sürü yorum. Bütün devrimler çöktüğüne göre tüketimcilik tarafından tüketilmemek için tek yapılacak şey oruç tutmaktır; kesinlikle gerekli olmayan hiçbir şeyi satın almamak, yüzeysel olanı edinmemek şeklinde tutulacak bir oruç bu. Herkes bana kulak verseydi, bu, ekonominin sonu olurdu. Ama ekonomi şimdi yaptığı gibi her şeyi işgal etmeyi sürdürürse bu da dünyanın sonunu getirecek. Şu minicik adada birkaç yılda kesilen ağaçlara, ilerleme ve ekonomik gelişme adına dökülen betonlarla yapılan plajlara bakmak yeterli

İnsanların daha çok satın alması, daha çok inşa etmesi, daha çok tüketmesi, ekonomi için en büyük müjdedir. Ama ekonomistlerin sadece tüketerek daha hızla ilerlendiği konusundaki inançları delilikten başka bir şey değildir. Böylelikle dünya yok edilmektedir çünkü daha fazla tüketmek, yeryüzünün kaynaklarını daha fazla kullanmak demektir. Şu anda yeryüzünün üretmekte olduğunun yüzde 120'sini tüketmekteyiz. Yani sermayeden yemekteyiz. Torunlarımıza ne kalacak?

Gandhi, yalın ama kesin ve ahlakî dünyasında bunu anlamış ve şöyle demişti: "Yeryüzü herkesin gereksinmesini karşılayabilir ama herkesin oburluğunu değil."

İnsanlığın gerçekten neye gereksinmesi olduğunu göz önünde bulundurarak bütün sistemi -ve sadece materyalist açıdan değil- ele alabilecek bir ekonomist, harika olur.

Sistem kendi kendine değişemeyeceğine göre herkes oruç tutarak buna katkıda bulunabilir. Bugün tek bir şeyden, yarın bir başka şeyden vazgeçersek, başarabiliriz. Aslında hiç de gereksinme duymadığımız sözde ihtiyaçlarımızı silip atmak yeter. Kurtuluşa böyle ulaşılır. Gerçek özgürlük budur; seçebilme özgürlüğü değil, olma özgürlüğü. Atina pazarında dolaşan Diyojen bu özgürlüğünün bilincindeydi. Çevresine bakınır ve homurdanarak kendi kendine, "Bak, bak, ne de çok şeye gereksinmem yok!" diye söylenirdi.

Bugün asıl gereksinme duyduğumuz şey, hayatımızı yeniden gözden geçirmek, şemalardan kurtulmak, yanlış olduğunu bildiğimiz şeyleri yinelememek için hayal gücüdür.

Neden hâlâ başarısız olduğu kanıtlanmış formüllerle sosyal ve siyasî çözümler aramaktayız? Neden okullar oldukları gibi kalmak zorunda? Hastalar neden sadece hastane adı verilen yerlerde tedavi görmek zorundalar? Yaşlılar sorunu neden huzurevleriyle çözülmeye çalışılıyor? Zaten yaşlıları bir sorun olarak görmek, başlı başına sorunun ta kendisi.

Ya cezaevleri? Nasıl oluyor da Asya'dan Avrupa'ya, Ateş Burnu'ndan Laponya'ya kadar dünyanın her yerinde suçlular için akıl edilmiş tek çözüm, onları belli bir zaman dilimi içinde az ya da çok rahat kafeslere kapatmak oluyor? Neden kimse çıkıp da, odalara televizyon koymanın ya da eşin ayda bir ziyaretine izin vermenin dışında yeni bir görüş ileri süremiyor?

"Tuvalet Toplantımız", dünyanın on yaşın altındaki bütün çocuklarına bir çağrı yapmak; hırsız ve katillere karşı nasıl bir tutum izlememiz gerektiğini onlara sormak önerimle sona eriyor.

Hindistan'da, Gandhi'nin ölümünün ellinci yılında benzer bir şey yapıldı. İlkokullarda öğrencilere şu soruldu: "Mutlak güçün olsaydı, ülken için ne yapardın?" En sık rastlanan yanıtlar şunlardı: "Yoksullara ev verirdim, sokakları temizletirdim, yozlaşmış siyasîleri yok ederdim, daha çok ağaç dikerdim, nüfusu azaltırdım."

Haydi o zaman; güç, çocuklara verilsin!

Orucun sekizinci günü

Spa'da dram. Gece yarısı bir kadının umutsuz çığlıklarıyla uyanıyorum. Kargaşa. Ve birisinin kaçtığını duyuyorum. Kalkıyorum. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyor. Işık yanmıyor. Bütün

kamp karanlıkta. Çakan şimşeklerin ışığında Leopold'u ve bir başkasını seçebiliyorum. "Buraya gel, feneri getir!" diye bağırıyor. Onun boynuna sarılmış olan Amerikalı genç kız, yaprak gibi titriyor ve hıçkırıyor. Leopold onu sakinleştirmeye uğraşıyor. Elinde tabanca olan bir adam, kızın kulübesine girmiş ve ona saldırmak istemiş. Bunu duyan Leopold gelince, adam kumsal boyunca kaçmış. Kız dehşet içinde, yalnız kalmak istemiyor. Leopold, gözcülük yapmayı kabul ediyor ve onun verandasında uyuyor.

Kurşunî bir seher yaşıyoruz. Gökyüzü hâlâ tayfun bulutlarıyla yüklü; hepsi birbiri ardına gümbürtüyle ve sağanakla patlıyor. Benim "programım" bugün bitiyor. Bugün yemeye hakkım var ama sanki bekâretimi yitirecekmişim gibi bir duyguyla bunun değmeyeceğini düşünüyorum. Bu noktadan sonra birkaç gün daha oruç tutabileceğimi hissediyorum. Bunu yapmak hoşuma gidecek. Orucun sonucu olarak insan artık tıkınmak, gereksiz yiyecekler yemek isteği duymuyor. Midemde güzel bir hafiflik duygusu var ki bunu kaybetmek istemiyorum.

Kendimi harika hissediyorum; zihnim aydınlık ve gücüm acayip bir biçimde geri geldi. Bu gücün nereden geldiğini bilmiyorum. Şimdi kalkıp yağmur altında, kumsalda koşmak geliyor içimden. Ama gidip kayaların arasına oturuyor; gözlerimi yummuyorum. Zihnimi, ayaklarımın dibine düşen hindistancevizine ve hayatın şahane gizemine yoğunlaştırıyorum. Kim bilir hangi ağaçtan düşmüş ve deniz tarafından taşınan bu hindistancevizi, dalgaların üzerinde aylarca yüzerek bu kıyıya vurmuştu ve bir ağaca dönüşmek üzere burada köklenmeye başlamıştı. İşte hep o maddenin içindeki güç, o enerji! Dünyanın gerçek büyüsü.

Bütün Spa, gece olan olayları tartışıyor ve yorumlar yapıyor. Belli ki bu ilk kez olmuyor. Konuşmalara karışmamaya çalışıyorum. Yürüyorum, dolaşıyorum, okuyorum ve beni bekleyen kahvaltımı erteliyorum. Bana bu sabah, papaya parçaları, keçi yo-

gurdu, bal ve arı poleninden oluşan bir kahvaltı hazırlanmış.

Saat onda yemeğe karar veriyorum. Tek başıma, denize karşı bir masaya oturuyorum; bu yemeğe bir tören gözüyle baktığım için daha önce duşumu yapıyor, temiz bir *kurta pijama* giyiyor ve dinsel bir ayin edasıyla sofraya kuruluyorum.

Ağzımdaki ilk *lezzet,* güzel!

Ertesi gün

Son gezintiler, valizler, vedalaşmalar. Saunanın günah çıkarmaya müsait buharlı atmosferinde Tibetli Budist hanım bana sıkıca kapatılmış plastik bir poşet içinde on iki LSD hapı veriyor. Artık Amerika'ya döneceği için saçlarını pek çok örgüyle ördürmüş ve uçlarına boncuklar takmış olan hanım, gümrükte durdurulup aranacağından emin olduğu için kendini tehlikeye atmak istemiyor. Bunları Hollandalı yakışıklıya vermesini öneriyorum ona.

Japon kız Machiko-san, bana ve Leopold'a beş yenlik bir para armağan ediyor. *Go hen "Beş* Yen" anlamına geliyor ama aynı zamanda da iyi şanslar demek oluyor. Yol boyunca teşekkür edeceği insanlara vermek için bol bol beş yeni var.

Kanalizasyon sistemi olmadan yapılan Ko Samui yollarının bütünü su altında kalmış durumda. Havaalanı pek kalabalık. Uçaklar rötarlı ama alçak bulutlara, tehditkâr tayfuna karşın turistleri getirip götürmeyi sürdürüyorlar. Turizm, montaj zinciri gibi çalıştığı için durması olanaksız. Bekleyenler arasında, benim yaşlarımda, güzel beyaz bir sakalı olan, ısrarla önceden ayırtmadığı bir uçak biletine sahip olmak için mücadele eden bir bey dikkatimi çekiyor. Sonunda onun da bizim uçağa bindiğini görüyorum. Bir profesör -belki de psikanaliz profesörü- havası var.

Bangkok'ta, Çin'den almış olduğum yeşil valizimin gelmesini beklerken bandın yanında onunla konuşuyorum; o da bir sağlık

merkezinden geliyor. O da bağırsak temizliği yaptırmış. Söyledi
ğine göre, gittiği merkez çok başarılıymış çünkü "insanın içinde
ki çocuğu da tedavi ediyorlarmış".

"İçteki çocuk mu?" diye soruyorum, fazla şaşırdığımı belli et
memeye çalışarak.

"Evet. Her birimizin içinde bulunan çocuk." Bunu söylerken
elini kalbinin üstüne koyuyor ve bana tatlı ama suç ortaklığı
içeren bir gülümsemeyle bakıyor. "Orada, bu çocukla konuşabil
meyi mümkün kılan bir meditasyon tekniği öğretiyorlar," diye
açıklıyor. "Sonra, karnımdan çıkan şeyleri gördüm! Süzgeçte ne
korkunç şeyler gördüm bilseniz; toksinler, zehirler ve uzun mu
uzun bir solucan. Fazla zaman yitirmeden oraya tekrar gidece
ğim. Sen de git, memnun kalacaksın. İşletmecisi Yunan ama ka
rısı Taylandlı. Müthiş bir enerji var. Bir dahaki sefere oraya gi
Hoşça kal!"

"Hoşça kalın!"

Doğu ve Batı. Biz Avrupalıların Asya'da ne işi var? Buradan ne öğrendik? Artık çekip gitme zamanımız gelmedi mi? Leopold bir süredir bu soruları sorup duruyordu ve akşamları Bangkok'ta kalan son ağaçların arasındaki ahşap evinde otururken, konuyu yeniden ele almanın tam zamanıydı. Leopold, dönmeye karar vermişti içten içe. Çeyrek yüzyıldır Tayland'da yaşıyordu, onu ve başka pek çok Batılı genci buraya gelmeye iten her şey artık değişmişti. Doğu giderek bizim ülkelerimizin kötü bir kopyası haline gelmekteydi ve bizlere cazip gelmiş olan o farklılık hazinesi artık ilerleme tarafından boğularak yok olmaktaydı.

Ona hak vermemek elimde değildi. Özellikle Tayland konusunu ben yıllar önce kapamıştım ve ruhsal güçlerin hâlâ maddeci güçlerle başa çıkabildiği bir yer gibi görünen Hindistan olmasa, ben de artık Doğu'da öğrenebileceğimiz, beslenebileceğimiz bir şey kalmadığını düşünürdüm.

Bangkok fiziksel görüntüsünü böylesine değiştirirken, buna bağlı olarak ruhunu da yitirmişti. Bütün büyüsü yok olmuştu. Gürültülü, içinde kanalların dolaştığı bir kentken, yol üzerine yol yapılarak gölgelenmiş, bir beton yığını haline gelmişti. Modernlik, insanların geleneksel huzurunu silip atmış; onların da bir zamanlar pek gevşek olan hayat ritimlerini hızlandırmıştı.

Ko Samui'den döner dönmez, Budist filozof olan eski bir Taylandlı arkadaşımı görmeye gitmiştim. Hâlâ küçük ve yalın evinde yaşıyordu ama çepeçevre dört yanında yükselen gökdelenler yü-

zünden çiçek, yetiştirebileceği kadar bile güneş alamaz olmuştu
Ona hastalığımdan söz ettiğimde, bana yardımcı olabilecek bir
Budist keşiş bildiğini söyledi. Söylediğine göre büyük bir şifacıydı
Bütün dünyadan insanlar ona geliyordu. İstersek hemen arayıp bir
randevu alabilirdik. Bir cep telefonu vardı. Hayır, teşekkür ederim

Doğu ve Batı. Bir zamanlar bunlar iki coğrafî kimlik olmanın
ötesinde iki farklı hayat tarzıydı. Biri dış dünyayı hiç ya da pek az
önemseyerek, içsel dünyayı keşfetmek üzerine kurulmuştu; öteki
ki ise içsel dünyayı görmezden gelerek dış dünyayı egemenliği
altına almayı amaçlıyordu. 19. yüzyılın sonlarından itibaren pek
çok Batılının umudu, bu iki bakış açısını birbiriyle dengeleyebil
mek, her ikisini de yaşatabilmek ve böylece insan ırkı için büyük
bir nitelik sıçraması yaratabilmek olmuştu. Ama bu umutlar hay
yal kırıklığı ile sonuçlanmıştı. Batı'nın bakış açısının materyalist
gücü Doğu'yu alt üst etti. Tanrılar ve düşünceler borçlu olduğu
muz Asya, bizleri çoktan mutsuz etmiş olan o mutluluk tarzının
peşine düşerek kendi huzurunu da yitirdi.

Bir gün, eski dostum, Çin ve Tao uzmanı arkadaşım Dan Reid'e
telefon ettiğimde onun da Doğu'yla bağlarını kesmek üzere ol
duğunu öğrendim. Chiang Mai'den* ayrılarak Avustralya'ya göç
meye karar vermişti. Onu görmeye gitmek için harika bir bahane
oldu bu. "Beyaz gömlekli katiller" dediği, New Yorklu tamirciler
rim konusunda e-postalaşmıştık; bana kemoterapiyi bırakmamı,
telefonla bile olsa Kaliforniyalı bir kâhine danışmamı söylemişti
ve sonra bir daha haberleşmemiştik. Onun gönlünü almak, gerçekten uzmanı olduğu *çi gong* konusunda bir şeyler daha öğrenmek istiyordum.

Evine vardığımda müthiş bir keyif duydum. Demir bir kapı, bahçe, lotus çiçeklerinin açtığı küçük havuzun kenarından dolaşan minik taşlıklı yol, küçücük bir tepeye kondurulmuş gelenek

* Tayland'ın kuzey bölgesi.

sel tarzda bir ev. Bütün bu güzellik hak ettiği bir ad taşıyordu: Mutlu Tepe. Dan ve eşi Yuki'nin daha önce yaşadıkları evin görkemi bunda yoktu ama aynı huzurlu ortamı yansıtıyordu.

Giriş kapısının üzerinde bir çerçeve içinde Kipling'in satırları asılıydı. Oradan geçmekte olan kişiye, Doğu'nun gizeminin konunduğu günleri anımsatıyordu.

Her çarpışmanın sonu
Beyaz bir mezar taşıdır
Orada yatan zavallı
Hakkında şunları yazar:
Burada yatan bunak
Gelmişti
Doğuyu eşelemeye.

Gerçekte, Batı'dan gelmiş olan bunak ölmemiş, canını kurtarmıştı; hattâ savaşı kazanmıştı; o beyaz mezar taşı da ona değil, Doğu'nun gizemine aitti.

Dan, biraz kırgın davrandı başlangıçta; onun önerisine kulak asmadığım için üzülmüştü ama yıllarca canla başla savunduğu bağırsak yıkatmasını yaptırdığımı anlatarak, kendimi "bağışlatmayı" becerdim ve üstüne üstlük her gün mutlaka *çi gong* yapmaya zaman ayırdığımı da ekledim. New York'ta Master Hu'dan bazı hareketler öğrenmiştim ama şimdi onun bana yardım etmesini ve bu konuda ilerlemek istediğimi söyledim. Bu işe yaradı. Ertesi sabah şafakla, herkes uyku mahmurluğunu üzerinden attıktan sonra bahçede buluştuk ve Dan bana ders vermeye başladı. Onun yağsız ve kaslı bedenini en küçük harekette bile nasıl kontrol altında tuttuğunu izlemek de bir eğitimdi. Benim bazı hareketlerimi düzeltti, iki hareket arasında her geçişten önce özel bir alıştırma yapmamı söyledi. Dizler hafifçe kıvrık, kollar serbest ama omuzla birlikte dönecekti. Bu, hem "kanalları açma-

ya" hem de "enerjiyi dolaştırmaya" yarıyordu.

Dan ile birlikte *çi gong* yaparken, bu konuda duyduğum pek çok laf bir yana, bu kadim Çin uygulamasının, hem eklemleri hafifçe hareket ettirmek, hem nefesi kontrol etmek adına ne kadar sağlıklı olduğunu bir kez daha hissettim. Gerçekten de sürdürdüğümüz yaşam tarzında nefeslerimize hiç dikkat etmiyoruz -hattâ nefes alıp verdiğimizin farkına bile varmıyoruz- ve elbette eninde sonunda bunun bedelini ödüyoruz.

Dan'a göre, *çi gong* pek çok hastalığı önlemekte harika bir sistemdi; özellikle de kanseri. Ona göre, *çi gong*'un tedavi gücü bedenin alıştırmalarla oksijenlenmesinden kaynaklanıyordu.

Söylediğine göre, daha 1931 yılında Nobel Tıp Ödülü alan Alman doktor Otto Warburg, bütün kanser türlerinde hasta hücrelerin aynı zamanda büyük bir oksijen yetersizliğine uğramış olduğunu ve hastalığın yeterince oksijen almış olan hücrelerde tutunamadığını ortaya koymuştu. Dan, bu buluşun bilim dünyası tarafından görmezden gelinmesinde bir entrika olduğuna inanıyordu; çünkü o günden sonra bir daha kimse bu konudan söz etmemişti. Daha sonraki gelişmeler de bu buluşun geçerliliğini onaylamışlardı. Kanser, oksijen düzeyinin düşüşüne paralel olarak artış göstermişti, şimdi de dünyanın sanayileşmiş bölgelerinde, yani havadaki oksijenin kirlilik yüzünden çok azaldığı bölgelerde yayılıyordu hızla.

Dan'ın bu konuda ne kadar haklı olduğunu bilmiyordum ama alıştırmalarla birlikte bedenimin değişik köşelerine göndermekte olduğum bu güzel bahçenin temiz havasının bana iyi geldiğini hissediyordum. Dan, uyum, yavaşlık, zorlanmama, bedenin dışsal hareketlerinin içsel organlar üzerinde masaj yapma yetisi üzerinde özellikle duruyordu. Söylediğine göre bu yavaşlık pek çok kronik hastalığın nedeni olan heyecanları kontrol altında tutmak için de en iyi yoldu.

Bu beni ikna ediyordu ve de yeterliydi. Sadece enerji yollarak kocaman kanserli tümörleri yok edebilen *çi gong* ustaları

hakkında hikâyeler dinlemeye ihtiyacım yoktu. Dan'a göre, kendini *çi gong* ile tedavi eden hastalar, kemoterapi ya da ışın tedavisi görenlere oranla daha uzun yaşıyorlardı. "Enerji ve aktarımı" gücü konusunda *reiki*den sonra önyargılar geliştirmiştim ve çalışmamızın sonunda Dan, başımızdan ayaklarımıza kadar olan kısmı ellerimizle süpürmemizi ve yüzeyde kalan "olumsuz enerjiyi" atmamızı önerdiği zaman içimden gülmek geliyordu. Gülüyordum ama gene de her söylediğini özenle yapıyordum.

Dan'ın *çi gong* konusunda yazdığı kitabı yeni çıkmıştı; *Çin'in Şifalı Otları* ve *Cinselliğin, Sağlığın, Uzun Ömrün Tao'su* kitapları onu ünlü yapmıştı ve evi ders ya da tavsiye almak veya sohbet etmek isteyen pek çok kişinin uğrağı haline gelmişti. Pek çoğu için Dan bir new age gurusuydu. Orada kaldığım birkaç gün içinde Mutlu Tepe'ye gelen tümü Batılı pek çok kişi arasında Taylandlı askerlere golf oynamayı öğreten Michiganlı bir Afroamerikan, şimdi çay töreni üstadı olan ama daha önceden Bayer'de memur olarak çalışan bir Alman, on bir yaşında bekâret yemini eden, şimdi yoga öğreten, ülkesinin varoşlarında yetişmiş bir İngiliz kız, gizil bilimlere merak sarmış ve hayatını buna adamaya karar vermiş olan Hong Konglu reklam şirketi müdürü ve akademisyen bir ailenin oğlu iken, dokuz yıl önce Budist keşiş olan ama tropik ülkede yaşamasına karşın sürekli üşümekten yakınan otuz beş yaşında pek dokunaklı durumdaki Kaliforniyalıyı sayabilirim. Bir doktora ve hattâ bir psikanaliste danışabilmeyi çok istiyordu ama "öğretmenleri" onu engelliyorlardı ve başvurabileceği en iyi dacın meditasyon olduğunu söylüyorlardı.

Verandada oturan Dan, leziz Çin çayı demliyor, bunu gelip gidene ikram ediyor, kimi zaman saatler süren konuşmalara katılıyordu. Günler geçiyor, ben birbirinden değişik fikirler duyuyordum: HIV ve AIDS arasındaki neden sonuç ilişkisinin kanıtlanmadığı ve bütün yaşananların ilaç firmalarının bir icadı olduğu; uyku ilaçlarının insanı uyuturken beynin bazı bölümle-

rini felç ettiği ve hücrelerin normal uykudaki gibi yenilenmeleri ni engellediği için tehlikeli olduğu, Ebola ve benzeri bazı tedavi edilemeyen hastalıkların Amerikalıların bakteri savaşı için labo ratuvarda ürettikleri ama sonra kontrolden çıkan virüsler yü zünden olduğu, süt veren ineklere büyüme hormonu verildiği ve bu yüzden bu sütü içen çocukların büyümelerinde anormallikler gözlendiği... gibi konuşmaların ardı arkası kesilmiyordu.

Aralarında uydurma olmayan hikâyeler de vardı. Bunlardan biri, Hindistan'da yaşadığım için birebir tanık olduğum Monsan to Şirketi konusuydu. Bhopal'de bir başka Amerikan şirketi olan Union Carbi'de büyük bir kimyasal patlama yaşanmıştı ve bin lerce kişinin kör olmasına ve ölümüne yol açmıştı.

Bunun üzerine Monsanto Şirketi temsilcileri canlarını kurta ranlara armağan olarak soya tohumu dağıtmışlardı. Teşekkürler teşekkürler. Ancak bir süre sonra zavallı çiftçiler bunların gene tiği değiştirilmiş tohumlar olduğunu, yani bu tohumdan yetişen fasulyenin tohum vermediğini, soya yetiştirmeye devam etmek için her sene Monsanto Şirketi'ne gidip onların kısır ve pahalı tohumlarını almak gerektiğini keşfetmişlerdi.

Dan'ın verandasından gelip geçen Amerikalılar genellikle kendi ülkelerine karşı kırgındılar. O ülkenin tehlikeli olduğu yar gısına varmış ve bir daha oraya dönmemeye karar vermişlerdi. Dan da aynı düşüncedeydi. Birleşik Devletler'in kimyasal ve bak teriyel silah hazırlayıp üretmek amacıyla onların mahvına yol aç tığına ve bu silahların eninde sonunda geri tepeceğine inanıyor du. Bu nedenle Amerika'dan en uzak köşeye yani Avustralya'ya yerleşmek istiyordu.

Leopold, bu ipini koparmış köpekler klanına *Deliler Akademi si* adını takmıştı. Ama bu deliler benim ilgimi çekiyorlardı. Batı toplumunda gezinmekte olan huzursuzluğun turnusol kâğıdı gibiydiler; özellikle gençler arasında hissedilen ve artık görmez den gelinemeyen krizin umutsuz ifadesiydiler.

Bu insanların bilim konusundaki kuşkuları çok ilgimi çekiyordu. Özellikle New York'ta yaşadıktan sonra benim de paylaştığım bir kuşkuydu bu. Dan, bilimin, gereksinmelerimizden kurtulacağımız konusundaki vaatlerine karşın dünyayı çok fena kirlettiği ve giderek daha yaşanmaz bir yer haline soktuğu görüşünü savunurken ona katılmamak elde değildi. Üstelik, yine "beyaz gömlekli katiller"den söz ederken, onların bilimleriyle bedenin hastalıklarımın semptomlarını ortadan kaldırdıklarını ama hastalığımı yok etmediklerini söylerken de ona hak veriyordum. Diyeydi. Bunu ben de biliyordum.

Konuklarının pek çoğunun yürüttüğü mantık doğruydu. Bilimsel araştırmalar artık tamamen -ticarî ya da askerî- pratik çıkarlarca yönetiliyordu. Bilimin, maddeye yönelmiş yüzüyle dünyayı sadece matematiksel terimlerle açıkladığı, hayatı ve insanî duyguları anlayamadığı da gerçekti. Benim katılmadığım nokta, bunların sonuçlarıydı. Bilim bazılarının söylediği gibi "yararsız" değildir ve hattâ daha başkalarının ileri sürdüğü üzere "insanlığın bir numaralı düşmanı" hiç değildir.

Bilim, bilginin önemli bir aracıdır ama tek kaynak değildir. Batı, "nesnellik" konusunda bu kadar takıntılı olmasa ve dış dünyayı, Doğu'nun içsel dünyayı incelediği biçimde incelese, yani nesnel ve öznel arasındaki buluşma noktasını arasa belki de hepimiz birbirimizi daha iyi anlayacağız.

Duyu ötesi alanlar gibi bazı insanî fenomenleri bilimsel olarak kanıtlamaya çalışmak, en basit söylemle olanaksızdır; çünkü "bilimsel" yani nesnel olmak demek, bunun mantığını oluşturan duygusal ve ruhsal olana yüz vermemek demektir. Freud'un büyük buluşunun insanın ruhsal çehresini göz önünde bulundurması ve -bugün bazı Amerikalı bilim adamlarınca kabul edilen bir tez olarak "Tanrı gereksinmesini" beynimizin biyokimyasal bir işlevi olarak göstermesi bir rastlantı değildir. Aynı biçimde, yine bu gereksinmeyi duysa da Jung'un bilimin sınırları dışına

çıkmamaya çalışması, böyle olursa ciddiye alınmamaktan kork
ması da rastlantı değildir.

Durum şöyledir: Bilim adamları kullandıkları enstrümanın on
lara bir yetke verdiğini ve asla itiraz edilemeyecek bir ahlak yerle
tirebileceklerini düşünürler. Ama bilim, bilim olarak ne bu ne ote
kidir; ne olumsuz ne olumludur. Her şey onun kullanımıyla ilgilidir
Doğulu bir ulus olan Çinliler barut tozunu herkesten önce buldula
ama bunu havai fişek yapmakta, karanlık geceleri gösterişli ışıkla
la aydınlatmakta kullandılar. Biz Batılılar ise bir süre sonra baru
tozunu Çinlilerden ele geçirdik ama onu hemen bir savaş aygıtına
dönüştürdük; uzaktan, mümkün olduğunca çok insanı ellerimizi
kirletmeden öldürebilmek için bir silah yaptık çıktık.

Bir yüzyıldan daha önce Sri Lanka'nın Jaffna kentinde yaşa
yan bir Tamil şöyle yazmış: "Batı bilimi cahilce bir bilgidir." Çok
haklıymış.

Elbette bu nedenle bilimden, mantıktan yüz çevirmeye çalı
şan new age müritleri haklı değildirler; bu gizil ve mantıksız ola
na kaçmayı, aptal ve saçma şeylere gözü kapalı atlamayı mazur
göstermez. Mantığı ve zihni reddetmek entelektüel bir anarşi
formudur ve insanı özgürleştirmek yerine onu yeni bir zorbalı
ğın kölesi yapacaktır.

Ama bu da bir tepkidir -*Deliler Akademisi*'nde yaygın bir tepki- ve olumlu anlamda yeniden yönlendirmek isteniyorsa, anla
şılması gerekir. İçsel dünyanın en azından üç kuşaktır karşı ka
şıya kaldığı ruhsal yetersizlik yaratmıştır bu tepkiyi.

Son seksen yıl, Marksizm ve kapitalizm adındaki iki ideoloji
nin birbirleriyle çekişmesi ve yarışmasına sahne olmuştur. Bun
ların belirgin zıtlıkları ve ölümcül mücadelelerine karşın her
ikisi de bilim ve mantık konusunda aynı temele oturmuşlardı;
her ikisi de dış dünyaya egemen olmaya çalışan, insanlığın iç
dünyasına hiç yüz vermeyen ve metafizik bir düzene gönderme
yapmayan düşünce yöntemleriydi.

Hem Marksizm hem de kapitalizmin temel aldıkları "bilimsel" kavram, zihin ve bilinçten kopuktu; maddesel bir dünyanın varlığı, insanın hayat koşullarını düzeltmek amacıyla bu dünyanın nasıl fethedilmesi ve sömürülmesi gerektiği üzerine yoğunlaşıyordu. Tamam; Marksizm temelli sistem çöktü; öteki zaferle çıktı ama o da artık kriz işaretleri veriyor.

Leopold, durumu tanımlamak için harika bir görüntü sundu. Marksizm *Titanic* gemisidir; bir buzdağına çarpmış ve kısacık sürede paramparça olmuştur. Gemiden canını sağ kurtaranlar gecenin karanlığında, uzaktan geçmekte olan bir başka transatlantiğin ışıklarını seçebilmişlerdir. Umutsuzca ona doğru yüzmüşler, tırmanmış ve kurtulmuşlardır. Şimdi hepsi aynı orkestranın müziği ile dans etmektedirler. Ama bu kapitalizm transatlantiği de bir *Titanic*'tir ve aynı denizde yüzdüğü için eninde sonunda o da bir buzdağına toslayacaktır.

Leopold'a göre bu kaçınılmaz. Bense, boğulanlar ve ötekiler arasında yeni bir bilinç yaratarak, Doğu ve Batı'nın her ikisinde de kaybolmuş olan bilgeliğin kalıntılarını harmanlayarak, bu buzdağının yerinin değiştirilebileceğini düşünüyorum.

Bilimin, insanın hizmetinde olacağı bir dünya hayal etmek bu kadar zor mu? Doğayı sömürmeyen, bizleri doğayla uyum içinde yaşamaya götürecek olan bir bilim. İnsanlar arasındaki bütün ilişkilerin maddesel etkililik ve gelişmeden daha önemli görüleceği bir uygarlık gerçekten ütopik midir?

Bence en büyük tehlike umuda yüz çevirmektir; oyunların oynanıp bittiğini, dünyanın çoktan "ötekilerin" eline geçtiğini, artık bir şey yapılamayacağını düşünmektir. Bu da *Deliler Akademisi*'nin ortaya koyduğu, new age'in tehlikeli bakış açılarından biridir.

Dan, sabahları bahçeye atılan gazeteyi alıp açarken "Bakalım biz uyurken dünyaya neler yapmışlar?" diyordu.

Günümüzde insanlığın büyük bölümünün yakalanmış olduğu

hastalık elle tutulamayan, tanımlanamayan türdendir. Herkes kendini az çok hüzünlü, sömürülmüş, gergin hissediyor ama öfkesini dökeceği ya da umudunu dile getireceği bir hedef tahtası bulamıyor. Bir zamanlar insanların baskısından rahatsız oldukları güçlerin mekânları, simgeleri vardı ve isyanlar buna karşı yapılıyordu. Krala ateş ediliyor, Bastil Hapishanesi'nin kapıları açılıyor, Kış Sarayı'na baskın yapılıyor ve böylece bir gedik açılıyordu yüzyıldan. Ya şimdi? Hayatlarımıza baskı yapan gücün merkezi neresidir?

Belki de artık hepimiz o merkezin içimizde olduğunu ve ancak büyük bir içsel devrimin bu gidişi değiştirebileceğini kabul etmeliyiz; çünkü hepimiz bizim dışımızda yapılan devrimlerin pek de bir işe yaramadığına tanık olduk. Bu yönde yapılacak çalışma çok büyüktür ve hepimiz her zaman böyle bir yorgunluğa hazır olmayabiliriz. Bu nedenle new age büyük bir başarı kazanmıştır. Sorunu bir biçimde belirlemiş olan new age, çok daha kolay ve çabuk çözümler sunar, kestirme yollar gösterir ve bir hafta sonunda öğrenilebilecek şu ya da bu formülle kurtuluş vaat eder.

Dan'in sunduğu bir çözüm de vardı: Karısı. Son gördüğümde büyük bir meditasyon ustası olan Yuki, şimdi -bir zamanlar medyum denen kişilere new age'in verdiği adla- bir "kanal" olmuştu. "Kanallar" ruhlarla bağlantı kurarak mesajlarını, yargı ve öğütlerini ileten, böylece de kendileri bir "bilgelik ustası" olan kişilerdir.

Yuki, Kuan Yin adındaki Çin merhamet tanrıçasına kanallık ediyordu. Bu niteliğini kısa süre önce keşfetmişti. Sıradışı bir şey yin kendisini işgal ettiğini, yemek yiyememeye başladığını ve bedeninin çok sıcak olduğunu fark etmişti. Hasta olmadığını anladığı için ne yapacağını, bilememiş, yakında oturan şifacı ve Hint tanrısı Şiva'nın "kanalı" olan Khun Anusorn adındaki Taylandlı beye danışmıştı. Transa girince Khun Anusorn yani Şiva, Yuki'ye kırk sekiz gün boyunca sadece meyve yemesini ve su içmesini söylemişti. O da bunu uygulamıştı. Kırk dokuzuncu gün Şiva

yani Khun Anusorn ona şöyle demişti: "Şimdi temizsin; Kuan Yin dünyayla konuşmak için seni seçti."

İşte o günden sonra her çarşamba öğleden sonraları beyaz tüllere sarınan Yuki, Mutlu Tepe'nin yarı karanlık bir odasında güzel bir tütsü yakıyor, transa giriyor ve Dan'ın tercüme ettiği klasik Çince konuşarak aralarında *Akademi*'nin üyelerinin de bulunduğu kalabalığa öğütler veriyordu.

Dan ve Yuki, benim de gidip Khun Anusorn'u görmem konusunda ısrar ettiler. Ben Hindistan'dan geliyordum, Şiva bir Hint tanrısıydı ve bana söyleyeceği yararlı bir bilgi olabilirdi belki. Merakımı yenemeyerek peki dedim ve pek eğlendim. Khun Anusorn'un yaşadığı yer -kendinin de bize açıkladığı üzere- yapımı henüz tamamlanmış *ekümenik* bir tapınaktı. Bütün mekânlar parlak kırmızı, yeşil ve maviye boyanmıştı. Pek çok kişinin girip çıktığı tuvaletler ise menekşe rengiydi. *Ekümenik* olması minik tapınakçıklarda Şiva heykellerinin yanı sıra Buda'nın, Çin'in *Sekiz Ölümsüzü*nün, öküzüne binmiş Lao-Tzu'nun ve Khmer semalarının dansçıları olan *apsara*ların heykellerinin de bulunmasından kaynaklanıyordu.

Ufak tefek, tıknaz bir kişi olan Khun Anusorn'un simsiyah saçları, sakalları vardı ve baştan aşağı kırmızı giyinmişti. Konuklarını, duvarları tanıştığı ünlü kişilerin fotoğraflarıyla dolu olan bir odada karşılıyordu. Güzel, etkileyici ve güçlü bir sesi vardı. İngilizcesi gayet iyiydi, böylece aracısız konuşabildik ve ben ona kendimden söz etmek yerine onu konuşturabildim. Zavallıcık, onun da sorunları vardı. Kızlarından biri yıllardır kimsenin iyi edemediği bir egzama yüzünden acı çekiyordu.

"Geçmiş yaşamların karması," dedi. "Buna karşı yapacak bir şey yoktur." Kızını klimanın olduğu bir odaya oturtmuştu ve oradan çıkmıyordu kız. Söylediğine göre teni güneşten çok etkileniyordu ama benim edindiğim izlenime göre insanların onun şifacılığından kuşku duymasından çekiniyordu.

Oradan ayrılırken Dan bana, "Sen başkalarının çekmecelerini karıştırmaya meraklı gazetecinin tekisin ve hiç değişmeyecek sin," dedi.

Bana ne söylerse söylesin; bir new age gurusu olarak ne savunursa savunsun, Dan'i çok seviyordum. Hem, bana *çi gong* öğretiği için ona minnettardım.

Yola çıkacağım sabah, alıştırmalarımızı yaptıktan sonra güzel bir çay içmek üzere yalnız başımıza verandaya oturduk. Belki bir daha hiç görüşemeyeceğimizi biliyorduk; bizi yeniden yakınlaştıran *çi gong*'dan söz ederek bana şöyle dedi:

"Sana tembih ediyorum. Her gün yap bunu. Bir ibadetmiş gibi yap. Son nefesine kadar yap." Bu öğüdünü bütün kalbimle kabul ediyordum.

Sonra bizi çok yıllar önce bir araya getiren ilk aşkımızdan, Çin'den konuşmaya başladık. Çin ile ikimizin ilişkisi farklı olmuştu. Ben orada yaşamış, hayal kırıklığına uğramıştım. O ise uzun yıllarını Tayvan'da geçirmesine karşın gerçek ve asıl Çin'den hiç teyerek uzak durmuştu.

"Ancak öyle ayakta kalabildim," dedi bana. "Bugünün Çin'i insanı korkutuyor. Konfüçyüs'ün karabasanı gerçek oldu. Tacirler gücü ele geçirdiler ve artık ne bilgelere, ne kâhinlere saygı gösteriliyor. Ama Çin aslında büyük bir uygarlık. Bundan büyük yararlar görüyorlar ama yararı, bildikleri gibi kullanıyorlar. Ben elimden gelen her şeyini alabildiğim bir Çin'de yaşıyorum; çay sanatını, *çi gong*'u, tıbbın şifalı otlarını, Taoculuğu ve karımı. Aslında gerçek hep böyle oldu. Benim sözünü ettiğim Çin az sayıda kişinin Çin'iydi; çiftçiler çalışıyorlar, herkese yiyecek yetiştiriyorlar, pek az kişi festival, tapınak ve efsanenin tadını çıkartıyordu."

O sanal Çin, onun sığınağıydı ve şimdi korunağı olan kabuğu nu sırtında taşıyan salyangoz gibi bu ülkeyi Avustralya'ya taşıyacaktı.

Bu bana göre bir çözüm değildi. Ben de bir sığınak arıyordum

ama bunun kitaplarda, bir ülkede ya da düzmece bir zaman dilimi içinde olmadığını hissediyordum. Eninde sonunda benim içimde ne Doğulu ne Batılı olan, herkeste ortak olarak bulunan bir şey olmalıydı.

Üç aylık zaman dilimi tükenmek üzereydi. Çok çabuk geçmişti ve tamircilerimin, onarımın durumunu yeniden görmek için yapacakları bir dizi tetkike, onların verdiği adla "proses"e uymak üzere New York'a dönmeliydim. Onlar normal insanlar dünyasındaki konaklama vizemi uzatıp uzatamayacaklarını; ben ise atlıkarıncada bir tur daha atabilmek için yeni bir bilet alıp alamayacağımı anlayacaktım.

Bu tetkikler için beni öyle tuhaf bir anesteziye sokuyorlardı ki, uyandıktan sonra en azından on iki saat boyunca bana ne olduğunu anımsayamıyordum. Bu nedenle yanımda birinin olması gerekiyordu. Bu iş de Angela'ya düşüyordu.

Amerika'ya Pasifik üzerinden uçarak ulaşmaya karar verdik ve Bangkok'ta buluştuk. O, Birleşik Devletler'in batı kıyısının karşısındaki bir adada oturan kuzenine uğramak, ben de Kaliforniya'da kanserli hastalar için yapılan bir seminere katılmak istiyordum. Böylece kendimizi sıkış tıkış oturduğumuz, hiç durmadan mikrodalgada ısıtılmış plastik yemekler yediğimiz, hiç bitmeyecekmiş gibi görünen sıkıcı okyanus aşırı uçak yolculuklarından birinde bulduk.

Lummi, güzelliğiyle ünlü bir ada değildi ama bir grup genç çevreci buranın yüzlerce yıllık sedir ormanlarını kurtarmışlar; arazinin parsellenmesini engellemişler ve doğanın yabanî güzelliğini korumasını sağlamışlardı. Kurtaramadıkları şey, insanî manzaraydı ve Amerika beni bir kez daha vurmuştu!

Adanın özgün yerlileri olan Kızılderililer artık yoktular; onlardan sonra gelen insanlar da çekip gitmişlerdi ve şimdiki nüfu-

su oluşturanlar, insanı tedirgin edici karışıklıktaki yeni göçmen lerdi. İkinci, üçüncü, dördüncü hayat tarzlarını denemeye gele yalnız insanlar; hâlâ mutluluk peşinde koşan çiftler, boşanmış eşcinseller, kendilerinden onlarca yaş küçük balıkçılarla yaşayan Kaliforniyalı geçkin ve milyarder kadınlar, doğacı kesilmiş Los Angeleslı sakallı çevreciler ve değişik "sanatçılar"... Hepsinin bir kamyoneti vardı ve bir önceki yerdeki varoluşlarından getirdik leri birkaç parça eşyayı, bir sonraki varoluş adreslerine taşımaya hazır durumda oyalanıyorlardı.

Her evin önünde görülen bu arka kasası açık kamyonetler benim için kimsenin doğduğu yerde yaşamadığı, kimsenin yaşa dığı yerde ölmediği Amerika'nın bir simgesi haline geldi; bu ül kede herkes bağımsız ve öteki bağımsızlar arasında yabancıydı ama kısa bir süreliğine birbirlerinin en yakın arkadaşları rolünü oynuyorlardı. Amerikalıların bitip tükenmek bilmeyen bir huzursuzluk içindeki bu mekân değiştirmeleri, uçsuz bucaksız bir ülke içinde kendilerini sınırsız hissetmeleri elbette bir özgürlük duygusu yaratıyordu ve bu da Amerikan efsanesinin temelini oluşturuyordu. Ama bana kalırsa aynı zamanda büyük de bir mutsuzluğa neden oluyordu.

Sık sık bir evin önünde iki kamyonet olduğu dikkatimi çekiyordu. Her ikisi de her an çekip gitmeye hazır olan bir kadın ve bir erkeğin kamyonetidir diye düşünüyordum. Bir koca, bir eş, bir sevgili artık hoşuna gitmiyor mu? Bir yer fazla mı dar geliyor? Bir başarısızlık öyküsünden geri kalan her şey; tamir çantası, birkaç parça giysi kamyona yükleniyor ve bir başka adrese, bir başka kente ya da adaya doğru yola çıkılıyor ve her şeye sil baştan yeni den başlanıyor. Çalışmaya, sevişmeye, arkadaş edinmeye...

Kamyonet şirketi, kaçma olanağı dışında hiçbir şey vaat et miyor. Benim çocukluğumun dünyasından ne kadar farklı bir dünya! Bizler yoksulduk ama yine de bir ailemiz, mesleğimiz, güvenebileceğimiz ve emek verebileceğimiz dostlarımız vardı

İnsanlar tarih olmuş bir toplumsal örgü içinde yaşar ve çalışırlardı. Floransalı zanaatkârlar, kuşaktan kuşağa aynı adreste, aynı atölyede bulunmaktan gurur duyarlardı. Benim hayat sürem içinde bu da değişti ve günümüzde bizim oralarda da; daha az sayıda genç, sabit bir iş sahibi olabildiği ya da heves ettiği iş ya da mesleği seçebildiği için, zor ekonomik koşullar "hareketlilik" ve "esneklik" gibi maskelerin arkasına gizleniyor.

Artık benim topraklarımda da güvensizlik bir özgürlük türü olarak sunuluyor. Düzmece bir özgürlük. Henüz kamyonet mantığına gelmedik ama gidiş o yöne doğru; çünkü bizlerde de güvensizlik bütün cephelerde ilerlemekte ve hem iş hem duygusal alandaki insanî ilişkiler giderek daha kaypak, daha sallantılı bir hal almakta. Çözüm? Bazıları çözümün gökten inmesini bekliyor.

Lummi'deyken Angela ile kimi zaman saatler süren uzun yürüyüşler yaptık. Bir sabah seher vakti, ufka bir kurdele gibi uzanan o yolların birinin üzerinde yanımızdan bir kamyonet geçti ve az ötemizde durdu. İçinden inen erkek ve kadın bize doğru yürüdüler, kadın bana dönerek şöyle dedi:

"Sen spritüel bir insansın değil mi?"

"Hepimiz bir yaştan sonra öyle olmaz mıyız?" dedim.

"Oh, hayır dostum. Bu adada öyle olmayan insanlardan uzun bir liste hazırlayabilirim sana."

Hint tarzı *kurta pijama* giysim ve omuzlarıma örttüğüm Kaşmir şalım yüzünden Lummi Adası'nın beklemekte olduğu "üstat"ın ben olduğuma karar vermişlerdi. Onları hayal kırıklığına uğratmak zorunda kaldım.

Adada birkaç gün geçirdikten sonra Microsoft'un başkenti Seattle'a geçtik. Deniz manzarası ve marinaya çekilmiş zengin yatlara karşın ilk izlenimim hüzünlü bir kente vardığımız yönünde oldu. Her sokağın köşesinde güneşlenen ya da dilenen biri vardı. Çoğu pis ve sakallı gençlerdi; çoğunun umutsuz ya da manyak bir ifadesi vardı. Onların Bill Gates'in montaj zincirinden ıskar-

taya atılmış ürünler olduğunu düşünüyordum. Dünya bilgisayarları için yeni bir program yazamayan başarısız gençler olmalıydı bunlar. Gece uyuyamadım ve iki dükkân arasına kartondan evleri kurmaya çalışanların sesini dinledim. Çevremde huzur, işbirliği, dayanışma duygusu hissedemiyordum. Var olan, hep o çatışmaya yüklü Amerikan atmosferiydi. Sabah mektup yollamak için pul satın almak istedim. Postane kalabalıktı ama insanlar hiç konuşmuyorlardı. Derken o ağır sessizlik bozuldu. Berduşun biri gişeye yaklaştı ve memurun yapamayacağını söylediği bir şey istedi.

Adamın tepesi attı ve kadına adını sordu. Memur ise, ofisin yine kadın olan ve serseriyi yatıştırmaya çalışan şefini çağırdı. Ama adam ısrar edip duruyordu.

Sonra bankodan bir kâğıt parçası aldı ve o arada öğrenmiş olduğu kadınların adlarını yazarken, "Ben FBI ajanıyım," dedi. "Ben doğrudan Beyaz Saray'a gidiyor."

Bekleşen insanların oluşturduğu ve sabırsızlanan kuyruğun sonundan bir ses yükseldi: "Hey, dostum; ver o kâğıdı bana haydi. Amerikan Başkanı benim! Böylece pul parasından tasarruf etmiş olursun."

Angela ve ben gülmeye başladık ama bizden başka gülen yoktu. Kuyrukta bekleyen öteki insanlar bir şey yokmuş gibi davranmayı sürdürdüler ve her şey öylece bitti.

Bir saat sonra pis kokan bir lokantanın penceresinden "Amerikan Başkanı"nın pilav ve kırmızı fasulye yediğini gördük; "FBI ajanı" ise az ötede bir kırtasiyecide aynı sahneyi sergilemekteydi.

Angela, Seattle'da yaşayan bir arkadaşında kaldı. New York'ta buluşacaktık. Ben seminerim için Seattle'dan San Fransisco'ya uçtum. Yine yoksullar, dilenciler ve umutsuz insanlarla dolu mahalleler gördüm. Benim kurtuluşumun bağlı olduğu Amerika'nın bir başka yüzüydü bu ama bu yüze giderek daha huzursuzlanarak bakmaya başlamıştım.

Amerika Birleşik Devletleri

Her şey telefon ve e-posta ile halledildiğinden neyle karşılaşacağımı bilmiyordum. Anlaşmamıza göre kırmızı jipli Jerry beni San Francisco'daki otelimin önünden saat dokuzda alacak ve kalacağım yere götürecekti. Kırk yaşında, uzun sakallı ve at kuyruklu Jerry'yi görünce fazla bir şey beklememem gerektiğini anladım. Yanına oturur oturmaz bana hayatını anlatmaya başladı. Şoförlük yapıyordu ama asıl mesleği bu değildi. O bir aktördü. Ama "Hollywood artık sadece ticarî filmler yaptığı ve yalnızca büyük aktörleri kullandığı" için şimdilik filmlerde oynayamıyordu; arada sırada arkadaşlarının tiyatro kumpanyalarında sahneye çıkıyordu. En son ne zaman oynamıştı? Eh, epey olmuştu.

Jerry, üçüncü karısıyla evliydi. Gittiğimiz yerin yakınlarında eşinin bir bakkal dükkânı vardı ama onun da asıl işi başkaydı. Bunu para kazanabilmek için yapıyordu. O ise bir *"visual artist"*ti. Bunun ne anlama geldiğini sormadım. Artık pek çok Amerikalının yakalanmış olduğu bu ince ve zararsız hastalığı tanımaya başladığımı düşünüyordum: Ayrışma. Kimse olduğu derinin altında kendi olmaktan ve yaptığı işten hoşnut değil. Şimdiye dek, bulunduğu noktadan memnun olan birini görmedim.

Jerry anlatmayı sürdürüyordu ama artık onu dinlemiyordum. Manzara çok daha ilginçti. Golden Gate Köprüsü'nü geçtikten sonra girdiğimiz ve kıyı boyunca uzanan yüksek yol giderek ıssızlaştı. Ilık bir sabahtı, pencerelerden tatlı bir esinti giriyordu; uzaktaki pus, ufuk çizgisini siliyor, deniz ve gökyüzü birleşmiş,

tek bir sonsuzluk gibi uzanıyordu ve ben olduğum kişi olmaktan, bulunduğum yerden pek hoşnuttum.

Jerry beni bir hafta kalacağım *Commonweal*'a; kanser hastaları için özel bir kampa bırakacaktı. *Commonweal* yani *Ortak İyilik* ıssız bir yerde bulunuyordu ve en yakın yerleşim yeri olduğu söylenen Bolinas adına şimdiye dek rastlamamıştım. Yol boyunca tabela ve işaret levhası yoktu. Jerry'nin açıklaması şu oldu: "Bu yöre sakinleri olarak bizim bir zaferimizdir. İşaret levhaları manzarayı kirletiyordu." Sonra da ekledi: "Buralarda yaşayanlar zaten yolları bilirler. Ötekiler de... onlar gelmesinler daha iyi."

Manzara giderek çorak ve yabanî bir hal alıyordu. Gerçekten çok güzel bir bölgeydi burası. San Francisco gibi büyük bir kente bu kadar yakın olmasına karşın neredeyse el değmeden kalmıştı. 1971 yılında batan bir tankerin taşıdığı petrol bu sulara yayılmış, kara bir zift bütün kıyıdaki canlı türlerini boğmaya başlamıştı. Zarardan sorumlu gemicilik şirketi, kumsalı temizlemek ve hayvanları özellikle de kanatları ağırlaşarak uçamayan kuşları kurtarmak için yardım edecek herkese günde elli dolar vermeyi önermişti. Yüzlerce genç hippi ve sörfçü bu çağrıya kulak verip Kaliforniya'nın her tarafından koşup gelmişti. Yöreye hayran kalan pek çoğu da evine dönmemişti. Geçimlerini sağlamak için kimi inek ve domuz yetiştirmeye, kimi de biyolojik tarım yapmaya başladı. Bu yörenin en büyük değerinin, bozulmamışlığı olduğunu bildikleri için yerel yönetime gelmeyi de başararak bu özelliği sürdürebildiler. Eski hippiler şimdi burada çoğunluktaydılar. Onların gelmesiyle birlikte Bolinas'ın nüfusu 600'den 2000 kişiye yükseldi.

Yol, yemyeşil otlarla kaplı iki büyük kumul arasından dalgalana dalgalana ilerliyordu ve arada sırada jipin uçmakta olduğunu düşünüyordum. Jerry bir yerde yavaşladı, sağdan giden toprak yola saptı ve birkaç dakika sonra okyanus kıyısındaki kayalıkların tepesinde etkileyici bir buruna geldik. Sanki dalgalar mil-

yarlarca yıldır mümkün olan her toprak parçasını kemirmiş ve dağın sadece kemiklerini bırakmış gibiydi. Köpük köpük deniz hâlâ aşağıdaki taşlara vurmaya devam ederken, kayalıkların üzerinde, yüksekte bunkerleri anımsatan beton binalar gördüm. Çevresinde demir kafesler, paslanmış antenler vardı. Uzaktan, terk edilmiş bir yere benziyordu. Sanki Yeryüzü'ne kısa bir ziyaret yapan Marslılar burayı üs olarak kullanmışlar ama gördüklerinden pek hoşnut kalmayınca gezegenlerine geri dönmüşlerdi.

Benim bu varsayımımdan pek hoşlanan Jerry, "Kim bilir! Belki de dönerler!" dedi.

Hayır, öyle değildi. Jerry, okyanusa bakan bu acayip ve büyük yapının Marslılara ait olmadığını ama yine de ilginç bir öyküsü olduğunu anlattı. Burası *Marconi Cooperation of America*'ya aitti. Geçen yüzyılın başında ilk radyo sinyalleri tam bu noktadan Pasifik Okyanusu'na doğru gönderilmişti ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonya'dan gelen yayınlar buradan yakalanmıştı. Yeni iletişim yöntemleri, otuz hektarlık araziye yayılan bu tarihî kompleksi işe yaramaz hale getirmiş ve 1975 yılında satılığa çıkartılmıştı. O zaman yirmi dokuz yaşında olan bir genç, burayı elli yıllığına kiralamıştı.

Michael Lerner, birkaç gün sonra bana "Tam doğru zamanda karşıma çıktı," diye anlattı. "Yeni boşanmıştım, köpeğim ölmüştü, babam kanser olmuştu." Bu kıyıya yerleşen bir grup arkadaşıyla birlikte yavaş yavaş birkaç bina yapmış ve burayı bir inceleme, düşünme ve huzur merkezi yapmıştı Michael. İşte yeni mekânım *Commonweal* burasıydı.

Buranın adını MSKCC'deki bazı hastalardan duymuştum; sonra Michael'ın kanser hastaları için değişik seçenekler hakkında yazdığı kitabı okumuş ve kemoterapi gördüğüm dönemde seminerlerinden birine katılmak istediğimi söyleyerek başvurmuştum. Telefonda, programlardan sorumlu Waz adındaki kişiyle karşılıklı kahkahalar atmış, seksen üçüncü inziva grubuna

katılabilme şansını ele geçirmiştim.

Mekâna geldiğimde sanki büyülü bir ortama giriyormuşum gibi hissettim. Bir zamanlar elektrik jeneratörlerini barındıran şimdi ise merkezin ofislerini ve kitaplığını oluşturan Asur-Babil tarzı acayip yapı, denizden aralıksız esen rüzgârın eğip büktüğü ağaçların arasına gizlenmişti. Az ileride banyoların, mutfağın, seminer ve konuk odalarının bulunduğu üç villa vardı.

İlk izlenimim çok keyifliydi. *Commonweal*'de çalışan herkes masallardan çıkmış gibiydi. Yumuşak bakışlı, pos bıyıklı, orta yaşlı adamlar, kısacık saçlı, makyajsız kadınlar. Aşçımız kafası kazınmış bir kadındı. Budist bir keşişti ve yalnızca vegan yani süt ve yumurtanın da kullanılmadığı vejetaryen yemekler pişiriyordu.

Bundan önce yalnızca sesini tanıdığım Waz; uzun boylu, zayıf bir Afroamerikandı; iyi yürekli korsan yüzü, kocaman gümüş küpeleri, esmer yüzünde ışıl ışıl parlayan açık yeşil gözleri vardı. Yıllarca yoga yapmış, yüzlerce şiir yazmıştı. Bazıları gerçekten güzeldi.

Aşçı yamağının hiçbir ırka benzetemediğim geniş, ay gibi bir çehresi vardı. Ya Koreli ya da Kızılderilidir diye düşünmüştüm. "Ya sen nerelisin?" diye sordum.

"Ben mi? Bu hayatımda Ohio'dan geliyorum," dedi. "Ama bundan önceki hayatlarımda Hintliydim."

"Ah, öyle mi? Bunu nasıl bilebiliyorsun?"

"Sana bunu şimdi anlatamam," dedi ve mutfağa kaçtı.

İnzivaya katılan herkes henüz toplanmadığından öğle yemeğinde *Commonweal*'in kurucu üyelerini tanımak fırsatını bulduk. Hemen herkesin ardında bir hastalık, bir iyileşme, bir bekleyiş öyküsü vardı. Bazılarında da nükseden hastalıklar... Babası ve bir ablası kanserden ölen Michael'ın kendi de kötü bir kas hastalığı geçirmişti ve şimdi yeni yeni iyileşiyordu. Benim katılacağım seminerin animatörleri olan iki bayanın da dramatik kanser öy-

küleri vardı. Zaten kendi de yaralandığı için şifacı olan şamanın kökeni de bu değil midir? Büyük bir travmayı atlatan, ağır bir hastalıktan sonra canını kurtaran insanların aynı yolda olanlara yardımcı olmaları daha kolay oluyordu. Orada da durum buydu. Hepimiz "yaralıydık" ve bu durum, konuşup anlaşmamızı çok kolaylaştırıyordu.

Ekipte çalışanlar, bizlere geçmiş seminerlerden, burada doğan dostluklardan ve gittikleri cenazelerden söz ettiler. Birileri eski grup resimleri bulup çıkarttı ve kimlerin yaşayıp kimlerin öldüğü konuşuldu. Ölüme yaklaşımlarındaki doğallık etkileyiciydi.

Michael, öğleden sonra izlenecek yolu açıkladı: "Bedeni yavaş yavaş harekete sokmaya, kişiliğin, unutulmuş ve sualtına gömülmüş özelliklerini uyandırmaya yönelik bir çalışmadır." Araçlarımız şunlardı: "Grup tartışmaları, masajlar, meditasyon, kum tepsisi, imgelerle oyunlar, bazı yoga ve solunum alıştırmaları." Amacımız ise şöyle açıklandı: "Hastalığın yaratmış olduğu tedirginliği yok etmek, olası tedavi yöntemlerini bilmek, fiziksel ve ruhsal koşulları düzeltmek için herkesin kendine uygun yöntemi belirlemesi ve en önemlisi de bu koşullara dingin bir ruh haliyle yaklaşabilme."

"Sakın kanserinizin sorumlusunun kendiniz olduğunu düşünmeyin," dedi Michael. "Hepimiz yüz yıl önce var olmayan kimyasallar denizinde yüzüyoruz ve hiç kuşku yok ki sağlığımız kesinlikle üzerinde yaşadığımız topraklara bağlı." O buna kalpten inanıyor; *Commonweal*'deki çalışmalar da bu temel üzerinde yürüyordu.

Orada bulunmamız konusunda da Michael özellikle, "tedavi" ve "iyileşme" sözcükleri arasındaki fark üzerinde durdu. "Tedavi" sözcüğü, doktorlar, ilaçlar, bunların kullanımı ve hastalığı yenmedeki olası başarılarını içeriyordu. Ayrıca fiziksel bir sorun olup dışsal etkenlere bağlıydı. "İyileşme" ise hasta insanın ge-

nel dengesinin yeniden kurulması süreciydi. Bu öncelikle içsel kaynaklardan, insanın kendi hastalığıyla yüzleşme tarzından doğuyordu. *Commonweal*'de kanser için bir "tedavi" yoktu ama "iyileşme" ile bize yardımcı olabilirdi. İşte inzivaya çekilmenin asıl anlamı buydu.

Sıkı vejetaryen yemeklerden oluşan akşam yemeğimizden sonra sıra kendimizi tanıtmaya, bizi buraya sürükleyen öykü müzü anlatmaya geldi. Altısı kadın dokuz katılımcıydık; hepimiz sarımsı bir benzi, korkulu gözleri, son kemoterapide dökülüp dükten sonra yeni yeni çıkan saçları vardı. Tek yabancı bendim ve bana öyle geliyordu ki bundan sonra yaşanan her şey, New York'tayken katlanılmaz tedirginliğini yaşadığım o Amerika'nın içine bir başka pencereden bakmak anlamına gelecekti.

Benden daha genç olan ortopedist, kanser teşhisi konar konmaz karısı tarafından terk edilmişti. Ona en ağır geleni de, karısının giderken evin bütün eşyalarını boşaltması olmuştu. Otuz beş yaşlarındaki ufak tefek ve cıvıl cıvıl hanım, moda tasarımcısıydı; o da kanser olduğunu öğrendiği zaman kocasının uzattığı boşanma evraklarıyla yüzleşmek zorunda kalmıştı. Onu en çok üzen durum, kemoterapiden perişan olduğu için minik oğlunu bakamayacağını ileri süren kocasının, çocuğunu da alıp gitmiş olmasıydı.

Normal bir evlilik sürdüren, iki çocuklu San Franciscolu hanım, içimizde ailesinden duygusal destek görebilen tek kişiydi; grubumuzun öteki üyeleri sallantılı koşullar içinde, büyük hayal kırıklıklarının ve çatışmaların izlerini taşıyorlardı.

Çoğu, kendini ailesi tarafından terk edilmiş hissediyor, arkadaş ya da meslektaşlarının onu daha iyi anladığını ileri sürüyordu. Yine boşanmış bir hanım olan Denver'lı avukat son derece duygulanarak şunu anlattı. Kemoterapi nedeniyle saçları dökülmüş olduğu için utanmasını istemeyen sekreteri ve asistanı bir gün saçlarını kazıtmışlar ve ofise öyle gelmişlerdi.

Biz dokuzumuz ve konuşmayı yönetmekle sorumlu kişi, çember olmuş, yerde oturuyorduk. Görevli kişi, konuşurken gözyaşlarını tutamayanlara kâğıt mendil veriyordu; buradaki her öyküye gözyaşlarının eşlik edeceği kesindi. Bir süre sonra mendil kutusunun öykülerle birlikte elden ele dolaşması dikkatimizi çekince gülmeye başladık. Bize, bir üniversite tarafından yapılan araştırmanın, soğan doğrarken akan gözyaşı ile öfke ya da keder gözyaşının kimyasal bileşiminin aynı olmadığını ortaya koyduğunu anlatan moda tasarımcısı hanım da güldü.

Arkadaşlarımın öykülerindeki öfke ya da keder, hastalığın kendiyle değil, onların hayat tarzları, öteki insanlarla olan ilişkileriyle bağlantılıydı. İşte bir toplumun "gelişme" düzeyini değerlendirirken göz önüne alınacak kriter buydu. Kişi başına düşen net ya da brüt gelir düzeyi değil! İnsanın hayatında güvenebileceği, ileriye ve geriye birlikte bakabileceği, anın sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşabileceği bir kimsenin varlığının yarattığı "zenginlik" hangi metreyle ölçülebilirdi ki? Bu belki gençken tanıştığımız, birlikte büyüdüğümüz, birlikte yaşlanmanın güzel olacağını tahmin ettiğimiz bir kişi olabilir. Peki ya bir hastanın iyileşme sürecinde böyle bir kişinin varlığı ne değer taşır? Bence çok büyük bir değerdir bu. Aynı şey insanın kendi doktoruna duyduğu güven için de geçerlidir. Arkadaşlarım da benimle aynı fikirdeydiler.

Denver'lı hanım, gözyaşlarına boğuluverdi. Artık onun için hiçbir şey yapamayacağını söyleyen onkoloğunu değiştirmişti. Minnesotalı kadın yargıç ise ideal bir doktora sahip olduğunu anlattı. Ona, asla iyileşme yüzdelerinden söz etmemiş, kaç yıl ya da kaç ay daha yaşayabileceğini ağzına bile almamış. Sadece olumlu şeyler söylemiş olduğu için hasta "herhangi bir istatistiğin konusu olmadığını" hissediyordu.

Ellili yaşlardaki bir adam, Washington'da insan haklarıyla ilgili bir kurumda çalışıyordu ve kanserle ilgili pek uzun bir öy-

küsü vardı. Bu aşamada kendini hastalıkla başbaşa kalmış gibi hissetmemek için iki kez eş ve pek çok doktor değiştirmişti.

Hepsi hastane masraflarını ödememek için deveye hendek atlatan sigorta şirketlerinden yakınıyorlardı. Ortopedist, yıllar önce yaptırmış olduğu hayat sigortası poliçesinde, intihara durumunda çocuklarına bir şey ödenmeyeceğinin yazdığını keşfetmişti. Kadın yargıç durumun aynen böyle olduğunu onayladı.

Commonweal'de başrol okyanusundu. Görmesek bile enginliğini hissediyorduk. Kulak vermesek bile bütün seslerin ötesinden, durmaksızın esen rüzgârın taşıdığı soluk alışını duyuyorduk. Gece ve gündüz; gündüz ve gece, daima. Okyanus hep vardı ve belki de *Commonweal*'in en büyük piri oydu. Hepimizin aramaya geldiği ilaç oydu.

Deliksiz uyudum. Her zamanki gibi erkenden uyandım ve şafakla birlikte, ortalık bastığım yeri görebileceğim kadar aydınlanınca dışarı çıktım. Patikayı izleyerek çarpık ağaçların yükseldiği korunun dışına ulaştım ve şebnem yüklü yeşil otların kapladığı minik tepeleri aştım; sonra oradaki patikadan ve kayalıklardan aşağıya kadar yürüdüm ve ona ulaştım. O engin, o harika okyanus... kumsala yuvarlanıyor, kayalıkları kucaklıyor, minik odun parçalarıyla oyun oynuyor, onları bir geri çekip bir kıyıya fırlatıyordu. Milyarlarca yıldır böyleydi, kumun üzerine birinin ya da bir şeyin bıraktığı izi; benim, şu minik yuvasından çıkan yengecin ya da odun parçasının izini hemen siliveriyordu.

Şuradan buradan küçük, acayip taş parçaları toplayarak kumsalda yürüyordum. Topladıklarını; pembe renkli, düz ve cilalı taşlardı. Ortalarında sanki eskiden yaşamış bir varlığın fosilleşmiş gözünü andıran kara bir noktacık vardı. Dünyanın kadimliğinin tadını çıkartıyordum. Yalnızdım ve doğanın yüceliğinin beni alt üst ettiğini, yüreğimi kabarttığını hissediyordum.

Dalgaların köpüğü nemli bir sis oluşturuyor ve güneşi benden saklıyordu ama o çerçevesiz beyaz pus, okyanusun sonsuzluğu

nu daha çok vurguluyordu; sonsuzluğu, sonsuz bir zaman dilimi değil, zamansız bir an olarak düşünmeme yol açıyordu. Aynı şu anda olduğu gibi; o anda, sonsuz olduğumu hissettim çünkü çevremi saran ihtişamın, dışımdaki yüceliğin, içimde de olduğunu deneyimliyordum.

Dönüşte, kıyıda, patikanın düzleştiği noktada, otların ortasında döküntü bir ahşap kulübe olduğunu fark ettim. Kapısında demir bir çengel vardı. Açtım. İçerisi minicikti ama neler yoktu ki! Adeta bir sunak gibi duran küçük ve alçak masanın üzerinde kuru çiçekler, deniz kabukları, başka ziyaretçilerin bıraktığı mumların kalıntıları vardı. Az önce kumun üzerinden aldığım kara gözlü pembe bir taşı da ben ekledim. Yerde serili hasır kilimin üzerine oturdum ve sessizlik içersinde evrenin ve benim nefesimi dinledim.

Okyanusla buluşma, günlük ayinim halini aldı. Sabahları erkenden, daha herkes uyurken kumsala gidip yürüyordum. Akşamları yemekten önce büyük çayırın korunaklı bir köşesini bulup oturuyor, gözlerimi okyanusa dikiyor ve suların günbatımı renklerine boyanmalarını seyrediyordum.

Rüzgârın şiddetle estiği, aşağıda dalgaların kumsalı, sanki kocaman bir varlığın nefesi gibi tekdüze, acımasızca dövdüğü bir akşam orada durdum ve okyanusun kumsala alıp alıp bıraktığı bir ağaç kütüğünü seyrettim; onu kâh kumların üzerinde yuvarlıyor, kâh suda yüzdürüyordu. O kütük benim bedenimdi ve yüksekten, sükûnet içinde onun dans edişini, o iyi yürekli devin kollarında kayboluşunu seyrediyordum. Gökyüzünde iki pelikan belirdi. Büyük ve sessiz, açık kanatlarıyla kendilerini rüzgâra bırakmış, kıyı boyunca uçuyorlardı. Rüzgâr benim ruhum muydu? Benim anım mıydı? Çok büyük bir huzur duydum ve bu inzivaya gelmiş kaç kişinin daha, bu pelikanlar gibi uçtuğunu, bu şahane kayalıklardan denize doğru süzüldüğünü hissettiğini sordum kendi kendime. İnsanın kendini rüzgârın sürükleyişine bırak-

ması harika olurdu. Kendimi muhteşem biçimde yalnız; sorumluluklardan, ağırlıklardan ve başkalarının gözyaşlarından azat hissettim.

Az sonra akşam yemeğinde, bu ilginç vejetaryen yemeklerin aslında pek sıkıcı olduğunu keşfettim. Renkler değişiyordu ama yine de her şey tatsız tuzsuzdu. Mutfağından dışarı ne bir bardak çay ne de bir fincan kahvenin sızdığı, yalnızca bitki çaylarının ikram edildiği keşiş-aşçımıza göre bu yiyeceklerimiz son derece sağlıklıydı.

Sabah ilk iş olarak Waz'ın önderliğinde meditasyon ve gevşeme hareketleri yapılıyordu. Harika bir atmosfer yaratmakta ve bizi battaniyelerin altına yatırıp sessizlik içinde, başımızı, kolumuzu, bacağımızı unutup her zaman sığınabileceğimiz o "içsel huzur mekânında" buluşturmakta gerçekten ustaydı. Waz aynı zamanda "sonluluğun ve sonsuzluğun buluştuğu kutsal bir noktadan" da söz ediyordu. Bütün bu sözcükleri beni rahatsız ediyordu ama alıştırmalar mükemmeldi; bedenin -ve belki geri kalanın da- sağlığını korumak için gündelik rutine alınmasında yarar olan hareketlerdi.

Kahvaltıdan sonra -o da pek sağlıklıydı- değişik etkinlikler ve grup tartışmaları yapılıyordu. Bu etkinliklerden en hoşuma gideni *imagery* yani imgelerle oyundu. Yine yere oturuyorduk, her birimiz önümüze beyaz bir kâğıt ve boyalar alıyor, içimizden geleni, herhangi bir biçimde o andaki hayatımızı, "bugünümüzü" ve "sonra"dan beklediğimizi çiziyorduk. Bitirince herkes kendininkini başkalarına gösteriyor ve bu resimle ne demek istediğini anlatıyordu. Bütün arkadaşlarımın "sonra"nın daha iyi olmasını umut ettiklerini görüyordum.

Ben kâğıdımı dört eşit parçaya bölmüştüm. Tam ortaya, denizle göğün birleştiği ufuk noktasına, doğmakta olan -yoksa ba-

tiyor muydu?- güzel, kırmızı bir güneş çizmiştim. Denizin üzerine, "bugün" konumuna üzerinde Çince harflerle "hayat" yazan bir sandalın enkazını koymuştum. Kâğıdın hem "bugün" hem de "sonra" bölümlerinde yosunlar arasında yüzen balık sürüleri vardı.

Sıra bana gelince, biraz ciddi, biraz da oradakileri eğlendirmek için, evrenin skalasında benim hastalığımın büyük bir önem taşımadığını; öykümün "sonra"sı nasıl olursa olsun güneşin yine doğup batacağını, balıkların kozmik bilinçte yüzmeyi sürdüreceklerini anlattım.

En kaygı verici olanı Washingtonlu adamınkiydi. Pek çok şeyi simgeleyen bir çizim önüne kendini kondurmuştu: Ofisi, iki karısından olan çocukları, hastane, şifalı ot uzmanı, akupunkturcusu, masajcısı hayatını dolduruyordu. Söylediğine göre bir randevudan ötekine gitmek için bazen bir saat otomobil kullanması gerekiyordu ve bu "alternatif tedavinin" buna değip değmediğini düşünüyordu. Onun "sonra"sı yükselen bir merdiven önünde oturan her zamanki kendisiydi. Merdivenin tepesinde hiçbir şey yoktu.

Hayatım boyunca "biz" kavramıyla ilgili sorunum oldu; insanın kendini mutlaka bir cemaatin parçası olarak görmesindeki doğal eğilim bana göre değildir. Bu "biz", beni her zaman sıkıntıya sürüklemiştir. Hayatımın en keyifsiz beş yılını -parasızlık yüzünden- Olivetti Şirketi'nde çalışarak geçirdim; orada çalışanlar, memur ya da şef olsun, koridorda bana rastladıklarında ellerini omzuma koyar ve şöyle derlerdi: "Biz Olivetti'liler..." Ben kendimi o "biz"in bir parçası hissetmiyordum ki! Otuz yıl boyunca gazetecilik yapmaktan çok mutlu oldum ama kendimi asla o pek sık kullanılan "Biz gazeteciler" başlığı altına sokmadım.

Şimdi bu inzivada da katılımcılara karşı aynı duyguyu besli-

yordum ama bunda bir küstahlık yoktu. Tam tersine. Kendimi ötekiler gibi görmeyi, Albert Schweitzer'in deyimiyle "acının işaretlediği insanlar"dan biri olarak hissetmeyi beceremiyordum. Dürüst olmam gerekirse, işaretlenmiş olanlar ötekilerdi. Ben değildim. Kendimi ne karısı ne mobilyası kalmış ve karaciğerinin çalışması için karnına takılmış bir aygıtla yaşamak zorunda olan, herkesçe terk edilmiş yalnız adamla, ortopedistle karşılaştıramazdım. Daha kırk yaşına basmamış, iki minik çocuğu olan, uzun yaşama şansı olmasa da bir kemoterapi daha yaptırıp yaptırmamaya karar vermesi gereken San Franciscolu hanımla da karşılaştıramazdım kendimi. İşte bu acılar iz bırakıyorlar, işaretliyorlardı. O kadının olası ölümü "adil değildi". Benimki adildi.

Ben şimdiye dek defalarca ölmüş olabilirdim: Vietnam'da; Kızıl Khmerler tarafından kaçırıldığım Kamboçya'da; insanı boğan küller püskürten yanardağ Pinatubo'ya tırmanmaya ısrar ettiğim Filipinler'de ya da bir uçak kazasında, Hong Konglu falcının bana uçakta öleceğimi söylediği yıl ya da Sovyetler Birliği'nin ömrünün son aylarında bindiğim Aeroflot'un Antonov uçaklarında... Hâlâ burada olabilmem büyük bir şanstı. Şimdi çıldırmış hücreler bedenimde tehlikeli biçimde çoğalıyorlardıysa bunda dehşet verici biçimde doğal olmayan, kabul edilemez bir durum yoktu.

Ama beni bu arkadaşlarıma bağlayan daha derin bir duygu vardı. Onlar gibi ben de hiçbir zaman kendi ölümümü ciddi olarak düşünmemiştim. Evet, New York'ta kaldığım aylarda ölümü olası ve yakın hissetmiştim ama bilinçli olarak onunla yüz yüze gelmemiştim. Bu bir suç değildi. İnsanoğlu her zaman böyle yapmıştır.

Mahabharata'da insan ırkının ölümle tuhaf ilişkisini anlatan

---

* Yazar, Hong Konglu bir falcının uçarsa öleceği kehaneti yüzünden bir yıl boyunca hiç uçağa binmediğini, Asya-Avrupa arasında tren ve gemi ile yolculuklar yaptığını ve o yıl onun yerine atanan genç muhabir dahil dokuz gazeteciyi taşıyan özel uçağın düştüğünü ve kimsenin kurtulmadığını *Un Indovino Mi Disse*, "Bir Kâhin Bana Dedi ki" adlı kitabında anlatmıştı - ç.n.

bir bölüm vardır.

Krallıklarından sürgün edilmiş Pandava kardeşler, beş prenstirler ve birkaç yıl boyunca ormanda yaşarlar. Günün birinde avlanırken, yakalanmamak için direnen bir geyiğin peşine düşerler ve bir açıklıkta nefes nefese, susamış bir halde dururlar. İçlerinden en genç olanı bir ağaca tırmanır, uzakta minik bir göl olduğunu görür, gidip su alabileceğini söyler. Zaman gelip geçer ama genç dönmez. İkinci kardeş onu aramaya gider ama o da geri gelmez. Üçüncü ve dördüncüye de aynı şey olur. Sonunda tek başına kalan beşinci, suya doğru yürümeye başlar ve şaşırıp kalır. Dört kardeşi de o billur gibi suyun çevresinde cansız yatmaktadırlar. Ne bir dövüşme belirtisi ne de onlarınki dışında ayak izi vardır. Umutsuzluğa kapılır ama o da susamış olduğu için avcunu suya daldırır.

"Dur!" diye bir ses işitir. "Bu benim gölüm. Ancak sorularımı yanıtlarsan içebilirsin. Yanıtlamadan içersen kardeşlerin gibi ölürsün." Konuşan, ona meydan okumakta olan bir kuğudur:

"Haydi yanıtla sorularımı ve iç suyunu."

Genç Pandava kabul eder. İlk sorular pek kolay olduğundan kolayca yanıtlar. Sonra anahtar soru gelir:

"Söyle bana, hayatın en şaşırtıcı yüzü hangisidir?"

Kardeşlerinin cansız bedenlerine dokunan prens, "İnsan, ölümün çevresindeki sayısız hayatı orağıyla biçtiğine tanık olur ama günün birinde kendinin de ölebileceği hiç aklına gelmez," der.

Yanıt doğrudur. Büyü bozulur ve ölümün kendileri için de hak olduğunu düşünememiş olan erkek kardeşleri hayata geri dönerler.

Bu anlamda ben de arkadaşlarım gibi "işaretlenmiştim". Hepimizin sözünü ettiği ölüm, soyut ya da kuramsal değildi; başkalarının ölümü değildi. Bizimkiydi. Benimkiydi. Bunu göz önünde

bulundurmak gereksinmesi beni, daha önce hiç görmediğim olasılıkla bir daha asla rastlamayacağım ama alışılmadık bir sa mimiyet içinde birlikte günler geçirdiğim bu sekiz kişiye bağlı yordu. Çok geçmeden anladım ki, benim burada bulunmamdaki asıl neden ölümden konuşmaktı.

Grubun yöneticisi "Nasıl ölmeyi isteriz?" sorusunu attı or taya. O sabahın teması buydu. Sıra gözetmeksizin herkes, kim seyi suçlama, kimseye yük olma korkusu olmadan, kimi zaman mendil kutusunu önüne alarak, kimi zaman kahkahalar atarak kendi isteğini anlattı ve sıra ortopediste geldi. Bir önceki akşam konuşulan sağlık sigortası ve intihar etmesi durumunda çocuk larının para alamayacağı konusundan hareketle bu konuya kafa yormuştu. Bu nedenle satın almış olduğu tabancayı kullanma maya ama bir sandal edinmeye karar vermişti. Bir deniz kazası sahneye koyacaktı ve bedeni asla bulunamayacaktı... O zaman sigorta para ödemek zorunda kalırdı. Bu hem güzel bir ölümdü hem de sonuçta para alınabilirdi; grubun yöneticisine göre, para düşünmek, yaşama isteğinin bir işaretiydi.

-Sigortayla ilişkili ya da değil- intiharın hemen hemen bütün arkadaşlarımın dikkate aldıkları bir olasılık olması dikkatimi çek ti; özellikle ailesi olmayanlar, benim varlığından bile haberdar ol madığım kurumlara gitmeyi düşünüyorlardı. *The Hospices* (Düş künlerevi) kurumlarında hastalıklarının son demlerine gelmiş olanlara bakılıyordu ve arkadaşlarımın söylediğine göre onların intiharlarına yardımcı olunuyordu. "Güzel bir dalganın gelmesi bekleniyor ve onun üzerine atlanıyor." Bu, büyük bir olasılıkla, hastalıkla tanışmadan önce Kaliforniya kıyılarında sörf yapmış olan yöneticimizin benzetmesiydi.

Ben ise ölümden, onu çocukluğumda tanıdığım biçimde söz ettim. Alışılmadık değil ama kutsal ve gizemli bir olaydı. Saygı uyandıran, bulunduğu yerde ayak uçlarında yürümek, alçak ses le konuşmak gereken bir durumdu. Küçükken, hastanın yatakta

yattığını, akrabaların salonda fısıldaştıklarını, sonra ölen kişi çevresinde toplaşıldığını anımsıyordum. Ölü orada yatar, herkes merak ve kabullenme ile ona bakardı. Ölüm vardı ve oradaydı.

O zamanlar tedavi umuduyla hastaneye götürülen hasta için doktorlar elden bir şey gelmeyeceğini söylerlerse, ailesi onu alır ve ölmesi için eve geri getirirdi. Böylece dünyaya ilişkin son duygularını ona en tanıdık gelen mekânda yaşardı. Şiltesinin kalınlığı, çarşaflarının ve yer cilasının kokusu, kapının gıcırtısı hep aşina olurdu. Bugün ise tam tersi yapılıyor. Ölüm bir utanç, gizlenecek bir olay gibi görülüyor ve umutsuz hasta bir perde arkasında, tüpler ve borular yüzünden hareketsizliğe mahkûm edilerek, saldırgan ses ve kokularla, yabancı yüzlerle çevrili olarak, daha buradayken öteki tarafa geçmiş gibi yatmaya mecbur bırakılıyor. "Seçmek elimde olabilseydi," dedim ben, "hastaneye gitmemek için elimden geleni yapardım, ninelerim ve dedelerim gibi kendi yatağımda ölmek isterdim."

Denver'lı avukat hanım mendil kutusunu istedi ve bana teşekkür etti. Benim anlatımım onu düşkünlerevine gitmekten vazgeçirmişti.

Ölüm teması -şimdiye dek hiçbir yolcunun bize anlatmamış olduğu o *bilinmeyen topraklar*- daha pek çok tartışmanın merkezini oluşturdu. Bundan konuşmak neye yarıyordu bilmiyorum. Şeytan kovar gibi onu başımızdan mı kovuyorduk? Eminim bir psikolog bunu açıklayabilirdi bize ama burada tekrar tekrar ölümden söz etmek alışkanlıklardan biriydi, belli.

Ölümden konuşmak ancak burada mümkündü. Bunu en iyi biçimde ortopedist dile getirdi. Boşanmasının nedenlerinden biri, kendinin ölümünden söz etmek istemesi oysa karısının onun yaşında kansere yakalanıp kurtulan insanların yüzdelerini saymakta ısrar etmesiydi. "İstatistikler sayesinde kendimi iyi hissedeceğimi düşünüyordu."

İki küçük çocuğu olan hanım, hastalığının kocasına yeterince

büyük bir ağırlık yaptığını ve kendisi, ölümden söz etme ihtiyacını kuvvetle duysa bile, kocasına daha fazla işkence etmemek için bunu engellediğini söyledi. Angela ile ben de bunu deneyimlemiştik. Bu nedenle burada olmak, bu ağırlığı üzerimden boşaltabileceğim kişiler arasında bulunmak iyi geliyordu.

"Tamam; ölmek zorunda olduğumu kabul ediyorum ve belki de bunun bir an önce olmasını diliyorum. Ama bu, yaşamak için mücadele etmekle bir tezat oluşturuyor mu?" diye sordu Denver'lı avukat hanım.

Zen öykülerini yeniden okuyalı fazla zaman geçmemişti ve bu nedenle tartışmaya, buna yanıt verecek bir öyküyle katılabilirim diye düşündüm. Yaşlı bir keşiş ölmek üzeredir. Yatağa yatar ve akşam olmadan çekip gideceğini söyler. Bütün öğrencileri başucuna toplanırlar. Sadece bir tanesi, en imanlı olanı, hocasının yanına geleceğine pazara koşar. Keşişin çok sevdiğini bildiği bir tatlıyı arar. Tatlıyı bulamaz ama bütün bir gün uğraşarak yaptırmayı başarır. Sonra geç kalmadığını umarak koşmaya başlar ve hocasının hücresine döner. Tam kapıya geldiğinde, keşiş gözlerini açar ve şöyle der:

"Sonunda geldin! Peki tatlı nerede?" Ölmeye yatan hoca, tatlıdan bir lokma kopartır ve büyük bir zevkle yemeye koyulur.

Öğrenciler şaşkınlıktan donakalmışlardır. Biri sorar: "Hocam, en son öğretin nedir? Sonradan seni anımsayabileceğimiz bir şey söyle bize."

Hoca gülümser. Ağır ağır, "Bu tatlı çok leziz," der.

Son ders basittir: Şimdi yaşayın, anda yaşayın. Gelecek yoktur. Bunun farkında olun. Şimdi, bu anda, bu tatlı leziz. Hattâ ölümün bile önemi yok... henüz.

İşte bu öyküyle yeterince felsefî konuştuğumu düşünüyordum. Delhili kuyumcum da aynı şeyi söylemişti ve o zaman ben bu sözü pek bilgece bulmuştum. Ama iki çocuk annesi sempatik hanımın kuşkuları vardı.

"Bütün bu öykülerin, masajların, alternatif ilaçların, yoganın, resimlerin ve 'iyileşme' çenebazlıklarının bir tedavi değil de palavra olduğunu düşünmüyor musunuz?"

Bizler güldük ama o gözyaşlarına boğuldu. "Ben yalnızca kanserimi yok edecek bir ilaç bulmak istiyorum. İyileşmek ve çocuklarımın büyüdüğünü görmek istiyorum."

Bize, babasının korkunç bir adam olduğunu, küçükken onu çok dövdüğünü anlattı. Şimdi o çocuklarında da aynı şiddetin izlerini görüyordu ve kendilerini mahvetmemeleri için onları koruyabilmek, bunun için de yaşayabilmek arzusundaydı. O ana dek, grubun tek "normal" bir aile hayatı olan kişisi bu kadın gibi görünmüştü. Ama o bile öyle değildi. Ah, Amerika!

Grup yönetmeni, yerde çember biçiminde oturmayı sürdürmemizi ama gözlerimizi yumup el ele tutuşmamızı söyledi. Bu biçimde birbirimize "enerji geçirecektik". Bunu da gülünç ve pek Kaliforniya işi buldum ama yine horozlananın, her zamanki Avrupalı ve küstah "ben" olduğumu hissettim. Bu Avrupalının önereceği daha iyi bir yol var mıydı ki?

O akşam, albenili ama yavan yemeğimizden sonraki buluşmada Michael, "handiyse ölüm" deneyimlerimizden konuşabileceğimizi söyledi ve ölümün eşiğine kadar gidip geri gelenlerin anlattıklarından yola çıkarak ölümden neler bekleyebileceğimizi tartışmak istedi.

Bu pek ciddiye alamadığım bir konuydu. New York'ta geçirdiğim aylarda bu gibi öykülerle ilgilenmiştim çünkü onlar da UFO ve başka acayiplikler gibi Amerikan kültürünün bir parçası olarak görünmüşlerdi bana. İnsan pek dikkat etmiyor ama bence bunlar ulusların ruhunda büyük roller oynuyorlar. Bu uydurmalar konusunda ciltler dolusu kitaplar yazılıyor; her sene onlarca seminerde binlerce kişi bir araya toplanıyor ve hep o alışılmadık

deneyimlerini anlatıyor ve ötekilerle hep aynı ayrıntıları paylaşıyorlar. Öykülerin bir örnekliği sonradan bunların gerçekliğinin bir kanıt olarak kullanılıyor. Bu konuda pek çok kitap okumuş, tum ve "tuhaf bir biçimde" *Commonweal*'e gelirken, cebimde henüz bitirmediğim *Why People Believe Weird Things** kitabı vardı.

Michael, "handiyse ölüm" fenomenleri hakkında okuduğum şeyleri ve öte dünyaya gidiş gelişini, pek sıradan bir olaymış gibi anlatan bir beyden söz edince ben uslu durmayı beceremedim.

"... korkunç bir otomobil kazası geçirmişti, aslında ölmüştü" dedi Michael. "Kendini karanlık bir tünelde bulmuş, sonra uzakta bir ışık görmüş ve bu ışık gittikçe büyümüş, onu kendine çekmiş. Tam o sırada bir sesin kendine şöyle dediğini duymuş..."

"... Ses İngilizce konuşmuştur herhalde..." diye homurdandım. Herkes büyük bir kahkaha attı. Michael da.

Alman kökenli genç tasarımcı hanım, Goethe'nin de ölürken benzer bir deneyim yaşadığını aktardı. Bu nedenle onun son sözleri ün kazanmış ve tarihe geçmişti: *"Mehr Licht!"*/Daha Fazla Işık!"

"Yok, canım!" dedim ben. "Herhalde pencereyi biraz daha aç malarını istemişti. Karanlık bir odada ölmek istememiştir."

Akşamımız sakin geçti. Ölüme çok yakın noktalara gelen ama hayatta kalan gerçek insanlardan söz ettik. Michael Auschwitz'den kurtulan Yahudi bir psikanalistin, bunu nasıl başardığını anlattığı bir çalışmasından bahsetti. Toplama kamplarından onun gibi sağ çıkabilenlerin ne gibi özellikleri vardı? Fiziksel olarak daha mı güçlüydüler? Hiç de değil. Onlar kendi hayatları ve kendi ölümleri hakkında belirgin bir duyguya sahiptiler. İşte bu ilgimi çekmişti.

Akşamı sona erdirmek üzere, Michael yine hepimizin sahip olduğu ve reddedemeyeceği "içsel huzur mekânımız"dan söz etti. Bu mekânı bulabilmemiz için üç "OM" çekti, sonra da bir "meditasyon yayını" yönetti. O "OM" diyordu ve yanında olan kişi kendi

* "Neden insanlar saçma şeylere inanırlar."

adını söylüyor, ötekilerin ona yolladığı merhamet ve iyi duyguları kabul etmeye hazır oluyordu; bir OM daha ve hemen solundaki adını söylüyor, merhamet alıyor ve böylece sürüp gidiyordu.

Sonunda herkes mutluydu; bir sıcaklık, ışık ve enerji hissettiklerini söylediler. Bense öfkemin kabarmakta olduğunu hissetmiştim sadece. Mantıktan bıkmıştım ama tam tersi de sinirime dokunuyordu. İşte benim sorunum buydu. Tek başıma keşfettiğim, benim fethettiğimi sandığım şey ilgimi çekiyordu ve bir değeri varmış gibi görünüyordu; onu bir süpermarketin raflarında gördüğümde ise iğreniyordum. *Bir Kâhin Bana Dedi ki* adlı kitabım, hayatın büyülü çehrelerini keşfettiğine "inanan" bir insanı anlatıyordu ama şimdi bu "inançlılar" arasında sıkı bir kuşkucu olup çıkıyordum.

Bir öğleden sonra eski bir yapının içini merak ettim ve tahta merdivenleri tırmanıp büyük, boş bir odaya vardım. Yere serilmiş büyük kumaşın üzerinde mor ve beyaz renklerle bir labirent çizilmişti. Bu elbette üzerinde yürümek üzere yapılmıştı. Sandaletlerimi çıkardım ve yalınayak, adım adım, yanıla yanıla, geri dönе döne ve yeniden başlaya başlaya sonunda merkeze varmayı becerdim. Yalnızdım. Odaya derin bir sessizlik egemendi ve kendimi son derece mutlu hissettim. Oraya birkaç kez daha çıktım. Hoşuma gidiyordu. Daima merkezi hedefleyip bir kaybolup bir bulma işinde büyülü bir şey vardı.

Daha önce rastlamadığım *Commonweal* çalışanlarından biri, beni bu gündelik kaçamaklarımdan birini yaparken izlemişti ve konuşmak için yanıma geldi. Ruhsallığın uyanması için bir araç olarak gördüğü labirent ilgisini çekiyordu. Gelecekteki inziva programlarının birinde kullanılması için bu labirenti boyayan oydu.

Labirent, bana anlattığına göre, insanın kendi merkezine yaklaşmak için aşması gereken kutsal yürüyüşün simgesiydi. Bununla, katılımcıların bir kenara attıkları, kuytuda kalmış ama

deneyimlemeye çalıştıkları şeyi kendi içlerinde bulmalarına yar dımcı olabileceğini umuyordu. Başımıza gelende bir anlam bul maya yardım edebilecek bir şeyler...

Ben, söz gelişi Kaliforniya'nın kayalık bir burnunda, kanser liler için inziva kampında bu labirenti keşfetmiştim! Hayat olağanüstü değil miydi? O kadının bana *Commonweal* kitaplığından alıp verdiği kitaptan, ilk labirentlerin 4500 yıl önce yapıldıklarını öğrendim. Sardunya Adası'nda İ.Ö. 2500 yıl önce kayaya oyulmuş bir labirent bulunuyordu; duvar üzerine çizilmiş ilk labirentler den biri... Lucca'da, bir katedralin cephesindeydi. Oradaydı çün kü ilk müminler kilisenin eşiğini aşmadan önce parmaklarıyla kapının yanındaki duvarda kazılı yolu aşmalı, böylece zihinlerini sakinleştirmeli ve gündelik düşüncelerini dışarıda bırakıp Tanrı ile buluşmalarının gerçekleşeceği o kutsal mekâna girmeye hazırlanmalıydılar.

Yüzyıllar boyunca pek çok Hıristiyan, Kudüs'e hacca gitmeyi hayal etmiş ama 1100 yılında Haçlı seferleriyle başlayarak Kutsal Topraklar'a yolculuk etmek hep daha tehlikeli olmuş. Kudüs gö züyle bakılan yeni katedraller, aslının yerini tutacak hac mekânları olarak belirlenmiş. Bu katedrallerin zeminine çizilmiş olan labi rentte yürümek, müminin hac yerine yapacağı simgesel yürüyü şün sonlanmasına işaret eder. Bu labirentlerin merkezinde genel likle -Doğu'nun lotusunun eş anlamlısı olarak- bir gül bulunur ve bu gül her zaman ruhsallığı, aydınlanmayı simgeler. Bu labirentle rin en ünlüsü ve en güzeli Chartres Katedrali'nde bulunuyor.

Bir başka akşam, yine Michael'in önderliğinde şiir buluşması yapıldı. Herkes o anki ruh durumunu yansıtacak satırlar yaz malıydı. Ertesi sabah bütün şiirlerin fotokopisi yapılacak, grup tartışmasının konusunu oluşturacaktı. Michael bizleri özgün davranmamız, sözcükleri içimizden geldiği gibi yazmamız ko

ortasında yüreklendirdi ve sözlerini bir uyarıyla bitirdi: "Boşuna kalanızı yormayın; kanserle uyak yapan hiçbir sözcük yok!"

Gençken resim yapardım. On altı yaşımdayken bir roman yazmaya kalkıştım; bir keresinde bir tahtayı oymayı bile denedim ama *Commonweal*'de masanın üzerine bıraktığım şiir -ona bu ad verilebilirse- yazdığım ilk şiirdi.

Nobody ever told me
I could fly.
Nobody ever promised me
I won't die.
Yet without wings
I flew
And now without regret
For promises unkept
For things undone
Now without much pain
*I feel like flying yet... again.**

Michael harika bir kişilikti. Çocuk psikolojisi eğitimi almış, sonra *Commonweal* vakfıyla birlikte tıp, kimya ve ekolojiyle ilgilenmişti ama ruhunda gerçek bir bilim adamı yatıyor muydu bilmem. Grup tartışmalarında herkesin görüşüne son derece saygılı davranıyordu ve ben onun gerçek düşüncesinin ne olduğunu bir türlü anlamıyordum. Michael hangi tarafta duruyordu bilemiyordum. Ama o benim hangi yanda olduğumu anlamış olduğunu sanıyordu. Bu seminerlerden bin kadar kişinin gelip geçtiğine tanık olmuştu ve artık bütün katılımcıların genel bir

* Bana kimse söylemedi / Uçabileceğimi / Bana kimse vaat etmedi / Ölmeyeceğimi / Yine de kanatlarım olmaksızın / Uçtum / Ve pişmanlık nedir bilmeden / Tutulmamış sözler / Yapılmamış işler için / Ve şimdi pek acı duymadan / Bir kez daha uçmaya hazırlanıyorum - ç.n.

sınıflandırmaya dahil olduklarını öğrenmişti: Mistikler ve gö
çekçiler.

Bir öğle yemeğinde yan yana oturduğumuzda bana "Sen el
bette ilk örnek değilsin," dedi. "Elbette, mistisizmin gerçekçilik
ten üstün bir bakış açısı olduğunu söylemek istemiyorum..." Bu
an durdu ve ekledi: "Hem zaten, bunlar sözcükler olmaktan öte
ye gitmiyor." Örnek olarak karısını anlattı. Asla ruhsallıktan söz
etmeyen bu kadın, yağmur yağmaya başlar başlamaz caddeye
çıkıyor ve otomobil altında ezilmemeleri için bütün sümüklübö
cekleri topluyordu. "Onun ruhsallık aramaya gereksinmesi yok
Oysa benim bunun için büyük çaba göstermem gerekiyor."

Ya ben? Ben sadece gerçekçinin teki miydim ve bu yeterli miy
di? Yoksa ortada bir yerde mi kalmıştım? Bir yandan mantığın
gerçekçiliğinin bana yetmediğine inanıyordum öte yandan da
Michael'ın mistisizm ve ruhsallık adını verdiği kavramların kay
pak, herkes için geçerli ortak noktalardan yoksun ve bu nedenle
öznel ve kısmî olmalarından korkuyordum. Kaygan bir zeminde
yürüdüğümü hissediyordum. Kimi zaman "enerji", "titreşim" gibi
sözcüklerin dile getirilmeleri bile mideme ağrılar girmesine ne
den oluyordu.

Öte yandan, ben de başka bir yol daha olduğunu hissediyor
dum, insan, nesnelere başka bir açıdan bakmayı öğrendiğinde
her şey yerli yerine oturuyordu. Bu hastalık bana bir şeyler öğ
retmek için gelmişti; ben de kendi merkezime yaklaşmak için
labirent yürüyüşünü başarıyla tamamlamaya, daha önceleri hâ
yal bile edemeyeceğim konularla ilgilenmeye gerek duymuştum
Hastalığımla yüzleşmek, onunla birlikte yaşamak için yapmam
gerekenin bu olduğunu içsel olarak hissetmiyor muydum?

Her şeyden önce küstahlığımı, entelektüel direncimi, "bu
bana uymaz" tarzımı yenmeliydim. Dünyaya bambaşka gözlük
lerle bakmalıydım. Şimdiye dek kullandıklarım belli ki ne en iyi
leriydi ne de görüntüyü en az çarpıtanlardı.

Değişik terapiler söz konusu olduğunda *Commonweal* özde klasik, *alopatik* tıptan yana tavır koyuyordu ama hiçbirini dışlamadan, bütün öteki yöntemlere de kapısını açık tutuyordu. Michael, seçim yapabilme olanağı, hayat kalitesinin önemi üzerinde duruyordu ısrarla. Kimi zaman doktorların, kimi zaman da aile bireylerinin hastaya tedavi konusunda çekingenlik ya da zorlama göstermeleri son derece yanlış bir davranıştı. Değişik tamamlayıcı uygulamalarda olumlu yanlar bulmama karşın, Birleşik Devletler'in özellikle Meksika sınırındaki yörelerinde mantar gibi doğmuş olan bazı klinikler konusunda büyük kuşkularım vardı. Bunlar umutsuz hastalar için "şifa" vaat etmekte sınır tanımıyorlardı.

Michael, hastanın kendi "iyileşme" sürecine psikolojik olarak da katılımını son derece önemli buluyordu ama hastayı kendi hastalığından sorumlu tutan ve hattâ bunun suçlusu olarak ilan eden new age düşüncesini ve alternatif tıbbı kesinlikle reddediyordu. "Bunu düşünmek anlamsız ve tehlikelidir," diyordu Michael. "Kanser kesinlikle salgın bir hastalıktır ve böyle olmasındaki nedenlerin çok büyük bir bölümü bizim içimizde değil, dışımızda bulunur."

Michael ve beraberindekiler, kanser ile çevre arasındaki ilişkiyle özellikle ilgileniyorlardı. Bazı belirgin ilişkilerden hareket ederek tedirgin edici sonuçlara ulaşmışlardı. Örneğin, onların son çalışmalarından biri, sütün, hem de anne sütünün günümüzde en toksik maddelerden biri haline geldiğini gösteriyordu. Besin zincirinin son halkası olarak insan, her adımda biyolojisine yüklediği kirletici unsurların bir yuvası haline geliyor ve besine göre bunların zehirli yüklerini yirmi veya yüz kat artırıyordu. Anne sütü zincirdeki en son halka olduğu için meme emen bebekler annelerinin hayat boyu biriktirdikleri toksinin alıcısı oluyorlardı.

Süt vermek elbette her memelinin en doğal işlevlerinden biridir ama durum böyle olunca, emzirme doğrudan olmayan ince

bir zehirleme işlemine dönüşmektedir.

"Yirmi beş yıldan bu yana," diyor Michael, "on milyonlarca Amerikalı, yüzlerce kent merkezinde musluklarından; böcek ilacı yapay gübre ile kirlenmiş suyu içiyorlar. Bunu içmekle kalmıyorlar; yıkanıyorlar, derilerinin gözeneklerinden bedenlerinin içine alıyorlar, böylece tarlalara gitmesi gereken kimyasal bileşimlerin çok küçük bir bölümünü de olsa, bedenlerine dahil ediyorlar".

Commonweal'in incelemesine göre yine de emzirmek, yapılabilecek en iyi şey olarak görünüyor. Anneler böylece kimyasal yüklerinin büyük bölümünü boşaltıyorlar ve meme emen bebekler de her şeye karşın biberonla beslenen bebeklere oranla daha sağlıklı büyüyorlar.

Yeryüzünün sağlığı ile insanların -ve hayvanların- sağlığı arasındaki ilişki, *Commonweal* etkinliklerinin en önde gelen konusuydu. Biyoçeşitlilikten, Kaliforniya kıyıları boyunca denizin kirlenmasına kadar uzanan değişik projelerle yer alıyordu. Martılar ve pelikanları kurtarmaya gelmiş olan bu eski hippiler, harika bir dönüşüm geçirmişlerdi; bu da Amerika'nın olumlu bir çehresiydi.

Michael, çalışmasını sürdürüyor ama son zamanlarda aldığım mektuplar onun yeryüzünün sağlığı konusunda daha tedirgin olduğunu gösteriyor. Kanser hastalarıyla edindiği deneyim ona insanın kendi hayatını tehlikeye atan bir hastalıkla yaşama bilincinin, psikolojik koşulunun olumluya dönüşebileceğini göstermiş ve şimdi bu tür bir dönüşümün bir ulus ya da bütün insanlık boyutunda gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini soruyor kendi kendine. "Biz insanlar," diyor Michael, "yeryüzündeki her türlü hayat formuna karşı dehşetli bir saldırıya geçtik ve bu kıyım şimdi bizi tehdit ediyor. Bunu kabul etmenin ve onarmaya çalışmanın zamanı geldi".

Ona bütünüyle katılıyordum. İnsanoğlunun hem kendi, hem bu dünyadaki varlığı, öteki insanlar ve canlılarla olan ilişkisinde yepyeni bir bilinç geliştirmesinin zamanı gelmiştir. Bu yeni bi

inç, zamanımızın takıntılı materyalizmiyle dengelenecek ruhsal bir bileşim geliştirmelidir. Ancak o zaman yeni ve katlanılabilir bir küresel uygarlık umut etmek mümkün olur. Şu anda içinde yaşamakta olduğumuz, bizi çıkmaz yola sokan bir vahşet dönemidir. Bundan çıkmanın yolunu bulmalıyız.

Michael bu nedenle bireylerin değil, gezegenin iyileştirilmesi gerektiğini düşünüyor. "Yeryüzü" diyor, "artık aynen *commonweal*'e gelen ve hayatları kanser tehdidi altında olan insanlar gibi, canını bütünüyle tehlikeye sokan bir hastalıktan mustariptir". İnsanlık bilincini, mümkün olacak her biçimde Michael'ın deyimiyle- *interbeing consciousness* yani bütün canlıların birbirlerine bağımlı olduğu bilincini kazanacakları düzeyde yükseltmek için bir hareket başlatmalıyız.

Bir sabah "imgeleme saati" alışılmadık bir biçimde kullanıldı. Grup halinde yemyeşil çayırları aştık ve denize bakan en büyük kulübeye gittik. Burası restore edilmemişti ve perili ev gibi bir görüntüsü vardı. Çatısından güneş ışınları sızıyordu ve geniş mekân hâlâ elli yıl önce bırakılmış nesnelerle doluydu; jeneratörlerin, antenlerin, elektrik kablolarının, telsiz aygıtlarının iskeletleriydi bunlar. Bir köşede ise el değmemiş biçimde eski bir itfaiye arabası duruyordu. Burası bir savaş filmi çevirmeye, bir infaz görüntülemeye uygun bir yer gibiydi. Öyleydi de. Nemden yosunlanıp küflenmiş duvarların birine dayanmış büyük, beyaz bir kartonun tam ortasına "kanser" sözcüğü yazılmıştı. Önünde duran sehpada ise boya kalemleri vardı; yerde de bir sürü eski, yeşil cam şişe. Bütün bunlar nişan alma oyunu oynamak için hazırlanmıştı. Hedef, "kanser"di ama her birimiz öfkemizi boşaltacak bir başka sözcük ekleyebilir ve şişeleri ona fırlatabilirdik.

İçimizden bazıları "acı", "bürokrasi", "duyarsız doktorlar" sözcüklerini ekledi. Ortopedist "sigorta" yazdı. Duvara vurup kırılan

şişeler işe yarıyordu. Herkes gülüyor, hedefi on ikiden vuranları kutluyor, öfkesini alamayıp başka şişeler fırlatıyordu. Herkesin müthiş bir neşe vardı. Bense üzerimde saldırganlık hissetmediğim için bütün şişe hakkımı Denver'lı avukat hanıma devrettim. Sonra tam çıkarken gidip kara bir kalem aldım ve artık okunmaz hale gelen, "kanser" yazılı merkezin çevresine bir bıyık, iki göz ve gülen bir ağız çizdim. Hepimiz eğlenmiştik, dönerken çok mutluydum. Oyun hoşumuza gitmişti. Bazılarımız bunun şimdiye dek yapılmış en harika etkinlik olduğunu söyledi. Duvara fırlatılan şişelerle şiddetin denetlenmiş biçimde bu dışavurumu pek çoğumuzun yüreğinde gizlemekte olduğu öfke tortularını un ufak etmişti.

Öğleden sonra tartışmasında Denver'lı avukat hanım kendi öyküsünün bir parçasını daha anlattı. Evlenmiş, çocuğu dört yaşındayken kocası onu terk etmişti. Çocuğun kimle kalacağı konusunda çok büyük kavgalar yaşanmıştı. Günün birinde çocuk avazı çıktığı kadar bağırmıştı: "İkiniz de defolup gidin. Ben burada tek başıma kalırım!" Kocası çekip gitmişti. Çocuk, henüz on bir yaşındayken son derece sorunlu ve şiddet kullanan bir kişi haline gelmişti. Okulda arkadaşlarını dövüyor, öğretmenlerine hakaret ediyordu. Bir psikolog, boksörlerin antrenman yaptıkları kum torbalarından almasını öğütlemişti anneye. Kadın kum torbasını bir kancayla oğlunun odasına asmış ve istediğini yapmasını söylemişti. Çocuk ne zaman birine kızsa torbaya onun adını yazıyor ve bir beysbol sopası alıp bütün gücüyle buna vuruyordu. Sonunda kum torbasının üzerinde okul arkadaşlarının, öğretmenlerinin, babasının ve annesinin adları boy göstermişti. Avukat hanımın öyküsü "O kum torbası ikimizin de hayatını kurtardı," sözüyle bitti.

Oğlu artık yirmi üç yaşına geldiğinde evden taşınmaları gerekmişti. Kum torbası gerçek ve anlamlı bir törenle yerinden indirilmiş, bir akraba gibi bahçeye gömülmüştü.

ölümün, hayatımızın bir parçası olduğunu kabul etmeyi başarınca insan kendini daha güçlü hissediyor ve artık hiç kimsenin onun üzerinde güç kuramayacağına inanmaya başlıyor. İşte eski bir Japon öyküsünün anlatmaya çalıştığı da budur.

İmparatorun askerlerinden bir genç, samurai kılıcı *katana* ile dövüşmeyi öğrenmek istemiş. Bu sanatı öğreten büyük bir öğretmene gitmiş ve onu öğrencisi olarak kabul etmesi için yalvarmış. Öğretmen önce öğrenci adayının neler bildiğini görmek istemiş ve karşılıklı birbirlerine birkaç darbe vurmuşlar.

Öğretmen gence hayranlık duyarak "Hangi okulda bulundun?" diye sormuş.

"Hiçbirinde," demiş genç.

"Bu imkânsız. Sen daha önce biriyle çalışmışsın. Bir okula gitmiş olduğun belli."

"Hayır, hayır," diye ayak diremiş öğrenci. "Kendi kendime öğrendim. İmparatorun hizmetine girdiğimden beri kendi kendime ölümden korkmama alıştırmaları yaptım."

"Ah, işte okulun belli oldu!" demiş öğretmen.

Ölüm korkusunu yenmek, insan için çok büyük bir özgürlük adımıdır. Onun daha iyi yaşamasına, mükemmel bir kılıç ustası olmasına yarar.

Acayip olanı şudur ki, modern insan binlerce konuda eğitim görür ama ölüm konusunda hiçbir şey öğrenmez. Hattâ, bu konuyu gündeme getirmemek için elinden geleni yapar (bir zamanlar nasıl cinsellikten söz etmek doğru sayılmıyorduysa, günümüzde de ölümden konuşmak son derece yanlış bir davranıştır); bu konuda kafa yormaktan kaçınır ve o öngörülebilir, son derece doğal an geldiğinde hazırlıksız yakalanır, müthiş acı çeker, hayata sıkı sıkı tutunur ve böyle yaparak daha da çok ıstırap çeker.

1999 yılında ölen ünlü Hint mistiği Eknath Easwaran kırk yıl boyunca Berkeley Üniversitesi'nde önce İngiliz edebiyatı sonra da meditasyon öğretmişti; ruhsal rehberi olan büyükannesinin

ona çok yalın ama önemli bir ders verdiğini söylemişti. O daha çocukken aile üyelerinin birinin ölümüyle derinden sarsıldığında, büyükanne onu büyük, tahta bir sandalyeye oturtmuş ve bütün gücüyle buna tutunmasını söylemişti. Sandalyenin kollarına sıkı sıkı tutunmuş ama büyükannesi yine de oradan koparıp almıştı onu. Üstelik direndiği için elleri acımıştı. Büyükannesi bu sefer de sandalyede rahatça, direnmeden oturmasını söylemişti. İşte o zaman torununun canını yakmadan, sevgiyle kucağına almış ve "İşte ölümle yaşanan da budur. Nasıl gideceğine karar vermek senin elindedir. Bunu hiç unutma," demişti.

Onun gibi büyükanneler gittikçe azalıyorlar. Eminim, zenginliğin, uzun ömrün ve ebedî gençlik efsanesinin geleneksel bütün rolleri yerle bir ettiği Amerika'da daha da azdır. Pek yakında Avrupa'da da aynen öyle olacaktır. Büyükanneler gittikçe daha çok "kendi hayatlarıyla" ilgilenecekler, daha sık tatile çıkacaklar, torunlarıyla değil de "sevgilileriyle" ilgilenmeyi yeğleyecekler dir. İşte uygarlığımızın geldiği nokta budur. Hayatta kalmamıza başarı kazanmamıza yarayan kavramlarla, pratik bilgilerle donanıp duruyoruz ama o bilgelik paylaşımı, ailenin ve yaşlıların hayat ve ölüm deneyimleri ile güzelleşen sisteme güvenmez oluyoruz. Büyükanne ve büyükbabalarımız... Gerçekten dünyamız pek acayip bir hal aldı; doğmamıza yardım eden ebeler var ama bize ölümü öğreten kimsemiz kalmadı.

Oysa durum her zaman böyle olagelmemiştir. Neredeyse bütün kadim uygarlıklarda ölüm hayatın kaçınılmaz bir cephesi olarak görüldüğünden, bu uygarlıklar bir ölüm kültürü, bu gizemle yüzleşmek için özel bir yöntem geliştirmişlerdir.

Örneğin Tibetliler bin yıldan beri kutsal kitapları Padma Sambhava'nın yazdığı söylenen *Bardo Thodol*'u* geçiş anıyla yüzleşmekte kullanmışlardır. Evde ölmek üzere olan kişinin yanına

* Kelime anlamı olarak, dinleme aracılığıyla özgürleşme; Batı dillerine *Tibet'in Ölüler Kitabı* olarak çevrilmiştir. Ölme sanatı üzerine bir denemedir.

çağrılan lama, çevrede ağlayan varsa, önce onu kovar. Sonra ölmek üzere olan kişiye döner ve ona direnmemesini, rahatlaması ni, bu dünyayla ilgili şeylerden, bağlı olduğu kişilerden kopmasını söyler. Artık her bağ sona ermekte, her şey "bulutsuz gökyüzü gibi bomboş" hale gelmektedir. Direnmek neye yarar ki?

Lama, "Kendini oluşa bırak, ey soylu doğmuş kişi!" der. "Gerçek ışık sana doğru gelmektedir; onunla bir ol. Git. Yoluna git ey soylu doğmuş kişi, direnme." İşte lamanın, ölmekte olan kişinin kulağına fısıldadığı sözler bunlardır.

Giderek daha çok farkına varıyordum ki, katıldığım bu inzivanın asıl amacı şuydu: Hasta koşullarına uyum sağlama. Michael bir akşam bunu dile getirdi: "Pek çok kişi kanser oluyor ama herkes hazırlıksız yakalanıyor. Sana kansersin dediklerinde, sanki bir helikopterden balta girmemiş ormana atılmış gibi hissediyorsun kendini çünkü orada nasıl yaşayacağına ilişkin hiçbir bilgin yok. Eğer daha önceden bunun eğitimini almış olsaydın, daha kolay hayatta kalırdın."

Michael ısrarla destek gruplarının önemi üzerinde duruyordu. Stanford Üniversitesi'nin, göğüs kanserleri metastaz yapan kadınlar üzerinde çok deneyimi olan bir doktoru şaşırtıcı bir buluş yapmıştı; normal tedavinin yanı sıra düzenli olarak kendileri gibi olan kadınlarla buluşanlar, bu fırsatı bulamayanlara oranla daha uzun yaşamışlardı. Los Angeles'ta kanser hastaları üzerinde yapılan benzer bir araştırmada da aynı sonuca varılmıştı.

"Ne var ki bu haberler," diyordu Michael, "kansere karşı geliştirilmesi olası ilaçlar gibi gazetelerin ilk sayfalarında yer almıyor. Bu bir para işi; destek gruplarından kimsenin maddi çıkarı olmuyor. Belki bir yirmi yıl daha geçmesi gerekecek ama günün birinde psikolojik desteğin her türlü kanser karşıtı tedavide çok önemli bir bileşim olduğu anlaşılacak".

Ve sistem işe yarıyordu. Günler geçiyordu, dış dünyayla bütün bağ
larımız kesikti; gazete, radyo ve televizyonumuz yoktu. Grup her
an birbirine daha çok kenetleniyor; tartışmalar daha samimi ge
çiyordu. "İçsel huzur mekânı" ya da "kutsal yer" gibi sözleri banal
buluyor olabilirdim ama yine de o deniz kenarında, ailelerimizden
-ya da çoğumuz için aileden geriye ne kaldıysa-, gündelik telaşlar
dan, yapılacak işlerden, doktorlardan, sigortalardan uzakta geçir
diğimiz hafta çok yararlı olmuş, hepimizde bir denge oluşmasına
yardım etmişti. Bana öyle geliyordu ki, herkes bu durumdan fayda
görmüş, durumumuzun bilincine varmamız, bir biçimde... bir bü
samak yukarı çıkmamıza yol açmıştı. Burası, eninde sonunda, po
tikadaki kulübe (sonradan oranın Jenipher'in Şapeli diye anıldığını
öğrendim) gibi "kutsal bir mekândı" ve katılımcılar sığınabilecek
miz "içsel huzur mekânının" gerçekten var olduğunu anlıyorlardı.
Ölüm korkusu yenilmiş olmuyor ama konuşmalarımızın huzurlu
konularından biri haline geliyordu. Artık bir tabu değildi.

Bir akşam yemekten sonra oturma odasında söz cenazeler
den, söylenmek istenen son sözlerden ve arkamızda bırakmak
isteyeceğimiz şeylerden açıldı ve geç saatlere kadar konuştuk.
Ortopedist dostumuz bu konuda da en kararlı olandı. Çoktan
bir internet sitesi ve hayatına ait video parçalarını, fotoğrafları
nı, yaptığı işlerin öyküsünü derlediği bir de CD hazırlamıştı. Şu
anda çocuklarının onun kim olduğundan haberleri yoktu ama
öldükten sonra bilgisayarlarının başına oturup babalarıyla ilgili
bilgileri indirebilirlerdi.

Sonra söz, ölüm anında söylenenlere geldi ve ben son nefe
sinde yanlış düğmelenen ceketine takılan Giuseppe Verdi'nin
"Bir düğme fazla, bir düğme eksik," deyişini anımsadım.

Sonra sıra, söylemek istediklerimi yazmama gelince, aklıma
sadece şunlar geldi: "Bana bir elini uzatmış olan herkese teşek
kür ederim. Ve iki elini de uzatmış olan Angela'ya..."

Eğer biz yalnızca beden değilsek, öteki yönümüz iyi beslenmiyor, iyi sulanmıyor demektir. Duyularımız istedikleri her şeyi -sesler, kokular, görüntüler- sürekli yakalayabiliyorlarsa, -varsa- ruhumuz da acıkıyor ve susuyor olmalıdır.

Yine de -hepimiz bunu deneyimlediğimiz için biliriz- müthiş bir güzellik, bir sözcük, bir simgede bize aşina gelen bir şeyin yankısını duyarız ama ne olduğunu anımsayamayız. Kulak vermek istediğimiz bir sesin fısıldadığını işitiriz ama başka bir şey dikkatimizi kendine çeker. Gerçek mi? Bize dokunup geçer ama başımızı ona döndürmemeyi yeğleriz.

Yine *Mahabharata*'da bu karşılaşmayla ilgili güzel bir imge vardır. Adamın biri ormanda yürürken, bir örümcek ağının yüzüne değdiğini hisseder. İki seçeneği vardır; ya eliyle basit bir hareket yapıp onu çekecek ve yoluna devam edecek ya da durup bu örümcek ağının, gerçeğin merkezini inceleyecektir.

Hayatımızda pek çok kez bu gibi deneyimlerle karşılaşırız; görüngülerin ardında duran bir hayali hissederiz ama acelemiz olduğundan ona dikkatimizi vermeden herhangi bir hareket yapar, yolumuza devam ederiz.

Yoluma devam etmek mi? Nereye doğru? Zaten artık durup bakma zamanım gelmişti! Temelde benim tutumum buydu. Ama bu kadar açık, bu kadar belirgin değildi. En zoru, eski alışkanlıklardan sıyrılmak, her zamanki tepkilerimizden kurtulmaktır. En zoru; bildiklerimizden, olduğumuzdan... ya da olduğumuzu sandığımızdan, özgürleşmektir. Ve ben her zamanki içgüdüsel tepkilerimi, o yersiz kibrimi, kimi zaman kendimi beğenmişliği ve gerçekte bir kesinliğe sahip olmayan konularda kesinliğe sahip olduğum zannımı sergiliyorum.

Kuşku yok ki Amerika Birleşik Devletleri, benim eski Avrupa'nın bir üyesi olarak kaybettiğimi düşündüğüm canlılığa, seçenek zenginliğine, saflığa, tazeliğe, kendiliğindenliğe sahiptir. Ama karşımızdaki okyanus beni de yavaş yavaş yalın ve ilkel ola-

na yaklaştırmaktaydı.

Onu hep seyrediyordum. Özellikle ilk günlerde tartışmalara katılsam, ölüm konusunda olduğu gibi bunlardan yarar görsem de kendi kendime yalnız kalma fırsatını da kullanıyordum; bana pek derin görünmeyen, benim değil Amerikalıların işine yarayacağını düşündüğüm konular olduğu zaman entelektüel ve Avrupalı kendini beğenmişliğimle baş başa kalmayı yeğliyordum. Pek çok durumda Amerikalıların keşfettiği şeyin sıcak su olduğu izlenimine kapılıyordum ama belki de kendini beğenmiş ve küstah Avrupalı zihnime iyi gelen şey, onun buzunu eritmek için bu sıcak sudan bir yudum içmek oluyordu. İşte içimdeki savaş buydu; direniyordum; kendimi kapıp koyvermemeye uğraşıyordum.

Sand Tray yani "kum tepsisi" karşısında da tepkim bu oldu. Bize dağıtılan notlarda "kişinin, içsel dünyasının herhangi bir çehresini su yüzüne çıkarmaya yardımcı olan olağanüstü bir araç" diye yazıyordu. "Her çocuk kumla oynamayı bilir. Siz de oynayın. Bunu bir şey elde etmek ya da kanıtlamak için yapmayın. Bilinçaltınızın size yol göstermesine izin vererek, yalnızca oynayın!"

Grubumdan iki kadının bu oyundan pek heyecanla geri geldiklerini görmem, oyunun bana göre olmadığına karar vermeme yetti. Benimle aynı yaşta olan ve ruhuma bakmama yardım edecek hanımın gözetiminde kumla oynamaya gitmek düşüncesi iğrenç geliyordu bana. Gerçekte; yargılayan, yorumlayan, birkaç kitap karıştırmış olduğunu bilen zihnin önyargılarını üstümden atamıyordum. Hayatım boyunca asla ciddiye almamış olduğum bir şeylere katılmak için buralara kadar gelmiş olmam anlamsız görünüyordu gözüme.

"Çocukluğuma döneceğim ve kendimi bilinçaltıma bırakacağım," odaya adımımı attığım anda tam tersi oldu.

Oda kare biçiminde ve küçüktü. Tam ortada duran masanın üstünde içi mavi, dışı beyaz olan tahta bir tepsi, tepsinin dibinde

de ince bir kum katmanı vardı. Odanın duvarları boydan boya üstlerinde en acayip ve değişik şeylerin sıralandığı raflarla kaplıydı: Minik plastik figürler, kristaller, kuş tüyleri, demir parçaları, teller, mobilya kalıntıları, renkli küreler, kuru çiçekler, taşlar, maskeler, karton parçaları, oyun kâğıtları, eski çocuk ayakkabıları ve binlerce başka nesne. Tavandan sarkan büyük lamba, kum tepsisini, üzerinde bir şeylerin sergileneceği bir sahne gibi aydınlatıyordu.

Beni beklemekte olan nazik mi nazik hanıma kışkırtıcı bir ses tonuyla, "Burada ne yapabileceğimi tahmin etmem çok zor," dedim. "Buraya gelirken düşündüm de, en iyisi her şeyi olduğu gibi bırakmak olacak... Hem bunun da bir anlamı vardır herhalde, öyle değil mi?"

Tatlı bir gülümsemeyle, "Siz öyle hissediyorsanız, tamamdır. Bitirdiniz sayalım," dedi. Ne alınmış, ne kızmıştı. Bu sefer merak ettim. Benim gibi horozlarla elbette karşılaşmış olmalıydı; onun da ibiğini kaldırması, böyle sersemce sergilediğim egoma karşı koyabilmek için kendi egosunu şişirmesi beklenmezdi elbette. Durum hiç de gülünç değildi. Gülünç olan bendim.

Bunun üzerine oturdum ve ne yapmam gerektiğini bana anlatmasını istedim. Kadının çok tatlı bir tavrı vardı. Benimle konuşuyordu ama kendini geride tutmayı beceriyordu. Ona hayran oldum. Ortadan yok olabiliyordu. Vardı ama, varlığı üzerimde bir ağırlık yapmıyordu. O zaman, kendimi gerçekten bir kumsaldaymışım gibi hissettim ve dediklerini izledim. Gözlerimi kapattım, düşüncelere daldım ve ne yapacaklarına karar vermeleri için ellerimi serbest bıraktım; kumu "hissettim" ve sonra gözlerimi açtım ama hep "kendimi çocuk yüreğime emanet ederek" raflardan sepete koyacağım şeyleri seçtim; kırmızı kanatları olan bir melek, mavi bir mermer, kuartz bir piramit, eski bir kozalak, bir demet mor menekşe, minik bir pagoda, bir gökkuşağı ve bir kutu oyununun parçaları olan üç harf-piyonu aldım. Bir demet

tarot kartına bakarken, Meşaleler Bekçisi dikkatimi çekti. Tam onu da sepetteki öteki şeylere ekleyecektim ki, kadın şöyle dedi: "Bu durumda sana kartlara bakmadan bir tane seçtirmeliyim." Gözlerimi yumdum ve demetten bir kart seçtim: Bu, Meşaleler Bekçisi idi!

Sepetimdeki nesnelerin yarısından azını kullanarak yapıp bitirdiğim kompozisyon son derece basitti. Kumla, önce dağlar ve iki gölden oluşan bir manzara yaptım; birinin dibinde bir göz vardı, öteki ise mermer parçaları ile yapılmıştı. Tepsinin bir kenarından gökkuşağını taşırdım, ötekinden de menekşeleri. Manzaraya önce tek parmakla (ben) sonra iki parmakla (ben ve Angela) bir patika çizdim. Bir dağın zirvesine kuartz piramidi kondurdum, iki gölün arasına da anlamını bilmediğim; üzerine Gotik harfler kazınmış şekilleri dizdim. Tepsinin bir kenarına bütün kompozisyona hâkim olacak biçimde Meşaleler Bekçisi'ni dayadım. Tepsinin üçüncü köşesine bir mum koydum ve tahta kenara kibrit kutusunu dayadım; kutunun ağzı aralıktı, içinden bir kibrit çıkmıştı.

Kadın bana birkaç kez mumu yakmak isteyip istemediğimi sordu. Her seferinde hayır dedim. "Ateş yanmaya başlarsa, sönmek zorundadır. Oysa yanmazsa, yapılması gereken bir eylem olarak kalır ve bu da kendini zamandan kurtarır."

"Peki, bütün buna ne ad veriyorsunuz?"

"Sonsuzluk," demek geldi içimden.

"Peki şu tepedeki üç piyon, totem mi?" diye sordu.

"Hayır, mezar taşları."

"Hangisini seçtiğinizi gösterin bana."

"Şu ortadakini."

Gözlemcim iki kahve hazırlamıştı. Ortamızda kum tepsisi, karşılıklı oturuyorduk. O beni biraz daha konuşturdu, şu ya da buna ne anlam yüklediğimi sordu, bazı kitaplardan Meşaleler Bekçisi'nin anlamını okudu. Sonra bir on dakika kadar o konuş

ti; benim kanserle ilişkimden, ruhsallık arayışımdan söz etti. Bütün bunları, banal ve pek Kaliforniya işi bulabilirdim. Ama onun konuşması sahip olduğumu bilmediğim bir telime dokundu ve oradan bir ses çıktı. Kumda bıraktığım "izleri" yorumlamasını dinlerken, boğazıma bir yumru geldi dayandı; ona teşekkür ederek kalktım ve kayalıklarda yürüyüşe çıktım.

Odama döndüğümde piyonların ve Meşaleler Bekçisi'nin anlamlarının yazılı olduğu kâğıtların fotokopilerini buldum. Gözlemcim, kâğıtları bana sevgi dolu bir not ekleyerek göndermişti. "Eğer Bekçi'yi seçtiysen, ilahî bir şifanın varlığı tarafından korunuyorsun ve kutsanıyorsun demektir. Ellerinde var olan ve ailen ve arkadaşların arasında gücü körüklemek için kullanabileceğin yeteneğin farkında ol..." diyordu tarot kitabındaki sayfa. Yabancı harfler içinse şöyle yazıyordu: "Senin seçtiğin harf, hem sonu hem de bireysel dönüşümün başlangıcını işaret eder. Onu seçmiş olman, hayatını şimdiye dek yaşadığın tarzda sürdürmenin sonuna gelmiş olduğun anlamına gelir. Bırak o ölsün ki yaşam enerjisi özgürlüğüne kavuşsun ve yepyeni bir doğuma geçebilsin... Bir kayıpmış gibi görünecek olan yepyeni bir fırsata hazırlıklı ol... Sular derinleşince yüzmeye başla..."

Her şey duruma uygun görünüyordu. Ama artık herkesin kendi canının istediği biçimde okuduğu bu tip mesajlara alışmıştım. Eminim başka taş ve kart seçseydim, yorum yine aynı olurdu. Her şey bir yana, bu hanımı, kumlu tepsiyi ve bütün bunlar üstüne çene çalmayı sevmiştim. Bir şey öğrenmiş miydim? En azından daha az küstah olmayı, belki o sesi dinlemeyi, o tele dokunmayı, belki de pek çok sıkıntımızın nedeni olan ve bilinçaltında kendimize dayattığımız o anlamsız sınırlar içinde kalmaya çalışmak yerine kendimi salıvermem gerektiğini öğrenmiştim. Hepimiz hayatlarımızın çevresine bir çember çizer, bu çemberin sihirli olduğuna kendimizi inandırırız ve bu çemberden çıkmamak için elimizden geleni yaparız. Ne var ki kendimizi bunun

içinde sınırlandırılmış hissederiz ve mutsuz oluruz.

Çocukluğumuza neden geri dönmeyelim ki? Sınırların, ku kuların olmadığı, her şeyin merak edildiği o döneme! Bildiğimiz bildiğimizden emin olduğumuz hiçbir şeyin olmadığı o dönem!

Son akşam hepimiz büyük beyaz battaniyelere sarınarak okya nusa tepeden bakan güzel bir çayıra gittik ve günbatımını seyr rettik. Şiddetli bir rüzgâr estiği için birbirimize sokulmak zorun da kaldık. Çektirdiğimiz fotoğrafta da işte böyle çıktık. Bizden sonraki katılımcıların elleri arasında, çok iyi tanıdığım yorum larla dolaşacak olan fotoğraf bu oldu.

Beni dünyaya geri götürecek olan aktör-şoför Jerry geldiğin de, yanımda mor, pelüş bir kalp vardı; canım bu mekânı ve insan ları yeniden hissetmek istediğinde bu kalbe bakmam yetecekti. Şimdi onlardan ayrılmak üzereydim! Pelüş kalp hâlâ benimle ve onu rafta, kitaplarımın arasında gördüğümde yüzümde bir gü lümseme beliriyor.

Angela'nın pek sık Hindistan'a giden, *katak* dansı yapan Alman arkadaşı Amrit Stein bana yazdığı mektubunda, "Sana en uygun yoga öğretmeni San Francisco'da yaşıyor," demişti.

Artık koşu yapacak halim olmadığından bedenimin biraz alıştırma yapması için yoga iyi bir yöntem olabilirdi. Bir e-posta adresi, birkaç yazışma, *Commonweal* haftamın ertesine denk düşecek bir randevu ayarlama derken yine pek çok insan ve haber yumağına dolandım ama bir yoga öğretmeni arayışına girmemiş olsaydım, bunların hiçbiriyle tanışamamış olacaktım.

Doğru yönde bir adım atmak yeterli oluyor ve gerisi kendiliğinden geliyor. Ya da neredeyse öyle oluyor diyelim. Yoga hayatımın bir parçası haline gelmedi, ama Tanrım, bir sabah saat on buçukta San Francisco'nun temiz mahallelerinden biri olan Avenues'ta verdiğim randevunun ardından neler yaşayacağımı bilmem olanaksızdı. Avenues ise ortada insan görünmeyen, bütün evlerin beyaz ve açık mavi boyandığı ama yine de bir ömür burada yaşama düşüncesinin bana bir karabasan gibi geldiği mahallelerden biriydi.

Kapıyı çaldım. Açıldı.

Kapıyı açan kel kafalı, altmışlarında gösteren, gri bir tişört, siyah bir şort giymiş olan adam "Tiziano" dedi. Her ne kadar gülümsese de, içinde derin bir hüzün olduğunu hissettiğim bu adam ilk anda hoşuma gitti. Temiz, güzel bir yüzü, zayıf bir bedeni, geniş omuzları vardı. Sadece bacakları bana fazla sıska ve dengesiz

göründü; şöyle düşündüm: "Ev sağlam, temelleri çürük." Daraçık bir merdivenden tırmandık. Her şey düzenli ve güven vericiydi. Bir aynanın kenarına sıkıştırılmış Sai Baba fotoğrafı dışında "Ermiş kişiler", özellikle de multi-milyarder olanları bende kuşku uyandırırlar; paylaşamadığım körlükleri yüzünden onların müritlerine karşı da büyük bir üzüntü duyarım.

Öğretmenim, yoktan Rolex saat bile var ettiği, pek çok mucize yarattığı anlatılan bu Puttaparthi'li ermişin bir müridiyse, onun güvenilirliğini bu inançla test ediyormuş gibi görünmemek için bir şey sormadım. Bunun yerine onu kendisi hakkında konuştu turdum, o da pek çok kişi gibi bunu memnuniyetle yaptı.

Ramananda, Hintliydi, ama babasının göçmen olarak gittiği ve öğretmenlik yaptığı Afrika'da Darüs-Selam'da doğmuştu. Ilk yoga derslerini de veren babası onu, çocukluğundan başlayarak yüzyıllardır bir Hintliyi Hintli yapan değerlerle besleyerek bü yütmüştü. Bunu da en denenmiş yöntemle yapmıştı; oğluna ev bere *Bhagavad Gita** okur ve ondan elindeki kitaptan doğru oku yup okumadığını denetlemesini isterdi. Ramananda, babasını düzeltebilmek için metni son derece dikkatli bir biçimde izley izleye sonunda kendi de bu ilahî şiirin her satırını ezberlemişti.

Afrika'nın değişik Hint yerleşimlerinde görev yapan babasının peşinden dolaşan Ramananda, V. S. Naipul'un *Nehrin Dönemeci* adlı kitabında anlattığı dünyada büyümüş, sonra mühendislik okumak üzere İngiltere'ye gitmişti. Günün birinde üniversitesi ne ünlü yogi B. K. S. İyengar gelmiş; Ramananda onun öğrencisi olmuştu. Ramananda, İyengar'a hayrandı; ondan bir dâhi gibi söz ediyordu ama ona Hindistan'da bir evim olduğunu, İyen

* *Bhagavad Gita*, büyük Hint destanı *Mahabharata*'nın bir bölümüdür ve Ku rukshetra Savaşı'ndan hemen önce yaşananları anlatır. *Bhagavad Gita* bü yük bir olasılıkla efsanevî olan Vyasa tarafından yazılmıştır ve en azından bildiğimiz yorumu İ.Ö. 5. yüzyılda ortaya çıkmıştır. *Gita*'nın on sekiz bölü mü, savaşçı Arjuna ve görünürde onun arabacısı ama aslında Tanrı'nın bü bedenlenişi olan Krişna arasındaki sürekli bir diyalogdan oluşur.

gur da ülkenin güneyinde yaşadığına göre ondan ders almamı öğütleyip öğütlemeyeceğini sorduğumda bana etkileyici bir yanıt verdi: "Yoga öğrenmek istiyorsan, gülümseyen birinden ders almanı öneririm."

Öğretmen ve öğrenci arasındaki zor ilişkiden, öğrencinin gurusuna tam bağlılık göstermesi beklenen Hindistan'da bu ilişkinin daha da karmaşık bir hal aldığından söz ettik. Bu bana tehlikeli görünüyordu, çünkü -bunu söylerken Sai Baba'yı düşünüyordum- öğrencilerinin mutlak saygısıyla başı dönen bazı öğretmenlerin sonunda kendilerini tanrısal bir varlık olarak görmeye başladıklarını, öğrencilerin de bu oyunun bir parçası haline geldiklerini düşünüyordum.

O da benimle aynı düşüncedeydi. Gurunun önce öğrencisini omuzlarından tutup ilk adımlarını atana dek ona güven vermesinin ama sonradan kendi yoluna giderken özgür bırakmasının yararlı olacağını biliyordu. "Zaten önemli olan guru değil, yöntemdir," dedi.

Ona göre İyengar yöntemi en iyisiydi. Onun öğretmeni ile ilişkisi mükemmel olmamıştı ve şimdi kendinin öğretmenlik yapması onu huzursuz ediyordu. Öğretmen olduğu için -hele de Amerika'da- öğrencileri ona inanç ve özveriyle yaklaşıyorlar; ama birkaç ay -genellikle altı ay- sonra gerilimler başlıyor; herkes en sevilen öğrenci olma peşine düşüyordu. "Çünkü yoga," dedi, -benim her türlü yanılsamamı yok etmek istercesine- "insanları daha iyi kılmaz. Yalnızca herkesin kişiliğini görünür hale getirir. Eğer hırsızsan, yoga senin bütün hırsızlık niteliklerini mükemmelleştirir; eğer doğanda kıskançlık varsa, yogayla daha da kıskanç olur çıkarsın".

Hiçbir şeyi abartmıyordu. Bu noktada, Sai Baba'nın resmini göstererek onun müritlerinden biri olup olmadığını sormam kolay oldu. Kesinlikle öyle olmadığı konusunda bana güvence verdi. Onu, geçen günlerin birinde Puttaparthi'ye gitmiş olan öğrenci-

lerinden biri hediye getirmişti. Eğer bir gurusu olduğunu söyle mesi gerekiyorsa; bu kişi, Hindistan'ın kadim dinsel felsefesi olan *Vedanta*'nın öğretmenlerinden Swami Dayananda Saraswati idi. Onun Birleşik Devletler'de de bir *aşramı* vardı ve Ramananda se nede bir kez yoga dersleri vermek için oraya gidiyordu.

Ramananda hoşuma gidiyordu. Bir şeye inanmam için uğraş mıyordu; yoganın hastalıkları iyileştirdiği, yükselmek ya da gö rünmez olmak gibi sihirli güçlere kapı açtığı gibi iddiaları yoktu. oysa daha ellili yıllarda bile yoga yapanlar bunlara inanırlardı Ramananda, tutarlılığa, irade gücüne inanıyordu ve bu bakım dan da bana çok uygun bir öğretmendi. Beni ona sürükleyenin ne olduğunu anlattım.

"Kanser mi? Korkuyor musun?"

Korkmadığımı söyledim.

"Hepimiz ölüyoruz. Söz konusu olan, yolculuğun tadını çıkar tabilmektir," yorumunu yaptı. "Bu yürüyüş sırasında hem beden hem de ruhu formda tutmakta yoganın büyük yararı olur." Sonra konuyu hafifletmek istercesine bana, derslerine başlamak için kullandığı öyküyü anlattı.

Adamın biri dişçiye gider. Dişçi onun harika dişleri olduğunu görür ama çikolata yediğini öğrenir. "Yüz yıl daha sağlıklı dişlere sahip olmak istiyorsan, çikolata yemeyi kesmelisin."

"Hemen kesiyorum," der hasta. Cebinden bir parça çikolata çıkartır ve atar.

"Aferin. Dişlerin yüz yıl daha sağlıklı kalacak," der dişçi.

Kapıdan çıktığı anda adama bir kamyon çarpar. Ölmeden önceki son anında, iki davranıştan birini sergileyecektir: "Hayatımın son çikolatasını yememe engel olan dişçiye lanet olsun!" Ya da: "Neyse ki ölmeden önce her zaman yapmak istediğim bir şeyi başardım: Çikolata yemekten vazgeçtim."

Ramananda ekledi:

"Hayatımız boyunca pek çok işimiz ters gidebilir ve genellikle

de öyle olur." Kendinden söz ettiği izlenimine kapıldım.

Derslere ertesi gün başlamaya karar verdik. Bu arada Ramananda beni yemeğe ve sonra da çaya alıkoyunca, çevresindeki bazı insanları ve bu arada hastası olan yaşlı bir Hintliyi tanıma fırsatım da oldu. Yaşlı adam bir otomobil kazasından sonra yarı yarıya felçli kalmıştı ve Ramananda onu yeniden yürütebilmeye çalışıyordu.

Zavallıcığın sol bacağını güçlükle sürüklemesini ve sol kolunun cansızca sallandığını görünce, "Bu mümkün mü?" diye sordum.

"Elbette. Her şey, zihni mümkün olduğuna inandırmakta," diyen Ramananda ona yaptırdığı çalışmayı izlememi istedi.

Ramananda son derece katı, neredeyse acımasızdı. O ıstırap çeken adamı, küçük adımlar atmaya, sağ elini sol ayağıyla -ve tam tersi- aynı anda öne atarken bedenini dengede tutmaya zorluyor, zorluyordu.

Sonra bana İyengar'ın, ölüm döşeğindeki bir arkadaşına verdiği söz üzerine onun yirmi yaşındaki kriket oyuncusu oğlunu nasıl yeniden yürüttüğünü anlattı. O delikanlı da bir kaza geçirmişti ve tekerlekli iskemleye mahkûm olmuştu. İyengar ona yardımcı olan Ramananda ile birlikte çocuğu ayakta durmaya zorlamış, sonra arkasına geçmiş, elindeki sopayı çocuğun sırtına dayamış, ona hakaretler ederek, bağırarak, tehditler savurarak itmeye başlamıştı. Ramananda ve etrafındaki öteki kişiler öğretmenin delirdiğini düşünürlerken, o, çocuğu dürtüklemiş, iteklemiş ve sonunda delikanlı küçük adımlarla odayı boydan boya yürümüştü.

Büyük öğretmen, "Sözümü tuttum," demiş, çekip gitmişti.

"Her şey, zihni onu koşullandıran bilimsel gerçekliklerin köleliğinden kurtarmakta yatar," diye açıkladı Ramananda. Ona kalırsa, bu yaşlı adamın bastonsuz yürüyebilmesi için birkaç ay yeterliydi.

Birlikte geçirdiğimiz bu gün, son derece yararlı olmuştu. Ben Ra mananda hakkında -sevmiştim ama hüznü bana ağır geliyordu- fi kir edinmiştim, o da benim hakkımda... Bu iyi bir karar olmuştu çünkü ertesi gün ilk ders için karşısına dikildiğimde bana çok gen gin olduğumu, fazla yargıladığımı ve kafamın içinin daima karışık olduğunu söyledi; bunlar, yogaya başlamak için en kötü koşullardı.

Bravo. Peki ne yapacaktım?

Her şeyden önce, her dersin başlangıcında yapmam gereken bir rahatlama alıştırmasını öğrenmeliydim. Sırt üstü yere yat tım, gözlerimi yumdum, avuçlarımı göğe çevirdim. "Tanrı bazen gökyüzünden küçük altın zerrecikleri serper; ellerin açık olsun ki, bunları kaçırma," dedi ve ne zaman alıştırma yapmak ya da yalnızca bulutları seyretmek için yere uzansam aklıma hep bu altın zerrecikler geldi.

Ramananda'nın bana gevşememem için öğrettikleri, benim iyi leşmeme yaptığı en büyük katkı oldu.

"Yere uzan, zihnini meşgul eden her şeyi boşalt, kaslarını gev şet, bütün düğümleri çöz. Derin derin nefes al. Kendi nefesini dinle, onu kollarının, ellerinin, bacaklarının içinde izle; nefesinin nasıl temizlediğini, arındırdığını, sağlık yaydığını hisset. Soluğunun sal olmayan her şeyi süpürüp attığını hayal et. Bırak bedenin olduğu gibi zemine gömülsün; bütün organlarını serbest bırak, böbrekle rinin yere yattıklarını, derinin kalçalarında kemiklerinden ayrıldı ğını düşün ve gözünün iç köşesinde derin bir neşenin doğmasına izin ver. Kendini koyver. Toprak Ana'nın dizlerine uzanmışsın. Ev renin mekânında, bir şey yapmadan, bir şey düşünmeden öylece kal. Yapmayı başaramadığın bir şey yüzünden boğazına takılıp ka lan o yumruyu çöz. Yavaş yavaş yumuşat onu. Kimse seni anlama sa da mutlusun. Bütün enerjinle bedeninde yer tutmuş ama bede nine ait olmayan her şeyi salıverecek olan sensin; haydi, haydi."

Zihnimin bir bölümü hâlâ düşünmekten ve yargılamaktan vazgeçmese de, bu şekilde geçirdiğim on beş dakikadan sonra

Ramananda, bana bazı *asana*ları öğretmeye başladı. Öğrendiğim bu yoga hareketleri söylediğine göre, öncelikle fıtığıma iyi gelecek olanlardı. Az sonra kendimi tavandan sarkan bir kemere, baş aşağı asılı olarak buldum; sonra da duvara dayanıp mum hareketi yaptım ve neredeyse düğüm olmuş olarak bir iskemlede oturdum.

Ramananda'nın hayran olduğu bu İyengar yönteminin bana uygun olmadığını fark etmem uzun sürmedi. Ramananda'nın anlattığına göre, İyengar'ın en büyük buluşu, yogaya yardımcı aletleri sokmak olmuştu. Bunun anlamı, *asana*ları yaparken kemerler, yastıklar, iskemleler, dayanacak tahta bloklar kullanmaktı. Benim aradığımın tam tersiydi bu yöntem. Bana öyle geliyordu ki yoga yapmak için insan sadece bedenine ve bir toprak parçasına gereksinim duymalıdır. Bu alet-edevat hoşuma gitmemişti.

Otuz yıldan daha fazla bir süre boyunca, her sabah birkaç kilometre koşmuştum ve bu benim meditasyon biçimim olmuştu. Yolculuklarımda çantama spor ayakkabılarımı, şortumu ve tişörtümü atardım ve nerede olursa olsun koşardım. Kuzey Kore'de, Pyongyang'da ben koşarken peşime takılan casuslar da parkın çevresinde beni otomobille izlemişlerdi.

Ben bunca araç gereçle, canımın çektiği yerde yoga yapamazdım. Demek ki bu bana uygun değildi. Gelmeden bir haftalık ders için anlaşmıştım. Bu nedenle kaldım. İyi ki kalmışım. Eğer o ilk saatten sonra kaçsaydım, sonradan başıma gelecek şeyleri kaçıracaktım ve her şey bambaşka bir yol izleyecekti.

O hafta yarı felçli adamın bazı anlamlı gelişmelerine tanık oldum, bu da benim için büyük bir çalkantı kaynağı olan zihnin aslında ne kadar büyük bir güce sahip olduğunu bir kez daha kanıtladı: Zihin, madde üstünde etki yapıyordu.

Yine o hafta içinde Ramananda bana yoga ve ses konusunda bir seminer yöneteceğini söyledi. Seminer, Pennsylvania'daki gurusunun *aşram*ında, Kalküta'dan gelen bir müzisyenin de katılımıyla yapılacaktı. Bana anlattığına göre, Ramananda, *asana*-

lar ve klasik Hint müziği bileşiminin yaratacağı olası şifa etkilerini incelemek istiyordu. Konu ilgimi çekmişti, ama asıl ilgimi çeken, *Vedanta* uzmanı Swami Dayananda ile tanışmaktı, çünkü Delhi'de yaşadığım yıllar boyunca yakalayamadığım Hint felsefesine ait bir şeyler öğrenebilirdim.

Seminer birkaç hafta sonra yapılacaktı. Hiç tereddüt etmeden, Ramananda'ya beni de kaydetmesini söyledim.

San Fransisco'dan ayrıldım ve tamircilerimle olan randevum için New York'a uçtum. Değişik incelemelerin sonuçlarını bir hafta sonra belli olacaktı. Sonsuzluk daha da uzatılmıştı. Üç ay sonra yeniden hastaneye gelmem söylendiğinde, bunun Pennsylvania'daki seminerin bitimine denk düştüğünü gördüm. Tarihler yerine oturmuştu.

Aradaki süreyi, dinlenmek, huzur içinde oturmak, yoga ve özellikle müzikle şifa konusunu okumakla değerlendirdim. *Müzikoterapi* de kadim bir uygulamaydı ve alternatif tedaviyle birlikte yeniden keşfedilmiş, moda olmaya başlamıştı. Birleşik Devletler'de elli kadar okul bunu öğretiyor, yüzlerce merkez migrenden oburluğa, kabızlığa kadar pek çok rahatsızlığı müzikle tedavi ettiklerini iddia ediyordu.

Müziğin kendi içinde engin ve gizemli bir gücü olduğu düşüncesi insanlık kadar eskiydi ve Tevrat da dahil olmak üzere, pek çok kutsal metin ve efsanede sesin her şeyin kaynağı olarak gösterilmesi bir rastlantı değildi. "Başlangıçta Söz vardı; Söz Allah'tı ve Söz Allah idi." Yuhanna İncil'i bu sözlerle başlıyordu.

Hintliler için ise bu büyülü ses OM* idi, o, bütün seslerin ilkiydi; bütün sesleri özetleyen ses, Yaradan Brahman'ın vücut bularak görünmeden önce, kendini ortaya koyduğu sestir. Modern bilim de evrenin bir sesle, Big Bang, yani büyük çarpışma ile

* Hintliler için OM, yani Aum şunlardan oluşur: A: Ağzını açan kişinin çıkardığı ilk ses; U: Kapanan dudakların sesi; M: Kapalı ağızdaki yankı. Bundan ortaya çıkan AUM, Om, Amin sözcüğünün kökenini oluşturur.

oluştuğunu kabul eder.

Sesin ilahî bir doğası olması varsayımı pek çok antik uygarlıkta, insanın, sesin tanrılarla iletişim kurmaya yaradığını düşünmesine yol açmıştır; çanlar, çıngıraklar, davullar, gonglar bugün hâlâ pek çok dinin töreninde kullanılır; şamanlar, ruhlarla temas kurmak için deniz kabukları ve boynuzlardan yararlanırlar.

Değişik ulusların kültürlerinde birbirini andıran pek çok efsane vardır ve bunlarda, gücünü yönetebilmeyi bilenin elinde sesin bir insanı öldürmeye ya da diriltmeye yarayacağı anlatılır; kontrol edilebilirse ses yağmur yağdırır, ateş fırtınası çıkartır, yoktan imgeler yaratır, maddeyi yok eder (Jerico duvarlarında olduğu gibi).

Kadim Çin'de müziğe atfedilen bir güç de onun toprağı bereketli kılacağı, bir insanın karakterini değiştirebileceğiydi. Antik Mısır'da ise müzik, doğum yapan kadının ağrılarını hafifletmekte kullanılıyordu. Benzeri yazılara Arap metinlerinde de rastlanır. Yine bilindiği üzere, Hipokrat, Kos Adası'nda uyguladığı tedavilerde müziği sık sık kullanıyordu.

Sesin tedavi etkisi olduğu kuramı, başlangıçta mistik sezgilerin bir ürünüydü, ama günümüzde bilim de bunu bir biçimde onaylamaktadır. Bu varsayımlara göre, her canlı ve her nesne daimi bir devinimin parçası olduğu için (eskilerin deyişiyle "sürekli dans halinde"), şu ya da bu varlığın doğasını yansıtan bir ses yayar. Bu sesteki her düzensizlik, her uyumsuzluk hastalık nedenidir. Hastalık, insanın özgün armonisinin dengeye kavuşmasıyla tedavi edilebilir; bu da, gerekli ses benzerliğini üretecek "doğru" sesin yardımı ile gerçekleşir.

Çılgınlık mı? Belki de hayır. Müziğin bizim ruhsal hallerimizde yarattığı etkiyi düşündüğümde; savaş alanında yürüyüşe geçen askerlerin marşlarla nasıl coştuklarını, ya da aşk şarkılarının bizi nasıl gevşettiğini hatırlarım ve müziğin bizim duygusal düzeyimizin ötesine geçebildiğini hayal etmek hiç de zor olmaz.

Muhtemelen bu müzik, bedenimizin gerçekten içine giriyor, hücreleri doğru bir ritimle titreştirmeyi başarıyordur.

İşte bu bilgilerden yararlanan bazı çağdaş Hint müzisyenleri, hangi *raga*, yani klasik müzik yapısının, hangi hastalığı tedavi etmekte işe yaradığını araştırıyorlar. Anoreksiden romatizma ağrılarına kadar uzanan değişik patolojik rahatsızlıkların tedavisi için hangi uygulamaların yapılacağı şimdiden belirlenmiş durumda. Söz gelişi, uykusuzluk hastalığının nasıl geçirileceğini *Omkarnath Thakur* çok iyi biliyordu ve Roma'yı ziyareti sırasında, uykusuzluk çeken Mussolini'yi müziği ile düzenli olarak ve bir bebek gibi uyutabilmesiyle ün kazanmıştı.

İlk başlangıcından beri, yani *rişi*lerin döneminden bu yana yoga, sesin büyük öneminin farkındaydı ve bedenin aşkın hale geçmesi, bireyin Mutlak ile Bir olması, Nada Yoga, yani Ses Yoga'sı ile sağlanabiliyordu. Bilinci ile Tanrı düşüncesinin söze dönüştüğü, yani ses ve yaratmanın bir olduğu âna yükselebilen yogi, fiziksel değil ama ruhun içsel kulaklarıyla tanrısal sesi işitebilir ve o aşkın gerçeklikle birleşebilir; bu da onun uygulamasının son amacıdır.

Yoga felsefesi, Ramananda'nın bana öğretmeye çalıştığı kıvrılıp bükülmelerden çok daha ilginçti. Pennsylvania'daki seminerin bütün bunları nasıl sunacağını ve bana ne gibi yararlar sağlayabileceğini gerçekten merak ediyordum.

Gittiğim yer, bana hemen Leopold'u ve onunla Amerikan toprakları konusunda yaptığımız konuşmaları anımsattı. Pek Amerikalı Pennsylvania ovasında, iki otoyolun kavşağındaki bir çam korusu içindeydim ve karşımda bir Hint tapınağı duruyordu. Çevresinde de iş yapamamış bir otelden geriye kalan ve *aşrama* dönüştürülmüş iki sıra bungalov vardı. Dışında gezgin bir bit pazarının kurulmuş olduğu çitlerin ortasındaki *aşram*da bir yoga seminerı başlamak üzereydi.

Yoga: Hindistan'ın en kadim, içine sızması en zor ezoterik doktrinlerinden, en büyük sırlarından biri; çetin sınamalarla, değişik başlangıç törenleriyle ulaşılan, ancak hak edenin varabildiği bir nokta. Daha otuzlu yıllarda, Avrupalı bir gezgin, Benares'te yaşayan büyük bir yogiye gidip kendisine ders vermesi için yalvardığında aldığı yanıt şu olmuştu: "Siz Batılılara yoga öğretmek mi? Asla! Siz bunu eninde sonunda ticarete çevirirsiniz!"

Seminere, büyük çoğunluğu kadınlardan oluşan elli kadar kişi katılıyordu. Herkes birbirini tanıyordu. Ben aralarında tek yabancıydım. Hepsi yıllar içinde Ramananda'nın öğrencisi olmuştu ve her biri şimdi öğretmenlik yapmakta, Amerika'nın herhangi bir yerinde yoga okulu açarak "ticaret yapmaktaydı!" Hepsi *asana*ları uygulamakta; İyengar'a özgü araç gereci kullanmakta son derece becerikliydi. Bunca deneyimli yoga uygulayıcısıyla bir arada hiç bulunmamıştım, ama bu deneyim de önyargılarımda ne kadar haklı olduğumu bana bir kez daha göstermişti. Çevreme bakıyordum ve tek bir huzurlu yüz, tek bir güzel gülümseyişli insan, dinginlik saçan birini göremiyordum. Herkes kendini yoga uygulamalarına vermişti, kıvrılıp bükülmelerini mükemmelleştirmeye uğraşıyordu, ama ortaya çıkan sonuç pek çok yalnızlık ve hüzün hâlesi; pek çok çukur gözlü, sıska ve solgun kadındı. Yerine oturmayan bir şeyler vardı, ama ne olduğunu anlayamıyordum.

Elbette, birkaç bin yıl önce, yoganın içine doğmuş olduğu Hint kültürü ile yoganın şimdilerde yedirilmeye uğraşıldığı modern toplumumuz arasında büyük fark vardı. İlki; insanda en maddi olmayanı, yani zihni denetim altına almak için uğraşmıştı. Bizleri ise tam tersi ilgilendiriyor: bilim ve teknoloji aracılığıyla maddenin denetimi. Sözcük anlamı olarak "birleşme" demek olan yoga, insanı, evrenin geri kalanından kopuk, bireysel bir varlık olma sancısından kurtarmayı ve onu Tanrı ile birleştirmeyi amaçlıyordu. Ama bu ince varoluş, bireysellik ve ayrılık ilkesiyle yönetilen toplumumuzda kendine nasıl bir yer bulabilirdi? Belki de sadece

bunu denemek bile çevremde tanık olduğum çatışmalara, şizof reniye ve hüzne neden oluyordu.

Ama hiçbir şey bütünüyle olumsuz değildir. Beni sevindiren olay, akşam yaşandı; Ramananda, konferans salonunda toplanan katılımcılara ufak tefek, zayıf, beyaz *kurta pijama*sını giymiş müzisyen partnerini, Mukesh Desai'yi tanıttı. Desai, bir yükseltinin üzerinde yassı bir akordeon önünde oturuyordu ve sağında, iki küçük davul olan *tabla* ile ona eşlik eden bir genç duruyordu. Bizim için onun müziğini dinlemenin bir ırmaktan su içmeye benzeyeceğini söyleyerek kendini tanıttı; istediğimiz kadarını alabilir, doyduğumuz zaman geri kalanını akmaya bırakabilirdik.

Hâlâ akordeonunu *tabla* ile akort etmeye uğraşırken, "Ben o mak kenarında su satıyorum," dedi gülerek. Yoksa çoktan çalmaya başlamış mıydı? Çünkü o duyduğum müzik iki saat boyunca hiç kesilmedi; sanki ne başı, ne de sonu vardı. Sadece akıp gidiyordu, tıpkı su gibi, hayat gibi akıyordu. Mukesh Desai'nin müziğinin sözlerinin bir anlamı yoktu, genellikle bizim do, re, mi, fa, sol notalarımıza denk düşen seslerdi ama binlerce dalgaya binlerce renge bürünen sesi bütün salonu hayatla dolduruyor, her birimizin göğsüne doluyordu. O, Mukesh Desai, müzik aletinin ta kendisiydi ve ağzından dökülenler *asana*lara uyumlayacağımız o büyülü sesti. O akşamın sonunda, herhangi bir biçimde yükselmiştik!

O akşamı izleyen günlerde, Mukesh Desai, her öğleden sonra spor salonumuza geldi ve Ramananda herkesin aldığı pozisyondan hoşnut olunca -benim mükemmel olmam beklenmiyordu- o ragalarını çaldı. Ben o notaların bedenime girdiklerine, hücrelerime vardıklarına, onları herhangi bir biçimde titreştirdiklerine ve bu yüzden artık çılgınca çoğalmayacaklarına emindim. Bu, sesin etkisi miydi, yoksa zihnin mi?

Ramananda başarılıydı. *Asana*lar ve müzik arasındaki bu ilişkiye mantıklı bir açıklama getirmeye çalışmadı ya da bazı ki

taplarda olduğu gibi, mistik terimlerle anlatma yoluna gitmedi. Onda her şey çok daha sezgiseldi. Deneyimi sayesinde bedenlerimizi "hissediyordu" ve müziğin üzerimizde herhangi bir etki bıraktığını biliyordu. Geçmişte yaşanmış ve şimdi moda olmuş değişik uygulamalara tanık olmuştu, yine de elli kadar öğrencisi de yeni ve kişisel bir deneyim peşindeydi.

Uygulama bende etkisini gösterdi. Son günlerin birinde, bedensel kıvrılıp bükülmeler, araç gereç kullanımlarından sonra, *pranayama,* yani nefesin denetimi çalışması sırasında hareketsiz bir biçimde uzanırken, Mukesh'in yumuşak sesinin dalgalanışlarının her bir gözeneğimden girdiğini, bütün bedenimin şimdiye dek hiçbir konserde deneyimlemediğim bir biçimde müthiş bir mutlulukla dolup taştığını hissettim.

İçimde uyumakta olan bir güç, bana tedavi edici gibi görünen müzikle mi uyandırılmıştı, yoksa zihnim bu seslerde bir güç olduğunu ve madde üzerinde etki yapabildiğimi mi hissettiriyordu? İkisi arasında hiçbir fark yoktu ki! Bu olayı başlı başına şaşırtıcı buluyordum ve getirilecek bir açıklama hiçbir şey eklemeyecekti.

Öteki sürpriz ise Swami idi. Yetmiş yaşını geçkin, uzun boylu, zayıf, hafifçe öne eğik duran, turuncu renkli tuniğine sarınmış Swami, haftanın ortasında aramıza katıldı ama daha ilk "günbatımı konuşması" ile bütün seminere yepyeni bir boyut kazandırdı. Eğitimliydi, zekiydi, çok uyanıktı ama bunu kanıtlamaya hiç ihtiyaç duymuyordu. Dingindi.

Sözlerine, "Ruhsal arayış bilginin arayışıdır ve peşinden koşmaya değecek tek bilgi de insanın kendine ait olandır," diyerek başladı. "Bizler bildiğimizi sanıyoruz, ama sadece gördüğümüzü, duyduğumuzu, duyularımızla hissettiğimizi biliyoruz. Aslında bize gerçeklik olarak görünen hiçbir şey gerçek değildir. Madde yoktur; sadece bize varmış gibi görünür."

Kimlere konuştuğunun farkındaydı ve kısa bir süre sonra alaycı bir dille bizi oraya toplayan konuya geçti.

"Yoga mı? Elbette bedene yararı vardır," dedi. "Ayrıca başkalarından yardım istemeden eğilip yerdeki yaprağı alabilmek insanı memnun eder. Ama yoganın hedefi, beden değildir. Yoga, zihnin denetimi, zihin ve beden arasındaki birlik anlamına gelir. Beden otomobil gibi bir taşıma aracıdır. Ulaşılacak noktaya varabilmek için ona iyi bakılması gereklidir. Bütün hata, araçla amacı birbirine karıştırmaktır."

Yoganın günümüzde aldığı hal ve onu uygulayanların tavrı karşısında huzursuz olduğu belliydi. Batılının iyelik kavramına takıntılı bir biçimde yaklaşması, her şeyi "ben" ve "benim" terimleriyle açıklamasını gündeme getirerek, bunu ortaya koydu. Olayları anlaşılır kılmak için eğlenceli bir yol izliyordu.

"Sizler şöyle dersiniz: Bu apartman dairesi benimdir. Ama iyi bakarsanız, onun zemini, alt kattaki insanların tavanı, duvarı da yan dairedekilerin duvarıdır. Aslında hiçbir şey tam olarak sizin değildir. Kesinlikle hiçbir şey... bedeniniz bile. Bedeniniz üzerinde hak iddia edecek o kadar çok kişi vardır ki; anneniz, babanız, evlilik yemininiz yüzünden eşiniz, bir yurttaş olarak ona karşı sorumluluklarınızın olduğu devletiniz, ayağınızın altındaki toprak, sizi ısıtan ateş, su, yediğiniz sebzeler. Hepsi şöyle diyebilirler: Bu beden benimdir... Siz, hiçbir şeye sahip değilsiniz. Hattâ bildiğinizi sandığınız şeyler bile sizin değildir. Onlar size kitaplar ya da öğretmenleriniz tarafından aktarılmıştır. Oysa siz hâlâ 'Bu benim bedenim' demeyi sürdürürsünüz. Bedenin size ait olduğuna o kadar inanırsınız ki, kendinizi onunla bütünleştirirsiniz. 'Ben' dediğinde bedeni düşünürsünüz. Ama eğer 'ben' bedenden söz eden kişiyse, o beden olamaz. Nesne-beden'i gözlemleyen özne beden olamaz."

Sonra şunları anlattı: "Yoga, insanın her an kendinin bilincinde; her davranışının, her düşüncesinin farkındalığında olması anlamına gelir." Kendi hayatının her anına dikkat etmeyen kişi

nın sonunun, harika taklitlerle anlattığı masaldaki adamın sonuna benzeyeceğini söyledi.

Adamın biri, tek bir dokunuşla demiri altına çeviren bir taş olduğunu öğrenir. Bunu bulmaya karar verir. Beline demir bir zincir bağlar ve yola koyulur. Yerde gördüğü her taşı alır, zincire değdirir. Demir, yine demir kalınca, adam taşı yere atar. Bir başkasını alır, zincire değdirir, demir değişmez, taşı atar. Bir tane daha alır, yine dener, yine olmaz, tekrar atar... Böyle böyle adam haftalar, aylar boyunca yürür, yürür, yürür... Günün birinde bir çocuk onu durdurur ve şöyle der: "Hey ihtiyar, bu güzel altın zinciri nereden buldun?"

Adam belindeki zincire bakar. Gerçekten de altın olmuştur! Ama yerden alıp denediği ve sonra attığı binlerce, binlerce taştan hangisi yapmıştır bunu?

Swami, Batılı, özellikle de Amerikalı değer yargıları konusunda çok eleştireldi. Batı'da her şeyin yararlı olması gerekliliği taşıdığını, yararlı ile değerlinin eşanlamda tutulduğunu söylüyordu.

"Bu, yüksekte uçan ama bakışlarını hep pençeleriyle parayacağı bir şeyler aradığı için yerde tutan akbabanın zihniyetidir." Temelde, sürekli yogayı anlatıyordu ve bu uygulamanın aslında *asana*lardan ve *pranayama* çalışmasından çok daha derin bir anlamı olduğunu anlamamızı istiyordu. Bu ikisi, bir yoginin uyguladığı disiplinin sekiz basamağından sadece ikisiydi ve katılımcıların ciddiyetine meydan okumak istercesine bize öteki altı basamağı da anlattı. Şiddetten uzak durma, dürüstlük, hırsızlıktan kaçınma, cinsel enerji denetimi, maddesel değerler biriktirmekten vazgeçme, konsantrasyon ve meditasyon. Bütün bunların bileşimi yogayı oluşturuyordu.

"Yoga bir araçtır, insanın sınırlı özünü, Sınırsız Varlık ile birleştirmesidir. Yürüyüş, içsel bir yürüyüştür. Amaç bir mükemmellik haline ulaşmaktır, ama bu asla fiziksel olmayan bir mükemmellik-tir: Yoga şu ya da bu patolojik koşulu tedavi etmeye değil, dünyanın

maddi acılarından sıyrılmaya yöneliktir. Bu acılar, ben'in özünden kopması, duyular ve duyu nesneleri üzerinde yoğunlaşmasıyla ortaya çıkar. Bu nedenle yoga, ben'in Mutlak ile birleşmesini hedefler. Bu da her şeyi tedavi eder, kişiyi her şeyden arındırır."

Seminere katılan yoga uygulayıcılarının bu bakış açısıyla pek ilgilendiklerini sanmıyordum, çünkü bu onlar için bir meslek anlamına geliyordu. Yeni bir kursun reklamını yapabilmek, yeni öğrenciler edinebilmek için ne öğrenebilecekleriyle ilgileniyor gibiydiler. İçinde yaşadığımız dünya bunu gerektiriyordu çünkü. Onlar için bu seminer bir yatırım anlamını taşıyordu.

Benim içinse durum farklıydı. Ne olduğunu tam olarak bilemediğim bir şeylerin arayışındaydım ve bu adam kesinlikle başka bir gezegenden gelmiş gibiydi. Bir gün bize çocukluğunda annesinin onu pirinç tarlalarına yolladığını, çünkü kendisiyle konuşulan pirinçlerin çok daha çabuk geliştiklerini anlatmıştı. Bitkilerin, esintiyle hafifçe öne eğilerek ona yanıt verdiklerini anımsamak hâlâ hoşuna gidiyordu. Swami'nin bakış açısı, doğa ve evrenle bütünleşmişti.

Onun düşünce tarzı hakkında daha fazla şey bilmek istiyordum. Onunla buluşmak istedim. Yanıt, elle yazılmış bir not olarak geldi. Cumartesi sabahı kahvaltıdan sonra onu görmeye gidebilirdim.

Swami'nin bungalovu ötekiler gibi yapılmıştı ama bir tek onunki iki katlıydı. Oraya vardığımda merdivenin dibinde, yukarıya, onun yanına çıkmış kişilerin bıraktığı ayakkabı, terlik, sandalet yığınıyla karşılaştım. Gelenlerin büyük çoğunluğu Amerika'da yaşayan Hintlilerdi ve onun öğütlerini, kutsamasını, önerilerini almak ya da sadece karşısında oturup huşuyla seyretmek için buradaydılar. O, bir koltukta oturuyordu. Yerde, halının üstüne oturmuş kalabalık arasında bazı Batılılar da olduğunu gördüm.

Ben de bir kenara çekilip ona saygıyla yaklaşan, yere eğilen, ayaklarına dokunan, sonra onun "kutsallığıyla" yüklenmiş eli

ol alnına ya da göğsüne götüren insanları seyrettim. Pek çoğu, onunden geçerken onunla konuşuyordu. O ise dikkatliydi, dinliyor, yanıtlıyor, gülümsüyor, yanında duran sepetten bir armağan veriyordu: Bir üzüm tanesi, bir karamela, bir mandalina...

Derken kalktı, bana onu izlememi, ötekilere de beklemelerini işaret etti. İçinde yalnızca bir koltuk ve bir iskemle olan boş bir odaya girdik. Hangi iskemlenin bana ait olduğu belliydi ama yine de yere, ayaklarının dibine oturmayacağımı bilmek rahatlatıcıydı.

Çok zamanı olmadığını düşünerek kısa cümlelerle kim olduğumu ve orada hâlâ Batı materyalizmine direnen bir uygarlık olduğunu sanarak Hindistan'a yerleştiğimi, ama bu konuda kuşkularım olduğunu anlattım. Ülkesinin, pek çok kişinin inandığı gibi, gerçekten de bir kadim bilgelik kasası olup olmadığını ve bu özelliğini uzun zaman koruyup koruyamayacağını merak ettiğimi söyledim.

Söylediklerim çok ilgisini çekmişti. Ulusların gurusu niteliğiyle yüklü Hindistan efsanesinden, bunu bir yüzyıl önce Batı'ya yayan büyük mistik Vivekananda'dan konuştuk; sonra Hindistan'ın kısa süre önce patlatmış olduğu atom bombasından söz ettik. Ona yıllarca bu konuyla ilgilendiğim için artık politikadan bıktığımı söyledim. Şimdi Hindistan'da hâlâ var olabilecek ve dünyanın geri kalanının bundan yararlanabileceği değerlerle ilgilendiğimi dile getirdim.

Onun da kendine belirlediği ödevin aynen bu olduğunu söyledi. İşte bu nedenle *Vedanta*'yı, benim arayışı içinde olduğum bütün bilgeliğin kaynağını öğretiyordu. Hint ruhsallığının bir ulusa ya da ülkeye bağlı olmadığını; özgürlüğünü koruduğundan herkes için değerli olduğunu, çünkü Hıristiyanlık ve Müslümanlık örneğinde olduğu üzere, dinler gibi teolojinin kendisini boğmasına izin vermediğini ekledi.

Benim orada oluşuma şaşırmıştı, neden geldiğimi sordu. Kısaca olaylar örgüsünü anlattım: Ramananda, yoga, fıtık, kanser...

İşte bu sözcüğü duyar duymaz beni susturdu. Daha fazlasını öğrenmek istedi; kanser neredeydi, ne zaman çıkmıştı, hangi tedavi yapılmıştı? Zihniyle hesaplar yaptığını fark ettim; sonra her sene ilkbaharda, Hindistan'ın güneyinde Coimbatore yakınlarındaki Anaikatti tepelerinde bulunan *aşram*ında üç ay için *Vedanta* kursu verdiğini söyledi. İstersem, onunla çalışmaya gidebilirdim.

"Senin yaşında ve senin hayat deneyimine sahip bir kişi bundan büyük yarar sağlayabilir," dedi. "Sonra yardımcı olabilecek bir ayurveda doktoruyla tanıştırırım seni." Durdu ve yeniden düşündü. Bir kâğıt, kalem aldı. "Tam olarak doğum saatini, gününü, yılını söyle."

Tereddüt ettiğimi görünce ekledi: "Gerçek bir astrolog değilim, ama ruhsal astroloji ilgimi çeker."

"O nedir?" diye sordum.

Buna sevinmemiştim. *Bir Kâhin Bana Dedi ki* adlı kitabımda anlattığım yolculukla bu konuyu kapatmıştım. Her türlü kâhin ve astrologdan kaçıyordum ve her şeye yeniden başlamaya hiç niyetim yoktu.

Swami, "Bu, insanların ruhsal hazırlıklarını anlamak için iyi bir yöntemdir," dedi. "İyi niyet her zaman yeterli olmaz. Madem ki sen bu arayış yoluna koyulmuşsun, senin ruhsal burç haritana bir göz atmam fena olmaz."

Elbette bu bir tür sınavdı. Ramakrishna'nın da öğrenci seçiminde son derece titiz olduğunu duymuştum; Vivekananda bile onun eğitimine kabul edilmeden önce pek çok testten geçmişti. Gelenek buydu: Öğrenci adayı iyice inceleniyor, onun yürüme, yeme ve hattâ sindirme tarzına bile bakılıyordu. Ruhsal bir yatkınlığın ilahî işaretlerinin az ya da çok olduğu bedeninden de anlaşılabiliyordu.

Swami burçlara başvuruyordu, ama amaç aynıydı; öğretmenlik enerjisini benim için harcamasına değip değmeyeceğini öğrenmeliydi. Beni dikkate alıyor olması düşüncesi bile bir öğrenci

olarak beni eğlendiriyordu. Amma öğretici bir yola girmiştim! Peru'da lise okumuş; İngiltere'nin Leeds kentinde üniversiteye gitmiş, New York'ta Columbia Üniversitesi'nde eğitim almış olan ben, şimdi bir *aşrama* kabul edilmeye adaydım. Bu kez de astrolojik bir kabul sınavından geçiyordum.

Swami bir asistanını çağırdı ve ona doğumumla ilgili ayrıntıların yazılı olduğu kâğıdı verdi. Minik odanın kapısı açılınca, yerde oturarak onu bekleyen insanların uğultusunu duydum ve kalkmaya yeltendim. Hayır, o, Hindistan'dan, siyasetten konuşmak istiyordu; Çin, Pakistan, Keşmir sorunu hakkında ne düşündüğümü öğrenmek istiyordu. Ama ben kendimi rahat hissetmiyordum. Şimdi hayal kırıklığı içinde bekleşen müminlerinin baskısını hissettiğim için, nasıl her zaman böyle sabırlı olabildiğini sordum; daima insanların emrine amadeydi. Saatlerce insanları nasıl kabul ettiğini, onları dinlediğini gözlemlediğimi anlattım. Her biri onun dikkatini, onun zamanını istiyordu.

Swami, onunla ilişkimde son derece belirleyici olan bir cümle söyledi: "Benim artık zamana ihtiyacım yok. Yapmak istediğim her şeyi yaptım. Geriye kalan zaman, insanların zamanı. Sen de sahip olduğun zamanı başkalarına adayabileceğin yaşa yaklaşmaktasın."

Tanrım, bunu ne çok isterdim. Ama bundan o kadar uzaktım ki...

Sonra ekledi: "Göreceksin, senin için de böyle olacak. Bu bir matematik sorunudur. Artık bütünlüğün sen olduğunu hissettiğinde, tam olduğunu bildiğinde, kimse senden bir şey çalamaz."

O bana bunu öğretebilir miydi? İşte o zaman gerçekten "öğretmenimi" bulmuş olurdum!

Huzurun dışımızda değil, içimizde aranmasıyla ilgili bir şeyler daha söyledi ve ekledi: "Akşama. Bu akşam müzik dersinden sonra buluşalım."

Dışarı çıktığımda, toplantı odasının hınca hınç dolmuş ol-

duğunu gördüm. Hafta sonuydu ve pek çok Hintli aile bura kilometrelerce yolu aşarak gelmişlerdi. Hepsi benim gitmem sevinmişti, ama Swami ile bunca zaman baş başa kalabilen bu yabancının kim olduğunu da merak ediyorlardı.

Akşam yoga kursundan arkadaşlarımın bungalovlarına dön melerini bekledikten sonra, sessizce odamdan ayrılıp onun ya nına gittim. Çamlık, kurbağa ve ağustos böceklerinin sesiyle çın lıyordu. Sınavı geçip geçmediğimi öğrenmek için oraya gidiyor olmam düşüncesi beni güldürüyordu.

Ayakkabılarımı çıkartıp merdivenin altına bıraktığımda, içe ride benden başkasının olmadığını gördüm. Koltuğunda otura Swami yalnızdı. Elindeki bir tomar kâğıdı okumakla meşguldü

Beni görünce, "Mükemmel. Mükemmel. Bu, harika bir harita dedi ve bütün hayatımın yıl bey yıl gezegenlerle ilişkisine gör belgelenmiş olduğu bilgisayar çıktılarını gösterdi. Gülümsüyor du. Bana "iyi haberi" vermekten mutluydu. "Senin doğumunda hiç gölge yok. Önceki hayatlarının ağırlığını yüklenmeden doğ muşsun ve bu seni ruhsal hayata son derece uygun koşullara sokmuş. Ruhsal bir rehber bile olabilirsin. Her şey yerli yerine oturuyor. Zaten maddi hedefler için hiçbir şey yapmamışsın ve şimdi kesin özgürleşmeyi izleyebilirsin."

Pek heyecanlanmıştı. Elindeki kâğıtların bir arkasına, bir önüne bakıyor; kararlarımın öyküsünü, hayatımın, hastalığının dönemeçlerini inceliyordu. Söylediklerini dikkate almak, not tut mak istemedim. 2006 Mart ayına kadar iyi olacağımı, belki de o zaman bile ölmeyeceğimi söyledi. Bu tarihi bile dikkate almama ya çalıştım. Birkaç ay sonra Hindistan'daki *aşram*ında başlayaca ğım *Vedanta* kursunda beni bekleyenleri duymayı yeğliyordum

Swami'nin bungalovundan çıktığımda, gece ay ışığıyla aydın lanmıştı ve yatağıma dönmeden önce, iki otoyol arasındaki çam lıkta uzun bir yürüyüş yaptım.

Hong Kong

Fi azından uzaktan bakınca kaçırmak istemeyeceğim türden bir öyküydü. Hong Kong'da yaşayan Çinli, yaşlı bir milyarder, ölmeden önce bütün zenginliğini insanlığın yararına kullanmaya, onlara sıra dışı bir armağan vermeye karar vermişti. Bu, kansere karşı geliştirilecek bir tedaviydi.

Yıllarca süren araştırmalar ve denemelerden sonra ilaç hazır olmuştu. Söz konusu olan, Çinlilerin her zaman mucizevî diye nitelendirdikleri, antik dönemlerden beri Sekiz Ölümsüzler gibi değişik tanrıların imgelerinde kullanılan bir mantardı.

Homeopatım Ateşyiyen'e mantarlar konusunda ne düşündüğümü soran bir mektup yazdım; yanıtı olumlu oldu.

"İlgilen onunla. Büyüleyici bir konu," dedi bana. "Tam anlamıyla gerçek bir sebze sayılmayan, elbette hayvan da olmayan mantarın başlıbaşına kendine ait bir krallığı vardır. Mantar dünyasının, yüzyıllardır tedavi edici bir niteliği olduğu bilinir. Kaldı ki, her mantarın kendi kişilik özelliği, niteliği vardır. İlk penisilinin bir mantardan elde edildiğini de unutma."

İkinci vatanım sayabileceğim Hong Kong'da, geçmişte sekiz yıl yaşadım. Orada pek çok tanıdığım, arkadaşım vardı ama ülkeye ayak basınca yalnızca mantar konusunda yoğunlaşmaya, geri kalanıyla ilgilenmemeye karar verdim. Kimseye telefon etmedim; Muhabirler Kulübü olan FCC'ye gitmedim. Hong Kong Üniversitesi'ne bağlı olan ve gelip geçen uzmanların kaldığı mekânda bir oda kiraladım. Burası, kentin diğerlerine göre en

az değişiklik gösteren bölgesiydi ve eski Hong Kong'un romantik atmosferinden bir şeyler taşıyordu; *Aşk Harika Bir Şeydir* filminin yansıttığı dokuyu burada hâlâ gözlemlemek mümkündü.

Ertesi sabah daha güneş doğmadan, Peak'e doğru uzanan yeşil kuşların bulunduğu mahallem, huzurlu, yaşlı Çinlilerle dolmaya başladı; bu kadın ve erkekler, *tai çi çuan*'ın, yani gölgelerle savaşın değişik formlarında beden ve ruh için jimnastiğin en iyisini bulduklarına inananlardı. Günün en büyük huzur anıydı.

Milyarderle buluşmam kolay oldu. Beni, adanın ticarî merkezindeki Central'de bulunan ofisinde kabul etti. Odası bir kerpiç çilehanesi gibi çıplaktı, milyarderlerin genellikle karşı koyamadıkları o tumturaklı süslerden eser yoktu. Seksenli yaşlardaki uzun boylu ve zayıf Çinlinin, sıradan ama samimi bir yüzü vardı.

Ağzımdan çıkmamış olan bir itirazı yanıtlamak istercesine "Biz para kazanmak değil, yalnızca insanları şifalandırmak istiyoruz," dedi. "Hayat, baştan başa bir alma ve verme oyunudur. Ben toplumdan çok fazla aldım. Şimdi de, bu dünyadan ayrılmadan önce, verme zamanım geldi."

Onu konuşturdum, "toplumdan aldım" dediği konunun ayrıntılarını sordum; öğrendiklerim mantar öyküsünü daha da zenginleştirdi. Milyarder Çinli, Yangtze deltasının en yoksul köylerinden birinde doğmuştu; Çin, o dönemde savaşan beylerin kanları ve çatışmalarıyla çalkalanıyordu. Japon işgali sırasında Şangay'da büyümüştü. İkinci Dünya Savaşı ve sonra da iç savaş sırasında orada çalışmıştı. Öteki milyonlarca Çinli gibi, onun da bütün varoluşu, ayakta kalabilmek için verilen bir savaş olarak yaşanmıştı.

O, şanslı çıkmıştı. İlk parasını, tekstil endüstrisinde kullanılan dikiş makineleri için Almanya'dan iğne ithal ederek kazanmıştı. İşi büyütünce, makinelerin kendilerini getirtmeye başlamıştı. 1949 yılında Mao'nun komünist ordusunun ilerlemeye başlamasıyla, yanına hemen hemen hiçbir şey alamadan Hong Kong'a

başarmış ve bütün dikkatini geleceğinin parlak olduğunu düşündüğü iki ürün üzerine yoğunlaştırmıştı. Bunlar deterjan ve hazır şehriye idi. Özellikle de bu şehriyeler sayesinde büyük bir servet kazanmıştı.

Yaşlı milyarderin ruhunda bir sahtekâr değil, tüccar yatıyordu. Mantardan söz ederken, ona bunca değişik kanser tipi varken ve her biri değişik bir tedaviye yanıt verirken; nasıl olup da tek bir mantarla hepsine yanıt verebildiğini sordum. Verdiği cevap son derece netti. Hayır, mantardan elde edilen öz, tam ve gerçek bir tedavi değildi. Sadece insanın bağışıklık sistemini güçlendiren, ışın ya da ilaç tedavisi sırasında alınması çok yararlı olan bir özdü.

Anlayacağınız, mucizevî tedavi öyküsünün balonu biraz yakından inceleyince sönüvermişti. Yine de ihtiyarın bana her şeyi en baştan anlatmasına izin verince, sonunda ilginç bir öyküyle karşılaştım. Milyarder, bu ilaç konusunda şehriyeler kadar heyecan duymuştu. Eninde sonunda ikisi de insanlığın yararına olan ürünlerdi.

Mantar özü, paralel giderken rastlantı sonucu yolları kesişen iki öykünün buluşma noktası olmuştu. Bunlardan biri, kişisel olarak onu ilgilendiriyordu.

Seksenli yılların ortasında, Hong Kong'un bir başka *tycoon*'u olan en yakın arkadaşının kızı hastalanır. Onu dünyanın pek çok hastanesine götürürler ama teşhis hep aynıdır: İyileşmesi mümkün olmayan bir lösemi. Bizim milyarderin içi rahat etmez ve arkadaşına, yardım etmek için elinden geleni yapacağını söyler. Binlerce yıllık geleneksel Çin tıbbının engin suları içinde unutulmuş bile olsa bir çare bulunacağına; lösemi gibi bir hastalığa iyi gelecek bir ot, bir bitki bulup bunu Batı tıbbıyla geliştireceğine inanır. Bazı uzmanları Çin'e gönderir, kendi de bu araştırmaların bazılarına bizzat katılır, ama hiçbir şey bulamaz.

Hemen hemen aynı dönemde Şangay'da bir başka olay yaşanmaktadır. Üniversite profesörü olan yaşlı bir biyolog, parti üyele-

rinin kabul edildiği bir hastanede böbrek taşları yüzünden teda-
vi görmektedir. Odalar iki yataklı olduğundan, yanındaki yatakta
komünist sistemin çok üst düzeyden bir sorumlusu kanserden
yatmaktadır. Bu hasta, biyoloğa hastalığının tek çaresinin Japon-
ların elinde olduğunu söyler. Onlar özgün olarak Çin'de yetişen
bir mantardan yararlanarak kansere çare olacak bir ilaç geliştir-
mişlerdir, ama üretim hem çok kısıtlı olarak yapılmakta hem de
formülü gizli tutulmaktadır. Bir Çin mantarı mı? Ama hangisi?

Hastaneden çıkan biyolog, bu mantarı belirlemek için çalış-
maya koyulur. Çin'de bin üç yüzün üstünde mantar türü vardır.
Doğru olanı belirleyebilmek için yıllar süren araştırmalar yap-
mak, bunun için bir servet harcamak gereklidir. Biyolog, üniver-
sitesine, Şangay hükümetine, Pekin'deki merkeze yazılar yazar,
ama ona kulak asan olmaz; para bulamaz. Derken, bu projesini
duyan Hong Konglu milyarderle tanışır ve kahramanımız servе-
tini biyoloğun hizmetine sunar.

Sonuçlar ortaya çıkmakta gecikmez. Kansere karşı maddeyi
en yüksek oranda içeren mantar belirlenir. Bu, *Yun Zhi*, yani Bu-
lutlar Mantarı'dır. Çözümü bulduğuna inanan milyarder, başlan-
gıç olarak ilk özü çıkartmasını söyler; bunu arkadaşının kızına
verir. Artık başka hiçbir umudu kalmamış olan kız bu özü alınca
bir mucize olur ve yaşar.

Bunun üzerine milyarder ve biyolog, bu öze bilimsel bir ina-
nılırlık kazandırmak için uzun süreli bir projeye girişirler ve
ilacı büyük ölçüde üretip insanlığın hizmetine sunmaya karar
verirler.

Benimle konuşan yaşlı adam, bu girişimin insanî hedefi üze-
rinde sıklıkla durdu; ama on beş yıldan bu yana süren Bulutlar
Mantarı projesinde ulusalcılık bileşeninin de önemli bir yeri
olduğu belliydi. Hem milyarder hem de biyolog, binlerce yıllık
geleneksel Çin tıbbının Batı etkisi yüzünden büyük bir eziklik
yaşadığının, bu kanser ilacı sayesinde geleneğe yeniden can ve

gurur kazandıracaklarının farkındaydılar.

1800'lü yılların sonunda, Çin'e yabancı misyonerler akın etti. Rockefeller gibi büyük Amerikan kuruluşları, hem Pekin'de hem de başka kentlerde, tamamen kendilerine ait hastaneler kurdular ve geleneksel tıbbı kısa sürede marjinal bir hale sokmayı başardılar. Çin'in seçkin sınıfı Batılı doktorların bağımlısı oldu ve Chiang Kaishek hükümeti, yerel tıbbı çok ilkel bulduğunu açıklayarak resmen yasakladı. Geleneksel tıbbı yeniden keşfeden ise Mao oldu; en yalın ve unutulmaz ifadelerinden biriyle, bu alanda da Çin'in "kendine ait iki ayağı üzerinde" yürümesi gerektiğini söyledi.

Yüz elli yıl boyunca sömürge olarak kalan Hong Kong'da, resmî tıp ilk başlardan beri İngiliz üniversitelerinden çıkmış doktorların elinde olmuştu ve Bulutlar Mantarı projesi aynı zamanda "sömürülmüş" olanların araştırmalarına ve çalışmalarına da prestij kazandırma arzusunu yansıtıyordu. Yaşlı milyarder bu gereksinimi güçlü bir biçimde hissediyordu, bir başka küçük ama önemli projesini bana anlatması da boşuna değildi. Tang hanedanının bazı şiirlerini besteletmek istiyordu; böylece gençler, karaoke barlarda geçirdikleri gecelerde daha özlü ve daha Çinli bir şeyler dinleyebilirlerdi.

Besbelli ki, yaşlı adam, hem Çin'deki hem de Hong Kong'daki gidişattan memnun değildi. Onun kendi iş dünyası da bu gidişten etkilenmişti. Kahramanımız, bulmuş olduğu özü korumak için bir Sağlık Derneği kurmuş ve ürünün tekel hakkını resmî olarak oraya vermişti. Onun korktuğu, para hırsı peşindeki insanların özü önce istifleyerek, sonra da sulandırarak bollaştırmaları ve ürünü ucuza piyasaya sürmeleriydi. Şu anda bu ürünü ele geçirmenin tek yöntemi, derneğe üye olmak -şimdiye dek 20 bin kişi üye olmuştu- ve böylece satın almaktı.

Dernek aynı zamanda, Batı tıbbının zor ya da olanaksız olarak saptadığı olgularla ilgilenmek üzere üç ayrı merkez açmıştı.

Gücü olmayanların ücretsiz muayene olabildikleri merkezleri işletebilmek için yaşlı adam, Pekin'de iyi bir geleneksel doktor aramıştı, ama onu bulması hiç de kolay olmamıştı. Çin'de bilhe herkesin para hırsına kapılmış olması yüzünden yaşlı adam kimselere güven duyamaz olmuştu. İki sene eğitim alıp akupunktur uzmanı olarak ortaya çıkanlar vardı, oysa bir zamanlar, ancak onlarca yıllık deneyimden sonra bu unvan hak edilebilirdi. Doktorlara gelince, pek çoğunun çift uzmanlığı vardı, ama onlar da geleneksel tıbbı bir keşiş sabrı ile yeniden öğrenmeye yanaşmıyorlardı. Ne var ki, yaşlı adam talihliydi. Pekin'de eski sistemde eğitim görmüş bir hanım bulmuştu ve onu iki yıllığına Hong Kong'a getirtmişti. Hastaları muayene eden ve her vakaya ne kadar mantar özü verileceğine karar veren işte oydu.

Benim mantarla ilgim son derece kişisel olduğu için, bu hanımdan bir randevu alabilmek istediğimi söyledim. Yaşlı adam ne demek istediğimi anladı. O da her gün belli bir doz kullanıyordu. Bana ertesi gün için bir randevu saptayacaktı.

Vedalaşmamızdan önce sekreterini çağırdı, beni derneğe üye yaptı. Elimdeki belgeyle özü satın alabilmekte önceliğim ve yüzde onluk bir indirimim olacaktı.

Sekreterin tarifine göre, Sağlık Derneği'nin ana merkezi, Tsimshatsui metro durağının birkaç adım ötesindeydi. Bu nedenle kendimi bu modern ama pek sevmediğim araca teslim ettim. *Star Ferry* vapurlarından birine binip temiz ve rüzgârlı havada yolculuk yapmak yerine, birkaç dakika içinde Hong Kong adasıyla ana kara arasındaki körfezi su altından aştım.

İster Çinli olsun, ister yabancı, benim kuşağım için, beyaz yakalı mavi üniforma giyen denizcileriyle, oturma yerlerinin sırtı gidiş yönüne doğru ayarlanabilen koltuklarıyla siyah-yeşil *Star Ferry* vapurları, okyanus kokusu, körfez ve yelkenliler manza

rası, eski İngiliz sömürgesinin kaybolmuş büyüsünün simgesi olarak kalacaktır. Onun yerini alan metro, elbette daha hızlı ve yararlıdır, ama eninde sonunda bir metrodur; boğucu, doğa kokularından, dünya manzaralarından yoksun bu araç, insanoğlunun hayatını iyileştirme yolunda attığı adımlarla aslında onu nasıl daha da sefilleştirdiğinin örneklerinden biridir.

Hong Kong metrosu öyle mükemmeldir ki, suyun altından giderken bile cep telefonları sinyal alabilir; bu nedenle çevremdeki herkesin cep telefonlarının çalması beni pek güldürdü. Sanki öğleden sonra ikide metroda değil, gece yarısı ağustos böceklerinin kaynadığı bir ormandaydım.

Sekreter bana B2 merdiveninden çıkarsam, yapıyı karşımda göreceğimi söylemişti. Söylediklerini yaptım ama açık havaya çıkar çıkmaz gördüğüm ilk şey, ayaklarından bağlanmış, havada sallanan üç kocaman kaplumbağa oldu; canlıydılar ve Çin ilaçları satan dükkânın girişindeki kazanın tepesinde asılıydılar.

Bir zamanlar bu görüntüye kayıtsız kalır, belki de egzotik bulurdum. Çinlilerin arasında yaşarken, hareket eden her şeyin yenebileceğini öğrenmiştim ve onlara öykünerek hiçbir şeye hayır dememiş; köpek, yılan ve hattâ Yunnan ziyaretimde karıncayiyen bile yemiştim. İnsan, hayat sürecinde nasıl da değişiyor!

Hindistan'da uzun yıllar yaşadıktan sonra vejetaryen olmuştum ve şimdi bu zavallı hayvancıkların, zaten kaynamakta olan bir bardak içinde, isteyenlere satılan çorbanın reklamını yapmak için orada acı çekmelerini artık çok yakışıksız buluyordum. Gelip geçenler içiyor, parasını ödüyor ve yürüyüp gidiyordu. Bir bardak çorba, bir euro karşılığına satılıyordu. Karın doyurucu, besleyici, basurlara şifa verici, hattâ her Çin yemeği gibi afrodizyak olan bir tas yemek için bu para çok sayılmazdı.

Derneğin bulunduğu yapı, yolun karşı tarafındaydı. Minicik bir asansörle beşinci kata çıktım. Milyarderin sekreteri, beni doktor Li Ping Hanım'la tanıştırmak üzere orada bekliyordu.

Doktor hanım, sosyalist Çin'in ürünlerinden biriydi. Son ürünlerinden biri. Sade, makyajsız, yuvarlak başlı, kısa ve kır saçlı hanım, bembeyaz ve kolalı önlüğünün altına siyah pantolon ve bluz giymişti. Öğrenciyken Mao'nun mavi üniformasını giyip saçlarını örmüş olmalıydı. Hesaba göre yaşı tutuyordu. Elli yaşlarındaydı demek ki Kültür Devrimi sırasında "küçük kırmızı şeytan" olarak, Pekin'in Geleneksel Çin Tıbbı Okulu'nda eğitim almıştı; bu yük Yönetici zamanında sadece inançlı komünistler ve çalışkan gençler bu okullara kabul ediliyordu. Doktor hanımın görünüşü, o dünyanın davranış ve yalınlığının izlerini taşıyordu. Yüzük parmağında altın bir alyans, bileğinde saat taşıyordu ama o da bir mücevher değil, sade bir saatti.

Beni küçük bir odada muayene etti. Odanın camla bölünmüş arka kısmında üç genç kızın kesip havanda dövdüğü ot ve kabukların baygın kokusu bütün mekâna hoş bir hava vermişti.

İki tabureye karşılıklı oturduk. Böyle yakın oturuşumuzda sanki bedenlerimizin iletişim kurması beklenir gibiydi. Doktor bana yolunda gitmeyenin ne olduğunu ve kendimi nasıl hissettiğimi sordu. Söylediğim her şeyi not aldı. İlaç ve ışın tedavisine nasıl tepki verdiğimle yakından ilgileniyordu. Ateşim çıkmış mıydı, kaşıntım ve kusmam olmuş muydu? Derimde döküntüler belirmiş miydi? Sonra sağ elimi aldı, avcum yukarıya bakacak şekilde dizlerinin üstüne koydu ve bir büyüteçle her ayrıntıyı dikkatle inceledi.

Beni rahatlatmak için, "Merak etmeyin, el falınıza bakmıyorum," dedi. "Bedende oluşan her değişim, ellerde de bir değişim yaratır."

"Ellerde mi?"

"Evet. Şuraya bakın." Bir raptiyeyle işaret parmağımla hayat çizgim arasındaki tepeciği işaret etti. "Bakın. Minik tofu* küpleri

* Soya fasulyesi ile yapılan bir tür hamur.

gibi şekiller var. Bu, sizin midenizin zayıf olduğunu gösterir."

Biraz daha baktıktan sonra bana hayat çizgimin bir üçgen yaparak sona erdiğini gösterdi. "İşte, bu da böbreklerinizde bir sorun olduğuna işarettir."

Ona anlatmadığım bu ayrıntıyı söylemesi beni şaşırtmıştı. "Hangisi, sağ mı, sol mu?" diye sordum.

"Bunu bilemem. Sadece böbreklerinizde sorun olduğunu görüyorum," dedi.

"İyi ama nasıl olur? Bu çizgiler ben doğduğumdan beri böyleler, oysa böbrek hastalığım yeni bir sorun," diyerek ayak diredim.

"El çizgilerinde yedi gün içinde ortaya çıkan değişimler olur; daha yavaş oluşanlar da yedi ayda görünmeye başlar."

Sonra tekrar büyütecin altından, raptiyeyle göstererek şöyle dedi: "Hayat çizgisi bu noktada bitseydi, hayatınızın hepsinin yaşanıp bittiğini gösterirdi. Oysa çizgi devam ediyor; demek ki daha yaşayacak uzun bir ömrünüz var. Evet, çok uzun."

Elimin tersini çevirdi, sırtına baktı ve koroner damarlarımla ilgili bir sorunun gelişmeye başladığını söyledi. "Şimdilik önemli bir şey değil, üstelik Batı tarzı muayene ile ortaya çıkacak bir şey de değil. Koroner damarlarınız sertleşmeye başlıyor."

İşaret parmağımda hiç görmediğim minicik bir siğil buldu. "Dişlerde bir sorun olunca, tek bir diş bile olsa, bu siğiller ortaya çıkar."

Sonra nabzımı tuttu ve uzun süre yoğunlaştı. Nabız atışımın hafif olduğunu, bunun da benim *çi*'min* zayıflığını gösterdiğini anlattı. Dilime bakınca beyazlığın altında iki çatlak gördü ve bunu da bir başka mide dengesizliğinin işareti olarak yorumladı. Sonra uzun uzun kulaklarıma baktı ve kim bilir nasıl gördüyse, midemdeki kanın durgun olduğunu anladı.

Çi: Çince, enerji.

Sonra boynumu inceledi ve şöyle bir teşhis koydu: Genel olarak iyiydim, ama *çi*'m zayıftı ve çözülebilecek bir dengesizliğim vardı.

Ona göre, Batılı doktorların şimdiye dek yaptıkları doğruydu. Şimdi yapılacak iş, onların tedavisini Çin ilaçlarıyla bütünlemekti. Mantar özü bu iş için idealdi; bu, benim *çi*'mi yükseltebilirdi. Günde üç pastil alabilirdim ve yan etkisi olmadığı için bunu yıllarca sürdürebilirdim.

Güzel Çin yazısıyla bana bir reçete hazırladı, eczacıya verdi. Bütün muayene yarım saat sürmüştü. Bu muayene ve bir ay yetecek kadar ilaç için yüz yirmi euro karşılığı para ödedim.

Milyarderi birkaç kez daha gördüm. Beni projesinde çalışan iki bilim adamıyla tanıştırdı. Her zaman olduğu gibi, her birinden bir şeyler öğrendim ama yine de ilk düşüncem değişmedi; mantar özü, özellikle uzaktan bakıldığında, iyi bir öyküydü. Yaşlı milyarder beni Şangaylı biyoloğun genç oğluyla da buluşturdu ve o bana mantarla ilgili önemli bir şey anlattı. Bu, eski bir halk öyküsüydü.

Bir zamanlar, güzel bir kadına dönüşmek isteyen beyaz bir yılan varmış, ama değişebilmesi için birinin ona âşık olması gerekiyormuş ki, bu da çok zormuş. Günün birinde yılanı gören bir delikanlı onu yanına almış ve sevdiğini söylemiş. Sürüngen anlamsızın, olmak istediği güzel kadına dönüşmüş ve ikisi mutlu bir hayat sürmeye başlamış. Ne var ki, bu birlikteliği kıskanan bir Budist keşiş ikisini ayırmaya karar vermiş ve gezip dolaşıp yılanın kadının aslında şeytan olduğunu anlatmış.

Genç koca bir kazada ciddi biçimde yaralanınca da, keşiş, karısının onu öldürmek istediği söylentisini yaymış. Kadın umut suzmuş, ama onu kurtarabilecek olan yalnızca kendisiymiş. O, göklerde mucizevî bir mantar yetiştiğini; Bulutlar Mantarı'nın

her türlü derde deva olduğunu biliyormuş. Ama bir kadın olarak göklere çıkmasına olanak yokmuş. Kocasını öyle çok seviyormuş ki eski haline dönmüş; sonra da gökler yılanı şimşek olup bulutların arasına dalmış. Orada yetişen mucizevî mantarı ele geçirip yeryüzüne dönmüş. Genç koca hemen iyileşmiş, mantar da yılan kadın sayesinde insanlığın hizmetinde üremeyi sürdürmüş.

Kıskançlığı daha da artan keşiş, kadına bir tuzak hazırlamış. Onu tutsak etmiş, bir dilenci sandığına kapatmış ve Hangzhou kentinde gömmüş. Kimse onu kurtarmasın diye de sandığın üzerine bir pagoda yükseltmiş. Bu da sonra Lei Feng Pagodası olarak ün kazanmış.

Yeşim İmparator, keşişin üzerine düşmeyen işlerle uğraştığını ve kıskançlığını haber alınca, tutuklanmasını emretmiş. Bunun üzerine keşiş, onu kimsenin bulamayacağı bir yere gizlenmiş; pirinç tarlalarında yaşayan bir yengecin karnına girmiş. Sonsuza dek orada kalmış; öyle ki ondan nefret eden bütün Çinliler bugün hâlâ yengeç yerlerken, kabuğunun altına bakarlar. Oradaki et parçası kaldırılınca, ihtiyar keşişi andıran minicik bir çıkıntı görülür.*

Kâhinler ve falcılarla ilgilendiğim dönemde; Hong Kong'da borsa ajanı olan bir Çinli ile tanışmıştım. Bana insanların yüz çizgilerine bakarak kaderlerini nasıl okuyabileceğimi öğretmişti. Bilgisayarımda telefon numarasını bulunca aramaya karar verdim. Onu yeniden bulduğumda şaşkınlıkla gördüm ki o da artık fizyonomilerle değil, kanser tedavisiyle ilgileniyordu.

Milyarderin mantarı hakkında ne düşündüğünü sordum.

Bundan söz edildiğini duymuştu. "Pek çok ilaçtan biri," dedi.

Sonra, Mongkok mahallesindeki çiçek ve ot pazarında buluş-

1924 yılında ünlü Hangzhou Pagodası yıkıldı ve Şangaylı büyük yazar Lu Xun, ninesinden dinlediği bu efsaneyi anımsayarak bir makale yazdı. Yılan kadının nihayet özgürlüğüne kavuştuğunu, kötü keşişin yengecin karnında sonsuza dek kalacağını anlattı.

mamızı, orada dolaşmamızı önerdi. Çok aydınlatıcı bir deneyim oldu. Her adımda bir satıcı, bana Çin'den gelen ve şu ya da bu hastalığı iyi etmeye yarayan bir ot uzatıyordu. Ağırlıklı olarak güneydoğudan bir adam, küçük, plastik bir saksıda, mısır koçanına benzeyen yeşil saçakları olan bir bitki satıyordu ve bunun şeker hastalığına birebir olduğunu söylüyordu. Bir başkası küçük, kara, parlak, antilop boynuzlu tohumlar satıyor, "Bunlar akciğer kanserine iyi gelir" diyordu. Bir başkasının da bal peteği biçiminde yuvarlak kökleri vardı ve söylediğine göre meme kanserine devaydı. Adam, bu bitkinin sadece çağlayanlara yakın yerlerde yetiştiğini söylüyordu.

Arkadaşımın görmemi istediği acayip şey; yarı solucan, yarı mantardı. Çince adının anlamı şuydu: "Kışın böcek, yazın ot." Çin'in dağlık bir bölgesinde, kışın soğuk aylarında, toprak altında uyumaya giren bir solucan türünün çevresinde büyüyen mantar, solucanı sarıyor, onun etiyle besleniyor ve ilkbaharda koyu yeşil yapraklar çıkartıyor. Arkadaşımın söylediğine göre, bu asalak olan şuma büyülü gözüyle bakılıyordu ve yapraklar böbrek kanserinin en iyi ilacıydı. O da bu hastalıktan ameliyat olmuş, sonra antik Çin tıbbı metinlerini incelemeye başlamış ve yüzyıllar önce bu bitkinin bütün böbrek hastalıkları için şifa olarak görüldüğünü öğrenmiş. Tek sorun, yaprakların fiyatıydı. Bir kilo yaprak bin Euro'dan daha pahalıydı. Etkili olması için de büyük miktarlarda alınması gerekiyordu. O, günde elli grama gelmişti; otuz kadar bitkiyi güveç içinde, buharda pişiriyordu. Hem oluşan suyu içmek, hem bitkiyi yemek gerekiyordu. Söylediğine göre, ilk içişi korkunç bir öksürük nöbeti izliyordu, çünkü "Akciğerler temizleniyordu".

Şimdi çevresindeki pek çok arkadaşı bu bitkiden yararlanıyordu ve sırayla kendileri Çin'den getirtiyorlardı. Bitkinin Butan'ın eyaletinde de yetiştiğini duymuşlardı, kraliyet ailesi de bunu içiyordu ve işi sanayiye dökmeye heveslenen biri çıkmıştı.

Milyarder Çinli bir akşam ailesiyle yemek yememi istedi ve beni Wellington Caddesi'ndeki ünlü lokantalardan birine davet etti; kapıda, yağları damlayan süt domuzlarının asılı olduğu, kaldırımlardaki akvaryumlarda en iyi balık ve ıstakozların canlı olarak sergilendiği, müşterinin yiyeceği balığı seçip sofraya öyle oturduğu lokantalardan birine gidecektik.

Tevrat'ın, ilahî bir çağrıyla çoğalmaya teşvik ettiği insanoğlunu, etoburluk yönünde şiddete yönelttiğini söyleyenler bana göre yanılıyorlar. Çinliler, Tevrat'ı okumadan da aynı zalimliği sergilemeyi bilmişlerdir ve binlerce yıldan bu yana her türlü hayvana ince ince işkence ederek pişirdikleri yemekler, kültürlerinin bir parçası haline gelmiştir. Öyle ki, hiçbir rejim ve siyasî ideoloji onların bu yaklaşımına el atmaya, karşı çıkmaya cüret edememiştir.

Suda yüzen güzel balıklara, kancalara takılı domuzcuklara bakıyor; sefillik ve açlık bir yana, insanoğlunun etoburluk vahşetini örtmek için her zaman ne tuhaf mazeretler uydurduğunu düşünüyordum. Günümüz Batı dünyası, bugün hâlâ her yıl milyonlarca tavuğun, kuzunun, domuzun, sığırın kıyımına bahane olarak protein ihtiyacını gösteriyor. Ya filler? Filler nereden protein alıyorlar acaba?

Bir arkadaşı Gandhi'yi, onun ve ailesinin uyguladığı sıkı vejeteryen beslenme tarzından vazgeçirebilmek için aynı gerekçeyi ileri sürmüştü. İngilizlerin az sayıda adamla milyonlarca Hintlinin egemenliğini ellerinde tutmalarını onların et yemelerine bağlamıştı. Bu onları güçlü kılıyordu. Onlarla savaşmanın tek yolu, onlar gibi etobur olmaktı... Bunun üzerine iki arkadaş, bir akşam nehir kıyısına giderler ve Gandhi, ailesinin ve kastının inancına ihanet ederek, hayatında ilk kez ağzına bir parça keçi eti atar. Ama çok kötü olur. Özyaşamöyküsünde anlattığı üzere, eti sindiremez ve uyumaya çalıştıkça, karnında, yediği keçinin melemesini duyar gibi olur.

Gandhi, bütün hayatı boyunca bir daha ete el sürmez, İngiltere'deki öğrencilik yıllarında da et yemezse soğuğa dayanamayacağını söyleyenlere rağmen o, inancından vazgeçmez.

Ben, kültürümün sonucu olarak kendi kendime vejetaryen olup olmadığımı hiç sormamıştım. Çocukken evimde et yemek normaldi, ama onu alacak paramız her zaman olmazdı. Evimizde et yemeği pazarları pişerdi genellikle. Angela ve ben, 1991 yılında Hindistan'a geldiğimizde, ikimiz de etoburduk ve bir süre daha bu tutumumuzu sürdürdük.

Haftada bir gün, bir Müslüman Hintli kapımıza geliyor, sandığından çıkardığı kanlı sığır bonfilelerini, biftekleri satıyordu bize. Bir gün Alman fotoğrafçı arkadaşım Dieter, sokaktaki çöplüğün çevresine birikmiş plastik poşetleri, kâğıt torbaları ve gazeteleri yemeye niyetlenen inekleri gösterdi ve şöyle dedi: "İşte senin Müslümanın sattığı etler, bu ineklerin eti. Bunca basılı kâğıdın üzerindeki kurşunu bir düşün!"

Son derece haklıydı. Her ne kadar Hinduların kutsal gözüyle baktığı inekleri kesme hakkını kendinde bulsa bile, bizim Müslümanın kurbanlarını otlatacağı yeşil çayırları yoktu; kapımıza gelen etler sokakta çöp yiyen ineklerden elde ediliyordu.

İşte işaret bu oldu. Zaman geçtikçe, onları artık bir yiyecek olarak görmemeye, hayvanlara eskisinden farklı bakmaya, onların da dünya canlılarını oluşturan hayatın bir parçası olduklarını düşünmeye başladım. Artık tek bir biftek görmek bile beni tiksindiriyor, pişen et kokusu midemi bulandırıyor ve insanoğlunun sadece öldürmek ve yemek için bir hayvanı yetiştirmek düşüncesi kalbimi yaralıyor.

Biz insanlar, hayvanları öldürmek için yetiştirirken, birbirlerininkini ısırmasınlar diye domuzların kuyruklarını, tavukların gagalarını kesiyoruz, çünkü tutuldukları yerde hareket etme kabiliyetleri olmadığı için deliren hayvanlar, yanındakilere saldırabilir; bu, hayvan yetiştiricisi insanın mantığıdır ama işte mantı

gün barbarlığı diye de buna denir.

"Ama sebze de canlıdır!" İnatçı etobur arkadaşlarımdan bu sözü sık sık duyarım; sanki bir domates kopartmak onun canını, kafası kesilen bir tavuk gibi acıtırmış ya da bir koyun budu, tıpkı bahana gibi toprağa yeniden dikilebilirmiş sanıyorlar herhalde. Sebzeler yenmek için varlar. Hayvanlar değil. İnsan için en doğal besin, toprağın ve güneşin ürettiğidir.

Lokantanın önünde bekliyordum, ama milyarder bir türlü gelmiyordu. Domuzcuklara bakıyor, bunları yiyecek kişilere şunu sorabilmek istediğimi düşünüyordum: "Bir mezbahadan yayılan çığlıkları hiç duydunuz mu?" Bir dilim bifteğe girişmeden önce herkesin o çığlıkları duyabilmesini isterdim. O etin her lifinde şiddetin korkusu, ölmekte olan hayvanın son anda hissettiği korkunun zehiri vardır. Herkes gibi, bulabildiğinde et yiyen büyükannem, yeni kesilmiş etin yenmemesi gerektiğini söylerdi. Eti bekletmek gerekirdi. Acaba neden? Belki de onun gibi yaşlılar, başkalarının can çekişmesini mideye indirmenin insana dokunduğunu biliyorlardı. Çünkü bizim bir örtmece ile "et" diye nitelediğimiz, nihayetinde, ceset parçalarıdır; ölmüş daha doğrusu öldürülmüş hayvanların leşleridir. İnsan kendi midesini neden bir mezarlığa dönüştürür ki?

Angela karşısına çıkarsa, et yemeyi sürdürüyor. Benim için ise bu artık olanaksızdır. Artık sokakta dolaşan ineklerin kurşun yüklü etlerini yemem söz konusu olmadığı için, bu, sağlık konusu olmaktan çıkmış, ahlakî bir olay halini almıştır. İşte bu da şiddete karşı koymak yolunda atılmış küçük bir adımdır. Bu eylemin adı, başka canlıları yememeye karar vermektir.

Bir süre sonra milyarder, iki kızı ve öteki konuklarıyla geldi; benim, zavallı balıkların serin suda bir süre daha yüzebilmeleri için yaptığım yararsız ve yalnız savunmam bitmişti.

Restoranın müdürü bizi karşıladı, geniş ve yuvarlak masanın kurulu olduğu özel bir odaya aldı, Müdürün kulağına vejetaryen

olduğumu fısıldadım. Buna alışıktı; merak etmememi söyledi

Yerimize oturunca milyarderin yanıma oturan kızı hazırlanmış olan sofranın süslerini beğenmemiş olmalı ki, fildişi çubukların ve porselen kaşıkların yanına iki de cep telefonu yerleştirdi ve bunlar zaman zaman bizim sohbetimize eşlik ettiler. İhtiyarın da benim gibi bu durumdan hoşnut olmadığını fark ettim, ama o da bütün zenginliğine karşın bu zararlı dalgayı önlemekte başarısızdı.

Yaşlı adam bana, bir sonraki gün Hong Kong'daki komünist Çin'in ticarî merkezlerinden birinde ilk geleneksel tıp fuarının açılacağını müjdeledi. Oraya gidip bir göz atmamı önerdi ama her zaman saf olmayan ve denenmemiş ürünlerle karşılaşma olasılığım olduğunu da hatırlattı.

Fuara gittim. Aydınlık ve büyük bir salonda sıra sıra dizilmiş standlarda, partinin dönüşüme uğramış kadroları, bazıları pek beceriksizce, bazıları da Şangaylı genç yuppiler olarak dikiliyorlardı; Kurtuluş Ordusu'nun subayları ise silahlı kuvvetlerin yeni ecza ürünlerini ve başka ticarî örneklerini sergiliyorlardı. Salon bütünüyle, Çin'in bugün gelmiş olduğu noktayı özetliyordu: İyi bitirici, pratik ve yaşlı milyarderin kulağıma fısıldadığı üzere, az güvenilir...

Bir saat içinde ceplerim kartvizitlerle ve pek çok değişik ilaçın eşantiyonu ile dolmuştu bile; ilaçların büyük çoğunluğu iki hedefe yönelikti: Kansere şifa olmak ve erkek cinsel gücünü artırmak.

O salonda bulunan tek yabancı olduğumu düşünüyordum ki, ne var ne yok toplamaya çalışan bir başka Batılı gördüm. Bana Çin ilaçları konusunda uzman olduğunu, bir İngiliz üniversitesinde öğretmenlik yaptığını söyledi ama bence büyük bir Batılı ilaç firmasının casusu olarak büyük bir balık avlamak amacıyla buraya gelmiş biriydi.

Bir süre konuştuktan sonra ona Çinlilerin Batı tıbbına yakın bir kanser ilacı geliştirip geliştirmediklerini sordum.

"Hayır. Hiçbir şey yok," dedi ve ekledi: "Çok iyi yardımcı ilaçlar var."

Fuardan ayrılırken yakındaki bir binadan oğul oğul çıkan bir grup Çinli gördüm ama bunlar fuardaki tiplere hiç benzemiyorlardı. Solgun, sıska ve bir biçimde kafaları karışık görünüyorlardı.

Kendimi tutamayarak "Siz de kimsiniz?" deyiverdim.

"Falun Gong. Falun Gong," dediler koro halinde.

İki gün süren ve "deneyimlerin paylaşılmasını amaçlayan" uluslararası bir toplantıdan çıkıyorlardı.

Falun Gong'un mistik bir hareket olduğunu, Kuzeydoğu Çin'de Li Hongzhi adında eski bir komünist tarafından 1992 yılında kurulduğunu okumuştum; şimdiden ülke çapında milyonlarca müridi olmuştu. Pekin hükümetinin onları hedef tahtası haline getirdiğini, baskı uyguladığını, müritleri önce "yasadışı örgüt", sonra da "şeytani bir tarikat"a üye olmakla suçladığını, binlercesinin tutuklandığını, pek çoğunun işkence gördüğünü, öldürüldüğünü, tımarhanelerde yok edildiklerini biliyordum, ama onlarla doğrudan bir ilişkim olmamıştı. İçlerinden bazılarıyla konuşmak istediğimi söyledim.

Ertesi sabah Kowloon Parkı'na gidip onlarla "jimnastik yapmamı" söylediler.

Üniversitedeki odamdan çıktığımda saat beş buçuktu. Kapkaranlıktı ama bedensel alıştırmalarını yapmak için tepeye yürüyenlerin sesleri, gülüşmeleri çalınıyordu kulağıma. Seherin bu güzel insanları, başlamak üzere olan günün kalabalığına karışıp gideceklerdi.

Bir taksi ile metro durağına gittim; metro önce toprağın, sonra denizin altından geçerek on beş dakikada Kowloon Parkı'na ulaştırdı beni. *Falun Gong* müritleri, büyük çiçek saksılarının olduğu geniş bir alanda toplaşıyorlardı. Bir kenarda durup onları gözledim. Geliyorlar, ayakkabılarını çıkartıyorlar, yere plastik bir örtü, gazete seriyorlar, lotus pozisyonunda oturuyor ve gözlerini

yumup konsantre oluyorlardı.

Muhtemelen gruptan sorumlu olan bir kadın, çiçek saksılarından birinin üzerine bir teyp koydu. Çalan Çin müziğinin ardından, yavaş ve ikna edici bir ses hareketleri yönetiyordu. Kadın benim varlığımı fark etti, beni de gruba aldı ve önce ayakta sonra, oturarak yapılan hareketleri öğretmeye başladı. *Çi gong* hareketlerine çok benziyorlardı; eller önce başın, sonra gözlerin en son da karnın önünde hayali dünya topunu taşıyorlardı.

Alıştırmalar yarım saatten biraz fazla sürdü, sonra aralarında pek çok kadın ve bazı yabancıların da olduğu katılımcılar gruplara ayrıldılar ve Master Li'nin yapıtlarını okumaya başladılar. Her grup ayrı bir dilden okuyordu: Mandarin, kanton Çincesi ve İngilizce. İsveç dilinde okuyan küçük bir grup bile vardı. Bunlar deneyimlerini paylaşmak için İsveç'ten gelmiş olan on iki delege idi. Grubun sorumlu kişisi nükleer bir santralda mühendis olarak çalışıyordu. *Falun Gong*'u ilk kez bir akupunkturcudan duymuştu; bu yolun yolcusu olmuş ve Master Li'nin bütün yazılarını temin ettirmişti. Söylediğine göre İsveç'te yüzlerce müridi vardı.

Değişik gruplar okuduklarını tartışırlarken, bana *Falun Gong*'u anlatmayı görev edinen kadın gelip yanıma oturdu. O da ötekiler gibi sade, alçakgönüllü ve gösterişsizdi. Bayan Hui kırk yaşlarındaydı, kocası Hong Kong hükümetinde mühendis olarak çalışıyordu. İlk iş olarak bana Master Li'nin iki kitabını armağan etti. Parasını ödemek istedim ama bu olanaksızdı. "Bizim aramızda para alışverişi olamaz," yanıtını aldım.

Bayan Hui, yalnızca iki yıldır bu gruptaydı. *Falun Gong*'u bir arkadaşından duymuştu. Bir kitap edinmiş, okumuş ve hayatı değişmişti. Ansızın daha canlı olmuştu. Önceleri Hıristiyandı ama dinin söylediklerini uygulamakta her zaman başarısız olmuştu. Dini, "Geleceğini kendin gibi sev," diyordu ama bir Hıristiyan olarak bunu yapmak çok zordu. Oysa *Falun Gong* ile bu çok kolaylaşmıştı.

Neden peki?

"Çünkü *Falun Gong* uygulayıcısı olmak demek, dünyanın özelliklerine uyumlanmak ve böylece onunla uyum içine girmeyi kolaylaştırmak demektir," yanıtını verdi. "Uyum, evrenin yasasıdır. En basit şey, en büyük olandır." Bunu söylerken eliyle bir piramit işareti yaptı ve her şeyin yoğunlaştığı doruk noktasını göstererek orayı bir varış hedefi olarak belirledi. "Gücümüz yalınlığımızdır. Bu nedenle bizler, başka yolları izleyenlerden çok daha hızla aşama gösterebiliyoruz. Bir örgütümüz, üye listemiz yoktur. Ofislerimiz, memurlarımız, rahiplerimiz yoktur. Bizim iletişim biçimimiz, kulaktan kulağa, en çok telefon aracılığıyla haberleşmektir. Herkes özgürdür. Yaptığımız her şeyi gönüllü yaparız. Çin hükümetine göre sayımız yüz milyonu bulmuş. Bu nun doğru olup olmadığını bilmiyorum ama bizim için hiç önemi yok. Biz hiçbir şeye tutunmuyor, yapışmıyoruz."

Ona Pekin hükümetinin gruba karşı uyguladığı katılığı nasıl yorumladığını sordum.

"Komünistler, sadece fiziksel alıştırmalar yapmadığımızı anladıkları için peşimize düştüler. Evrenin gizemiyle ilgilendiğimizi, zaman ve mekândan kurtulmaya çalıştığımızı anladılar. Onlar sadece gördüklerine inanırlar; biz nesnelerin ötesini görebildiğimiz, başka boyutlarda yaşadığımız için bizden nefret ediyorlar."

Bayan Hui, Pekin'in merkezinde bile yaptıkları, çoğunlukla beklenmedik biçimde ve sessizce uyguladıkları gösterilerinde tek isteklerinin alıştırmalarını halka açık yerlerde yapmak ve Master Li'nin yapıtlarını basabilme özgürlüğüne sahip olmak olduğunu dile getirdiklerini anlattı. İngiliz sömürgesinin yerini komünist Çin'in almasından sonra, matbaalarını Hong Kong'dan Singapur'a taşımışlardı. Ama bu da onlar için sorun değildi. Söylediğine göre, hiçbir şey onları durduramayacaktı.

"İnsanlık uygarlığı büyük bir kriz yaşamakta. Bundan çıkmanın tek yolu, mümkün olduğunca çok insanın evrensel uyum ya-

sası olan fa'yı uygulamasıdır. Bunu uygulamakta olan bizler, bu hayatta aydınlanmaya ulaşacağımıza inanıyoruz; böylece yeniden doğmak zorunda kalmayacağız. İnsanlar bize deli gözüyle bakmasınlar diye bunu elbette açıkça dile getiremiyoruz. Oysa gerçek şu ki, eğer bugün buradaysak pek çok önceki hayatımızda aradık, denedik ve nihayet artık hedefimize vardık diyedir. Öğretmenimiz Li'nin bize büyük yardımı dokunuyor. Bize araçları veren ve çözümü gösteren odur."

Bayan Hui'ye Master Li'nin, eskiden komünist rejim için duyarlı düzeyli bir görevde çalıştığını, Çin'de yarattıklarının sonucundan -belki de- korkarak, 1996 yılında Amerika'ya kaçtığını, şimdi orada kızı ve karısı ile, yapıtlarının geliriyle rahat bir yaşam sürdüğünü anımsatıyorum. Antik Taocu düşünceleri, eski ezoterik ve Budist uygulamaları ve pek çok cahilliği birbirine harmanlayarak yeni bir düşünce tarzı oluşturduğunu ekliyorum. "Ortada görünmüyor, röportaj yapmıyor, müritlerine yol gösterici haberler yollamıyor sanki artık *Falun Gong* ile işini bitirmiş gibi," diyorum.

"Bay Li bir insan olarak bizi ilgilendirmiyor. Bizi ilgilendiren onun öğretmen kimliğidir." Bayan Hui hiç alınmışa benzemiyordu. "Kitaplara gelince, onlar birer hareket noktasıdır. Önemli olan, uygulamadır; düzenli ve günlük uygulama. Amaç, her türlü olumsuzluktan arınmaktır." Bunu söylerken, sanki derisinden çıkan ve göğe yükselen bir kiri gösterir gibi yaptı. "Amaç, insanlığın ahlak standardını yükseltmektir."

Bu kadında acıklı ve merhamet uyandıran bir şeyler vardı. Bayan Hui, artık çok iyi tanıdığım bir huzursuzluğu yansıtıyordu. New York'ta Keşmirli sufi kimliğini gizleyen anestezi uzmanını gibi pek çok örnek, küçük hayatlarına büyük bir şeyler eklemek satın alınamayacak ama sadece fethedilebilecek; maddi değil manevi dünyaya ait bir şeylerin peşindeydiler.

Ayrıca, günümüzün modern toplumlarında herkes birbirinden kopuk, komşusundan bile uzak yaşıyor; böyle olunca bu

topluluğa ait olmak, başkalarıyla birlikte küresel boyutlardaki projelere dahil olmak düşüncesi çekici geliyor. *Falun Gong* olgusunda bence, zamanımızın en büyük trajedilerinden birini daha göz önünde bulundurmalıyız. Önce Marksist materyalizmle öldürücü bir darbe alan Çin uygarlığı, sonra da soygun kapitalizminin tokadıyla yere serildi.

Eski Çin karmaşık bir toplumdu ve onu bir arada tutan, Konfüçyüs'ün düzen ve hiyerarşi değerleriydi ama insan isterse Taoculuk ve Budizm yollarına saparak kaçamaklar yapabilirdi. Günümüzün Çin'i, para ve bencillik dışında hiçbir değer tanımıyor. Maoculuğun ekmeye çalıştığı o birkaç sosyalist tohum da kurudu gitti. *Falun Gong,* buna bir tepkiydi ve Bayan Hui'nin bunu uygulayarak nasıl iyileştiğini söylerken verdiği örnek de hiç rastlantısal değildi. Bu, Çin'in binlerce yıldır vazgeçmediği evlat sevgisiydi.

"Çin toplumunda," dedi, "yaşlılar her zaman gençlerle birlikte yaşamışlardır ama ben Batılılaştığım için kendi özgürlüğümü istiyordum ve dul annemin gelip benimle yaşamasını arzu etmiyordum. Hayatımın, korumam gereken bir hazine olduğunu düşünüyordum. Ama *Falun Gong* uygulamaya başladıktan sonra, bu hazinenin hiçbir değeri olmadığının, ona yapışıp kalmamın anlamının olmadığının farkına vardım ve annemi yanıma almaya karar verdim. Bu da her gün kendimi yeniden analiz etmeme yarıyor."

Falun Gong ile ilgili pek çok şey arasında ilgimi en çok çekenlerden biri de, uygulamacıların bedenleri ve hastalıklarla ilişkisiydi, çünkü her şey bu noktadan başlamıştı.

Li Hongzhi'nin öğretmen oluşu, sağlık amacıyla *çi gong* dersleri vermesiyle başlamıştı ve 1992 yılındaki ilk dersleri sırasında bazı hastalara "dokunmuş ve şifa vermişti". Ne var ki daha sonra, bunu bir daha yapmayacağını açıklamıştı. Söylediğine göre, iyileşmek istemek *Falun Gong*'a yaklaşmak için yanlış bir

yöntemdi. Bu bir "tutunma" biçimiydi ve aşılması gerekirdi.

"Evet. Öğretmen, bizim hastalıklara önem vermememizi ister," diye açıkladı Bayan Hui. "Bazı belirtiler varsa bile bunları görmezden gelmemizi ister. Bütün hastalarda belirtiler aynıdır ama bizim bu belirtilere tepkimiz farklıdır. Önemli olan da bu tepkidir."

Falun Gong gibi mistik tarikatlar, özellikle yön değişimi ve dönüşüm dönemlerinde Çin hayatında önemli yere sahip olmuşlardır. Genellikle gizli ve ezoterik olan bu tarikatlar önemli bir siyasî rol oynarlar. 1800'lü yıllarda Taiping'de olduğu gibi, bir isyanla ortaya çıkmış ve mantık tanımayan güçleriyle her zaman siyasal erki korkutmuşlardır. Sözgelişi, *Altın Çiçek* tarikatı öyle etkili bir hal almıştı ki, 1891 yılında Pekin İmparatorluk Hükümeti 15 bin müridi kıyıma uğratırken, devlet işlerine karışmak isteyenlere de bir gözdağı vermişti.

Bu tarikatın, psikolog Carl Jung'un büyük ilgisini çekmiş olan Master Li'nin de kuramlarından yararlandığı kutsal metni, aslında ilk olarak Nasturi Hıristiyanlar tarafından getirilmişti ve zaman içinde Konfüçyüs ve Buda'nın öğretileriyle, Taoculukla harmanlanmıştı. "Dünyevi şeylerden kopuşun içsel toprağında yetişen *Altın Çiçek* dışında her şey geçicidir," diye öğretiliyordu müritlere.

Bütün büyük kriz dönemlerinde Çinliler, aralarında ruhsal değerlerin umudunu yeşerten bir çiçek canlandırmayı bilmişlerdir. *Falun Gong* da ülkenin şimdiki karmaşık ortamında yeşerek aynı anlamı yüklenmişti.

Kowloon Parkı'ndaki insanları, plastik örtülerini katlayışlarını, özenle çantalarına yerleştirişlerini seyrediyordum; cep telefonlarını açışlarını, günümüz Hong Kong'unda yaşanacak bir başka normal güne doğru hareket edişlerini görüyordum. Sadeydiler, belki yollarını yitirmiş gibiydiler ama en azından kararlıydılar; şehit olmayı bile göze almışlardı ve işte bu nedenle, sadece maddenin gücüne inanan komünistler onlardan korkuyordu.

Hong Kong ziyaretimin sonunda farkına vardım ki, burada beni en çok etkileyen, aslında hiç aramadığım halde karşıma çıkan *Falun Gong* idi. Onların çılgınlık sınırındaki azimleri beni duygulandırmıştı. Mantar konusunda fazlasıyla araştırma yapmış, fazlasıyla soru sormuş ve yanıt almış; milyarderle ve çevresindekilerle fazlasıyla dost olmuştum ve sonuç olarak bu mucizevi öz, bana kimi zaman iyi de olsa pek çok Çin işinden biri olarak görünmüştü: Ya her şeye yarardı, ya da hiçbir şeye.

Ama zaman yitirmemiştim. Bulutlar Mantarı özü de işe yaradı; eve döndüğümde, indirimli almış olduğum üç aylık ilacı o anda gerçekten umuda ihtiyacı olan bir arkadaşıma armağan ettim.

Mantarın öyküsünü ona uzaktan duyduğum gibi anlattım; yılan kadının aşk hikâyesini de eklemeyi unutmadım. Sımsıkı kapalı kutularda duran kırmızı kapsüller ve üzerlerindeki Çince yazı ona çok iyi geldi.

Bana gelince; artık yeni ilaç aramaktan bıkmıştım ve üç ay boyunca her şeyden uzakta, tek bir mekânda kalacağım için çok memnundum.

Şimdi Coimbatore'deki *aşram*ında Swami ile buluşacaktım.

Hindistan

konuşma sırası bana gelince üzerimden büyük bir yük kalkacağını biliyordum.

İtiraf edecek önemli bir şeyim yoktu. Yalnızca kendimi tanıtacaktım ve bunu olduğum "ben"e dayanarak yapmamaya karar vermek, bana bir kurtuluş gibi görünmüştü. Benim adım, benim ilim, benim ulusum, yani bir zamanlar kendimi tanımlamak için başvuracağım niteliklerim, artık "benim" değil gibi görünüyordu. Kendimi bu kimlik bilgileri ile tanımlayamayacaktım. Bir tuzağa yakalanmış gibiydim. Bunlar elbette yaşamış, keyfini sürmüş olduğum hayata aittiler ama aynı zamanda beni önce depresyona sonra da bugünüme sürükleyen de yine aynı hayattı. Her şeyi arkamda bırakarak yepyeni yollara yönelmek benim için gerçek bir ferahlama anlamına geliyordu.

"Yeni" olan çoktan başlamıştı ve o zamana kadar "benim" olan her şeyden farklı olmasını diliyordum.

Ben bir *şişa* (ders çalışmayı hak eden biri) idim; Hindistan'ın güneyindeki bir *aşrama* kabul edilmiştim. Bir kamp yatağı, bir sehpa ve demir bir taburenin bulunduğu sade bir odada yaşıyor, büyük yemekhanede yere oturup büyük kazandan paslanmaz çelik tabağıma konan vejetaryen yemeği elimle yiyordum. Klasik Hint metinlerini öğreniyor, bu metinlerin binlerce yıldan beri anlatıldığı özgün dil olan Sanskritçe dersleri alıyor, bütün yeteneksizliğime karşın antik Vedik ilahileri söylemeye çalışıyor, bilgi yolunda karşılaşılan engelleri aşmak için ilahî yardımı ça-

ğırmakta kullanılan *mantra*ları dillendiriyordum.

Şimdi benden beklenen, *şişa* arkadaşlarıma oraya nasıl ve neden geldiğimi anlatmaktı. Karşımda yüzlerce kişi vardı. Her yaştan kadın ve erkek, bembeyaz giyinmiş, lotus pozisyonunda kımıldamadan oturuyor ve paralel dizilmiş kilimlerinin üzerinde beni seyrediyorlardı. Yanımda ise beyaz saçlı, kara sakallı başını da örten turuncu giysiye bürünmüş zayıf bir Hintli vardı. Birkaç ay önce Pennsylvania'daki *Yoga ve Ses* seminerinde tanışmuş olduğum öğretmen; Swami, yüzü halka dönük olarak koltuğunda kıvrılıp oturmuş, kendi ayaklarını okşayarak gülümsüyordu. Bu *şişa*ların günün büyük bölümünü geçirdiğimiz bu geniş salonun pencere ve kapıları ardına kadar açıktı; tatlı akşam esintisi içeri de dolaşıyor, Swami'nin kendini tanıtması için sahneye çağırdığı kişiler, palmiyelerin neredeyse metalik hışırtısı sözlerini bastırmasın diye bir mikrofon kullanıyorlardı.

Ne söyleyeceğim hakkında epey düşünmüştüm, çünkü başımıza gelenlerin -ve yaptıklarımızın- nedenlerini tam olarak belirlemenin olanaksız olduğunun; her bir tek olayın kaçınılmaz ve ucu yakalanamaz rastlantılarla örüldüğünün bilincindeydim. Elbette bu *aşram*da bulunma nedenlerimin başında, hastalığım, Hindistan'ı daha iyi anlama arzusu ve kendimi sınama isteği geliyordu; ama hepsinden önemlisi, hayatımızın sürekli bir zorunluluk olduğu, sürekli olarak belli, uygun ve doğru olanın dar sınırları içinde hareket edebildiğimiz inancımdı. Toplum sahnesinde hepimiz bize uygun görülen rolleri oynuyor ama hâlâ kendimizi aktör değil, oyunun gerçek kahramanı sanmayı sürdürüyorduk. Ben şimdi değişik bir şey deneyimlemek istiyordum.

Her ne kadar sıra dışı ve serüven dolu bir yaşantı sürmüş olsam da, her insan gibi önceden çizilmiş sınırlar içersinde hareket etmiştim. Otuz yıl boyunca uslu uslu evlat, koca, baba, arkadaş, gazeteci, gezgin olarak yaşamıştım. Rollerim bunlar olmuştu, taktığım maskeler beni eğlendirmişti de. Ama ya ben? Hem son

o hangi ben? O, utangaç, gözyaşları ve heyecanları ile mücadele eden genç mi? Yoksa daha olgun, hiçbir zaman ait olmadığına inandığı o büyükler dünyasında ciddiye alınmaktan ötürü şaşkınlık duyan, "uluslararası gazeteci" mi? Pek çok "ben" vardı. Hepsi daima değişken, geçiciydi. Ve aslında hiçbir "ben" yoktu. Şimdi olmaktan hoşnut olduğum bir "ben" tanımlayamayacaktım.

Artık bütün bu rollerden sıyrılmak, bilinenin o büyülü çemberinden dışarı sıçramak, geleneksel kesinlikler kürsüsünden inmek istiyordum. Maskesiz nefes almak arzusundaydım. Bir zamanlar bana pek önemli görünenler artık öyle görünmüyorlardı ve onların peşinden inatla koşmuş olmam beni şimdi sadece gülümsetiyordu.

"Aktör" olarak başarılı olmuştum ama sezgisel olarak bu noktada ayak diremenin bir anlamı olmadığını hissediyordum. İlerlemeliydim, aramayı sürdürmeliydim... Hani hep söylenegeldiği üzere, neyi aradığımı tam olarak bilmesem bile onun arayışında olmalıydım. Ama belki de önemli olan buydu; çünkü insan ne aradığını bilse, hep bilinenler dünyasında kalır ve asla yeni bir şey keşfedemezdi.

O zaman bunun tam olarak bilincinde değildim ama beni *uyarma* sürüklemiş olan en derin neden; yepyeni bir yolculuk peşinde olmamdı. Bu, dışarıya değil, içeriye yapılacak bir yolculuktu; hedefi fiziksel bir mekân değil; zihnin bir yeri, bir ruhsal durumdu; bütün arzum dünya ile kendi aramda huzur ve barış ortamı yaratmaktı. Orada, o huzurda, -bunu sezgisel olarak hissediyordum- beni eline geçiren hastalığın ve fiziksel olsun olmasın günümüzde pek çok kişiye musallat olan, başka sıkıntıların gerçek ilacını bulabilecektim.

Mikrofonu elime aldım ve birkaç dakika içinde kendimi anlatabildim. Bir ayağımızı soktuğumuz ırmağın, ikinci ayağımızı soktuğumuzda artık aynı ırmak olmadığı -çünkü su akıp gitmiştir- gibi, şu anda karşılarında duran insanın da daha birkaç gün

önce *aşrama* gelmiş kişiyle aynı olamayacağını söyledim; bir ka
ay ve hattâ birkaç yıl önceki insan ise hiç değildi. O adamı artık
yoktu. Ondan söz etmeye çalışmanın yararı yoktu.

Kim olmuş olduğumu, bir saygınlık ya da büyüklük ölçüsü
olarak hayatta neler yapmış olduğumu anlatmak istemediğimi
söyledim. Artık kendimi anlatırken geçmiş zaman kipi kullan
mak istemiyordum; ancak şimdiki zamanda konuşabilirdim.

Hayatımı bir ad kazanmaya çalışarak harcamıştım. Şimdi bu
adım olmadan yaşamak istiyordum. Kendimi yinelememeye, bir
başkası olmaya çalışıyordum. Bunun kolay bir girişim olmadığı
nın farkındaydım ve kendi üzerimde zor bir çalışma yapmam ge
rekecekti. Başlangıç olarak sessizliğimi korumaya uğraşacaktım.
Bir hafta boyunca konuşmayacaktım. Onların yardımına güveni
yordum. Beni artık *Anam* yani "Adsız" olarak çağırabilirlerdi.

Mikrofonu Swami'ye iade ederken içimden gülmek geldi ve
da güldü. *Şişa*ların oturduğu salondan bana doğru bir sevgi dal
gasının aktığını hissettim; bu da sahneyi daha hafiflemiş olarak
terk etmeme yardımcı oldu. Yıllardan beri sırtımda taşıdığım bu
yük bir çuvalı boşalttığım duygusuna kapıldım; ama ancak şimdi
onun içinin mücevher değil çakıltaşı dolu olduğunu fark edebi
liyordum. BEN, ne kadar yararsız bir yüktü! Kendimden, sürek
li yanımda gezdirip insanlara sunduğum o figürden gerçekten
bıkmıştım. Kim bilir kaç kez bir uçakta, diplomatik bir akşam
yemeğinde, bir bakanın davetinde, kurtulmayı bilemediğim bu
zorunlulukla hayatıma ait her zamanki eğlenceli anekdotları, bu
İtalyan olarak neden *Der Spiegel* gibi bir Alman dergisine yaz
dığımı, Çin'de neden tutuklandığımı ve şu anda yaşadığım ülke
hakkında neler düşündüğümü anlatmak durumunda kalmıştım.
Bütün bunlar birilerine sevimli görünmek içindi.

Japonların, kartvizitlerine *-meshi-* yazanlara her zaman çok
gülmüşümdür; adlarının altında, kendilerinden daha önemli
olduğunu vurgulamak için daha büyük harflerle firmalarında

ki sıfatları ve pozisyonları yazılıdır. Ama ben de aynı biçimde davranmıştım; ciddiye alınmak, kenarda kalmamak için, yazılı değilse de sözlü olarak kendi kartvizitimi sunmuş; pek bağımlı göründüğüm kimliğimi sergilemiştim.

Üstelik kimlik hassas bir aygıt gibiydi; bakım istiyor, parlatmak, yağını değiştirmek gerekiyordu. Kimliğin her çehresi özen bekliyordu: Saç kesimi, giyim, kendini sunma, telefonda konuşma, bağlantıları koruma, davetlere yanıt verme tarzı önemliydi. Benim durumumda... bir de makaleye giriş yapmak çok önemliydi! Daha Vietnam'da çalışırken *Guardian*'dan meslektaşım Martin Woollacott bana, "Bütün değerin son makalen kadardır," demişti; bir önceki makaledeki "BEN" düzeyini tutturmak bende gerçek bir takıntı halini almıştı. Bütün bunlar, bir adı korumak için yapılıyordu. Ad, hep bir ad. Hayatta ne çok şey ada bağlı! Kabul edilenler, kazananlar, yolcular listesindeki adın; ilk sayfadaki adın. Hep o ad, o kimlik! Ne büyük bir zahmet!

At gitsin! Son suları da aşabilmek için teknenin safrasında kalanlardan biraz daha atıyordum. New York'tayken, cerrahların eli, beni yok etmeden, ben-beden'den bazı parçaları kesip atmışlardı. Şimdi ben kendimden başka parçaları atıyordum. Bu kez gidenler o kadar fiziksel değildi. Peki geriye ne kalacaktı? Adım, geçmişim gibi, uğruna bütün bir ömrümü verdiğim niteliklerim olmazsa, geriye ne kalacaktı?

İşte hepimizi buraya sürükleyen temel soru buydu. Swami ilk dersten başlayarak bunun bir yanıtı olduğunu ve bunu *Veda*ların son bölümü olan *Vedanta*'da bulabileceğimizi söylemişti. *Vedanta*, ne doğan ne ölen Öz'e, her şey değişirken bile hiç değişmeyen Öz'e, varlığı başka hiçbir varlığa bağımlı olmayan Öz'e adanmıştı.

Yerime döndüğüm zaman solumda oturan adam ayağa kalktı, bac
larını açtı ve bana "Anam-ji... Anam-ji..."* diyerek sımsıkı sarıldı

Son derece sevimli bir tipti. Ellili yaşlarda, ufak tefek, şişman
biriydi, kafası tamamen keldi; kapkara gözleri ve göğsüne kadar
inen kır bir sakalı vardı.

Rahiplik yeminini yeni etmiş bütün *brahmaçarya*lar gibi bay
tan aşağı beyaz giyinmişti; bol bir gömlek ve bir *dothi.* Benim gibi
o da omzuna ister şal, ister yastık, ister havlu niyetine kullanıla
leceği beyaz bir örtü örtmüştü. İlk derste, herkes sorumluluğuna
verilen rahleyi ve üç ay boyunca oturacağı yeri seçeceği sırada
ben salonun ortalarında kalmak istemedim ve en dibe gidip sır
tımı dayayabileceğim duvarın dibine yerleştim. O da gelip benim
yanıma ilişti. Ama pek rahat edemedi ve bir süre sonra kibar bir
şekilde biraz ileri gitmemi ricâ etti.

"Bak," dedi, sınıfın tavanını taşıyan ve tam başının üzerinden
geçen beton kirişlerden birini işaret ederek; "olumsuz kozmik
enerjilerin hepsi oraya çarpar ve benim üzerime dökülür... Bura
da yoğunlaşamam, meditasyon yapamam."

Deli miydi acaba? Bana öyle görünmedi. Sorunu daha iyi
açıklayabilmek için Swami'nin, salona daima kuzey kapısından
(olumlu enerjiler tarafından!) girdiğini; biz *şişa*ların batı kapısı
nı kullandığımızı (nötr enerjiler tarafı) ve sırtımızı dayadığımız
bu doğu duvarında hiçbir kapı olmadığını anlattı bana.

Elbette biraz ileri gittim ve... bu enerji hikâyesi sayesinde
Sundarajan benim "sıra arkadaşım" oldu. Sanskritçeden çeviri
yaparken yardımlaşıyorduk ve kimi zaman bazı grup etkinlikle
rinden kaçıp *aşram*ın merkezinde bulunan dik tepeciğe tırmanı
yor, manzara seyrediyorduk.

Sundarajan'ın pek sıra dışı bir öyküsü vardı. 19. yüzyılın

* Hint dilinde bir isme -ji- eki eklemek saygı belirtisidir. Sözgelimi Hindistan'da Mahatma'dan söz edilirken sadece Gandi-ji denir. *Aşram*da Swami'ye hitap ederken ya da ondan bahsederken daima Swami-ji deniyordu.

sonunda İngiliz sömürge demiryolu inşaatında çalışmak için Malezya'ya taşınmış olan Güney Hindistan kökenli bir ailede doğmuştu. Çok gençken Kuala Lumpur'da bir heykele âşık olmuştu. Bu, mahallesindeki Hint tapınağının içinde bulunan bir tanrıça heykeliydi. O, ilk ve son aşkı olmuş; bu aşkına asla ihanet etmemişti. Çocukluğunda bekâret yemini etmişti. Keşiş olmak istemiş ama ailesine karşı sorumlulukları bunu engellemişti. Mühendislik eğitimi almış, yirmi yıl boyunca elektrik tesisatı kurmakta uzmanlaşmış bir şirkette çalışmıştı. Dünyanın en yüksek binaları olan Petronas Kuleleri'nde bile çalışmış, ama, söylediğine göre, artık günlerini "başka bir ışık türü"ne adamaya karar vermişti. Bihar eyaletindeki bir yoga merkezinde bir yıl geçirdikten sonra şimdi *sanyasa,* yani dünyevî hayattan el çekme yeminini etmek için, Swami'nin yanına gelmişti.

Dönüp geldiği Hindistan, onun atalarının değil, tanrıçasının ülkesiydi. Köklerini aramak peşinde değildi; ruhsal olarak tanrıçayla birleşmek ve Malezya'ya döndüğünde orada eğitimini verebilmek için *Vedanta* öğrenmek istiyordu.

Ben de *aşrama*a girerek, aslında özel bir Hindistan'a gelmiştim. Turistlerin fotoğrafını çektiği, gazetecilerin anlattığı değil; "Aryanların", büyük efsanelerin ülkesine; insanlığa Tanrı düşüncesini, sıfır kavramını ve bu iki uç arasında var olan pek çok başka şeyi vermiş olan Hindistan'a adım atmıştım.

Yıllar boyunca Delhi'de yaşamıştım ama siyaset ve kültür dünyasının içinde dolaştığım için hep bir şeylerin eksikliğini hissetmiştim. Bunun nedeni, Hindistan olan her şeyin temelinde yatanla, yani ruhsallıkla ilgilenememiş olmamdı. Sanki Dante'nin kenti Floransa'ya inmiş ve arada sırada bir kiliseye girip İncil'le ilgilenmeden her şeyi anladığını sanan bir Marslıya benziyordum. Oysa şimdi Hindistan'ın çekirdeğine, özüne yaklaşmak üzereydim. Bunu sadece kitaplardan okuyarak, Batılı akademisyenlerin tanımlarını çalışarak yapmıyordum; en tipik Hint yön-

temini kullanıyordum. Bir guru ile yaşamaya gelmiştim.

Guru* güzel bir sözcüktür ama ne yazık ki Batı'daki pek yaygın kullanımı ile anlamını yitirmiştir; bizim dünyamızda artık moda sağlık ya da cinsellik gurularından söz edilmektedir. Sanskrit dilinde *Gu* -karanlık-; *ru* ise -kovmak- anlamına gelir. Yani guru karanlıkları kovan, bilgiye ışık taşıyan kişi demektir. Turuncu giysisi, karanlıkta parlayan alevin; maddeyi yok eden ateşin gücünün rengini simgeler.

Hindistan mı? Artık içindeydim. Gurumun adı Dayananda** Saraswati idi ve ben *Arsha Vidya Gurukulam* yani "gerçek bilgi gurusunun ailesi"nin bir üyesiydim. Gerçek bilgi, görenlerden, yani *riş*ilerden gelen bilgiydi.

Bulunduğumuz yer son derece güzeldi; Tamil Nadu eyaletinde, tekstil endüstrisinin başkenti olan Coimbatore'den otuz kilometre uzaklıktaydı. Buraya havaalanından bindiğim bir taksiyle gelmiştim. Pırıl pırıl bir gündü ve her gördüğüm şey iyiye işaret ediyordu. *Aşram* yolunda ilerlerken Coimbatore'nin merkezine uğrayıp kalem, defter ve giyecek aldım. Giysilerim, Gandhi'nin son müritlerinin hâlâ elle dokudukları pamukludan dikilen beyaz *kurta pijama*lardı elbette. Kaldırımda oturan bir adam önündeki iki kafesin içine koyduğu serçelerin başını bekliyordu. Aslında beklediği, birinin kuşları satın alıp özgürlüğe kavuşturarak *karma*sını iyileştirmesiydi. Kafeste kalan bütün kuşları satın aldım, cıvıltılarını ve çevredekilerin yorumlarını memnuniyetle

---

* Guru bir sıfat ya da ad değildir. Guru bir ilişkiyi gösterir. Bu nedenle bir insan sadece öğrencileri için gurudur, herkes için değil. Yalnızca öğrencileri ona guru-ji diye hitap ederler; bu, sadece bir kadının eşine kocam diye hitap etmesine benzer.

** Bütün *sanyasin*lerin adı -ananda- eki ile biter; bu, onların artık bütünlükten -ananda- başka bir hedeflerinin olmadığını gösterir.

dileyerek onları uçurdum.

Yol boyunca konuştuğum taksi şoförü, matematik eğitimi almıştı; neşe ve umutsuzluğun; güzellik ve solgunluğun harmanlandığı tipik bir Hindistan insanıydı. Birkaç kilometre boyunca dümdüz uzanan yolda ilerlerken tepeleme çöp yığınları ve tuğla fabrikalarıyla karşılaştık; bunların çevresi de mantar gibi bitmiş teneke mahalleleri ve orada yaşayan sıska ve kirli insanlarla doluydu. Toprak çoraktı; plastik torba kalıntılarıyla pislenmişti. Ayrık otları bile yeşerememişti.

Uzaktan pırıl pırıl, masmavi ve şahane Anaikatti tepeleri görünüyordu. Bir zamanlar o bölge gür bir ormanla kaplıydı. Taksi sürücüsünün anlattığına göre, kalan ağaçlar arasında, hâlâ yapraklarla örtünen ve bir kralın yönettiği ilkel bir topluluk yaşıyordu. Kabile, bazı ayurveda doktorları için ormandan yabanî otlar toplayarak geçiniyordu. Yabancılarla konuşma hakkı bir tek krala aitti ve onun izni olmadan topraklarına giren kişi hemen kovuluyordu. Yine sürücünün söylediğine göre, o bölgeler hâlâ yabanî hayvanlarla ve fillerle doluydu. Elbette pek çok evcil hayvan da vardı; yol boyunca tepeler arasında gezinen, uzun boynuzlu harika öküzler gördük.

Bir vadide sürücü bana, çorak bir çiftlik arazisi gösterdi. Kısa süre öncesine kadar güzel bir koru olan bu toprak parçası, büyük kuş bilimcisi Salim Ali'nin adını taşıyan vakıf tarafından satın alınmış ve burada harika bir kuş cenneti yapılacağı söylenmiş. Ama paraları toplayan vakıf yöneticisi, bütün ağaçları yerle bir edip her birini satmış ve ortadan kaybolmuş. Ah Hindistan!

Sonra bir ayurveda koleji ve bir mühendislik enstitüsünün önünden geçtik. Tepeler ile yeşil bir vadinin ortasında *aşram* karşımıza çıktı; okaliptüs ağaçları arasında beyaz evciklerden oluşan bu komplekste ayrıca bir oditoryum, bir yemekhane ve büyük bir çayırın kenarına yapılmış bir tapınak vardı. Her şey üstünde minik bir tapınağın daha bulunduğu küçük tepeden

seyredilebiliyordu.

Serçeleri özgürlüklerine kavuşturmam hemen ödüllendirildi. Bana verilen oda tek kişilikti ve *aşram*ın en uzak noktasında bulunuyordu. Bir korunun kıyıcığında ve dağ manzaralıydı. Tam karşımda, iki ağacın arasına çamaşırlarımı asabileceğim bir ip bile geriliydi.

Aşram hayatına ve *Anam* olmaya çabucak alıştım. Sessizliği seçmiş olmak bana çok yardım etti. Gereksiz sohbetler tuzağına düşmeye fırsatım olmuyor, laf olsun diye konuşmama gerek kalmıyordu. Dinlemeye ve gözlemeye yoğunlaşabiliyor; düşünceleri bulutlar oldukları gibi kalmalarına izin veriyor, bunları seslere ve sözlere dönüştürmeye gerek duymuyordum. Akşamları yatmadan önce günlüğüme iki satır karalamak bana yeterli geliyordu.

Konuşmamayı seçtiğim bu bir hafta kuş gibi uçtu gitti; günlerim gayet belirgin bir ritim içinde tekdüze geçiyordu ve seçim yapmak gibi bir tasam olmuyordu hiç. Her şey önceden ayarlanmış, düzenlenmişti.

Uyanma saati, dördü çeyrek geceydi. Bir ağaca asılı üçgene vuran metalin sesi, gecenin karanlığını deliyordu. Yarım saat sonra, yemekhanenin önündeki avluya sıcak çay ve süt dolu iki bidon yerleştiriliyordu.

Beşte, tapınakta büyük *puja;* mantralar söyleyerek heykellerin geleneksel temizlik töreni yapılıyordu. Saat altı buçukta *aşram*ın merkezindeki oditoryumda Swami'nin yönettiği yarım saatlik meditasyon vardı. Yediyi çeyrek geçe genellikle haşlanmış nohuttan oluşan kahvaltımızı ediyorduk. Saat sekizde bir *Vedanta,* Sanskrit dili, Vedik şarkılar ve *Bhagavad Gita* dersleri başlıyordu. Sadece tekrar haşlanmış nohut ve pirinç yiyeceğimiz öğle yemeği ve çay saati için ara veriyorduk. Akşam altı buçukta güneş dağların arkasında ihtişamla batarken tapınakta ateş

töreni *arati* oluyordu.* Yedi buçukta yine haşlanmış nohut ve pirinç veya irmik; kimi zaman da yoğurt yediğimiz akşam yemeği için toplanıyorduk.

Saat sekiz olunca yine büyük sınıf odada, *satsang* yani "gerçekle birlikte olmak" uygulanıyordu; bu toplantıda herkes üzerinde tartışılacak konuyu önermekte serbestti. Bu, Swami'nin kürsüde olmadığı yani küçük bir yükseltide dizüstü oturmadığı tek durumdu; bu toplantıda yine koltuğunda dizüstü oturuyor ama koltuk aramızda duruyordu.

Saat onda, demir üçgene yeniden vuruluyordu. Işıklar sönüyor; bütün *aşram* karanlığa, sessizliğe ve de uykuya gömülüyordu. Minik odamın ardına dek açık iki penceresi arasında uzandığım, ağaçların hışırtısını dinlediğim, Hint gecelerinin bana armağan ettiği ılık esintinin taşıdığı çiçek kokularını içime çektiğim zamandı artık.

*Şişa*ların kendilerini tanıtması -toplam olarak yüz on kişiydik- on gün kadar sürdü ve akşam yemeğinden sonra yapılan toplantıların büyük bölümünü kapladı. Bu toplantılar arkadaşlarımın kimler olduğunu, onları Anaikatti tepeleri arasındaki bu ıssız yere çekenin ne olduğunu anlamam için iyi bir fırsattı.

Otuz ve kırk yaş arası, iyi ailelere mensup ve iyi bir akademik formasyon almış gençler; mühendisler, bir nükleer fizikçi, bir Hint Hava Yolları pilotu vardı; zaten *brahmaçarya* olmuş, yani bekâret yemini etmiş olan üniversite asistanları bu yeminle birlikte her türlü maddi arzu ve iyelikten de kurtuldukları için, şimdi turuncu *sanyasin* giysisi giymeye hevesleniyorlardı; *sanyasin*ler vazgeçenler, ruhsal dilencilerdi. Gurukulam'da yıllar sürecek bir yaşam ve eğitimden sonra onlar da bir öğretmen yani *Swami* olabileceklerdi.

Bir de, uzun meslekî yaşantılarını arkalarında bırakmış, *aşram*a ölüm düşüncesine alışmak amacıyla katılmış yaşlılar vardı.

*Tören boyunca tanrılara simgesel olarak evrenin oluştuğu beş element sunuluyordu: Ateş, su, toprak, hava ve eter.

Bu hayattan sonra -mutlaka insan olarak da değil- bir kez daha *karma*larıyla yüzleşmek üzere buraya dönüp, hesaplaşacaklarını biliyorlardı.

Ötekiler, özellikle de kadınlar, Hindistan'da -her yerden daha ağırlıklı olarak- töreler, ailevî ve toplumsal görevler ya da doktorluk gibi boş zaman bırakmayan ağır işler yüzünden şimdiye dek ruhsal araştırmaya zaman bulamamış, ama artık varoluşuna bir anlam kazandırmanın zamanı geldiğine inanan kişilerdi. Sayıca çok fazla olan doktorların sanki, bunca zaman bedenle ilgilendikten sonra bu perdenin arkasında ne olduğunu görme arzusuyla buraya koştuklarını hissediyordum.

Bazı *şişa*lar ise bir psikanalistin divanına uzanmaktansa (bu bu Hindistan'da pek enderdir), buraya gelmişlerdi; hayattan çekilmenin bir gelenek olduğuna inanarak ve Swami'nin yardımıyla ebedî doğum-ölüm çarkından sıyrılmayı başaracaklarını umarak gelenler de vardı.

Pek çok *şişa* kendini tanıtırken bunu açıkça dile getirdi. Posta müdürü, kalp cerrahı, *aşrama* eşiyle gelmiş ve onun da adına konuşan şık beyefendi bunlardan bazılarıydı. Bu bey, Andhra Pradesh eyaletinin bir kentindeki çocuk hastanesinin başhekimiydi; eşi ise hemşire okulunda yöneticiydi. Her ikisi de altmış yaşını geçmişlerdi; işe ve aileye adanmış bir hayattan sonra bakışlarını kendi üzerlerine çevirmeye, kutsal metinlerde yazdığı üzere "ormana birlikte gitmeye" karar vermişlerdi.

Hep o "orman"! Şifalı otların gizli kasası orman, ruhun tedavi görebileceği yer; orman! Ormana gitmek: Hindistan'ın kendi kadar kadim olan ve her ne kadar bütün ormanları kestilerse de Hindistan'ı kendine özgü kılan bir kavramdı bu.

Geleneksel Hint bakış açısına göre, bir insanın hayatı dört kesin ve net mevsime ayrılır; her birinin kendi meyveleri, hakları ve görevleri vardır.

Birinci mevsim, çocukluk ve ilkgençliktir; bu eğitim döneminde

sonradan işe yarayacak her şey alınmalıdır. İkinci mevsim olgunluktur; o dönemde erkek koca, baba olur; aile sorumluluğunu sırtlanır ve bununla da topluma katkı ve süreklilik sağlar. Bu zenginlik, haz, ün ve dünyayı tanıma gibi arzuların peşinden koşmanın boş görüldüğü ve doğru olduğu mevsimdir. Bundan sonra evlatlar da ana-baba olduklarında, kopuş ve "ormana gidiş" mevsimi başlar. İşte bu kopuş ve çekilişle insan; neşeleri, kaygıları, başarıları, hayal kırıklıklarını -yani hayatta geçici ve yanılsama olan her şeyi- geride bırakarak daha gerçek ve daha kalıcı olana yönelir.

Seçmek istenirse- sonuncusu da her şeyden bağların koparıldığı, basit bir dilenci olunan mevsimdir; insan *sanyasin* olur; arzular dahil olmak üzere geçici olan Ben'in sahip olduğu her şeyi simgesel olarak yaktığı ateşin renginde bir giysi giyer ve artık yalnızca *mokşayı;* yani değişimler dünyası, hayat ve ölüm okyanusu olan *samsara*dan kesin olarak özgürleşmeyi arar.

Mokşa, bir *sanyasin*in yolculuğunun son hedefidir. Hiçbir şey onu bu amacından vazgeçiremez. Simgesel olarak ateşe verilen ve kendisinin üzerinden atlayıp yeni bir kişi olarak çıktığı cenazeden sonra geri dönüş olamaz. Artık hiçbir şeye bağlı değildir; ne kastına, ne ailesine, ne de adına... Hattâ dini ve dinsel ayinleri de geride kalmıştır. Bu "cenazeden" sonra örtündüğü turuncu renkli örtünün tek parça, dikişsiz ve düğümsüz bir kumaş olması boşuna değildir. Öldüğü zaman bedeni ötekiler gibi yakılmayacak, ırmağa atılacaktır, çünkü o, *sanyasin*dir ve ateşlerden çoktan geçmiştir.

Bir mevsimden ötekine her geçiş, biçimsel olarak bir törenle anılır ve her başlangıçta olduğu gibi bir simgesel ölümden hayat, yeniden yeni doğar.

Modern Batı dünyası da -hepsi maddesel olan- *kendi* amaçlarını emeklilik dönemiyle gerçekleştirir. Altmış ya da altmış beş yaşında çalışmaya son veren kişi; balık tutmak, resim yapmak, ya da bir zamanlar olmuş olduğu şey -müdür, şef, avukat, kasiyer olmadığı için sıkıntıdan patlamak için para alır. Pek çok kişi

bu nedenle bir kalp krizi geçirir ve herhangi bir şey olma ihtimalini kesin olarak yitirir.

Ben de çalışmayı bırakmıştım -gazetecilik bana bir şey ifade etmez olmuştu- ama "emekliliğimin tadını çıkartmak" yerine arkadaşlarımın aradığından pek farklı olmayan bir şeyi aramaya koyulmuştum: Huzur. İçsel Huzur. Kanser bana yardımcı olmuştu. İyi bir fırsat yaratmıştı. Nihayet kartviziti olmayan ben olabilirdim. Utangaçlık hissetmeden yaradılışıma uygun bir hayat sürer ve bunun tadını çıkartabilirdim. Çünkü hiç kuşku yoktu; aslında olduğumuz o şeye ne kadar çok yaklaşırsak, o kadar mutlu oluyorduk. Her yaşta. Önemli olan kim olduğumuzu anlamaktı.

Ne yazık ki kültürümüz -daha doğrusu artık kültürü belirleyen sanayi- gençliği efsaneleştirdi, ileri yaşta olmayı bir tür hastalık gibi gösterdi ve zavallı yaşlıları olduklarından farklı davranmaya, gençmiş gibi yapmaya zorladı. Ama yaşlılık kötü bir şey değildir; bir pişmanlık dönemi hiç değildir. Tam tersine.

Pek çok kişi için cinsel uyarının uykuya dalması acı verici bir kayıptır; bir tür aşağılanma nedenidir. Benim içinse bir yanımın hafiflemesi anlamına gelmişti. Ne çok zamanımı çırpınarak, kendimi kandırarak, ayrıştırarak, hayal kurarak, egemen olunabilene egemen olarak ve en sonunda da her şeyi yücelterek... geçirmiştim; ama bunu ahlakî nedenlerle değil "daha sonra"nın sıradanlığının korkusuyla yapmıştım. Artık bütün bunları aşmıştım ve böyle bir sorun söz konusu değildi. Yaşlılık olağanüstü bir şeydi. Düşünmek, hayat hakkında kafa yormak dahil olmak üzere daha önce yapılamayanları yapmak için harika bir fırsattı. Fiziksel çöküş, bedenimizin yavaşlaması, hastalıklar, hattâ ölümün kendisi bambaşka gözlerle görülebilir, yeni şeyler anlamak için, başka kapıları açmak, keşfetmek ve deneyimlemek için kullanılabilirdi.

Dünya bizi sürekli olarak kalıplaşmış davranışlara itiyor. Uyuyamıyor musun? Uyku ilacı al! Peki ama neden? Belki de arada sırada geceleri uyanık kalmak güzeldir ya da gereklidir; uyuyan

kişinin bilmediği bir deneyimdir bu. Gece karabasanların zamanı olduğu kadar, vizyonların da zamanıdır. Gece gizemlidir ve tam da bu nedenle tanınmalıdır; eski bir Hint masalında Güneş bile onu tanımak istemiştir.

Dünyalı bir adam Güneş'i ziyarete gider.

Büyük yıldız "Aşağıda işler nasıl gidiyor?" diye sorar.

"İyi efendim; herkes sana hayran."

"Herkes mi? Sahi mi?"

"Şey, efendim... bir tek kadın; sadece güzeller güzeli bir kadın ama asla imanla tapınmıyor."

"Kim o?"

"Adı Gece'dir."

Güneş meraklanmıştır.

"Peki nerededir bu kadın?"

"Hindistan'da efendim," der adam.

Bunun üzerine Güneş hemen Hindistan'a koşar ama onun gelmekte olduğunu bilen kadın dünyanın öbür tarafına kaçar. Güneş onun peşinden gider ama kadın çoktan Hindistan'a dönmüştür. Güneş Hindistan'a gelir ama... İşte o günden beri Güneş hâlâ o güzel kadının peşinden koşmaktadır ama asla yakalayamaz...

Ben deli miydim? Hayır. Artık yalnızca yaşlıydım ve zorunluluklarım olmadığı için şimdiye dek hep olmak istediğim kişiyi olmuştum: Kâşif. Ama artık dış dünyayı değil -onu iyi kötü tanımıştım- bütün kültürlerin bilgelerinin her zaman bizim içimizde olduğunu söyledikleri dünyayı keşfetmek istiyordum.

Modern insan bu dünyayı her zaman daha az düşünür. Buna zamanı yoktur. Genellikle buna fırsat bulamaz. Özellikle de kentlerde sürdürdüğümüz hayat, bizi artık büyük düşünmekten alıkoyuyor; sürekli olarak bir ayrıntının, küçücük bir şeyin peşinden koşuşumuz, her şeyin anlamını yitirmesine neden oluyor. Sonunda ben bunu kendi mesleğimde de gözlemlemiştim. Savaşları anlatmam gerekiyordu ama -bana nedenini sormayın

insanoğlunun övündüğü bütün gelişmelere karşın savaşlar hala onun varoluşunun bir parçasıydı ve ülkeler ne kadar çok uygar ve gelişmiş olursa, daha çok insan öldürecek yeni silahlar bulmak için o kadar çok uğraşıyorlardı.

Hem sonra, birkaç yıl öncesine kadar bir savaşı anlatmak bir yarayabiliyordu; insanlar isyan ediyor, kıyımlar üzüntü yaratıyordu. Bugün savaşları aktarmak, seyrettirmek hiç işe yaramıyor. Her gün yeni kıyım, adaletsizlik, işkence haberleri çıkıyor ama dikkatimizi bile çekmiyor. Bıktık. Elimizden bir şey gelmediğini düşünüyoruz ve bu nedenle suçların en basitinin en büyük suç ortağı oluyoruz: Umursamazlık.

Artık kimsenin ciddi yanıtları yok, çünkü doğru sorular sorulmuyor. Batı'da büyük ekonomik çıkarlara yarayan ve dinin kötü süsüne oturtulmuş bilim bile işe yaramıyor. Bilim hayatı klonlamayı beceriyor ama hayatın anlamını dile getirmekten aciz. Tıp ölümü geciktirebiliyor ama bize ölümden sonra ne olduğunu söyleyemiyor. Gözlerimizin görmesine, zihnimizin düşünmesine izin verenin ne olduğunu biliyor muyuz peki?

Oysa bilime duyduğumuz büyük güven sayesinde her şeye garanti gözüyle bakıyoruz. İnsanlar, bildiklerini sanıyorlar ama bilmiyorlar. Nasılsa pek yakında öğreneceklerine inandıkları için de bilmemekle yetiniyorlar. Elbette bu konuyla bir ilgilenen vardır! Nüfus artıyor, Yeryüzünün kaynakları, en başta da su mu azalıyor? Kesinlikle bilim bu soruna bir çözüm bulacaktır! Dünyanın büyük bölümünde milyonlarca insan açlık mı çekiyor? Bazı tohumlarda genetik değişiklik yapalım, bunlar mucizevî ürünler versinler ve belki... yeni kanser türleri yaratsınlar...

Sanki olası dünyalardan bir tek bizimki varmış gibi yaşıyoruz, bu dünya bize daima herhangi bir mutluluk vaat etmektedir. Bu mutluluğa, daha fazla eğitimle (ne eğitim!), daha fazla parayla ve elbette daha fazla bilimle ulaşabiliriz. Eninde sonunda her şey, bir organizasyon ve etkililik sorunudur... Ne büyük yanılgı! İşte

biz, hayalin kanatlarını böyle budadık; yüreğimize tıkacı böyle tıkadık, bütün dünyayı yalnızca duyuların dünyasıyla sınırlandırdık ve böylece öteki yarımızı yadsımış olduk.

Bilgeler için, özellikle de Hindistan'da bulunanlar için, gözle görülen dünya asla gerçekliğin bütününü oluşturmamıştır; çünkü değişkendir ve zamanın daimî aşındırmasına açıktır.

Gözden kaçırdıklarımızın farkına varmak için büyük bir çaba gerekmiyor oysa. Büyük Bengal şairi Tagore, bunu çok yalın bir benzetmeyle dile getirir. Bir akşam Ganj kıyısında yüzen bir evde, mum ışığında Benedetto Croce* okumaktadır. Rüzgâr mumu söndürür ve oda ansızın ay ışığıyla dolar. Ve Tagore şöyle yazar:

Güzellik dört bir yanımdaydı
Ama bir mumun ışığı bizi birbirimizden ayırıyordu.
O minicik ışık engeldi
Ayın güzeller güzeli büyük ışığının bana ermesine.

Gündelik yaşantımız daha büyük olanını görmemize engel olan pek çok minik ışıkla doludur. Zihnimizin alanı daraltılmıştır. Aynen özgürlüğümüzün daraltıldığı gibi. Bütün yaptığımız tepki vermektir. Başımıza gelene, okuduğumuza, televizyonda gördüğümüze, bize söylenene tepki duyarız. Önceden belirlenmiş kültürel ve toplumsal modellere göre tepkiler veririz. Üstelik giderek daha da otomatik tepkiler vermeye başladık. Artık başka bir şey yapmamıza zaman kalmadı. Çoktan çizilmiş bir yol var zaten. Onun üzerinden ilerleyip duruyoruz.

*Aşram*da ise böyle değildi. Her anı dikkatle yaşamak için zaman vardı. Tepki vermek değil, eylemde bulunmak için; zihnimizi tetikte tutmak için, her davranışımızın bilincinde olmak için alıştırma yapıyorduk. Sivrisinekler kulağımın dibinde vızıldayıp

* 20. yüzyıl İtalyan filozofu.

duruyorlar mıydı? Elimle şöyle bir vurup içine daldığım derin düşüncelere dönmek elimdeydi. Oysa ben onları öldürmemeye çalışıyordum. Bu da hoşuma gidiyordu.

Evet, *aşram* pek çok bakımdan acayip bir yerdi. İnsanların ortasında yaşamaya, dünyayı dolaşıp öykülerini ve binlerce sorunu nu anlatmaya alışmış ben; şimdi kendimi burada her şeyden uzak ve kopuk; radyosuz, televizyonsuz, gazetesiz buluvermiştim. Saatlerce, günlerce, haftalarca üzerinde kafa yoracağım, tek bir soru kalmıştı: "Ben, kimim?"

Taşlar bunu kendilerine sormuyor. Bitkiler de sormuyor. Hatta yaratılmışlar arasında bizlere en yakın olan hayvanlar bile "Ben, kimim?" diye soruyora benzemiyorlar! Bir inek, kendi hakkında da fikir sahibi olmaya çalışmıyor; bir karga, onu bir kurbağadan ayıranın ne olduğunu hiç merak etmiyor. Ama ya insan? İnsan -Swami, *Vedanta*'yı tanıtmak için böyle söyledi- her zaman kendi varoluşunun doğasını sorgulamıştır. Ve her zaman da yanıtın ele gelmezliğinden rahatsız olmuştur.

Soru deneyimden doğar. İnsan çevresine bakınır, dünyayı görür ve bazı düşünceler geliştirir. İlki, gördüğü her şeyin kendi dışında olduğudur. Dünya ona kendinden kopuk görünür; dünyadan ayrı tutulmaktadır. Gördüğü her şey, sonsuz olarak ondan daha büyük olduğu için, insan kendini yalnız, okyanusun enginliğinden ürken minik bir dalga gibi zedelenebilir hisseder; öteki dalgalar tarafından ezilmemek için daha kocaman, daha güçlü bir dalga olabilmeyi hayal eder. Birbirinden ayrı duran iki varlığın algılanış temelinde -gören ve görülen; bilen ve bilinen- insanın ebedî doyumsuzluğu yatar. Ve de hüznü.

İnsanın yürüttüğü ikinci düşünce, dünyanın, o gördüğü zaman zaten, çoktan var olmuş olduğudur. Üstelik bu dünya öyle zekice kotarılmıştır ki, insanoğlu onun yaratıcısı olamaz. Dünya

yı yapmış olan, onun babası ya da dedesi de olamaz. Peki kimdir bu? İşte o zaman insanoğlu Yaradan'ı aramaya başlar; bir tanrı arayışına girer. Elbette onu da kendi dışında düşünür, çünkü insanoğlu dahil bütün evrenleri yaratan odur.

"İşte dinler böyle doğmuştur," dedi Swami.

Yarım yüzyılı aşkın bir zamandır *sanyasin* olan Swami dünyanın ve böylelikle dinin de dışındaydı. Hinduizm -onun söylediğine göre bu terimi baştan savma olarak yaratanlar, İngilizlerdi- ona göre, gerçek bir din değil, bir hayat felsefesiydi; hiç kimse tarafından kurulmamıştı, kutsal bir kitabı yoktu; binlerce yıldan beri süzülerek gelmiş bir bilgelikti. *Vedanta*'yı da bir din olarak değil, bir bilgi aracı olarak görüyordu. Bu Gerçeklik Bilgisiydi.

Swami'ye göre, dinlerde insanoğlu kendi hakkında sınırlı bir görüş geliştirip kalır, çünkü Ben'in algıladığı her şey Ben'in dışındadır ve insan kendi ve algıladığı, bildiği şeyler arasında var olan ayrılığı, mesafeyi tartışılamaz bir gerçeklikmiş gibi algılar. Tıpkı, okyanusu kendinden ayrı bir şey olarak gören dalganın yaptığı gibi. Oysa dalga, kendinin ve hattâ öteki dalgaların da okyanus gibi sadece ve sadece su olduğunun bilincine vardığı anda, o yetersizlik, kopukluk duygusu ortadan kalkar.

İnsan için de aynı şey söz konusudur diyordu Swami. İnsan kendinin "Bütün" olduğunu keşfettiği; yaratan ve yaratılmış, gören ve görülen, kendi ve Tanrı arasında bir ikilik olmadığını anladığı anda ona kopuk bir varlık gibi görülen varoluşun aslında ondan ayrı olmadığını, çünkü gerçekte hiçbir şeyin "Bütün"den bağımsız olarak var olmadığını fark eder.

Sorun benim ve ben çözümüm. Bunu anlamak gerçek kurtuluştur. Kendi başına var olan bireysel bir varlık olduğu yanılsamasından kurtulan; mükemmel varoluşunun bütünle bir ve aynı olduğunun bilincine varan insan, artık özgürdür.

Önemli olan nokta -diyordu Swami-, dalganın okyanus *haline gelmesine* ihtiyaç yoktur; sadece okyanus *olduğunun* farkına var-

ması yeterlidir. Olan olduğudur. Değişecek bir şey yoktur, sadece kim olduğunu anlamak yeterlidir.

Peki ama insan bu bilinç sıçrayışını nasıl gerçekleştirebilir? İnsanın özü, -Kendi-, kendini bütünün içinde nasıl tanıyabilir? Birinin ona yardım etmesi, yolu göstermesi gereklidir. Öz, kendi kendini tanıyamaz. İşte burada bir gurunun, cehalet karanlığını delecek birinin varlığı gereklidir. Yüzyıllardan beri Hindistan'da bu gereksinmeyi açıklamak için işte şu öykü anlatılır:

Bir Gurukulam'da on öğrenci vardır. Günün birinde hacca gitmeye karar verirler ve içlerinden biri, grubun sorumlusu olarak görevlendirilir. On öğrenci yola koyulur. Bir yerde karşılarına çıkan ırmağı geçmek zorunda kalırlar. Öğrencilerin başı, yüzme bilip bilmediklerini sorar. Evet, hepsi biliyordur. Öteki kıyıya vardıklarında, sorumlu öğrenci arkadaşlarını sayar ve dehşetle sadece dokuz kişi olduğunu görür. Bir daha sayar, sonuç yine dokuzdur. Peki onuncu nerededir? Ne giysileri, ne çığlığı, ne izi vardır. Ağlamaya başlarlar, ne yapacaklarını bilemezler. Derken olan biteni uzaktan izleyen bir ihtiyar yanlarına gelip şöyle der:

"Üzülmenize gerek yok. Onuncu kaybolmadı. Onuncu var." "Nerede? Nasıl?" diye sorar *şişe*lar. "Onuncu, burada, aranızda." Öğrenciler şaşırmıştır.

"O aranızda ve bir adım bile atmadan onu bulabilirsiniz," diye ayak direr ihtiyar.

Çocuk tekrar dener. Her bir arkadaşının göğsüne dokunarak sayar: "Bir.. iki.. üç.. dört.. sekiz.. dokuz.." İhtiyar, parmağını sayan çocuğun göğsüne dayar ve "On!" der. "Onuncu sensin."

Çocuklar anlarlar ve yollarına devam ederler.

İhtiyar görüneni göstermekten başka bir şey yapmamıştır çünkü "arayan aranandır." O sorundur ve o çözümdür. Ve çözüm, sadece insanın kendini keşfetmesinde yatar. Dalga örneğinde olduğu gibi, sorumlu çocuk, onuncu *haline gelmek* değil; sadece onuncu *olduğunu* bilmek zorundadır.

İnsan doğduğunda "Kendi" hakkında bilgisizdir. Hayatın akışı içersinde pek çok bilgi biriktiririz, ama bunlar bize kim olduğumuzu anlatmakta işe yaramazlar, çünkü duyulardan ve duyuların algıladıklarının yorumlanışlarından gelen bilgilerdir. Bütün bilimsel bilgi böyledir; duyulara dayanır. Şimdiye dek hangi bilim, insanın kim olduğunu sormuştur ki? Hangi mikroskop, hangi teleskop zihnin derinliklerine bakabilmiştir? Duyularla algılanmadığı ve bu nedenle hiçbir bilimin konusu olamadığı için, insanın kendi özüne ilişkin bilgisi yoktur. Öyküdeki ihtiyar, Öz'ün kendini nasıl tanıyabileceğini işaret eden gurudur.

Ama guru da yetmez.

Swami, birinci dersten başlayarak, *Vedanta*'nın merkezinde bulunan sorunun, dinsel bir sorun olmadığını vurguladı. Çözüme inançla ulaşılamazdı; elbette zihinsel bilgi de bunun yolu değildi.

Nasıl ki gözler kendilerini göremezler ve bunun için bir aynaya gereksinme duyarlarsa; insanın Öz'ü de uygun bir bilgi aracı olmadan kendini tanıyamaz. Bu araç bizim duyularımızdan biri değildir, çünkü onlar sadece madde dünyasını görmeye, dinlemeye, dokunmaya, koklamaya yararlar; bu da Öz'ün değil, duyuların dünyasıdır.

Bilgiye ulaşmaya yarayan araç, Öz'ün kendini görebileceği ayna, *Veda*lar,* daha doğrusu onun son bölümü olan *Vedanta*'dır. *Vedanta, Upanişad*** *ve Bhagavad Gita* yani Tanrı'nın Şarkısı'ndan

---

* *Veda*lar dört adettir: En kadim olanı Rig; Sama, Yajur ve Atharva. Öz olarak, ilahiler ve büyülü formüller olan mantralardan oluşurlar. Geleneğe göre *Veda*lar *riş*iler yani "Görenler" tarafından oluşturulmuştur. Kesin bir tarihi yoktur ama İ.Ö. ikinci bin yıla kadar uzanırlar. Bin yıldan fazla süre boyunca ağızdan ağza aktarılmıştır. Bazılarına göre Rig Veda bize tarihte bütün olarak ulaşmış ilk kitaptır. Bütün Hint-Avrupa dilleri içersinde en eski kitap olduğu kesindir.

** *Upanişad:* Kelime anlamı olarak "yakınında oturmak" anlamına gelir ve gurunun ayakları dibinde oturan *şiş*alardan söz eder. *Upanişad*'lar yüz kadardır. Başlıcaları ilk on tanesidir. Büyük çoğunluğu nazım, bir bölümü nesirdir. Pek çoğu diyalog formundadır: Bir bilge ve karısı, kral ve çileci gibi örneklerin en ünlüsü, Katha *Upanişad*'daki genç Naciketas ve kendine guru olarak seçtiği Ölüm arasındaki diyalogdur.

oluşur ve bütün konuyu diyalog şeklinde işler.

Kendisi ve dış dünya konusunda deneyimler edinmiş olan ve bunlar sayesinde bir mantık kurabilen insan, *şastra*ları, yani yazıları, bir guru yardımıyla okuduğunda -gözün gördüğü, kulağın duyduğu gibi- bilen ile bilinen arasında bir ikilik olmadığını görür. Ben, Dünya ve Tanrı gibi değişik varoluş biçimleri olmadığını anlar. Her şey bir tektir, tek bir varlıktır ve bu Bütünlük Bilinci'nden başka bir şey değildir. Zaman ve mekândan bağımsız, sınırsız Bilinç, her şeyi sarıp sarmalayan bilinç, her şeye destek olan, her biçimde ortaya çıkan Bilinç; bu saf Bilinç, her şeyin temelinde yatan, sıradan bilincin arkasında duran Gerçeklik'tir. Atman'dır, Brahman'dır, İşwara'dır, Bhagawan'dır, Tanrı'dır. Bütünlük'tür, Satçitananda'dır, her ne ad verilmek istenirse odur; çünkü en eski Vedik satırlardan birinde dediği gibi: "Bilgeler ona bin ad taksa da, Gerçeklik Bir'dir."

O halde "Ben, kimim?" sorusunun yanıtı *Upanişad*'ların en basit cümlesidir: *"Tat tuom asi" yani Sen Bütün Busun. Sen Tanrı'sın, sen bütün evrenin Yaradanı'sın.* Buradaki "tuom" yani sen, elbette kişi olarak anlaşılmamalıdır; o sıkı sıkıya tutunduğumuz, herhangi bir gün doğmuş, herhangi bir yerde büyümüş, pek çok şeyler yapmış, deneyimler edinmiş olan ben değil; *Vedanta*'nın gözler önüne serdiği, değişmeyen Öz'dür. Öz; saf bilinç, asla doğmamış ve asla ölmeyecek olan o Öz.

*Veda*lara dayanan ve bu nedenle de Hint halkının ortak inancını ve görüşünü oluşturan, Tanrı'nın her formda bulunabileceği, yaşıyor olabileceği, en sıradan gibi algılanan bir nesnede bile barınabileceği düşüncesi, işte bundan kaynaklanır. Pek çok değişik tanrı yoktur; tek bir Tanrı da yoktur, çünkü *her şey Tanrı'dır.*

İşte bu her şey içinde, her birimizin de olduğu o Öz, yanlış anlaşılabilir çünkü insan, sınırlarından kurtulma hevesindedir, dünyadan ayrı ve kopuk olduğu hissinden sıyrılmaya çalışır. Bir kaynağı, yatağı ve adı olan ırmağın daima okyanusa doğru ak

mak, ona karışmak, onunla Bir olmak, böylece kendi kimliğini, formunu, ırmaklık adını yitirmek niyeti gibi Öz de, Bütün ile karışmak, Bir olmak arzusunu taşır. Bu onun doğasında vardır. O Öz'ü bilmek, onun "Tanrısal" doğasının farkında olmak. İşte insan hayatının asıl hedefi budur.

Swami, bu mantık yürütüşlerini izlemenin her zaman kolay olmadığını biliyordu (*Upanişad*'lar Gerçekliğe giden yolun bir ustura sırtı gibi dar ve zorlu olduğunu söyler). Konuyu hafifletmek, daha tanıdık kılmak istediği için arada sırada bize geleneksel Hint öyküleri anlatıyordu.

Öz'ü tanımanın önemi üzerine anlattığı öykülerden biri de şöyleydi:

Nehri aşmakta olan sandalda bir *pandit,* bir de *bramin* yani kutsal yazılarda uzman olan kişi vardı. *Pandit* yaşlı sandalcıya sordu:

"Sanskritçe bilir misin?"

"Hayır," dedi sandalcı.

"Sanskritçe bilmiyorsan, hayatının dörtte biri yok sayılır," dedi *pandit.* "Hiç olmazsa klasik edebiyatı biliyor musun?"

"Hayır."

"Hayatının dörtte biri daha gitti, çünkü bu konuda öyle güzel kitaplar var ki; okumak insana büyük mutluluk verir. Hiç olmazsa okuyup yazma biliyor musun?"

"Hayır," dedi sandalcı.

"Hayatının dörtte biri daha gitti."

O sırada *pandit* sandalın su aldığını ve suyun ayaklarından yukarıya doğru yükselmekte olduğunu fark etti. Sandalcı deliği tıkamaya uğraştı ama yapacak bir şey yoktu. Su yükseliyor, sandal batıyordu.

Sandalcı, *pandit'e,* "Yüzme biliyor musun?" diye sordu.

"Hayır." dedi *pandit,* korkuyla.

"O zaman hayatının hepsi gitti," dedi sandalcı.

Anafikir: İnsan kendi kendini tanımıyorsa Sanskritçeyi ile klasik edebiyatı da bilmesi bir işe yaramaz.

Dersler her saat başından tam on dakika sonra başlıyordu ama biz *şişa*ların, salondaki yerlerimize yerleşmemiz biraz uzun sü rüyordu.

Swami'yi beklerken, önce guruya bir ilahi okuyorduk: "Om Oh Tanrım, guruma ve onun öğretmenlerine derin saygı ve se lamlarımı sunuyorum. Benim bilgisizliğimin perdesini kaldır ması için ondan merhamet diliyorum ve ona minnetlerimi sunu yorum. Oh Tanrım, bizi koru, bizi besle, dersimizi çalışmamıza ve yazıları öğrenmemize yardım et. Ayrıntılarda oyalanmamı mız için bize yardım et. Om, huzur, huzur, huzur."*

Baştan aşağı beyaz giyinmiş, belki de dul olan iki yaşlı kadın bizi yönetiyordu; bütün ilahi derslerine katılıyorlar, *aşram*ın dinsel koro ayrıntılarıyla ilgileniyorlardı.

Sonra binlerce yıldır kullanılan ve hiç değişmeyen tonlama şive ve ritimle *Upanişad*'ın en güzel ve en ünlü mantralarından bazılarını söylüyorduk. Bunlardan birini avaz avaz söylemeye bayılıyordum; öğretmen hanımların dik bakışlarına, sıra arkadaşım Sundarajan'ın gülüşüne aldırmayarak söylediğim bu mantranın adı *Brihadaranyaka Upanişad* idi.

Asato ma sadgamaya
Gerçek olmayandan gerçeğe götür beni
Tamaso ma jyotirgamaya,
Karanlıktan ışığa götür beni
Mrityorma amritam gamaya,
Ölümden ölümsüzlüğe götür beni

* Bütün *Upanişad*'lar Om, seslerin sesi ile başlar ve Om Şanti (Şanti: huzur) ile biter; bu insanın içinde yatan Öz'ün bilgisinin verdiği huzur halinin da vetidir ve bu huzur, bütün anlayışların üzerindedir. Neredeyse bütün Vedik ilahiler aynı biçimde başlar ve biter.

Ölümsüzlük sözcüğünü (amritam) a'ları uzatarak okumaya, ölüm (mrityo) sözcüğünü dillendirmeye, Sanskritçenin güzelliğine bayılıyordum. Orada öğrendim ki İtalyancada aşk anlamına gelen *amore* Sanskrit kökenliydi ve *amore* yani ölmeyen şey demekti.

Swami, yanında yürüyen ve onu güneşten koruyan şemsiyeyi taşıyan bir gençle birlikte kuzeydeki kapıdan giriyordu. Terliklerini çıkartıyor, merdivenlerden çıkıyor, üç basamaklı minik kürsüsüne tırmanıyor ve turuncu giysisinin ucunu başına örtüp oturuyordu. Otururken genellikle mavi örtüsü olan rahlenin arkasında bağdaş kuruyordu. Dersler boyunca Swami, yüzyıllardır *Vedanta* öğreten her gurunun yaptığı gibi, o mavi örtünün altından bin bir türlü nesne çıkartıyor ve öğrenirken kolay mantık kurmamızı sağlıyordu. Kil bir tasla, bu tasın varlığının, kilin varlığına bağlı olduğunu açıklıyordu: Kil olmasa tas olamazdı (Bilinç olmasa yaratılan olmaz.); kristal bir top ve gül ile gülün renginin kristalin içindeki yanılsamalı görüntüsünü gösteriyordu (Ben'in yaşadığı ve Öz'ü ile algıladığı arasındaki karmaşa); bir iple klasik Vedantik karşılaştırma örneği sergileyerek yılanı ipe benzetiyordu (bir ipi yılan sanmak, duyular dünyasının verilerini gerçek sanmak gibidir). İp ve yılanı birbirine karıştırmak bizim icadımızdır. Hem sonra, eğer yılan diye bir şey olmasaydı ipi yılana benzetebilir, onunla karıştırabilir miydik?

Swami bir tek, *Upanişad* veya *Gita* kitaplarının bir kopyasına ihtiyaç duymuyordu. Çünkü bunları ezbere biliyordu ve çok yıllar önce büyük kütüphanesini bağışlamıştı. Artık onlara ihtiyacı olmadığını, yazılı hiçbir şeye bağımlılık duymadığını söylüyordu. Hint geleneği böyle olmasını isterdi; metinler birer "gizem" oldukları zamandan beri, ancak bir gurunun ağzından öğrencinin kulağına aktarılırdı. Yaşı ilerledikçe (yetmiş yaşının üzerindeydi) belleğini yitirse bile Swami, aklında kalan birkaç satırı kullanarak aynı dersi verebilirdi. Bir öykü daha anlattı:

19. yüzyılın sonunda bir İngiliz profesör, o zamanlar Britanya İmparatorluğu'nun sömürgesi olan Hindistan'ın başkenti Kalküta'ya gelir. Hindistan'ı ve onun felsefesini anlamaya niyetli olduğunu söyleyerek büyük Sanskritçe uzmanlarından ünlü bir *pandit* ile buluşmak ister. Mükemmel İngilizce konuşan öğretmenden bazı *Vedanta* dersleri almak niyetindedir. *Pandit Upanişad*'ın ilk satırlarından *İşavasya*'yı okuyarak başlar derse:

Om purnamadah purnamidam purnat
purnamudacyate
Purnasya purmamadaya purnamevavasishiate
Om shanti, shanti, shanti-hiiii

Ve tercüme eder:

O Bütündür, bu Bütündür
O Bütünden, bu Bütün doğmuştur
Bu Bütünü çıkar o Bütünden
Geriye kalan Bütündür.
Om shanti, om shanti, om shanti-hiii

İngiliz kitabı kapar, ayağa kalkar ve ders orada biter. Sonra güncesine şöyle yazar: *"Upanişad*'lar çocuksu bir zihnin gevelemesinden başka bir şey değil."

Swami'ye göre ise, o iki satır *Vedanta*'nın bütün görüşünü özetler ve bütün *Upanişad*'lar yansa ya da unutulsa bile sadece bu mantra, geleneği canlı tutmaya, anlamak isteyeni düşündürmeye yeter.

Biz haftalarca bu satırlar üzerinde çalıştık.

"Bu iki satırda özne, nesne, neden, sonuç, deneyim ve bütünlük vardır. Özet olarak bizlerin gerçekliği orada bulunur." *Ben purnam*'ım, tamamlık benim, hiçbir şeyin rahatsız edemeyeceği

şişkin bir okyanusum. Beni sınırlandıran hiçbir şey yoktur. Küçük ve büyük dalgalar, üzerimde dans ederler ama onlar benim formlarımdan, görüntülerimden başka bir şey değildir. Beni sınırlandırmazlar; onların hareketi, benim hareket gibi sergilenen doluluğumdur. Dalgalar, içimde çözülen şerefimdir. İçimde, şişkin okyanusta, her şey çözüme ulaşır. Geriye benden başka bir şey kalmaz; bu *purnam,* bütünlüktür.

Onu izlemek her zaman kolay olmuyordu ve kimi zaman, anladım izlenimine kapılıyor olsam da sonradan aklımın sözleri sadece anladığını ama onları "yaşamadığımı" fark ediyordum. Sorun, Swami'nin yinelediği gibi, ne zihinsel ne de inançsaldı. Söz konusu olan, mantıksal sonuçlara varmak değil, *Upanişad*'ların söylediği gibi -adım adım- bir "kendini gerçekleştirme yürüyüşü" yapmaktı. Yapılacak iş, insanın kutsal metinlerin sözcükleri aracılığıyla kendi bilincini bir tür simyasal dönüşüme sokmasıydı. Ama bu metinler de bir kez Öz'e aynalık ettikten sonra bir kenara bırakılabilirlerdi; nehri geçtikten sonra gereksiz olan sandal gibi, unutulabilirlerdi.

Swami, Tamil Nadu'nun, geleneksel bir *bramin* çiftçi ailesinin oğlu olarak doğmuştu. Parlak bir öğrenci olmuş, Madras'ta gazeteci olarak çalışmaya başlamış ama kısa bir süre sonra asıl görevinin bu olmadığını hissetmişti. Dünyadan elini eteğini çekmiş, *sanyasa* almış, değişik guruların öğrenciliğini yapmıştı. En sonunda bunlardan biri; ormanda yaşayan ve yalnızca küllerle örtünen gurusu, onun bilinç atlayışını gerçekleştirmesini sağlamıştı; işte o zaman kendini o büyük ödevle yüzleşmeye hazır hissetmişti. Klasik Hint geleneğini yaşatmak için sözel olarak *Vedanta* öğretmeye ve bu hayat görüşünü Hindistan'la sınırlı kalmayarak, herkesin hizmetine sunmaya karar vermişti.

Gelenek, İ.S. 8. yüzyılda büyük *Veda* yorumcusu Shankaracharia tarafından başlatılmış ama kısa zamanda sönmüştü. İslam'ın yüzyıllar süren egemenliği, halkların topluca İslamiyet'e döndü

rülmesi, *Veda* öğretimlerini gizliliğe itmişti. Bunun arkasından gelen ve iki yüzyıl süren İngiliz sömürgeciliği daha da yıkıcı olmuştu; çünkü bu durum özellikle yüksek sınıflar arasında yeni sosyal değerlerin gelişmesine yol açmıştı. İmparatorluk, emrinde çalışacak küçük memurları yetiştirmek için skolastik bir eğitim sistemini gündeme getirerek, "yararlı" olanı öğretmeye başlamıştı. Onlar elbette Öz'ün tanınması peşinde değillerdi!

Hintliler şanslıydı, çünkü kökü *Veda*larda bulunan dünya görüşleri, bir kiliseye emanet edilmemişti. İletilmesi -Budizm'de olduğu gibi- bir merkezden yönetilmemişti ve bu nedenle ayakta kalma, yaşama şansı oldu... Hinduizm'in -Nalanda örneğinde olduğu üzere- yerle bir edilecek tapınakları, işgal edilecek bir dinsel başkenti yoktu. Ormanın herhangi bir yerindeki kulübesinde oturan guru, bilgisini çevresindeki beş ya da altı *şişa*ya aktarabilirdi ve Hindistan'ın dört bir yanına dağılmış bu gurulardan pek çok vardı. Ne var ki gelenek, sadece en yüksek kasttan olan *bramin*lerin eğitilmesini öngörüyordu.

Swami'nin kendi kendine yüklendiği ödev, bu tekeli kırmak ve *bramin* ve hattâ Hintli olmayan ama öğrenmek isteyen herkese *Vedanta*'yı anlatmaktı. "Tam olma arzusu bütün zamanların ve bütün anakaraların insanlarının ortak arzusu olmuştur. Sorun evrenseldir. Çözümün kendi de evrenseldir," diyordu.

19. yüzyılın sonunda, özellikle de Vivekananda'nın etkisiyle pek çok Batılı, *Vedanta*'nın, Romain Rolland'ın deyimiyle "Evrensel İncil" olabileceğini düşünmüştü. *Vedanta*'nın kadim vizyonu içersinde, bireysellik ve materyalizm peşinde koşmaya başlayan insanın içinde doğan ruhsal boşluğa yanıt verecek son derece modern bir görüş vardı.

Metafizik hedefler sunan ve genellikle bunları cennet hayatına erteleyen dinlerin tersine, *Vedanta*'nın tek bir ruhsal hedefi vardır: İnsanın kendi tamlığının farkında olması. Bu hayatta. Şimdi.

Swami, insanlığın bunu bugün her zamankinden daha çok

ana hedef haline getirmesi gerektiğini düşünüyordu ve bu nedenle *Vedanta* bilgisinin yaygınlaşmasını istiyordu. Şimdiye dek yüzlerce swami yetiştirmişti ve onlar da şimdi hem Hindistan'da hem başka ülkelerde yeni öğrenciler yetiştiriyorlardı. Bu müthiş bir ödevdi, çünkü geleneğe göre guru her bir öğrencisiyle teke tek ilgilenmeliydi. "Kitlesel eğitim olmadığı gibi kitlesel özgürleşme de yoktur," diyordu. Ve o her gün "adım adım" geleneğin belirlediği yürüyüşü yapmaktan bıkmıyordu.

Bir keresinde, uzun ve felsefî bir tiradı hafifletmek için araya öyküler sıkıştırdığı gibi, "Benim *karma*m size öğretmek; sizin *karma*nız benim *şişa*larım olmak. Hepimizin birbirimize gereksinmemiz var," dedi.

Sözgelimi kursun başında, *aşram*ının "aydınlanma" garantisi veren yerlerden biri olmadığını söyledi. Sonra ekledi: "Benden bir Rolex saat de beklemeyin sakın!" Herkesi güldüren bu sözleriyle Sai Baba'ya bir gönderme yapıyordu. O -anlatılanlara göre- yoktan saatler, su dolu bardaklar yaratabiliyor, müritlerinin başına avuçlarından kutsal kül *vibhuti* akıtabiliyordu.

"Elbette ben de mucizeler yaratmayı bilirim ve eğer çok ısrar ederseniz, sonunda ben de bir tane yaparım!" diyerek hepimizi heyecanlandırdı. Olasılıkla şaka yapıyordu ama "mucizeler" herkesin hoşuna gidiyordu ve arada sırada birileri ona bu vaadini hatırlatıyordu.

Swami çok tatlı dilliydi ve her türlü retorik numarayı kullanarak, dinleyiciyi sık sık güldürerek dikkatleri uyanık tutabiliyordu. Bir keresinde küçük kürsüsüne elinde bir mektupla çıktı. Bunu, öğrencisi olmak isteyen bir gençten henüz almıştı. Ne var ki gencin İngilizcesi mükemmel değildi ve mektup, *prostrate* ve *prostate* kelimelerinin yanlış kullanımı yüzünden, öğretmene secde dilekleriyle değil, ona prostat temennisiyle sona eriyordu!

Bir keresinde de sabah dersine pek ağır yürüyerek gelmiş, kürsünün basamaklarını pek yavaş çıkmış ve şöyle demişti: "İçi-

nizden biri bana bir şaka yapmış olmalı. Kemiklerim çok ağrı yor." Sonra da şu eski öyküyü anlatmıştı:

Bir guru öğrencisini tembihler: "Bu akşam senin başının üzerinde oturduğumu düşünerek meditasyon yap."

Öğrenci gider. Ertesi gün, gurusunu ayakta bile duramayacak kadar sızılar içinde bulur.

"Nasıl gitti bakalım?" diye sorar guru.

"İyiydi guru-ji. Bana önerdiğin gibi meditasyon yaptım ama bir süre sonra yoruldum ve ben senin başının üzerine oturdum."

Bir akşam *satsang* saatinde, bir *sanyasin* olup olmamaya karar vermek için işinden üç ay izin alıp gelmiş olan Hint Hava Yolları pilotu, Swami'nin öyküler anlatarak konuşmasına takıldı ve bunun nedenini sordu.

"Fark etmediniz mi?" diye yanıtladı Swami. "Güldüğümüzde ağzınız açılıyor. İşte ben ancak o arada önemli bilgileri ağzınızdan içeri atabiliyorum." Sonra da kendisi ağzını aça aça güldü ve ekledi: "İnsan güldüğünde başka türlü ortaya çıkmayan bir budunluk sergiler. Gülen kişi geri zekâlı da olsa, cahil de olsa hatta Swami bile olsa bu böyledir."

Ertesi günün akşam yemeğinden sonraki *satsang* saati emekli gençlerinden biriydi, çünkü herkes istediği soruyu sorabilecekti. Genç *brahmaçarya*ların soruları teolojik karakterde, metinlerin açıklamalarıyla ve felsefî inceliklerle doluydu. Benim "emekliler tugayı" adını taktığım ve Gujaratlı banka müdürü emeklisinin çevresinde toplaşan yaşlıların soruları ise ölüme bakış açısıyla, ölüme hazırlanmakla ilgiliydi. Swami'nin yanıt verme tarzı da değişiyordu. Bir keresinde *Upanişad*'lardan satırlar okumakla yetindi:

Nasıl ki otun tepesine varan tırtıl
Geleceğe geçmek için kendi üzerine kıvrılır
Hayatının sonuna gelen Öz
Toparlanır ve eski bedenden yenisine geçer.

Bir başka sefer de şöyle dedi: "Madras'ta biri öldüğünde insanlar onun için 'yola çıktı' deyimini kullanırlar. Coimbatore'de biri doğduğunda insanlar şöyle der: 'Vardı.' Yolcu hep aynıdır. O Atman'dır, Öz'dür, Cevher'dir, sınırsız Bilinç'tir; o ne oluşmak, ne yola çıkmak, ne de varmak durumundadır. O her zaman varolandır."

Bir hayata sorunsuz gelinebilir mi sorusunu, sorunsuz hayat yoktur biçiminde yanıtladı; oyunun kuralı budur. Sorunsuz bir hayat isteyen, hayatında ilk defa futbol maçına giden köylüye benzer; yirmi iki oyuncuya tek bir topu hak gören, adamları bu top peşinde koşmak zorunda bırakan hakeme pek kızmıştır. "Oyunun kuralı budur. Hayat böyledir. Sorunlar olmazsa neşe olmaz. Sorunlar ruhsal arayışın yayları, itici güçleridir," diye ekledi. "İnsan, kendini zavallı ve sınırlı hissetmezse, ne yapacağını araştırmaya başlamaz ki. İnsan çatışma içinde erişkin ve olgun olur. Ama bir inek olmaz. O erişkin olur ama olgun olamaz."

Swami'yi inceliyordum. Sabırlıydı, yorulmak nedir bilmiyordu, hiçbir şeyden etkilenmiyordu. Asla kimseyi yargılamıyordu. Öğretmenlik görevini hiçbir şey beklemeksizin yapıyor; her şeyi tam olarak anlamamızı bile beklemiyordu. Büyük bir geleneğe ait olduğuna inanıyordu; iletmesi gereken büyük bir Gerçek olduğunu ve eninde sonunda herkesin bu Gerçek ile tanışacağını biliyordu.

"Gerçek, çoğunluğun fikri değildir. Çoğunluk bir hükümet için oy verebilir ama Gerçek'in ne olduğuna karar veremez."

Karmaşık kavramları açıklamakta mahirdi; *jiva* (her canlının içinde bulunan, hayattan hayata geçen ama her zaman insan olması beklenmeyen o birey); *jagat* (dünya, Brahman'ın Brahman'dan ayrı olmayan belirtisi ve görüntüsüydü ve bunu için onu üreten örümcekten ayrı tutulamayacağına benzetiyordu); *samsara* (olma ve arzular dünyası) bunlardan bazılarıydı. *Dharma*nın herkesin anlayabileceği bir kavram olduğunu söylerdi: Hangimiz bir başkası tarafından yaralanmak, soyulmak,

suçlanmak, ihanete uğramak isteriz ki. O halde; benim başkalarından beklemem gereken, benim başkalarına karşı görevimdir aynı zamanda. İşte *dharma,* doğru yol budur.

*Karma*yı ilk kez açıklarken de şöyle demişti: "Her davranış bir sonuç yaratır; bunların bazıları gözle görülebilir, bazıları görülmez. Bilinçli davranışlarımızın görünmeyen sonuçları, *karma*mızı oluşturur. Çıkar beklemeden bir insana yardım etmek, bir hayvanı kurtarmak, bir çiçeği sulamak gibi olumlu bir davranışın sonucu *punya* yani bir ödül yaratır; olumsuz davranışların sonucunda da borçlanılır. *Jiva dharma*da kalırsa *punya* toplar; dışındaysa borç yazar ve bunun hesabını bir sonraki hayatında verecektir."

"İlkel insan da" dedi Swami; *"karma*nın varlığından haberdardı. Mağarasından çıkıp avlanmaya gidiyor, akşam elinde sadece minik bir sincapla dönüyordu. Karısı ona *'ahhafst annllshhahsna!'* diye bağırıyordu. (Yani 'Salak herif yakalaya yakalaya bir sincabı mı yakaladın?') O da kendini temize çıkarmak için *'Naggafsrggg snngshh'* yani 'Şansım yoktu,' diyordu. Sonra başka bir gün bütün aileyi doyuracak kocaman bir hayvanla çıkageliyordu *'Naggafsargg sgrggrisas'* yani şanslıydım, diyordu. Peki şans ve şanssızlık *karma* değildir de nedir? Hepimiz şu ya da bu biçimde hayatımızı belirleyen bir şeyin var olduğunu anlıyoruz. Ne var ki bazıları ilkel adam gibi bunu şansa ya da daha kötüsü, kötü ruhlu bir varlığa bağlıyor; öteki insanlar da başımıza gelenlerden kendimizin, yalnızca kendimizin sorumlu olduğunu biliyorlar çünkü şans ve şanssızlık bizim bu ya da önceki yaşantımızdaki davranışlarımızın meyveleridir. İşte *karma* budur."

"Bazı dinler," diye sürdürdü sözlerini, "her şeyi Tanrı'ya bağlarlar. Bir çocuk ölünce çevresindekiler anneye, 'Tanrı verdi, Tanrı aldı,' derler. Ama aslında bunun Tanrı ile ilgisi yoktur. Tanrı'nın bütün bu olup bitene karışması söz konusu değildir. Bu yalnızca bir *karma* sorunudur. *Karma,* hepimizin dolanmış olduğu sonsuz bir ağdır ve herkesin seçim özgürlüğü ve dolayısıyla kendi

anlamlılığı vardır".

"Ben" üzerinde dururken özellikle alaycı oluyordu. "Ben"in anlamlı kullandığımız bir sözcük olduğunu, bütün evreni yargılarken onu temel aldığımızı, oysa zihnimizin onu nesnelleştirmek düzeyinde olmadığını söylüyordu. "Sözgelimi 'tas' derken zihnimizde bir imge belirir. Aşağı yukarı şunun gibi bir şeydir..." diyor ve rahlesinin altından kil tası çıkartıyordu. "Ya 'ben' derken? 'Ben uzun boyluyum' diyoruz ve bedenimizi düşünüyoruz; 'Ben bezginim' diyoruz ve belki de zihnimizi düşünüyoruz. 'Ben babayım, kuzenim, kocayım' diyoruz ama bununla da pek bir şey anlatmış olmuyoruz, çünkü baba olan kişi aynı zamanda oğuldur da. Pekala bunca rolü olan bu 'ben' kimdir? Bütün bu farklı ben'lerin ortak paydası 'bütün o öteki 'ben'lerin bilincinde olan; bilinç-ben'dir. İşte her şey bu bilince bağımlıdır ama bu bilinç hiçbir şeye bağımlı değildir."

Rahlenin altından tası çıkartıyor ve şöyle diyordu: "Şimdi hepimiz şu tasın bilincine sahibiz." Sonra onu örtünün altına sokuyor ve boş elini gösteriyordu. "Peki şimdi neye sahibiz? Tasın yokluğunun bilincine! Tamam; tas var ya da yok ama onun bilinci daima var."

İşte ders saatlerce bu biçimde akıp gidiyordu. Bilginin aktarılışı bu biçimde oluyordu ve bir anda her şeyin ansızın aydınlanacağı düşünülüyordu... tıpkı ulu Ramakrişna'nın anlatmaya bayıldığı öyküde olduğu gibi.

Bir dişi aslan doğum yaparken ölür ve öksüz kalan yavru aslan bir koyun sürüsünce evlat edinilir. Onların arasında büyür, onlarla ot yer, onlarla melemeyi öğrenir ve bir koyun gibi dost canlısı olur çıkar. Derken günün birinde, sürüyü uzaktan izleyen yaşlı bir aslan kükreyerek aralarına dalar. Öteki koyunlar gibi korkan aslancık kaçmaya başlar ama yaşlı aslan onu ensesinden yakalar, göl kenarına götürür ve suyun yansımasında kendine bakmasını ister.

"Bak bakalım; sen kimsin? Bir aslan mı yoksa bir koyun mu?"

Ve aslancık ilk kez kükreyiverir.

İşte o aslancık biziz, kim olduğumuzu bilmeyen biz. Yaşlı adam ise guru. Ayna gibi yansıtan su da *Vedanta*.

Guru olmazsa bilgi olmaz. Onun en büyük önemi buradadır. "Neden Tanrı'yı aramak için kent kent, tapınak tapınak dolaşıyorsun? Tanrı senin içindedir; sen Tanrı'sın. Bu nedenle Tanrı'yı arama. Bunun yerine kendi kendini keşfetmen konusunda sana yol gösterecek bir guru ara." Shankaracharia, bu satırları on iki yüzyıl önce yazmıştı. -Biz Batılılar için neredeyse anlaşılmaz olan- öğrencinin gurusuna mutlak bağımlılığı ilişkisinin kaynağı budur işte.

*Aşram*da Swami'yi pohpohlayan, yağcılık yapanların ifadesi kafamı karıştırıyordu.

Satsang toplantılarının birinde bir kadın bu konuyu gündeme getirerek "Her insanî ilişkinin bir sınırı vardır," dedi. "Kardeşler arasında baba ile ilişki eksiktir; baba-oğul arasında anneyle ilişki eksiktir. Yalnızca guru ile ilişkide eksik olan hiçbir şey yoktur. O babadır, o annedir, o kardeş, öğretmen, komşu, hekimdir. Gurunun öğrenci olarak kabul etmediği *şişa*nın sorunu yoktur çünkü guru sorunsuzdur. Benim ona imanımın nedeni budur."

Bir başkası da şöyle dedi: "Onunla karşılaştığım an, benim için yeniden doğmak gibiydi. Annem ve babam bana bir beden verdiler ama ruhumu bana Swami-ji verdi."

Çok şaşkındım. Bana sanki "Guru insanî bir varlık değildir" diyorlar gibi geliyordu. Onda hayranlık duymamız gereken, bilgisi olmalıydı, kişiliği değil ama bu körlemesine iman, kelimenin tam anlamıyla, her fırsatta çılgınca ayaklarına kapanmak, beni tiksindiriyordu.

Her dersten sonra en sofu öğrenciler -onlarcaydılar- Swami'nin peşinden onun odasına; *kutia*sına kadar yürüyorlar, öğretmenin

güzel koltuğuna oturunca, sıraya girip ayak parmaklarına dokunuyorlar ve sonra öylece oturup onu seyrediyorlardı.

İlk andan itibaren bütün bunları yapmamaya karar vermiştim; Swami'yi izlemek yerine, dersten sonra odama dönüyordum. Bir gün Sundarajan bana, Swami'nin evine gidenlerin hepsinin bir armağanla döndüklerini söyledi; bu çoğunlukla bir muz oluyordu. *Aşram*da bir süredir meyve bulunmadığından bu meyve işi hoşuma gitti. Ama daha eşiği atlarken onun ayaklarına kapanmam halinde kendimden utanacağımı; kapanmazsam da diğerlerini utandıracağımı anladım. Böylece arkamda sırasını bekleyen hanımdan özür dileyip oradan ayrıldım.

Bunun dışında keşişlik hayatı son derece keyifliydi. Sonsuz huzur vardı; hiç sorumluluk yoktu; bütün günler ayin ve derslerle belirlenmişti; zihne düşen, alışılmadık konulara kafa yormaktı. Konular kimi zaman olağanüstüydü. Gündelik ayrıntılar içinde kaybolmadan uyanmak ve Bhagawan'ı düşünmek ne büyük bir mutluluktu! *Aşram,* dünyanın dışında bir adaydı, dünyanın gürültülerinden ve arzu dalgalarından korunuyorduk. Büyüyü yaratan biraz da buydu.

Büyük gelenekleri, bizim dinimizin manastırlarını daha iyi anlayabiliyordum şimdi. Komünist Çinlilerin Lhasa'da benim gibi ziyaretçilere, "Tibet lamacılığının dehşetlerini" göstermek için bir müze açmalarını da anlıyordum. Keşişler, hayatın zahmetlerinden, aile sorumluluklarından, tarlalardaki ağır çalışmalardan kaçarak tapınaklarda dua ediyorlar ve karınlarını da "dışarıda çalışanların alın teri" ile doyuruyorlardı.

Kimi zaman, ben de sorunlarımı başkalarının sırtına yükleyerek bu keşişler gibi davrandığım izlenimine kapılıyordum. Çalışarak dünyayı benim yerime de omuzlayan Angela'yı, arkadaşlarımı düşünüyordum. Onların işe gidişleri, telefon edişleri,

bilgisayar ekranına bakışları, e-postaları yanıtlayışları, çeker imzalayışları geliyordu gözlerimin önüne. Ve ben... bunların hiç birini yapmıyordum. Ben... sabahtan akşama kadar Bhagawan düşünüyordum.

"Dışta olan her şeyi dışarıda bırakın: insanları, nesneleri, koşullar oldukları gibidirler. Sizi kaygılandıranlar Ben'in dışındadır ve Ben hiçbir şey arzu etmemeli ve hiçbir şeyi yargılamamalıdır. Ben, taraf tutmayan bir derin düşünür olmalıdır ve herkese kendi kaderinin özgürlüğünü bırakmalıdır." Swami sabah meditasyonunda bunları söylüyordu. "Duyularınızdan uzaklaşın; ayaklarını ve başını kabuğunun içine çeken kaplumbağa gibi olun. Bedeninize dışarıdan bakın, kendinizi nefes alıp veren bir heykel gibi görün. Dinlemede kalın, olup biteni fark edin ve bunun bilincine varın."

Kapkaranlık salonun ucunda, minik yükseltisinde oturan Swami, meditasyonu alçak bir ses ve pek az sözcükle yönlendiriyordu. Sık kullanılan temalardan biri, taraf tutmama, nesnellikti.

Seherde meditasyon yapmak, gün için plan yapmak gibiydi. Bunca insanın hep birlikte, sessizlik içinde zihinlerini dinginleştirmeleri, yoğunluk, konsantrasyon ve neredeyse bir güç birliği yaratıyordu.

Temelde, meditasyon yapmak insanın kendi kendinin bilincine varmasıdır. Kolay değildir, çünkü zihin doğası gereği huzursuzdur; kimi zaman çalkantılıdır, kayıp gider; onun düşünmemesini sağlamaya çalışmak "Rüzgârı ellerle yakalayıp istediğiniz yere taşımaya çalışmaya benzer," der *Upanişad*'lar.

Yine de odaklanmak, zihni kendine döndürmek; bana bir tek, kişilik gücü, her türlü çabayı göstermeye değecek bir şey gibi görünüyordu, çünkü insanın kendi zihnini denetim altına alması sonuçta kendi hayatını denetim altına alması demek oluyordu.

Zihin, insanın bütün sorunlarının kaynağını oluşturur ama aynı

zamanda çözümler de orada yatar. Zihin, her gün çiğneyip geçtiğimiz ve değerini bilemediğimiz bir hazine sandığıdır. Söz konusu olan, onu ele geçirmek, yaptığımız her şeyi dalgınlıkla değil farkındalıkla yapma alıştırmalarıyla egemenliğimiz altına almaktır.

Bir akşam, *satsang* saatinde Swami bunu çok güzel anlattı. Meraklılerden biri şunu sormuştu: "Hayat nedir?" O bütün yalın bilgiyle yanıtladı: "Hayat mı? Küçük adımlar dizisidir. Ama her bir adımını tek tek, farkındalıkla atarsan, onun denetimini ele geçirebileceğini umut edebilirsin."

Ona katılıyordum. Pek çok küçük adım -kimi zaman bacağından daha uzunu da olabilir- ama rastgele atılmayan adımlardı hayat.

Aşram, her şeyi yeni baştan düşünmek, geçmişin yargılarını gözden geçirmek, eski şeylerin değerini anlamak, oradayken her gün daha sınırsız ve tabulardan sıyrılmış gibi görünen dünya anlayışıma yenilerini eklemek için harika bir fırsattı.

Küçükken annem beni, evimizin yakınında bulunan kilisede görev almam ve ayinlerde yardımcı olmam için zorlamıştı -o zaman öyle yapılırdı-. Bu göreve pek yatkın değildim ve birkaç kez gittikten sonra "isyan ettim". O zamandan beri de dinsel bir törende yer aldığımı anımsamıyorum. *Aşram*da bunu yeniden denemek istedim. Önce meraktan sonra da keyiften.

Saat beş olmadan odamdan çıkıyor, derin derin nefes alıyor, sabahın temiz ve serin havasının iyi geleceğini umduğum mideme gülümsüyor ve yürümeye başlıyordum. Çevremdeki doğa sakin ve huzurlu oluyordu. Tuğla ocaktan yükselen dumanlar sabah pusuna karışıyor, benimle gecenin nemini yüklenmiş dağların arasına giriyordu. Sessizliği en önce uzaktaki horozlar bozuyor, sanki "İmdat... İmdat..." diye bağırırmış gibi gelen acayip bir kuş ötüşüne kargaların çığlıkları karışıyordu. Sonra, *şişa*larla

birlikte yemekhaneye yönelen *aşram*ın mecburen vejetaryen lo peklerinin havlamaları duyuluyordu. Günün hâlâ kararsız ışığı da, palmiyelerin, muz ağaçlarının, yağmurun büyüttüğü dev yo şilliklerin, ormanların alevleri olan turuncu çiçeklerin arasında beyaz gölgeler gibi sessizce ilerleyen arkadaşlarımın bu yavaş yavaş yürüyüşlerinde müthiş bir huzur duygusu gizliydi.

Konuşmadan bir bardak çay içiyor sonra tapınağa yönelmiş yorduk. Tapınak dediğim bina son derece yalındı; yerden bi raz yüksekti ve dört bir yanı açıktı. Birkaç basamak, beton bir platform, onlarca sütunun taşıdığı bir çatı. Bütün dikkatin ve inancın- merkezi, taştan oyulmuş bir yükseltide duran Tanrıça Dakşinamurti'nin heykeliydi. *Veda*ların koruyucusu olan Tanrıça Şiva'nın yeniden bedenlenişiydi. Daha küçük ve kenarda duran yükseltide ise Ganeş, engelleri aşmaya yardım eden fil başlı Tanrı duruyordu.

İlk gelenler heykelin önüne diziliyorlar, sonra tapınak yavaş yavaş arkaya doğru doluyordu. Sabah töreni, heykeli temizlemek ve onu yeni güne hazırlamaktan ibaretti. Üç rahip yani *pujari* kutsal mekânın içinde ve dışında didinirlerdi. En yaşlısı önce Tanrıçanın üzerinde bir gün önceden kalan çiçek ve kumaşları çıkartır; ötekiler ellerinde kovalar ve taslarla gidip gelirlerdi. İki dul-görevli bütün törene eşlik eden ilahiler okurlardı ve tütsünün, çiçeklerin, yağ kandillerinin yerli yerinde olmasını, kimi zaman bana emanet edilen çanın doğru anda çalmasını da gözleriyle izlerlerdi.

Tamamen taştan olan, normal büyüklükteki tanrıça heykeli önce suyla, sonra hindistancevizi yağıyla, sonra yeniden suyla, sonra sütle, yoğurtla, muzlu bir karışımla ve sonra yeniden suyla yıkanıyor ve en sonunda kurulanıp parlatıldıktan sonra üzerine sandal ağacından elde edilen bir pudra dökülüyordu. Kusursuz işleyen bu sesler ve görüntüler silsilesi gerçekten büyüleyici bir manzaraydı. Dulların ilahilerine diğerleri de katılıyordu. Bir

karınca yuvasındakini andıran bu çalışmadan sonra *pujari*lerin başı, heykelin çevresindeki perdeyi, örtüyor, birkaç dakika bo yunca heykelle baş başa kalıyordu. Koro ilahileri sürdürüyor, perde yeniden açılıyor -işte o anda çan çalmak gerekiyordu- ve şimdi renkli kumaşlara bürünmüş, çiçeklerle bezenmiş heykel, bütün ihtişamıyla karşımızda beliriyordu.

Bundan sonra törenin ikinci bölümü başlıyordu. İçi çiçek yaprak larıyla dolu büyük bir hasır sepet, heykelin önüne getiriliyor, *pujari* başı, Tanrıçanın 108* adını tek tek söyleyerek bir tutam çiçek yaprağını heykelin ayağına serpiyordu. Perde yeniden kapanıyor, yeniden çan çalınıyor, tören doruk noktasına ulaşıyordu. Perdenin ikinci kez açılışında, bütünüyle karanlık olan tapınakta, tepesinden sarkan kandilin ışığıyla yüzü aydınlanan heykel, sanki kendi hayatını yaşamaya başlıyordu.

İşte şimdi *darşan* zamanıydı. *Darşan* Sanskritçede "bakmak" ama aynı zamanda "bakılmak" anlamına gelen bir sözcüktü. Herkes yerinden kalkıyor, yavaş yavaş kutsal noktaya yaklaşıyor, bir an saygıyla ve ellerini göğsünde birleştirerek duruyor, Tanrıça'ya bakıyor ve Tanrıça tarafından bakılmış oluyordu.

Pek çok arkadaşımın gözünde, hiç tanımadığım bir sevinç görüyordum ve onları kıskanıyordum. Her yaştan ve her sosyal statüden olan insanların tanrısal bir varoluş olarak *hissettikleri* bu taş görüntüye böylesine iman ve arzuyla yaklaşmaları beni gerçekten etkiliyordu. Heykelin önünde diz çökmüş minik boğanın gözlerinde de bu kendinden geçmişlik okunuyordu. *Pujari*lerden biri, minik boğaya kaşık kaşık süt içiriyordu, sütler elbette yere dökülüyordu.

Giydirildiği sırada heykeli aydınlatan kâfurunun yandığı pirinç tabak, inananlar arasında dolaştırılıyor, herkes eliyle üzerinden yükselen dumanı kendine çekiyor, yüzüne ve başına

* 108 Hindistan'da kutsal bir sayıdır. Klasik *Upanişad*'lar 108 olmalıdırlar, mümin duaları 108 tanedir, Hint tesbihi *mala* da 108 boncukludur.

vuruyordu. Tapınaktan çıkarken bir *pujari* elindeki deniz kabu
ğundan sular serperek bizi kutsuyordu (kutsama suyu kavra
buradan geliyordu). Bir başka *pujari* de, önünden geçenlerin sağ
elinin içine heykele sürülmüş ve ayağının dibinde birikmiş olan
muz püresinden bir kaşık koyuyordu. İşte bu, tanrılara sunulan
yemek, *prasad*dı ve şimdi kutsanmış olduğu için bizler de yiye
bilirdik. Kimseyi kırmamak için ben de püreyi ağzıma koyuyo
ama sonra gidip gizlice tükürüyordum.

Belki de küçükken annem zorunlu tuttuğu için diz çökmeler
haç çıkarmaları, kutsal imgeleri hattâ daha beteri, başka insanlar
önünde saygı göstermeyi hiçbir zaman sevmemişimdir. Yine de
bir taş parçasını soymak ve yeniden giydirmek için yapılan bunca
gidiş-gelişte, bu *gereksiz* uğraşta ve sonra ona saygı göstermekte
bir zayıflık görmüyordum. Tam tersine, arkadaşlarım bu törenler
den bir tür güç yüklenerek ayrılıyorlardı. Ben bile bunun heyeca
nını paylaşıyordum. Bu inanılmaz biçimde birbirini izleyen bun
ketlerde insanı derinlemesine etkileyen bir şeyler vardı.

Ayinler. Onların güçlerini yadsımak için yapılanlar ne çok
dehşet, korku ve boşluk yarattılar. Çin, eski ayinleri silmek ve
bastırmak için uğraşan komünizm yüzünden o güzelim kadim
ruhunun çok büyük bölümünü yitirdi. Hayatın bu çehresini
Sovyet rejimi yüzünden yetmiş yıl boyunca bastırmak zorunda
kalan Rusya, şimdi bütün Amerikan Protestan tarikatlerinin ve
onların ayinlerinin ruhsal pazarına dönüştü.

Ya benim dünyam olan Batı? Dinsel geleneklerden uzaklaş
mayı savunan laik güçler, bireyi tamamen maddesel olan özgür
lük düşüncesine doğru iterken çok eski bir gelenekle savaşmak
zorunda kaldık, her türlü inancı gülünçleştirdik, töreleri yok et
tik ve bunun sonucunda, varoluşumuzun gizemini yani, şiirini
yok ettik.

Artık, dünyada oluşumuzun aşamalarının izini bırakacak bir
tören, bir ayin olmadan doğuyor, yaşıyor ve ölüyoruz. Bir evla

dın doğumu, anlamlı düşüncelere dalmak değil, nüfus memurluğuna gitmek anlamına geliyor. Gençler aynı evi paylaşıyorlar, evlenmiyorlar ve tek törenleri, ev taşımak oluyor. Yeni bir hayatın başlangıcını temiz bir gömlek giyerek bile işaretlemiyorlar. Başlangıç töreni olmadığı için bu geçişte yaşanacak vicdanî duygular, kilise töreni olmadığı için edilen yeminler söz konusu olmuyor. Bu birliktelikten doğan tek ortak nokta, cinsellik ve ortak telefon faturası olarak görülüyor. Ölüm bile artık ayinin bilinci ve teselisinden mahrum. Naaşın başında beklenmiyor, cemaati yönlendiren ise rahip değil, halkla ilişkiler uzmanı...

Hayat sürecimde ayinlerin bir bir ortadan kalkışına tanık oldum; şimdi dönüp geriye baktığımda bu kayba o dönemde benim de coşkuyla destek verdiğimi görerek çok üzülüyorum. Ben çocukken -benim gibi komünistlerinki bile- yeni doğan bebekler vaftiz edilirdi; ölülerin başında beklenir, gerçek anlamıyla cenaze töreni yapılırdı. Düğünler sadece Tanrısal olanın değil, bu birlikteliğe tanık ve böylece garanti olan onlarca dostun ve akrabanın katılımıyla gerçekleştirilirdi.

Ama ben isyancıydım. Evlenmek istememiştim ama bunu yaptığımda da -ağırlıklı olarak hastalık sigortası nedeniyle- alelacele evlenmiştim; adeta gizlilik içinde. Sadece gerekli olan iki tanığın yardımıyla kıyılacak nikâhımda Demokratik Hıristiyan Parti'den bir belediye reisine katlanamayacağım için, Floransa'nın dışında, Leonardo'nun doğmuş olduğu Vinci kasabasında evlenivermiştim. Çocuklarımı vaftiz ettirmedim; babamın da annemin de cenaze törenlerinde bulunmadım.

Oysa küçükken törenlere bayılırdım ve bugün hâlâ hayatımın en büyük neşelerinden biri olarak hatırladığım tek gerçek törenin, on dört yaşımdayken "erkek olmam" yüzünden yapılan ayin olduğunu anımsıyorum. Annem ve babam bu özel gün için bana ilk uzun pantolonumu almışlardı ve yoksul oldukları için bunun parasını taksit taksit ödemek zorunda kalmışlardı. Ama o gün-

lerde rüzgârlar bambaşka yönlere esiyordu ve ben de o rüzgâra kapılıp gittim; yerini asla hiçbir şeyin dolduramadığı, geride o fil bir boşluk bırakan bir şeylere ben de el verdim.

Hindistan'da o değişim rüzgârı yeni yeni esmeye başladı ve özellikle insanların büyük çoğunluğunun yaşadığı köylerde bugüler hâlâ gündelik hayatın çok önemli bir bölümünü oluşturuyor. Bir çiftçi, sabah eğilip kapının eşiğine dokunmadan evinden çıkmaz, karısı güneşe birkaç damla su sunmadan güne başlamaz.

Bir Hintli için hayat baştan başa ayindir. "İlki", daha o anne karnına düşmeden yapılır. Sonra da her "geçişte" bir yenisi düzenlenir. Memeden kesilişi, gece yıldızları görmeye ilk çıkarılışı, saçlarının ilk kez kesilişi, hep bir tören ister. *Brahmaçarya* okulunda annesiyle yemek yer, sonra evden çıkar ve ilk *bikşa* yani ilk sadakasını istemek için eve döner.*

Bu törenler ölüme kadar sürer ve cenaze, ailenin büyük oğlunun yaktığı ateşe atılır; bu, onun evlenmesinde ve *Veda*ları başlamasında tutuşturulmuş ateştir. Ölüm bile onu törenlerden kurtarmaz. Hayatını kaybettikten on iki gün sonra, ölen kişiye artık evde dolaşmamasını söylemek; bütün bağların koparıldığını ve artık babası ve dedesinin, anımsanması ve saygı gösterilmesi gereken ataların yanındaki yerini almasını hatırlatmak için bir tören daha düzenlenir. Bu törende, hiç hüzünlü olmayan, son derece güzel bir mantra söylenir. Ağlamak isteyen, geçen on iki gün boyunca yeterince ağlamıştır.

Töreler, ayinler, törenler. Bunlar *Veda*ların başlıca konularıdır. *Veda*lar törenlerin, ayinlerin uygulanışlarını, zamanlarını, sözlerini; kurallara uygun yapılmış törenlerden beklenecek so-

* *Bikşa* kendini *mokşa* yani kurtuluşa adamış kişiye saygıyla sunulan yemektir. Bizim sadaka diye nitelendirdiğimiz şeyle karşılaştırılmamalıdır. Swami bir keresinde yakından tanıdığı inançlı bir ailenin, kızlarını zengin olmuş ve kentte otel açmış bir ailenin oğluna vermeme nedenlerini anlatmıştı. Gerçekçin suçu "yemek satıyor" olmasıydı ve yemek kutsaldı. Yemek ancak sunulurdu, satılamazdı.

muçları sırayla anlatır. Her küçük ayrıntı mutlaka düşünülmüştür; bir mantranın söyleniş süresinden, bunu söyleyen *pujari*'ye yapılacak ikrama; belirli bir yere yapılacak hac gezisinin kaç gün süreceğinden evin nasıl temizleneceğine kadar bellidir. Ayinler, bir sonuç elde etmek amacıyla yapılır. *Veda*lar bu nedenle *samsara*ya, yani arzular dünyasına aittirler ve o dünyada sonuç arayanlar için o gözle görülürler. Bir kadın, erkek evlat mı istiyor? *Veda*lar ona neyi nasıl yapacağını söyler. Bir adam zengin olmak ya da cennete mi gitmek istiyor? *Veda*lar nasıl hareket edileceğini tam olarak bildirir. Neden ve sonuç *Veda*ların mantığını oluşturur. Onlarınki, hâlâ değişim ve dönüşüm mantığıdır; zamana ve mekâna bağlı mantıktır, yani Ben'in mantığıdır.

Peki ya başka şey arayanlar? "Dönüşme" yolundan çıkmak ve bütün bunlardan sıyrılmak isteyenler ne yapacak?

İşte Hint düşüncesinin en büyük buluşu burada ortaya çıkıyor. *Veda*lar, *Veda*ların sonunda, gerçek amaçlarının *Veda*ları aşmak olduğunu açıklıyor. İşte bu aşma *Vedanta*'dır; yani *Veda*nın en son bölümüdür. *Vedanta* ile insan ayinlerden, onların kurallarından, *Veda*ların yarattığı esaretten kurtulur.

*Veda*lar "dindir", *Vedanta* her şeyden hattâ dinden bile özgürleşmektir. *Vedanta* artık "haline gelmek" küresinin değil "olmak" küresinin içindedir. *Vedanta*'nın çocuk sahibi olmak ya da sadık bir eş bulmak; zengin olmak ya da cennete gitmekle ilgisi yoktur. *Vedanta* bütünüyle Öz, Cevher üzerinedir; sınırsız bilincin üzerinde, zaman ve mekânın dışındadır.

Sıradan dünya arzularını kovalamak mı istiyorsunuz? Olabilir. *Veda*larda kalın. Ama bilin ki, diye açıklar *Vedanta, Veda*ların cenneti bile ne kadar harika olursa olsun, sadece "bir başka mekândır" ve böyle olduğu için zaman ve mekâna bağlıdır; bu nedenle sonsuza kadar sürmez. Oraya *punya,* yani sevaplarınla varabilirsin ama anamal tükenince geriye dönmen ve her şeye yeniden başlaman gerekir.

Swami, "Cennette ebediyen oturma izni almak mümkün değildir," diyordu. O, hâlâ ayinlere katılıyordu ama bu ayinlerin ne öznesi ne de nesnesiydi. İnsanların ayaklarına kapanmasına izin verişini ve heykellerin hiçbirine tapınma gösterisi yapmayışını izliyordum. Artık onlardan isteyecek bir şeyi kalmamıştı. Arzular dünyasından çıkmıştı.

Bana öyle geliyordu ki bu düşüncede fesatça bir büyüklenme vardı.

Yoksa ben dindar mı oluyordum? Elbette bu *Veda*ların sözünü ettiği türden bir dinsellik değildi.

Birkaç hafta boyunca, hiçbir sabah *puja*sını kaçırmadım. Sonra her şey yinelenir olmaya başlayınca ve anlamak istediğimi anladığımı sanınca "benim" diye adlandırdığım yüksekliğe çıkıyor ve Tanrıça'nın giydirilmesi yerine, güneşin doğuşunu seyrediyordum.

*Aşram*da en basit yemek bile bir törendi. Öğleyin saat yarımda bazı kediler ve vejetaryen köpekler çetesi dahil olmak üzere bütün *aşram* halkı yemekhaneye yöneliyor, büyük çayırdan giriş kapısına kadar uzanan bir kuyruk oluşturuyordu. Sıra çok yavaş ilerliyordu. Merdivenlerin dibine gelince, terlikler çıkartılıyor, dışarıda bulunan iki masanın üstüne yerleştirilmiş tabak ve bardaklar alınıyor, büyük salona giriliyordu. Sıcak dumanların tüttüğü kazanlardan yemek dağıtan nöbetçi *şişa*lar, bir yandan da şarkı söylüyorlardı. Her biri, yemek dolu tabağı iki eliyle uzatıp teşekkür ederken şarkıya da eşlik ediyordu. *Gita*'dan Krişna'nın kendi hakkında söylediği şu sözleri dinliyorduk:

Ben yaşayanın bedenindeki ateşim
Nefesleri düzenler, yemekleri sindiririm
Bütün yaratıkların yüreğinde otururum

Her şey benden kaynaklanır: bellek, bilgi ve hata[*]
Vedalarda tanınması gereken benim
Onları tanıyan benim
Vedanta'nın kaynağı olan benim.

Biz de şarkıya eşlik ederek yemekhanenin yerlerine serili uzun hasırlar üzerinde boş bir yer arıyorduk. 15. bölüme ait bu satırlar, herkesin yemeği dağıtılıp bitene kadar sürüyordu. Sanskrit dilinin sesi çok güzeldi. Bütünün Bedenlenişi olan Krişna'nın Arjuna'ya formlarından bazılarını sunduğu ilahinin vurguları çok güzeldi. Herkes sağ elinin üç parmağını bardağındaki suya batırıyor, dairesel bir hareketle su damlalarını tabağındaki yemeğe serpiyordu. Böylece yemek *Agni*'ye, ateşe, midedeki tanrıya sunulmuş oluyor; bu bir tapınma ve şükran anlamı taşıyordu.

Sofrada yiyecek bir şeyin olması, hele hele Batı'da o kadar sıradan bir durumdur ki. Birilerine teşekkür etmeye değecek kadar şaşırtıcı bulunmaz. Ve böylece de yenir, yenir; hattâ bir yandan televizyon seyrederek ya da bardağa dayanmış bir gazeteyi okuyarak yenir; makine gibi tıkınılır.

*Aşram*da her şey *şişa*lara bir armağandı. Swami, öğretim için kimseden para almıyordu, öğretiyordu çünkü bu onun *karma*sıydı; barınmamız ve beslenmemiz de kendi *karma*larını düzeltmek için bağış, yani *bikşa* yapan bazı zengin Hintliler tarafından karşılanıyordu.

Kimi zaman, Coimbatore ya da Madras'ta iş yapan bir sanayici bir olayı ya da yıldönümünü kutlamak amacıyla bizlere meyve ya da tatlı bağışlıyordu; onun adı tebeşirle tahtaya yazılıyor ve ilahinin sonunda kendisine teşekkür ediliyordu. Bir keresinde kara tahtada karısının doğumgününü kutlamak için *bikşa* yapmış olan *Anam* adı yazıldı ve parmaklar nohut ve pilava daldırıl-

[*] Her şey gibi hatanın da tanrısal olarak görülmesi harikaydı.

madan önce, bütün yemekhane bazı vedik dizelerle Angela'ya bu ve bütün hayatlarında iyi dileklerini yolladılar.

Tanrım, o bütün bu iyi dilekleri gerçekten hak ediyordu! Bana ma kakmadan, hiçbir biçimde yük olmadan, suçluluk duyma yol açmadan orada kalmama izin veriyordu. O, kesinlikle en ilaçlarımdan biriydi. Üstelik bu hastalığa yakaladığımdan beri de değil. Bizimki başından beri bir hayat ortaklığı, dünyaya nasıl bakmak ve nereye gitmek konusunda sezgisel biçimde uyum sağlama evliliğiydi. Ve şimdi birlikte yaşlanmaktan daha güzel ne olabilirdi ki? Herkes kendi tarzında, birbirimizden uzak ama asla -iki olmadan- yaşıyorduk bunu.

O iyi dilekler, borcumu ödememe yetmedi. Bir gün Swami *Veda*lara göre, karısını uzun zaman yalnız bırakan bir erkeğin *papa* yani *karma*sında olumsuzluk biriktirdiğini anlattı. Şu eski Hintliler ne bilgeydiler! Evlilik ruhsal bir gelişme aracı olarak görülüyordu ve kısa süreli ya da iyi niyetli bile olsa, bir bedel ödemeden bundan ayrılınamıyordu.

Başlangıçta parmaklarımla yemekten biraz iğrendim -sonradan yalayarak temizliyorduk- ama sonunda buna da alıştım. Hindistan'ın yüksek sınıflarından birine ait bir hanımefendinin söylemiş olduğu bir söz işimi kolaylaştırdı. "Çatal-kaşıkla yemek yemek; pardesü ile duş yapmaya benzer."

*Aşram*daki yemeklerin çok lezzetli olduğunu söyleyemeyeceğim. Yumurta -o bir hayattı- soğan ve sarmısak -geleneğe göre onlar cinsel arzuyu artırırdı- ve çok baharat -onlar da gereksiz biçimde dikkat dağıtırdı- olmadan pişmiş nohut, fasulye, karnabahar ve pilav yiyorduk; bunlar bana zayıf geliyordu ama bazı arkadaşlarım için başlıbaşına bir ödüldü.

Bir gün, yanımda oturan *brahmaçarya*nın tabak kullanmadığını fark ettim. O gün çıkan yemekleri küçük bir kovacığa koyduruyor, bunları eliyle karıştırıyordu; yemeklerin tatları birbirinden ayrılsın istemiyordu. Bana anlattığına göre, bu da arzuları

denetlemenin bir yöntemiydi. Yemek yemek gerekliydi ama bunu sonradan kölesi olunacak bir keyif haline getirmemeliydik.

"Yürekte yerleşmiş bütün arzular terk edildiklerinde ölümlü, ölümsüz olur ve şimdi, burada Brahman'a kavuşur." Bana söylediği bu satırlar *Upanişad*'dan alınmaydı. Ona göre, sürekli olarak hoşlandığımız ve hoşlanmadığımız şeyler arasında ayrım yapmaktan kurtulabilmek çok önemliydi.

Benim "hoşuma giden" ise bu denetimleri en küçük şeylerde bile yapabilmekti. Bu nedenle özellikle sevmediğim bir işe aday oldum: Bulaşık yıkamak.

Evdeyken, üzerime düşen işleri yapardım ama bulaşık yıkamaktan kaçardım hep. Bu işten nefret ederdim. Orada, *aşram*da ise kullanılan gereçler yemekten hemen sonra yıkanıyordu ve ben bunu... sevgiyle yapmaya karar vermiştim. Yani kendimi "farkındalıkla" bulaşık yıkamaya, başka şey düşünerek değil de bulaşık yıkıyor olmak için bulaşık yıkamaya zorluyordum; bu Vietnamlı Zen keşiş, Thich Nhat Hanh'ın odaklanmayı öğrenmek isteyenlere önerdiği yoldu.

İşe yaradı. Nefret ettiğim bulaşık işi bile bana keyifli bir tören gibi gelmeye başladı. Bütün ötekilerle birlikte yalağın önünde duruyor, kül ve *thali* sabunuyla derin tabağımı ve bardağımı yıkıyor, duruluyor ve bir daha duruluyordum. Bunu yaparken, yanımdakinin de aynı şeyi yapmasını umuyordum, çünkü bir sonraki yemekte benim yıkadığım tas bir başkasına, kim bilir kimin yıkadığı da bana düşecekti!

Şarkı söylememin başkalarının hoşuna gitmediğini biliyordum ama ben buna bayılıyordum. Üstelik söyleyecek o kadar çok şarkı ve şarkı söylemek için o kadar çok bahane vardı ki. Sabah *puja*sında, her dersin başlangıcında, yemekten önce, vedik ilahiler saatinde bir saat boyunca ve akşam *satsang* bitiminde, yatağa

dönmeden şarkı söylüyorduk.

Şarkı söylemek günümüzün büyük bir bölümünü oluştu ruyordu ve bunun ruh halimi etkilediğini fark ettim; belki de farkındalığımı yükseltiyordu. Özellikle de mantraları söylerken oluyordu bu. Bu mümkün müydü? Swami'ye göre elbette öyley di: "Vedik ilahilerin ve mantraların Sanskritçesi zihin üzerinde etki yapar," diyordu. Benim ona karşı çıkacak bir sözüm yoktu Tam tersine, bunu hissediyordum zaten.

Belki onların ritmi, belki söylerken alınan düzgün nefes etki ediyordu ama iki görevli kadının öncülük ettiği mantraları tekrar etmek bana öyle bir hafiflik duygusu veriyordu ki, içim neşe doluyordu. Şarkı söylerken bana ait olan o "Ben"in giderek kü çüldüğünü ve uzaklaştığını hissediyordum; onu bekleyen kaderi önemini giderek yitiriyordu.

Düzgün ve ermiş bir insandan
Ve birinin söylediği mantralardan
Şifa akar.

Beni iyileştirecek o "düzgün ve ermiş insan" Swami miydi? Daha *mantra* sözcüğünün anlamını bilmediğim zamanlarda kes sip sakladığım, Zerdüşt'ün bu sözünde anılan mantralar muydu burada söylediklerimiz?

Tamil-Malezya aksanıyla söylediği gibi, *mandddrram*ların "gücüne" körlemesine inanan biri vardıysa bu da Sundarajan'dı. Ona çocukken bir *sadhu* tarafından verilmiş bazı gizli mantraların vardı ve söylediğine göre, hayatta kalmasını onlara borçluydu. Sabah uyanır uyanmaz bunları yüksek sesle söylüyor, sonra yü rürken içinden tekrarlıyor, meditasyon yaparken bu mantraların üzerine yoğunlaşıyordu. Sundarajan'a göre mantralar sihirli formüllerdi ve aynen *"abrakadabra"* gibi hem maneviyatı hem maddiyatı etkileme güçleri vardı. Söylediğine göre, sözcüklerin

yarattığı titreşimler her nesne ve bedenin kendi karakteristik titreşimi ile bir uyum içine giriyor ve o nesne üzerinde şifa verici ya da yok edici bir etki yaratıyordu.

O bütün bu söyledikleri konusunda yemin ederken, ben ona bir mühendis olduğunu hatırlatmaya çalışıyordum.

Ben ise başlangıç olarak solunumla ilgili olan açıklamayla yetiniyordum. Nefes alış-verişimiz ile zihnimiz arasında sıkı bir bağlantı olduğu kesindi. Her ikisi de birbirini etkiliyordu. Bunun farkına varmak çok kolaydı. Soluğumuz düzensiz olduğunda zihnimiz huzursuz oluyordu. Öfkelendiğimizde nefes nefese kalıyorduk. Eğer zihnimiz güzel duygulara dalıp gitmişse, nefesimiz derin ve düzenli oluyordu. Uykuda bile aynı şey yaşanıyordu.

Son heceyi ilk heceye ulayarak ve hep aynı mantrayı yineleyince (Sanskritçede bu söyleme tarzına *japa* deniyordu) nefes özel bir ritim kazanıyor ve bu zihinde (ya da bilinçte) Swami'nin sözünü ettiği bir değişime yol açıyordu. Elbette mantranın bir başka özelliği de şuydu: Zihin sürekli aynı sözleri söylemeye kilitlendiğinden, dikkat dağılmıyordu. Bir sonraki düşünce belirsiz olmadığı için, Öz ile, bu Öz'e düşünceyi inceleme ve denetleme hakkı tanıyan zihin arasında bir mesafe oluşuyordu. Böylece zihin denetim altına alınmış oluyordu. En azından söylenen buydu.

Kuşkusuz binlerce yıldan beri, aynı telaffuz, aynı ritim, aynı vurguyla kuşaktan kuşağa geçmiş olan bu seslerde özel bir şey vardı. Yararsız olsalardı, mantralar bir kenara kaldırılır, unutulurlardı. Oysa gelenek hâlâ sürüyordu. Öğrencisine sonsuz güven duyan guru, mantrasını ona çok değerli bir armağan gibi sunar ve bu mantra, her ikisini birbirine bağlardı. Sekiz yaşına gelen her çocuğa hayat boyu kullanacağı bir mantra verilmesi hâlâ süregelen bir gelenekti.

Bana kalırsa bu sesleri özel yapan, ilaçları etkili kılanla aynı şeydi: Zihin gücü. Bu formüllerin sihirli olması bir şifa ya da benzeri bir etki yaratması düşüncesi, zihni o etki için harekete

geçiriyordu. Ben kemoterapideki kırmızı sıvının güçlü olduğuna inanıyordum ve öyle oluyordu; Sundarajan da onu hayatta tutan şeyin mantralar olduğunu düşünüyordu.

Güç, gücü taşıyan şeyde değil, onun öyle olduğuna inanan zihindedir. Tibetliler bunu şu öyküyle açıklarlar:

Bir keşiş yıllardır görmediği, çok yoksul ve ölmek üzere olduğunu düşündüğü annesini ziyaret etmeye karar verir. Ne var ki köyüne gittiğinde bir sürprizle karşılaşır. Annesi son derece iyi koşullarda yaşamaktadır. Yaşlı bir *sadhu*nun ona verdiği bir mantra sayesinde, kadının tencereye koyduğu taşlar patatese dönüşmektedir. Annesi bu sistemle akşam yemeğini hazırlamaya başlayınca, artık kutsal konularda uzman olan oğlu, annesinin mantrayı yanlış bir Sanskritçe ile telaffuz ettiğini fark eder ve onu düzeltir. Oğlunun bilgisiyle gurur duyan kadın mantrayı hemen yeni tonda tekrarlar ama sonuç hayal kırıcı olur. Tenceredeki taşlar patatese dönüşmeyince karınlarını doyuramazlar. Keşiş durumu anlar, annesinden mantrayı kendi bildiği gibi söylemesini rica eder ve mucizevî bir biçimde tencerede, üzerinde dumanı tüten patatesler beliriverir.

Ne benim annem, ne de çocukluğumda bizle yaşayan büyükannem mantra nedir bilirlerdi ama onlar dualar okur, ilahileri söyler ve her ne kadar taşları patatese çeviremeseler de -buna çok ihtiyaç vardı- günlerinin ritmine bir katkıda bulunurlardı. Ben çocukken çiftçiler tarlada, zanaatkârlar atölyelerinde, biz okullarımızda hep şarkı söylerdik. Çocukluğuma eşlik etmiş olan sesleri -sözgelişi çanlar- ve bir de torunumun bugün beslendiği sesleri düşününce içimi bir umutsuzluk kaplıyor.

Bizler şarkı söylemeyi bıraktık; bir hi-fi sistemi ile başkalarının şarkılarını dinlemeyi yeğler olduk. Ne var ki, bu hiç de sağlıklı bir durum değil. Altmışlı yıllarda Fransa'daki bir manastırda yaşayan Benedikten rahiplerinin tümünün yakalandığı acayip bir hastalık, şarkıların etkisini ve gücünü gösterir bize. Bir gün

insızın hepsi kendilerini yorgun, bezgin ve dalgın hissetmeye başlarlar. Topluca bir karar alıp daha fazla uyumayı denerler. Ama bu durumu daha beter eder; giderek daha yorgun ve bezgin olurlar. Doktorlara başvururlar. Kimisi et yemeyi önerir; oysa onlar son iki yüz yıldan beri et yememektedirler. Hiçbir düzelme olmaz. En sonunda Parisli iyi bir doktor şunu fark eder: Bir süre önce Vatikan Kurul toplantısında girişken bir rahibin önerisiyle, şarkı okunan saatler kaldırılmış, bunlar üretim yapılan saatlere eklenmiştir. Bu ise manastırın bütün rutinini bozmuştur; doktor keşişlere eski alışkanlıklarına geri dönmelerini önerir.

Birkaç ay sonra herkes eski sağlığına ve neşesine kavuşur. İlahileri okumak nefeslerini düzenlemekte, bu uyum onlara canlılık ve enerji vermektedir çünkü. Şarkı söylerken üretilen yüksek frekanslar beyin korteksini beslemekte, keşişlerin kendilerini gece gündüz mutlu hissetmelerini sağlayan bir neşe hali yaratmaktadır...

Buna benzer bir şeyi, *aşram*da biz de deneyimliyorduk. En yeteneksiz olan ben bile bunu hissediyordum.

Bir akşam Swami, beni yemeğe davet etti. Onun yaşındaki pek çok Hintli gibi şeker hastasıydı ve bu nedenle mönü yemekhanedekinden daha da sadeydi. İki yaşlı kadın görevlinin gözetiminde, mutfağında yemek yedik.

Beni güvendiği bir ayurveda doktoru ile tanıştırma sözünü unutmamıştı ve onun hastalığıma deva olacağına inanıyordu. Telefonda konuşmuşlardı ve doktor beni kendi hastanesinde bekliyordu.

Hastaneye vardığımda beni en çok etkileyen şey, fil oldu. Uzak tayken onun beyaz duvar üzerine boyanmış bir resim olduğunu sanmıştım. Sonra kulaklarını salladığını, kocaman sevimli başını yavaş yavaş oynattığını görünce sadece canlı değil, hastaların odalarının baktığı o avluda, benden daha sıradan bir varlık olarak görüldüğünü anladım. Kimse ona dikkat etmezken, pek çok meraklı bakış bana çevrilmişti. Ben yabancıydım, uzaktan geliyordum, geçerken uğrayan bir turist değildim; ben de bir hastaydım.

İlk kez yapılan bir yolculuğun hedefi, her zaman bir sürpriz dir; buraya varmak benim için gerçekten müthiş şaşırtıcı oldu. Kerala eyaletinde bulunan küçük Kottakal kentine; Arya Vaidya Sala -Ariana Tıp Enstitüsü- yani Hindistan'ın en eski ve en ünlü ayurveda merkezine gelmiştim. Swami'nin telefonu üzerine yola çıktığımda, sakin bir şifahanede dinlenebileceğimi sanmıştım, oysa kendimi kurulmakta olan bir sirkin son derece gürültülü ortamında bulmuştum. Filin çevresinde onlarca adam, büyük, hasır bir çadırı kurmaya uğraşıyorlardı; bedenlerinin üstü çıplak olan müzisyenler enstrümanlarını akort ederek acayip sesler çı kartıyorlardı; rengârenk giyimli dansçılar, başlarında taçlar, yüzlerinde acayip grotesk boyalar olan aktörler bambu ve halatlarla kurulmaya çalışılan sahnenin çevresinde geziniyorlardı. Dört bir yanda müthiş bir hareketlilik vardı. Yanına yaklaşınca filin tek bacağından yerdeki bir kazığa bağlı olduğunu ve alnına arabesk

bir çiçek çizimi yapıldığını gördüm.

Hastane mi? Sanki bir hayaletmişim gibi yüzüme bakan adam lardan biri bana "Kabul" yazan kapıyı işaret etti. Bekleniyordum. Hiçbir belge istemediler, Swami'nin tavsiyesiyle gelen *Anam*ın ben olup olmadığını kontrol etmediler, MSKCC'nin buz gibi güleryüzlü görevlilerinin yaptığı gibi tetkikler ve tedaviler için bir avans da almadılar. Öyle görünüyordu ki Arya Vaidya Sala'nın var olma nedenlerinin başında para gelmiyordu. Kabul bankosunun arkasındaki panoda, her gün saat dokuzdan on ikiye kadar gelen herkesin bedava muayene edileceği yazılıydı. Başka panolarda da nazikçe, herkesin iyiliği için sigara içilmemesi rica ediliyordu. Tahta bir tabloda değişik bölümlerde görevli doktorların adlarının listesi vardı. Pek çoğunun soyadı aynıydı: Varrier.

Bana ayrılan 502 numaralı oda, hastanenin yeni bölümünün en üst katındaydı; avluya ve elbette sirke bakıyordu. Avlunun gerisindeki ondüle çatılı evlerin çevresinde bulunan hindistancevizlerinin yaprakları havai fişek ışıkları gibi görünüyordu. Her şey son derece yalın ama iyi ve mantıklı kurulmuştu. Tropik iklime karşın odalarda klima yoktu ve tavanlarda pervaneler asılıydı. Merdiven çıkamayan hastalar için dışarıdan dolaşan bir koridor hafif bir eğimle katları birbirine bağlıyordu.

Son derece sade olan odam tertemizdi. Yatağım, tahta komodinim, ince *kapok* şiltem, bir yastığım ve iki pamuklu çarşafım vardı. Duvarda kurucunun resmi asılıydı; pek ciddi görünümlü bu beyin metal çerçeveli gözlükleri, kara bir ceketi, kravatı, pelerini ve sarı bir beresi vardı. Eski moda bir resimdi işte; bir zamanlar Avrupa'da nasır ilaçları ya da Asya'da Kaplan Balzamı kutularında rastlanan cinsten bir görüntüydü. Altındaki yazıda şöyle diyordu: "Vaidyaratnam P.S. Varrier 1869-1944." Hızlı hesabıma göre adam 75 sene yaşamıştı. Demek ki ilaçları işe yaramıştı! Bu fotoğrafın altında daha küçük bir fotoğraf vardı ve o da bir Varrier'e aitti. Kottakal'da kurulan Artana Tıp Enstitüsü 1902

yılında bir aile işletmesi olarak doğmuş ve öyle de kalmıştı.

Geldiğimi gören genç bir *sih* kapıma geldi ve karşıdaki oda da babasının yattığını söyledi. Onu Kuzey Hindistan'dan tedavi umuduyla buraya getirmişlerdi. İhtiyarın masasının üzeri minik minik şişelerle doluydu. Genç adam neye ihtiyacım olursa, ona başvurabileceğimi söyledi.

Çantamı yerleştirdim ve pencereden dışarı bakmaya yeltendiğim sırada, yaşlıca, uzun boylu, zarif bir adam girdi odama. Hastanenin yöneticisi bana hoş geldin demeye gelmişti.

"Şanslısınız," dedi; "Tanrı Viswambhara Şenlikleri haftası tam da bugün başlıyor". Sözlerini anladığımı düşünerek, devam etti: "Efendimize filin önünde müzik, dans ve gösteriler sunuyoruz. Bilirsiniz fil, bizim efsanelerimizde önemli bir yer tutar ve Tanrı Ganeş, engelleri alt etmemizde bize yardım eder. Göreceksiniz. Sizin kanserinize de şifa olacaktır."

Bu doktor-fil-tiyatro bileşimine şaşırarak onu utandırmak istemiyordum. Benim de evde bir Ganeş'im olduğunu geveledim. Angkor'daki ünlü beton heykelin kopyasıydı bendeki.

"Önümüzdeki günlerin size büyük yararı dokunacaktır," diye ekledi yönetici. "Şenlik hepimiz içindir; bu ortamda doktorlar ve hastalar derin gerçekliğe, Son Gerçek'e, Brahman'a yaklaşma fırsatı bulurlar."

Burası, hayal ettiğim türden bir hastane değildi tam olarak ama ilginç bir yer olduğu kesindi.

Yolculuğum uzun sürmüştü. *Aşram*dan bindiğim taksi beş saatten fazla yol gitmişti. Önce Tamil Nadu eyaletindeki tepeleri, pis ve kötü yollarla aşmış, sonra Kerala eyaleti kıyısına inmiştik; burası da yoksuldu ama onurlu bir yoksulluk seziliyordu. Sürücü olan genç, kendini İngilizce bilen biri gibi tanıttı ama direk

siyona geçtikten sonra söyleyebildiği tek söz "Urine... coming?"* oldu. Bu nedenle tuvalet ihtiyacım için durmasını söylediğim an dışında sohbet edemedik.

Zamanımı, yol boyunca uzanan alçak evleri, gözleri toprağa dikili yürüyen insan ve hayvanları gözleyerek geçirdim. Yoksul evler, yoksul insanlar, zengin doğa. Her minik pazarda meyve dağları, sebze yığınları, muz tepeleri görüyordum; dallarından sarkan muzlar öğrenmeye çalıştığım Sanskritçe harflere benziyordu.

Tamil Nadu, kadim bir kültüre sahip eski bir yerleşim merkezidir; büyük bir edebiyatı ve tiyatro geleneği vardır. Bu, siyasete de yansımıştır. Bağımsızlığını kazandıktan sonra Tamil Nadu, ünlü aktörlerce yönetilmiştir. İşte bu son derece tipik bir Hint olgusudur. Buradaki insanlar bir aktör ve rolü arasında kurdukları bağı unutmazlar; eğer o aktörü bir kez kral, kahraman, bilge rolünde görmüşlerse onun gerçek hayatta da öyle olduğunu düşünürler. Ona gerçekten Krişna, Şiva ya da Rama gibi davranırlar; bu kişi başbakanlığa aday olursa hemen ona oy verirler. Kim bir tanrı, kahraman ya da bilge tarafından yönetilmek istemez ki?

Yurttaşın katılımını sadece dört ya da beş yılda bir sandığa gitmekle sınırlayan ve dünyanın her yerinde yalnızca vasat, yolsuzluk peşinde ve beceriksiz adamları başa getiren sözde demokrasilere güvenim giderek sarsılıyordu. Demokrasi artık sadece banalliği ve reklam yalanlarını ödüllendiren; bilgeliğe ve ahlakî değerlere önem vermeyen bir sisteme dönüştü. Bu sistemin anlamsızlığına örneklerden biri de bugün Piemonte'li başarılı bir hanım olan Sonia Gandhi'nin "dünyanın en büyük demokrasisi" olan Hindistan'ın gelecekteki başbakanı olarak görülmesidir. Bir milyardan fazla nüfusu olan bir ülke, kendini yönetmesi için ulusal dili bile tam olarak konuşamayan bir İtalyan'a mı gerek-

* "Çiş... geldi?"

sinim duyuyor? Evet, çünkü serbest oy pazarında "satılabilirliği Rajiv Gandhi'nin dul eşi olmasından kaynaklanıyor. Bir cinayete kurban giden Rajiv Gandhi başbakanlık yapmış ve aynı şekilde bir cinayete kurban gitmiş İndra Gandhi'nin oğluydu; İndra da Nehru'nun kızıydı. Nehru, en azından Mahatma Gandhi tarafından atanarak başbakanlık koltuğuna oturmuş bir kişiydi. Sonra Gandhi, Mahatma Gandhi'nin akrabası mıydı? Hayır ama halkın belleğinde ikisi de aynı soyadını taşıyan kişiler olarak yer etmişlerdi. İndra doğduğunda Nehru soyadını taşıyordu ama Parsi dininden olan eşinin "Gandy" soyadını kurnazca Gandhi şeklinde değiştirmekten çekinmemişti.

Zavallı Gandhi, artık tamamen unutulmuştu! O bir köylü gibi giyinir, tüketimden uzak durur ve ne kapitalist, ne komünist, bağımsız ve O'nun gözünde gerçek ve ebedi Hindistan ruhunu yani Hindistan milyonlarca köyün ifadesi olan bir ülkenin hayalini kurardı. O, büyükten değil, küçükten yanaydı. Makineden değil, insandan, yapaydan değil, doğaldan yanaydı.

"Traktörün sütü sağılabildiğinde, pisliği gübre ve tezek olarak kullanılabildiğinde onu ineğin yerine koyabilirim," derdi. Ülke boyuna gezdiği ülkesini ve insanını iyi tanırdı. Duvardaki bir delikliğin, sigara "fabrikası"; dört ayak üzerinde duran tezgâhın gündüz ütücü dükkânı akşam yatak odası olması ancak Hindistan'da mümkündü. Sandalcının ya da çek çek arabası çeken adamların terlerini kuruladıkları *gamça*, yani renkli bezin hava soğuduğunda battaniye, güneş yaktığında gölgelik olarak kullanılmasına da bir tek Hindistan'da rastlanırdı.

Gandhi *Küçük Güzeldir* felsefesine inanırdı ve onun hayranı olan ekonomist Fritz Schumacher, Hindistan için pek uygun görünen bu düşünceyi bir ekonomi kuramına dönüştürmüştü. Schumacher, küçük ve yerel işletmelerin korunması ve desteklenmesi gerekliliğini savunuyordu; yoksa büyük ve uluslararası firmalar minik balıkları yutan köpekbalıkları gibi onları midele-

rine indiriverirlerdi. Schumacher, Gandhi gibi, ekonominin kazancın ahlak yoksunluğuna değil, "insan için önemi olan" ilkesi üzerine dayandırılması gerekliliğini vurguluyordu. Gandhi ve Schumacher, her ikisi de unutulanlar kuyusuna düşmüşlerdi.

Hindistan'ın "Gandhisizleştirme" programı, Mahatma'nın belki de hayatının en büyük yanlışını yaparak kendinden sonra ülkeyi yönetmesi için seçtiği Nehru zamanında başladı. Nehru, Gandhi'nin tam tersiydi. Rafineydi. Şıktı. "Küçük"ten yana değildi; gözü "büyük"teydi ve büyük sanayilerin, büyük barajların, büyük fabrikaların hayalini kuruyordu. Hayalini kurduğu bir, de büyük aşkı vardı. Hindistan'ın kral naibi pek İngiliz Lord Mountbatten'in pek İngiliz karısı Edwina'ya âşıktı; herhangi bir Hintli kadına değil!

Bağımsızlıktan sonra, neredeyse bütün hükümetler bu "büyüklük" hevesinden kurtulamadılar. Zaman geçtikçe, Hindistan pek çok yönden ötekiler gibi bir ülke olma yolunda ilerliyor. Büyük bir ordusu, büyük -hattâ atom- silahları olan ve büyük güç olma hayalini kuran bir Hindistan. Gandhi'nin sadelik idealini yansıtan küçük köylere sırtını çeviren Hindistan, oburluktan başka marifeti olmayan o küresel köye dahil olmaya çalışıyor.

Tamil Nadu ve Kerala eyaletleri arasındaki değişiklik son derece belirgindi. Yol boyunca giderken her şey daha özenli ve temiz olmaya başlayınca, iki eyalet arasındaki sınırı geçtiğimizi fark ettim. Kerala, siyasetçi olmuş aktörlerce değil, iki ayrı gücün birliği tarafından yönetilmektedir. Komünist ve Hıristiyan güçler sayesinde bu eyalette eğitim en yüksek düzeyine ulaşmıştır.

Otomobilin penceresinden bakıyor, yemyeşil pirinç tarlalarını, kırmızıya boyanmış çamur evleri, boynuzları arasına çiçek taçları takılı inekleri, *dothi*sini giymiş zayıf adamları görüyordum ve aklıma tek bir sözcük geliyordu: Hoşnut. Hoşnut belki mutludan daha değersiz bir hali tanımlıyordu ama onlar tatmin duygusu içindeki, daha fazlasına can atmayan insanlardı. İşte Hintlileri bu sözcük iyi tanımlıyordu: Hoşnut. Onlar, ellerinde-

kinden hoşnut olan ve bununla yetinen insanlardı. Almancada *zufrieden* diye söylenen bu sözcüğün açılımı, kendine huzur ver mektir. Ve insanın kendine huzur verebilmesi için *Upanişad* ve *Gita*'ların anlattığı gibi, arzularını sınırlandırması gereklidir.

Hindistan yoksul bir ülkedir, ama aynı zamanda, insanlarının daha az gereksinimi ve arzusu olan bir ülkedir. Bu nedenle de ötekilere oranla halinden çok daha hoşnuttur. Ne var ki bu böyle sürmeyecektir; dünyanın geri kalanına hükmeden arzular küre selleşmeyle bu topraklara da taşınmakta ve bu da onun kendi kendine huzur vermesini, hoşnut olmasını azaltmaktadır.

Eski bir Ambassador olan otomobilimizin amortisörleri berbattı ve yoldaki çukurlarda zıp zıp zıplıyorduk. Bir yerime darbe gelse ya da fıtığım patlasa, genç taksicinin beni yol kenarında gördüğüm pek çok "hastane" veya "bakım evi"nden birine atacağını düşünüyordum. Hiçbirinin görüntüsü güven vermiyordu. Shakti Nursing Home ya da Lord Krishna Hospital gibi adlarının bazı harfleri düşmüştü. Üstelik hepsi hemoroid ve fistül konusunda uzman olmakla övünüyordu!

Neyse ki başıma bir şey gelmedi; eski kimliğimin korumasından sıyrılmış bir *Anam* olmuşken; yolu izi olmayan bir yerde bir *Adsız* olarak kalma deneyimini yaşamaktan kurtuldum ve sağ salim Kottakal'a vardım. Arya Vaidya Sala çok ünlü bir yerdi. Sorduğumuz herkes kolayca tarif edebildi. Avlusunda fil park etmiş olan tek hastane oydu!

Odamda kalamadım. Yeni bir yere geldiğimde daima nerede bulunduğumu anlamak, çevremde olan biteni görmek ve ölçülerini bilmek isterim. Bu belki de sonradan çıkabileceğinden emin olmadan içeriye girmeyen bir hayvanın içgüdüsel davranışıdır.

Henüz karanlık basmamıştı ve sirk kurulmak üzereydi; ana bayla gelirken gördüğüm kasabayı şöyle bir dolaşmaya karar

verdim. Özel bir şey yoktu. Otogarın yanındaki alana hindistancevizi yüklerini boşaltan kamyonlar, lastik ayakkabı ve giysi dükkânları, kırmızı kadifeli vitrinleri olan küçük kuyumcular, tencere-tabak dükkânları, pek çok eczane, pek çok minik hastane ve bakımevi vardı. Kottakal belli ki, karnını sağlık endüstrisiyle doyuruyordu.

Bir yapının üçüncü ya da dördüncü katında gördüğüm tabelada şöyle yazıyordu: "ICT Computer." Oradan bana internet bağlantısı olan bir yer tavsiye edebileceklerini düşündüm. Büroya varabilmek için engeller aşmak zorunda kaldım; kireç yığınlarının üzerinden atladım; karanlık ve tozlu merdivenler tırmandım, üzerinde küçük odaların sıralandığı beton bir balkonda yürüdüm. Odaların birinde, uzun, kara sakallı bir adam ve bir kadının, yerde yanan bir mumun başında oturduklarını gördüm. "ICT Computer", tam yanındaki odadaydı. İçerisi beyaz boyalıydı, klimaası, neon ışıkları vardı ve gerçek bir yazı masasının arkasında, bir müdür koltuğunda genç bir elektronik mühendisi oturuyordu.

"Burada Hindistan'ın iki ayrı yüzünü görüyorsunuz," dedi ve içerdeki kara sakallı adamın "yerel bir doktor" olduğunu, köyden gelen kadınlara büyüyle ilintili bir tedavi yaptığını anlattı.

Benim de Kottakal'a tedavi amacıyla geldiğimi söyledim.

Genç mühendis "Tangala'ya mı geldiniz?" diye sordu.

"Hayır, Arya Vaidya Sala'ya geldim," dedim.

"Buranın halkı oraya yaklaşmaz bile. Çok şık bir yer ve pahalı. Oraya daha çok dışarıdan gelen hastalar gider. Burada büyücülere ve *tangali*lere gidilir."

*Tangali*nin ne olduğunu hiç duymamıştım.

Uyanık ve nazik bir Müslüman olan genç -birkaç e-posta atmam için bilgisayarını kullanmama izin vermişti-, şaşkınlığımla eğleniyordu. Anlattığına göre *tangali,* Kerala ve Tamil Nadu arasında çalışan şifacı Müslümanlardı. Transa girerek, karşısındaki-

ni rahatsız eden her şeyi kendi üzerine alıp hastalıkları kovalar ağrı ve felaketleri uzaklaştırırlardı. Genellikle grup halinde çalışırlardı; kimi müzik çalar, kimi söyler, kimi de Allah'ı çağırırken bir tanesi de yanaklarına, kollarına iğneler batırır, kendini bıçakla yaralar, üstünü başını kan içinde bırakırdı. Bu gence bakılırsa Kerala'da Müslüman, Hıristiyan ya da Hindu herkes *tangali*'lere gidiyordu.

"Bunda şaşacak bir şey yok," dedi. "İsa Peygamber de dünyanın acılarını kendi üzerine almak için çarmıha çivilenmeyi kabul etmedi mi?"

Tangali'ler elbette para alıyorlardı; onların da karınlarını doyurmaları gerekliydi!

O büyüye inanıyor muydu? İnanmıyordu. O mühendisti, modernd, bilgisayar kullanıyordu.-Ama pek çok kişinin onlara inanmasına şaşırmıyordu.

Hava kararmıştı ve yapının iki kenarı açık merdivenlerinden inmek kolay olmadı. Hastanenin yolunu bulmak daha da zordu. Ansızın Hindistan'da sık rastlandığı gibi kentin elektrikleri kesildi ve Kottakal tamamen karanlığa gömüldü. Şurada burada yağ lambaları yandı ama Arya Vaidya Sala'ya uzanan ve Hindistan'ın alışıldık kokularını yayan lağımlarla dolu yol, gerçekten karanlık ve ürkütücüydü. Ansızın bir duvar boyunca, minik alevciklerin çevresine toplaşmış insanlar seçer gibi oldum. Bir an için rahatladım. Sanki Ortaçağ'da bir mucizeler sarayına düşmüştüm. Ben zaten bu köye bir mucize bulmaya gelmemiş miydim?

Uzaktan hastanenin görünmesi beni avuttu. Orada jeneratörler devreye girmişti ve bütün yapılar neşeyle ışıldıyordu; Arya Vaidya Sala, bana modern ve güven verici bir serap gibi geldi.

Avlu insan dolmuştu. Aileleriyle birlikte doktorlar, yerlerini en son alanlardı ve sırtlarındaki *dothi*'leri yere sürünmesin diye kanat gibi iki ucundan tutmaya çalışıyorlardı. Fil, işlemeli bir örtüyle süslenmiş; başından hortumunun ucuna dek uzanan bir

maske takılmıştı. Sahnede aktörler ve balerinler dolaşırlarken, çalgıcılar enstrümanlarını son kez akort ediyorlardı. Gösteri başlamak üzereydi ama ben doğruca yatağıma gittim.

Yorgundum. Beni yalnızca yol değil, bu sürekli olarak gürültülerini, insanlarını, alışkanlıklarını öğrenmem gereken yeni yerlere gelmek de yormuştu. Denize ağlar atıp sonunda tanıdığım balıkları tutmak için geri gitmekten bıkmıştım. 1993 yılında kâhinler aramak için dünyayı dolaşmıştım, şimdi de alternatif doktorlar ve ilaçlar peşindeydim. Kendimi tekrarlıyordum. Dışarıdaki dünyayı keşfetmek artık ilgimi çekmiyordu. Belki de *aşram*dan ayrılmakla hata etmiştim.

Açık pencereden içeri dolan cümbüş sesi bana bir şey ifade etmiyordu, ama bunun gün doğana kadar süreceğini biliyordum.

Beni sessizlik uyandırdı. Bütün gece öyle bir gümbürtüde uyumuştum ki sonunda kulağım ona alışmıştı. Sonra, bedenimin bir bölümü dinlenirken, uyanık kalan öteki bölümü yeni bir durum oluştuğunu fark etmiş ve alarma geçmişti. İnsanların tanrılar için sahneye koydukları gürültülü, alışılmadık gösteri bitmişti ve şimdi tanrıların insanlara sundukları sakin ve alışılagelmiş günlerden biri daha başlamaktaydı. Portakal rengi şahane bir güneş palmiyelerin çok uzağında doğmakta; evleri, yolları, insanları karanlıktan sıyırmaktaydı. Yakındaki ilaç fabrikasının bacalarından beyaz dumanlar yükseliyor, baygın kokuları bana kadar ulaşıyordu.

Aşağıdaki avluda sahne boşaltılıyor, insanlar sandalyeleri topluyorlar, müzisyenler enstrümanlarını kutularına kaldırıyorlardı. Akrabalarının koluna giren hastalar, yavaş yavaş hastaneye dönüyorlardı. Bütün geceyi orada geçirmişlerdi! Bazılarının filin önünden geçerken, parti sonunda ev sahibiyle vedalaşırcasına, iki ellerini birbirine sürterek ve eğilerek onu selamladıklarını gördüm.

Filin üzerindeki yaldızlı süsler çıkartılmıştı. Kıvırdığı hortumunun arasında, kahvaltısı olan otları tutuyordu.

Ben de kahvaltımı etmek üzere hastanenin yemekhanesine gittim. Bir panoda gerçek bir vejetaryen mönü uygulandığı yazılıydı. Her şey sade ve temizdi ama birileri yine modernliğe heves etmiş ve tavana kocaman bir neon lamba asmıştı. Işığa kapılan sineklerin gidip oraya yapışması da işin cabasıydı.

Saat tam dokuzda, hastane yöneticisinin gönderdiği genç bir doktor beni alıp bedava muayenelerin de yapıldığı az uzaktaki kliniğe götürdü. Kırmızı damlı, mavi duvarlı, beton zeminli, separasyonları beyaz boyanmış bir dizi yapının önünden geçtik. Eşikler, bunca yıldır gelip giden hastaların ve onların yakınlarının ağırlığından aşınmıştı. Tropik bir rüzgâr odalarda dolaşıyor, pencerelerdeki sarı perdeleri uçuşturuyordu. Dövülmüş topraklı avluda her zamanki gibi insan öbekleri vardı. Aklıma Kamboçya kasabalarındaki hastane bahçeleri geliverdi; Amerikan saldırı ve bombardımanlarının kurbanlarını saymak için gittiğim o avlularda da aynı sıcak, aynı ortam, aynı esmer, mutsuz ve korkak yüzler vardı. Burada değişen yalnızca benim rolümdü. Bunu anlamama yol açansa, genç doktorun belden üstümü soyup ilk muayene için beni siyah plastik örtünün yayılı olduğu yatağa yatırdığında, pencerenin arkasından görünen faltaşı gibi açık gözler oldu.

Doktor göğsümü dinledi, tansiyonumu ölçtü, geçmiş hastalıklarım üzerine sorular sordu; çocukluk hastalıklarım üzerinde özellikle durdu. Ben yanıt verirken notlar alıyordu. En sonunda şunu sordu:

"Kanser olduğunuzu söylediklerinde ne tepki verdiniz?"

"Umutsuzluğa kapılmadım."

"İyileşme olasılığınız üzerine ne düşünüyorsunuz?"

"Kanserde iyileşmenin pek mümkün olduğunu sanmıyorum," dedim. "Yine de onunla birlikte bir süre daha yaşamanın bir yolunu bulabilmeyi umut ediyorum. Bunun için de buradayım."

Sanki bir sınavı aşmışım gibi bana gülümsedi ve önce Sanskritçe, sonra İngilizce olarak bir ayurveda deyişini söyledi:

Hayatın süresi bağımlıdır
Hastanın içsel gücüne
Ve ne kadar düzenli yaşadığına
Her bir gününü.

Ayurvedanın kanser konusunda neler bilebildiğini sordum, çünkü ayurveda binlerce yıllık bir bilimken, kanser yeni türemişti.

Bu konuda bana katılmıyordu.

"Zamanın önemi yoktur. İnsan her zaman insan olmuştur ve hastalıkları da değişmemiştir," dedi. "Eski ya da modern hastalıklar yoktur. Bizler sadece iyileştirilebilen ve iyileştirilemeyen hastalıklar olarak bir ayrım yaparız ve kanser bunların her ikisine de dahil değildir. Kutsal metinler onu *adbhuta roga,* yani sıradışı hastalık olarak niteliyor."

Merak etmiştim ama daha fazla konuşmak istemedi. Bu alanda uzman değildi. Bu konuda sorumlu olan kişi başhekimdi. Genç doktor yılan sokmaları konusunda uzmandı.

Bu konu da çok ilgimi çektiği için beni peşine takıp kendi bölümüne götürdü ve ahşap raflara dizilmiş cam kavanozlardaki kimyasalın içinde duran kobraları, her türden yılan ve sürüngenleri gösterip tek tek açıklamaktan çok mutlu oldu. Söylediğine göre, bu yılanların her biri, insanı birkaç dakika içinde öldürüverirdi.

"Ne kadar kısa bir sürede?" diye sordum.

"Yarım saat. Eğer hasta buraya ısırıldıktan sonra yarım saat geçmeden getirilirse onu kurtarabiliriz. Otlardan hazırladığımız ayurvedik ilaçlarımızı yaranın üzerine koyuyoruz ve yılan zehirini etkisiz kılıyoruz." Her yıl hastaneye gelen bin beş yüz kişinin

büyük çoğunluğunu kurtarıyorlarmış.

"Hepsi yarım saatte mi geliyor? Hepsine ayurvedik ilaç mı ve riyorsunuz?" diye sordum.

"Hayır. Ama... ayurvedanın yeterli olmadığı durumda her za man alopatik ilaç kullanırız," dedi dürüstçe. Ona kalırsa, bu iki ilaç türü birbirini tamamlıyordu. Ayurveda daha basitti, daha ucuzdu ve çevreyle daha uyumluydu. Ama o ve meslektaşları ayurveda ile iyileştiremeyeceklerini düşündükleri hastaları alo patik doktorlara yolluyorlardı. Ayrıca cerrahi bir durum söz ko nusu ise kesinlikle Batı tıbbına yönlendiriyorlardı.

Aslında genç doktorun bana anlattığına göre, cerrahi, baş langıçta ayurvedanın bir dalıydı. Bugün kullanılanlara benzeyen cerrahi aygıtların, en ince ayrıntılarına dek anlatıldığı eski me tinler vardı. Ne var ki uygulama yapılamazdı; doktorun düşün cesine göre bu, geçmişte anestezi malzemelerinin eksikliğinden kaynaklanmış olabilirdi. Bu nedenle günümüzde ayurvedanın cerrahi alanı yoktu.

Genç doktor dikkatli ve sıcakkanlıydı. İtalyanlar ve Hintli ler arasında büyük bir fark olmadığını söyledi: "Krişna... Cristo (İsa). Aynı düşünce, aynı isim..." diyordu.

En sonunda yetmiş yaşını aşkın, beyaz saçlı, kocaman burun lu başhekim P. K. Varrier geldi. Sağırdı. Nazik ama soğuktu. Genç doktor tarafından henüz doldurulmuş olan kartıma baktı ve has talığımın beslenme yanlışlıklarından ve çevresel sorunlardan kaynaklanmış olabileceğini söyledi. Yanlış bir beslenme pek çok hastalığa zemin hazırlıyordu; benimki de bunlardan biriydi.

"Biz ayurvedikler için gıda çok önemli bir şeydir," dedi. "Kötü bir sindirim en akla gelmedik sorunlara neden olabilir. Bu ne denle herkese çok basit beslenmeyi öneriyoruz. Yiyecekler ne kadar pahalı olursa o kadar zararlı olur. Hastalanan kişi, hayat tarzını değiştirmeli ve iyileşmek istiyorsa az ve düzenli yemeyi öğrenmelidir. Örneğin, akşam yemekleri akşamın erken saatle

mide, yatmadan çok önce yenmelidir."

İyileşmek için hayat tarzını değiştirmek benim ilk andan beri aklıma yattığı için, onun da bu konuda ısrar etmesi hoşuma gitti. Geri kalanı bana biraz basit geldi ama tartışmak için bulunmuyordum orada.

"Size hiçbir şey vaat etmiyoruz. Elimizden geleni yapacağız. Hayatınızın kalitesini düzelteceğimiz konusunda garanti veririz," diyerek sözlerini sona erdirdi.

Bana henüz deneme aşamasında olan bir tedavi önerecekti. *Kişiye özel* olarak üretilen ilacın üç ay boyunca kullanılması gerekiyordu. Üç ay sonra beni yeniden görecekti.

Deneysel tedavinin ilk sonuçlarının ne olduğunu sordum. İyi olduğunu söyledi. Umutsuz görülen bazı hastalar birkaç yıl daha yaşamıştı; ağrısı olanların ağrılarında azalma olmuş; bazı kanserler tümüyle ortadan kalkmıştı. Batı tıbbının tersine, onlar şu ya da bu hastalığı tedavi etmiyorlar; sadece kaybolmuş dengeyi yerine oturtmayı sağlıyorlardı. Ama bilmem gereken bir şey vardı ki, bunda garanti yoktu. Sadece bir denemeydi.

Artık denemelere alışmıştım; *Dişi Örümcek*'ten sonra bu bana pek masum görünecekti. Kendisi de altını çizerek ilaçlarının yan etkilerinin olmadığını, çünkü "kana girmediklerini" ve sindirim sistemince özümsendiklerini söyledi.

Beslenmem üzerinde ısrarla durdu. Benim durumumda can alıcı nokta, kesinlikle vejetaryen olmam ve asla balık yememem gerektiğiydi. Ayurvedaya göre suda yaşayan bütün hayvanlar iltihapları artırıyordu. Kahve, çay ve acı yiyeceklerden de uzak durmalıydım. Bana bol bol meyve ve sebze yedirecekti; ama bunların da asla kızartılmamış olmasına dikkat edecektim. Lahana harika bir sebzeydi.

Sonunda yaşlı Varrier, elinde kâğıt kalem, garson gibi yanımızda beklemekte olan genç doktora döndü. Tamil dilinde konuştular. Bana ot isimleri gibi gelen bazı kelimeler söyledi. Sonra

bana dönerek tedavinin iki ilaçtan oluşacağını açıkladı. Biri jel tindi, midedeki nemi artırmaya yönelik bir tür marmelattı; öteki ise daha özel bir şeydi. Jelatin nahoş gelebilirdi. Sekiz kaşık su da suda erittiğim öteki ilacın iki çorba kaşığından sonra bir çay ka şığı da jelatin alacaktım.

Bana yazdığı tedavinin ana maddelerinin ne olduğunu sor dum. "Otlar, otlar," dedi. Ama yanıtında bir kaçamak hissettim

Görüşmemiz yirmi dakika kadar sürmüştü.

İlaçlarımın hazırlanması için iki gün beklemem gerekti. Ben de bundan yararlanarak hastanenin bazı bölümlerini dolaştım; ya yınlarını okudum. Bunlar arasında kurucunun özyaşamöyküsü de vardı. P. S. Varrier'in sadece harika bir doktor değil, özellikle "bü yük bir vatansever" olduğunu öğrendim. Bu çok ilgimi çekti; çün kü ayurvedanın tarihi ve bugünkü durumuyla yakından ilgiliydi

Ayurveda, Çin tıbbı ile birlikte günümüzde hâlâ uygulanan ve önemli belgesel izleri olan en kadim tıp bilimi sistemlerinden biridir. Ama Çin tıbbının tersine, ayurveda yüzyıllar içerisinde düşüş dönemleri yaşamış hattâ bazı dönemlerde unutulmaya yüz tutacak kadar kenara itilmiştir. Günümüzdeki canlanışını sömürgecilik karşıtı siyasî bir operasyona borçludur; böylece bu kadim Hint bilgisi, kopmak üzereyken dikilmiş bir kola benzetilebilir.

Hint işi her şey gibi, ayurvedanın da kökeninde bir efsane yatar. Yaratıcılığın tanrısı Brahma, hayatı koruyacak kuralları belirlemiştir. İşte ayurveda olan bu bilgi, Brahma'nın yardımcı ları olan yarı tanrılar tarafından yeryüzüne indirilmiş ve *rişi*lere emanet edilmiştir. Sonunda İ.Ö. 7. yüzyılda -burada efsane tarih halini almaya başlar-, Atreya adındaki bir kahraman bunu uygu lamaya ve bütün Hindistan'a öğretmeye başlar. Atreya'nın kendi öğrencilerinden biri de temel ilkeleri yazıya döker.

Bu yazıların büyük bölümü İ.Ö. 6. yüzyıla dayanır; İ.S. 6. yüzyıla kadar eklemeler ve yorumlar yapılmıştır. Bazı tarihçilere göre, Büyük İskender ile birlikte Hindistan'a gelen ve daha sonraki dönemlerde de gelmeyi sürdüren Yunan doktorlar ilk krizin yaşanmasına neden olmuşlardır. Ayurvedanın çöküşünü hızlandıran ikinci neden Müslüman işgalleridir ve İngiliz sömürgeciliği de öldürücü darbeyi vurmuştur.

Londra'dan gelen imparatorluk yöneticileri, o kendilerini üstün görme kompleksleriyle ve büyük bir uygarlaştırma misyonerliğine soyundukları inancıyla "yerlilerin ilkel uygulamalarına" hiç saygı duymadılar. Sonra da "yerlilerin" kendileri, özellikle de üst kasttan olanlar, aşama aşama İngilizleştiler ve -esmer tenli İngilizler- olarak geleneklerinin büyük bir kısmını terk ettiler. Tıp da bunların başında geliyordu.

Sömürgecilik rejimi baskıcı olmakta kararlıydı. 1805'te İngilizler Hindistan'da geleneksel çiçek aşısının yapılmasını yasakladılar. 1835 yılında bütün ayurveda okullarını kapattılar; Hintli doktorları çalıştıran bütün tıbbî kurumları geçersiz saydılar ve geleneksel tıp ve eczacılığın hükümet tarafından desteklenmesini engellediler. Hintlilerin kullanacağı her ilaç İngiltere'den gelecekti!

Daha bir yüzyıl öncesine kadar "ayurveda" sözcüğü Hindistan'da hor görülerek telaffuz ediliyordu ve Batı tıbbının "mucizeleri" daha çok Hintlilerin gözünü kamaştırıyordu. Köylerde yüzyıllardan beri halkın sağduyusuyla ayurveda kullanılıyordu; pek çok şifalı ot ve bitki, ailelerin gündelik beslenmesine girmişti ve işte bu nedenle oralarda yok edilemedi. Yine de geleneğin büyük bir zenginliği kaybolup gitti. İletişim zinciri kırılmıştı.

Ayurvedanın yeniden keşfedilmesi 19. yüzyılın sonlarında Hindistan'ın sömürgeci güce başkaldırmasıyla oldu. Şifa bulmak için pahalı İngiliz ilaçları yerine, yerli ve ucuz bitkilerin kullanılması *swadeshi*nin simgesi oldu; bu, Britanya karşıtlığı olarak

kendi kendine yeterliliğin direnişiydi.

Arya Vaidya Sala'nın kurucusu olan P.S. Varrier, ayurvedanın ulusalcı harekette yeniden canlanmasında önayak olan adam dandı. Bölgesinin yoksul insanlarına yardım etmek istiyordu 1902 yılında bugünkü hastanenin çekirdeğini kurdu ve sadece yerel güçlerden yararlanmaya karar verdi.

Gelenek zinciri kopmuştu; kurtuluş fedakâr insanlara bağlıydı; bağımsızlıktan sonra bile Hindistan hükümetinin sağlık bütçesinin sadece yüzde beşi ayurvedaya ayrılmıştı. Araştırma konusunda yok denecek kadar az yatırım yapılmıştı; bugün bile ülkede üretilen ayurvedik ilaçların kalitesi hükümet tarafından denetlenmiyordu.

Ama dünya yuvarlak, hayat bir salıncaktı. Hintlilerin büyük bölümü Batı ilaçlarıyla tedavi olur, parası olanlar Londra ya da New York'un en iyi hastanelerine giderken, vatanlarında buldukları tıptan hoşnut olmayan pek çok Batılı da ayurvedaya başvuruyor ve Hindistan'ın kadim bilgeliğinden yararlanmak istiyordu.

Ben de onlardan biriydim.

Fabrikalar sadece duman ve kötü koku yayarlar. Oysa hastanenin yanındaki fabrika bir istisnaydı ve yirmi dört saat boyunca -çalışma hiç durmuyordu- havaya pek hoş aromatik bitki kokuları yayıyordu. Bir başka genç doktorla birlikte -Varrier ailesinden değildi ama bu aileden bir kız almıştı- fabrikaya gittiğimde güzel sarı sarili kızlar üç vardiyadan birini tamamlamışlar, dışarıya çıkıyorlardı.

Fabrika, kurucunun en büyük buluşlarından biriydi. Ayurvedanın kötü ün kazanmasının nedeninin ilaçların kalitesizliğinden kaynaklandığını anlamıştı ve doktorların da eskiden olduğu gibi, ilaçları bizzat hazırlamadıklarını görmüştü. Hastalar ya

ilaçları hazırlamayı öğrenecek ya da bazı deneyimsiz şifalı ot meraklılarının kapılarını aşındıracaklardı. Öyle olunca, ayurveda ilaçlarının göz kararı ve hijyenik olmayan koşullarda hazırlanmaları hastalara deva olmak yerine, başka hastalıklara kaynak oluyordu.

P.S. Varrier, kliniğin hemen yanına açtığı fabrikayla hem ilaçlarının kalitesini denetliyor, hem de yenilerini deniyor ve üretimin devamlılığını sağlıyordu.

Rahiplerin ve *rişi*lerin doğayı gözlemlemesi sonucunda ayurvedik eczacılık sadece -çoğunluğu yabanî olan- otlara ve bitkilere dayanıyordu. Orman, şifanın kaynağıydı ve bana eşlik eden genç doktor bu konuda anlatılan Hint öyküsünü biliyordu.

Büyük bir öğretmen öğrencilerine şöyle der: "Ormana gidin ve yararlı olabileceğini düşündüğünüz her şeyi bana getirin."

Her biri elinde bir şeyle döner: Bir ot, bir kök, bir kabuk. Yalnızca bir öğrencinin eli boştur. Ama en büyük övgüyü o alır. Ormandaki her şeyin yararlı olduğunu ve hepsini taşıyamayacağını anlamıştır. O öğrenci, saray doktoru ve ayurvedanın en büyük *rişi*lerinden biri olur.

Gereksinim duyduğu otların iyi kalite olmasını sağlamak için P. S. Varrier, 1900'lerin başında kendi için ot toplayanlardan bir ağ oluşturmuştu ve bazıları Himalayalar'da olan bu kişiler, fabrikaya yeteri kadar malzeme taşıyorlardı. Her aile, doğadaki belli ürünler üzerinde uzmanlaşmıştı ve işler babadan oğula geçiyordu.

Aradan geçen yüz yıla karşın, bu sistem hâlâ işliyordu ve fabrika beş yüz değişik ilaç hazırlayabiliyordu; bunların kimi için elli değişik bitki kullanılıyordu.

Genç doktor, yanından geçtiğimiz her çuvalın nereden geldiğini (Punjab, Kulu vadisi, Karnataka) ve içindeki malzemenin fiyatını söylüyordu. En pahalısı -kilosu 6 bin rupi, yani 100 eurodan fazla- yalnızca Sri Lanka'da yetişen bir tür hindistanceviziydi.

Girdiğimiz odaların birinde, elektrikle çalışan büyük teker-

lekler arasında, otlar ve doktorun söylediğine göre hayvanlar dünyasından gelen geyik boynuzu, deniz kabukları gibi çeşitli bulunan malzemeler öğütülüyordu.

En etkileyici yer, otların büyük kazanlarda kaynatıldığı yerdi. Yirmi kadar kazan vardı ve her birinin önünde üstleri çıplak, *dothi*lerini dizlerine kadar çekmiş adamlar, kocaman tahta kaşıklarla yoğun kokular salan kara sıvıları karıştırıyorlardı. Bu karışımların her biri belli bir hastalık için hazırlanıyordu.

Doktorun söylediğine göre tedavisinde en başarılı oldukları hastalıklar romatizma, sedef, omurga romatizması (spondilit), damar tıkanması, eklem ve cilt hastalıklarıydı. Pek çok durumda ilaçlar yine bu fabrikada üretilen özel yağlarla yapılan masajla destekleniyordu.

Yürürken, genç doktor bana ayurvedada ilaçların dokuz kategoride sınıflandığını, bunun otların işleniş ve kullanılış biçimlerine göre yapıldığını anlattı. Kimi yağ, kimi toz, kimi merhem ya da çay olarak alınıyordu. Pek dikkatli dinlemesem de, bir ara şöyle dediğini duydum: "Çünkü ilaçların bazıları suda, bazıları alkolde, bazıları da inek idrarında sulandırılırlar."

Şakayla, "Benimki de mi inek idrarında çözünüyor?" diye sordum.

Bakışlarında bir utanç sezdim. Beni sakinleştirmek istercesine, "Sizinkiler sadece ottur," dedi.

Girdiğimiz her ofiste, her bölümde, kurucu kişinin fotoğrafı vardı. O, herkesin dayanak noktası olarak gösterdiği kahramandı ve bu kurumda yerleştirmiş olduğu ilkeler yüz yıldır geçerliydi. Sözgelimi, 1600 çalışandan biri bir hata yaparsa anında işten çıkartılırdı ama onun yerine ya karısı ya oğlu işe alınırdı; böylece ailenin maddi sıkıntı çekmesi önlenmiş olurdu.

Uzun bir kuyruk oluşturmuş hastaların ellerinde reçeteyle bekleştikleri eczanenin önünden geçtik. Sonra beni özel ilaçların hazırlandığı küçük bir odaya aldılar.

"İşte sizin reçetenizdeki ilaçların bir tanesi budur," diyen bayeczacı minik bir şişe gösterdi.

Bu jelatindi. Tadına bakmak istedim. Bir minik kaşığa koyduğum jelatini içgüdüsel olarak ağzımdan önce burnuma götürdüm. İğrençti. Kuşkum şimdi bu koku ile kesinlik kazanmıştı. Bu, idrar kokusuydu.

Israr ettim, ne olduğunu öğrenmek istedim ama ağızlarından laf alamadım. Hepsi bana jelatinin otlardan yapıldığını, başhekimin emriyle benim için özel hazırlandığını ve piyasada bunu bulamayacağımı söylediler.

Bu düşünce hoşuma gidiyordu. Benim için özel olarak ve tamamen doğal yollardan elde edilmiş bir ilaç. İnek idrarı gibi doğal!

Fabrikayı ziyaretim sona erince, Angela'ya bir e-posta göndermek niyetiyle yine Kottakal merkezine yürüdüm. Müslüman mühendisin nezaketinden yararlanarak *Ateşyiyen*'e de bir mektup yazdım ve ne çok yol aldığımı anlattım. Vara vara inek idrarından yapılmış bir ilaca varmıştım!

Genç mühendis beni gördüğüne sevinmişti ve yürekten bağlı olduğu Kerala hakkında başka öyküler anlatmak istedi. Bana son derece kadim bir savaş sanatları okulundan söz etti ve orada öğrencilerin çok uzun ve esnek bir kılıçla eğitim yaptıklarını ve bir savaşçının pek çok kişiyi yenebileceğini anlattı. Bu okulun bir başka özelliği de, beden bedene çarpışmayı öğretmesiydi. Onlar düşmanı tek bir el dokunuşu ya da parmak basıncı ile felç edebiliyorlardı. Söylediğine göre, yüzyıllar önce bu okula devam etmiş bazı Japon öğrenciler ülkelerine dönmüşler ve karateyi ve samurayların kullandığı kılıcı; *katana*yı kültürlerine sokmuşlardı. Ne yazık ki savaş sanatlarıyla büyünün karışımı olan bu gelenek de barut tozunun, tüfeklerin, topların icadıyla kaybolmuştu.

Genç Müslüman mühendis biraz benim gibiydi. Moderndi

ama geçmişe özlem duyuyordu. Bir saat kadar sohbet ettikten sonra yanından ayrılmadan önce e-posta kutumu bir kez daha gözden geçirmemi istedi. Gerçekten de *Ateşyiyen*'den bir yanıt vardı. Söylediklerim onu eğlendirmişti ve kuşkularıma yanıt veriyordu.

"Güzel değil mi?" diye yazmıştı. "İneğin biri sabah çiş yapıyor ve bu seni iyileştiriyor... üstelik inek idrarı bir şey değil! Biz homeopatlar, veremlilerin tükürüklerini, belsoğukluğu salgılarını, sedeflilerin deri kabuklarını, kuduz köpeklerin salyalarını da kullanırız...!!! Sen hâlâ antibiyotiklerin daha az zehirli olduklarına mı inanıyorsun?" Ona kalırsa, bu idrar işine güvenmeliydim.

"Sen hâlâ inanıyor musun?" cümlesini aklımda geveleyerek hastaneye döndüm.

Elbette ya, anahtar kelime inanmaktı. Ben de onu önemli bulıyordum ve üstelik... Niels Bohr değildim. Zamanımızın en büyük bilim adamlarından biri olan büyük fizikçi Bohr, kapısına bir at nalı asmıştı. Bir keresinde onu ziyaret eden meslektaşı "Bu nala inandığını söylemeyeceksin herhalde?" demişti.

"Elbette inanmıyorum," demişti Bohr. "Ama söylediklerime göre inanmayanlara da uğur getiriyormuş!"

Oysa yanılıyordu. Başarılı bir bilim adamı olarak, uğur getiren şeyin nal değil, ona inanmak olduğunu bilmeliydi. Bu benim -öyle diyelim- bilimsel bir olguydu.

Davranışın -başta kanser olmak üzere- hastalıklarla savaşmakta inanılmaz bir önemi vardı. Bunu kimse bilimsel terimlerle açıklayamıyordu ama bence sakinleşen ve huzur bulan zihin bağışıklık sistemine görevini yapması için sinyaller yolluyordu. Zaman zaman bunun böyle işlediğine ilişkin bir duyguya kapıldım. New York'ta kemoda verilen fosforlu kırmızı sıvının bana iyi geldiğini "hissetmiştim". Ama ya inek idrarı?

Gün bitmek üzereydi ve gece avluda yapılacak gösterilerin hazırlıkları başlamıştı.

Büyük hasır çadırın altında biriken kalabalık sahnenin çev

resini doldurmuştu. Çocuklu aileler, zar zor ayakta duran ihtiyarlar ve onlara sandalye yetiştiren akrabaları... Komedyenlerin bazıları kenarda prova yapıyorlardı; bir duvarın dibinde, ayakta dikilen adam meditasyonuna dalıp gitmişti.

Tanrı Viswambhara'ya adanan minik tapınağın girişine, sütün niyetine yeni sökülmüş saçakları üzerinde iki muz ağacı dikilmişti.

Bazı ihtiyarlar, avlunun dört bir yanına dağılmış yağ kandillerini yakıyorlardı; taştan minik kandiller duvarların gediklerine konmuştu, büyük olanlar ise çok dallı ağaç görünümündeydiler. Yanan susam yağının kokusu, yandaki fabrikadan gelen baygın kokulara karışıyordu. Çocukların gürültülü oyunları, kırıtkan ve cilveli bir kavalcının fil için çaldığı ama aslında onu kendinden geçiren melodilere karışıyordu. Az ileride, koyu renk bir şala sarınmış ve duvar dibine çökmüş bir kadın, genç bir adamın el falına bakıyordu.

Sesler, ışıklar, kokular, görüntüler... Bunlar bambaşka zamanlara, başka bir dünyaya ait gibiydi. Çevremdeki her şey son derece özgün, son derece gerçekti ve bunda, kimilerine gerçekten yardımcı olabilecek bir güç seziyordum. Ama acaba bana yardımı olacak mıydı?

Bu kuşkuya sahip olmam beni hüzünlendiriyordu; inancımın olmaması ve dış dünyada keşfedeceğim yeni bir şey kalmamış olduğunu fark etmemin hüzünlendirdiği gibi. Kaybolmuş bir bilgeliğin peşinde geriye doğru yürümenin yararı yoktu, çünkü günümüz hayatına ilişkin sorunlara çözüm, modern hastalıklara şifa bulunabilecek bir altın geçmiş yoktu. Bilgeliğe ulaşmak için kestirme bir yol yoktu. Tek çözüm -Swami haklıydı- içimizdeydi ve bundan sonra yapılabilecek tek keşif... "onuncu adam" olabilmekti.

Arya Vaidya Sala, Hintliler için uygundu; sıkıntılardan kurtulmak için iddiasız ve ucuz yoldan rahatlama ve umut sunuyordu.

Uzaklardan kalkıp geliyorlar, temiz bir mekân, iyi bir doktor bu luyorlar ve bazı durumlarda para bile ödemeden, hayatlarının bir parçası olduğu için güvendikleri tedaviyi görüp gidiyorlardı. Üstelik verilen inek idrarı iyi olabilirdi, çünkü inek onlar için kutsal hayvandı. Bu onların dünyası, onların otları, onların tanrılarıydı. Ben de bunlara inanabilmeyi çok isterdim ama aradığım şeyin burada bulunabileceğine inanamıyordum.

Oda komşum olan yaşlı *sih*, devasını bulmuş gibi görünüyordu. İlk akşam onu bir dizi ilaç şişesinin arasında kımıldanmadan yatarken görmüştüm. Şimdiyse yanında oğlu, kalabalığın ortasına oturmuş, trans halinde -ne mutlu ona ki- içinde Son Gerçeklik olarak nitelediği bir şeyin yer aldığı gösteriyi seyrediyordu.

Odama döndüğümde yöneticiden bir mektup buldum; beni ailesiyle birlikte yemek yemeye davet ediyordu.

Beni almaya, doktor olan torun Varrier'lerden biri geldi. İlk önce olarak evi gezdirdi. Aralarında İslam'ın hilali, Hıristiyanlığın haçı da bulunan, değişik dinlerin simgelerinin yer aldığı süslü bir kapıdan içeriye girdik. Varrier'lerin ikametgâhı bir evden çok, üç kuşağın bir arada yaşadığı, pek çok odası, pek çok avlusu olan bir Ortaçağ sarayını andırıyordu. 1926'da hastanenin kurucusu tarafından inşa edilmiş çekirdek evin çevresi zamanla genişlemişti. Kurucunun külleri çiçek dolu bir tarhın ortasındaki minicik tapınakta duruyordu; mermerden yapılmış heykeli ise avludaydı. Onu unutmak imkânsızdı.

Evin ortak salonu, iki büyük masanın çevresinde oynayan çocuklarla doluydu. Kadınlar duvar boyunca uzanan sedirde oturuyorlardı. Duvar, kurucunun ve soyundan gelenlerin siyah beyaz fotoğrafları ile doluydu.

Mutfak, gri ve dumanlı bir odaydı. On iki aşçıya, evin dahili üç aşçısı da eşlik ediyor, koca kazanlarda akşam yemeğimiz pişi

yordu. Ateş, gençlerin sürekli taşıdıkları ve ötekiler köz oldukça devreye soktukları odunlarla besleniyordu.

Yemek odası evin iç avlusuna bakıyordu ve tam ortadaki yükseltide büyük, seramik bir saksıda bütün Hindistan'da kutsal sayılan reyhan bitkisi yetiştiriliyordu. Bir zamanlar bizim de yücelttiğimiz ama artık unuttuğumuz bir bitkiydi bu.

Reyhan, fesleğenin akrabasıdır. Ayurvedik metinlerde "yüreği ve zihni açan, aşk ve tapınma enerjisini uyandıran" bitki olarak anlatılır. Gelenek, onun cıva barındırdığını, cıva Şiva'nın spermini temsil ettiği için reyhan yiyen kişinin saf bilgiye açılacağını söyler. Reyhan, Hindistan'da gündelik hayatın bir parçasıdır. Her ailenin evinde bir saksı reyhan vardır. Onun evi arındırdığına, düzenli olarak sulayan kadına şans getirdiğine inanılır.

Batı'da da, özellikle İtalya ve Yunanistan'da, fesleğen yüceltilen ve sayılan bir bitkiydi. Efsaneye göre İsa'nın mezarında yetişen bu otun gizil özelliklere sahip olduğuna inanılırdı. Kadınlar güve girmesin diye dolaplara fesleğen koyarlar, bugün milyonlarca Hintlinin yaptığı gibi, her gün hastalıklardan korunmak için bir yaprak fesleğen çiğnerlerdi. Yunan Ortodoks kilisesinin geleneğinde de fesleğen uğurlu bitki kabul edilir. Onun bu özel konumunun izine bazı Avrupa dillerinde rastlanabilir. Fransızca ve Almancada fesleğenin adı "kraliyet otu"dur.

Bir yerlerden gong sesi geldi. Yemeğe oturmak için işaret veriliyordu. Erkekler erkeklerle, kadınlar kadınlarla oturacaktı. Ben, masif ahşap masanın merkezinde, başhekimin yanına oturtuldum. Tabaklar ve çatallar yerine sofrada muz yaprakları ve bakır bardaklar vardı. Üzerine sadece beyaz bir *dothi* giymiş olan yaşlı ama pek hızlı ve becerikli erkekler, pırıl pırıl kovalarla aramızda dolaştılar ve herkese payına düşen mercimek ve pilavı, hindistancevizi ve mango sosunu dağıttılar. Yemeğimiz vejetaryendi ve elle yeniyordu. Başhekimin verdiği güvenceye göre, içtiğimiz su filtre edilmiş ve kaynatılmıştı. Üstüne üstlük içine

otlar katılmıştı.

Arya Vaidya Sala'nın geçmişi ve geleceği çevremde oturuyor du: yaşlı doktorlar, kurucunun torunlarının torunları, yeğenler torunlar ve henüz küçük olan ama günün birinde aynı ev ve ban tanede doktor olacak çocuklar. Gerçekten özenilecek bir durum du bu.

Mutfaklara yakın olarak kurulan iki sıra sofra, komedyenler ve müzisyenlere ayrılmıştı ve onlar da aynı kovalardan dağıtılan yemekleri yiyorlardı.

Başhekim, bana verilecek ilaçların bileşimini çok merak ettiğimi öğrenmişti. Tamam; torunu aracılığıyla bana kullanılan bütün malzemenin Latince adlarını söyleyecekti. Sonra, sanki ona zihinsel olarak sorduğum bir soruyu yanıtlarcasına şöyle dedi: "Evet, jelatin *sahadevi* bitkisinin inek idrarında çözülmesinden elde edilir." Durdu. Ben yalnızca gülümseyebildim ve o her hayvanın idrarının bir özelliği olduğunu ve inek idrarının benim durumum için birebir sayıldığını söyledi. Kaldı ki ürünün kalitesi konusunda asla kuşkuya kapılmamalıydım. Arya Vaidya Sala'nın özel olarak baktığı ineklerin idrarı ve tezeği kullanılıyordu. Yakın bir geçmişte bazı bitkilerin hava kirliliği ve ormanların bilinçsizce yok edilmesi yüzünden türünün yok olmaya yüz tuttuğunu anladıkları için şimdi ekim yapmaya da başlamışlardı.

P.S. Varrier nazikti ama kendine has bir sertliği vardı. Onun gülümsediğini görmemiştim ve hele hele sofrada bu inek idrarı konusunu kapamanın iyi olacağını düşündüm. Bunun üzerine ona ayurvedayı nasıl gördüğünü sordum ve bu sorunun hoşuna gittiğini anladım.

Söylediğine göre ayurveda bir tıp dalı olmaktan çok, hayat felsefesiydi, çünkü ahlakî bir boyutu vardı; amacı, insanın sağlığını korumasına yardım etmek olduğu kadar onun ruhsal hedefine ulaşmasıydı. Bu nedenle ayurveda hem fiziksel hem ahlakî bir disiplin öneriyordu. Ona kalırsa sağlıklı bir hayatın sırrı, hasta

nın içsel gücünde yatıyordu.

Benim durumuma dönünce, "besin, uyku ve cinsellik konusunda doğru bir uygulama" konusunda ısrar etti. Bütün bunları büyük bir disiplin içersinde niteliğe, yere, arkadaşa, saate ve zihinsel koşullarıma dikkat ederek yapmalıydım.

Gurukulam'dan geldiğimi, -orada büyük saygıyla anılan Swami'nin öğrencisi olduğumu bildiği için yanlış anlamayacağımı düşünerek doğrudan konuya girdi.

"Bilginin amacı, onun kurallarını izleyebilmek ve daha iyi yaşayabilmek için doğayı anlayabilmek değilse, nedir?" dedi. "Bizim, insanlar olarak evrendeki yerimizi, değişik kozmik olgularla ilişkimizi anlamamız gerekir; böylece disiplin içinde davranırız, felaketlerin önüne geçeriz ve bütün yaratılmışların iyiliği için işbirliği yaparız. Kendimizi tanımazsak dünyayı tanımamızın hiçbir yararı yoktur."

Bir şey söylemedim. Devam etmesini istiyordum.

"Doğu'da bilginin anlamı ezelden beri bu olmuştur. Bir zamanlar sizde, Batı'da da öyleydi. Ama bu, Michelangelo'ya kadar sürdü. Ondan sonra biliminiz dünyayı yalnızca maddi amaçları doğrultusunda kullanabilmek için anlamaya çalıştı ve yolunuzu yitirdiniz. Evet, günümüzde büyük araştırmalar yapıyorsunuz, ama amacınız nedir? Doğanın gizli zenginliklerini keşfedebilmek, onları sahiplenebilmek ve yarara dönüştürebilmek. Batı'nın ilerlemesindeki mutlak dengesizliğin nedeni budur ve ruhsal çöküşünüze de bu yol açmıştır."

Sanki benimle konuşmuyor, yüksek sesle düşünüyordu.

"Sanayi toplumu," diye devam etti, "daha çok, daha hızlı üretim yapabilmek için montaj zincirini devreye soktu ve pek çok unsuru bir araya getirmesinin sonucunda tıp, insanı bir parçalar bütünü olarak görmeye başladı. Onun o gizemli ve doğum anında organizmaya giren, ölüm anında terk eden görünmez gücüne hiçbir önem vermez oldu. Evreni maddi terimlerle açıklamak

gibi anlamsız bir çaba da Sanayi Devrimi'nin meyvesi oldu".

Harikaydınız ihtiyar P. S. Varrier! Onun her bir kelimesine katılıyordum. Ama bu, benim inek çişini içmeme yardımcı olur muydu?

İşte hangi yanda duracağına karar veremeyen bana özgü bu düşünceydi bu. Onun düşünce ve olayları görme tarzına katılıyordum ama daha Kakinada'daki doktorun yanında edindiğim o kuşkudan da kurtulamıyordum. Yoksa Hindistan'da laflar, dualardan daha mı etkiliydi ne?

Yaşlı hizmetkârlar sessizce dolaşmayı, isteyenlere yemek dağıtmayı sürdürüyorlardı. Pencerelerin dışında yanan yağ kandilleri, avludan gelen sesler, fabrikadan gelen baygın kokular geçmiş çağlara özgü bir atmosfer yaratıyordu.

Yemek bitince gösteriyi izlemek üzere hep birlikte avluya çıktık. İlk sırada boş bırakılmış yerlerden birine oturmamı istediler ama ben onlara teşekkür ederek vedalaşmayı yeğledim; yatağa gitme bahanesiyle yanlarından ayrılıp ayakta duran çılgın kalabalığın arasında yarım saat kadar dolaştım.

Gösteri bir süre önce başlamıştı. Bazı dansçı ve şarkıcılardan sonra sahneye Kathakali grubu çıktı. O da varoluşunu aynı vatansever kişiye borçluydu. P.S. Varrier, hastaneyi kurduktan sonra, çalışanlarının boş zamanlarını nasıl değerlendireceklerini de düşünmüştü. Özyaşamöyküsünde yazdığı üzere, çalışanların zamanlarını "zararlı ve kötü şöhretli" etkinliklere harcamamaları ve "Arya Vaidya Sala'ya kötü ün kazandırmamaları" için Kerala'nın kadim tiyatro geleneğini canlandırmaya karar verir. Tapınaklarda insanlara tanrılar ve kahramanlarla ilgili öyküleri anlatmanın bir yolu olarak doğan ve dans, opera, pandomim, sihir gösterileri karışımı olan gösteriyi gündeme getirir.

Kathakali, Kerala'da popüler kültürün aktarımında önemli

bir araç olmuş ama sonradan düşüşe geçmiştir. P.S. Varrier, onun yeniden doğmasına yardımcı olabilmek için genç aktörler; eski metinleri araştırıp yeni metinler yazmaları için yazarlar görevlendirir ve eyaletin dört bir yanını dolaşacak bir de gezici kumpanya kurar. Bir yüzyıldan beridir kumpanya, en önemli gösterisini nisan başında, hastanenin önündeki alanda ayurvedanın ve Varrier ailesinin koruyucusu olan Tanrı Viswambhara onuruna yapılan şenlikte sergiler.

Sahnenin sol tarafında vurmalı sazlar duruyordu; elleri ve sopalarıyla bir savaşı, bir çağlayanın akışını ya da yaprak üzerine damlayan su damlacığının sesini yansıtabiliyorlardı. Sağda ise şarkıcılar duruyordu. Onların arkasına dizilen, hepsinin belden üstü çıplak olan yirmi kişilik orkestra, ziller ve bir gong yardımıyla öyküyü anlatıyor, değişik kahramanların sözlerini söylüyordu çünkü Kathakali'de aktörler konuşmazlar, en çok gırtlaktan bazı sesler çıkartırlar. Aktörler hareketleriyle "konuşurlar"; düşünceleri ve ruh hallerini el hareketleriyle anlatırlar; yüz işaretleriyle, boyalı yüzlerinde olandan da büyük görünen gözlerini devire devire "söylerler". Yüzleri yeşil boyalı olanlar, üst evrenin kahramanları, yani ilahî varlıklar *deva*lardı; kadınlar ve bilgelerin ten rengi doğaldı, dünyaya alt evrenlerden gelen *asura*lar ise kara ve kırmızı boyalı yüzleriyle tanınıyorlardı.

Geniş, rengârenk eteklerin her biri, elli metreden fazla kumaş harcanarak yapılmış olmalıydı ve aktörlerin hareketlerine hem ağırlık hem görkem katıyordu; kollarında ve ayak bileklerindeki taşlı bilezikler, boyunlarındaki yaldızlı kolyeler, uzun yüzükler, bütün davranışlarını daha da görülür kılıyordu.

Sahneye konan bütün öykülerin kaynağı, *Mahabharata, Ramayana, Gita* ve *Purana* idi. Tesadüfen o akşam bildiğim bir öykü sahneleniyordu: Sita, Şiva ile evlenir ama kızın babası bu evlilikten memnun değildir. Damat ona pek saygıdeğer biri gibi görünmez. Bedenini külle sıvamış, boynunda yılan, başında yarım

ayla gezen bir tiptir. Kayınpeder olarak aileye böyle birinin gi
mesinden utanır ve tanrılar adına büyük bir kurban-şölen gönü
düzenlediğinde onu davet etmez. Buna ilk alınan, kızı Sita olu
üstelik babası bütün konuklar önünde Şiva'dan çok kötü biçimde
söz edince kız bu durumu kaldıramaz ve kendini kurban ateşine
atarak canına kıyar.

Bunu öğrenen Şiva deliye döner. Hemen şölen yerine koşar
kayınpederin kafasını keser, Sita'nın cesedini alıp omzuna atı
rak deli gibi koşmaya başlar. Bütün dünyayı aşar ve geçtiği her
yeri yakıp yıkar. Kaygılananlar kalkıp görevi evrende düzeni
sağlamak olan Vişnu'ya giderler ve duruma el koymasını rica
ederler. Vişnu, Şiva'yı sakinleştirir ve sevgili karısının cesedini
ne yapacağını söyler. Şiva, Vişnu'nun silahı olan çakra, yani uçan
ve geri dönen öldürücü çember ile Sita'nın bedenini elli bir par
çaya böler. Bu parçaların yeryüzünde düştüğü her noktaya bir
tapınak kurulur.

Bu nedenle bugün Hindistan'da, her biri güzel Sita'nın bede
ninin başka bir bölümüne adanmış olan elli bir tapınak vardır.
Şuradaki diline, buradaki ayağına adanmıştır. *Yoni*, yani turistik
rehberlerde "kadının üreme organı" olarak tarif edilen organ,
Assam'ın başkenti Guwahati'de bulunur. Olağanüstü bulduğum
bu tapınak, Hindistan'ın tek eril ırmağı* olan Brahmaputra kıyı
sında, büyük bir kayanın üzerine oturtulmuş vajina tapınağıdır.
Onu, kuramsal olarak tapınağın sahibi sayılan Kamakhya mü
racelerinin vârisi ile birlikte ziyaret etmiştim. Yine bir şenlik
günüydü ve yüzlerce mümin, *puja* yapmak, keçilerini kurban
etmek, çocuklarını ve kısır kadınlarını kutsatmak için tapınağa
gelmişlerdi. Adeta Dante'nin yazdığı bir sahneyi görür gibiydim.
Tapınağın içinden -güzel bir 10. yüzyıl yapısı- kaygan ve ıslak
merdiven aracılığıyla toprağın derinliklerine iniliyor, yani nemli

* Ganj ve Yamuna dişil kabul edilirler.

ve karanlık vajinanın derinliklerine ulaşılıyordu. Venüs tepeciği olarak kabul edilen yer, kırmızı bir örtüyle örtülüydü ve insanlar oraya su, para ve çiçek atıyorlardı. Koku boğucuydu; tapınmada isterik bir hal vardı, vıcık vıcık ilahiler takıntılı ve güçlü bir hava yayıyorlardı.

Sita, dilim dilim kesildikten sonra Himalaya'nın kızı Parvati olarak yeniden doğar. Bu hayatında da Şiva'nın karısı olur. İşte bu öykü Hindistan'ın en iyi tanınan öykülerinden biridir ve ülkenin kolektif ruhunda önemli bir rol oynar. Bu öyküden onlarca başka öykü doğmuştur. Bir tanesi, başı kesik kayınpederle ilgilidir. Vişnu, dünyaya biraz düzen vermeyi kararlaştırınca, başın yerine takılmasını ister. Emir yerine getirilirken dalgınlık yüzünden Sita'nın babasına kendi başı yerine bir keçi başı takılır.

Hastane avlusunda sergilenmekte olan tiyatronun konusu işte kayınpederin bu hatayı fark etmesiyle ilgili olan öyküydü. Hayvan başlı, küçük bir insan figürü, titreye titreye yeşil suratlı bir tanrının önünde duruyor ve yardım dileniyordu. Müzik ve davranışlar duyguları aktarıyordu, heyecana kapılmış seyirci, aktörlere kilitlenmişti. Sahnenin dip tarafında yere oturmuş olan sıra sıra çocukların ağızları bir karış açıktı; onların arkalarında önemli kişiler oturuyor, sonra da kadınlar sıralanıyordu. Ayakta duranlar duvara kadar uzanıyorlardı. Bütün pencerelerden onlarca baş bakıyordu. Kimsenin uyuduğu yoktu. Doktorlar ve hastalar, çalgıcılar ve aktörler, hizmetkârlar ve efendiler, aşçılar, hemşireler, bekçiler, anneler, çocuklar, hep birlikte, büyülenmişçesine bu insanlar ve tanrılar komedyasıyla birlikte nefes alıp veriyorlardı.

Gösterinin güzelliği ve Batı'da pek yüz vermediğimiz bu masalsı dünya, beni de içine alıvermişti. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından Floransa'da, evimin az uzağında, şimdi otopark olan boş arsaya pazar sabahları cambazlar gelirdi. Arada sırada bir büyücü ya da gezgin tiyatro oraya çadır kurardı. O gösteriler-

de yaşadığım heyecan anılarımda silinmeyen izler bırakmıştı.

Ama ben de bu uzun hayat yolunda ne çok değişmiştim! Nasıl kuşkucu, nasıl akılcı olmuştum! Her türlü batıl inanca karşı aydınlanmış olduğumu hissetmek hoşuma gidiyordu. Ne var ki, elimde hiçbir şey kalmamıştı. Şu insanların hissettiklerini hissedebilme yeteneğimi yitirmiştim. Bu sesler ve görüntüler, bu insanlara pek çok anlam ifade ediyordu. Bana ise hiçbir şey. Onların iç gözleri ve kulaklarıyla, ruhlarıyla duydukları, gördükleri şeyler, asıl göz ve kulaklarıyla görüp duyduklarından çok daha gerçekti. Ya ben? Benim sadece dış gözlerim ve kulaklarım vardı.

Bu, Hindistan'da sık sık deneyimlenen bir duygudur. Yıllar önce Allahabad'da, Khumba Mela'da bunu yaşamıştım. Hintliler den ve ermişlerden oluşmuş, gördüğüm en büyük kalabalık, üç kutsal nehrin kavşağında yıkanmak üzere buluşmuştu. Nehirler den ikisi gerçekti. Ganj ve Yamuna; üçüncüsü olan Saraswati ise hayaliydi ve yer altından aktığı düşünülen ve görünmeyen bilgelik nehriydi. Bir kum şeridi üzerinde yüz binlerce kişiydik. Benimle geri kalan insanlar arasındaki fark, orada bulunuşumuzla ilgiliydi. Ben güneşin altında yanıyor, dışkı dolu yerlere basıyordum. Ötekiler ise çevrede olan bitene kapılmışlar, başka bir dünyaya geçmişlerdi. Sanki cennetin bekleme odasındaydılar.

Böyle olmasının nedeni, belki de her yerin ve her olayın, göründüğünün ötesinde bir anlama sahip olmasıdır. Her dışsal imge, duyuların içimizde yaşattığından çok daha derin ve gerçek bir gerçekliği uyandıran içsel bir imgeye karşılık gelir. Bu kesinlikle, simgelerin ve efsanelerin duyuşudur. Öteye geçmemize, görünenin ötesini görmemize yardımcı olurlar. Bu, aynı zamanda insanın çocukken biriktirdiği masallar sermayesinin değeridir ve insan, hayatın zor anlarında bir pusula ya da avunma ararken onlara başvurabilir.

İşte ruhun yol almasına yardımcı olan bambaşka bir şeyin simgesi bu ebedi efsaneler Batı'da giderek azalmaktadır ve on

ların yerine gösteri, moda ya da spor dünyasının efsaneleri tıkıştırılmaktadır; ne var ki bunlar başladıkları yerde biterler ve içlerinde herhangi bir gizem barındırmazlar.

Ancak öteki gözlerle bakıldığında gündelik hayatın, maddenin gerçekliği -duyularla algılanmayana yer açmak için- geriler ama duyularla algılananın bu nedenle daha az hakiki olduğunu da söyleyemeyiz. Çivilerin kollara acıtmadan batması, kılıçların kesmeden dillere saplanması ancak o içinde "mucizelerin" gerçekleştiği ruhsal gerçeklikte görülebilir.

İşte Kottakal Hastanesi bana o gece böyle göründü. Sanki sahnedeki öyküler, müzik, dans, ışıklar, kokular, hep birlikte olmak, hattâ belki yorgunluk sayesinde, bütün bu insanlar, gözlerinden geri kalanı- görmelerini engelleyen o perdeyi kaldırabilmişler, bir başka boyutun eşiğini atlamışlar ve farklı gerçekliğin dünyasına girebilmişlerdi.

Ben o son adımı atmayı beceremiyordum ama yine de orada olmaktan hoşnuttum ve yerimden kımıldayamıyordum.

Tapınaktan gelen acayip bir müzik dikkatimi çekti. Bir köşede ayakta dikilen iki adamdan birinin elinde davul, ötekinin elindeyse bronz bir tabak vardı ve iç paralayıcı bir ağıt tutturmuşlar, başlarını sallayarak, hafifçe ayaklarının üstünde yükselerek, bu ağıtla salınıyorlardı. İkisi de gözlerini yummuşlar, transa girmişlerdi ve nakarata döndükçe yüzleri ışıldıyordu. Ezginin içinde kaybolan ben de yere oturdum ve sıkı sıkıya tutunduğumu hissettiğim ipin ucunu bırakmanın ve ara vermeden çalıp söyleyen bu harika eşlikçilerin ritmine ayak uydurarak bedeni yavaşça terk etmenin ne harika olacağını düşündüm.

Kadınlar tapınağa girdiklerinde sağ elleriyle -haç çıkarırmış gibi- başlarına ve göğüslerine dokunuyorlardı (elbette ya, Krişna ve Cristo İsa aynı adlar, aynı davranışlar...). Bazı delikanlılar eğilip Viswambhara'nın beyaz mermerden oyulmuş heykelinin önünde alınlarını yere değdiriyorlardı; bir *pujari,* mantrasını

tekrarlayarak heykele gül yaprakları serpiyordu.

Odama dönmeyi denedim ama her ayrıntı beni kendine çe kiyordu. Bir cüce, elinde taşımakta olduğu, kendinden büyük bi bronz yağ kandilini Tanrı'nın önüne koydu; fil bir emirle diz çök tü, bir başka emirle bacağını ve kuyruğunu merdiven gibi yere dayadı; altı adam üzerine tırmandı; yüzlerce nefesli sazın, onlar ca davulun eşliğinde yola koyuldular...

Güneşin ilk ışıkları yavaş yavaş her şeyi susturmaya, yavaş latmaya başlayana kadar orada kaldım; ikilinin ağıdı hâlâ devam ederken, kalabalık dağılıyor, filin üzerindeki süsler çıkartılıyordu

Hep sığlıkta kaldığımı hissediyordum. Hep iki dünya arasında gidip gelen bir sarkaç gibiydim. Biri, yitirmek istemediğim eski si, biri onsuz kalmanın anlamsız olacağı yeni dünyam; biri, eski usul ilaçlarıyla büyülü, öteki kemoterapisiyle modern dünyam

Öteki hastalarla birlikte kahvaltı etmek üzere açılmış olan ye mekhaneye girdim. Başım kazan gibiydi. Ne yediğimi bile fark etmedim. Sonra gözlerim ısrarla tabağımın üzerinde uçan bir si neğe takıldı. Ötekilerden daha kurnaz olan bu sinek gidip mavi lambaya yapışmıyor, benim hindistancevizi soslu irmiğime ortak olmaya çalışıyordu. Nur'u ve onun pervane-sebzecisini hatırladım. Ya bu sinek de benim New York'taki *Uğurlu* doktor hanımımsa ve onun fosforlu sıvıları yerine burada inek idrarı ile tedavi olmamı görmeye geldiyse, diye düşündüm.

Onu çok sık hatırlıyordum. Dürüst, güçlü, kararlı, sıcakkanlıydı. Her gün, haftanın her bir günü, hastanede, aynı hastalarla aynı sorunlarla boğuşuyor; o klimadan yayılan havayı soluyor, o neon ışıkları altında yaşıyor, çalan telefonlarla, bilgisayarla, mektuplarla, toplantılarla boğuşuyordu. Günler günleri, yıllar yılları kovalarken zaman durmuş gibi oluyordu. Oysa ben, bunca hastalığımla -onun sayesinde- yeniden atlıkarıncanın beyaz atı

üzerinde dönüp duruyordum.

Hangimiz daha "hastaydık?"

Torun doktor beni sinekle konuşurken yakaladı. Bana iki ilacımı oluşturan otların Latince adlarını vermeye gelmişti. Je latinin içindeki *sahadevi* bitkisi, İngilizcede *milkweed* dediğimiz sütlü özsuyu olan bitki *Vernonia Cinerea* idi. Adı *Nimbamrithadi panchathikthan* olan öteki ilaç ise beş ayrı bitkinin karışımıydı: *azadirachta indica, tinospora cordfolia, adathoda beddomei, trichosanthes lobata, solanum surattense.*

İlaçlarım hazırdı. Fabrikaya uğradım, toplam olarak 610 rupi yani 12 euro ödedim.

Sabahın ilerleyen saatlerinde bir taksiye bindim ve Kottakal'dan ayrıldım. Bir başka eski Ambassador'un arka koltuğunda otururken yanımda duran koca kutunun içinde, birbirlerinden gazete kağıdıyla ayrılmış, benim için özel hazırlanmış yedi ilaç şişesi duruyordu. Zihnim bu ilaçları içecek miyim diye soruyordu ama içimden bunu asla yapmayacağımı biliyordum. Artık kökenini kesin olarak bildiğim o koku yüzünden değil, içtenlikle inanmadığım için yapmayacaktım bunu. Çünkü başını hâlâ acıklı bir tavırla avlunun köşesinde sallamakta olan o fil, beni büyülüyor, beni kendine çekiyordu ama benim için -belki de maalesef- her zaman bir fil olarak kalacaktı; asla bir tanrı olmayacaktı.

*Aşram*ın demir kapısı, beni "evime" geri getiren taksinin ardın dan kapandı ve dünya, gürültüleri, sorunları, arzuları ve neşele riyle -Swami'nin sözünü ettiği bütün dışsallıklar- dışarıda kaldı Karton kutuyu yatağımın altına koydum ve o çok hoşuma giden düzenli ve huzurlu hayat ritmine döndüm. Dersler, *pujalar*, *Om rukulam* ilahileri, çevremdeki doğanın cıvıldaması, miyavlaması şıpırdaması yine buradaydı.

Kimi zaman bu huzur baloncuğunu nasıl terk edeceğimi, yeni den -bu sefer gurunun olmayan- bir aile içinde nasıl yaşayabile ceğimi kendi kendime soruyordum ama korktuğum gibi olmadı. Bir biçimde, belki de o anın mutlaka geleceğini bildiğim için, ayrılış za manı geldiğinde kendimi hazırlıklı hissettim. Tahmin ediyorum ki ölüm için de aynı durum söz konusudur. Beden zayıflar, zihin başka türlü düşünmeye başlar ve zaman geldiğinde her şey daha kabul edilebilir ve önceden göründüğünden daha az dramatik görünür.

Tanrı Krişna, *Gita*'da genç Arjuna'ya ölümü şöyle anlatır:

Nasıl ki insan yenisini giymek için
Eski giysisini çıkartıp atar;
İşte öyle, yıpranmış bir beden içinde olan
Hiç kullanılmamışını edinmek için onu terk eder.

Ve bedende barınan o *jiva*yı bedenle karıştırmamak için şun ları ekler:

Ve onu kesebilen silah yoktur,
Yakabilen ateş yoktur,
Islatabilen su yoktur,
Kurutabilen yel yoktur.
Akla sığmaz, değişmez ve görünmez.
O, Cevherdir ve Sen bunu bildiğin için
Istırap çekmen gerekmez.

Swami, tek bir dize hattâ kimi zaman tek bir sözcük üzerinde saatlerce konuşuyordu. *Vedanta*'yı *Upanişad*'lar aracılığıyla sunduktan sonra, kursun ikinci bölümü özellikle *Gita* üzerine oldu. Kronolojik olarak da daha sonra gelen *Gita,* bütün Vedantik görüşün Krişna ve Arjuna arasındaki diyalogla aktarılmasıdır.

Bazı bölümlerde sadece Sanskritçenin sesini duymak bile bana müthiş bir sevinç veriyordu. Kimi zaman, dersten önce bunları koro halinde söylerken, adeta yerden yükseldiğimi hissediyordum. Bu duyguyu Phnom Penh'de afyon çekerken ya da Angkor veya Pagan gibi yerlerde bir tapınağın tepesinde tarihi solurken deneyimlemiştim. Bu dizeler aracılığıyla aktarılan evren vizyonu, bana son derece uygun geliyordu. Ya insanlar? Küçük ya da büyük, sahtekâr ya da kahraman; bütün insanları bekleyen kader aynıydı:

Nasıl ki pervaneler ateşe atlarlar
Yalnızca ölmek için
İnsanlık öyle atlar zamanın
Dünyayı ıssız kılan alevli ağzına.

Üstelik bunun nedeni, insanların bir günah işlemesi ya da yukarılardaki bir tanrının onları cezalandırması değildir.

Doğan her şeyin ölümü kesindir
Ölen her şeyin doğumu kesindir
Bu engellenemez ve senin ıstırap çekmene gerek yoktur.

Gita'nın tanrısının seçtiği özel bir halk yoktur, hiç kimseyi sonsuza dek yargılamaz, bazılarından esirgediğini başkalarına dağıtmaz. Tam benim sevdiğim tarz bir tanrıdır o; her şeyde ve her yerde olan; aracıya gereksinme duymayan, yeryüzüne, "O benim size şunu söylememi istedi," diyecek, oğul ya da peygamber olarak bir temsilci yollamayan tanrı. Bu tanrıyı kimi sıradan bir taşta, kimi Himalaya'nın Kailash gibi yüksek ve güzel dağlarında görebilir. Bu bana özgür insanlarca, saf arayışla, yani hiç sınıf çıkarı olmayan, bütün insanlık adına yaratılmış bir inanç olarak görünüyordu.

Budizm'den farklı olarak, *Gita*'nın *bakış* açısında duyular dünyası *maya*, yani yanılsama veya gerçek, Bilgi'ye engel olarak görülmüyordu. *Vedanta* dünyayı yadsımıyordu. Yalnızca onun bağımsız bir varlığı olduğunu yadsıyordu. İşte zaten dünyayı bu algılayış tarzından hareketle, herkes dünyanın neye bağımlı olduğunu keşfedebilirdi. Bu adımı attıktan sonra artık dünya aşılır bir işe yaramaz olur -bu anlamda bir yanılsamadır-; bu kavram *maya*'nın anlamını açıklamak için anlatılan öykünün on sekizinci filinde gizlidir.

Adamın biri ölür ve üç oğluna miras olarak on yedi fil bırakır. Vasiyetnamesine fillerin yarısının büyük oğluna, üçte birinin ikinci oğluna, dokuzda birinin de üçüncü oğluna verilmesi gerektiğini yazmıştır. Oğullar bu bölme işlemini nasıl yapacaklarını bilemezler ve kavgaya tutuşurlar. "Babamız delinin tekiydi, bizi böyle büyük bir problemle başbaşa bırakmamalıydı," derler. O anda filinin sırtında başkente doğru giden kralın vekillerinden biri köylerinden geçmektedir. Onların bu sorunundan haberdar olur ve şöyle der: "Hiç merak etmeyin. Benim filimi alın, sizin on

yedi file ekleyin ve bölmeyi yapın."

Üç oğul, kral vekilinin bu cömertliğine bir anlam veremezler ama söylediği gibi yaparlar. Filler şimdi on sekiz tanedir: "Birinci oğul yarısını, yani dokuzunu; ikinci oğul üçte birini, yani altısını; üçüncü oğul da dokuzda birini, yani ikisini alır. Dağılan fillerin toplamı on yedidir. Üç kardeş pek memnun olurlar ve vekile teşekkür ederler. O da geri kalan on sekizinciyi, yani kendi filini alır ve yola koyulur."

İşte dünya böyledir: "Bir yanılsama değildir ama hesaplarımızı yapmamıza, bütün evrenin, her şeyin kaynağı olan Bilinç, Gerçeklik, Bütünlük, Cevher tarafından ayakta tutulduğunu anlamamıza yarar. Bu nedenle her şey -cehennem, cennet, mutluluk, mutsuzluk, neşe, dünyanın kendisi- bizim içimizdedir."

Özellikle hoşuma giden bir nokta da *Vedanta* görüşü içinde günah kavramının olmamasıydı; böylece günahkârlar da yoktu. Arzular? Bunların amacı, denemek, sınamak değildi; yalnızca hayatın bir parçasıydılar. Krişna, *Gita*'da, kendi hakkında yaptığı pek çok güzel tanımdan* birinde şöyle der: "Ben insanların yüreğindeki arzuyum." Arzuların bizi *samsara*ya, değişim dünyasına bağladığının ve ancak o ipleri kesersek özgür olabileceğimizin bilincinde olmalıyız.

Vedanta moderndir, çünkü bilgileri bilimle ters düşmez. Hattâ bilime kutsal gözüyle bakar, çünkü her şey tanrı olduğu için, kutsal ve din dışı diye bir ayrım yoktur. Hiçbir biçimde yobazlık, sofuluk bilmeyen Swami, "Bilim adamlarının yaptıkları, İşwara'nın zihnine bakmaktır," derdi.

Kottakal ziyaretimin nasıl geçtiğini öğrenmek için beni yeni-

---

Ben sudaki lezzetim, güneş ve aydaki ışığım, *Veda*lardaki OM sözcüğüyüm, eterdeki sesim, erkeklerdeki cesaretim. Ben toprakta kokan, ateşte parlayanım. Bütün varlıklardaki hayat, çilecilerdeki sabırım. ... Ben her varlığın tohumuyum, zekilerdeki zekâ, kahramanlardaki kahramanlığım. Ben güçlülerdeki gücüm.

den akşam yemeğine davet ettiği zaman, inek idrarının etkileri üzerinde kuşkularım olmasına hiç şaşırmadı ve bana yardımcı olmayı sürdürmek istedi. Yakında *aşrama* genç bir ayurveda doktoru gelecekti ve söylenenlere bakılırsa son derece başarılıydı. Kendisi şekerine baktırmak istiyordu; bu arada onu benimle de tanıştıracaktı.

Swami'nin, iki bin yıl önce yaşayan ermişler gibi giyinmesine karşın, son derece mantıklı ve modern bir zihni olması çok hoşuma gidiyordu; ama giderek zihnimde bazı sorular oluşuyordu. Ona göre her şey mantık işiydi. Sezginin değerini görmüyor, yüreğin sesini dinlemiyordu. Günün birinde fark ettim ki, onu dinlediğim bunca hafta boyunca dudaklarından bir kez -sevgi- sözcüğü çıkmamıştı. Gözlerin görmediği, kulakların duymadığı, dilin tatmadığı, ellerin dokunmadığı, burnun koklamadığı bir Gerçeklik olduğu konusunda onunla aynı düşüncedeydim. Ama bu Gerçeklik, onun anlatımına göre, bana çok soğuk görünüyordu. Bütünüyle sözcüklerden oluşmuş bir gerçeklikti. İngilizceye çevrilmiş Sanskritçe sözcükler, ama sadece sözcükler. Oysa kendisi defalarca "kurtuluş sözcüklerden gelmez" demişti. Sözcüklerin anlamlarını deneyimlemek gerekiyordu ve ben bunu yaptığımızı sanmıyordum. Sözcükleri dinliyordum ama onları "hissedemiyordum". Metinlerin şiirinin tadını çıkartıyordum ama üçüncü gözümü açtıklarını düşünmüyordum.

Bir biçimde krize girmiştim. Bunu -sanki bir uyarı gibiydi- bir akşam odamın önündeki çimenlikte otururken, bütün ışıkları söndükten sonra hissettim. Orsigna'da geçirdiklerimi anımsatan bir yaz akşamıydı; kızların uzaktan gelen gülüşlerini duyuyor, aysız gökyüzünde parlayan yıldızların, arada sırada karanlıkta Nilgiri Tepeleri'nde İngilizler tarafından kurulmuş eski İngiliz sayfiyesi Coonoor yönüne giden kamyonların farlarının ışığını görüyordum. Dağlar büyülü bir mavi ışık halesine bürünmüşlerdi. Şurada burada kalan birkaç parça maki tutuşmuştu. Dünyayı

özlüyordum. Haftalarca süren bu *aşram* yalnızlığı, bana zorlama gibi gelmeye başlamıştı. Konsantrasyonumun azaldığını, buradan kaçma arzumun çoğaldığını hissediyordum; kızların neye güldüklerini, tutuşan alevlerin bir kabile ayininden gelip gelmediğini gidip bizzat görmek istiyordum.

Ne olursa olsun, bütün meraklı kişiliğime, "ötekine" olan sempatime karşın ben Avrupalıydım ve Avrupalı kalmıştım. Konu yeryüzünde var olma tarzımız olunca, biz Avrupalılarla Hintliler arasında güzel ve ilginç bir çelişki vardı. Bizler için hayatın en yüce değeri hayattı; onlar içinse hayat-olmayan. *Mokşa,* yani yeniden doğmaktan kurtulma özgürlüğü bu uygarlıktaki en büyük amaçtı. *Şişa* olarak bana da sunulan amaç buydu, oysa ben var olduğu haliyle bu hayatı sevmeyi sürdürüyordum. Bu hayatta hâlâ pek çok sevinç kaynağı görüyordum. Bu sevinçlere karşılık mutsuzluklar olduğunu da biliyordum; arzulara karşı savaşmanın değerini anlıyordum. Kopuş hoşuma gidiyordu ama umursamazlık asla.

Özellikle de benim yaşımda, bir nehrin tadını çıkarmanın en iyi yolunun akıntının dışında kalmak olduğuna inanıyordum ama bunu yapabilmek için kıyıda oturmalı, suya bakabilmeli, onun aktığını hissedebilmeliydim. Ve *aşram*dan bakınca bütün bunlar bana çok uzak görünüyordu.

Bir gün, öğle yemeği sırasında yaşlı *şişa*lardan biri, Haydarabadlı kalp cerrahı gelip yanıma oturdu.

"Anam-ji, piramitler hakkında ne biliyorsun?" dedi.

"Piramitler mi?" Gösterdiğim şaşkınlık cesaretini kırdı. Neredeyse yemeği bir kenara bırakıp bana piramitlerin ne olduğunu anlatmaya başladı. Sadece Mısır'dakileri değil, küçük-büyük; taş veya başka maddeden yapılmış her türlü piramitten söz ediyordu ve hepsinin hâlâ anlaşılmamış gizemli güçleri olduğunu söy-

lüyordu. Örneğin o, aylardan beri keskinliğini yitirmeyen ayn
jiletle traş oluyordu çünkü kullandıktan sonra onu minik, demir
bir piramidin altına koyuyordu. Sonra bir plastik piramidi vardı ki onu meditasyon yaparken bir şapka gibi başının tepesine konduruyordu ve daha iyi uyuyabilmek için de gözlerine uçaklara verdikleri gibi- piramit biçiminde bir maskecik takıyordu.

Bana *aşram*dan kırk kilometre kadar uzaklıkta, birkaç yıl önce inşa edilmiş olan "çok güçlü" bir piramidin bulunduğunu söyledi. Gidip onu ziyaret edebilir ve taksi parasını paylaşabilirdik. O bir doktor olarak piramidin özellikle şifa güçlerini merak ediyordu.

Şifa güçleri mi? Bu beni de ilgilendirirdi! *Ateşyiyen*'in de bana böyle bir şeyden söz ettiğini anımsadım. Peru'dayken geleneksel tıp konusunda kafası karışmıştı ve Kolombiya'da Ziraat Fakültesi'nin bitkilerdeki asalaklarla mücadele için piramit kullandığını görmüştü. Bu ona bir şaka gibi görünmüştü ama gerçekten işe yarıyordu. Çevre kirliliği yaratmayan ve ilaçlardan çok daha ucuza mal olan bir yöntemdi.

Kalp cerrahı arkadaşa, bu gezi için bana güvenebileceğini söyledim. O da piramit heveslisi bir kişi daha bulmanın sevinci ile boynunda taşıdığı çantadan bir kitapçık çıkarttı ve bunu ziyaretimizden önce mutlaka okumam gerektiğini söyledi. Kitapçık da piramit biçimindeydi.

Aradan birkaç gün geçti. Bir akşam *satsang*dayken Swami, ertesi gün ders yapılmayacağını söyledi. *Aşram*ımıza katkıda bulunan bir grup sanayiciye konferans vermek üzere Bombay'a gidecekti. Konu şuydu: "Modern hayatın stresi nasıl yenilir?" Biz de bu fırsattan yararlanmaya karar verdik. Arkadaşım Sundaraja'nın içinde "Güç" konusu olan her şeyle ilgilendiği için bu geziye onu da davet ettim. Böylece üçümüz yine eski bir Ambassador'a bindik ve benim için Hindistan'da lüks gezi anlamını taşıyan beyaz kılıf kaplı arka koltuğa yerleşip piramide doğru yola çıktık.

Ne var ki piramit de... Hintliydi! Biraz Mısırlı havası kazandırmak için çevresine dikilmiş sefil palmiyelerin ortasında basit taşlardan yapılmış piramit, Perks adındaki özel bir İngiliz okulunun hemen yanında bulunuyordu. Parlak alüminyum folyoya sarılmış iki boru tam tepesinden çıkıyor ve yapının hem doğal dengesini hem de mistik yapısını bozuyordu.

Bizi karşılayan adam, "Bunlar Master Choa Kok Sui'nin ziyareti nedeniyle takılmış olan klimanın boruları," dedi.

"Kim?"

"Master Choa Kok Sui; pranoterapinin kurucusudur. Büyük bir şifacıdır. Son derece başarılı bir tedavi sistemi bulmuştur. Filipinler'de, Manila'da yaşar."

Şifacı mı? Hemen kaydettim.

Rehberin bize anlattığına göre, piramidin gücü, "kozmik ışınları" toplamak ve saklamakta yatıyordu. Bu ışınlar piramidin içersinde başka türlü hayal bile edilemeyecek pek çok şeyi mümkün kılıyordu: Jiletlerin kendiliğinden bileylenmesi, yiyeceklerin çok uzun süre saklanması, meditasyon için mükemmel odaklanma bunlardan bazılarıydı.

Bizim gibi *aşram*dan gelen üç kişi için meditasyon, gündelik rutinin parçasıydı; bu nedenle piramidin özel niteliklerini hemen sınamaya karar verdik. Pek heyecan verici bir sonuç alamadık. Birkaç hafta önce buraya uğramış olan ünlü pranoterapi ustası için takılmış olan klima çoktan bozulmuştu ve piramidin tam merkezine, yani tepe noktasının tam altına yerleştirilmiş olan tahta yükseltide bunaltıcı bir sıcaklık hissediliyordu. Piramit edebiyatına göre, Napolyon dahil pek çok kişide büyük fayda sağlamış olan kozmik ışınlar bende pek etki gösteremedi. İçerden ilk çıkan ben oldum.

Piramidi yapan, okulun yöneticisi ve piramit biçimli kitabın yazarı olan kişi, önemli kişilerin yaptığı gibi, bizi evrak imzalamakta olduğu makam masasında bekliyordu. Arkasındaki du-

varda kocaman harflerle okulun sloganı yazılıydı: "Burada öğ
tim görmekten gurur duyuyorum. Bu okulun bana veremediğini
Hindistan verecektir. Hindistan'ın bana veremediğini dünya ve
recektir."

Konuşmayı başlatmak için "Okulu İngilizler mi kurdu?" diy
sordum.

Öyle değildi; müdür bey otuz yıl önce ailesinden kalan ara
üzerine bu okulu kurmuştu. Okulun adı Perks'ti, doğum sıralam
göre beş çocuğunun adlarının baş harflerinden oluşuyordu.

Yetmiş üç yaşını -piramit sayesinde- hiç göstermeyen Ram
Ranganathan, tekstil endüstrisinde çalışmıştı. Avrupa'ya yaptığ
yolculukların birinde, gemisi birkaç saat Port Said'de durunca
o bir koşu piramitleri görmeye gitmişti. O zamandan beri de pi
ramitler tutkusu olmuş çıkmıştı. Bu konuda okumuş, yazmış ve
1992 yılında harika bir olayın anısına kendi piramidini yaptır
mıştı. Bu harika olay, yedi yıl süren ve sonunda onun bu konuda
düzenlediği bir *puja* ile biten kuraklıkla ilgiliydi. Üç gün, üç gece
boyunca, bölgenin her tarafından gelen yüzlerce kişi, aralıksız
olarak yağmur çağıran mantralar söylemiş ve üçüncü günün so
nunda sağanak bir yağmur başlamıştı. Tam *puja*nın kutlandığı
yerde, "okulun en kutsal yerinde" piramit dikilmişti. Temele
daha iyi korunmaları için plastik torbalara doldurulmuş binler
ce kâğıt konmuştu. Bu kâğıtlarda "tanrının adı" olan *Ram* yazılı
dı ve bu sözcük tam bir milyon iki yüz bin kez yinelenmişti. "Ben
sürücüyüm ve o," diyordu parmağıyla gökyüzünü göstererek
"bana arabayı ne tarafa götürmem gerektiğini söylüyor. Eninde
sonunda, her şeyin efendisi odur."

Müdür bey aynı zamanda bir *vastu* uzmanıydı; *vastu,* bir ya
pıyı yönlendirmek ya da odayı dekore etmekte doğa güçleriyle
uyum sağlama ve kullanımını daha bereketli hale getirme yönte
mi olan Çin sanatı *Feng Shui*'nin Hint versiyonuydu.

Bu yapının bereketli ve hayırlı olduğu kesindi. Yıllar geçtikçe

piramit turistik bir çekim merkezi olmuş, okulun ünü artmış, öğrenci sayısı iki bine ulaşmış ve artık piramitten daha çok ziyaret edilir gibi duran müze-dükkân, gündelik ve kişisel kullanım için bol bol piramit satar olmuştu.

Benim kalp cerrahı dostumu en çok ilgilendiren, dört parçadan oluşan ve sökülüp yeniden yapılabilen bir piramitti. İçine girip uyumak için ve müdür beyin söylediğine göre, uyku sırasında hastalıkların tedavi edilmesi için yapılmıştı.

Benim hastalığıma bir yararı olacağını düşünmedim ama cerrah bu konuda ısrarlıydı. Tam olarak hangi hastalıklara iyi gelecekti bu?

"Sözgelişi, kayınbiraderim by-pass ameliyatı için sırada bekliyordu," dedi müdür bey. "Ama piramitle şansını denemek istedi. Kendini hemen çok iyi hissetti ve ameliyat olmaktan vazgeçti."

Bir an için bunun bir mizansen olabileceğini düşündüm. Bir kalp cerrahı, piramidi ziyaret ediyor ve şansa bakın ki, ona bir kalp hastasının yaşadığı mucizeden söz ediliyor!

Eski gazeteci yüzsüzlüğümle, her şeyi bilmeye hakkım varmış gibi davranarak, "Peki şimdi nerede bu kayınbirader?" diye sordum.

Kayınbirader birkaç kilometre ötede yaşıyordu ve sanki mizansen devam edermişçesine -ama bu mümkün olamazdı, her şey bir rastlantıydı!- gittiğimizde onu evinin önüne diktiği ahşap piramidin içindeki yatakta gazete okurken bulduk. Piramidin bir yüzü, yukarı aşağı hareket ediyor, kapı gibi açılıyordu.

Altmış beş yaşlarındaki adamın hiç de hasta bir hali yoktu. Kalp cerrahına yaşadığı deneyimi anlattı, pek çok soruyu yanıtladı ve sonunda piramit sayesinde bir mucize yaşadığını ekleyerek kendini bir daha cerrahlara teslim etmeyeceğini söyledi. Üstüne üstlük, son zamanlarda okuduğu bir Amerikan araştırmasına göre kalp ameliyatı geçiren hastalar artık sevemediklerini ve başkalarının sevgilerini hissetmediklerini söylüyorlarmış.

Yani by-pass ameliyatı, beynin duyguları kaydeden bölümü üzerinde olumsuz bir tepki yaratıyormuş ama o, sevme yeteneğini koruyarak ölmeyi yeğliyormuş.

Ona karşı çıkabilir miydim? Artık gece gündüz içinde yaşadığı piramit-odasının kapısında bizle vedalaşırken şöyle anlamlı bir söz edince ağzımı bile açamadım: "İnsanın ölçüsü ölümünde değil, hayatındadır."

Aşrama dönerken Sundarajan ve kalp cerrahı, hiç durmadan bu ziyaret hakkında yorumlar yaptılar. Her ikisi de pek heyecanlanmıştı. Esmer alnına pudra ile üç çizgi çekmiş olan Sundarajan* zaten kocaman olan gözlerini faltaşı gibi açıyor ve şaşkınlığı yüzünden okunuyordu. Piramidin işe yaradığına inanmıştı. Zaten -ısrarla bu biçimde telaffuz ettiği- *manddram*larının gücünü biliyordu ve bunları ölmekte olan bir adamı yaşatmak, ilk evlatlarının erkek olmasını sağlayabilmek için çiftlerin düğününde kullanmıştı. Kalp cerrahının karşı çıktığı tek nokta ise, mantraların etkisinin onu kullanan kişiye fazlasıyla bağlı olmasıydı. "Antibiyotikler gibi," diyordu, "herkese verilemezler. Hem zaten sadece bazı durumlarda işe yararlar".

Ben dinliyor, pencereden dışarı bakıyor, gözlerimin önünde akan umutsuz Hindistan manzarasını seyrediyordum. Mantralar, piramitler bunca güçlüyken, bu ülke neden hâlâ çocuk ölümlerinde, veremde birinci sırada diye düşünüyordum; yağmur yağdırmak ya da durdurmak için yapılan *puja*lara rağmen, neden milyonlarca insan kuraklık ya da sel yüzünden ölüyor diye merak ediyordum. Belki de bunun için mantralara, *puja*lara, şiirlere ve onların gücüne gereksinim duyuyorlardı. Yoksa doğrusu tam tersi miydi? Her şey, bu mantralar ve *puja*lar yüzünden mi bu kadar acıklı durumdaydı?

Müdür beyin müze-dükkânından hepimiz minik birer piramit

* Bazıları bunu tezek külüyle, bazıları da yakılan cesetlerin külüyle yapar. Bunlar İşwara'nın ifadesi sayılır.

almıştık. Benim mavi plastik piramidim, onu birkaç kez meditasyon sırasında başıma koymayı denediysem de, sonunda Kottakal'ın ayurveda ilaçları kutusuyla birlikte yatağın altını boyladı.

Çevremdeki doğayı seyretmek ve Coimbatore'nin küçük bir kırtasiyecisinde bulduğum suluboyayla manzaraların resmini yapmak için grup meditasyonlarını savsaklamaya başlamıştım. Çocukluğumdan beri resim yapardım. Asla çok başarılı olmamıştım ama gördüklerimi bir kâğıt üzerine yansıtmaya çalışmak ve o anda içine çekildiğimi hissettiğim atmosfer her zaman hoşuma gitmişti.

Bir akşam günbatımında, sadece benim olduğuma inandığım tepeye çıkmış, aşağıdaki ovaya yayılmış samanların resmini yapıyordum. Yalnız olduğumu sanıyordum ki yanıma bir kadın yaklaştı. Kurstan biriydi. Her zaman bir kenarda, yalnız başına durması, çok zayıf, çok zarif ama çok ıstıraplı hali dikkatimi çekmişti.

"Seyretmem seni rahatsız eder mi?" Bu sözlerden sonra kendimizi inanılmaz rastlantılar ve ortak ilgi alanları yumağının içinde bulduk. Kottakal'a gittiğimi duymuş, sağlık sorunlarım olduğunu düşünmüştü. O da hastaydı. On yıl önce canlı hücrelerin bozulması, yozlaşması biçiminde tedavisi olmayan bir hastalık teşhisi konmuştu. Batı tıbbı onu, hastalıktan daha beter bir hale sokmuştu. Birileri ona Andhra Pradesh eyaletinin minik bir köyünde *naturopati* tedavisi yapan bir karı-kocadan söz etmişti ve o kalan son gücüyle oraya gitmişti. Hayatında gördüğü en ilkel ve yoksul yerdi ama o çift, kadının hayatta kalmasını sağlamıştı ve o da oradan ayrılmamıştı. Delhi'deki ailesini ve yaşantısını -belli ki varlıklı biriydi- geride bırakmış, o merkeze yerleşmiş ve dünyada en iyi tedavi sistemi olduğuna inandığı *naturopati*yi tanıtmak için çalışmaya başlamıştı.

Bana anlattığına göre, tedavinin en önemli aşaması hastanın

incelenmesiydi. Kimi zaman saatler süren karşılıklı konuşmalar sonucunda yöntemin en kilit noktasının nasıl uygulanacağına karar veriliyordu. Bu kilit nokta ise "oruç tutmaktı".

"Oruç tutmak insanı iyileştirir," dedi. "Ama bunun ne kadar süreceği, oruç sırasında ne kadar su içileceği ve suya -bal, limon gibi- neler katılabileceği önemli. Asla meyve suyuyla olmaz. Oruç, bedeni gerekli olmayan, büyüyen her şeyi, fazlalıkları, kötü şeyleri, eskimiş birikintileri tüketmeye yöneltir ve asla bedende de yeni ve taze olan bir şeyi harcamaz. Oruç, bedenden enerji çalmaz, tam tersine, bedenin sindirim yapmak için harcaması gereken enerji yanına kâr kalır. Oruç dönemlerinde tam bir konsantrasyon yaşanmalıdır. Ne okunmalı, ne yazılmalı; sadece meditasyon yapılmalıdır."

Bana açıkladığına göre, temeldeki amaç hastanın sadece bedeniyle ilgilenmek değildi; onun psikolojik durumu ve özellikle de, ruhsal gelişimi çok önemliydi. "Anafikir şu ki; insan Tanrı'ya inanmalıdır. Bütün hastalıklar iyileştirilebilir, ama bütün hastalar değil," dedi.

Ona Kottakal'ı anlattım ve benim yerimde olsa yatağımın altındaki ilaçları ne yapacağını sordum.

"Sadece seni iyileştireceklerine inanıyorsan, yut onları," dedi.

Başlangıç noktama geri dönmüştüm. Bana yarar sağlamaya çalışacaklarsa, hattâ zarar vereceklerse, bu inek idrarının değil, benim inançsızlığımın sonucu olacaktı. Bu akıl yürütmeyi çok iyi tanıyordum.

Beni Andhra Pradesh eyaletindeki köyüne davet etti. Orası benim için çok uzaktı; Bengalor yakınlarında bulunan ve ünlü zanmış olan bir merkezde de *naturopati* hakkında fikir edinebileceğimi söyledi.

Adresi kaydettim.

Bana öylesine özel ve biricik gibi gelen *aşram* dünyası da gözlerime dış dünyadan pek farklı görünmemeye başladı. Başlangıçta yalnızlıkla ve burada bulunma konumuzla ilgilenen insanlar, yavaş yavaş sosyalleşmeye, kenetlenmeye, arkadaşlıklar kurmaya başladılar. Bizim piramit gezimizden haberdar olan emeklilerden biri, onu davet etmediğimiz için alınganlık gösterdi ve ilk hafta sessizliğimi koruduğumu gördüğü için beni yirmi yıldır konuşmayan yaşlı bir *sadhu*ya, Muni Baba'ya davet etti.

Aşram da bir toplumdu ve bir süre sonra dış dünyanın dinamikleri burada da sergilenmeye başladı: Bir grup kadın, nezaketle de olsa, swamilere hizmet etmek konusunda çekişiyor; bir kısmı *satsang* saatinde en zekice soruları sorabilmek için yarışıyordu.

Bir *aşram*a girerek hayatın tuzaklarından kurtulabileceğini düşünen kişi yanılır. Elbette burada vergiler, telefon faturaları, sevmediğin kişilerden gelen akşam yemeği davetleri yoktu ama yine de fark ettirmeden zorunluluklar ve gerilimler altına giriyordun. Ya *puja*ya katılma zorunluluğunu duyuyor ya da Swami'nin ayaklarına en yakın noktada yer kapmak için yarışıyordun. *Aşram* da kendine göre bir tuzak haline gelebiliyordu. Orası koruma ve güvence sunan bir sığınaktı, ama bütün koruma ve güvenceler gibi özgürlüğü de sınırlandırıyordu.

Burada çok şey öğrenmiştim, pek çok yeni düşünce kazanmıştım. Kendimi Gurukulam'ın bir üyesi olarak hissediyordum ama kutsal metinler öğrenmek ve bunları başkalarına aktarmak için bir *aşram*da yaşamak bana göre değildi.

Swami'ye çok şey borçluydum ama ben onun "müridi" olmak için yaratılmamıştım.

Bir sabah, alçak bir musluğun önünde diz çöküp elimdeki tasla buz gibi suyu başımdan aşağı dökerek duş yaptığımda, üzerimden keşişlik, yalnızlık, yavan yemek ve kusursuz hayat kokusunun yükseldiğini hissettim. Kaygılandım.

Az sonra, tanrı tanımaz bir öfkeyle ve fazla düşünmeden, tuzlama dalan ve değerli hurma kutuma saldıran karınca ordusunu yok ettim. Sonra kahvaltıda, nöbetçi *brahmaçarya*nın tabağuma koyduğu üç irmik topunu, süt almaya giden masa komşumun bağına koydum. En sessiz ve efendi emeklilerden biri olan adamın yerine döndüğünde kafası karıştı. Yiyeceğinin ikiye katlanmış olması mucizesini anlamlandıramıyor, çevresine bakınıyor hiçbir şey olmamış gibi davranan bana bakıyordu. Sonunda hepsini yaladı yuttu.

Bir gün, toplantı salonuna çıkan merdivenlerin dibindeki betonda güzel bir *rangoli* çizilmişti; bu, pirinç unuyla çizilen ve karıncaların yiyerek silecekleri bir desendi. Sekiz sayısına dayanarak yapılmış geometrik bir çizimdi. Her şeyin sekiz kenarı, sekiz köşesi, sekiz üçgen oluşturan sekiz iç çizgisi, sekiz noktası vardı. Ve tam ortada, sanki çevresinde evrenin döndüğü güneş ya da atomun çekirdeği gibi beyaz bir yuvarlak bulunuyordu.

Shankaracharia adındaki 8. yüzyılın en büyük *Veda* yorumcusuna adanan bir kutlama günündeydik. Bugün ders yapılmayacak, çeşitli *puja*lar düzenlenecekti. *Aşram*dan çıkmam ve dışarıdaki havayı solumam için iyi bir fırsattı. İngilizlerin ovanın sıcağından kurtulmak için sığındıkları eski Coonoor sayfiye kasabasına gittim.

Yolculuk korkunç geçti. Yol bir gaz odası gibiydi. Benzin yüklü kamyonlar, insan yüklü otobüsler, dağa tırmanırken homurdağucu kanserojen bulutlar yaymakta yarışıyorlardı. Coonoor'un Hindistan'ın en sakin ve güzel yerlerinden biri olduğunu duymuştum, ama nihayet oraya vardığımızda adresi şaşırdığımızı düşündüm. Henüz yağmur yağmış, kasaba balçık tarlasına dönmüştü; üstü başı çamur içinde, sefil insanlar dolaşıyordu ortalıkta. YWCA yani genç Hıristiyan kadınlar için kurulmuş bir ya

Lukhanenin, eski moda bir otel olduğunu duymuştum. Karşıma çıkan döküntü ve küflü bir yapı oldu; pislikleri kapatmak için her tarafı maviye boyamışlardı. Tavanlardan çıplak ampuller sarkıyordu. Zemin şurada burada nemli halılarla örtülüydü. Bir köşede piyano duruyordu. Bir başkasında da sönük bir şömine. Bir masa başına oturmuş olan üç genç gezgin benim *"Namaste"*me yanıt bile vermediler.

Hâlâ keşfedecek bir şeyler olduğu inancını kaybetmeyerek, pazara indim ve Coonoor aynı solgun yüzünü orada da da gizlemedi. Açık hava tuvaletlerinde bir çocuğun kaka yaptığını, bir köpeğin su içtiğini, bir karganın yemlendiğini, bir keçinin cılız otları kemirdiğini gördüm. Lağım, kent merkezindeki köprünün altından çıkıyor, diğer lağım suyu akıntılarıyla birleşerek otobüs duraklarının oraya varıyordu. Başka bir pis kokulu iğrenç su, içinde kaynayan sıçanlar, köpekler, kargalar, huzurla otlayan inekler, mandalar yüzünden canlı gibi görünen çöp yığınlarının arasından akıyordu. Bir öbek sıska ve yoluk maymun, karınlarına astıkları yavrularıyla karşıdan karşıya geçebilmek için köprünün parmaklığına tünemiş, kamyonların geçişlerine ara vermesini bekliyordu. Kaldırımda elleri pembe yaralarla dolu bir cüzzamlı, kenevir bir örtü parçasına oturmuş, terlik tamir ediyordu.

Pazarın özelliği yağlarıydı. Onlarca dükkânın vitrininde toz içinde sıralanmış şişelerde okaliptüs, limon, badem, sandal ağacı ve karanfil yağları satılıyordu. Her biri şu ya da bu ağrıya, sıkıntıya iyi geliyordu.

*Brahmin*lerin *aşramı*, beyaz giyimli, tanrı özünü düşünmeye niyetlenmiş temiz insanlarıyla gözüme o kadar uzak görünüyordu ki, bütün o güzel düşüncelerin, o düşüncelerin ürünü olan bu toplumda neye yaradıklarını düşünmeden edemiyordum. Bir nedeni değerlendirmenin en iyi yolu, onun sonuçlarına bakmaktır. O halde bu, *Veda*ların suçu muydu? Yoksa *Veda*ları unutturup Hint zihnini ve bilgisini kirleten, öldüren sömürge rejimi miydi?

Kafam giderek daha çok karışıyordu; sadece sorunları anlamakla kalmayıp çözümleri de bildiğimden emin olduğum genç benliğimi ve o net düşüncelerimi özlüyordum.

Bir Müslümanın işlettiği pis bir aşevinde karnımı doyurdum. Benimle aynı masada oturan genç Hintliler, içine bolca süt ve şeker kattıkları çaylarını içerlerken bir yandan da dönemin en büyük yeniliği olan cep telefonlarını kullanmayı öğrenmeye çalışıyorlardı.

Aradaki camlı kapı yüzünden yandaki odanın ışığıyla aydınlanan odamda, büyük ve dağınık bir yatakta feci bir karın ağrısıyla uyudum. O ışığı söndürmenin tek yolu, koridordaki düğmeyi çevirmekti, ama o zaman da bütün kat ışıksız kalıyordu.

Kahvaltımı piyanonun karşısında ederken, burayı işleten kadının kocası bana arkadaşlık etti. Tamil edebiyatı eğitimi almıştı ama kendini tanıttığı sıfatıyla "*holistik* doktor" olup çıkmıştı. Dünyada en yaygın pazarlardan biri sağlık konusuydu ve o da pek çok sahtekârın ve düzenbazın başına üşüştüğü pastadan bir dilim kapmak niyetindeydi. Yoga, *siddha* (Tamil Nadu'nun antik tıp sistemidir; ayurvedaya benzer ama bazıları Çin simyasından etkilendiğini iddia eder), nümeroloji, manyetizma ve birtakım başka numaralarla ilgileniyordu.

Bir yetenek gösterisi yapmak için bir dizi plastik alet çıkardı ve bunlarla sırt ağrımı geçireceğini söyledi; *akupressür* için bir sopka aletleri, gözlere masaj yapmak ve görüşü düzeltmek için selo maskesi vardı. Madras'ta bir "alternatif tıp" fuarı açılmış, o da oradan yenilikleri toplayıp gelmişti. Şimdiden pek çok kişi şu ya da bu biçimde iyileştiği için ona teşekkür ediyordu. Tedavi edebileceğini iddia ettiği hastalıklar listesi pek etkileyiciydi. Üzerinde *holistik* sağlık merkezi kurabileceği bir arazi almak üzereydi. Hastaların kalacağı bungalovlar piramit biçiminde olacaktı, çünkü "piramidin kendi başına şifa gücü" olduğunu söylüyordu. Coimbatore dışında, Perks okulunun yanında böyle bir piramit

olduğunu duymuştu ve pek yakında bilgi almak üzere oraya gi decekti.

Benden yabancı hastalar yollamamı istediğinde, yüzüne gülebilir ya da gırtlağını sıkabilirdim ama neyse ki ikisini de yapmadım.

Kapının dışında, Japon'a benzeyen, perişan bir genç görmüştüm ve onunla konuşmayı yeğledim. Onu yemeğe davet ettim. Yanılmamıştım. Tokyo'dan geliyordu ve otuz beş yaşındaydı. Kendi yurttaşlarının yaşama tarzı onu dehşete düşürdüğünden çünkü sonunda ölmek için bütün bir ömür boyunca çalışıyorlardı , kendisi "çalışmadan önce ölmeye" karar vermişti. Bu nedenle de Hindistan'a gelmişti. Parası yoktu, istasyonlarda, kiliselerde, tapınaklarda uyuyordu. Pis ve sağlıksızdı; amacına pek yakında ulaşacağı belliydi.

Aşrama ıslak bir fare gibi döndüm. Muson yağmurları başlamıştı ve ben bunlardan birine yakalanmıştım. Yola çıkmadan önce çamaşır yıkamak, çarşaf değiştirmek, odamın yerlerini silmek için yağmurları fırsat bildim.

Coonoor yolunda kamyonların yaydığı zehirli gazlar eski alerjimi azdırmıştı. Burnumun bir deliği tıkanmıştı, gözlerim yaşarıyordu, hapşırıp duruyordum. Ötekileri rahatsız edebileceğim düşüncesi grup meditasyonuna katılmamam için bahane oldu ve gidip tek başıma tepedeki tapınakta oturmayı yeğledim. Bu tepe dört bir yana bakıyor, ufku görüyor ve bütün esintileri alıyordu. Oradan göründüğü haliyle dünya, ondan bir şey beklemeyen ve onu değiştirmeye niyetlenmeyen birinin umursamazlığıyla pek güzel görünüyordu.

Ama dünya da *aşrama* sızmanın bir yolunu bulmuştu. Bir gün, ünlü bir Madras'lı sanayici, ailesiyle birlikte *aşrama* geldi. Bunlar, Swami'nin müritleri ve en cömert bağışçılarıydılar.

Onlarla akşam yemeği yemek zorunda kaldım. Bir başka gün kendileri de Swami olmuş, başka Hint kentlerinde *Veda* öğreten Swami'nin eski öğrencileri çıkıp geldiler. Burada bulunmalarının nedeni olan tartışmaya ben de katıldım. Konu din değiştirmeydi. Anladığıma göre, dünyadan kopuk yaşasa da, bu, Swami'yi yakından ilgilendiren bir konuydu; bu nedenle yazılar yazmış, Hindistan'ı dolaşıp konuşmalar yapmış ve birkaç ay önce de Birleşmiş Milletler'e özel bir dilekçe vererek uluslararası örgütlerin Hindistan'da Hıristiyanlığa geçişleri durdurmasını istemişti.

Swami'nin özellikle üzerinde durduğu nokta, bu din değiştirmelerin yerel kültürü değiştirerek şiddet olaylarına yol açması, çatışmalara ve gerginliklere neden olmasıydı. Ona göre dinler genellikle iki türlüydüler. Hıristiyanlık ve Müslümanlık, saldırgan ve misyoner ruhluydu; Yahudilik, Zerdüştlük ve Hinduizm ise kimsenin din değiştirmesini istemezdi. İlk ikisi "güçlü", öteki ler "zayıf" dinler sayılırlardı. Bir karşılaştırma durumunda ikinci gruptakiler kaybederdi. Bu, merkezî bir yapısı olmayan, başlangıç ilkesi olarak her insanın kendi tanrısını, istediği adla yücelt mesine izin veren Hinduizm için özellikle doğru olmalıydı.

Öteki *vedantin*ler Swami'den önce, böyle bir sorunla yüzleşmemişlerdi. Örneğin 19. yüzyılda yaşamış olan büyük mistik Ramakrişna, ruhsal gelişim yıllarında bir Müslüman gibi camide bulunmuş, bir süre Hıristiyanlığı kucaklamış ve sonunda bütün dinlerin eşit olduğunu söylemişti. Hepsi değişik kovalara doldurulmuş sular gibiydiler ve değişik dillerde su anlamına gelen farklı adlarla çağrılıyorlardı. Öğrencisi Vivekananda da aynı derecede hoşgörülü olmuştu. Ama Swami, dünyanın değişmekte olduğunu söylüyordu.

Ona göre Katolik Kilisesi ve değişik Protestan tarikatler, özellikle de Amerikan kaynaklı olanlar, Hinduizm'in doğal hoşgörüsünden yararlanarak büyük sermaye yatırımı yapıyorlar ve çok sayıda Hintliyi kendi dinlerine çekmek için çalışıyorlardı. O

bunu asla kabul edemiyordu. Hinduizm gerçek anlamıyla bir saldırının kurbanı oluyordu. İstediği şey, Hıristiyanların Hindistan'ı terk etmeleri değildi. Onların iki bin yıldır bu ülkede yaşadıklarını biliyordu ve iki bin yıl daha kalabileceklerini söylüyordu. Tek isteği, Hint kültürünü yıkmaktan vazgeçmeleriydi, çünkü aynı şeyi daha önce Afrika ve Latin Amerika'da yapmışlardı.

Ona, günümüzde serbest pazar ekonomisinin geçerli olduğunu söyledim; bu pazar, mallar kadar düşünceler ve dinler için de geçerliydi. Bu akıntıya karşı nasıl durabileceğini düşünüyordu? "Pazar, serbest değil," dedi bana, "çünkü güçsüz olan, güçlü olanın karşısında serbest sayılmaz. Saldırgan olmayan dinler, bizimki gibi mücadeleci olmayan inanışlar, o varlıklı ve saldırgan inanışlarla yarışamaz. Bu nedenle de korunmaları gereklidir. Birilerinin duruma müdahale etmesi gerekir; bu belki Birleşmiş Milletler Örgütü olabilir ama asıl önemli olan Kilise'nin bu misyonerlikten vazgeçmesidir. Bunu yapmazsa, Hindistan'da şiddetli bir tepki için yeterli koşullar doğacaktır".

Haklı olduğunu düşünüyordum. Din değiştirme etkinlikleri de yeni bir tür sömürgecilikti. Buna karşı koyarken *Vedanta*'yı insanların hayatına sokmaya uğraşan Swami, Hint geleneğini eski gücüne kavuşturmak amacını taşıyordu; P. S. Varrier'in ayurveda ve Kathakali'yi canlandırma çabası da bunun bir benzeriydi.

Konuklar arasında Swami'nin şekeri ile ilgilenecek olan genç ayurveda doktoru da vardı. Swami onu pek sevdi, çünkü kutsal metinler olan *şastra*ları ezbere biliyordu. Kuşkusuz, ilginç bir tipti. Hindistan'ın en güneyindeki buruna birkaç kilometre uzaklıktaki bir köyden geliyordu; orada dedesinden kalan bir ayurveda kliniğini işletiyordu. Benim için de bir randevu ayarlandı. Kursun sonunda onu görmeye gidecektim.

*Aşram*da dört gün kalan bir başka konuk, Hindistan'ın ünlü bir psikiyatrıydı. Harvard Üniversitesi'nin finanse ettiği ve konu başlığı "marjinaller" olan uluslararası bir projede çalışıyordu.

Amerikalı ve Avrupalı meslektaşlarının bazıları; uyuşturucu kul lananlar, okulu yarıda bırakanlar, berduşlar konusunda çalışma lar yapıyordu; o ise Hindistan'da *sadhu* ve *sanyasin** incelemesi yapmayı üstlenmişti. Benimle tanışınca da mutlaka konuşmak istedi.

Onun gözünde, belki de Batı ve Doğu arasında kalmış ilginç bir "marjinal"dim. Araştırmasına nasıl yardımcı olabileceğimi bile miyordum, ama o bana çok yardımcı oldu. Himalayalar'da uzun zaman geçirdiğini ve "özel güçleri" olan insanları çok aradığını ama bir bilim adamı olarak böyle biriyle karşılaşmadığını itiraf etti. Yine araştırması için, günümüzün en büyük ermişi olan ve hem Hindistan'da, hem dünyanın dört bir yanında milyonlarca müridi bulunan Sai Baba'yı da ziyaret ettiğini anlattı. Onun hakkında son derece kötü bir izlenim edinmişti. Büyüklük taslayan, yüzüne pudra, dudaklarına ruj sürmüş biriyle karşılaşmıştı. Çevresinde bulunanların büyük bölümünün, ruhsal olarak çocuksu kalmış ve bir babayla bir oyuncağa gereksinim duyan insanlar olduklarını söyledi. Büyü ise harikulade bir hobiydi!

Psikiyatr olarak onu en çok kaygılandıran şey, hastalarının bir bölümünün şimdi Sai Baba müridi olmalarıydı. Ermiş onlara tedaviyi yarıda bırakmaya, ilaç almamaya ikna ediyordu ve sonunda tekrar doktora geldiklerinde artık umutsuz birer vakaya dönüşmüş oluyorlardı.

Sai Baba'nın mucizelerine gelince, psikiyatr bana şöyle bir olay anlattı: Kalküta'nın ünlü sihirbazlarından P. C. Sorcar, Baba'nın *aşram*ına gidip *dharşan* için toplanmış müritlerin arasına karış mış. Sai Baba onun önünden geçerken herkese yaptığı gibi ona da

* Sadhu: Genellikle çok genç yaşta dünyadan el etek çeken ve dilenci ermişler olarak Hindistan'ı dolaşan kişilerdir. Çoğunlukla basit bir sosyal sınıftan gelirler. Normal bir hayatın sonunda inisiyasyon töreni ile bu sıfatı kazanan *sanyasin*lerin tersine, *sadhu*lar her zaman yemin etmezler. Onlar da turuncu ve kırmızı giyinirler. Hindistan'da milyonlarca *sadhu* vardır. Bütün *sanyasin*ler *sadhu*dur. Her ikisi de öğretmen olarak tanındıktan sonra Swami olabilir.

parmaklarının arasından kutsal kül *vibhuti*'yi yoktan var ederek akıtmış. Sihirbaz ise Baba'nın çok sevdiğini bildiği şekere benzemiş bir tatlı olan *rasmalai*'yi o anda, avcunun içinde ortaya çıkarıvermiş. Sihirbaz sihirbaza karşı! Sai Baba'nın korumaları adamı yakalayıp yaka paça *aşram*dan atmışlar. Psikiyatr bana başka sihirbazların da Sai Baba'yı bir 'mucizeler yarışmasına' davet ettiklerini, ama onun bunları her zaman reddettiğini söyledi.

İçimden, "Belki de gidip onu kendi gözlerimle görmeliyim," diye geçirdim. O zaman, yeniden yürüyüşe koyulma arzumun henüz sönmediğini fark ettim. Arzular! Arzulardan kurtulmak sandığımdan da zordu!

Bir sabah odamdan çıkarken kuruması için çamaşırlarımı astığım ipe, bir başkasının da çamaşır astığını gördüm. Bunların kadın giysileri olduğunu görünce, *aşram*a ziyarete gelen ve benimkine yakın bir odada konaklayan güzel dans öğretmenine ait olabileceklerini düşündüm.

*Puja*ya, meditasyona, derse gittim ama adı zihin olan o büyüleyici ve denetlenemeyen parçamın, zincirlerini koparıp isteğim ve kontrolüm dışında gezindiğini fark ettim. Denetimimden kaçan zihin, benim olduğum yere değil, çamaşır ipine takılıp duruyordu. Çamaşırlar, dans öğretmeni derken, kimseyle konuşmak istemeyen zihnim, kendi kendine onunla sohbet ediyor, ona sorular soruyor, yanıtlar alıyor, arzularını dile getiriyordu.

Elbette -Swami'nin söylediği gibi- seçmek elimdeydi. İstersem arzu eden ben olabilirdim; istersem de arzu eden ben'e gülen ben. Ama bunu söylemek, yapmaktan daha kolaydı. Bu sorunumu alıp öğretmenime gidebilirdim, üstelik bunun için, efsaneye göre Zen Budizm'in kurucusunun öğrencisinin yüzyıllar önce Çin'de Şaolin tapınağında yaptığı gibi kolumu kesmeme de gerek yoktu.

Bu Hintli öğretmenin adı Bodhidarma idi; Çin'de Da Muo;

Japonya'da Daruma adıyla tanınıyordu. Sürekli meditasyonda olduğu için kimse onunla konuşmayı başaramıyordu. Bir keresinde, umutsuzluğa kapılan öğrencisi onun dikkatini çekmek için sol kolunu kesip atmış ve akan kan yerdeki bembeyaz karın ortasında al bir göl oluşturmuştu.

Öğretmen en sonunda "İyi ama ne istiyorsun?" diye sordu.

"Zihnimi sakinleştirmek!"

"Tamam, getir zihnini bana, onu senin için sakinleştireyim."

Öğrenci oradan ayrıldı. Az sonra "Bulamadım," diyerek döndü.

"Görüyor musun?" dedi öğretmen. "Onu sakinleştirdim." Ve yeniden meditasyonuna döndü.

Öğrencinin kaçmak istediği, düşüncelerinin ağırdır ve öğretmeni bu buluşuyla ona düşünceyle sorunun aynı olduğunu göstermiştir.

Ama ben Swami'ye gidip bu düşüncemi söyleyebilir miydim? Hangisi olduğunu çok iyi biliyordum. Bir başka Zen öyküsünde geçen ahlakçı keşişi anımsadım.

İki keşiş su birikintileri ile dolu bir yolda yürürken, ansızın karşılarına güzel bir kız çıkar; üstü başı pek şık ve temiz olduğu için su birikintisine basmak istememektedir. İki keşişten biri kızı kucağına alır ve karşıya geçirip temiz yere bırakır. Öteki orada bir şey söylemez ama akşam uyumak için geldikleri tapınakta kendini tutamaz. "Biz keşişiz ve kadınlardan, özellikle de genç ve güzel olanlarından uzak durmalıyız," der eleştiren ses tonuyla. "Hele onlara el sürmek son derece tehlikelidir. Neden yaptın bunu?"

"Ben o kızı su birikintisinin karşı tarafına bıraktım," diye yanıtlar suçlanan. "Oysa görüyorum ki, sen onu buraya kadar taşımışsın."

Ben de öyleydim. Bir ipe asılmış iki çamaşır parçası, kesinlikle özgürleşmiş olduğumu sandığım bir mekanizmayı ansızın canlandırmıştı. Aslında beni düşüncenin kendisinden çok, zihnimi kontrol edememek utandırıyordu. Onu denetlemek için ne

kadar fazla uğraşırsam, o bana yeni oyunlar hazırlıyordu... Bunun üzerine Sundarajan'ı anımsadım.

Bir keresinde bana heykele duyduğu sevdayı anlatırken, "hiç kadın tanımadığını" söylemişti ve ömrü boyunca içgüdülerini kontrol altında tutmasına yardım eden bir tür "güçten" söz etmişti. Onun yanına gittim ve bütün dürüstlüğümle sorunumu dile getirdim.

"Alıştırmaları bilmiyor musun?" diye sordu.

Hayır, ben alıştırmalardan habersizdim. O ise her sabah uyanır uyanmaz yoga ile birlikte bunları yapıyordu. Söylediğine göre alıştırmalar, tohumu yükseltmeye, bunu ruhsal enerjiye dönüştürmeye ve böylece bu dürtüyü zihinden silmeye yarıyordu.

"Yere otur, sana öğreteyim," dedi.

Diz çöktüm, öne eğildim ve başımı, ellerimi yere dayadım. Dilimi olabildiğince geriye, boğazıma doğru kıvırmamı söyledi; nasıl nefes alacağımı, karnımın alt bölgesindeki ve anal kaslara ne yapacağımı anlattı. Birkaç küçük bilgi daha verdi ve hata yapmamam için bana bu hareketlerin her birini nasıl uyguladığını gösterdi. Günde birkaç dakika ile başlayıp yavaş yavaş artırmam gerektiğini de ekledi.

Bu "gücün" düşüncesi bile beni heyecanlandırıyordu. Dünya ne kadar güzeldi! Bir yerlerde insanlar Viagra'yı icat ediyor, bir yerlerde de peşimizi bırakmayan dürtülere tasma takmayı öğreniyorlardı. İnsanoğlu gerçekten şaşırtıcıydı.

Sundarajan'ın alıştırmaları, söylediği gibi tohumu gerçekten yükseltiyor muydu bilmem ama ben bu hareketleri de sabah karışımına kattıktan sonra -biraz yoga, biraz *çi gong,* biraz göz, prostat, omurga jimnastiği, mideye gülümseme ve en sonunda Master Hu'nun top çalışması- hiç yalansız, işe yaradığını itiraf edebilirdim.

Günler günleri, haftalar haftaları kovalıyordu; neredeyse üç ay gelip geçmişti. Hava değişmişti. Muson yağmurları başlamıştı ve rüzgâr beklenmedik, harika ve kısa sağanaklar taşıyordu. Her gün arkadaşlık etmek için baktığım dağlar renk değiştirmiyordu. Boz ve dumanlıydılar. Bense yeniden huzurlu ve sakindim. Hindistan'ı biraz daha iyi anladığımı, son derece sıradışı bir deneyim yaşadığımı hissediyordum; sadece seyretmekle geçirilecek bir ömür asla bana göre olmayacaktı. Ya *Vedanta?* Doğal olarak uyum içinde girdiğim bir şey olduğunu anlıyordum. Kendimi dünyadan ayrı hissetmiyordum, okyanusun bir dalgasıyla alt üst olmuyordum ve artık ölümden hiç korkmuyordum.

Arzulara gelince, onlara daha fazla egemen olmayı, reddetmek istemediklerimle de daha bilinçli olarak birliktelik yaşamayı seçmiştim. *Jagat* yani dünya konusunda Swami ile aynı düşüncedeydim; dünya mükemmel bir biçimde, çok zekice yaratılmıştı. Bu nedenle onun keyfini çıkartmayı bilmeliydik. *Brahmaçarya*lar onu görmezden gelmekle bence harikulade bir şey kaçırıyorlardı.

Giderek doğada daha fazla zaman geçiriyordum. Tepeye çıkıyor, çağlayanların köpüklü beyazını, aşağıdaki yeşermiş ovada eski, görkemli ama yalnız bir ağacın karaltısını seyrediyordum. Swami, ağaçların *sadhu*lar gibi olduklarını söylerdi. Her şey hareket ederken onlar harika bir biçimde kımıltısız, sabit dururlar, özlerinin bilincinde olurlar ve bir arayış içinde şuraya, buraya koşuşturmazlardı. Benim yaradılışım bu değildi. Ben keşiş olmak için doğmamıştım. Bunu deneyebilirdim. Hoşuma da gidecekti, ama bana uygun değildi ve başıma gelebilecek en komik şey, benim öyle sanılmamdı.

Ne var ki bu da oldu. Yakındaki bir köyden *aşrama* gelen bir grup çiftçi, tapınaklarının yapımı için para istiyordu. Ben oradan geçerken ihtiyarın biri "Swami-ji" diye seslendi; gelip önce ayaklarıma, sonra sakalımın ucuna dokundu. Bu kutsama ile yüzde

nen elleriyle yüzünü, başını, göğsünü sıvazladı ve benim bilgeliğim ve kutsallığım ile yıkandı!

Kurs sona eriyor, kapanış törenleri hazırlanıyordu. Benim için en ilginci *mantra japa* idi; *aşram*ın koruyucu tanrısı, Şiva'nın bedenlenişi, *Veda*ların koruyucusu Dakşinamurti'ye teşekkür etmek için yüz bin kez aynı mantrayı tekrarladık. Mantranın Sanskrit dilindeki metni küçük bir kâğıda basılı olarak bize bir gece önce verildi ve çalışmamız istendi. Sözcüklerin anlamı çok özel sayılmazdı: "Om... En derin yoğunlaşmanla, banyan ağacının köklerinde yaşayan sen Dakşinamurti'nin önünde secde ederim... Şiva'nın yıkıcı gücü önünde eğilirim. Om..." Mantranın sesi her zamanki gibi çok güzeldi; bir "güce" sahipti; özellikle son sözcük olan Om'un yuvarlanışı ve aynı zamanda da ilk söz olarak yinelenişi harikaydı. Saatlerce bu mantrayı tekrarlaya tekrarlaya zihin bomboş oluyordu.

Tören tapınakta yapıldı. Bu özel gün için Coimbatore'den on üç özel *pujari, bramin* rahipler ve Swami'nin birkaç yüz müridi gelmişti. Kimisi *darşan* için gelmişti; kimisi onu görmek, onun yanında bulunmak için buradaydı. Kendi içindeki Cevher'i tanımış birinin huzurunda bulunmak için Madras'tan gelen vardı. Törenin merkez noktası, tapınağın sol girişinin zemininde kutsal ateşin yakılacağı kare delikti. Swami kendi koltuğuna oturmuştu. Biçimsel olarak, bir *sanyasin,* dünyanın bütün bağlarından, hattâ din ve ayinlerinden özgürleşmiş bir kişi olarak törene de katılmıyordu. Bizi bütün *şişa*lar adına o, *aşram*ın sekreteri, çok yaşlı ve pek seçkin bir bey ile *Veda*ların yazıcısı olan karısı temsil ediyordu. On üç *pujari,* deliğin çevresinde duruyordu. Arkada bizler bulunuyorduk, sonra da olup bitenleri izlemek için gelen ler dikiliyordu.

Başlangıç bir felaket oldu. *Veda* kurallarına göre ateş, antik

yöntemlerle, iki tahta parçası birbirine sürtülerek yakılacaktı ama herhangi bir nedenle kıvılcımlar çıkmamakta direniyordu. Bir *brahmaçarya* duaya başladı: "Gel, gel hemen... Bizi bekletme..." Bizler koro halinde, iki yaşlı kadının önderliğinde mantrayı söylemeye başladık: "Om Namaşivaya..." Ama olmuyordu. Nefes nefese ve ter içinde kalan *pujari*ler, sırayla tahtaya sarılmış ipi çekiyorlar ve alttaki tahtaya sarılmış, hemen tutuşması gereken hindistancevizi tüylerine sürtüyorlardı. Herkesin gözü, tek noktaya dikilmişti. Arada bir duman görünüyor, bir *pujari*nin, üzerine sevgiyle üflediği tahtanın ısınma kokusu duyuluyordu ama kıvılcımlar çakmıyordu.

"Emekliler çetesinden" yaşlı bir *şişa* bana "Senin ülkende de böyle şeyler yapar mısınız?" diye sordu.

"Hayır, biz kibrit kullanırız," biçimindeki yanıtım ağzımdan biraz denetimsizce kaçmıştı ve pek de nazik olmamıştı.

Neredeyse bir saat böyle geçti. Yüzü boz bir renk alan zavallı Swami bekliyordu. Birkaç akşam önce, bir *satsang* sırasındaki -*bir puja* yağmur yağdırabilir mi?- soruma evet yanıtı vermişti. İnanmasa da bir keresinde yağmur *pujası*na katıldığını ve yağmurun yağdığını anlatmıştı. Peki o halde neden şu ateş tutuşmuyordu?

Herkesi bekleyişten kurtarmak için ateşi yakabilmeyi çok isterdim. Bu gücün, hindistancevizinin dış tüyleri arasına biraz kâfuru ya da alkol koymaktan geçtiğini biliyordum ve bir anlık kalardan biri beyaz bir pamuğu *pufari*lerden birine uzattı. Anlık sızın küçük bir kıvılcım görüldü, duman biraz daha yoğunlaştı ve güzelim alev dilimleri, önce küçük tahta parçalarını, sonra da tereyağını, su damlacıklarını, pirinci ve *pujari*lerin tanrılara sunduğu her türlü nesneyi yutuverdiler.

En sonunda, bir kova suya batırılmış mango dalı ile bizleri de kutsadılar da rüzgârın yüzümüze vurduğu dumanın ortasında duamıza başlayabildik: *"Om hrim Dakşinamurtaye tubhyan... Om*

hrim Dakşinamurtaye..."

Mantra on iki saniye kadar sürüyordu. Bir saatte üç yüz kez yinelenebiliyordu; birinin hesabına göre biz yüz kadar *şişa*ydık ama arada birilerinin eksilebileceği de göz önünde tutularak, hep birlikte bunu dört saatte yüz bin kez söyleyebilirdik. Böyle de oldu. Tam dört saat boyunca hep aynı sözleri yineledik... Montaj zincirinde oturan, hep aynı hareketi yineleyerek, başkalarının gereksiz işler yapıp kazandıkları paralarla satın alacakları, gereksiz bir alet yapan işçiler gibiydik.

Ve hayat -diye düşündüm- ister *aşram*ın içinde, ister dışında olsun, anlamsızca geçiyor. Bekleyişlerle, ayinlerle geçiyor; hayatın yararsızca akışına özellikle yüklenen anlamlar bu ayinleri anlamlı kılıyor. *Aşram*ın içinde ve dışında büyük bir fark yoktu. Dışarıda işe gidiliyor, ortama uygun sözler ediliyor, gerekli diye nitelendirdiğimiz şeylerle oynanıyordu; burada da bilgiyi simgeleyen bir tanrıçanın onuruna binlerce kez aynı cümle yineleniyordu. Dışarıda eve geç kalan evlat için kaygılanılıyor, burada tutuşmayan ateş için.

Bu mantrayı yüz bin kez yineleyeceğimize zamanımızı bir kuyu kazmaya harcasaydık, belki de Hindistan halkının üçte ikisi susuzluk çekmezdi. Ama bu da benim bayıldığım Hindistan'a özgü bir çılgınlıktı işte!

Zaten *bramin*ler kuyu kazmazdı ki!

Bunca güzel insanın bitişmiş ellerine, bembeyaz giyinmiş arkadaşlarıma ve temiz tırnaklı, ince parmaklı *pujari*lere bakıyordum. Bu ellerin hiçbiri, şimdiye dek ne kazma, ne çapa, ne yaba tutmuştu.

Bu tören, Hindistan hakkında pek çok şeyi anlaşılır kılıyordu. Ayinleri reddeden Budistlerin devrimi; aynı mantrayı binlerce kez yinelemek yerine, dua tekerleğini icat eden ve kutsal sözleri yazdıkları kâğıtları buna takan, her çevirişte etkisinin arttığına inanan Tibetlilerin pratik zekâsı bir anlam kazanıyordu.

Bu ayin bize, bir zamanlar ateş yakmanın ne kadar zor oldu
ğunu ve onu korumanın kutsallığını anımsattı.

Kursun son dersinde, *brahmaçarya*lardan biri Swami'ye, bize *vib*
huti yaratma mucizesini göstereceğine söz verdiğini hatırlattı.

Swami gülerek, "Bunu yapmamı gerçekten istiyor musunuz?" diye sordu.

Bütün salondan "Eveeet" sesi yükseldi.

"O halde birisi buraya gelsin."

Bir anlık tereddüt oldu. Kimse cesaret edemiyordu. Bunun üzerine duvar dibindeki yerimden fırladım ve sahneye koştum. Ona açık elimi uzattım, o da gülümseyerek sağ elinin yarı aralık parmakları arasından kutsal kül dökmeye başladı. Önce ince bir akan kül giderek gürleşti. Parmaklarını hafifçe birbirine sürtüyor ve kül dökülmeyi sürdürüyordu. Şaşkına dönmüştüm. Elimi kapatmadan, göstermek için arkadaşlarıma döndüğüm an, biraz alıp alınlarına sürmek için onlarcası üstüme atladı. Büyük bir kargaşa oldu, neredeyse bütün sınıf etrafıma üşüşmüştü; Swami herkesi yatıştırmaya çalışıyordu: "Bu bir kandırmacadır; ciddiye almayın!" Ona kim kulak asıyordu ki! İşte sonunda Swami'nin de Sai Baba gibi bir mucize yaratması herkesin hoşuna gitmişti. Herkesten daha kuşkucu olan, Swami'nin ayaklarını bir kez bile ellememiş olan benim de hoşuma gitmişti bu, çünkü bütün bunları yapmayan asi evlat, bu mucizeye ortaklık etme şansını yakalamıştı!

Minik rahleme döndüğümde sihirli *vibhuti* elimden silip sü pürülmüştü. Bana düşen o gün en çok aranan *şişa* olmaktı!

Yemekten sonra pek çok kişi yanıma gelip olup biteni kendi ce yorumladı.

Hemşire okulunun yöneticisi olan hanım, "Güzeldi. Bunun bir mucize olup olmadığını bilmek istemiyorum... yine de bu bi

prasad, İşwara'nın bir yüzüydü," dedi. Genç bir doktor hanımın hiç kuşkusu yoktu: "Ruhsal yolda ilerlemiş olanlar bu güçleri edinirler. Şaşıracak bir durum yok." Swami'ye vaadini hatırlatan *brahmaçarya* ise her şeyin önceden hazırlanmış olduğunu, Swami'nin külü de öteki şeyler gibi minik masasının altından çıkarttığını söyledi. Ama hiçbir işe yaramadı. "İnananlar" bunu duymak istemiyorlardı. Onları anlıyordum. İnanmak, inanmamaktan daha güzeldi. Ama bütün bu olup bitenler, bana giderek daha tuhaf görünüyordu.

Kalp cerrahı yanıma gelip de *vibhuti*yi değil de piramidi nasıl kullandığımı sorunca, bir tımarhanede olduğumu hissettim. Herkes kendine göre bir deliydi; o akşam odamda yere oturup su kaynattığımı ve geçmek bilmeyen alerjimi tedavi etmek için bir kilo soğan kaynattığımı gören olsa, benim için de aynı şeyi düşünürdü.

Son sabah, gündoğumu billur gibiydi. Grup fotoğrafı çekilirken "aydınlanmış" kişiler, her zamanki gibi Swami'nin yanında yer kapmak için mücadele verdiler. Sonra diplomalarımız teslim edildi. Bu özel gün için tapınaktaki heykeller gibi boynuna çiçekten bir taç takmış olan Swami, koltuğunda oturuyordu. Hepimiz teker teker önünden geçtik. Öğretmenliğini daha önce kazanmış olan öğrencilerinden bir Swami, herkese öğretmenin ayaklarına atılacak bir tutam çiçek yaprağı veriyordu ve o, her bir öğrencinin adını söyleyerek sertifikasını ve... bir muz veriyordu. Pek çok kişi duygulanmıştı.

Sundarajan, "Bu benim hayatımın olayı," dedi.

Kadınlardan bazıları göz yaşlarını tutamadılar. İnanç ve tapınma heyecan veriyordu. Pek çok kişi, Swami'de Bhagawan'ı görüyordu. Ve ben üç ayın sonunda kendimi birkaç sır ele geçirmek için rakip tarafın kampına sızmış bir casus gibi hissediyordum. Bana bir konuşma yapmamı önerdikleri zaman reddettim. Yaşlı çocuk doktoru, karısı ve kendi adına harika bir konuşma yaptı;

sözlerini Swami'ye yönelik ironi ve minnetle dokuduğu övgüler le, Kebir gibi büyük Hint ozanlarının dizeleriyle süsledi.

Birileri Swami'ye, bizlere verebileceği son bir öğüdü olup olmadığını sordu. O da elimizi boş çevirmedi: "Kendinizi tanı yabileceğiniz bir hayat sürün!" İşte tanıdığım ve anımsayacağım haliyle Swami buydu. Ya üç ay sonra bizler ne yaptık?

Herkes kendi yoluna giderken, o temel soruyu belki öncekiden daha bilinçli olarak kendimize soruyorduk; her birimizin bu yanıt bulduğundan da emin değildim, ama soru değişmemişti: "Ben, kimim?"

Oraya vardığımda, yolun sağ kenarındaki yamaca taş yığılıydı; ufka doğru uzanan acayip bir profil görülüyordu. Bir hafta sonra oradan ayrılırken, o, pirinç tarlalarına uzanmış, boşluğa bakan devasa bir kadındı. Dizleri, bilekleri, göğüsleri, çenesi, dudakları, burnu belirgindi.

Derisanamscope Köyü büyüleyici bir yerdi. Hindistan'da bulunduğum en alışılmadık, en ilginç, kesinlikle en huzurlu ve sakin mekândı. Ama kimse, benim bulduklarımı bulmak umuduyla oraya gitmemelidir, çünkü herkes, her şeyi -bir yeri, bir insanı, bir olayı- kendi istediği, o anda kendi gereksinimi olduğu biçimde yorumlar. Ve hiçbir şey gerçeği görmekte hayal gücü kadar yardımcı olamaz.

Köy, büyük ve yemyeşil pirinç tarlalarının ortasında, şuraya buraya dikilmiş palmiyelerin gölgesinde, bembeyaz evlerden oluşuyordu. Bu iki rengin varlığı bile insana dinginlik vermeye yetiyordu. Üzerinden tek tük otomobil, kamyon ya da manda sürüsü geçen asfalt yol, evlerden başlayıp yüzlerce metre sürüyordu. Güzel taşlardan örülmüş olan ve hem pirinç dövmek, hem de ot kurutmak için kullanılan bir başka yol, evlerin arasına giriyordu. Alçacık evlerin hepsi aynı plana göre yapılmıştı ve büyük, yankılı karanlık mekânları olan bir tapınağa kadar uzanıyordu. Tapınağın boyutları köyle hiç orantılı değildi, sanki insanların dev gibi oldukları bir çağda inşa edilmiş gibiydi.

Tapınağın önünde, toprağı düzeltilmiş bir düzlük vardı. Bu

düzlüğün ortasında da yaşlı, görkemli, geniş, güçlü ve bol yapraklı bir ağaç yükseliyordu. *Ficus religiosa* (kutsal incir) ağacının çevresinde taş bir duvarcık örülüydü ve köyün yaşlıları orada oturup dinleniyor, çocuklar orada oynuyordu. Bu ağacın altında oturup mantra söylemek, halkın inanışına göre solunum sorunlarına iyi geliyordu, çünkü ağaç canlıydı, nefes alıp veriyordu ve büyük bir güç yayıyordu. Birkaç adım ötede, merdivenlerden akarak dökülen temiz suyun toplandığı bir çukur vardı. Köy orada da sona eriyordu. Sonra yine pirinç tarlaları, palmiye ağaçları ve onları korumak istercesine yükselen taş duvarlar vardı.

Efsaneye göre bu tapınak, *Ramayana* destanının kahramanı olan iki *Rama*'dan birinin buradan geçişi sırasında kurulmuştu. Rama, uyuyakaldığı sırada, kötü Ravana'nın kaçırmış olduğu karısı Sita'yı almak için Seylan Adası'na gidiyordu. Ağacın altında dinlenmek için mola vermiş ama Himalaya'daki *rişi*leri meditasyon sırasında rahatsız etmesiyle ün kazanmış olan dişi iblis, onu taciz etmeye gelmişti. Rama onu tanımış, yayını germiş ve hedefini şaşmayan oklarından birini atıvermişti. Kalbinden vurulan dişi iblis, sırt üstü pirinç tarlalarına devrilmiş ve taş kesilerek orada kalmıştı.

Bu olayın anısına, Rama bu tapınağı inşa ettirmiş ve köye Perisanamscope gibi acayip bir ad takmıştı. Bu adın anlamı şuydu: "Okun fırlatıldığı yer."

Burası aynı zamanda *aşram*da tanıştığım genç ayurveda doktoru L. Mahadevan'ın da oturduğu yerdi. Swami'nin bu doktora büyük bir güven duymasının nedeni, onun şeker hastalığını başarıyla iyileştirmesi kadar, kutsal metinler olan *şastra*ları da ezbere bilmesiydi.

Ona hastalığımdan söz ettiğim zaman, bana "Gelip en az bir hafta benim hastanemde kalın. Birlikte ne yapabileceğimizi görelim," demişti. İşte şimdi buradaydım.

Kaldığım yer, boş bir odaydı. Kamp yatağının üstüne serili

plastik kaplı incecik bir şiltem vardı. Duvarlar maviye boyanmıştı, yerler kara taşla örülmüştü. Pencerem, önce minik bir avluya, sonra lotus çiçekleriyle dolu bir havuza ve pirinç tarlalarına açılıyordu. Beton avluda alaturka tuvaletim ve musluğum vardı.

Öğle ve akşam yemeği saatinde bisikletle gelen bir adam bana üç katlı sefertası bırakıyordu; çapati, birkaç kaşık *dhal* (mercimek), klasik sebze çorbası ve acılı sebze yemekleri yiyordum.

Sadece altı odası olan "hastane", Mahadevan'ın hastalarını kabul ettiği kliniğin baktığı asfalt yola elli metre uzaklıkta bulunuyordu; kliniğin büyük mutfağında sabahtan akşama kadar ilaçlar hazırlanıyordu. Geleneğe uygun olarak, odun ateşi üzerine dizilen bronz kazanlarda ilaçlar kaynıyordu. Yere çömelmiş onlarca kadın ve adam otları kesiyor, havanlarda dövüyor, yağları süzüyor ya da mantra söyleyerek güneşte kurutulmuş malzemelerden toplar yapıyordu. Mutfağın duvarları isten parlamıştı ama hava, solurken bile şifalandırırmış gibi gelen o baygın kokuyla doluydu.

Mahadevan, bana minik krallığını dolaştırırken, "Aynen öyle," dedi. "Bu mutfakta çalışanlar hiç hastalanmazlar. Soğuk algınlığı bile geçirmezler."

Ben de o mutfakta kalmalıydım. Haftalardır burnumun akmasına, gözlerimin yaşarmasına, başımın ağrımasına ve hapşırmama neden olan şu alerjimden kurtulurdum belki.

Yolda, kliniğin önünde kurulan bir tezgâhta doktora muayene olmak için bekleşen ya da muayene sonrasında ellerinde ilaçları, otobüsün yolunu gözleyen hastalara çay ikram ediliyordu.

Hemen hemen hiç yanmayan birkaç ampul ve doktorun ayurveda tanrısı ve hastanenin kurucusu dedenin fotoğrafı altında hastalarını kabul ettiği odasındaki vantilatörü cılızca döndüren jeneratör olmasa, 1900'lerin başından kalma sepya bir fotoğrafın içine düştüğümü zannedebilirdim. Hiç bu kadar basit, bozulmamış ve gerçek bir Hindistan görmemiştim. Üstelik bir de o,

gerçekten çok özel bir insan olan doktor vardı. Uzun boylu, zayıf açık tenli, siyah gür saçlı, mümin görünümlü bir kişiydi. Sadece otuz beş yaşındaydı ama her şeye bir çözümü olan kişilerin öz güvenine sahipti.

Hiçbir konuda kuşku duymuyor mu diye sorduğumda, bana "Metinleri biliyorum ve o metinler bana her durumda ne yapmam gerektiğini söylüyor. Her hasta için bir tedavim var; çoğu zaman bu tedavinin nasıl işlediğini bilmiyorum bile," dedi ve ekledi: "Ama şunu söylemeliyim; ben tedavi etmiyorum, ben yolunu gösteriyorum. Şifacı, herkesin kendi içindedir ve en büyük şifacı odur!" Arkasındaki duvarda, altın çerçeve içinden bize bakan, güler yüzlü tanrısının resmi asılıydı.

İlk iki günümü, sabahtan akşama kadar onun odasında geçirdim. Bir köşede oturuyor, onun tek tek hastalarıyla ilgilenişini izliyordum. Kimini birkaç dakika, kimini çok daha uzun süre muayene ediyordu, ama her birine, o anda dünyada onu en çok ilgilendiren kişi oymuş izlenimini veriyordu. Birkaç soru sorduktan sonra hepsinin nabzını ölçüyordu. "Kadınların sol, erkeklerin sağ nabzı," dedi bana. Sonra kendi içine yöneliyor, başını eğiyor, gözlerini kapatıyor ve sanki bir meditasyon durumuna giriyordu. "Eğer nabzı dinlerken iyice konsantre olabilirsem, hastanın bütün bedenini tarayabilirim ve onun hakkında pek çok şey söyleyebilirim," diye açıkladı.

Pek çok hasta, muayene sonucunda doktor onların dile getiremediklerini söyleyip de neler çektiklerini, hangi belirtilerle karşılaştıklarını anlatınca çok şaşırıyorlardı. Doktorun ayrıca, her birine özel bir gülümsemesi ve öğüdü vardı. Tabii, hepsi mutfağın yanındaki eczaneye uğrayıp kendilerine özel ilaçlarını alabiliyorlardı.

Klinik bütün bölgede ün kazanmıştı ve hastaların bir kısmı pek uzaklardan geliyordu. İki kadın, Mahadevan'a muayene olabilmek için dokuz saatlik bir otobüs yolculuğu yaptıklarını

söyledi. Karşısına çıkan hastalıklar çok farklıydı. Ben bir günün içinde, pek çoğu arasında, birinin kocaman guatrı, birinin adet sorunları olan iki kadın ve bir de midesinde tümör olduğundan kuşkulanılan yaşlı bir kadın gördüm. Bir adam, devlet hastanesinde kısırlaştırma ameliyatı geçirmiş ve iddiasına göre iktidarsız olmuştu; trafik kazasında batan camlar yüzünden kangren olan bacağını göstermek için ikinci kez gelen bir delikanlı, bir şeker hastası, kalp krizi geçirmiş bir ihtiyar, bir yüksek tansiyon, iki sedef hastası da vakalardan bazılarıydı.

Hastalar gelip giderken, ona sorular soruyordum ve Mahadevan beni yanıtlıyordu ama yine de "bilimini" böyle anlayamayacağımı söylüyordu. Yanlış düşünceler edinmemem konusunda çok titiz davranıyordu; ilk günün öğleden sonrasında bana biraz zaman ayırdı ve ayurvedaya giriş konusunda gerçek ve özel bir ders verdi. Ben de notlar aldım.

"Ayurveda alternatif bir tıp olmadığı gibi, Batı tıbbı ile rekabet içinde de değildir. Sadece farklı felsefî temelleri olan, dünya ya başka bir bakış açısıyla yaklaşan, değişik bir tıptır."

Mahadevan, Swami'nin yanında üç ay geçirmiş olduğumu bildiği için "hayata ve dünyaya" Hint bakış açısıyla bakmanın ne demek olduğunun bana yabancı gelmeyeceğinin farkındaydı. Yine de bazı temel noktaları yeniden vurgulamak istedi.

"Her şeyden önce bizler, duyular dünyasının tek gerçeklik olmadığının ve bilgilerimizin tek kaynağının duyular sayılmayacağının farkındayız. Bizler için *riş*ilerin bırakmış olduğu kutsal yazılar, yani *şastra*lar, birer bilgi kaynağıdır. *Şastra*lar beş duyumuza ayrıymış gibi görünen her şeyin ötesinde, her şeyin bir birlik- olduğu varlığın bilgisini verirler. Dünyaya bakarız ve bize her şey parçalardan oluşmuş gibi görünür; kendimizin de ayrı parçalar olduğumuzu sanırız, ama gerçek şudur ki, evren tek ve bağımsız bir bütünlüktür; asla parçalarının bir toplamı değildir. Parçalar bütünlüğü yansıtırlar ama gerçekliğin parçalara ayrıl-

mış olduğunu düşünmek anlamsızlıktır.

Tıbbî terimlerle bunun anlamı, siz, ben ve insan olsun ol masın bütün öteki varlıklar, evrenin bütünlüğünde kaynaşmış küçük evrenleriz. Makrokozmostan asla ayrı olmayan mikro kozmoslarız ve böylece aynı kozmik yasalarla ve bunların etkile ri ile karşı karşıya kalırız. Bir hayat bilimi olarak ayurveda, insa nı bütünlüğü içinde ele alır; onu parçalardan oluşmuş bir bütün olarak görmez ve sağlığının korunmasının onun sosyal ve ruhsal duruşundan ve de kozmik bağlantısından bağımsız olamayacağını söyler.

Siz Batılıların, *holistik* adını verdiğiniz bu yaklaşım, modern denen tıbba kesinlikle zıt düşer, çünkü o, hastalığı insanı oluştu ran mekanizmalardan birinin bozukluğu olarak değerlendirir.

Elbette ayurveda ve Batı tıbbı arasında bir karşılaştırma ya pılabilir; bir hastanın klinik koşulları gözden geçirilebilir ama bir süre sonra bunu durdurmalıyız, çünkü bize göre, insanın so runlarının yanıtlarını sadece -sizin deyiminizle- bilimde bulmak olanaksızdır.

Modern bilimin, bazı olguları anlayamadığını ve nedeninin be lirsiz olduğunu söylediğini çok iyi biliyorum. Bizler bu bilinemeyen nedenin *karma* olduğunu biliriz. *Karma,* mikroskopla görülmez ve bu nedenle siz Batılılar için yok sayılır, ama bilgelik mikroskobun dan bakmak onu açık seçik görmeyi mümkün kılar.

Hastalık sorununu ele alalım. Bir hastalık neden gelip beni bulur da bir başkasını bulmaz? Şu anda Batı bilimi bunu genler le açıklamaktadır ve bunda doğruluk payı vardır. Peki ben size şunu sorayım. Genlerdeki değişikliğin nedeni nedir? Bunu bile miyoruz. Bir gün bilirsek de bu sefer ona yol açan nedeni merak edeceğiz. Sonsuza dek böyle, nedenin nedenini arayarak uzatı biliriz. Peki son neden nedir? *Rişi*ler bunu anlamışlardı: *Karma*

Tamam; modern tıbbın durduğu yerde, ayurveda işbaşı ya par. Modern tıp, fiziksel bedende başlar ve biter. Ayurveda bede

nin ötesine gider, çünkü ben ve siz bir beden olmaktan çok daha fazlasıyız; bir zihnimiz, bir benimiz, bir ruhumuz ve en önemlisi bir *karma*mız var."

Mahadevan'ı keyifle dinliyordum. Sanki New York'ta kaldığım aylarda benimle olmuş, MSKCC'nin uyguladığı tedaviler üzerindeki düşüncelerimi ve kuşkularımı paylaşmıştı. Tamircilerimin kafasını karıştırdığım ve onları eğlendirdiğim bütün soruların yanıtlarını biliyor gibiydi. Gerçekten öyle olabilir miydi? Bir yanım, anlaşılmış olmanın neşesini yaşıyor, öteki yanım, her zamanki gibi kuşkuculuğunu sürdürüyordu. Evet, *rişi*ler insan doğası hakkında çok şey biliyorlardı, ama bu güzel konuşmalar benim için fosforlu kırmızı sıvıdan daha etkili bir şeye dönüşebilirler miydi? Ya da radyoterapiden daha az yıkıcı bir çare sunabilirler miydi? Her şey bir yana, tamircilerimin benim için kullandıkları tedaviler, uzun çalışmaların, araştırmaların, kanıtlamaların ürünüydü.

Kendisine bu gözlemimi söylediğimde Mahadevan, "Ben de Batı tıbbının bazı özelliklerine hayranlık duyuyorum," dedi. "Ben de her Batılı doktor gibi pratikten öğreniyorum ama aynı zamanda nelerin ne kadar haklı olduklarını, doğruyu gördüklerini de biliyorum ve görüyorum. Kimi zaman, *şastra*ların müthiş sezgilerine şaşıp kalıyorum ve bu metinlerin varlığına şükrediyorum. Düşünün, bu kutsal yazılarda bazı hastalıkların kalıtsallık sonuçlarını öngörebiliyoruz; onlar şeker hastalığının değişik tiplerini sınıflandırmışlar, bugün pek moda olan stres kavramını, bizim psikosomatik diye nitelendirdiğimiz rahatsızlıkları tanımlamışlar ve büyük önem verdikleri bağışıklık kavramı hakkında kesin bir fikir vermişlerdir. *Rişi*ler, hastalıkların cinsel ilişki, yakınlık ve giysilerin ortak kullanımı yoluyla bulaştığını biliyorlardı. Suların ve toprağın kirlenmesiyle doğan hastalıkları, salgın hastalıkları da anlatmışlardı. İnanılmaz bir şey! Üstelik bütün bu sonuçlara hiçbir araç kullanmadan varmışlardı. Şuralarda zihinsel

hastalıkları tanımlayan harikulade dizeler vardır. Bizim modern tıpta yaptığımızdan çok daha iyidir üstelik..." Bunu vurgulamak için Sanskrit dilinde bazı dizeler okumaya başladı.

Sonra, yine zihinsel hastalıklardan söz etmeyi sürdüren Maharishi, muhtemelen "bana özel bir ilaç" konusunda söylediklerime gönderme yaparak, *şastra*ların tedaviden söz ederken bunu modern tıbbın yaptığı gibi sadece fiziksel düzeyde ele almadığını, psikolojik ve özellikle de ruhsal tedaviyi de işin içine kattığını anlattı. Bu üçü eşit adımlarla ilerlemeliydi.

"Tedavi olmak, altı saatte bir hap yutmak değildir" dedi. "Tedavinin anlamı, zihni arındırmak, onu iyileşme sürecini desteklemek için kullanmaktır; bu çabada; kutsal bir ırmakta yıkanmak, hacca gitmek, bazı ayinlere katılmak, bazı mantraları söylemek gibi eylemler söz konusu olabilir. Şifalanmak, doğru bir hayat tarzına yönelmektir. *Rişi*ler için bu son derece açıktı. En önemli olan şeyin -Batı tıbbının yaptığı gibi- ortaya çıkan hastalıkları tedavi etmek değil, bedenin uyum, zihnin huzur içinde olduğu bir hayat sürdürerek hastalıkları önlemek olduğunu bilmişlerdi."

Batılı oluşuma dostça meydan okurcasına gözlerimin içine baktı ve şunları ekledi: "Hastalarıma verdiğim haplar, sizinkiler gibi kimyasal şeyler değildir; onlar hayat gücü, yani *Pranaşakti* yüklüdürler. Beden ve ruh için hazırlanmış haplardır."

Sonra *şastra*lardan başka Sanskritçe dizeler mırıldandı ve bana ayurvedik ilaçların bazılarının otlardan, bitkilerden, kimi zaman minerallerden, değerli taşların tozlarından ya da bazı çok özel hayvansal ürünlerden yapıldığını, ama ilaçların mantralarla yoğrulduğunu ve bazı durumlarda hastanın yıldız haritası göz önünde bulundurularak verildiğini anlattı.

"Evet, doğrudur," diye sürdürdü sözlerini, "bizim ilaçlarımız çabuk etki etmezler; hattâ, doğaları gereği çok yavaş işlerler, böylece hastaya, *karma*sıyla hesaplaşma zamanı tanımış olurlar. Çektiği ıstırapla *karma* temizlendiği zaman hastalık geçer. Ka-

bul ediyorum ki Batı ilaçları, akut durumlarda bizimkilerden çok daha etkilidir; cerrahi gibi acil müdahale durumlarında kullanılmalıdırlar. Ama Batı tıbbı bütün geri kalanı anlamamaktadır; özellikle de hayatın ruhsal yüzüne hiç bakmamaktadır".

Mahadevan, büyük bir inanç insanıydı. Ona göre, onun "bilimi" yani ayurveda, Kadir-i Mutlak Tanrı Brahman'dan geliyordu; üç dört bin yıl önce *rişi*ler meditasyon sırasında bu bilgiyi almışlar ve onların bazı müritleri İsa'dan birkaç yüzyıl önce *şastra*ları yazıya dökmüşlerdi.

Belki de hiçbir zaman inançlı olmadığım için, içgüdüsel olarak inançlı kişilere hemen kanım kaynamıştır ama...

"Doktor Mahadevan, siz benim zamanımın insanısınız. Nasıl olur da birkaç bin yıl önce, sizin, benim gibi insanların ilahi bir bağlantıyla da olsa, insanın bilmeye gereksinme duyduğu her şeyi anlamış olabileceklerine inanıyorsunuz? *Şastra*larda asla değişmeyen ve güncellemeye gerek olmayan bilimsel bir bilgi sermayesinin yattığına nasıl güveniyorsunuz?"

"Öyledir. Ayurveda araştırmaya bağımlı olmadığı için ebedi bir bilimdir zaten. Bilim sürekli değişmektedir; ayurveda değişmez. Ayurveda bir vizyonun meyvesidir ve bu vizyon ebedidir. Ne değiştirmek, ne güncellemek gerekir. Biz doktorlar, gidip gelen kuşlar gibiyiz, ama ayurveda, yerinde kalan ağaçtır. *Rişi*lerin o vizyonunun mantığı, binlerce yıldan beri kullanılmaktadır. Bunu benim dedem de kullanmıştır, torunlarım da kullanacaktır."

"Ya yeni hastalıklar?" diye sordum; "İçinde yaşadığımız dünya sürekli değişiyor ve tıp da buna ayak uydurmak, yeni gereksinimlere yanıt vermek zorunda. Siz de öyle düşünmüyor musunuz?"

"Hayır. Durumlar değişebilir, ama temel kuram doğayla ilinti içinde olduğu için değişmez. Hiç kimsenin de doğayı değiştirmeye gücü yetmez. Hastalıklara gelince... Benim doktor olarak görevim, hastalıkların yol açtığı ıstırapları yok etmektir; hastalığın

kendisini değil. İnsanlar bana, 'Biz ayurveda doktorları AIDS'i lösemiyi ya da diyabeti iyileştirebiliyor muyuz?' diye soruyorlar. Benim yanıtım da -eski ya da yeni- hastalıkları değil, insanları tedavi ettiğimiz şeklinde oluyor. Kimi zaman, hastalarım, adını bile duymadığım hastalıklarından iyileşiyorlar. Bunu anlamalısınız. Ayurvedanın hedefi, hayvanlar dahil, bütün canlıların sağlık içinde yaşayabilecekleri bir dünya yaratmaktır. Ve sözü edilen sağlık yalnızca bedensel değildir, insanın bütünlüğü olarak anlaşılmalıdır."

Ona sağlıklı bir insanı nasıl tanımlayabileceğini sorduğumda çok sevindi. "Swasta! Swasta!" dedi. Sonra başladı -yine ezberden- güzel Sanskritçe dizeler okumaya. İ.Ö. 6. yüzyılda Benares'te yaşamış ünlü bir doktora ait olan ve Mahadevan tarafından çevrilen bu satırlar şöyle diyordu:

"İnsan *swasta* durumundayken sağlıklıdır; bütün yaşamsal unsurları, ateş ve işlevleri dengedeyken; dışkılaması düzenliyken; zihni, duyuları ve ruhu huzurlu iken sağlıklıdır."

"Harika değil mi?" dedi coşkuyla Mahadevan. "Sağlık Batı tıbbının yaptığı değişik tahlillerin sonuçlarının normal çıkmasıyla anlaşılmaz. Kan, kolesterol, normal denir. Bir insanda bütün bunlar normal olabilir ama yine de kendini iyi hissetmeyebilir. Zihin oynakken, dengede değilken, bu özellikle doğrudur. *Swasta*'nın anlamı, uyum, Öz'ün gerçekleşmesindeki dengedir. Bizim için gerçek sağlığın anlamı budur.

Gördüğünüz gibi, ayurvedada sağlık kavramı normal bilinç düzeyinin; Batı tıbbı anlamındaki sağlığın çok ötesine gidiyor. *Rişiler* gerçekten 'gören' kişilerdi; onlar, görünenin ötesini, insanın içini görebildiler. İnsanın ıstırabının sadece fiziksel olmadığını, en büyük mutsuzluk kaynağının ruhsal cehalet, kendini bütünden kopuk hissetme olduğunu bildiler. Siz de bilirsiniz; sadece Öz bilgisi, bütün sorunlarımızın çözümüdür.

Biz ayurveda doktorları fiziksel sağlıkla ancak bu anlamda il

gileniriz, çünkü zihnini Bilginin Son Gerçekliği'ne yönlendirmiş bir yogi için de fiziksel sağlık önemlidir."

Ve sonra yine iki güzel dize okudu: *"Dharma patana mokşanam.../*Dünyadaki bütün görevlerini yerine getirmek istiyorsan, zenginleşmek, duyusal hazların tadını çıkartmak ya da Öz'ü tanımak istiyorsan, bedenin daima sağlıklı olmalıdır."

İşte bu bakış açısı, ayurvedik sistemin temelidir. Bir doktor hastanın zihnine bilgisinin ışığıyla girmeli ve bütün hastalıkların ana nedeni olan cehaleti oradan silip atmalıdır. Önemli olan bilgidir, çünkü ancak bilgi zihni doyuma ulaştırabilir. "Ayurveda, pratik hedefleri olan, fiziksel bedene yoğunlaşmış bir tıp sistemi değildir. O, ruhsal bir sistemdir ve hedef *mokşa,* yani yeniden doğmaktan özgürleşmektir... Yarın devam edelim mi?"

Ertesi sabah Mahadevan, o gün karşılaşacağı vakalarla nasıl başa çıktığını daha iyi anlayabilmem için muayeneye başlamadan önce bana ikinci dersini anlatmaya karar verdi.

"Bir hasta ilk kez geliyorsa ve onun sınıflandırılmasına ilişkin bir önceki muayenede alınmış notlarım yoksa, ilk yapacağım iş, onu dikkatle incelemek, bir dizi soru sormak ve yapı modelinin hangisi olduğunu anlamaktır. Geri kalanı buna bağlıdır."

Model kavramı ilgimi çekiyordu, çünkü ben de sevgili tanrımızın bütün insanları birbirlerinden farklı yapmadığını, bazı formlardan, modellerden yararlanarak birbirine benzer insanlar yarattığını düşünüyordum. Hepimiz zaman içinde seçtiğimiz arkadaşlarımızın ya da hoşlandığımız insanların saç ve hattâ ten renkleri birbirini tutmasa bile, aralarında benzeştiklerini, aynı kalıptan çıktıklarını fark etmişizdir.

"Ayurveda'ya göre," dedi Mahadevan, "bütün evren, insan dahil bütün canlıları ve nesneleriyle beş unsurdan oluşmuştur. Toprak, hava, su, ateş ve eter. Bu beş element, evrenin fiziksel

gerçekliğinin temelidir; bu nedenle, bizim hem içimiz hem dı şımızdır; yediğimiz besinler, otlar, gördüğümüz, dokunduğumuz her şey bu beş elementten oluşmuştur".

"İnsan bedeninde bu beş element, *tridoşa* olarak, yani bütün fiziksel ve zihinsel işlemlerimizi düzenleyen üç ana sistemde ortaya çıkar. Bunlar *vata, pitta, kapha*dır.

Eter ve hava formsuz elementler olduğu için, bedende hu zursuz olan, yerinde duramayanla temsil edilirler. Bu *vata*dır. Ateşten *pitta;* su ve topraktan *kapha* gelir. Bu üç ilke kendilerini her organda, her hücrede başka türlü ortaya koyarlar. Bedende genellikle bir element, öteki iki elemente göre üstünlük sağlar, ya da ikisi birden üçüncüye üstünlük sağlarlar. İşte egemen olan bu element, biz ayurvedacılar için çok önemlidir, çünkü insanın yapı modelini belirler. Sözgelimi, eter hava unsuru ötekilere bas kınsa, o insanın *vata* olduğunu söyleriz. Bir insan, ateş elementi baskın olduğunda *pitta*dır. Bu oluşum modeli bize doğumla ve rilmiştir ve hayat boyunca değişmez. Bu modeli belirleyen fak törler kalıtımdan astrolojik haritaya; fizyolojiden *karma*ya ka dar pek çok nedene bağlıdır."

"Astrolojik faktörler mi?"

"Elbette," dedi; "gezegenlerin etkisi, bir insanın karakterini sağlık açısından da etkiler".

Sadece üç "kalıp" ile kimin hangi kalıptan olduğunu belirle meye aklım ermediği için, Mahadevan'a bana bir *vata*yı tanımla masını rica ettim.

"Bir *vata* insanı zayıftır, bedeninde yağ yoktur, saçları seyrek, kuru ve kepeklidir." dedi. "Gözleri küçük ve bakışları baygındır. *Vata*, canı istediğinde çok yiyen ama kilo almayan kişidir; genel likle uzun boyludur, kolları ve bacakları da uzundur. Bağışıklık sistemi zayıftır. Kimi zaman çok iştahlıdır, kimi zaman değildir. Bağırsakları kimi zaman düzenli çalışır, kimi zaman çalışmaz, doğası gereği *vata*sı dengesizdir. Dengesizlik zaten *vata* insanı

nın özelliğidir; huzursuz, yerinde duramayan, kararsız bir kişiliği vardır. Uyumakta zorluk çeker ve çok konuşur. Parmakları çarpık olabilir. Rüya görür ama karabasanlar ağır basar. Yenilik karşısında ilk tepkisi korkudur. Belleği zayıftır. Çok kazanır ama para biriktirmeyi beceremez. Elindekini hemen harcar. Soğuğa karşı dayanıklı değildir, korunmak ister. Hayali bir dünyaya inanır. Uzun meditasyon yapabilir."

Bu tanımda kendime dair bir şey bulamamıştım. "Peki ya *pitta?*" diye sordum.

"*Pitta*da kendini ortaya koyan unsur; *agni,* yani ateştir. Bu nedenle *pitta,* enerji dolu, sıcakkanlı, entelektüeldir. Çok iştahlıdır, uyumakta zorlanır. Çok terler, saçları genç yaşında kırlaşır. Sıcağa dayanamaz, güneşte durmayı sevmez, dondurmaya bayılır; çabuk sinirlenir, öfkelenir ama çabuk unutur."

Burada da tam olarak kendimi bulamamıştım.

*"Kapha, vata*nın zıt tipidir," diye devam etti Mahadevan. "Şişman, obur, dengeli, ağır hareketli, kırmızı suratlı, yağlı saçlı, gözlerinin akı bulanık olan bir tiptir. *Kapha*, mükemmelcidir, sakindir, hoşgörülüdür."

En azından bana göre, ben bir *kapha* da değildim.

"Bu elementlerden biri ötekine fazla saygı gösterdiğinde, ortaya hastalık çıkar," dedi Mahadevan. "Hastalık, üç yapıcı elementin özgün dengesinin bozulmasından olur. Nedenler pek çok olabilir: Beslenme bozukluğu, yanlış hayat tarzı, bir travma, dışsal ya da doğaüstü güçlere bağlı faktörler. Bize göre heyecanlar bu dengenin bozulmasında etken olabilir çünkü heyecanlar, besinler gibi üç unsuru etkileyen özel bir tada sahiptir ve bu yapısal unsurlardan birini ötekilere karşı güçlendirebilir. Ağrı acıdır, arzu tatlıdır, öfke biberlidir, açgözlülük tuzludur ve bu da *kapha*yı artırır."

Aklıma arkadaşım Dan Reid geldi; geleneksel Çin tıbbından söz ederken, bana, hastalıkların nedenleri olan heyecanlarıma

dikkat etmemi salık vermişti; öfke, korku, nefret, kıskançlık sağlığın bozulmasına neden olurken; merhamet, şefkat, neşe ya da -Norman Cousins'in keşfettiği gibi- çılgınca kahkahalar, insanın kendini iyi hissetmesine katkıda bulunuyordu. Bu, aklıma yatmıştı.

Küçükken, büyük bir korku yaşadığım zaman büyükannem bana hemen çişimi yaptırmaz mıydı? Demek ki sonradan kötü sonuçlar doğuracak olumsuz kalıntıları sistemden temizlemek için eski bir yöntemdi bu. Bunu Mahadevan'a anlattım ve bana Hindistan'da da aynı şeyin yapıldığını söyledi. Büyükler de yapıyordu bunu. Çok sevdiği bir kişinin ölümü üzerine ağlayamayan insanın yanında soğan kesilir, gözlerine duman üflenir ve hala ağlamazsa, duygu düğümü çözülsün diye dövülürdü.

"Hastalıkların da üç sınıflandırmaya bağlı doğaları vardır yani *vata, pitta* ve *kapha* hastalıklar vardır." diye devam etti Mahadevan. "Bir hastalık için, tedavi edilebilir ya da edilemez de nemez. Her şey, onun kaynaklandığı koşullara bağlıdır. Sözgelişi *kapha* bir hastalık, *kapha* özellikli bir insanda ağır geçer. Buradan da ayurvedada aynı hastalık için genel bir tedavinin söz konusu olmadığını anlayabilirsiniz. Soğuk algınlığı için bile yoktur. Değişik yapılı insanlarda aynı hastalık değişik biçimlerde tedavi edilmelidir; ayrıca yapısal elementlerden birinin fazlalığının değişik insanlarda değişik hastalıklara yol açması durumunda bile aynı tedavi yöntemi kullanılır. Bunun nedeni hastalık ne olursa olsun terapinin hastada *vata, pitta* ve *kapha* arasında bir denge sağlamayı amaçlamasıdır. Bu uygulama alopatik yaklaşımlıdır çünkü tedavi hastanın yapı elementinin zıt yönünde yapılır -homeopati gibi benzeriyle tedavi edilmez-.

Örneğin, *kapha* tipi insanda nem ve soğuk egemendir; o, sıcakla, kuruyla ve biberli tatlarla tedavi edilir. Sıcakkanlı ve ateşli olan bir *pitta* insanı ise serinletici otlarla şifa bulur. Besin, değişik lezzetleriyle önemli bir ilaçtır.

Hastanın yapısal modeli saptandıktan ve onun dengesini bozanın ne olduğu, hastalığın hangi mevsimde başladığı, bağışıklık durumunun, iradesinin, beslenmesinin, hayat tarzının nasıl olduğu anlaşıldıktan sonra gerisi kolaydır, çünkü her durum için sadece iki tür tedavi vardır: Artan azaltılmalı, azalan arttırılmalıdır."

"Neyle?"

"Her şey işe yarayabilir, çünkü evrende hiçbir şey gereksiz değildir. Bizler, akrepler ya da zehirli yılanlar olmasaydı da olurdu diye düşünebiliriz, ama öyle değildir. Her şeyin son derece kendine özgü bir değeri vardır; her şey beslenmek ve karşılığında beslemek için vardır. Hiçbir şey tam olarak kötü ya da iyi değildir. Evrende, ona bilgelik katılması koşuluyla, her şey, bir zehir bile, ilaç olarak kullanılabilir. Bazı durumlarda hiçbir şey vermeyiz, çünkü hiçbir şey de bir şeydir."

Evrene böyle bakışın beni etkilememesi mümkün müydü?

Bir önceki gün, kliniğe sülük taşıyan bir adam görmüştüm ve bunların ne işe yaradığını merak etmiştim, çünkü modern tıp, sülüklerin terapi konusunda bir barbarlık yarattığını düşünerek onları kullanımdan kaldırmıştı.

Mahadevan'ın söylediğine göre, sülükler iki tipti; biri zehirliydi ve o bunları bazı romatizma türlerinde kullanıyordu; daha iyi tanınan öteki tür ise, gözlerdeki kistler için yararlıydı. Her ikisi de benim odamın önündeki lotüslü havuzlardan toplanıyordu.

İkimiz de kapının dışında biriken hastaların seslerini işitiyorduk ve konuşmamızı bitirmek için Mahadevan bir kez daha, çok sevdiği yazılardan bir dize okudu: *"Sukarta sarva butanam...* Bütün canlı varlıklar için sağlık koşulları yaratmak, benim bilimimin hedefidir. En iyi yol, hastalıkları iyileştirmek değil, onları önlemektir. Ayurveda doktorunun görevi insanlara dengeli, düşünceli ve bilinçli bir yaşamı öğretebilmektir."

"İki yüz yıl önce," diyordu Mahadevan, "*şastra*ların bilgeliği özellikle de Güney Hindistan'da, insanların gündelik hayatla-

rının bir parçasıydı. Her ailenin mutfağı, yiyecek hazırlanırken kullanılan otlar ve baharatlarla donanmıştı. Herkes kendi yapı tipine göre neyi engellemesi ya da kullanması gerektiğini bilirdi. Örneğin *vata* tipi bir insan, sağlıklı olabilmek için kuru ve soğuk yemeklerden uzak durmalıydı. Ama önce sömürgecilik, sonra modern hayat, özellikle de kendilik, insanları binlerce yıllık ayurvedik geleneklerden uzaklaştırdı".

Mahadevan'a göre bugün ayurveda, bir kez daha tehdit altındaydı. Bu, onun deyimiyle pazarlamacılıktı. "Ayurvedik" satılıyordu, her türlü ürünü pazarlamakta serbestçe kullanılıyordu, hele hele ayurvedanın hiç ilgisi olmayan kozmetik ürünlerde bile kullanılması onu çileden çıkartıyordu. Kerala'da ayurveda, her türlü masajın sunulduğu mekânlarda turistik bir cazibe olarak tanıtılıyordu. Ayurvedik olduğu söylenen bir *aşram* özellikle de yabancılar arasında pek moda olmuştu, çünkü "bütün arzulardan kurtulabilmek için" serbest aşk uygulamasını öneriyordu.

Derisanamscope'ye gelişimin üçüncü gününde Mahadevan, benim hastalığımla ilgilenmek istediğini söyledi. Onu sürekli meşgul eden klinikte bunu yapamayacağı için evinde daha rahat olacağımızı düşündü. Öğleden sonra gelen bütün hastaları kendisi gibi doktor olan kuzenine devretti ve onu izlememi istedi.

Mahadevan ailesi (adının sözcük anlamı "Büyük Tanrı" demekti ve Şiva ile eşdeğerdi), köyün en önemli ailelerinden biriydi, ama onun evi, yol kenarındaki alçak yapılardan biriydi ve ötekilerden farklı değildi. Tıpkı ötekiler gibi, evin önünde yerden yükseltilmiş, kemerli bir revak vardı ve yoldan geçen *sadhular* burada mola verebilir, dinlenebilir, geceyi geçirebilirlerdi. Bu, ermiş dilencilere gösterilen kadim bir konukseverlik tarzıydı. Sabahları, -Mahadevan'ın anlattığına göre- hanımlar onları evin içine almadan avluda yiyecek ve içecek verebilirlerdi.

Mahadevan'ların evi de bir avlunun etrafındaki birbirinden bağımsız odalardan biriydi. Burada Batı'da olduğu gibi, salon, yatak odası ve mutfak biçiminde belirgin ayrımlar yoktu ve aile, odalara dağılmış yaşıyordu. Avlu, yağmur suyunu toplamak, yıkanmak ve çamaşır yıkamak için kullanılıyordu. Mahadevan'ın söylediğine göre, sadece bir cenazeden gelindiğinde kapının dışında yıkanmak gerekirdi. Tuvalet ise evden iki yüz metre uzaklıkta olmalıydı; onu göremedim.

Mahadevan'ın bana ailesinin ve köyünün geleneklerini anlatışında belli bir gurur seziyordum. Geleneklerine sadık kalarak, hayatlarını yüzyıllar boyunca -dengeli ve sağlıklı- geçirebilen bir *bramin* ailesiydiler. Kutsal yazılar onların rehberi olmuştu. *Veda*lar her türlü etkinlik için kesin bir yol gösteriyor, her durum için mutlak bir çözüm öneriyordu. *Veda*larda her şeyin ne zaman ve nasıl yapılacağı yazılıydı. Bu davranış şifrelerine uyum sağlamak, düzeni, ahengi ve de sağlığı güvence altına almak anlamına geliyordu.

Mahadevan'ın günleri eski tarz bir ritme sahipti. Bütün aile *puja* için saat dört buçukta uyanıyor, sabah ibadetini yapıyordu. Bu ibadetin ilk eylemi, selam anlamında bitiştirmeden önce avuçların içine bakmaktı; bunun amacı, kararı verenin, eylemleri yapanın aslında ellerin simgelediği Ben olmadığını hatırlamaktı.

"Her kim ki bir eylemin yaratıcısı olduğunu düşünür; hiçbir şey anlamamıştır," dedi Mahadevan, *Gita*'dan bir dize okuyarak. 'Ben', baskı altına alınmaz, sadece her şeyin İşwara, Tanrı olduğu düşüncesinin önüne konur; bütün yaptığımız İşwara'dır, tek amacımız *mokşa* -yeniden doğuş döngüsünden kurtulmak- olmalıdır."

Mahadevan'ın emekli bir avukat olan babası, kliniğin işletmesiyle ilgileniyordu; bana evin *puja* yapmaya ayrılan köşesini, kuşaklardan beri ailenin elinde olan ve mantraları söylerken la sesi verdikleri eski davulu göstermek istedi. Sanki sahip oldukları en değerli şey o davuldu. Evin dört bir yanına egemen olan, temizlik ve düzendi.

Kerala'da bazı ailelerin, sıkıntılı dönemlerde bile ayurveda geleneğini canlı tuttuklarını, kutsal yazıları kuşaktan kuşağa aktarerek unutturmadıklarını da bana anlatan baba oldu. Ayurveda sekiz bölüme ayrıldığı için her aile bir bölümü bilmekle yükümlüydü. Babasının dönemine kadar böyle yapmışlar, sonunda 1924 yılında kliniği açmışlardı. Benim doktorum olan oğlu, mükemmel bir bellekle doğma şansına sahip olmuştu. Küçüklüğünden beri dedesiyle çalışmış, sonra bir ayurveda okuluna gitmiş ve şimdi metinleri pratiğe dökmekte çok başarılıydı.

Yaşlı avukat kliniğe gidince, Mahadevan ve ben, not tutmak için defterlerimizi aldık ve Krişna'nın bedenlenişlerinden biri olan, ailenin koruyucu tanrısının portresi önüne oturduk.

Mahadevan, son günlerde beni incelediğini ama hangi sınıfa sokacağını bilemediğini söyledi. Bunun üzerine, hayatım, zevklerim, beslenme önceliklerim, alışkanlıklarım -özellikle tuvaletle ilgili olanlar-, uyku ve rüyalarım, cinsel dürtülerim, belleğim, meditasyonda uzun süre yoğunlaşıp yoğunlaşamamam, terleme biçimim, dış etkilere tepkilerim hakkında uzun bir soruşturma ya başladı. Susmaktan mı hoşlanırdım, konuşmaktan mı? Meraklı mıydım? Öfkem hemen diner miydi? Ve bunun gibi pek çok soru sordu.

Sorgulama, ailemin tıbbî tarihine, kalıtsal hastalıklara doğru genişleyince, ona çocukken beni çok etkilemiş olan bir şeyi anlattım. Bu, her ikisi de veremden ölen teyzelerimin cenazeleri ve sonra annemin babasının da veremden ölmüş olmasıydı. Mezarlıktan döndüğümüzde evin önünde büyük bir ateş görmüştük. Hastalığın başkalarına geçmemesi için bütün eşyaları yakılmıştı. Bundan hemen sonra, harika bir çiftçi olan anneannem üzerindeki tek elbiseyle, bizde kalmaya gelmişti. Benim de hastalanacağım korkusu peşimi bırakmamıştı ve tahlil için kan verdiğim zaman kollarım çok acımıştı. Bunlar çocukluğumun en dramatik anılarıydı, ama Mahadevan'ı hiç ilgilendirmedi. Oysa... basurla

rım! Ah evet, onlarla gerçekten ilgileniyordu.

"Nasıl? İki kez mi ameliyat oldunuz? Yirmi beş yıl arayla mı?" Bu konuda ne biliyorsam anlatmamı istedi.

Ona göre, basurlar büyük bir hastalık yani *maharoga* idi. Burada, hemen kutsal yazılardan iki dize okudu ve söylediklerinin kutsallığını kanıtladı. Sonra aldığı notlara baktı, kendi içine kapandı ve yanıtlarımın yüzde sekseninin, benim bir *kapha* insanı olduğumu ortaya çıkarttığını ama bazı hastalıkların da buna yol açtığını bildirdi. Sonuç olarak ben, bir *vata-pitta* tipiydim.

Geri kalan, bunun üzerinde çözümlenecekti.

"Bütün öyküyü göz önünde bulundurarak," dedi "sizin hayatî elementleriniz çocukluğunuzdan beri dengede olmamış. Savunma sisteminiz her zaman güçsüz olmuş. Bir *kapha* sorunu akciğerlerinizi sürekli rahatsız etmiş. Sonra karnın alt kısmındaki sorunlar nedeni ile bizim en önemli işaretimiz olan ve *vata*nın yoğunlaşmış olduğu basurlar olmuş. Sizin durumunuzda *vata* doğru yönde akamamış ve midede bir *kapha-pitta* karışımı oluşturmuş. Bu da şimdi çekmekte olduğunuz hastalığa yol açmış. Patolojik durum budur".

Durumumun ciddiyeti şuradan belliydi ki *vata-pitta-kapha* elementlerimin üçü de dengesizdi. Son olarak, durumu daha da kötüleştiren bir *agni* eksikliği vardı, yani metabolizmanın bağımlı olduğu içsel ateş.

"Aham vashvanaro bhutva praninam mdeham asritaha.../Ben ateşim ve kendimi sindirimde gösteririm..." dedi.

"Gita, 15. bölüm, *sloka* 14," dedim. Eğitimimi yeni tamamlamıştım ve biraz hava atmaya hakkım vardı. Buna bayıldı. Demek ki onu anlıyordum!

"Agni, Krişna'dır," dedi Mahadevan. "Nasıl ki bir *puja* sırasında ateşe, su, tereyağı, pirinç ve başka şeyler sunulur; biz de bedenimizdeki ateşe ibadetle besinler sunarız. Biz Tanrı'ya sunumlar yaparız, o da bizi korur. Ama bir insanın *agni*si uzun zaman anor-

mal olursa, bedende büyük bir toksin birikmesine yol açar."

"Nerede?" diye sordum. "Hangi organda?"

"Hayır, hayır; bu tip bir toksin birikmesi gösterilemez," dedi Mahadevan. Sonra bana sindirim sistemindeki bütün patolojilerin *agni* ile ilgili olduklarını söyledi, ben patolojik bir *kapha*'ya sahip olduğum ve *agni*m de güçsüz kaldığı için önemli bir hastalığa yakalanmam kaçınılmazdı: Lösemi ya da başka türlü bir kanser.

Elden gelen bir şey var mıydı?

"Evet," dedi Mahadevan. Çözüm, benim direncimi yükseltmek için sindirim ateşini artırmak ve böylece dengesizliği bozmaktı. Terapi ise çok kolaydı. *Agni* yani ateşi otlardan ve bitkilerden elde etmek ve onun bana hazırlayacağı bir ilaçla bedene almaktı.

"İçinde ateş olan bütün otları ve Sanskrit dilinde adı *agni* olan bir bitkiyi karıştıracağım. Siz bu ilacı aldığınızda, içinde şeker ve *ghee* yani seyreltilmiş tereyağı bulunan hiçbir şey yemeyecek, mümkün olduğunca nar, limon, portakal gibi ekşi meyveler tüketeceksiniz."

Ona göre, bu şekilde temel sorunu çözebilirdim çünkü söylediği gibi hastalık, insanın doğal bir hali değildi. Yaşamak için güçlü bir arzu duyuyordum ve içimdeki şifacı bana yardımcı olabilmek için elinden geleni yapacaktı.

Ona, sanayileşmiş ülkelerde kanserin büyük artış göstermesi konusunda ne düşündüğünü sordum. Onun inancına göre bu durumun nedeni, insanın kendi zamanını ve zekâsını yolundan çıkmış bir biçimde kullanmasıydı; insanların yapmak zorunda kaldıkları pek çok aptalca iş ve duyulara seslenen nesnelerin giderek daha fazla kölesi olmaları da başlıca nedenlerdendi.

"İnsan doğadan uzaklaştıkça daha çok hastalanır. Günümüzde insan giderek daha bencil oluyor, sadece eğlenmeyi, haz almayı düşünüyor; yemek ve içmek konusunda oburluk ediyor. Pek çok hastalığın nedeni fazla yemektir, çünkü bu durumda fazla *agni*

harcanmış olur. Az yemekten hiçbir hastalık olmaz. Eski toplumsal ve kişisel kurallar giderek daha az saygı görür oldu..."

Mahadevan'a göre, doğru biçimde yemek yemenin anlamı şuydu: Midenin sadece yarısı katı besinlerle, dörtte biri sıvılarla ve dörtte biri de havayla dolacaktı. Yemek yerken su içmeli, ama yuttuğumuz hava miktarını fazlalaştırmamak için asla konuşmamalıydık.

O halde, elveda iş yemekleri!

Ve artık iyi bildiğim biçimde bitirmek üzere; Mahadevan, insan bedenini bir arabanın dingiline benzeten Benaresli büyük ayurveda doktorunun İ.Ö. 6. yüzyılda yazdığı satırları okudu:

"Araba çok yüklüyse, yol taşlıysa, sürücü acemiyse ve tekerlekler güçsüzse, dingil aşınır ve sonunda kırılır; beden fazla zorlanırsa, beslenmesi yetersiz ve dengesiz, öğünler düzensiz olursa; beden kötü duruşlarda tutulursa, cinsellikle fazla yorulursa, yel ya da zehirli ateş alırsa, bastırılabilecek arzular bastırılmaz ve cahil insanlarla arkadaşlık ederse, insan ömrü de yarı yarıya azalır."

"Görüyor musunuz?" dedi Mahadevan. "Hayatın ahlâkına ters düşen bu davranışlar hastalıkları doğurur. Ama Batı tıbbı bütün bunları görmezden gelir ve rahatsızlığın gerçek nedenini aramayarak tozları halının altına süpürmeyi yeğler."

Bu, bence biraz çabuk verilmiş ve abartılmış bir yargıydı. Özel ilaçlarımı vermeden önce benim üzerimde derin incelemeler yapan, pek çok noktayı göz önünde bulunduran New Yorklu tamircilerimi düşündüm ve içimden onları savunmak geldi.

"Doktor Mahadevan, siz kendi yöntemlerinizle benim böbreğimdeki kanseri hiçbir zaman bulamazdınız. Bunu yapabilmek için son derece karmaşık incelemeler gerekiyor."

"Ne olmuş? Böbreklerinde doğuştan kist olan hastalar gördüm. Buna sahip olduklarını bilmiyorlar ve memnun mesut yaşıyorlar."

"Ama benimki bir kist değildi. Laboratuvarda onun kanser olduğunu buldular." Böyle derken *kurta* gömleğimi kaldırıp o zımbırtıyı çıkartmak için beni nasıl kestiklerini göstermek geldi içimden.

"İyi ama bir insan hayatından memnunsa, neden bedeninin bir parçasını laboratuvara gönderir ki? Bence o doktorlar sizi boş yere rahatsız etmişler. Şuraya bakın." dedi ve parmağını tıtığıma bastırdı.

"Rahatsız etmişler," sözü hoşuma gidiyordu; yani beni rahat halimden çıkartmışlardı.

Doktor, belki de o kadar deli değildi. Eninde sonunda, pek başarılı tamircilerim o yabancı parçanın ne zamandan beri bedenimde olduğunu söyleyememişlerdi ve ne hızla büyüdüğü hakkında da bir fikirleri yoktu. Belki de bunca kesiğe, bunca travmaya maruz kalmadan, günlerimin sonuna kadar huzur içinde yaşayabilir; şimdi olduğu gibi karnımda tehlikeli bir biçimde fırlak duran bu fıtığa sahip olmazdım.

Genç Mahadevan, belki de çok haksız değildi. New York'taykeri okuduğum bir makalede, Amerikan Senatosu'nun görevlendirdiği bir komisyonun raporuna göre, Birleşik Devletler'de yapılan ameliyatların neredeyse yarısının gereksiz olduğunu ve yılda on bin kişinin hayatını yarıya indirdiğini okumuştum. Acaba benimki de onlardan biri miydi?

Sonunda, "Bir hastalık nedir?" diye sordum.

Mahadevan, inançlı ses tonuyla "Hastalık, kozmik düzen ile uyumsuzluk yaşamaktır," dedi.

Hastalığımın böyle bir boyutunun olması bana abartılı geldi ama düşünce elbette çekiciydi çünkü, bu durumda cerrahların bıçaklarına, fosforlu sıvılara ve *Dişi Örümceğin* kollarına gerek duymayacaktım.

Bütün bir öğleden sonrayı birlikte geçirmiştik ve Mahadevan'ın babası klinikten döndüğünde, bisikletli adamın sefertasını beklemektense onlarla birlikte yemek yememi önerdi.

Mahadevan'ın annesinin ve genç karısının yemeği hazırlamalarını beklerken, baba bana tapınaktan söz etti. Bu, onun en büyük dertlerinden biriydi. Tapınak yıkılmak üzereydi; artık tek bir *pujari* bile kalmamıştı, restorasyon işlerine bir an önce başlamazlarsa yağmur çatıyı çökertecekti.

Anlattığına göre, kuşaklardan beri yörenin kralının ailesi bu tapınakla ilgileniyordu, ama kral tahttan indirilmiş, tapınak, köyün *brahmin*lerinin eline geçmişti. Bu insanların da ellerinde fazla olanak olmadığından, kendisi onarım ve günde en az bir *puja* yapacak bir görevliye maaş verebilmek için para toplama işini üstlenmişti.

Mahadevan'ın karısı bana uzaktan takdim edildi. Birkaç ay önce evlenmişlerdi. Geleneğe uygun olarak kız, damadın anne ve babası tarafından seçilmişti ve damat hayatından hoşnut görünüyordu.

Akşam yemeğimiz son derece yalındı ve biz erkekler bize hizmet eden kadınlardan önce yedik. Mahadevan karnını doyurunca, kirli *thali*'sini karısına götürdü; o da bunu yıkamadan içine kendi yemeğini doldurdu ve gidip kaynanasının yanına oturdu. Kaynanası da zaten kocasının kirli tabağında yiyordu. Böyle bir uygulamayı daha önce hiç görmemiştim.

Mahadevan bana, "Bu, onlar için bir onurdur," dedi. Bu da eski geleneklerden biriydi.

Avrupalı ya da Amerikalı feminist kadınlardan birinin, bu sahneye tanıklık etmesi halinde öfkeyle tepki vereceğini ve bu iki kadını kocalarının maço baskısından "kurtarmak" konusunda kendini görevli hissedeceğini düşündüm. Sonra aynı feminist kadının, Mahadevan'ın tıbbı ile çok ilgileneceğini çünkü günümüzde bu tür kadınların yeniliğe daha açık olduklarını, alter-

natif anahtarlara daha fazla ilgi gösterdiklerini de geçirdim ak
lımdan. Ama yüzyıllardan bu yana, hiç değişmeden, olduğu gibi
kalabilmiş bir uygarlıkta böylesi bir yeniliğe açık olunabileceğini
düşünmek mümkün müydü? Bence her şey, bizim kriterlerimiz
zin keyfine göre kesilemeyecek ipliklerle, görünmez biçimde
birbirine bağlıydı.

Mahadevan ısrarla hastaneye kadar eşlik etmek istedi. Karan
lıktı ve lamba yoktu. Düşmemden korkuyordu. Ben de bu fırsat
tan yararlanarak yolda ona, Ramananda'nın, Ses ve Yoga konulu
konferansına ilişkin ne düşündüğünü sordum. Acaba müzik be
nim çıldırmış hücrelerime bir yarar sağlayabilir miydi?

"Kesinlikle evet. Hücrelerin de bir bilinci vardır," yanıtını al
dım; "Bedenimizde yalnızca iki şeyin bilinci yoktur. Tırnakların
ve saçların. Bu nedenle acımadan kesilebilirler."

O akşam derin uyuyamadım. Burnum sinüzit yüzünden tıkalıydı,
ağzım kuruydu, zihnim öğleden sonraki konuşmalarla doluydu
Aklıma hep aynı soru takılıyordu: "Hastalık neydi?" Bunu New
York'ta Lucio Luzzatto'ya sormuştum, ama o bana genel olarak
hastalıktan değil, kanserden söz etmek istemişti. O konu hakkın
da en azından birkaç net düşüncesi vardı. Mahadevan'ın hasta
lığı, kozmik düzenle uyumsuzluk şeklinde açıklamasını acaba
nasıl karşılardı?

Henüz MSKCC'nin bir hastasıyken, Pol Pot ve Kızıl Kmer kı
yımından canını kurtararak Amerika'ya sığınmacı olarak gelen
küçük bir Kamboçyalı grup ilgimi çekmişti. Los Angeles yakın
larındaki bir kasabada yaşıyorlardı; bir süre sonra bu insanlar
da, ağırlıklı olarak da kadınlarda ani bir körleşme başlamıştı.
Bu olguya akıl sır erdirilemiyordu. Yüz elli kadın en ince ana
lizlere tâbi tutulmuş ama klinik olarak tümü sağlıklı çıkmıştı.
Gözleri, beyne normal ışık ve hareket uyarıları gönderiyordu.

Ama kadınlar "görmüyorlardı"! Belki de fazlasıyla görmüşlerdi. Kamboçya'dayken ailelerinden pek çok kişinin işkence görmesine tanıklık etmişler ve şimdi Amerika'da bambaşka bir ortamda yaşıyorlardı. Gözleri yerindeydi, ama görmek istemiyorlardı.

Sonra Hindistan'da vahşi orman hayvanları ve insan yiyen kaplanlara karşı düzenlediği av turları ile efsane halini almış İngiliz avcı Jim Corbett'in anlattığı bir öykü beni derinden etkiledi. Bir gece, Himalayalar'ın en yüksek dağlarından olan Trishul'un eteklerinde kamp kurmuşken, çevresindeki erkekler dans etmeye, ateşin etrafında eğlenmeye başlamışlar. Aralarında ona avlarında yardım eden yaşlı uşağı da varmış. Ansızın adam kendini kötü hissetmiş, yere düşmüş ve bilincini yitirmiş.

Öteki hizmetliler ve taşıyıcılar "O, şarkı söylemek için ağzını açınca Trishul'un ruhu içine girdi," demişler. Corbett, adamı köyüne yollamış, iki hastanede muayene ettirmiş; sonra İngiliz askerî doktora göstermiş, ama elden gelen bir şey yokmuş.

İnsanlar, "Ruhun bedeninden çıkması için ölmesi gerekiyor," diyorlarmış. Adam da öyle yapmış. Kendini ölüme bırakmış. Bütün doktorların görüşüne göre sağlıklıymış. Peki ama onun hastalığı neydi?

Bedensel olarak her şey tam olarak işliyordu, ama Mahadevan'ın sözünü ettiği bütünlük bakımından bir denge bozulmuş, kozmik ilişki kopmuştu. O adam -muhtemelen Trishul'un ruhuyla ilgili olmayan- bir nedenden ötürü evrensel bilinçle bağlantısını yitirmişti. Swami'ye göre, bütün evreni son derece zekice bir arada tutan ve insanda yaşama gücü, hayatta kalma içgüdüsü olarak ortaya çıkan şey, işte bu evrensel bilinçti.

Bilimsel bakış açısıyla, bu ayurvedik düşünce tarzı; sağlık ve hastalığı denge ve dengesizlik, bozulmuş ve dengelenmiş uyum olarak görmek, son derece anlamsızdır. Oysa ben, burada bir gerçeklik payı olduğunu düşünüyordum. Hastalık, asla nesnel bir olay değildir; her şeyden önce kişisel bir deneyimdir ve böyle

olduğu için de her birimiz için farklıdır. Her hastalık hayatımızın bir meyvesidir ve *bizim* hastalığımızdır; bilimin yaptığı gibi, bunun farkına varmamak ve böyle düşünmemek bence saçmadır. Bilim, ilacı almakla bütün hastalıkların nesnel olarak ortadan kalktığına inanır.

*Rişi*ler, "Sağlığı korumak için doğru bir hayat sürmek gerekir," derken, haklıydılar. Oysa bizler hayatımızı değiştirmeye her an hazırız ve sıklıkla doğru olmayan hedeflere yöneliriz. Değişmek, yapılabilecek en zor şeylerden biri. Değişim bizi korkutur ve hiç kimse yaşama tarzını gerçekten düzeltmek istemez. Bu nedenle nesnel terapiye daha çok yatkınızdır; bu nedenle astımı aerosol ile, alerjiyi antihistaminiklerle, baş ağrısını aspirinle iyileştirmeye çalışırız. Bu, hastalığa yol açan nedenleri araştırmak ve düşünmekten çok daha kolay bir yoldur. Bize uygun olmayan bir evde oturmak, ahmak insanlarla arkadaşlık etmek, yanlış şeyler yemek, anlamı olmayan bir iş yapmak, bu hastalıkların nedeni olarak belirlense bile, bunları değiştirmeye hazır mıyız?

Değişim nasıl yapılır? İşte bizim "rahatsızlığımıza" ortam hazırlayan da bu yetersizliğimizdir.

Sabah kliniğe gittiğimde Mahadevan beni mutfağa götürdü ve aile üyelerinin kazanın başında, ateşi bedenime sokmak için hazırladıkları otları gösterdi. Kottakal'daki deneyimin yinelenmemesi için, bu otların neyle yoğrulduklarını bilmek istemedim. Bu ilaçları yutmaya, bunca emekle hazırlanan şeyin beni iyi edip etmeyeceğini görmeye karar vermiştim. Zaten burnuma gelen koku kuşku uyandırmıyordu. Biberli, güçlü, hoş bir kokuydu.

Mahadevan'a sinüzitim yüzünden uyuyamadığımı söyleyince eczaneden aromatik otlar getirtti; bunlar sigara gibi sarılmışlardı; yakıp kokusunu burnuma çekecektim.

Günün geri kalan kısmını burnumla ilgilenerek geçirdim.

Branda yatağıma uzandım, dumanları çektim, pencereden odama giren koku ve seslerin keyfini çıkarttım: Çocuk sesleri, kuş cıvıltıları, uzaktaki bir köpeğin havlaması, tencere tıngırtıları, köyün evlerinden gelen ilahi ezgileri.

Artık bu köyü yakından tanıdığım izlenimine kapılmıştım. Yalın, düzenli, çok yoksulu ya da çok zengini olmayan, eski, de nenmiş geleneklerle yürüyen, herkesin düşünce ve dileklerini sunduğu tanrılarıyla uyum içinde yaşadığı bir yerdi. Tanıştığım kişilerden biri olan emekli öğretmen, taş yolun girişinde, Ganeş'e adadığı bir aşevi açmıştı. Her sabah, saat tam altı buçukta bahçe kapısını açıyor, tasları çalkalıyor, çiçekleri değiştiriyordu. Akşam kapısını kapatırken, bir yağ kandili yakıyordu. Söylediğine göre bu, onun köy halkına bir ikramıydı.

Tahminime göre, *Veda*lar işte böyle bir dünyada doğmuştu. Mahadevan'ın yoksullar için hazırladığı ilaçlar böyle bir ortamın ürünüydü. Burada, bu hayat koşullarında ayurveda bir anlam taşıyordu; burada önlemden, doğru hayat tarzından, kozmik bağlantıdan söz edilebilirdi. Ama herkesin kendi hesabına yaşadığı, kimsenin kimseyi tanımadığı, sağlığa sadece hastalığa bir tepki gösterilerek ulaşıldığı, iyileşmenin amacının sabah yeniden bir üretim makinesi olarak yola çıkmak, metroya tıkışmak, çalışmak, akşam tek odalı eve dönüp televizyon izlemek olduğu modern kentlerde, ayurveda ne anlam taşıyabilirdi ki? O koşullarda insanlar tamircilere gereksinim duyardı, zorunlu olarak kimyasallara, sakinleştiricilere, fosforlu sıvılara ve diğerlerine teslim olurlardı.

Peki o halde Mahadevan ve onun bilimi benim için yararsız mıydı? Hiç de değil! Mahadevan, insanın sağlıklıyken karşılaşabileceği en ideal doktordu. İnsanın hayatının başındayken tanıması gereken, bize yemeyi ve aç kalmayı; yürümeyi ve durmayı; ayakta kalmayı ve oturmayı (Bunu bilmek o kadar önemliydi ki!); akciğerlerimizi yarı yarıya değil tam doldurarak solumayı,

seksi jimnastik değil, yoga eylemi olarak görmeyi (Çünkü bugün pek çoğumuz yoganın kelime anlamının birleşmek, bir olmak olduğunu biliyoruz.) öğretecek bir doktordu o. Sözün özü, o, bize doğru bir hayat yaşamayı öğretecek doktordu.

Kendime bakıyordum. Eninde sonunda ben de bu kültüre duyduğum bütün sevgiyle ve benimle konuşan herkese kabartıtığım kulağımla, onun tıbbını ele geçirmek için Doğu'ya kalkan son gemiye atlamış Batılı bir korsandım. Bunu ele geçirebilir, hattâ kullanabilirdim ama başka bir dünyanın insanı olan ben, kutsal nehirde yıkanmayı, hacca gitme zahmetini, en basitinden, mantralar söylemeyi de tedavisine katacak olan bu dünyanın insanıyla aynı etkiyi, aynı sonucu elde edebilir miydim?

Başka türlü söylersek; *holistik* bir yaşam sürmeden, kendimizi *holistik* bir tıbba emanet edebilir miydik? New York gökdelenlerinden birinin otuz yedinci katında ya da şık bir Milano apartman dairesinde yaşayıp sonra da meditasyon yaparak, bitki çayı içerek, yoga uygulayarak *holistik* bir yaşam sürdüğümüzü iddia edebilir miydik?

Ayurvedanın bu çehresi, Leopold'un sözünü ettiği "kültürlerin yerinde kalması gerekliliği" kavramına uygun düşüyordu, hattâ burada bir de "kültürlerin zamanında kalması"ndan söz edilebilirdi.

Derisanamscope'de geçirdiğim son akşamlarımdan birinde, günbatımı gezintilerimin hedefi haline gelen tapınaktan dönüp düğümde, beni bekleyen bir sürprizle karşılaştım. Yanımdaki odaya iki yeni konuk gelmişti: *aşram*dan *şişa* arkadaşlarım, yaşlı çocuk doktoru ve karısı. İkisini de pek sevmiştim ve burada yeniden karşılaşmak benim için gerçek bir mutluluk oldu. Ufak tefek, güçlü -onun Swami'ye veda konuşması gerçek bir zekâ ve iman mücevheriydi- yapısıyla doktor bey ve daha uzun boylu,

daha dik duruşlu ve kocasına destek olmaya hazır hanımı!

Bisikletli adamın akşam yemeğimizi getirmesini beklerken, odalarımızın önündeki bahçede oturduk. *Aşram*daki bazı anılarımızı tazeledik, sonra hanım bana ailesini anlatmaya başladı; bunu yaparken, İtalyanlara özgü o içtenliği sergiliyordu. Ne var ki benzetmem bununla sınırlı kaldı, çünkü sonra duyduklarımı ne İtalya'da, ne de gezegenin başka bir yerinde duyabilirdim.

Hanım bana kaç çocuğu ve kaç torunu olduğunu, onların ne iş yaptıklarını anlatıyordu ki kocası sözünü kesti ve *Vedanta* kursuna katılmak üzere evden çıkarlarken bütün aileyi topladıklarını söyledi. Oğulları, gelinleri, torunları bir araya gelince büyükbaba onlara, karı-koca et yemeden ve kendisinin bir kez denemesi dışında alkol içmeden geçirdikleri bir ömrün sonunda, artık cinsellikten uzak durma kararı aldıklarını açıklamış. Adam altmış iki, kadın altmış yaşındayken cinsellikten uzak durma yemini ettiklerini ve ruhsallık yolunda yürümeye ant içtiklerini söylemişler. Oğulları, gelinleri ve torunları onları bu kararlarından ötürü kutlamışlar ve büyük bir parti vermişler.

Doktor, "Bunun gibi bir kararın verdiği güç duygusu, hazzın kendisiyle eşdeğerdir," diyerek konuşmasını sona erdirdi. Sonra kendisi küçükken babasının ona, bir erkeğin kararlı olması halinde, bir aslanı durdurup sütünü sağabileceğini söylediğini anımsadı.

"Zihnimiz son derece güçlüdür ve onunla her şeyin üstesinden gelebiliriz," diye ekledi karısı. O hemşireydi ve uzun yıllar boyunca bir hemşire okulunu yönetmiş, şimdi de kocasıyla aynı hedefe kilitlenmişti: Bu hayatta *mokşa*'ya kavuşmak.

Mahadevan'ın kliniğine geliş nedenleri, beş arınma uygulaması, yani *pançakarma* yaptırmaktı; klasik yoga ilkesine uygun olarak yağlar ve masajlarla bedeni güçlendirmek, özgürleşmeye daha rahat hazırlanmak istiyorlardı.

Yaşlı doktor *Gita*'dan dizeler okuyarak "Ayaklarını içeriye çe-

ken kaplumbağa gibi duyularını nesnelerden çeken kişi, kendini sabit ve dengede kılar," dedi.

Bunlara bayılıyordum; içimden, onların bu kararlılığına hay ranlık duyuyordum. Yaptıklarında bir ahlak kaygısı yoktu; sade ce inanç vardı. Bir hedefe ulaşmak isteyen insanın bütün enerji sini o yöne yöneltmesini onlarda görebiliyordum. Her ikisinin de amacı, bu bedenden kurtulmaktı ve o nedenle bu bedenin duyu larına kulak asmaya hiç gereksinimleri yoktu.

Hint geleneklerinde, perhiz her zaman bilgiye ulaşmak için gerekli koşullardan biri olarak görülmüştü. Bir *Gurukulam*'da yaşamaya giden ergin, *brahmaçarya* yemini ediyordu çünkü o anda onun hedefi, duyuların algıladığı dış dünyayı değil, Öz'ün, iç dünyayı tanımaktı. Gurusu ile geçirdiği dönem sona erince, *brahmaçarya* işlevi de sona eriyordu ve ondan sonra gencin her türlü zevki tatmasına izin veriliyordu.

Cinsellik, Hindistan'da (en azından Müslüman işgaline dek) asla kınanmamış ve bir şeytan işi olarak görülmemişti. Yüzyıl larca önce Kajurao tapınağının duvarına Kamasutra sahneleri kazılmıştı. Bugün hâlâ köy pazarlarında bambu kâğıtlara basıl mış kamasutra resimleri satılır ve anneler oğullarına evlendik lerinde karılarını nasıl memnun edeceklerini bu resimlerle an latırlar.

Dostlarımla Swami'nin cinsel organlar konusunda Batılılarla Hintlileri karşılaştırarak nasıl eğlendiğini anımsadık. O bile bu konudan hiç utanmadan söz ediyordu ve kadim insanların *lin gam* ve *yoni*'yi dinlerinin merkezine koymakla ne büyük bilge lik yaptıklarını anlatıyordu. Hayatımızı borçlu olduğumuz bu iki organın ne kadar mükemmel ve ne kadar kutsal olduklarını on lar anlamışlardı. "Bizler çiçeklerle süslerken, Batılılar," diyordu Swami, "onları bir incir yaprağı ile örterler".

Doktor ve karısı ile bu konuyu ne kadar doğallıkla konuştu ğumu fark edince kendi kendime şaştım. Hayatta genellikle çok

dikkat ve çok zaman gerektiren şeylere karşı mesafeli duruşla rında gerçek bir bilgelik vardı. Şimdi bu cinsellik perhizi konusunu da, aradıkları yeni dengenin bir parçası olarak görüyorlardı. Temeldeki düşünce, evrende her şeyin uyumlu olduğu ve doğru olanı yapabilmek için doğayı izlemek gerektiğiydi. Meyveler ve sebzeler olgunlaştıkları mevsimlerde yenmeliydiler, çünkü toprak soğuk havalarda sıcak, sıcak havalarda da serin şeyler üretirdi. Artık o ikisinin mevsimi, duyuların mevsimi değildi. Onları çok iyi anlıyordum.

Ya Batı'da canımızın çektiğini, canımız çektiği zaman yiyebilen bizler? İlkbaharda lahana, kışın kiraz yememiz? Viagra sayesinde seksen yaşında seks yapmamız? Bunların sonuçları nedir? Uzun vadede bilinmiyor. Kısa vadede, en azından Viagra'nın kalp krizine yol açtığını gördük.

Yaşlı çocuk doktorunun en azından böyle bir riski yoktu. Bütün hayatı paylaştığı sevgili karısıyla ruhsallığın son serüvenini de paylaşmak adına, ertesi günü arınma masajlarına başlayacaktı.

Bir haftalık dingin ve düzenli yaşantıdan sonra "okun fırlatıldığı yer"den ayrılmak, gerçekten zor bir kopuş oldu.

Bir grup hasta ile kuzeye giden otobüse bindiğimde, kliniğin merdivenine dizilmiş Mahadevan'ın, babasının, kuzeninin, aile üyelerinin bazılarının, çocuk doktoru ile eşinin bana el salladıklarını gördüm. Hepsinin arkasında güçlü ve sinsi dişi iblis duruyordu; hareketsiz yatmış, göğü seyrediyordu! Hayatında *rişi*leri ve Rama'yı rahatsız etmişti; şimdi öldüğünden beri günahlarının kefaretini ödemek istercesine geleneğin bu sabun köpüğünü ve hayatın kadim öğretmenleri *rişi*lerin müridleri olan müminleri -buna inanıyordum- koruyordu.

Birkaç kilometre gitmem, Derisanamscope'nin ne kadar şanslı bir yer olduğunu anlamama yaradı. Az sonra içinden geçtiğimiz

köylerde, palmiyelerin tepesinde neon ışıklı haçlar vardı; bunlar Swami'nin sözünü ettiği saldırgan Protestan tarikatlere ait yeni kiliseleri işaret ediyordu. Böylesi gösterişli yapılarıyla, anlamsız ca büyük ve yersiz kaçıyorlardı. Üstelik pazar olmadığı için kapı ları kapalıydı.

Acaba Mahadevan'ın babası, Rama'nın eski tapınağını onar mak ve köyünde bir süre daha yaşatmak için para bulabilecek miydi?

Filipinler

Belden yukarısı çıplak çocuk, toprağın üstünde hareketsiz yatıyor. Adam eline bıçağı alıyor ve çocuğun boğazını, bir kulağından ötekine kadar kesiyor. Ya da öyle görünüyor. Kan, göğsüne fışkırıyor.

Kalabalığa dönen adam, "Bu benim oğlum!" diye haykırıyor. "Ama onu kurban etmeliyim. Tanrıça Kali böyle istedi. Başka seçeneğim yok." Minik başı kopartmak için yarı yarıya kesilmiş boyna son bir bıçak darbesi atmaya hazırlanıyor.

Kalabalıktan çığlıklar yükseliyor.

"Dur!.. Bekle!.. Yapma!.."

Çocuk hâlâ hayatta ve gözlerini kırpıştırıyor. Adam kararsız gibi görünüyor.

"Onu gerçekten kurtarmak mı istiyorsunuz?" diye soruyor.

"Evet!.. Evet!.." diye bağırıyor kalabalık.

"Bir yolu var..." diyor adam. "Kali onunkinin yerine bir keçi başını kabul eder ama ben yoksulum ve keçi çok pahalı. Onu kurtarmama yardım edin. Bana bir şeyler verin. Hepiniz, ama az ama çok, verin..."

Kalabalıktan baba-oğulun çevresine bozuk para yağmaya başlıyor.

"Teşekkür ederim. Sağolun..." diye mırıldanan adam, minik bedenin üzerine bir örtü örtüyor. Sonra ellerini göğe kaldırıyor, Tanrıça Kali'ye oğlunu sağlığına, canına kavuşturması için yakarıyor.

Kalabalık sessizleşiyor. Örtünün altında hareket başlıyor. Adam bir çekişte örtüyü kaldırıyor ve oğlu tek parça halinde, başı omuzlarının üstünde ayağa fırlıyor ve yere atılan paraları topluyor. Babası gülümserken bir bez parçasıyla bıçaktaki kan lekesini temizliyor.

Aynı gösteri Hindistan'ın pek çok meydanında yineleniyor; insanlar işin nasıl biteceğini bildikleri halde her seferinde yepyeni bir merakla seyretmek için toplanıyor; korkuyor, eğleniyor, şaşırıyor ve para veriyorlar. Yüzyıllardan beri böyle olmuş -sadece Hindistan'da değil- ve seyircinin, yani bizim tepkimiz hep aynı kalmıştır çünkü insan ruhunun zamanla ve mekânla değişmeyen bir özelliği vardır: Öteye bakmak, bildiğimizden değişik bir dünya görmek.

Büyücülerden içgüdüsel olarak hoşlanmamız, sihirbazların bizi büyüleyen yanları, bizi her seferinde şaşırtabilme yetenekleri tartışmasız deniyledir. Güçlerine karşı koymak olanaksızdır. Boş bir şapkadan tavşan ya da güvercin çıkartmanın, bir kadını ikiye kesip sonra tekrar parça yapmanın olanaksız olduğunu biliriz, yine de aynı sahneyi defalarca seyretmeye ve defalarca kandırılmaya hep hazırızdır.

Elbette her şeyin ardında bir numara gizlidir ama yanılsamanın keyfini kaçırmamak için bunu öğrenmek istemeyiz. Büyücünün gerçekliği değiştirmediğini biliriz; değişen, onu algılayış biçimimizdir. Ama bu bile, ağzımızı açık bırakır ve genellikle itiraf edemediğimiz bir umutla dünyanın olduğu gibi değil de, sihirbazın bize gösterdiği gibi mucizevi olmasını arzu ederiz.

Filipinli şifacılar ve Hintli şaklaban gibi, insanların bedenlerinden kesik izi bırakmadan tümörler çıkarttıkları "psişik ameliyatlar" ve benzeri hokkabazlıklar hakkında bilinebilecek ne varsa, hepsini biliyordum.

On beş yıl kadar önce bir gazeteci olarak bu konuyu ele almış; iki hafta boyunca o dönemin en ünlü şifacılarının peşinde dolaşmış, onların cerrahî işlemlerini izlemiş, mucizevi biçimde iyileşmiş ya da iyileşememiş hastalarla konuşmuştum ve ben

den öncekilerin vardıklarıyla aynı sonuca varmıştım aşağı yu
karı. Şifacılar sihirbazdı; "mucizeleri" çok başarılı numaralardı
ama ne kadar yakından bakarsanız bakın, çıplak gözle asla fark
edilemeyen numaralardı bunlar.

Ben de fark edemedim. Yuvalarından çıkartılıp "iyileştirilen" ve yeniden yerine konan (sonradan keşfettiğime göre bu Hint fakirlerinin uzmanlaştığı bir konuydu) gözler görmüştüm; insanların karınlarından ve boğazlarından çıkan et parçaları, kan pıhtıları görmüştüm ama dürüstçe söylemeliyim ki şifacıların bu yanılsamayı nasıl başardıklarını asla anlayamamıştım. Kanımı donduracak kadar gerçekmiş gibi görünen yanılsamalardı bunlar.

Bu iki hafta boyunca şunu yaşamıştım: O zaman on altı yaşında olan oğlum Folco, paranormal olaylara duyduğu ilgi nedeniyle benimle Filipinler'e gelmişti. Bir gün Manila'da peşinde dolaştığımız şifacılardan biri, bir sürü ameliyat yaptıktan sonra, "Başka yardıma ihtiyacı olan var mı?" diye sorunca günlerden beri bunu deneyimlemek için can atan Folco ortaya atıldı. Sorunu, yaşıtı pek çok gençle aynıydı. Yüzünde sivilceler çıkmaya başladığını düşünüyordu.

Şifacı, gömleğini çıkarttırdı, yatağa yatırdı, sağ eline minik bir haç verdi ve gözlerini yummasını söyledi. Sonra bir eliyle Folco'nun boğazını örttü, öteki eliyle örtünün altında bir şeyler yapmaya başladı. Ben hemen yakınındaydım; fotoğraf makinemi kaldırdım, onlara bir metreden daha yakından, makineyi otomatiğe alarak birbiri peşi sıra fotoğraflar çekmeye başladım... Derken Folco'nun çenesinin altından kırmızı bir sıvı fışkırdı, göğsüne damlamaya başladı. Müthiş şekilde telaşlandım. Buna nasıl izin verebilmiştim? Onun gençlik, daha da beteri benim gazetecilik merakımı tatmin için nasıl olmuş da oğlumu tehlikeye atmıştım?

Paniğim fazla uzun sürmedi. Bir dakika geçmeden her şey sona erdi. Folco, neşe içinde ve gülerek ayağa kalktı; ben de gazeteci kimliğime dönerek, şifacının, oğlumun kanını temizlediği mendillerden birini kapıverdim. Sonradan inceletmeyi planladığım

mendili cebime atamadan, şifacının yardımcılarından biri elimi sertçe durdurup mendili elimden düşürene dek büktü kolumu ve ben... kandırmacanın kanıtını bırakmak zorunda kaldım...*

Bu olayın üzerinden çok yıllar geçmişti. Filipinli şifacılara dair iyi ya da kötü şöhret sürüp gidiyordu. Ama ben kesinlikle değişmiştim. Zihnin işleyişi hakkında daha çok bilgi edinmiştim. İnsanı "iyileştirmek" konusunda destek veren şeyler hakkında daha az kuşkucuydum; artık ben de tıbbın bütün olanaklarından yararlandıktan sonra, geri kalanlarla ilgilenen bir hastaydım.

Böylece, dönemin en şöhretli "psişik cerrahı" rahip Alex Orbito'nun, Manila'nın kuzeyindeki Asya Piramidi'nin açılışını yapacağını ve burayı Sağlığın Dünya Merkezi olarak işleteceğini duyunca kervana katılmaya karar verdim.

Filipinlilere karşı her zaman zaafım olmuştur; onların alaycı kaderciliklerini, sefillikleriyle dalga geçişlerini, sıcakkanlı ve açık yürekli oluşlarını hep sevmişimdir. Asyalılar kadar Asyalı olmayan, Doğu'nun en Latin insanlarıydı onlar. İnsanî anlamda çok rafine olduklarını düşünmüşümdür.

Jeepney, eski Amerikan askeri jipinin arkası uzatılmış bir türüdür ve Filipinler'de dolmuş olarak kullanılır. Bütün konforundan soyutlanmış, akla gelebilecek en rahatsız oturma yerlerine sahip araç, dört bir yanında uçuşan bayraklarıyla sevinç, klakson sonlarıyla gürültü, kenarlarına boyanmış manzaralarla, artistik suratlarıyla ve yazılarıyla süs kaynağıdır. Havaalanından çıkınca gördüğüm ilk *jeepney*in üzerinde kocaman harflerle şöyle yazıyordu: "Hazır Ol. İsa Gelmek Üzere."

Asya Piramidi için yapılan şenliğin merkezi, Rochas Bulvarı üzerindeki büyük bir oteldi. Yeşil şeritlerle yabancı delegasyonlara

* Folco sonradan sivilce çıkartmadı ama bence zaten o zaman da yoktu sivilcesi.

hoş geldiniz deniyordu. Girişte kayıt için bir banko vardı; sonra herkes gidip üzerinde kongrenin tarihleri ve yerinin yazılı olduğu, içinde okunacak materyal, program, not kâğıtları ve bir hatıra kalemi olan çantayı alıyordu.

Alex Orbito'nun artık çok uluslu bir şirkete dönüştüğü ortadaydı; adı Orbitours olan seyahat acentası, "geziler, şifa ve alışveriş hizmetleri" isteyen herkesin emrindeydi; bir halkla ilişkiler şirketi ve onun, Orbito'nun her yıl dünyanın değişik ülkelerinde dolaştığı yerlerde hizmet veren şubeleri vardı. Bunlar çantanın içinden çıkan broşürde yazılıydı.

Adamın çevresi her türden insanla sarılmıştı. İlk sırada ününün ganimetini paylaşan ailesi vardı; sonra başarısında çıkarları olan değişik ülkelerden temsilciler. Gerçek hastalar, hayalî hastalar, tutunacak bir şey ya da bir kimse arayan tipler, kanserden kurtulduklarını savunan ya da karşılarında bir "ışık insanı" olduğunu iddia eden; onu, yeryüzünde bir tür tanrı gibi gören pek çok sadık mürit daha arka sıraları dolduruyorlardı.

Adamın kendisi ise göze çarpmayan bir tipti. Çevresindekilerin müthiş saygısı ve yağcılığı olmasa hiç dikkat çekmeyecek biri... Ufak tefek, gezgin-tüccar kılıklı, sıska, yüzünde anlamsız bir ifade olan, bana ilk bakışta güven telkin etmeyen bir tipti; saçlarına düşen akları gizlemek için bunları boyayan insanlardan biriydi işte!

Alex Orbito, Filipinler'e özgü Katolik bir tarikat olan Espiritualistas rahibiydi. 1940 yılında on dört kardeşin en küçüğü olarak dünyaya gelmişti. Annesi medyum, kardeşlerinin tümü şifacı ya da kâhindi. Çantadan çıkan kâğıtlara bakarak öğrendiğimiz hayat öyküsüne göre, Orbito ve başka şifacıların doğmuş olduğu Pangasinan yöresi; yüz binlerce yıl önce batmış antik Lemurya Kıtası'nın son derece ileri uygarlığının yansıttığı enerjilerin yoğun olarak hissedildiği bir yerdi.

"Alex, o eterik enerjiyi ellerinde, özellikle de parmaklarının ucunda toplar ve bu, onun; hücre düzeyinde ve hattâ madde ve

enerjinin yer değiştirebildiği hücre-altı düzeyinde maddeye gö
mesine izin verir. Bu, bildiğiniz gibi kuantum fiziği tarafından
onaylanmış bir olaydır. Enerji, Alex'e ait değildir ve daha yüc
bir varlıktan gelmektedir. Alex, sadece kanal olmaktadır."

Böyle sözler midemi bulandırırdı benim ama kendimi tuttum
Orbito'nun halkla ilişkiler sorumlusu olan gazeteci emeklisi yaş
lı adam, beni holde dolaşırken gördü ve bir delege olmadığımı
anlayınca pek becerikli bir biçimde Kierkegaard'dan bir alıntıyla
konuya giriş yaptı: "İnsan iki yolla aldanır; biri doğru olmayan
bir şeye inanmakla; öteki gerçek olan bir şeye inanmamakla."
Sonra yine ustaca bir biçimde Alex'i pazarlamaya girişti. Alex'in
Filipinler'i yeni çağın doğusu ve batısı arasında bir köprü olarak
gördüğünü; onun bütün dünyayı ruhsal olarak aydınlatan bir Hı
ristiyan ışık olduğunu ve mucizelerini anlattı.

Bu gevezeliği dinlemeye meraklı değildim ama eninde sonun
da her şeyden bir şey öğrenildiğini bildiğim için sabırla dinle
dim. Beni ilgilendiren, Orbito'nun anatomi bilmemesi, şifalan
dıracağı hastaların röntgenlerini ya da başka tıbbî tahlillerini
görmek istememesiydi. Hastalıkla ve hastayla yüzleşme biçimi
başka türlüydü.

Bir süre sonra onunla vedalaşıp kalacak bir oda bulmak için
Pasay City'de bildiğim bir otele gittim.

Ertesi gün, Orbitours'un avcuna aldığı delegeler gezi ve alışveriş
yaparlarken ben Manila sokaklarında dolaşmaya çıktım. Gördü
ğüm sefillik görüntüsü kimi zaman öylesine umutsuzluk verici
bir hal alıyordu ki, Orbito'ya sempatiye benzer bir duygu besle
meye başladığımı hissettim; o, akrabaları ve yağcıları hiç olmazsa
bu sefaletten kurtulmanın bir yolunu bulmuşlardı. Öteki Filipinli
lerse kendilerine göre bir yol aramayı sürdürüyorlardı.

Mabini mahallesinde -insan kaynaklarının gelişim merkezi

diye tanınan- işçi bulma kurumunun önünde, bir gemiye binip Orta Doğu'nun bir ülkesinde iş bulmayı umut edenlerin oluşturduğu kuyruklar vardı. Genç bir kadın, sarhoş bir Batılının başını okşuyor, bir çek kapmaya bakıyordu. Her okuduğum panoda bir umut vardı: "Hemşire aranıyor. ACİL" Bu "acil" durum belki de yirmi yıl öncesinde kalmıştı çünkü pano son derece yıpranmış ve solmuştu. Jinekolog, pediyatr, radyolog arayan tabelalar da iyice eskimişti. Demek ki en iyisi şifacı olmak ya da bulmaktı!

Yine de kimse umudunu yitirmiyordu. Bir vize ya da iş için kuyruğa girenler, dişsiz ağzıyla bana gülücükler saçan, karton evinin önünde salınan kadın, hastalıklarının son aşamasında Orbito'ya gelen ve sadece onun tarafından kurtarılabileceklerine inanan insanların hepsi umut doluydular.

Peki ama gerçekten mucize diye bir şey var mıdır? Mucize nedir? Elbette mucize vardır ve çok ender olarak gerçekleştiği için ona mucize denir. Anlamadığımız, onun, mucize-olmayan'ın, kuralına göre sıradışı bir durum sayıldığı için mucize olarak tanımlandığıdır. Lourdes'te mucizeler yaşandığı söylenir. Öyle olduğuna eminim. Saçma olan, Lourdes suyunun topalları yürüttüğünü, körlerin gözünü açtığını iddia etmektir. Lourdes suyu, bütün ötekiler gibi bir sudur, hiçbir şey yapmaz, kimseyi iyileştirmez, en fazla susuzluğu giderebilir. Ne var ki büyük fedakârlıklarla Lourdes'e giden; binlerce kişinin arasına girmeyi başaran; o yakınmalara, yakarmalara ve dualara tanıklık eden bir körün görmeye başlaması, sakatın yürüyebilmesi mümkündür. Böylece su da "mucize-vi" olma şöhretini edinir. Gerçekten de öyledir çünkü onu içmekle iyileşenler vardır. Herkes iyileşebilseydi, yarım saatte onu yutan herkesin baş ağrısını geçiren aspirinden bir farkı kalmazdı.

Bu anlamda Orbito'nun da mucizeler gerçekleştirdiğinden emindim. Peki benim durumumdaki insanlar için de mi? Hayır. Bunun da farkındaydım; umut etme hakkını başkalarına bırakmam gerektiğinin de!

Öğleden sonramı şenliğin yapıldığı otelde geçirdim. Çoğunluğu hastalardan oluşan, yeni katılımcılar gelmişti. En etkileyici olanlar çocuklardı; MSKCC'den çok iyi tanıdığım bu sarı yüzlü, bakışları korku dolu, *kemo* yüzünden saçsız çocuklar... Halkla ilişkileri adamdan kaçtım ama Alman ve İtalyan delegelerin bazılarıyla konuştum.

Bana anlatılan mucizevi şifalar en ince ayrıntılarına dek bir birinin aynıydı. Orbito'ya neredeyse cansız getirilen ama iyileştirilen insanlar; beyinden çıkartılan tümörler ve sonradan şaşıran doktorların "Ama bu kara büyü!" diye haykırmaları! Bütün öykülerde vurgulanan bir nokta vardı: "Hazır olan, iyileşiyordu." İnanç sahibi olmak gerekmiyordu ama hasta olumsuz yaklaşmamalıydı. Biraz kaygılanıyordum çünkü herkesin yinelediği bir öyküye göre Orbito, "çevrede olumsuzluk yayan biri var" dediği zaman ameliyat yapmıyordu ve cerrahî işlemin başarılı olabilmesi için onu dışarı attırıyordu. Daha şimdiden foyamın meydana çıktığını düşünüyordum.

İtalyanlar arasında Orbito'cuların görüş açısını temsil etmekte son derece başarılı biri vardı. "Şifacılar" diyordu, "Hinduizm'in (Büyüyü mü kastediyordu?), şaman geleneğinin ve Hıristiyan metafizik hametinin bir karışımıdır. Şifacılar geleceğe işaret ediyorlar çünkü insanlık sınıra ulaştı ve yeni bir bilgi aracına gereksinme duyuyor. *İlahi Komedya*'da Dante'ye rehberlik eden Virgilius da cennetin kapılarına gelince durur ve şöyle der: 'Senin artık benden başka bir rehbere ihtiyacın var.' İşte o noktada mantık yetmez, gerekli olan yürektir. Filipinli şifacılar dünyayı anlamak için yeni bir yol gösteriyorlar. Onlar bunu yapabilecek en iyi noktada bulunuyorlar çünkü ruhsal enerjiyi yönlendirebilecek teknolojiye sahipler. Alex ise bu okulun pırlantası. Sai Baba gibi başka şifacılar olumsuzluğu uzaklaştırmazlar. Alex ise olumsuzluk ile karşılaştığında durur, zihninde boşluk yaratır, *Büyük Melek*'in kanalı olur ve onu yok eder. Alex birine bilmediği bir konuda öğütler verirken, bu

kulağıyla da kendine verilen bilgileri dinler. Eğer ses tekdüzeyse, demek ki söylediği gerçektir ve aktarmaya devam eder; ses tizse doğru değildir ve düzeltmesi gerekecektir. Bu, ortalıkta söylenmez ama kimi zaman Alex bir insanın kaçışı olmadığını anlar ve ona şöyle der: 'Seni kutsuyorum.' Bununla o kişinin ölüme daha hızla atılmasına yol açar; bu huzurlu bir ölüm olacaktır... Alex'in eli, hastanın bedenine girerken, suya dalan bir el kadar rahattır çünkü o bedenle titreşim içine girer. Dünyada her şey titreşimdir".

Böyle birkaç saat geçirdikten sonra kendimi kötü hissetmeye başladım. Bu hastalık öykülerini dinleye dinleye delirmeye başladığım hissine kapıldım. Belki de etkilenmek ve mucizeye yardım eden koşulları oluşturmak böyle bir şeydi ama ben bu "biz"in içine dahil olamazdım.

Otelden ayrılmadan önce Orbitours'un ofisine uğrayarak piramide nasıl gidebileceğimi sordum. Her şey önceden ayarlanmıştı. Bir delege değildim ama İtalyan otobüslerinden birinde yerim hazırdı. Alex'in müritleriyle altı-yedi saat daha geçirmek ve onların görüşlerini dinlemek düşüncesi beni ürkütüyordu ama şanslıydım. Akşam yaptığım iki telefon görüşmesiyle canımı kurtardım. Birincisi eski bir dostum olan yazar Frankie ile yaptığım konuşma oldu. O da kuzeye gidiyordu ve beni seve seve piramide bırakacağını söyledi. Aradığım ikinci kişi ise Filipinler'in en prestijli Katolik üniversitesi, Manila Üniversitesi'nde şifacılar konusunda büyük bir araştırmacı olan bir profesördü. Zamanı vardı ve benimle konuşmaya hazırdı. Ertesi gün onu ziyaret edebileceğimi söyledi.

Seksen yaşındaki Peder Jaime Bulatao, bir Cizvit rahibiydi ve Filipinler'in ilk psikoloji fakültesinin kurucusuydu; kırk yıldır kendisi de bir psikoterapist olarak çalışıyordu. Beni kitaplarla dolu çalışma odasında bekliyordu. Geçirdiği bir felç yüzünden bedenini zorlukla hareket ettirebiliyordu; alüminyum bir baston

kullanıyordu, ama zihni son derece berraktı. "İnananların" ilerisini göremeyen ve sadakat dolu söylevlerinden sonra onun önyargısız ve zekice konuşması, bilgece ve ilginç sözleri bana pek iyi geldi.

Peder Bulatao, Filipinler ruhunu derinlemesine keşfetmiş, şifacılar konusunda hem gözlemci, hem olayın kahramanı olarak katılım göstermiş bir kişi olarak benim bütün sorularıma ve kuşkularıma verecek bir yanıtı vardı.

Nazik bir biçimde, kendisine bir gazeteci olarak mı geldiğimi ve şifacılardan bazılarının maskelerini düşürmeye mi çalıştığımı öğrenmek istedi. Şu sıralarda pek çok uluslararası dergi ve bir Alman belgesel kanalı bu konuya eğilmişti ama bunlar pek bir işe yaramıyordu. Şifacıların numaralarını ortaya koymanın kanın kan olmadığını, insanların karınlarından çıkan "tümörlerin" tavuk döşleri olduğunu ortaya koymanın sorunun en önemli noktası olmadığını söyledi. Ona göre anlaşılması gereken, bu numaraların bir işe yarayıp yaramadığı ve bunun nedeniydi.

"...eğer insanları iyileştirmeye yarıyorlarsa, buyursunlar!" diyerek sözlerini bitirdi.

O anda, şifacılara karşı belli bir sempati beslediğini hissettim, özellikle eskinin büyük şifacılarını sevgiyle anıyordu. Şifacılar Filipinliydi; kendisi de Filipinliydi ve böylesine karmaşık bir konuyu kısacık bir sürede anlayacağını sanan yabancılar hoşuna gitmiyor olabilirdi. Aslında şifacılar onun meslektaşı sayılabilirlerdi. Bir süre sonra kendinin de ruhlardan şeytan kovma konusundaki maharetini anlatmaya başladı. Hipnoz ağırlıklı yöntemler kullanıyordu ama onun yöntemleri de kuşkucu bir zihne bir tür büyü gibi görünebilirdi.

Ona güven vermek istedim. Ben, büyünün beşiği olan Hindistan'dan geliyordum; *Vedanta* eğitimi almıştım, bütün evreni bir *maya* yani yanılsama; Tanrı'yı gökteki büyücü, pazardaki sihirbazı yerdeki Tanrı olarak gören uygarlığın ideolojik eğitiminden geçmiştim. Özellikle de ilk dönemlerde büyü ve dinin

birbirlerine ne denli yakın durduklarını anladığımı söyledim; büyücüler ve rahipler; büyülü gösteri ve dinsel ayin kavramlarının yakınlığını bildiğimi vurguladım. Ona Buda'nın önceki yaşamlarının öyküleri olan *Jataka*'larda, büyü konusunda pek çok mesel olduğunu; İ.S. 2. yüzyılın Çin yıllıklarında yer alan bir öyküde, zamanın imparatorunu sarayında şaşkınlığa uğratan bir büyücünün, elleriyle karnında bir delik açtığını ve bağırsaklarını dışarı çıkarttığını bildiğimi anlattım. Aynen onun -meslektaşları- gibi yapmıştı bu büyücü de.

Peder Bulatao eğlenmeye başlamıştı ve kalın merceklerin arkasındaki gözleri gülüyordu. Sonra konuşmamıza kuramsal bir temel vermek istercesine gerçeklik kavramının son derece göreceli olduğunu ve her kültürün "Gerçek nedir?" sorusuna kendine özel bir yanıtı olduğunu ekledi: "Bir inanç, halkın kültürüne kök saldığı zaman, gerçeklik haline gelir," dedi. Ona katılıyordum.

Sözgelişi, Filipinliler için ruhlar dünyası, madde dünyası kadar gerçektir ve normal bir açıklaması olmayan her olgu kolaylıkla "ruhlara" atfedilir. Doktorlar bir hastayı iyileştiremedi mi? Bununla ilgili ruhu saptamak ve sakinleştirmek gerekir. Ruhlardan korunmak için *anting-anting* yani muskalar takılır. Sonra, ruhlar üzerinde özel güçleri olan kişiler vardır; köyün papazı ya da klasik *herbolaryo* yani köyün otçu-büyücü-şifacı kişisi gibi.

Peder, "Ruhlar, Filipinlilerin hayatında, siz Avrupalıların hayal edemeyeceğiniz bir gerçekliktir," dedi. "Roma'daki Pantheon'u düşünün. Bu, Romalıların tanrılarına adanmış bir tapınaktır ama bir papanın kutsamasıyla kiliseye dönüştürülmüştür. Eski tanrılar ortalıktan çekilmişler, bir daha görünmemişlerdir. Filipinler'de böyle bir şey olanaksızdır. Burada ağaçların, ırmakların, dağların ruhları yüzyıllardan beri egemenliklerini sürdürmektedirler ve insanların da bedenlerine girip çıkmaya devam ederler."

Genel olarak şifacılar ve yakınlarda yaşanan psişik ameliyatlar işte bu genel koşullar merceği altında incelenmeliydiler. Peder

Bulatao'nun kitaplıktan çıkarttığı bir kitapta 1603 yılında, mes lektaşı Cizvit rahip Pedro Chirino tarafından yazılmış bir metn vardı. Bu topraklara ayak basar basmaz zamanın Filipinlilerinin şimdi üniversite olan yerde, ruhları yatıştırmak ve insanları yıla landırmak için büyük törenler düzenlediklerini yazmıştı.

İspanyollar bu uygulamaları ortadan kaldırmak için çok uğ raşmışlardı ama asla tam olarak başaramamışlardı. 19. yüzyılın sonunda Fransız bir misyonerden etkilenen Espiritualistas ha rikatı ile bu uygulamalar yeniden yaygın ve popüler olmuştu. Bu yeniden doğuşun babası, Pangasinan yöresinden çıkan Tom adında biriydi. Kan geleneğini yeniden canlandıran o olmuştu ve onun öğrencileri öteki ünlü şifacıları yetiştirmişlerdi. Bunlar dan biri Peder Bulatao'nun yakın bir dostuydu ve onun önünde hiçbir zaman numara yapmamıştı. İnsan kanına benzemesi için hayvanların kan dolu damarlarını ya da kana benzeyen sıvıyı kullanıyorlardı.

"Önemli olan," dedi Peder Bulatao, "insanların bir şey bekle mesi ve o bir şeyin gerçekleşmesidir. İyileşmeyi bekliyorlar ve iyi leşiyorlar. Kan ve cerrahın ellerini bedenine sokması yanılsaması bu beklentinin bir parçasını oluşturuyor. Kandırmaca, gerekliydi.

O da hastalarını tedavi ederken, kendi tarzında bir "operas yon" sergilemek durumunda kalabiliyordu. Bana anlattığı bir olayda yemek yiyemeyen bir hamile kadın vardı. Ansızın anorek si olmuştu. İçinde ona "Anne olmaya layık değilsin," diyen yar gıçların sesini duyuyordu. Doktor onu hipnotize etmiş, kulağına kâğıt bir torba koymuş ve şöyle konuşmaya başlamış: "Bir yargıç dışarı... Öteki yargıç dışarı..." Her seferinde de kadının kulağını çekiyormuş. Bunu altı kez yapmış ve durmuş. Kadın hipnozdan uyandığında kendini daha iyi hissettiğini söylemiş. Ama doktor bununla yetinmemiş. İşlem tamam değilmiş daha. Ertesi gün, yedinci yargıcı çıkarmak için tekrar gelmesi gerekiyormuş.

"Çünkü böyledir," dedi Peder Bulatao, "bizim kültürümüzde

insanın yedi şeytan tarafından esir alındığı bilgisi vardır. O, bilinçaltında bunu biliyordu".

Kadın ertesi gün gelmiş, son yargıcın çıkartılmasından sonra yeniden yemek yemeye başlamış ve gebeliğini normal sürdürmüş.

Peder Bulatao'nun kullandığı yöntemler mizansen gerektirmiyordu. Hastayı hipnoza sokuyor ve onunla konuşuyordu. Bana lösemi olan, iyileşmesi olanaksız olduğu için hastaneden evine yollanan bir kızın öyküsünü anlattı.

"Kan değerleri son derece düşüktü. Onu transa soktum ve omur iliğine konuşmaya başlayarak pirincin doğuşunu anlattım. Pirinç ekildiği zaman taneler toprakta yok olurlar, sonra yağmurlar yağar, yapraklar yeşerir, büyür ve rüzgâr estiğinde başlarını eğerler. Sonra yaprakların altında pirinç taneleri oluşur, pek çok pirinç tanesi çıkar meydana. Pirinç, bilinçaltına konuşmanın bir yoluydu. Kız uyudu, on gün sonra kan değerleri normale dönmüştü."

Kız üç yıl daha yaşamış. Sonra yeniden hastalanmış, bu kez Peder'in de elinden bir şey gelmemiş.

Bana şifacılar ve hipnoz uygulayan kendisi için en zor vakaların çocuklar olduğunu söyledi çünkü onların bilinçaltına seslenmek büyüklerinkinden daha zordu.

Sözlerini "Her şey zihinde başlar ve biter," diye sürdürdü. "Zihin ve beden Descartes'ın inandığı gibi iki ayrı varlık değildir."

Bugün hâlâ o hatanın sonuçlarını yaşamaya devam ediyoruz. Zihin ve beden bütünleşmişlerdir ve zihin maddeyi kontrol eder. Bu konuda kuşku yoktur. Güzel bir kadını düşünürsün; bedenin hemen tepki verir. Taze bir mango kesersin, ağzın sulanır."

Peder Bulatao'ya göre şifacının mahareti büyüyü bu mekanizmayı çalıştıracak biçimde kullanmasındaydı. "Öznel zihin," diye anlattı, "kendine ait bir dile sahip değildir; başka türlü söylersek 'kan' ve 'kötülüğün' çıkarılıp atıldığını görmek ister". Peder, zihinleri maddeye daha çok bağlı olan Batılılarda bu anlayışın

daha da geçerli olduğunu söyledi.

"Orbito gibi şifacıların yaptığı ameliyatlar semboliktir. Bedenden çıkartılıp atılan, tümörün kendisi değil, tümörün 'maddeleştirilmiş halidir'. Bu nedenle ameliyatların hemen hepsi birbirine benzer ve hasta neden yakınırsa yakınsın, bedenin yumuşak bölgelerine uygulanır." Peder Bulatao, sözlerini, "Şifacılar tümörü ve olumsuz olanı çıkartıp attıklarını söylerler," diye sürdürdü. "Ama hiçbiri gerçek anlamda bir apandis ya da bademcik almış değildir."

Konuşmakta olduğumuz iyileşme sürecinin birinci adımı onun göre hastayı farklı bir bilinç haline sokmak, yani onu dünyayı normal yoldan algılamak ve tepki vermekten koparmaktı.

"Her birimizin bilinçaltında, geçmiş deneyimler ve mantıksal zihnin ulaşamayacağı güçlerle ilgili bir birikim vardır. Bir sorun, sözgelişi bir hastalık olduğunda, mantıksal zihnimiz bir çözüm arar, genellikle bunu bulamaz ve sıkışıp kalır. Burada biter mi? Hayır. Eğer mantıksal zihin bir biçimde kenara konursa o zaman bilinçaltının potansiyeli harekete geçer ve soruna kendince bir çözüm bulur." Peder Bulatao burada benim de inandığım bir sonuca vardı: "Bedenimiz kendi kendini tedavi etme sistemine sahiptir. Yapılan, bu sistemi harekete geçirmektir. Bir dürtü gereklidir."

Dürtülerin çok değişik olduklarını kabul ediyordu. Ellerin dokunması, meditasyon, yoga, bir ermişe, insana, şifacıya inanç, dua ve/veya -bu ekleme hoşuma gitmişti- Cizvitlerin kurucu rahibi Ermiş İgnazio Loyola'nın öğrettiği, düşünceye dalma alıştırmaları gibi.

Cizvitlere karşı her zaman zaafım olmuştur. En önyargısız, en kültürlü olan Cizvitlerin inancı da ötekilerden daha güçlüdür çünkü zekâ tarafından sınanırlar.

Konuşmanın bir kısmında, maddeyi denetleyenin zihin olduğunu ve bazı dürtülerin bizim "mucize" adını verdiğimiz sonuçlar yarattığını söyleyince ona meydan okudum: "Peki o halde mucize diye bir şey yok mudur?"

Durdu, kalın camların ardından bakan kocaman gözlerini gözlerime dikti. Benim vardığım bu sonucu kabullenemezdi çünkü kilise için mucizelerin ne kadar önemli olduğunu o da biliyordu.

"Dünyanın kendi, başlı başına bir mucize değil mi? Zihni ve onun gücünü kim yarattı? İşte gerçek ve büyük mucize budur," dedi. Aklıma *jagat* yani "böylesine zekice bir araya getirilmiş dünya"dan söz etmeyi pek seven Swami geldi. Birbirinden tamamen farklı iki kültürün insanı, temelde birbirlerinden pek de farklı düşünmüyorlardı.

Kilise, bu şifacılık olgusuna nasıl bakıyordu?

Bana, Filipinler'i aylarca meşgul eden bir öyküyü, Johnny Mezzanotte'nin öyküsünü anlattı.

Johnny Mezzanotte, mucizelerini radyo yoluyla yaratan bir şifacıydı. Sabahın dördünde yayına giren bir program yapıyordu. Başlangıçta saat yüzünden pek az dinleyicisi vardı ama pek kısa süre içinde öyle büyük başarılar kazandı ki Manila'da binlerce kişi onu dinlemek için erkenden uyanmaya başlamıştı. Johnny Mezzanotte'nin tekniği pek basitti. Dinleyicilerine radyonun yanına bir bardak su koymalarını söylüyordu. Radyo aracılığıyla yaydığı seslerle suyu uyumluyor ve insanları da değişik bir bilinç haline sokuyordu. Bir süre sonra dinleyicilerine suyu yavaşça, çok çok yavaşça içmelerini söylüyordu.

Pek çok dinleyici bu biçimde iyileştiklerini söylüyordu. Johnny Mezzanotte'nin tek sorunu radyoda konuşurken "Ben Tanrı'yım," demesiydi. Bu kilisenin hoşuna gitmedi ve ona neredeyse savaş açmaya kalkıştı. Sonra Filipinler Kilisesi'nin başı, ünlü Kardinal Sin di Manila, Johnny Mezzanotte'yi kahvaltıya davet etti ve insanlara yaptığı iyilik için ona teşekkür ederken o cümleyi söylememesini rica etti. Johnny Mezzanotte bunu kabul etti ve programı büyük başarıyla devam etti. Sonra o da zamanla demode oldu.

Peder Bulatao'ya göre şu anda iki tip şifacı popülerdi. Psişik ameliyat yapanlar daha çok yabancılara hitap ediyorlardı ve turiz-

me katkıları yüzünden hükümetçe kollanıyorlardı; geleneksel şifacılar ise tiyatrovari ameliyatlara değil, "ruhlara" başvuruyorlardı.

Bunlardan pek çoğu Yeni Mistikler adında bir gruba dahildiler. Yoksulların arasında, yoksul bir hayat sürüyorlardı; şifa karşılığında para almıyorlardı ama basit evlerinin girişindeki kutuya bağış atılmasını da engellemiyorlardı. Bu şifacılar genellikle transa girerek insanları tedavi ediyorlardı ve bu yöntem Filipin kültüründe her zaman ilahî bir armağan, bizi öteki dünyadan ayıran perdenin ötesine geçmek olarak görülmüştü.

Peder Bulatao bana dört yaşında; alerjik burun iltihabından yakınan bir çocuğun vakasını anlattı. Bir doktor olan annesi, her türlü *alopatik* ilacı denedikten sonra onu bir mistiğe götürmüştü. O da transa girmiş, eline burada yetişen limon-mandalina benzeri bir meyve almış, bütün suyunu çocuğun burun deliklerinden içeriye sıkarken de dua etmiş. İki kez yinelenen bu "tedaviden" sonra çocuk iyileşmiş.

Anne bu olayı doktor arkadaşlarına anlatmış ve içlerinden biri kendi hastalarını aynı biçimde tedavi etmeyi denemiş. Sonuç korkunç olmuş; hastanın solunum yollarında müthiş bir yangı ve burun mukozasında asit yüzünden yanmalar ve şişmeler olmuş. Doktor bunun üzerine neyi yanlış yaptığını anlamak için şifacıya gitmiş. O da şöyle demiş: "Duayı unuttun." Peder; "Günümüz tıbbı, psikolojik boyutu bütünüyle görmezden gelmektedir. Bu koşullarda tıp, doktorlara bırakılamayacak kadar ciddi bir iştir," dedi gülerek.

Gelecek kuşakların, bugünün hastalıklar ve hastalarla başa çıkma yöntemlerini pek ilkel ve barbar bulacaklarını düşünüyordu. Gelecek bin yılda, şimdiye dek bilimimizin merkezi olan fiziksel gerçeklikle bu kadar fazla ilgilenilmeyeceğini, öznel gerçeklik ya da bilincin öne çıkacağını savunuyordu.

Saatler ikimizin de fark etmediği bir hızla akıyordu. Onun şimdiye dek hiç hipnotize edilmediğimi ve bunu onunla deme

mekten memnun olacağımı söyleyince, beni sevindirmek için hazırlanmaya başladı. Ama, hademelerin odaları kapatmakta olduğunu, toparlanıp çıkmazsak bütün gece üniversitede kilitli kalacağımızı anladık.

Onu evine götürmek için bekleyen arabasına kadar birlikte yavaş yavaş yürüdük. Ne yazık ki -hem de bir Cizvit tarafından- hipnotize edilme hevesim kursağımda kalmıştı.

Sabah, saat tam beşte Frankie, genç yeğeninin kullandığı bir otomobille otelimin kapısındaydı. Manila, hâlâ boz bir nem ve hava kirliliği bulutuyla kuşatılmış durumdaydı. Trafik ışıkları sönüktü, Rochas Bulvarı'nda, yolun ortasındaki çiçek tarhlarında ısınmak için pis battaniyelerinin altında birbirlerine sarılmış olan dilenciler hâlâ uyuyorlardı. Biz ise büyük palmiyelerin arasından hiç durmadan geçerek deniz kıyısı boyunca ilerledik.

Frankie konuşkan biriydi. Birbirimizi çeyrek yüzyıldır tanıyorduk; ben Manila'ya ilk gelişimde yardım ve öğüt almak için onun kitapçısı Solidaridad'a girdiğimde tanışmıştık. Frankie Sionil Jose, Filipinler'in İngilizce yazan en ünlü yazarıydı ve Marcos diktatörlüğüne açıktan açığa karşı koyan biriydi. Benden on altı yaş büyük olduğu için beni evlat edinmesine izin vermiştim! O günden sonra Filipinler'de yaşanan her önemli olayı, her devrimi, her darbeyi birlikte yaşadık ve ben hep onun düşüncelerinden yararlandım. Şimdi, politika ikimizi de hayal kırıklığına uğratmıştı -insanın sorunlarına çözüm başka bir yerden gelmeliydi- ve bir zamanlarki beklentilerimizle hesaplaşıyor; birbirimize "Hatırlıyor musun?" deyip duruyorduk.

Frankie, Film Merkezi'nin, firavunları anımsatan yapısını işaret etti. Elbette anımsıyordum burayı! 1981 yılında başkan Ferdinando Marcos ve -yüzlerce ayakkabısı olan karısı- İmelda, Manila'da büyük bir Uluslararası Sinema Festivali düzenleme-

ye karar vermişlerdi. Bu nedenle, deniz kenarında, modern ve ihtişamlı bir yapı yapılmasını, kendilerinden sonra gelenlerin onları bu binayla anımsamalarını istemişlerdi. Ama çalışmalar öngörülenden uzun sürmüş, Marcos'un dünyanın yarısını davet ettiği açılıştan az önce, çatının bir bölümü çökmüş ve -asla bilinemeyen sayıda- insanlar altında kalıp ölmüştü. Enkazı kaldırıp hayatta kalmış kişileri aramaya başlamak açılışı geciktirecekti. Bu nedenle çöken kısım beton kalıplarla örtülmüş ve hiçbir şey olmamış gibi davranılmıştı. Söylentilere göre, beton kalıplar dökülürken otuz ila yüz elli işçi hâlâ orada gömülüydü ve imdat çığlıkları atıyorlardı. Merkez'in açılışı zamanında yapılmıştı ama felaketler birbirini izlemiş, sonradan hibe edilmek istenen Dışişleri Bakanlığı dahil hiçbir kurum bu binayı kullanmak istememiş; ruhların gezindiği bu bina böylece boş kalmıştı.

Frankie bu konudaki bir gelişmeyi haber verdi. Manila'nın üç büyük üniversitesinin öğrenci ve mezunlarından yüzlerce genç -bazıları Peder Bulatao'nun eski öğrencileriydi- dünyaya savaş açmış, bu ruhlar meselesine bir çözüm getirmeye karar vermişlerdi. Hayatta olan kişilere ücretsiz olarak psikoterapi ve alternatif tıp olanakları sunmak istiyorlardı. Kendilerine "Ruh Arayıcıları" adını takmışlardı. Ayinler ve başka ritüellerle başarılı bir çalışma yapmışlar ve Film Merkezi'nde bulunan ruhlar huzura ermişlerdi. Şimdi burası normal bir binaydı; bu konuda yayınlanmış bir de kitap vardı.

Frankie için de "ruhlar" gündelik bir konuydu; kendi kuşağının Filipinlileri gibi o da ruhların varlığını normal olarak kabul leniyordu ve -bu hayatın bir belgesini bırakmak niyeti taşıyan bütün romanlarının kahramanları hem ruhlar hem insanlardı. Çocukluğunun çiftlik hayatını anlattığı *Rosales* öyküleri dizisinde de Frankie, *duendes* ile ilk karşılaşmalarını anlatırdı. *Duendes* -yeraltında yaşayan, geleceği bilen sakallı cüce cinler- her evde bulunurlardı; insanlara varlıklarını anımsatmak için en gerekli

olduğu anda nesneleri yok ederler sonra da kendilerine yalvar yakar ettirdikten sonra getirip bırakırlardı. Arkadaşımın son romanı "*Sin*/Günah" adını taşıyordu ve Filipinler'in güneyindeki Siquijor Adası'nda geçiyordu. Bu ada son derece büyülü bir mekândı çünkü Haiti'den gelen İspanyol kalyonlar oraya iyi ve kötü ruhlar taşımışlar; bunlar da ülkenin en güçlü ruhları olarak ortaya çıkmışlardı. Bugün hâlâ her Kutsal Cuma'da adanın kadınları onlarla iletişim kurmak için bir mağarada toplanıyordu.

Kuzeye doğru giderken, Filipinler'deki pek çok öykünün merkezinde yer alan büyük meydan, Luneta Park'a uğradık. İspan yollar 30 Aralık 1896 tarihinde ozan ve ulusal kahraman Rizal'i burada kurşuna dizmişlerdi; şimdi karşımızdaki çarmıhta İsa yerine Rizal geriliydi. Burada 1986 yılında Marcos yanlılarınca öldürülen Ninoy'un dul karısı Cory Aquino bir milyon kişi önünde -Frankie ve ben bunların arasındaydık- Filipinler'in başkanı olmak, demokrasiyi geri getirmek, yolsuzlukla savaşmak ve yoksul kitlelere ülkenin zengin pastasından birer dilim vermek konusunda and içmişti.

"Hiçbir şey değişmedi," dedi Frankie.

Yoksullar hâlâ yoksuldular; o zamanlar karnını günde iki kez doyurabilenler şimdi ancak bir öğün yiyebiliyorlardı ve buna *tagalog* dilinde, kahvaltı, öğle yemeği ve akşam yemeği kelimelerinden oluşturdukları *"altanghap"* adını veriyorlardı.

Luneta alanında hâlâ kitleler toplanıyordu ama bunlar artık siyasî ve devrimci bir karakter taşımıyordu. Her cumartesi öğleden sonra burayı dolduranlar, eskiden emlak komisyonculuğu yaparken başarısızlığa uğramış ve şimdi vaiz olmuş bir kişiyi izliyorlardı. Her hafta, neredeyse bir milyon kişi geliyordu. Büyük çoğunluk Katolikti. Vaiz, platformdan "Bana pasaportunuzu gösterin; bana cüzdanınızı gösterin!" diye haykırıyordu. "Pek yakında başka bir ülkeye gitmek istediğinizde pasaportunuzda vizeniz olacak. Pek yakında o cüzdanlarınızda para olacak." Bu

vaat ve insanların bir mendile sararak yanlarında getirdikleri üç yumurtanın kutsanması toplantılara büyük başarı sağlıyordu.

Yıllar önce Frankie'nin, ülkenin kötü ruhlarından korunması için bana ilk *anting-anting* tılsımını armağan ettiği, eski ve Barok Quiapo Kilisesi'nin önünden geçtik. Alan, her zamanki renkli ve güleryüzlü kalabalığa kucak açıyor; yoksul insanlar çiçekler, mumlar, tılsımlar ve kutsal emanetlerin taklitlerini satmaya uğraşıyorlardı.

Manila'yı ve bitmek bilmeyen teneke mahallelerini, iş aramak için köylerinden buraya akan insanlarını arkamızda bıraktıktan sonra Filipinler manzarası keyifli ve düzenli bir hal alıyordu. Nasıl oluyor da Mao ve Pol Pot'un denediğinden daha az canice bir sistem yaratılamıyor; köylüler ekmeklerini kazanmak için büyük kentlerde dilencilik yapmak yerine tarlalarında kalamıyordu?

Yemyeşil ve ıslak pirinç tarlaları, uzakta görülen mavi dağlara kadar göz alabildiğine uzanıyordu. Tepeleri samanla örtülü evlerin oluşturduğu köylerde yaşayanların hem yiyecek bulabildikleri hem yüzlerini güldürecek bir hayat sürdürdükleri belli oluyordu.

Yemek için yolda mola verdik. Frankie şeker hastasıydı ve yemekten önce yutması gereken bir yığın ilacı masanın üstüne yaydı ama şifacıların da ona büyük yardımı olduğunu eklemeden edemedi. İçlerinden en iyisi, kısa süre önce ölmüş olan Juan Blanche idi. Ona, sabahın dördünde gitmek gerekiyordu, çünkü güçleri o saatte en yüksek düzeyinde oluyordu (*Rişi*lerin Himalayalar'da meditasyon yaptıkları saat!). Şifacı, Frankie'nin karnına, göbeğinin tam altına bir kaşık bastırıyordu ve Frankie oradan kahverengi bir sıvının aktığını görüyordu. "Sanki yanmış şekere benziyordu."

"Gerçekten şeker miydi o Frankie?"

"Elbette. Sonra kendimi çok iyi hissediyordum."

Buna yürekten inanmıştı.

Frankie'ye gazetecilik zamanımda izlediğimiz şifacılara ne olduğunu sordum. Biri alkolik olup ölmüştü; bir tanesi hâlâ Manila'da çalışıyordu ama modası geçmişti. En ünlüleri olan Juan Labo, belediye başkanı seçilmiş, bir Japon'la evlenip Rusya'ya gitmişti. Tıbbî alanda sahtecilik yapmak ve dalaverecilikten hapse düşmüştü. Karısı onu terk ederek Japonya'ya dönmüş, şifacılık yapmaya başlamış ama sonunda o da hapse girmişti.

Avrupa turu sırasında Orbito'nun başına da böyle bir şey geldiğini duymuştum. Bu nedenle İtalya turunun çalışmalarını San Marino Cumhuriyeti'nde düzenliyorlardı. Resmî dünyayla ruhlar dünyası çatışıyordu. Bürokratlar ve şifacıların birbirlerini anlamaları beklenemezdi ve doktorlar psişik cerrahların varlığını kabullenemezlerdi. Nerede kalmış polisin kanlı gösterilere izin vermesi! Bunlar kuşkulara, suçlamalara, sonunda da -vatandaşı korumak için- kelepçelere yol açıyordu.

İyi ama bir devlet, vatandaşlarını gerçekten korumak istiyorsa neden kanser yaptığı kesin olan sigara satışlarını engellemezdi de bunu iyileştirmeyi vaat eden -ve kimi zaman da başaranbüyücülerin "sanatını" yapmasını yasaklardı?

Frankie bana hak verdi. Sonra düşünceye daldı.

"Ben çocukken polis *herbolaryo*nun mesleğini yapmasını yasaklasaydı, böyle koca kafalı olmayacaktım," dedi.

Frankie ufak tefek ve tıknazdı; tamamen kel olan başı da bedenine oranla gerçekten büyüktü.

"*Herbolaryo* hasat zamanında köyden geçiyordu," dedi. "En güçlüleri bir kamburdu. Bütün aile sıraya girer, o tek tek hepimize bakar, sanki röntgen çekermiş gibi inceler, sonra bazılarına öğütler, bazılarına da otlar verirdi. Bir keresinde, sanırım altı ya da yedi yaşımdayken *herbolaryo* bir elini başıma dayadı. Başımın giderek ısındığını ve de büyüdüğünü hissettim. O günden sonra da brakisefal oldum."

Pangasinan'a yaklaştıkça geçtiğimiz köylerin meydanlarında,

bozulmamış olarak kalmış, köyün efendisinin taş sütunlar üzer
ne birinci katı tahtadan yapılan ve pencerelerinde cam yerine mi
nik sedef karelerin bulunduğu eski evlerini gördük. Frankie'nin
söylediğine göre bu gelenek yavaş yavaş ortadan kalkıyordu.

Onu en çok üzen değişimlerden biri, değişik halkların yaşadığı
pek çok adadan oluşan Filipinler'in artık bu çokrenkliliğini yitir
mesiydi. Bana unutmamın olanaksız olduğu şu öyküyü anlattı:

Güneyde bulunan Mindanao Adası'nın balta girmemiş or
manlarında, hâlâ en ilkel yaşamlarını sürdüren yerliler vardı. Te
duray adını taşıyan bu gerçek anlamda ilkel yerliler, yüzyıllardan
beri kendilerini "uygarlıktan" korumayı başarmışlardı. Ama uy
garlık kalkıp onların ayağına gitti. Onyıllardan beri süren bir iç
savaş sırasında, bağımsızlık yanlısı bir grup Müslüman savaşçı,
peşlerinde hükümet yanlısı askerler olmak üzere Tedurayların
köyüne girdiler ve onları yok ettiler. Geriye kalan tek şey, bir süre
önce bu insanlarla birlikte zaman geçirmiş olan bir antropolo
ğun tuttuğu notlardı. Onlar gerçek bir uygarlıktılar! Teduraylar
doğaya büyük bir saygı besliyorlardı ve doğal olayları açıklayan
pek çok güzel öykü bilirlerdi. Sözgelişi yarasaların neden sadece
gece uçtuklarını soran bir çocuğa şunu anlatırlardı:

Bir keresinde bir kuş farkına varmadan yerde yaşayan bir
hayvanı kızdırmış ve kuşlarla toprak üzerinde yaşayan hayvan-
lar arasında büyük bir savaş çıkmış.

Yarasalar, kuşlardan daha büyük olan yerdeki hayvanların
savaşı kazanacaklarını düşünerek onlara gidip şöyle demişler:
"Bize iyi bakın. Biz kuş değiliz. Evet, uçarız ama tüyümüz yoktur.
Sizin gibi kıllarımız vardır. Bizi sizin tarafınıza alın."

Yerdeki hayvanlar bunu kabul etmişler.

Kuşlar, yarasaların kendilerine ihanet ettiklerini öğrenince,
yerdeki hayvanlar kendilerinden büyük oldukları için küçük
eşek arılarına başvurmuşlar.

"Siz tam olarak kuş sayılmazsınız ama uçuyorsunuz... Bize

yardım edin," demişler.

Eşekarıları onlara yardım etmeyi kabul etmiş ve oğul oğul yerdeki hayvanlara saldırıp onları sokmaya başlamışlar. Soktukları hayvanlar nereye kaçacaklarını şaşırmışlar.

Yarasalar, bunun üzerine kuşların yanına gitmişler ve uçabildikleri için onları da aralarına almaları için yalvarmışlar.

"Peki," demiş kuşlar; "ama ihanetinizin bedeli olarak bundan sonra sadece geceleri uçacaksınız".

Teduraylar kadın ve erkeği eşit tutarlardı; arabulucu dişi unsur saldırgan olmadığı için erkeklerden daha üstün görülürdü. Hastalıkları, kalbini kırdıkları ruhların eseri olarak görürler ve şamanların görevlerinden biri de söz konusu ruhu saptamak, onunla konuşmak, hastanın durumu için bir çözüm bulmasını istemekti.

Teduraylar bütün zamanların bütün toplumlarında az görülen bir özelliğe sahiptiler: "Ölümden korkmuyorlardı."

Antropoloğun aldığı notlara göre, "Doğan insan asla yalnız değildir," derlermiş. "Her doğum, ikizin doğumudur: Biri beden, öteki göbek kordonu. Beden-ikizin akciğerleri olduğu için yaşar; göbek kordonu-ikiz nefes alamadığı için ölür ama ayrılmadan önce ikizler konuşurlar ve göbek kordonu ötekine ne zaman ve nasıl ölmek istediğini sorar. 'Yaşlanınca, muson zamanında, birinci torunumun doğumundan sonra?' Saptadıkları gün ve saat konusunda randevulaşırlar. Sonra bir tanesi, Orman Krallığı'nda hayatını yaşamaya gider, öteki güzel bir ev hazırlamak için Ölüler Krallığı'na çıkar. Saptanan randevudan az önce göbek kordonu-ikiz iki krallığı birbirinden ayıran kozmik köprüyü geçer, beden-ikizin yaşadığı köye gelir; cenaze törenlerinin bitmesini bekler, ölü bedenin Ceset Yiyiciler için gömülmesine izin verir. O andan sonra her ikisi birlikte çalışmadan geçirecekleri, en güzel *betel* yapraklarını çiğneyecekleri güzel hayata başlarlar."

Teduraylar ölümden korkmazlar, ölüme şaşırmazlardı çün-

kü her biri ölümünün ne zaman ve nasıl olacağına karar veriyo
olurdu.

İnsanlık belki de Teduray kabilesinin varlığından bile habe
dar olmayacak ama onların yok oluşunun bedelini bir biçimde
ödeyecektir; biyolojik farklılık nasıl ki yeryüzünün hayatı için
gerekliyse, kültürel farklılık da insanın ruhsal sağlığı için şartt

Böyle güzel güzel konuşarak beş saatlik yolculuğumuz göz
açıp kapayana dek geçti ve Frankie'nin de dediği gibi, dahina
efsanelerin ve gizemlerin merkezi olmuş Pangasinan yöresi
ne girdik. Bölgede yaşayanlar, burasının Lemurya'nın başkenti
olduğuna kesinlikle inanıyorlardı ve açıktaki onlarca adacığın
Atlantis'ten birkaç bin yıl önce okyanusa batan Lemurya kıta
sının en yüksek dağlarının zirveleri olduğunu düşünüyorlardı
Bazı Katolikler, tarihin ilk ayininin orada düzenlendiğine inanı
yorlardı; bazı hazine avcıları ise dünyanın büyük zenginliğinin
oralarda gizli olduğunun hayalini kuruyorlardı.

Alex Orbito'nun, Sağlığın Dünya Merkezi'ni, Asya Piramidi'ni
bu yörede bulunan Manaoag Köyü'nde kurmaya kalkışmasının
arkasında büyük bir inanç ve güç yatıyordu. Manaoag, sakin,
düzenli, alçak ve basit evlerden oluşan ama hepsinin ortasın
da acayip, hiç beklenmeyecek biçimde koca taşlardan örülmüş
büyük bir yapının olduğu bir köydü. Bu, Mucizeler Meryemi'nin
kilisesiydi.

Frankie kiliseyi ziyaret etmem için ısrar etmekte haklıydı
Müthiş etkileyici bir mekândı. Çok geniş neflere sahip bu kilise
kalenin yüksek duvarları, tüf bloklarla örülmüştü. Blokları birbi
rine yapıştıran ise toprak ve ezilmiş şeker kamışından geriye ka
lan o yapışkan maddeydi. 1600 yıllarında İspanyol Domenikeni
rahiplerince inşa ettirilen kilise, bir Müslüman saldırısı durum
munda yörenin bütün Hıristiyanlarına kucak açabilecekti. Temiz
su kuyusu, yiyecek dolu geniş ambarları vardı. Bir çan çalışı ile
alarm verilince binlerce kişi buraya sığınabilecek ve haftalarca

kalabilecekti. İncilerle örtülü bir heykelle tasvir edilen Mucizeler Meryemi, kucağında bebek İsa ile yüksek bir noktadan onları koruyordu.

Frankie ile birlikte kilisenin duvarındaki pek çok naif tabloya baktım; Meryem'in mucizesini göstermiş olduğu, depremlerden yangınlara pek çok dramatik olayı sergiliyorlardı. Halkın söylediğine göre mucizeler sürüyordu.

Müminler sıra sıra kiliseye giriyor, girişteki haçta asılı İsa'nın kanlı ayaklarını öpüyor, haç çıkarıyor, dua etmeye gidiyordu. Her birinin yaktığı; saygıyla Meryem Ana'ya sunduğu mumlar, istek ve şükran notlarıyla kilisenin yarı karanlığında ışıklı bir göl görüntüsü yaratıyordu. İçeriye sığmayan mumlar için dışarıda ayrı bir saçak yapılmıştı. Mekânın bir büyüsü olduğu kesindi; Filipinli Hıristiyanların söylediğine göre üç yüz yıldan beri "mucizevi" bir yerdi burası. O zaman henüz daha Lourdes ya da Fatima yoktu.

Frankie bana, küçükken ailece köylerinden kalkıp senede bir buraya hacca geldiklerini anlattı. Öküzlerin çektiği arabalarla üç gün boyunca seyahat ederler, ırmakları ve ormanları aşarlarmış. Son gecenin karanlığından sonra bu binlerce mumun, tütsünün yandığı, ilahilerin söylendiği, mucizeler yaratan beyaz yüzlü Meryem Ana'nın yükseklerden herkese gülümsediği mekâna girmek gerçekten müthiş etkileyici olurmuş. Ve elbette bu atmosferde bazı körler görmeye, sakatlar yürümeye başlarmış.

Şimdi özel mucizelerin gerçekleşeceği yere gitme sırası bana gelmişti. Frankie bana hacıların kaldığı küçük bir pansiyonda oda ayarladı, sonra da piramide götürdü. Yapı, evlerin bittiği yerdeydi; bulması kolay oldu.

Parmaklıkların önündeki masada bir karton vardı ve üzerinde şöyle yazıyordu: "Ateşli silahlarınızı buraya bırakın." Bir başka karton da giriş ücretini belirtiyordu. Büyükler 50 pesos, otomobiller 200 pesos. Tahta perdenin aralığından çalışmaların hızla sürdüğünü gördük. Bahçıvanlar yere hazır çim kareleri se-

riyorlardı; badanacılar teneke çatılara kırmızı boya sürüyorlardı. Piramit hâlâ bambu bir örtünün altında gizliydi. Ama dışarıdan, buranın turistik bir merkez olmaya aday olduğu anlaşılıyordu. Yuvarlak, mavi bir havuz, bir restoran ve hasta-müşterilerin konaklayacağı bungalovlar görülüyordu.

"Meryem Ana'dan mucize göremeyen burayı deneyebilir," dedi Frankie. "Sadece burası biraz daha pahalı olacaktır." İçeriye girmek istemedi ve beni parmaklıkların dışında bıraktı.

Değişik delegelerin otobüsleri öğleden sonra gelecekleri için, yapıyı ve çevresini yalnız başıma gezmeye, yetmiş yaşında, ter içinde, öfkesi başına vurmuş Alman mühendis Dieter Loewer'le tanışmaya zamanım olacaktı. Mühendis bir piramit uzmanıydı, bunu da o çizmiş ve yaratmıştı ama o yokken Orbito bütün projeyi değiştirmişti. Dieter, piramidin merkezinde, yerden tam bir buçuk metre yükseklikte küçük ve su dolu bir küvet olmasını öngörmüştü. Oysa buraya geldiğinde, suyun yerin altında kaldığı bir kuyu bulmuştu; üstelik suyu havuza bağlanmıştı.

"Orbito bu şifalı ve piramidin enerjisi ile yüklü suyu ticarete dönüştürmek istiyor, ama kuyunun dibinde değil, ancak piramidin içinde ve yüksekte olması halinde bu enerjiyle yüklenebileceğini anlamıyor," diyordu öfkeyle. "Hem sonra, herkesin içinde yüzdüğü suyun şifası mı olurmuş?"

Bana anlattığına göre, piramit dışarıdan yalıtılmış olmalıydı, gücünü boşaltacak bağlantı olmamalıydı. Oysa şimdi kuyuyu havuza bağlayan boruların dışında, işçiler dört projektörü beslemek için yapının çevresine elektrik telleri sermişlerdi ve bunlar piramidin gece boyunca biriktireceği bütün enerjiyi çalıyordu.

"Bu sabah buraya girdiğimde piramit ölmüştü," dedi. Elindeki radyo antenine benzeyen bir metrelik çelik değnekle manyetik alanları ölçüyordu. "Ölmüş. Anladın mı?"

Pek anlamıyordum. Piramitler konusunda bildiklerim Coimbatore'de öğrendiklerimle sınırlıydı ama bu Dieter bana Perks Okulu'nun müdüründen daha inandırıcı görünüyordu.

"İstediğini inceleyebilirsin ama eninde sonunda her şey piramide, piramit kavramına, onun oranlarına ve gücüne bağlıdır," dedi.

Onun kuramına göre, güney-kuzey ve doğu-batı noktaları arasında manyetik alanlar oluşuyordu ve enerji bunların arasında yoğunlaşıyordu. Piramit bunları topluyor, içine girenin gücünü yükseltiyordu. Orbito'nun durumunda bu tedavi amaçlı olabiliyordu ya da sadece meditasyon için kullanılabiliyordu.

Dieter'i sevmiştim. İnançlı biriydi. Piramide, Orbito'ya, psişik cerrahiye olduğu kadar kendi mesleğine de inanıyordu. İşine karışılmasını istemediği gibi kendi tasarladığı biçimde yaratılmayan bir piramide imzasını koymaktan kaçınıyordu. Bunu tasarlarken öyle ince çalışmıştı ki, aldığı pek çok önlem sonucunda Mısırlılarınkinden biraz daha sivri bir piramit yaratmıştı çünkü, toprağın yoğunluğu o zaman olduğundan daha düşüktü; yeryüzü yoğunluğunu yitirmişti!

Şimdi işleri yeni baştan ele almıştı. İşçilere kuyu ve havuz arasındaki boruları sökmelerini, döşenmiş bütün elektrik tellerini kaldırmalarını emretmişti. Ertesi sabah, piramidin gece boyunca yüklenip yüklenmediğini ölçecekti. Hattâ şimdi aklına daha iyi bir fikir gelmişti. Ben meditasyon yapıyor muydum? Hemen kahvaltıdan sonra oraya gelmeliydim. Piramidi birlikte açacaktık ve ben meditasyon yapacaktım. Bir deneme yapmak istiyordu.

Dieter, Orbito ile Almanya'da, kendisini ve kızını pençesine alan gizemli bir hastalığa çare ararken tanışmıştı. Orbito her ikisini de iyi edince, Dieter minnetini ödemek için Orbito'ya piramit tasarısında yardım etmeyi önermişti. Gizemli hastalık mı? Bana söylediğine göre, manyetik alanlar, radyo dalgalarının ve verilerin yayımı için kullanılan yeni hatların yarattığı statik enerjiden

kaynaklanıyordu. Ona göre şu anda sağlığımız için en zararlı etkiler, kablolu televizyon yayınlarından geliyordu. Statik enerji kızında hiçbir ilacın geçiremediği bir depresyon yaratmıştı; onun ise özellikle geceleri "yüreğini kapatıyordu". Organizması, çiçekler gibi içine kapanıyordu. Orbito birkaç operasyonla, evlerinin bulunduğu topraktan bedenlerine yayılan olumsuz enerjiden kurtarmıştı onları.

Onu bir yandan dinliyor, bir yandan da Dan Reid'in verandasındaki *Deliler Akademisi*'ne katıldığını hayal ediyordum. Ama belki de onun bütün bu söyledikleri çok da uydurma değildi. Hepimiz evlerimizin üstünden geçen yüksek gerilim hatlarından, evlerimizin altından dolaşan kablolardan, yakın tepelere yerleştirilmiş yayın antenlerinden, saatlerce başımıza dayadığımız cep telefonlarından, mutfakta ya da ofiste kullandığımız çeşitli araçlardan... ne kadar eminiz? Onların bizim "yüreğimizi kapamadığına", bize herhangi korkunç bir hastalık dayatmadıklarına emin miyiz?

Öğle yemeğinde Dieter'e son zamanlarda Almanya'da başka ne gibi işler yaptığını sordum ve beni bir kez daha şaşırttı. Kendisi yaşlılar için huzur evleri tasarlama konusunda uzmandı. Çok yalın ama iyi havalandırılan, çevresi olabildiğince yeşil, çok canlı renk bileşimleriyle boyanan evler konusunda özel bir çalışması vardı.

Lipsia'da yerel yönetimin isteği üzerine bu tip konutlar yaptığında, işçiler neredeyse isyan çıkaracaklarmış çünkü ölmeye hazırlanan yaşlılar için yapılan böylesine zevkli ve iç açıcı evlerde aslında kendileri gibi gençlerin yaşamaları gerektiğini söylemişler ve konutları işgal etmişlerdi.

Dieter, bütün öğleden sonra güneşin altında, piramidin çevresinde koşturdu durdu. Delegelerin otobüsleri geldi ve hastalar bungalovlara yerleştiler. Yediye doğru, Dieter'in kendini iyi hissetmediğini duydum. Yüzünün sağ tarafına felç inmişti ve rahat

konuşamıyordu. Orbito onu şapelin yanındaki odada, ötekilerle birlikte ameliyat edecekti.

Oda boştu, penceresizdi, lavabo ve benzeri şeyler yoktu. Ortada kara plastik örtülü bir yatak duruyordu; yanında da içine cerrahî aletlerin konulduğu çelik tas vardı. Tasın içinde pamuk duruyordu. Yatağın altında da pedallı bir çöp kutusu gördüm. Kapalıydı. Ayakta dikilen biz otuz kadar izleyici, duvarlar boyunca dizilmiştik ama Orbito sadık müritleriyle içeriye girince hepimiz kovulduk. Onun şimdi yoğunlaşması ve dua etmesi gerekiyordu. Yanında en yakın asistanı olan yeğeni kaldı. Yirmi dakika kadar koridorda bekledik. Bu arada Reuters Ajansı'ndan bir televizyon ekibi geldi. Kapı yeniden açıldı ve hepimiz koşup yatağın çevresinde yer kaptık. Bana, hastanın başını koyacağı noktaya yakın bir yer düştü.

İlk hasta Dieter idi. Yüzü biraz çarpılmıştı ama iyiydi. Yürüyebiliyordu; gelip yatağa kendisi yattı. Birkaç saniye sonra Orbito elini sağ gözünün altına koydu, kırmızı sıvının aktığını gördüm; sonra da tavuk barsağı gibi bir şey çıktı. Tabureye oturan yeğen, Orbito'ya tuvalet kâğıdı uzattı; o da bununla aslında olmayan "yarayı" temizledi. "Bitti," dedi. "Sıra kimde?" Dieter gülümseyerek kalktı. Cerrahi operasyon bir dakikadan kısa sürmüştü.

Hastaları Orbito'nun kardeşi sıraya sokuyordu. Bir sonraki, otuz yaşlarındaki İspanyol bir kadındı; yumurtalıklarında -kanser olduğundan kuşkulandığı- bir sorunu vardı. Yatağa uzandı, pantolonunun önünü açtı. Orbito bir sıvıya batırılmış pamuk parçası aldı, bunu sanki dezenfekte eder gibi kadının karnına sürdü. Sonra ilk iki parmağını kıvırdığı ellerini kadının karnına sokar gibi yaptı.

Sanki, Peder Bulatao'nun sözünü ettiği damarlardan birinin patlaması gibi bir ses duydum ama çok yakında olmama rağmen ben bile bir şey göremedim. Derken kadının karnında önce parlak kırmızı, sonra da daha koyu renk kanın akmaya, göbek çuku-

runu doldurmaya başladığını gördüm. Ve orada; Orbito'nun iki elinin battığı çukurda, parmaklar görünmez olmuş ve flaf flaf flaf gibi bir ses duyulmaya başlanmıştı. Parmaklar bir şey aramışlar ve sonunda tavuk karaciğeri büyüklüğünde kara bir parçayı çı kartmışlardı.

Orbito, bunu havaya kaldırdı, transa girmiş gibi duran kadı na gösterdi ve sonra tasın içine attı. Yeğen tekrar tuvalet kâğıdı uzattı; temizlik bitti ve kadın ayağa kalktı. Yatmasıyla kalkması arasında iki dakika geçmişti.

Orbito seyirciyi avcunun içine almıştı. -Ben dahil- herkes et kilenmişti. Onu aralıksız filme çeken Reuters kameralarına dö nüp "Ben bir şey yapmıyorum. Tanrı benim aracılığımla ameliyat yapıyor," dedi. "Sıradaki gelsin."

Sıra bendeydi. Erkek kardeşi beni de listeye almıştı ve belki de sakalımın yüzü suyu hürmetine öne alınmıştım. Bütün gözle rin üzerime çevrildiğini hissettim. İğne gibi batıyordu bakışlar. Üstelik beni yakından filme çeken bir de kamera vardı.

Orbito "Sorun nedir?" diye sordu.

Belki ben de bir tür transa girmiştim; belki korkudan, belki İtalyanların varlığından rahatsızlık duyduğum için, yatağa yatar yatmaz asıl hastalığımdan bahsedemedim. "Kronik sinüzitim var," deyiverdim.

Orbito hindistancevizi yağı getirmelerini buyurdu. Bu arada ellerini alnımın ve burnumun üzerinde dolaştırdı ama dokun madı. "Gözlerini yum," dedi. İncecik -belki de orta- parmağının sırayla iki burun deliğime de girip çıktığını hissettim... Parmak larına sinen tavuk ciğeri kokusu dayanılmazdı. Etki altında kal mış olabilir miydim? Sanmıyorum. Orbito'nun burun delikleri me giren parmaklarında aynen bu koku vardı. Başka bir şeye benzemeyen, Dieter'in boynundan, İspanyol'un karnından çıkan şeyin kokusu Orbito ellerini yıkama fırsatı bulamadığı için teni ne sinmişti. Odada su yoktu ki zaten!

Birisi "Hindistancevizi yağı yok," dedi. "Lavanta var."

"Tamam, olur," dedi.

"Orbito'nun bir şişeyi açtığını, minik pamuk parçalarının burnuma girdiğini hissettim. Koku ağır bir lavanta kokusuydu bu sefer. Kendimi rahatsız hissediyordum; biraz kımıldandım ama Orbito bir eliyle başımı yere yapıştırırken öteki eliyle operasyonu iki burun deliğimde ve hep daha yukarı çıkarak dört beş kez yineledi. Sanki beynime girmek ister gibiydi. Doğruyu söylemediğimi "hissetmiş miydi?" Her işi bozan "olumsuzlardan" biri olduğumu anlamış mıydı? Bir an alnımı ovuşturdu, sonra hızla sümkürmemi istedi. Burnumdan mukoza çıktı ve yeğen bunu kuruladı. Gözlerim yaşarmıştı. "Sıradaki gelsin," dendi.

Koridorda, Namibya'da yaşayan, 1982 yılında Orbito'nun akciğer kanserinden kurtardığı yaşlı bir Alman kadın gelip elimi sıktı ve iyileşmemi kutladı.

Sonradan çevresindekilere, Orbito'nun *Anam* adındaki bir İtalyan'ı iki dakikada yıllardan beri çektiği sinüzitten nasıl kurtardığını anlatacağını görür gibi oluyordum.

Ameliyatlar sürüp gidiyordu ama ben Dieter ile biraz dolaşmayı tercih ettim. O iyiydi. Dürüst olmak gerekirse, ben değildim. Burnumun içinde dolaşan eller ve pamuklar mukozayı daha da rahatsız etmişlerdi ve hapşırmaktan başka bir şey yapamıyordum.

"Dur, bekle. Yarın her şey geçmiş olacak," dedi sevgili piramitçi dostum.

Akşam, hacılar pansiyonundaki odamda başıma gelenleri düşündüm. Orbito'ya beni hastalığımdan kurtarabilir mi, diye sorma fırsatını kaçırmış mıydım? Hayır. Peder Bulatao'nun söylediği gibi şifacı şu ya da bu hastalığı değil, insanın üzerindeki "olumsuzluğu" çıkarıp atıyorduysa ben zaten bu gruba giriyordum. Or-

bito beni "ameliyat etmişti".

Ama boşu boşuna hayal kurmamalıydım. Ben mucizelere la yık biri değildim. Bunu artık anlamıştım. Huzur içinde buradan ayrılabilirdim.

Zaten Peder Bulatao gibi, insan zihninin mucizeler yaratmak konusunda bir becerisi olduğuna ve her birimizin doğamızın sı nırları içinde bedenin kendini tedavi edecek gücünü harekete geçirme yeteneği olduğuna inanıyorsam bu adımı atmalıydım. Bu nedenle dışarıdan dürtülere gereksinmem yoktu. Nerde kal dı sahte kan ve tavuk döşü numaraları! Peki, numara nasıl işli yordu?

Bu sefer de bunu anlamayı başaramamıştım ama on beş sene öncesinden farklı olarak, her ne yapıyorsa bunu iyi gizlediğini anlamıştım. Yarattığı yanılsama ile yaptığı numara son derece başarılı oluyordu ve işe yarıyordu.

Sihirbazlar, sanatlarını sırf bir keçi satın alabilmek için sergi liyor ve para topluyorlarsa bunun suçu kimdeydi, neredeydi?

Bu yoğun günün sonunda aklımda kalan, Orbito ve ameliyat ları değil, Frankie'nin anlattığı Tedurayların ölüm efsanesi ve Dieter'in anlattığı huzureviydi. Her ikisi de ne hoş düşüncelerdi!

Bu gerçekten Batı'da üzerinde daha fazla düşünmemiz ge reken bir konuydu. Bizim ölüm kavramımız çok yanlıştı. Ölümü korkuyla, acıyla, karanlıkla, karayla çok fazla ilişkilendiriyor duk. Oysa doğada tam tersi oluyordu: Güneş her gün olağanüstü renkler saçarak batıyor, bitkiler sonbaharda ellerinden gelen en güzel renkleri sergileyerek soluyor; bizi bir renk cümbüşüne so kuyorlardı. Belki de bizler de Teduraylar gibi sadece kendimiz karar verdiğimiz zaman öleceğimizi söylemeliydik. Ya da Tibetli ler gibi, ölümü hayatın tersi değil, doğumun öteki yüzü; girilenin karşısındaki çıkış kapısı olarak algılamalıydık.

İyi bir hacı olarak, gün doğmadan uyandım ve Meryem Ana Kilisesi'ne yürüdüm. Gökyüzünde hâlâ mavimsi bir dolunay duruyor, kalenin kara duvarlarına ışık yağdırıyordu. Adımlarım, üç tekerlekli araçlarında kıvrılıp uyuyanları uyandırdı.

"Piramide mi? Piramide mi?" Yeni cazibe merkezine gidecek ilk müşteriyi kapma heyecanıyla uykulu sesleriyle bana sesleniyorlardı. Tezgâhlarını açmaya başlayan kadınlar, kendileri pek inanmasalar da bana Meryem Ana resimleri ya da tesbih satmaya niyetlendiler.

Kilisede günün ilk ayini henüz başlamıştı. Değişik şapelleri, koridorları dolaştım. Ünlü kuyuya geldim ve bir taş banka oturup bahçenin üzerinde dalgalanan güzel manolyaları seyrettim. Bir yerlerden çıkan yaşlı rahip gelip yanıma oturdu.

Kahvaltı etmiş miydim? Hayır. Bunun üzerine kilisenin yemekhanesine davet edildim. Yuvarlak masanın ortasında dönen büyük tabakta pirinç, kızarmış balık, haşlanmış yumurta, karides, muz ve *pansit,* yani ince Filipin makarnaları vardı ama beni davet eden kilisenin başrahibi yetmiş yaşındaki Peder Raphael, bunların benim zevkime uymayacağını düşünerek yulaf ezmesiyle bir tas süt karıştırdı ve mikrodalga fırına koydu. "Kullanma talimatlarına dikkat etmeliyim," dedi. "Bu fırınların dikkatli kullanılmadıkları zaman insanı kısır yaptığı söyleniyor!" Masamızdaki yaşlı öğretmen rahipler ve duvar kenarındaki masalarda oturan genç öğrenciler kahkahalarla gülmeye başladılar. Filipinlilerin dışında Endonezya ve Sri Lanka'dan gelen öğrenciler de vardı.

Hemen şifacılardan konuşmaya başladık.

"Şeytanı alet etmez ve insanları iyi ederlerse söyleyecek bir sözümüz olmaz," dedi Peder Raphael, ama onun asıl merak ettiği piramitti. Orbito'nun da peder sıfatıyla üyesi olduğu Espiritualistas Kilise'nin marjinal bir tarikatıydı ama yine de ona bağlıydı. Peki piramidin ne ilgisi vardı?

Ona Orbitours'un hazırlamış olduğu broşürü verdim ve Peder

Raphael gözümden kaçmış bir şeyi anında fark etti; kapaktaki piramit ışık saçıyordu... hem de haç biçiminde! "Görüyor musunuz? Her şey yolunda!" dedi memnuniyetle. "Eğer piramit buraya yabancı turistler getirecekse, bu herkes için iyi olur. Üstelik bunlar bir de iyileşirse, daha da iyi!"

Ona Meryem Ana ve mucizeleri hakkında sorular sordum. Bana anlattığına göre heykel, Meksika'dan gelen bir İspanyol kalyonunun pruvasında duruyordu. Mucizevi olduğuyla ilgili ünü, sonradan Manaoag kentindeki bir yangından sonra çıkmıştı. Kilisenin başrahibi, heykelin dışarıya çıkartılmasını ve sokaklarda dolaştırılmasını emrettiği anda yangın durmuş.

"Belki de rüzgâr yön değiştirmişti ama insanlar mucizeye inanmışlar," dedi.

"Neden, siz mucizelere inanmaz mısınız?"

Beni doğrudan yanıtlamadı ama ağzını kulağıma yaklaştırarak, sanki kendime saklamam gereken bir sır verirmiş gibi şöyle dedi: "Biliyor musunuz, bizim de Meryem Ana ile ilgili başvurmamız gereken birkaç küçük numaramız var!" Gerçekten bir şey anlamamıştım.

Sözlerini "Heykel baştan aşağı fildişidir," diye sürdürdü. "Ama bunu herkesin bilmesi iyi olmaz. Hele şu zamanda... böyle bir antika... Bu nedenle biz de onun bir kopyasını yaptırdık ve her yıl yapılan törende sokaklarda onu dolaştırıyoruz. Biz ona *La Calleira,* yani 'Sokakta Gezen' adını taktık ama insanlar için o da diğeriyle eşit derecede mucizevidir!"

Dışarıya çıktığımda güneş yükselmiş, hava ısınmıştı. Tezgâhlar da açılmıştı, kadınlar yeniden bana bir şeyler satmaya uğraştılar. Ama içlerinden bir tanesi bambaşka bir istekle yanıma yanaştı:

"Yalvarırım, boynumu iyileştir. Biliyorum sen bir şifacısın!" dedi ve kulağının altındaki kocaman şişliği gösterdi.

Çok utanmıştım. Beyaz sakalım ve saçlarım, ona iyiliğim dokunabileceği yanılsamasını yaratmıştı; bu aynen kırmızı sıvının,

kan yanılsaması yaratması gibi bir şeydi.

Sadece omzuna dokunup oradan kaçmaya çalıştım. Öteki kadınlar gülerek, zavallıcığa şöyle diyorlardı:

"O bir şifacı değil. O Noel Baba!"

Piramitteki randevumu unutmamıştım. Üç tekerlekli arabacık, beni parmaklıkların önüne bıraktı. Bugün açılış yapılacaktı. Dolunaya rastgelmesi iyiye işaretti.

Çevresindeki örtü kaldırılmıştı ve piramit çimenlerin ortasında gururla yükseliyordu. Dieter beni bekliyordu ve deney için her şeyi hazırlamıştı. Saatimi ve üzerimdeki öteki metalleri çıkarttım. Dieter tansiyonumu ölçtü, nabzımı saydı, fırıldak gibi dönmeye başlayan metal değneğini üzerimde dolaştırdı, dedektör gibi bir aletle ya da Geiger sayacı gibi bir şeyle beni baştan ayağa inceledi, bir dizi numarayı kaydetti.

Sonunda piramidin kapısını açtı, beni içeri soktu ve kapattı. Piramit tepede bırakılmış açıklıklardan süzülen güneş ışığıyla, daha da güzel görünüyordu içeriden.

Yüzümü duvarların birine dönüp yere oturdum ve huzur buldum. Büyük bir huzur. On beş dakika kadar sonra kapı açıldı ve Dieter elindeki bütün aletlerle koşup yeniden ölçüm-biçim yapmaya başladı.

Durumdan hoşnut olmuştu. İçeri girmeden önce tansiyonum 11.0-6.8; nabzım 56'ydı. Oysa şimdi tansiyon 9.2-6.5; nabız 61'di. Doğruydu. Öteki ölçümler ise ortaya daha acayip bir şey koydular. Dieter, Avrupalılarda manyetizmadan ziyade, elektrik olduğunu söyledi. Oysa bende meditasyondan önce de, sonra da tam tersi olmuştu.

"Belki de Hindistan'da yaşadığın içindir," dedi.

Söz konusu iki değer, meditasyonla çok artmıştı ve bu önemliydi: Girmeden önce elektriğim 31; manyetizmam 58'di. Oysa

şimdi değerler 60 ve 120'ye yükselmişlerdi. Bu da piramidin yük lenmiş olduğunu, o gücün bir bölümünün bana aktığını göster yordu. Piramit yeniden canlanmıştı ve Dieter mutluydu. Ben de.

Piramit birkaç saat sonra Turizm Bakanlığı yetkililerince, ge neraller ve politikacılar huzurunda açılacaktı; Cory Aquino'dan sonra başkan olan Fidel Ramos da gelecekti. Kurdeleler kesile cek, konuşmalar yapılacak, fotoğraflar çekilecekti.

Bana bu kadarı yeterdi; Dieter sayesinde piramidi ilk "dene yen" ben olmuştum.

Eski bir taksiye binip Manila'ya döndüm. Körfezde günbatı mına yetiştim; doğa sanki Rochas Bulvarı'yla deniz kenarında te neke mahallelerde yaşayan insanlara, çektiklerini unutturmaya çalışır gibiydi; şahaneydi. Her bir trafik ışığında *-one stick-* tek bir sigara, plastik pervaneler, deniz kabuğu kolyeler, sıcak fıstık lar satan çocuklar tarafından sarılıyorduk.

Manila'da iki gün daha kaldım. Belki buraya bir daha asla dö nemeyecektim; bu nedenle pranoterapinin yaratıcısı olan Mas ter Choa'yı görmeden edemedim. Master Choa, Coimbatore'deki piramide geldiğinde şerefine klima döşenen kişiydi! Ne var ki şansım yoktu. Çin asıllı işadamı, kimya mühendisi, çocukluğun dan beri ezoterik kitaplar okumaya meraklı Master Choa Kok Sui, Kanada'dan; takipçilerinin örgütlediği bir toplantıdan he nüz dönmüştü ve ertesi gün bir başka kongre için Avustralya'ya gidecekti. Manila'da bulunduğu birkaç saat içinde sahibi olduğu bir başka *business* ile ilgilenmek zorundaydı. Quezon City'de bir otobüs firmasının sahibiydi.

O olmayabilirdi ama ben yine de Pranoterapi ve İçsel Çalışma lar Enstitüsü adındaki kuruluşuna gidebilirdim. Enstitü, Pasay ve Ammorsolo caddelerinin kesiştiği noktada, basit bir yapının birinci katındaydı. Kapıdaki silahlı görevli, asansöre binmeme mi, her an bozulabileceğini söyledi. Yukarı çıkıp kapıyı açtığımda, biri Master'ın kimbilir kaçıncı kitabının müsveddesini dü

zelten, öteki, dünyanın her tarafından gelen yüzlerce e-postayı yanıtlamaya uğraşan iki kızla karşılaştım. İki adam da bankonun arkasında paket yapıyordu. Mekân küçük, ortalık kâğıt, kitap ve pek çok kâğıt mendil paketiyle doluydu. Pek parlak bir formül bulmuşlardı. Master, kursları izleyen, diplomalar alan, sonra kendileri kurs ve diploma veren, umut karşılığı para toplayarak şifa dağıtan insanlardan oluşan uluslararası imparatorluğunu bu ucuz ofisten yönetiyordu.

Kızlara Master'ın fotoğrafını Coimbatore'de gördüğümü, kronik sinüzit sorunumu çözmek için çok uzaklardan geldiğimi, Master olmadığına göre, içlerinden hangisinin kurs aldığını ve şifa vermeyi bildiğini sordum. Hepsi biliyorlardı ama en başarılıları e-postalarla ilgilenen kızdı.

Beni bir tabureye oturttu, ellerimi dizlerime koydum, avuçlarımı yukarıya açtım ve gözlerimi yumdum. Yüzümün çevresinde havanın hareket ettiğini hissedince ne olduğunu anlamak istedim. Kız, sol elini kendi kalbinin üstünde tutuyordu; sağ elini yavaşça alnıma yaklaştırıyor, sonra hızla çekiyordu. Bunu defalarca yaptı. Sonra durdu; bir alkol şişesi açtı, ellerini yıkadı, kâğıt mendille kuruladı -demek bu işe yarıyorlardı!- ve işleme yeniden başladı. Anladığım kadarıyla işlem, yüzüme yakın bir şeyleri yakalayıp boşluğa atmaktan ibaretti.

Bu işlem on dakika kadar sürdü. Borcumu ödemek, minnetimi göstermek için bazı kitaplar satın alıp onlarla vedalaştım.

Akşam yatakta Master'ın yapıtlarını okudum. Reiki ile aynı kavramlar söz konusuydu. Bütün "new age" çözümleri gibi Master Choa da hızlı ve kolay bir yöntem geliştirmişti. "Paranormal şifalar yaratabilmek için on ya da yirmi yıl eğitim almak gerekli değildir. İnsanın şifacı yetenekleriyle doğmasına da gerek yoktur. Başkalarına yardımcı olmak arzusu ve bu kitabın söylediklerini uygulamak yeterlidir," diye vaat ediyordu Master.

Nasıl olduysa o gece, sinüzitimin geçtiği izlenimine kapıldım;

sabah olduğunda gerçekten daha iyi nefes alabiliyordum. Bu e-postacı kızın *prana* çalışmasının sonucu muydu? Yoksa neden, Orbito'nun psişik ameliyatı mıydı? Yoksa Ko Samui'de girdiğim saunalar ancak mı etki etmişti? Acaba doktor Mahadevan'ın aromatik tütsüleri mi işe yaramıştı?*

Filipinler'den ayrılmadan önce Frankie'ye veda etmeye ve ziyaretlerimin özetini anlatmaya gittim. Bir kafede oturduk. Frankie gözlerini yakınımızdaki masada oturan, iş adamı giyimli, canlı ve neşeli bir grup gençten ayıramıyordu. Onların davranışlarını, konuşma tarzlarını inceliyordu. Bana bir sonraki romanının konusunun bu olduğunu itiraf etti. Manila yuppileri. Fransız şarapları hakkında her şeyi bilirler ama evlerinde yaşayan cüce cinlerden haberleri yoktur. Bunlar gerçekten Filipinli sayılabilirler miydi?

Kahvenin yanında her ikimiz için de bir *ensaimada* ısmarladı.

"Bu bize İspanyolların mirasıdır ama artık biz bunu İspanyollar'dan daha iyi yapıyoruz," dedi. Frankie'ye göre bu tatlı, Filipinler'in simgesiydi.

"Bak, dışı kremalı ve şekerli," dedi. Sonra çatalı milföy hamuruna bastırırken ekledi: "Ama içinde sadece sıcak hava var!"

İkimiz de deli gibi gülmeye başladık, çünkü tam o anda, kafenin penceresinin önünden rengârenk bir *jeepney*in geçtiğini ve üzerinde beyaz harflerle şöyle yazdığını fark ettik: "Şüpheye kapılma; Tanrı krallığını sürdürüyor. Her zaman sürdürdü, sürdürecek. Yayının sonu."

* Bu düşüncelerim fazla uzun sürmedi. Az sonra sinüzitim geri döndü ve o günden beri keyfince, geliyor gidiyor!

Himalaya

Bir kaplanın iki izdeşi vardı: Bir leopar ve bir çakal. Kaplan bir av yakalayabildiği zaman canının istediği kadarını yer; geri kalanını leoparla çakala bırakırdı. Günün birinde kaplan üç hayvan avladı. Biri büyük, biri orta boy, biri küçüktü.

Kaplan, izdeşlerine "Şimdi bunları nasıl paylaşalım?" diye sordu.

"Basit," dedi leopar. "Sen en büyüğü al, ben orta boyluyu; küçüğü de çakala bırakalım."

Kaplan bir şey demedi ama bir pençe darbesiyle leoparı paraladı.

"Şimdi nasıl paylaşalım?" diye sordu bir kez daha.

Çakal "Ah, Majesteleri!" diye yanıtladı. "Küçük parçayı alıp kahvaltıda yiyin; büyüğü öğle yemeğinde; orta boy olanı da akşam yemeğinde."

Kaplan şaşırmıştı.

"Söylesene çakal; kimden öğrendin böyle bir bilgeliği?"

Çakal bir an tereddüt etti, sonra takınabildiği en alçakgönüllü haliyle yanıtladı: "Leopardan öğrendim Majesteleri."

Bana arkadaşlık etmesi için yanımda bir *Pancatantra* kitabı* getirmiştim ve akşam Rişikeş'te Ganj üzerindeki otelimde uyumadan önce bu eğlenceli hayvan öykülerini okuyordum. Efsane-

* Bazılarına göre efsanevî yazar Vishnu Sharma adının arkasında Hindistan'ın Macchiavelli'si sayılan ve *Yönetme Sanatı / Artaşastra* kitabının yazarı Chanakya gizlenmektedir - ç.n.

ye göre, bunları bin beş yüz yıl önce yaşlı bir münzevi üç cahil oğluna hayat dersleri vermek ve onları başarıya taşımak için yazmıştı.

Delhi'den geliyordum ve ertesi sabah yola çıkarak Dehra Dun'a gidecektim; orada pek çok tartışmaya konu olan ve kanser konusunda özel bir tedavi geliştirdiğini iddia eden bir ayurveda doktoru ile görüşecektim.

Bu kadim hayvan masallarında beni en çok etkileyen, bizim fabl örneklerimizde olduğu gibi, ahlakî bir ders olmamasıydı. Tam tersine, bu masalların amacı hayatta kalma sanatı üzerine bazı pratik öğretiler verirken bunu nesnel ve taraf tutmayan bir hayat görüşüyle yapmaktı. Yaşlı münzevinin vardığı sonuçlar, oğulları için esin verici olmayabilirdi ama kesinlikle bilgelik içeriyordu.

Ya ben? Son yıllarda yaşadığım hayattan birkaç bilgece ders çıkarabilmiş miydim? Doktorlar, sihirbazlar ve üstatlar peşinde dünyanın dört bir yanını dolaşmış ve sonunda yolculuk etmenin anlamsız olduğunu kavramıştım, çünkü "tedavilerin tedavisi" diye bir şey yoktu; yapılacak tek şey farkındalıkla; en doğal yolla, en yalın biçimde, az ve temiz yiyerek, iyi soluyarak, gereksinmeleri aza indirgeyerek, tüketimi sınırlandırarak, arzuları kontrol ederek ve böylece hayatın sınırlarını genişleterek yaşamaktı. Peki ben neden yeniden bir doktorun peşine düşmüştüm?

Beni Dehra Dun yollarına düşüren, umut arayan hasta kimliğim değil, eski gazetecilik tutkumdu; sadece duyduğum ya da okuduğum bir öykünün içinde doğru olanı arayıp bulma hevesim kabarmıştı.

Kakinada'lı "doktor" ya da genç Mahadevan'ın aksine, burada Vaidya Balendu Prakash ünlüydü. Basın onunla ilgilenmiş; ulusal bir onur nişanı kazanmış; zamanın Hindistan Devlet Başkanı'nın korumasına girmişti. Hattâ multimilyarder İngiliz Sir James Goldsmith onu Avrupa'ya getirtmek için özel uçağını göndermiş

ti. Vaidya Balendu Prakash, 1987 yılında lösemi hastalığının tedavisi olmadığı gerekçesiyle Londra'daki hastaneden çıkartılan iki buçuk yaşındaki Pakistanlı bir çocuğu iyileştirmeyi başarınca, bütün gazetelere konu oldu ve şöhretini böyle kazandı.

Vaidya Balendu Prakash'ın tedavisinin olağanüstü tarafı ot ya da bitki değil, sadece metaller kullanmasındaydı. Metallerin bedenin işlemesinde önemli bir rolü olduğu düşüncesi bütün uygarlıklarda geçerliydi; öte yandan ninelerimizin su ısıttığı bakır bakraçlar, omlet yaptığı demir tavalar eski bir bilgeliğin tanıklarıyken, modern sanayi yüzünden bir kenara atılmış; onların yerini daha pratik ama çok daha sağlıksız metaller almıştı.

Yine de metalleri tencere olarak kullanmak başka şeydi, onları yutmak bambaşka! Batı tıbbı için kesin bir zehirlenme nedeni olarak görülecek şeyi, Vaidya Balendu insanlara tedavi yöntemi olarak uyguluyordu. Bazı ayurveda metinlerinde yazılı olan son derece karmaşık bir yöntemle metalleri toz haline getiriyor; bunları hastalarına içiriyordu. Okuduğuma göre en sık başvurduğu metaller arasında cıva bulunuyordu ve onunla buluşmaya niyet etmemin önemli nedenlerinden biri de buydu. Hint mitolojisine göre cıva, Şiva'nın spermi; "saf bilincin tohumu" anlamını taşırdı. Acaba Vaidya Balendu Prakash'ın uygulamasında görünenin arkasında başka bir şey mi vardı? Bu simyayla ilgili bir şey olabilir miydi?

Binlerce yıl önce, Maya ve Çin; Mısır ve Hint gibi birbirinden çok uzak ve farklı uygarlıkların rahipleri, büyücüleri kurşun ve bakır gibi az değerli metalleri, gümüş ve altın gibi çok değerli metallere dönüştürmeye uğraşmışlardı. Sonradan simya adını alan bu gizemli sanat, insanın kendi hakkında daha fazla şey bilmek istemesindeki sonsuz deneyimlerden bir başkasıydı sadece. Bir madeni bir başkasına dönüştürme bahanesinin arkasında, büyük olasılıkla ruhsal bir dönüşümün gizi vardı; ruhun dönüştürülmesi; uzun ve zorlu süreçlerden sonra elde edilebilecek ezoterik bilgilere bağlıydı. Bu sanatın terimlerinin hepsinin

çift anlamlı olmaları boşuna değildi. Söz gelimi, düşük bir maden "öldürülür" ve bu sonra altın gibi soylu bir madende "doğardı" Bunun anlamı, Ben'i öldürmek ve saf bilinçten Öz'ü doğurmaktı

Çin'de simya, Taocu geleneğin bir parçası oldu; elbette orada ardına sığınılan bahane "ölümsüzlük altınını" üretmeye çalış maktı; pek metalurjik bir amaç güdülmüyordu. Avrupa'da, simya sonradan felsefe taşı olarak anılan gizemli bir araç ile "ilaç" ha zırlama sanatı haline geldi. Bu beden için mi bir ilaçtı, yoksa ruh için mi? Bu çift anlamlılığı korumak Ortaçağ gizemcileri için son derece önemli oldu; imbiklerin ve havanların arkasına gizlene rek Tanrı ile doğrudan kurmak istedikleri ilişki yüzünden kilise nin kovuşturmasına uğramaktan kurtuldular. Sözün özü, aslında ruhsal araştırma olan çalışmalarını, görünürde maddeci simya örtüsü altına gizlediler.

Doktor Dehra Dun'un Şiva'nın spermini bir ilaca dönüştürdü ğünü iddia ettiği uygulamasının arkasında benzer bir şey gizle niyor olabilir miydi?

Ertesi sabah, yine bir Ambassador taksiyle oraya vardım. Burası bir doktor muayenehanesi değil; tarlaların ortasında biten bir yolla ulaşılan, kent dışında bir çiftlikti. Beyaza boyanmış bir du var, bir parmaklık, birkaç yapı, kırmızı toprağın üzerinde açılmış kara deliklerin üzerini örten büyük bir sundurma ve minik bir gölün çevresinde huzur içinde dolaşan pek çok hayvan -tavuklar, ördekler, tavus kuşları ve inekler- bekliyordu beni.

Ufak tefek, Batılı giyimli doktor beni karşılarken, "Dünyanın en küçük ve en yoksul kanser araştırma merkezine hoş geldiniz," dedi. Beni, geleneksel bir "Namaskar" ile selamlamayıp elimi sıktı. Hayır, onda kutsallık namına hiçbir belirti, mistik bir hava yoktu. Dikkati çeken özelliğini, iyi bir halkla ilişkiler uzmanı ola rak nitelendirebilirdim. Bir simyacı olmadığı kesindi. Hattâ veje

taryen bile değildi; tavukları işaret ederek "Bunları yiyor musunuz?" diye sorduğumda beni yememenin bir aptallık olduğunu düşünürcesine, "Elbette," diye yanıtladı.

Telefonda konuştuğumuzda kendimi hasta olarak tanıtmamıştım. Ona sadece alternatif tıp hakkında bir kitap yazmak istediğimi söyleyince, bütün bir gününü benimle ilgilenmek, işini anlatmak üzere boş bırakmıştı. Böylece sırada bekleyen hastalar yoktu ama oturduğumuz büronun telefonu hiç durmadan çalıyordu; dünyanın dört bir yanından arayan hastalar randevu istiyor, ona danışıyorlardı. Yanıtlarının çoğunluğu "hayır" oluyordu.

Bana söylediğine göre, artık tek tek olaylarla ilgilenmek istemiyordu. Önceliğini araştırmaya verecekti. Tedavi yönteminin, onu şimdilik görmezden gelen bilim dünyası tarafından kabul edilmesini istiyordu. Batılı eğitim almış olan doktorlar onu lanetliyorlar; ayurvedik gelenekten gelenler ise -ona göre- uygulamalarının bilimsel kanıt ve deneylere maruz kalmasını istemiyorlardı.

Balendu Prakash'ın kendi de ayurvedik eğitim almıştı ve ismine prestijli *Vaidya* yani "doktor" sıfatını ekleme hakkını kazanmıştı ama kendi meslektaşlarıyla çatışmaktaydı.

"Ayurveda doktorları genellikle tutucu ve modernliğe karşı olurlar. Ayurvedik tıbba bir dinmiş gibi yaklaşırlar ve eski metinlerden 'kutsal yazılar' olarak söz ederler. Bu nedenle de onların eleştirilmesinden, tartışmaya açılmasından kaçınırlar," diyordu. "Bense, Hindistan'da yaşadığım için çok şanslı ama Hintli olduğum için çok şanssız olduğumu düşünüyorum. Hindistan bilgelik doludur ama günümüzde bilimden çok dine yardım edilmektedir. Yeni düşüncelere iyi gözle bakılmamaktadır, parasal yardım yapılmamaktadır. Ayurvedik araştırmalar neredeyse yok olmuştur ve yıllardan beri yeni bir ilaç geliştirilmemiştir."

Buluşmaya gitmeden önce, ayurveda okullarına karşı saldırılarını okumuştum; ona göre, bu okulların mezun ettiği "doktor-

lar" sonradan yasadışı olarak, bilmedikleri Batılı, alopatik tıbbı uygulamaya kalkışıyorlardı. Gördüğüm kadarıyla, ayurvedik sıfatı arkasına sığınarak tüketiciyi kandıran ve şarlatanları zenginleştiren ürünlere de savaş açmıştı.

Vaidya, insana güç verdiği bilinen ve Hindistan'da ünlü olan bazı maddelerin yurtdışında pek moda olduklarını, "güçlendirici besin" etiketiyle satılarak, ilaçlar üzerindeki denetimlerden sıyrıldıklarını ama sadece şeker olduklarını; ayurvedik diye nitelenen kozmetiklerin ise palavradan başka bir şey olmadığını anlattı.

"Bitkisel denen yağlar sentetik; şampuanlar, bildiğiniz deterjanlarla yapılıyor. Ayurveda moda oldu ya; millet peşinden koşuyor. Bu ürünler, ecza endüstrisi için bir tehdit oluşturmadıkları için dolaşımdan kaldırılmıyorlar. Oysa kanser ilaçları için böyle değil. Ecza endüstrisi bu alanda büyük paralar kazanıyor; benim ki gibi bir tedavi ise günde birkaç dolara mal oluyor ve böylece gerçek bir tehdit olarak görülüyor. Siz, New York'taki Memorial Sloan-Kettering Hastanesi'nde bir kanser tedavisi kaç para tutuyor biliyor musunuz?"

O bu soruyu öylesine sormuştu ama ben bunu bildiğimi söylemedim. Hem de nasıl biliyordum!

Vaidya bana, Hint ordusunun eski bir subayının, Delhi'de iyileşemez dendikten sonra ona geldiğini ve kendisinin hastayı günde on iki dolara hayata döndürdüğünü anlattı. Peki bu mucizevi ilaç neydi? Metallerden oluşan bir karışımdı.

*Vaidya*nın tedavisi son derece basit bir düşünceye dayanıyordu. Kanser gibi bir hastalığın nedeni, bedendeki temel madenlerin -eksik ya da fazla- dengesizliğiydi. Bu madenler, bakır, gümüş, kurşun, altın, demir, kalay, çinko ve cıva idi. Bu nedenle tedavi bu madenlerin bedendeki dengesini sağlamak amacını taşıyordu.

"Madenlerin toksik olduklarını çok iyi biliyorum; otomobillerin egzozlarından yayılan madenlerin öldürücü olduğunun da

farkındayım ama aynı madenler, bir *vaidya*nın elinde işlenirlerse can da verebilirler," dedi. "Eski metinlerde, şöyle yazar: 'Bin kez arındırılan cıva, her hastalığı iyileştirir; yeter ki hasta cinsellikten, tuzlu ve ekşi yemekten uzak dursun.' Ben bunu denedim ve sonucu gözlerimle gördüm."

Yazı masasının çekmecesinden bir tomar karton çıkarttı. Bunlar son zamanlarda başarıyla iyileştirmiş olduğu hastaların bilgilerini içeren klinik kartonlarıydı. Uzatırken, beni çok etkileyen bir şey söyledi: "Tedavinin işe yaradığını biliyorum ama neden ve nasıl olduğunu tam olarak anlayabilmiş değilim. Dozlardan ve tedavinin süresinden emin değilim." Samimi görünüyordu; "Bu nedenle yardıma, bu çalışmayı geliştirebilmek için finansmana gereksinmem var."

Ünlü "ilaçları" görmenin zamanı gelmişti. Gelirken dikkatimi çeken sundurmanın altında, metallerin "bin kez arındıkları" ocaklar vardı. Topraktaki çukurlar değişik boyutlardaydı: Kimi bir karış, kimi iki karış, kimi dirsek derinliğindeydi. Bunlar eski metinlerde tarif edilen ölçülerdi. Akşam, her bir deliğin üstüne, yüksek ısıya dayanıklı, çamurla sımsıkı kapatılmış, toprak bir kap konuyordu. Bunların içindeki belli dozlardaki maden, ateşte eriyerek yavaş yavaş saf olmayan kısımlarından sıyrılıyordu. Sabah olunca metal, taş havanlara dökülüyor, bütün gün elde öğütülüyordu. Karışım, akşam yeniden deliklerin üstündeki ateşe konuyor ve sabah yeniden havana alınıyordu. Bu işlem aylarca sürüyor ve sonunda metal, incecik bir toza, *bhasma* denen bir tür küle dönüşüyordu.

Vaidya beni "eczaneye" götürdü. Yerde oturmuş bir sıra adam havanların kara dibindeki çelik çemberleri bir ileri bir geri itiyorlardı. Raflarda dizili kavanozların etiketlerinde, her birinin içindeki ürün ve üretim tarihi yazılıydı. *Vaidya,* işlem bittikten sonra, yutulmadan önce tozların iki yıl dinlenmesi gerektiğini söyledi. Her bir ilacın hazırlanması, toplam üç yıllık bir zaman dilimi alıyordu.

Bana bir tas içinde, saf haldeki cıvayı gösterdi. Tası elime al dım. Son derece ağırdı. Sonra *Vaidya* bir kaşığın ucuyla, bir ka vanozdan cıvanın *bhasma* olmuş halini aldı. Bu kapkara, incecik, neredeyse eterik hal almış bir tozdu. "Suyun içinde yüzer, çün kü cıva artık batan topraksı özelliğini yitirmiştir ve uçan ateşin özelliğini yüklenmiştir." *Vaidya*nın söylediği bu sözler eski me tinlerden alınmaydı.*

O da metinleri incelemişti; hepsini son derece iyi biliyordu ama tıbbının hareket noktası onlar değildi. Her şey, babasıyla başlamıştı ve *vaidya*nın bana anlattığı öykü bir Hint masalını an dırıyordu.

Ailesi, Delhi'nin kuzeyinde bulunan Meerut kentinde yaşıyor du; basit ve çok dindar insanlardı. Ailenin pek çok yaşlısı, ömrü nün son bölümünde *sanyasin* olmayı seçmişti. *Vaidya*nın babası on iki yaşındayken, birisi ona alkol içirmiş, dehşete kapılan ana babası çocuğu evden kovmuştu. Sadece süt ve muzla yaşayan *sadhu*lardan Maharaj adında biri çocuğu öğrencisi olarak yanına almış ve ona kutsal metinleri, ayurvedayı öğretmişti. Yıllar sonra Maharaj, daima yanında bir kese içinde taşıdığı ve insanların ke mik hastalıklarını şifalandırmak için kullandığı tuhaf kara tozun sırrını, öğrencisiyle paylaşmıştı.

*Vaidya*nın babası da büyüyünce bir şifacı olmuştu. Maharaj'dan öğrendiği yöntemlerle bazı metalleri arındırmayı başarmış ve bu tozla değişik hastalıkları iyileştirmişti. 1960 yılında karşısı na, omuriliğine sinmiş kanserinin hastanede iyileştirilemeyece ği söylenen bir devlet memuru çıkmıştı. Babası ona Maharaj'ın tozundan vermiş ve adam iyileşmişti. Bu, onun ilk kanser vakası olmuştu. Sonra pek çok başkaları onu izlemiş ve babası iyileşti-

* Metallerin kullanımı ile ilgili ayurvedik metinlerin adı *Rasaşastra*, sözcük anlamı olarak "cıvanın bilgisi" anlamını taşır. Aşağı yukarı İ.S. 8. yüzyıla uzanırlar ve ayurveda klasiklerinden çok daha yenidirler. Bazıları bu metal kullanımının Hindistan'a Çin'den geldiğini ileri sürerler - ç.n.

rilemez denen kişileri iyileştirmekle ün kazanmıştı. Baba 1984 yılında ölmüştü; bu arada *sadhu* Maharaj'ın öğüdü üzerine, ayurveda eğitimi alan *vaidya* babasının izinden gitmişti. Daha geniş bir mekânı olabilmesi ve araştırmalarını sürdürebilmesi için Dehra Dun çiftliğine taşınmış ve merkezini oluşturmuştu.

Cıva, arsenik, gümüş karışımı ile löseminin pençesinden kurtardığı Pakistanlı çocuk, adının duyulmasını sağlamış. *Vaidya* o günden sonra en az otuz beş değişik kanser vakasını tedavi etmiş. Yönteminin, bütün vakalarda işlemediğini o da biliyordu ve hatalar yaptığını kabul ediyordu, ona iftira atanları bana aktarmaktan da çekinmedi.

Yine bana, Avustralyalı tıp otoritelerinin televizyona çıkıp onlarca Avustralyalının onun ilaçlarını kullandığını açıkladığını ve insanları zehirlenme tehlikesine karşı uyardığını anlattı. Ofisinin duvarında sarışın, Batılı bir kızın fotoğrafı asılıydı. Bu kız, ona lösemi tedavisi için başvurmuş olan İngiliz Catherine idi. Birkaç hafta ailesiyle burada kalmıştı ama doktor onu kurtarmayı başaramamıştı.

"O dönemde depomdaki ilaçlarda yolunda gitmeyen bir şey vardı," dedi *vaidya.* Bu, babasının başına da gelmişti. Maharaj tozuyla yıllar boyunca olumlu sonuçlar almış ama bir noktada kimseyi iyileştiremez olmuştu. Bunun, bakırın niteliksizliğinden kaynaklandığını anlamaları uzun zaman almıştı. Yeni paralardan elde edilen bakır, eski paralar gibi nitelikli değildi; babası bunun üzerine, elektrik tellerindeki bakırları kullanmış ve ilaçlar tekrar etkili olmaya başlamıştı.

"Ya Goldsmith'in hastalığı neydi?" diye sordum.

Çağrıldığında artık çok geç olduğunu ve hastayla ilgilenen Fransız ve İngiliz doktorlarla arasında anlaşmazlık yaşandığını bana söyledi.

Vaidya, başarılarının yanı sıra, pek çok başarısızlık yaşadığını da çok iyi biliyordu. Onun anlamadığı, bilim toplumunun, siste-

min işlediği durumlarla neden ilgilenmediği ve bu şifanın nasıl gerçekleştiğini araştırmakta ona niçin yardım eli uzatmadığıydı. Pakistanlı çocuk olayından sonra bazı İngiliz doktorlar, tedavi yöntemini öğrenmek için onu aramışlar ama sonra onlardan da ses çıkmamış. Şimdi onu bir tek, hastalarıyla ne yapacağını bilemeyen doktorlar arıyordu.

O ise araştırmalarını sürdürüyor, her vakayı kaydediyordu. Babası ona hep, "Çakallara yemek vermeyi sürdür, günün birinde aslan da gelecektir," dermiş. *Vaidya* da eninde sonunda ona yardım eli uzatacak birinin çıkacağına emindi.

Çiftlikte gezinirken çevresinde ördek ve tavukların dolaştığı minik havuza geldik; ağaçların üzerinde de güvercinler vardı.

"Antik dönemlerde olduğumuzu ve bir ormanda yaşadığımızı varsayalım," dedi *vaidya*. "Doğayı, hayvanları inceleyerek, onlardan birçok şey öğreniriz. Horozun, şu mevsimde bir şeyi, başka mevsimde başka şeyi yuttuğunu görürüz. Filin, bazı bitkilerin sadece kabuğunu yediğini fark ederiz. Hasta bir hayvanın, gidip belli bir otu aradığını anlarız. Hayvanları taklit ederiz; onların yaptığını yaparız ama her zaman aynı sonuçları almayız. Şurada büyüyen otun, orada, belki kayanın yakınında biten otla aynı niteliği taşımadığını öğreniriz. İşte o zaman, o kayada, bitkiye giren ve ona o nitelikleri veren bir madde olduğunu anlarız.

Taşı alırız, ısıtırız, bir metal çıkar. Bu metali yiyen kişi ölür. Sonra toprakta bu metali emen -örneğin bakır- solucanlar olduğunu ve o solucanları yiyen horozun kanatlarının bu bakır yüzünden böyle kara-mor olduğunu keşfederiz. Böyle bir süreç vardır. Solucan bakır yer ve onu dönüştürür; horoz solucanı yer ve bakırı bünyesine alır. *Rişi*ler işte bütün bunları anlamışlardı. Elbette bakır, doğal halindeyken bir zehirdir; insanı öldürür ama aynı zamanda bir yangı gidericidir. Küle dönüştürüldüğünde, belli bir kanser türünün gelişmesini önleyebilir.

Aynı şey cıva için de geçerlidir. İnsanlar cıvadan zehirlenip öl-

düklerinde, cıvanın hücrelerin hepsine sindiği gözlenmiştir. Buradan da cıvanın bedenin her noktasına ulaşılabilecek bir özelliği olduğu anlaşılmıştır. Ayurveda bunu yüzyıllardır biliyordu; Batı tıbbının yeni keşfettiği çinko ve demir kullanımı da ayurvedada yüzyıllardır vardı. Ama ayurveda kimya, fizik ve elektronik bilgisi olmadan doğmuştur. Benim amacım, bu bilimleri ayurvedaya taşımak, böylece onu arındırarak, açıklamak, iyileştirmek ve geliştirmektir."

*Vaidya*nın modern bir düşünme tarzı vardı ama yine de modernlik konusunda kuşkular da besliyordu. Söz gelişi, sanayinin, özellikle de besin sanayinin ürettiği mallar hakkında çok kuşkuları vardı; toprağın, özellikle gübreler yüzünden kendi kadim özelliklerini yitirdiğini ve üretilen besinin öncelikle mineraller bakımından, ihtiyacımız olan niteliklere sahip olmadığını düşünüyordu. Burada ise her şey dönüştürülüyor; ineklerin ve boğaların pisliği, fırını yakmak için kullanılıyordu.

Bütün bir günümüzü konuşarak ve tartışarak geçirdik. O, düşüncelerini paylaşan birini bulduğu için, ben de not alabildiğim için memnunduk. Gün batmadan az önce, sundurmanın altında, bütün ailenin katıldığı ateş yakma töreni yapıldı. Ben de davet edildim. Her çukura, tutuşturulmuş bir tahta parçası konuyor ve onun üzerine kapların altında yanacak olan tezekler yerleştiriliyordu.

Gece boyunca bir adam nöbet tutuyordu. Sabah metaller soğutulacak, havanlara dökülecek, saatlerce yavaşça ezilecek, akşam yeniden ateşe konacaktı. Haftalar, aylar böyle geçiyordu.

"Bu tip bir ilaç üretimini sadece el işçiliğinin çok ucuz olduğu Hindistan'da yapabiliriz. Memorial Sloane-Kettering'in bu ilaçları ciddiye almamasının nedeni belki de Hint işi olmalarıdır," diye ekledi.

Gün boyunca pek sevgili hastanemin adını sık sık anmıştı ve ben ona hâlâ kendimden söz etmeden, neden hep bu hastaneye

gönderme yaptığını sordum. New York'taki bu hastaneyi görmediğini ama oradan gelen pek çok hastası olduğunu; orada iyileşemez yaftası takılan insanların ona koştuğunu söyledi. MSKCC'de her şeyi genetik araştırmalar üzerinden yürüttüklerini biliyordu; ama kanserin çözümünün orada yatmadığından emindi. MSKCC'de ilik nakli yapılmış pek çok hasta görmüştü ama pek işe yaramadığını düşünüyordu.

Biraz da meydan okurcasına gülerek "Nakledilmiş iliğe de itirazım yoktur!" dedi.

Bu noktada içimden "O halde, hastanız olmaya hazırım," demek geldi ve ona kendi klinik öykümü kısaca anlattım.

Vaidya bir şey demedi ama benim bu "itirafım" ile aramızda daha da yakın bir samimiyet kuruldu.

Vaidya masanın başında oturuyordu; sağında karısı ve ikisi kız biri erkek, üç çocuğu vardı. Onlar da babaları ve dedeleri gibi bu bilimi sürdürmeye hazırlanıyorlardı. *Vaidya*nın, yemekten önce gümüş bir bardağa koyduğu suyla birkaç pastil yuttuğunu gördüm. Bunların çinko, altın, inci, mercan, cıva olduğunu söyledi. Bunlara ek olarak bir doz da karabiber yutuyordu çünkü, "ateşi tutuşturmak için yakacağa gereksinme vardı".

Yediğimiz *roti,* ekmekler, buğdaydan değil, onların tarlasında bolca yetişen bir bitkinin unundan yapılmıştı. "Bu, yoksulların yediği daha ucuz bir un," dedi *vaidya.* "Geleneklerine uydukları sürece, yoksullar daha az hastalanırlar. Ne yazık ki hepimiz giderek daha zenginleşiyoruz ve böylelikle daha aptal ve daha sağlıksız oluyoruz."

Yemekten sonra bir fincan bitki çayı içmek için salona geçtiğimizde konu yeniden bana döndü.

"Bir gün bana hasta kimliğinizle yeniden gelmelisiniz çünkü MSKCC'dekiler bütün ötekilerde olduğu gibi sizin üzerinizde de başarısızlığa uğrayacaklar. Onlar tek ve gerçek soruya yanıt verecek düzeyde değiller. Sizin kanserinize yol açan nedir?"

Bu konuyu çok iyi biliyordum. New York'ta olduğum aylarda hep buna kafa yormuştum. Ama o, sorunu hedefinden vuran bir cümle daha ekledi:

"Bir kanser hastası Batılı yöntemlerle, yani nedenleriyle değil, kanserle mücadele ederek tedavi edilirse, kanserden ölmeye mahkûmdur. Bazıları hayatta kalmayı başarıyorlar çünkü hayat tarzlarını değiştiriyorlar."

"Eh, benim de yapmaya çalıştığım bu."

"Evet, sonra da MSKCC'dekiler bunun kendi başarıları olduğunu söyleyeceklerdir. Yine de siz onları iyi tanırsınız. Beş yıllık hayatta kalma süresini bir başarı olarak sayarlar. Hasta altıncı yılda ölür. Bu sizce bir başarı mıdır?"

Ona kalırsa, benim yakalandığım tür, bedenin metal içeriğindeki dengesizlikten kaynaklanıyordu. Bunun nedenlerinden biri, doğa kirliliğiydi çünkü toprak doğal bileşenleri bakımından yoksullaşıyor, kimyasal bileşenlere bulanıyordu.

Ona katılıyordum.

Bana, ertesi sabah aç karnına gelmemi söyledi. Kan değerlerimi ölçmek istiyordu. Bunu yapmak için özel bir mikroskop kullanıyordu; bu "karanlık saha" incelemesi yapmaya yarıyordu. "Yıldızlar sadece geceleri, gökyüzü karanlıkken görünürler," açıklamasını yaptı. "Yıldızlar aslında gündüz de oradadırlar. Aynı şey kanser işaretleri için de geçerlidir. Sizin kanınıza baktığımda kanserinizin nasıl gelişeceğini Batılı doktorlardan daha iyi görebilirim."

Bu sözler hoşuma gitmemişti. Bu şarlatanlık mıydı? Akşam Dehra Dun'un merkezindeki minik otelime döndüğümde uyumadan önce *Pancatantra* kitabımdan eğlenceli ama bir ana fikri olmayan birkaç masal daha okudum. İçlerinden biri şuydu:

Yaşlı bir aslan her gün öğle yemeğinden sonra şekerleme yaparmış. Bir minik fare de her gün o uyuklarken kulağının içine girer ve tüylerini kemirirmiş. Aslan, büyük ve güçlüymüş ama o

minicik hayvancığı bir türlü yakalayamıyormuş. Bunun üzerine bir kediden, kendisine bekçilik etmesini istemiş. Karşılığında ona yiyecek vereceğini söylemiş. Her şey yolunda gitmiş. Kediyi gören fare, deliğinden çıkmamış; aslan huzur içinde kestirmiş ve kedi de aslanın önüne koyduğu yemekleri yemiş. Aslan o kadar memnun olmuş ki, bu iyiliği yüzünden kediye hiç durmadan övgüler yağdırıyormuş. Ama günün birinde artık iyice acıkan farecik deliğinden çıkmış; kedi de hiç sektirmeden onun üzerine atlayıp parçalayıvermiş. Aslan uyandığında, kedi gururla başarısını anlatmış. Aslan o anda bir şey söylememiş ama kediye karşı davranışları tamamen değişmiş. Onunla bir daha konuşmamış ve bir kırıntı bile vermez olmuş. Kedi bunun nedenini anlayamıyormuş.

Günlerce aç kaldıktan sonra cesaretini toplamış ve "Görevimi yaptım. Bana neden böyle davranıyorsun?" diye sormuş.

"Sefil hayvan. Sen artık işe yaramayan bir bekçisin. Çek git de rahatça uyuyayım," demiş aslan.

Ertesi sabah kahvaltı etmeden *vaidya*nın evine döndüm. Baba, masanın başına kurulmuş, aile hep birlikte kahvaltı ediyordu; odanın kapısı açıktı ve ördekler, tavuklar da onlara katılıyorlardı.

Vaidya beni mikroskoptan sorumlu genç bir mikrobiyoloğa emanet etti. Genç kız benim bir damla kanımı aldı, bunu minik bir camın üzerine koydu ve birkaç dakika sonra büyük bir bilgisayar ekranında hareket eden, birbirine değen, kucaklaşan, birbirini yutan, biçim ve renk değiştiren formların harika gösterisini izledim. Benim o minicik kan damlamın içinde inanılmaz bir hayat sürüyordu!

Kıza göre her şey yolundaydı. Sonra *vaidya* geldi ve o kanda on iki saat önce yediğim şeylerin izini gördü ve bunun nedeni olarak sindirimimin iyi olmadığını gösterdi; hücrelerim mükemmel yuvarlaklıkta değillerdi, bunun anlamı da demir eksikliğiy-

di; direncim düşüktü ve bu nedenle beş saat yaşaması gereken hücre bir saat sonra ölüveriyordu vs...

Böyle modern bir bilgisayar dokunuşunun da eklendiği gösterinin altında, metal yüklemeye dayanan bir mizansen olduğunu düşündüm. Bu bir tuzak mıydı? Telefonlar çalmaya başlamıştı ve Pakistanlı çocuğun annesi hatır sormak için *vaidya*yı arıyordu. Bu da bir mizansen olabilir miydi? *Vaidya* beni onunla konuşturdu. Çocuk şimdi on altı yaşındaydı ve sağlığı mükemmeldi. Yaptıkları için *vaidya*ya hayat boyu minnet duyacaklardı.

Bu bir rastlantı mıydı? Yoksa beni etkilemek için bu telefon görüşmesini o mu ayarlamıştı? Ben oyumu rastlantıdan yana kullandım. *Vaidya*ya kanım kaynamıştı. Sistemi, umudu olmayan pek çok kişiye kesinlikle umut vermişti ve belki bazılarını iyileştirmeyi başarmıştı. Ama eninde sonunda onun bir doktor olarak duruşu, eleştirdiği New York ekibinden farklı değildi. O da beni sadece bir beden; şu ya da bu metali eksik bir beden olarak görüyordu. O da, maddeyi düzeltmek için bedenime başka maddeler eklemek niyetindeydi. Benim ilgimi çekmiyordu bu.

Bağışıklık sistemimi güçlendirmek için onun metal bileşimini almamı söylediği zaman, şu anda başka ilaç kullanmak istemediğimi söyledim ve ona gelirken karşımda bir simyacı bulmayı hayal ettiğimi de itiraf ettim. Bu sözlerim onu çok eğlendirdi. Sanırım beni anladı ve nezaketle vedalaştık. Onu ve deneyimlerini kitabımda bütün dürüstlüğümle anlatacağıma söz verdim.

Delhi'ye dönmek için otomobille yedi ya da sekiz saat yol gidecektim; eski Ambassador'un arka koltuğuna yerleştim. Yol çukur doluydu; okumak olanaksızdı. Bu nedenle uyuyabilmek için kendi kendime bir hayvan masalı anlattım. Bu *Pancatantra*nın sadece pratik bir öğreticilik güden masallarından değildi; *Veda*larda yazan, hayatın daha yüksek bir amacına işaret eden, çok daha

yalın ve kadim bir masaldı:

Kırların üzerinde uçan şahin, bir gün aşağıdaki gölün içinde, yüzeye yaklaşmakta olan bir balık görür. Hemen pike yapar, onu gagasıyla yakalar ve yeniden yükselir. Sahneyi seyreden bir karga çetesi şahinin üzerine atılır ve ağzındaki balığı kapmaya çalışır. Sayıca çok fazla, çok şamatacı, edepsiz kargalardır bunlar. Derken onlara, başka kargalar eklenir. Şahin yükselmeye uğraştıkça kargalar rahat vermezler, ona saldırırlar, gagalarlar, canını yakarlar.

Şahin bunların nedeninin, avına sıkı sıkı tutunmak olduğunu fark edince balığı bırakır.

Kargalar, balığın peşinden giderler; şahin hafifleyerek yükselir.

Artık onu rahatsız eden bir şey kalmamıştır. Nihayet rahatça uçabilir, sonsuzluğa dek yükselebilir. Özgürdür. Huzura varmıştır.

... ve orman binlerce yıllık vaadini tuttu. İçine doğru yürümek yeterliydi. Her adımla daha çok canlanıyor, daha gizemli, daha kutsal bir hal alıyordu. Ağaçlar, görkemli bir katedralin sütunları gibi görünüyordu; güneş ışıkları sanki büyülü vitraylardan süzülürmüş gibi yaprakların arasından akıyordu. Az sonra çevremizde, zamanımızı anımsatan hiçbir şey kalmadı. Tek insanî iz, kâh yükselen kâh karanlık bir yolda alçalan, sonra yine yükselen, daha da yücelere uzanan patikaydı.

Ağaçlar yaşlıydı. Pırnallar, çarpık dallardan sarkan liken ve yosun yumakları; kabuklarında, boz, pembe, menekşe tonlarında binlerce rengin gezindiği devasa rododendrumlar; kendi kişiliği, kendi tarihi, yangın ve yıldırım izleri taşıyan asırlık ağaçlar dört bir yanımızdaydı.

Himalaya yamaçlarında uzananlar, bütün efsanelerde yer alan ormanlardır. Her ot bir ilaç; her gedik, bir ermişin sığınağı; her in bir ayı ya da pars yuvası olabilirdi. Böylesine doğal bir görkeme alışık olmadığımız için gerçekten dilimiz tutulmuştu. Dinsel bir sessizlik içinde yürüyor, yaprakların hışırtısına, uzaktan gelebilecek bir hayvan sesine, kuş çığlığına kulak kabartıyorduk. Orman binlerce hayatı tek bir mırıltıya dökmüş, kulağımıza fısıldıyordu.

Bir dağa tırmanırken genellikle doruğa varınca elde edilecek ödül düşünülür; ödüllerin en büyüğü dünyaya tepeden bakmak olacaktır. Bizleri karşılayan ise şaşkınlık oldu. Ormanın ortasında, üzerini sarmaşıklar sarmış kocaman taşlardan örülmüş bir duvar,

sonra demirleri paslanmış bir kapıyla burun buruna gelmiştik.

Kapıyı açtım. Patikanın iki kenarında bekçi gibi dikilen iki yüce ağacın arasından geçtik; elli adım daha attık. Orman bitti, patika kıvrıldı ve beklenmedik biçimde, müthiş bir aydınlığın ortasında, çayırların teras teras olduğu, yemyeşil bir amfitiyatro gördük. En yüksek basamakta, sanki tepenin selesine oturmuş gibi duran, bir bacanın, bir çatının, sedirlerin gölgesine sığınmış bir evin siluetini gördük.

Her şey gerçek olamayacak kadar beklenmedik, kımıltısız ve sessiz gelişmişti ve şimdi biz, sanki sihirli bir biçimde büyük bir tuvale resmedilmiş sahnenin içine girmekteydik. Bu zamanın dışında bir görüntüydü; bu, çoktan unuttuğumuz, hiç bilmediğimiz bir huzurun temsiliydi.

Bir köpek havladı, güneşte uyuklayan ihtiyar doğruldu.

Göğe doğru yükselen o iki siluete ulaşmak için biraz daha tırmanmamız gerekiyordu. Daha yükseğe çıktığımızda, gözlerimizin önüne serilen manzara son nefesimizi de kesti. Bütün ufuk boyunca, dağlar ve vadiler okyanusunun üzerinde, bulutlar yumağının üzerinde, daha da yüksekte; dünyanın sona erdiği sanılabilecek bir noktada, mavi fon üzerinde parlayan beyaz doruklarıyla, göz alabildiğine dağlar uzanıyordu. Adeta bir tablo gibi, gerçekdışıydılar.

"Gerçeği söyleyin; bunlar resim değil mi?" dedim evin önünde kımıldamadan bizi bekleyen İhtiyar'a.

Kahkaha attı.

"Elbette. *İlahi Sanatçı* yaptı. Ve bunları her gün farklı bir renge boyuyor," dedi. Sonra gözlerini bana dikerek ekledi: "Gerçeği mi? Neden; yoksa siz gerçeği mi arıyorsunuz?"

Ona nasıl hayır diyebilirdik ki?

"Gerçeklik, güzellik gibidir. Sınırları yoktur," diye sürdürdü sözlerini. "Sözcüklere ya da biçimlere hapsedilemez. Gerçeklik sonsuzdur."

Angela ile birbirimize baktık. Bu noktada kendini bize tanıt masına gerek kalmamıştı.

İhtiyar, bizi iki hasır iskemleye buyur edip su ikram etti.

"Aşağıdaki ormanın pınarlarından birinin suyudur," diyerek içimizi rahatlatmaya çalıştı.

Zayıf ve buruşuk yüzlü İhtiyar, az önce arkamızda bıraktığımız ormanın ağaçlarından birini andırıyordu. Kahverengi bir pantolon, küf yeşili bir kazak giymiş; yine yaprak rengi yün bir bere takmıştı. Büyük burnunun üstünde gözlükleri, güneşin daha da kararttığı esmer Hintli yüzünü çevreleyen beyaz sakalları vardı. Kemerli girişin tavanından ipler, sepetler, kurutulmuş otlar sarkıyordu.

Aralık ayındaydık ama güneş ısıtıyordu; hava billur gibiydi. Dağlar arkamızda bir başka konuk ya da daha doğrusu gerçek ev sahipleriymiş gibi dikiliyorlardı. Köpek sakinleşti; yavaş yavaş kendine bir sigara sarmaya koyulan İhtiyar'ın ayakları dibinde kıvrılıp uyudu. Kemerli girişin önündeki yabanî adaçayı çalıları, beyaz ve menekşe rengi çiçekler açmışlardı; uzun zamandır bu danmamış güller, pembe pembe fışkırmışlardı. Sanki her bir ot, her bir taş, huzurun ve güneşin keyfini çıkartıyordu.

Yanımızda getirdiğimiz peynir ve ekmeğimizi çantamızdan çıkartır çıkartmaz iki kapkara karga bir sedirin tepesinden çığlık çığlığa yanımıza indiler ve kendi paylarını istediler. İhtiyar bunların yıllardan beri her yemeğine ortak olduklarını söyledi.

"Biri dişi, biri erkek mi bunların?" diye sordum.

"Bu onların bileceği iş; ben karışmam," dedi ve yine keyifli bir kahkaha attı.

Angela ve ben birbirimize bakmayı sürdürüyorduk. Bizi oraya getiren neydi? İlk bakışta, küçük adımların, rastlantıların, kararların her zamanki gibi birbirlerine denk düşmeleri gibi görünen ama daha sonra tam olarak biz sayılmayacak birileri tarafından gerçekleştirilen bir tesadüfler zinciri söz konusuydu.

Bunca yıldır Hindistan'da yaşamamıza karşın, karım Himalayalar'ı sadece Dharamsala'ya gittiğimizde, uzaktan görmüştü ve bu nedenle Noel'i Almora'da geçirmeye karar vermiştik. Hindistan'ın kuzeyde Tibet, doğuda Nepal ile sınır oluşturduğu dağ kütlelerinin üzerinde bulunan eski bir kentti Almora. 19. yüzyıl yapısı, pansiyona dönüştürülmüş, bir zamanlar bütün bölgeyi kaplayan görkemli sedirlerin adını taşıyan bir bungalovda kalıyorduk: *The Deodars* yani Tanrıların Ağaçları.

Almora'nın uzun bir öyküsü vardı. Kadim destanlar *Puranalarda* bile adı geçiyordu ve yüzyıllar boyunca Himalayalar'ın en kutsal doruklarına ve onların "gizlerine" açılan bir kapı olmuştu. "Ormana gitmeye" karar veren *sanyasin*ler ve buzulların arasına gizlenen ermiş kişiler Almora üzerinden geçiyorlardı. Tagore gibi ozanlar, *aşram*larından birini burada kuran Vivekananda gibi mistikler burada mola vermişlerdi. Gandhi, burada birkaç hafta geçirdikten sonra, buranın ruhun ve bedenin sağlığı için ideal bir yer olduğunu söylemişti.

Kutsal coğrafya terimleriyle söylemek gerekirse Almora *tantrik* -bazıları bir *svastika* olduğunu söylerdi- bir üçgenin tam ortasında bulunuyordu ve ruhsal hayata odaklanmak için özellikle uygun bir yerdi.

Geçen yüzyılda Almora, ufkunu belirleyen Himalayalar ve hemen hemen dokunulmamış ormanları ile bazı yabancıları da buraya çekmişti ve ben de onların izlerinden giderek buraya tırmanmıştım. Yabancılar, iki derin vadinin kenarında, *Deodars*'lardan kadim Kasar Devi Tapınağı'nın ötesine kadar uzanan dar bir bayırda yaşamışlardı. Bu özel yabancıların gelip sığınmaları yüzünden, buraları zamanla "Cranks Ridge"* diye anılmaya başlanmıştı.

Bu eksantrik insanlar arasında Evans-Wentz adında Alman kö-

* İng. Tuhaf İnsanlar Bayırı - ç.n.

kenli bir Amerikalı teozof vardı; klasik yapıtlar olan *Tibet'in Ölüler Kitabı*'nın ve *Milarepa'nın Hayatı* adlı kitapların ilk baskıları onun çabası ile ortaya çıkmıştı. Doğu Almanya doğumlu Lama Govinda Anagarika, Napoli'de ilk Budist metinlerin dili olan *pali* öğrendikten sonra bu yamaçlara gelmişti. Napoli'den sonra uzun bir süre yaşadığı Capri Adası'ndayken birileri onun Novalis'in yeniden beden bulmuş hali olduğunu söylemişti; Novalis ise ilk Alman romantik şairdi; 1801 yılında, yirmi dokuz yaşındayken veremden ölmüş ve yazmakta olduğu küçük roman yarım kalmıştı. Pek genç olan Lama Govinda ne Novalis'i ne yarım kalan kitabını bilmesine karşın; pek acayip bir biçimde o romanı yazıp bitirmişti.

Yine Capri Adası'ndan geçerek bu bayıra gelen bir başka isim de D.H. Lawrence'ın ve Aldous Huxley'nin yakın arkadaşı, Amerikalı bir ressam olan Earl Brewster idi. Danimarkalı Sorensen ise, Tagore'un sözlerine kanıp Hindistan'a gelmişti. Birkaç yıl, onun Shantiniketan'da bulunan akademisinde bahçıvanlık yaptıktan sonra tepelerde evlenmiş ve Baba Sunyata yani Sıfır Baba adını alarak *sadhu* olmuştu.

Ben de bir sığınak arıyordum ve bayırda biraz zaman geçirmek belki de "Tuhaf İnsanlar"ın kaldığı eski barınaklarda dinlenmek düşüncesi ilgimi çekiyordu. Ama orada da her şey değişmişti. Önce Wentz'in, sonra da kırk yıl boyunca Lama Govinda'nın mülkü olan yerler parsellenmiş ve bir zamanlar küçük bir Tibet gibi düzenlenmiş olan yerler, şimdi çirkin, beton evlere dönüşmüştü. 1959 yılında, 81 yaşında ölen Brewster'in neredeyse elli yıl yaşamış olduğu bungalovun yerinde şimdi modern bir villa vardı; yörenin en kutsal tapınaklarından biri olan Kasar Devi'nin tam arkasında; *tantrik* üçgenin merkezinde, bütün manzarayı bozan iğrenç bir cep telefonu anteni yükseliyordu.

Dünyanın en büyük demokrasisinde herkes canının çektiğini, özellikle de işine geleni yapmakta özgürdü. Böylece bir zamanlar yoğun bir orman örtüsüyle kaplı olan bayır, artık ormansız ve

yeni "Tuhaf İnsanlar"a kiralanan beton kulübelerle dolu bir yer olmuştu. Tabii şimdiki "Tuhaflar", onlarca yıl önceki kültürlü ve eksantrik insanlar değil, buralarda yabanî olarak yetişen hattâ polis karakolunun duvarının dibinde bile biten iyi kalite haşhaşı bulmak niyetiyle gelen hippi kafileleriydi.

Ben de bu beton kulübelerden birini kiralayabilir miyim diye bakmaya gitmiş ama gördüklerimden umutsuzluğa kapılıp hemen kaçmıştım. *Deodars*'ın mülk sahibi Richard Wheeler bir sabah güneşler içinde, gemi pruvası gibi uzanan terasta kahvaltımızı ederken bana mavi dağ zincirlerinin arkasında, ötekilerden daha koyu renkli başka bir doruğu işaret etti.

"Görüyor musun; orada değişen hiçbir şey yok. Orman yerinde duruyor; sanırım o ihtiyar Hintli hâlâ tepede yaşıyordur."

Ve o doruk benimle konuşmaya başladı. Ona bakıyordum ve bana Kipling'den satırlar fısıldadığını duyuyordum:

Bir şeyler gizli- Git ara onları;
Git ve dağların arkasına bak
Bir şeyler kaybolmuş dağların arkasında
Git! Kaybolmuş ve seni bekliyor.

Bir sabah yola koyulduk. Otomobil vadilerden, yaylalardan indi, çıktı; sonra, sadece yokuş olan ve önce çam, sonra pırnal ormanlarıyla çevrili bir yola saptı. İki saat geçmeden bir düzlüğe vardık; nemli toprakların kucağında beyaz ve turuncu renkli bir *mandir,* küçük bir Hint tapınağı karşıladı bizi. Şiva'ya adanmış tapınak, yaşlı *bir sanyasin*e emanet edilmişti. Otomobili orada bıraktık ve ormanın içine uzanan patikadan yürümeye başladık. Bir saatten daha fazla tırmandık ve sonunda paslı demir kapıya, İhtiyar'a ve evine ulaştık.

İhtiyar'a "Dünya hayatı orucu tutmak isteyen için ideal bir yer burası," dedim.

O, neredeyse yarım yüzyıldır oruç tutuyordu. O da bir zamanlar bayırda yaşamıştı ama "Tuhaf İnsanlar" tayfasının eski kuşağı ortadan kaybolmaya başlayıp ortalığı yeni gelenler doldurunca ve üstelik bayır boyunca uzanan yol, önce genişletilip sonra asfaltlanınca o "daha da yukarı" taşınmaya karar vermişti. "Bir zamanların Tuhaf İnsanları," diyordu, "kendi kendilerinin daha ötesinde bir şeyler aramaya gelenlerdi"; oysa yeniler "sadece yanılsama" peşindeydiler. LSD gurusu, eski Harvard psikoloğu Amerikalı Timothy Leary 60'lı yılların başında gelmişti bayıra. O ve hapları, dönüşümün simgesi olmuştu.

İhtiyar, benim ilgilendiğim insanların hepsini tanımıştı. Kendisi genç bir ressam olarak bayıra çıktığında ilk tanıştığı kişi, o zamanlar epey yaşlanmış olan Brewster olmuştu. Varlıklı bir ailenin üyesi olan Brewster, Capri'de Casa dei Quattro Venti'de Buda'nın hayatı üzerine bir kitap yazmıştı ve biraz da heykeltıraşlık yapmıştı. Capri'den Colombo'ya, o zamanlar Seylan denen adaya taşınmış; sonra da Pondicherry'de bulunan Sri Aurobindo *aşram*ına katılmıştı. 20'li yılların sonunda Almora'ya gelip resim yapmaya başlamıştı. İhtiyar'a göre Brewster, dağların ruhunu yakalamayı herkesten daha iyi başarmış, ona sonuna kadar sadık kalmıştı.

İhtiyar bize bayırda "Ru" adıyla tanınan Rus-Polonya asıllı Yahudi Rudolf Ray'i anlattı. Viyana'da portre ressamı olarak tanınmış ama sonra Freud'dan etkilenerek görüneni resmetmekten vazgeçmiş ve bilinçaltını sergilemeye karar vermişti. O da "Tuhaf İnsanlar"dan biri olup çıkmıştı. Kimi zaman saatlerce, karanlıkta resim yapıyordu ve renklerin tuvale yansıyıp yansımadığını görmüyordu bile. "Ru," diyordu İhtiyar, "güzellikten zehirlenmişti". Onun gözünde her şey güzeldi. Hiçbir şeyi olduğu gibi görmüyor, bütün her şey arasındaki bağlantıyı seziyor ve bu nedenle onun için her şeyin anlamı *güzellik* oluyordu.

Lama Govinda'nın karısı, Bombaylı varlıklı bir *parsi* olan Li Gotami de ressamdı. O, dünyayı "değişik bir perspektiften" görmek

istiyordu ve bu nedenle her şeye eğilip bacaklarının arasından, tersten bakıyor ve öyle çiziyordu. İhtiyara göre, Danimarkalı Sıfır Baba, hepsi arasında en acayip olandı. Bütün ötekiler gibi o da "Ben"i alt etmek istiyordu ve kendinden söz ederken asla birinci tekil şahsı kullanmıyordu. Bu konuda bir de kitapçık yazmıştı: *Neden Kendimize Biz Diyoruz?* Sıfır Baba'nın, çok bağlı olduğu bir köpeği vardı. Ona *Wu* yani Çincede "Olmayan" adını takmıştı. "Wu, yazları gurum, kışları ise sıcak su torbam olur," derdi.

İhtiyar, seksen yaşını aşmış olmasına karşın harika bir belleğe sahipti. Adları, tarihleri, konuşmaları, ayrıntıları anımsıyordu. Sanki zihnini hep işler halde tutmuş gibiydi. Bunun nasıl mümkün olduğunu sordum. İşte ilk kez orada bana "mum numarasından" söz etti, "Hayatta ondan başka bir şey yapmadım," dedi gülerek ve *Gita*'nın iki ünlü satırını okudu:

Rüzgârda titremeyen alev nasılsa
Brahman üzerine yoğunlaşmış zihin öyledir.

Bize, bayıra geldikten sonra hayatının en önemli kararını aldığını anlattı. Ressam "haline gelmek" yerine kendi "olmak" istiyordu. Bütün tablolarını yakmış ve zihnini işler hale getirmiş ve "öteye geçmeye" yoğunlaşmıştı. Meditasyon sözcüğünü bir kez bile kullanmadı. Ama her gece uyandığını, sessizlik içinde iki ya da üç saat boyunca, yanan bir mumun karşısında oturduğunu anlattı. İşte "mum numarası" buydu.

Bayırda yaşayan öteki Hintlileri sordum. Arkadaş olduğu Boshi Sen, Bengalliydi ve Waldo Emerson'un torunu olan bir Amerikalıyla evlenmişti. Onun tutkusu da botanikti. Kalküta'da geçirdiği gençlik günlerinden beri bitkilerin de duyguları olduğunu kanıtlamaya uğraşmıştı. Maddi olanın ötesinde bir başka âlem olduğuna inanıyordu ve tüm yaratılmışın, insanınkiyle aynı türde bir bilince sahip olduğunu düşünüyordu.

İhtiyar, tanımış olduğu insanları anlatırken, onların nasıl güldüklerinin de taklidini yapıyordu. Ona göre, bir insanın gülüş biçimi önemli bir yargı kriteriydi. "Entelektüel bir gülüş" olumsuzdu; "saf, basit" gülüş olumluydu. Brewster gibi kendilerine de gülmeyi becerenler "arı" bir gülüşe sahiptiler.

Fark ettim ki, o da onlarca yıldır sarıp tutkuyla içtiği sigaraların yarattığı nefes darlığına karşın güzel bir gülüşe sahipti.

Söylediğine göre en özel, çünkü derinlikli ve "içten" gülüş Krişna Prem'e aitti; Roland Nixon adıyla doğmuş olan bu İngiliz, Birinci Dünya Savaşı'nda pilotluk yapmış sonra da Hindistan'daki Lucknow Üniversitesi'nde profesör olmuştu. Almora'ya 1929 yılında gelişinin nedeni, bir kadın olan gurusu ile birlikte bayırdan birkaç kilometre ötede bulunan Mirtola'da bir *aşram* kurmaktı. İhtiyar da üyesi olmadan bu *aşram*a katılmıştı. Sonradan kendi arayışı için kendi evinin yalnızlığını yeğlemişti.

İhtiyar konuşurken, Sovyet yapımı, kadranında aydınlığa ulaştığının tanığı olsun diye bir eliyle toprağa dokunan Buda görüntüsü olan saatimi fark etti.

"Ah, zamanın tuzağına düşen sonsuzluk... Ne zaman ki!" dedi; "Hiç olmazsa deneyimin zamanı olsaydı. Hayır, bu Aydınlanmış Kişi'nin kalbinden çıkan akreple yelkovanın işaret ettiği zaman!" Bunu korkunç bulmuştu.

Saati nereden satın aldığımı ona anlatmadım. Bu, artık geride bıraktığım, terk ettiğim repertuvarımdan bir öyküydü. Ona tek söylediğim, hayatım boyunca seyahat ettiğim ve artık durmak istediğim oldu.

"İnsanın kendini tanıması için tek yol budur," yorumunu yaptı ve söylediklerinin daha iyi anlaşılması için, yine saatimin kadranında turuncu giysisi içinde oturan Buda'yı işaret ederek bir öykü anlattı:

Yolculuk etmekte olan Buda, günün birinde bir ormanın için den geçmek ister. Herkes ona, bundan kaçınmasını söyler. Or-

man son derece tehlikelidir. Ağaçların arasında gizlenen kötü kalpli bir haydut, gelene geçene saldırmakta, onları soymakta ve parmaklarını kesip boynundaki kolyeye takmaktadır. Zaten adı da *Angulimal*'dır; *anguli* "parmaklar", *mala* "kolye" anlamına gelmektedir. Buda niyetinden vazgeçmez ve tek başına yoluna devam eder. Haydut onu görür görmez peşine düşer ama bir türlü yakalayamaz. *Angulimal* bir tarafa gider; Buda öteki taraftadır; kendisi öteki tarafa koşar; Buda başka yerdedir. Nefes nefese kalan *Angulimal,* bağırmaya başlar:

"Kimsin sen? İnsan mısın, üstün insan mı? Tanrı mı, Şeytan mı? Peşinden koşuyorum ama seni bir türlü yakalayamıyorum. Nasıl oluyor da benden daha hızlı hareket ediyorsun?"

"Koşan sensin. Ben yerimden kımıldamadım ki!" der Buda. "İşte buradayım."

Angulimal bunun üzerine durur ve nihayet Buda'ya "ulaşır". Anlar, onun ayaklarına kapanır ve müridi olur.

"Öykünün ana fikri," dedi İhtiyar; "insanın kendini tanıması, kendi olabilmesi için durması gerektiğidir".

Bunu anlayabilseydim! Yıllardan beri bu gereksinmeyi duymuştum ve bir yerlerde durmaya çalışmıştım. Hindistan'a ilk geldiğim yıl çevremdekilere, arada sırada yazmak için sığınabileceğim bir yer bulur muyum diye sormuştum. Delhi'deki bazı tanıdıklarım, bana kuzeydeki dağlarda terk edilmiş bir ev olduğunu ve İngilizlerin bir dönem Nehru'yu orada tutsak ettiklerini söylemişlerdi.

"Ama bilgisayarda yazıyorsan, sana yaramaz," demişlerdi. "Oralarda elektrik yoktur." Ve konu kapanmıştı.

İhtiyar'a üç ay boyunca Swami Dayananda'nın yanında kalıp *Vedanta* eğitimi aldığımı anlattım ama *aşram* da uzun süre kalabileceğim bir yer değildi.

"*Swami*ler sözlere fazla inanırlar," dedi. Sanki düşüncelerimi okumuş gibiydi ve ben *Vedanta*'nın bana katkılarını söyleyecek

tim ki şunları ekledi: "*Vedanta* harika bir başlangıç noktasıdır ama fazlasıyla entelektüeldir. Gerçek bilgi kitaplardan gelmez; kutsal kitaplardan da elde edilmez; tek yol deneyimdir. Gerçeği anlayabilmenin en iyi yolu, duygulardan, sezgiden geçer; akıldan değil. Akıl sınırlıdır."

Tam olarak nerede durduğunu, pozisyonunun ne olduğunu anlayamıyordum. Dünyadan el etek çekenler gibi portakal rengi giyinmemişti, alnında Hintlilere özgü o kırmızı yuvarlak yoktu; görünüşünde ve söylediklerinde, sahip olduğu inancı işaret eden bir iz bulamıyordum.

"*Vedanta*, Budizm, Hinduizm, Jainizm; hiçbiri ötekini dışlamaz," dedi. "Burası Hindistan'dır; pek çok dinden oluşmuş bir uygarlıktır; bütün bu dinlerin temelinde Buda'dan sonra hiç kimsenin tartışmaya koymadığı düşünceler yatar."

Durdu; söylediklerini anladığımdan ve paylaşıp paylaşmadığımdan emin olmak istedi; sonra bu düşüncelerin neler olduğunu sıralamaya başladı.

Kollarıyla bütün ufku işaret eden geniş bir hareket yaparak "Tek dünya bu değildir," dedi.

Parmağıyla saatimi işaret ederek, "Tek zaman bu değildir".

Kendini, beni ve Angela'yı, köpeği ve çevrede ne varsa göstererek "Tek hayat bu değildir," dedi.

Sonra düşünmemiz için zaman bırakmak istercesine durdu.

"Ve tek bilinç bu değildir." Göğsüne dokunarak sözlerini sonlandırdı: "Dışarıda olan, aynı zamanda içeridedir; içeride olmayan hiçbir yerdedir."

Sonra havayı hafifletmek istercesine harika bir kahkaha attı ve bana dönerek şöyle dedi: "Bu nedenle, yolculuk etmek işe yaramaz. İnsanın içinde hiçbir şey yoksa, dışarıda asla bir şey bulamayacaktır. İnsanın kendi içinde bulamadığı şeyi gidip dünyanın dört bir yanında araması boşunadır." Etkilendiğimi hissettim. Haklıydı.

Konuşa konuşa saatleri devirmiştik. Kışın günler kısaydı. Güneş ufukta alçalmaya başlayınca hava da soğudu ve İhtiyar bizi içeriye davet etti. Karanlık ve ilkel mutfaktan, oval masalı, dört iskemleli sade bir yemek odasına geçtik; en son girdiğimiz oda da bir hazine yatıyordu sanki. Hazine, karşıdaki duvarda açılmış olan pencerenin manzarasıydı. Önde iki sedirin gövdesi ve kolları, arkada dağ zinciri, bunların ortasında güneşin kırmızıya boyamaya başladığı Nanda Devi dağ halkası. Bu bir ölüdoğa resmi değildi; yaşayan, ihtişamlı doğaydı ve faltaşı gibi açılan gözlerimizin önünde an be an değişmekteydi.

Odanın tavanı yüksekti; yılların isiyle kararmış ahşapla kaplıydı; duvarlar aşıboyası, zemin tahtaydı. Şöminenin içine, yarısından kesilmiş bir damacanayı andıran demir bir soba yerleştirilmişti ve mis gibi kokan bir sıcaklık yayıyordu. Ahşap rafın üzerinde minik, bronz bir Buda meditasyon yapıyordu. Eski kahverengi divan, sanki bir tiyatronun onur koltuğu gibi odanın dibinde, değişmeyi sürdüren dağ manzarasına bakan pencerenin yanındaydı. İki kenarında aşınmış tahtadan iki küçük koltuk duruyordu. Minik bir sehpanın üstünde yaşlı bir Hintlinin siyah-beyaz resmi; içinde sarı bir çiçek olan minik, pirinç bir vazo vardı.

Döndüm. Pencerenin tam karşısındaki duvarda, gri çerçeveli bir tablo asılıydı ve aynı dağların, aynı saatte, aynı renklerle aynı pencereden görünüşünü yansıtıyordu. Yaklaştım. Sol alt köşede, mavi bir imza vardı: E. H. Brewster.

Tablonun sessiz bir gücü vardı; sanki pencerenin dışındaki ışık onda yansıyordu. Bütün bunlarda büyülü, yakalanamayan, sanki tedirgin eden bir şey vardı. İlk andan itibaren, tablonun içindeki görüntünün tablosuna girmiş gibiydik. Bir an için bilincimi zıplatan bu aynalar oyununda kaybolduğumu hissettim.

Sessizliği bozmak ve aynı zamanda bütün bunların bir sanrı olmadığından emin olabilmek için "Bu, bütün hayatımda gördüğüm en güzel ev," demek geldi içimden.

"Bu evi seviyorum, karşılığını da alıyorum," diye yanıtladı İhtiyar. "Ev de beni seviyor." Evin 19. yüzyıl başında İngiliz sömürgeci memurlardan biri tarafından inşa edildiğini söyledi. Sonra ekledi:

"İkinci Dünya Savaşı sırasında İngilizler Nehru'yu burada tutsak etmişler."

Angela da benim gibi tarihi iyi hatırlıyordu ve inanamayan gözlerle birbirimize baktık. Bu nasıl olabilirdi? Hindistan gibi büyük bir ülkenin yüz milyonlarca evi arasında, gelip yıllar önce, daha hastalanmadan önce bana önerilen evi bulmuştuk!

Bir şeylerin, birilerinin, karşı duramayacağım, karşı koymamam gereken bir gücün benimle oyun oynadığı izlenimine kapılmıştım. Sanki her şey daha önce yaşanmış ve bitmişti.

Şimdi ortaya çıkan bu atmosferde, benimle ilgili bir ayrıntı konusunda suskun kalmamın, yalan söylemekle eşdeğer olacağını anladım. Böylece birkaç sözcükle İhtiyar'a Bologna'da başlayıp New York'tan geçen ve beni bir sığınak aramak üzere Almora'ya getiren yolculuğumu anlattım.

Yine o tütün tiryakisi kahkahasıyla "Ah, kanser!" dedi ve bana, ondan sonra hep tıp fakültesine giren bütün öğrencilere ilk ders gününde sorulması gerektiğini düşündüğüm bir soru yöneltti: "Ölüme neden olan, hastalıklar mıdır yoksa ölüm mü hastalıklara neden olur?"

Sonra sözlerini sürdürdü. Yolculuk etmekten vazgeçmeye gerçekten niyetli miydim? Gerçekten bir sığınak mı arıyordum? Buradan az ötede bir ev vardı. Depo niyetine yapılmıştı ama birkaç yıldır oturulabilir bir hal almıştı.

Hemen görmeye gittik. Son derece basit, taş bir evdi. Kapısı alçaktı, dik ve dar ahşap merdivenler, içinde minik bir şöminenin durduğu tahta zeminli bir odaya tırmanıyordu. Duvarlar çamur ve tezekle sıvanmıştı; pencere büyüktü ve Hindistan'ın en yüksek dağı Nanda Devi'ye bakıyordu.

"İstediğin zaman gelip burada kalabilirsin," dedi İhtiyar.

Dilim tutulmuştu.

Hayat bir gizemdir ve öyle kalması iyi olur. Bir şey; birisi, evin çatısına çıkmış ve kenarda duran uyurgezerin aşağı düşmesini engellemek için onu nasıl idare ediyorsa; benim iplerimi de aynı şekilde elinde tutuyordu.

"Öğrenci hazır olduğunda, öğretmen ortaya çıkar." Hintliler bu sözü bir guru için söylerler ama bence aynı şey yalnızca bazı koşullarda önemli olan bir aşk, bir yer, bir olay için de geçerlidir. Bunlarda mantık aramak, açıklama peşinde koşmak gereksizdir. Biz kendimiz, duyuların ve olayların ötesinde bir gerçeklik olduğunun kanıtıyız ve buna inanmamakta direnirsek hayatın öteki yüzünü yitiririz; bununla birlikte gizemin neşesini de kaçırırız elden.

Geç olmuştu. Angela ve ben, yeniden ormanı aşmak, *mandir*e kadar inmek zorundaydık ve bu nedenle teşekkür faslını kısa keserek yola koyulduk.

Yürürken, "Yakında görüşmek üzere!" diye bağırıyordum. Çayırların düzlüğüne varmadan önce dağlara son kez baktık. Güneş çoktan yok olmuştu ama *İlahi Sanatçı* alçaktaki boğazları ve geçitleri, kara ve soğuk bir tülle örttükten sonra, buzulların zirvesine son bir pembe tonu sürüyordu. Dönüş yolunu neredeyse koşarak inerken kendimizi biraz sarhoş ya da dönme dolaptan henüz inmiş gibi hafif hissediyorduk. Karımla hiç durmadan, hiç ara vermeden konuştuk, konuştuk.

Angela ile birbirimize söyleyecek pek çok sözümüz, verecek pek çok kararımız vardı! Ve o, bana karşı son derece cömert davrandı. Kırk yıl boyunca onunla çok değişik deneyimler paylaşmıştım ve hemen hepsi harikaydı. Şimdi atılmaya hazırlandığımız serüvense bambaşkaydı. Bu ikimizin birlikte yapamayacağı bir

yolculuktu. O bunu biliyordu. İhtiyar'ın vedalaşırken bize yolluk olarak söylediği Attar'ın dizeleri* benim gibi onu da kalbinden vurmuştu.

Hacı,
Hac ve yürüyüş:
Benden bana bir yürüyüşten
Başka nedir ki.

Birlikte Delhi'ye döndük; karım Floransa'ya gitti. Bu, pek çok anlamda bir ayrılıktı. Angela tanıdığımız hayata geri gidiyordu; ben var olup olmadığından bile emin olmadığım bir hayata gidecektim. Ama bunu denemeliydim. Zaman sınırlandırması olmamalıydı. Doktorlar, ilaçlar, şifacılar, mucizeler artık ilgimi çekmiyordu. Az ya da çok etkili bedensel tedavilerle işim bitmişti. Aradığım başkaydı. Rene Daumal'in alegorik öyküsü, *Analog Dağ* yapıtındaki Peder Sogol gibi "Neden yaşadığımı anlamadan ölmek istemiyordum". Ya da çok daha basit söylersek, kendi içimde huzurun tohumunu bulmak ve sonra bunu her yerde yeşertebilmek istiyordum.

Sıradan gündelik yaşam, benim için bin kollu bir ahtapota dönmüştü. Hiçbirinden kurtulamıyordum. Başım sürekli bir savunma, organizasyon, tasarı ya da umut düşüncesiyle meşguldü, zihnim bir an bile boş kalamıyor; sürekli daha büyük işler yaratıyordu. Floransa'da *Anam,* yerine geçtiği kişilikten daha da komik bir tip halini almıştı. Başkalarından önce ne o ne öteki olmadığını hisseden kendime gülünç geliyordum. İyi ama kimdim ben?

*Sanyasin*ler, dünyadan el etek çektikleri zaman bütün bağlarını kopartırlar; geçmişlerine karşı "ölürler" ve bu nedenle bir zamanlar onların olan her şeyden -aile, iş, arkadaşlar- çok uzak-

* Feridüddin Attar; 12. yüzyıl Pers şairi; *Mantık-ut Tayr/Kuş Dili* adlı dinsel felsefi şiirin yaratıcısıdır.

larda yaşamaya giderler. Ben henüz o noktaya varamamıştım; doğruyu söylemek gerekirse öyle bir niyetim de yoktu; ama kopmalı, mesafe yaratmalıydım. Gereksinme duyduğum bu yalnız yolculuğu deneyimlemeliydim ve ormandaki paslı kapı belki de benim için görünmeze açılan görünen kapı olacaktı.

Delhi'de on gün kadar kaldım. Kullanmayı tasarladığım bilgisayarımı besleyecek bir güneş paneli, pil ve transformatör aldım. Yiyecek ve tütsü alışverişi yaptım. Chiang Mai'den, bir kilo en iyi kalite *ulong* çayı getirttim. Sonra evin içinde birkaç tur atıp hayatım boyunca biriktirdiğim nesneler ve kitaplar arasından yanımda olmasından hoşlanacağım birkaç parçayı seçtim.

Benim için Dharamsala'da çizilmiş olan Tıp Buda'sı *tanka*mı, Milarepa'nın küçük, bronz heykelini ve New York'ta penceremin önünde duran eski, Çinli -taktığım adla- yolculuk Buda'sını aldım. Yüz yıl önce Çin'in Yixing Kasabası'nda yapılmış olan çay danlığımı ve iki minik ince porselen fincanımı da unutmadım. Kitapların arasından bir kopya *Upanişad,* bir kopya *Gita* ve birkaç Hint öyküsü derlemesi aldım.

Deodars'ların sömürgecilik dönemine özgü süsü içindeki bir otelde konakladığım Almora'dan su süzmek için bir bakır kap, tahta zeminde uyuyabilmek için halılar ve battaniyeler edindim. Bu kalın yün battaniyeler, Himalayalar'ın Hint kısmında yaşayan Tibetli çobanlar tarafından dokunuyordu.

Eşyalarım *mandir*e boşaltıldığında ve hamallar bunları sırtlayıp ormanda benim önümden yürümeye başladıklarında, gözümün önüne Himalayalar'da gözden yok olmak üzere, mandasının üzerine ters oturarak Yeşim Kapısı'ndan giren Lao-tzu geldi.

İnsan insan olalı ve bugün, Hindistan, Tibet, Nepal, Çin ve Pakistan adıyla tanıdığımız topraklarda yaşamaya başlayalı beri, Sanskrit dilinde "karların evi" *(hima:* kar; *alaya: ev)* anlamını taşıyan o uzak ve heybetli dağlar insanın Tanrı'ya olan hevesinin ve özleminin simgesi olmuştur.

İnsanlar, yükseklerde, buzlarla örtülü, bulutlarla sarmalanmış, sıradan faniler için ulaşılmaz olan o zorlu doruklarda hayatlarında eksikliğini duydukları her şeyin varlığını hissettiler. O dağların uzaklığı, onların arılığı, ovalarda bulunamayanın oralarda bulunabileceği duygusunu yaşattı; bu, varoluşun doğal arzularıydı. Ölümsüzlük bitkisi olan *soma;* Himalaya'nın yüksek tepelerinde yetişiyordu. Şiva'nın -ama simgesel olarak hepimizin- mükemmel karısı Parvati, "dağların kızı" olarak bu tepelerde doğmuştu. Yaratılmışın hazineleri; gücün, bilgeliğin, huzurun sırları orada gizliydi; sadece bazı insanlar büyük arayışlar, zahmetler sonucunda onlara varmış ve ele geçirmişti. Onlar da yine arayış içine girenlere bu gizemleri açıklamışlardı.

Himalaya, bütün efsanelerin yatağı, hayatın ve bilginin kaynağıydı. Hindistan'ın bütün büyük ve kutsal ırmakları orada doğuyordu. *Veda*ları yaratan *riş*iler orada yaşamışlardı. Vyasa; Himalayalar'ın eteğinde oturup *Gita* ve *Mahabharata*'yı yazmıştı. Bunlar kadim ama hâlâ güncel olan, sadece Hindistan'ın değil, bütün insanlığın felsefî, siyasî ve psikolojik bilgisinin kaynaklarını oluşturan yapıtlardı.

*Sanyasin*ler, yüzyıllar boyunca bu çıplak buz dağlarına doğru tırmanırken, Batılılar gibi fethetme değil, fethedilme hevesi taşıyorlardı ve de bunun dönüşsüz bir yolculuk olduğunun bilincindeydiler. Artık geçmişin defterini dürmüşler, dünyayla aralarındaki köprüleri yakmışlardı. Öz'den başka dönecekleri hiçbir şey kalmamıştı.

Belki benim için de bu tırmanış, madde dünyasına alegorik bir veda; özlem ve tutkuyla peşine düşülen ruhsallığa yol alıştı.

Ormanın içinde, hamalların peşinden yürürken tek bir korkum vardı. Bir şeyleri bıraktığım gibi bulamamak. Demir kapıyı açtım, iki büyük bekçi ağaç arasından geçtim. Hayır. Her şey, sessiz

ve kımıltısız duruyordu. İhtiyar'ın siluetini gördüm ama köpeğin havlamasını duymadım.

"Leopar yedi," dedi beni karşılamaya çıkan İhtiyar. "Pek çoğunu böyle yitirdim. Bu, hiç olmazsa dört yıl yaşamıştı. Yazık oldu ama leoparın da karnını doyurması gerekiyor." Pek üzülmüş benzemiyordu.

Sığınağıma yerleştim, bayırın en yüksek noktasında günbatımının tadını çıkartmaya gittim; İhtiyar'ın davetlisi olarak o güzel odasında gaz lambasının ışığında bir tas çorbasını paylaştım.

Penceredeki dağlar sönmüşlerdi ama Brewster'in tablosundakiler hâlâ duvardaki gri çerçevenin içinden hafif bir ışık yaymayı sürdürüyordu. İhtiyar adam, sözlerini ilk konuşmamızda kaldığımız yerden devam ettirdi. Harika bir anlatımla şu öyküyü aktardı:

Bir öğrenci, gurusuna gider ve ona dünyada ulaşmayı en çok istediği şeyin "gerçeklik" olduğunu söyler. Öğretmen yanıt vermez. Onu boynundan tutar, yakındaki nehre sürükler, başını suya sokar ve neredeyse boğulana kadar çıkarmaz. Son anda onu kurtarır.

"Şimdi söyle bakalım; suyun altındayken her şeyden çok istediğin neydi?"

"Hava," der öğrenci cılız sesiyle.

"İyi. Gerçekliği de hava kadar istediğin zaman öğrenmeye hazır olacaksın."

Peki, ben hazır mıydım?

Buna bir kahkaha ile yanıt vermek isterdim ama içten davranmak istedim. Hayır. Hazır olup olmadığımı bilmiyordum. Hem sonra "gerçeklik" bana hâlâ tek başıma arayamayacağım kadar büyük bir şey gibi görünüyordu.

Bu sözüm üzerine o sigara kokulu kahkahalarından birini attı.

"Elbette" dedi, "Gerçekliği arayıp bulan biz değilizdir. Gerçek

lik gelip bizi bulur. Biz sadece hazırlanmalıyız".

Sonra şöyle açıkladı; "İnsan tanımadığı bir konuğu davet eder mi? Hayır. Ama önce evini düzene koyar, öyle ki konuğu geldiği zaman onu karşılamaya ve tanımaya hazır olur".

Peki, onun gerçeklik ile ilişkisi neydi?

Onu birkaç kez, bir an için görür gibi olduğunu söyledi. Ama bu an ona inançtan değil, deneyimden kaynaklanan bir eminlik hissettirmişti. Başkalarının değil, kendinin deneyimi. Ve bu emin olma duygusu onu arayışına bağlı kılmıştı. Evin içindeki düzenle ilgili olarak da daha yapacak çok işi vardı. Tavan arasında hâlâ atılmayı bekleyen pek çok eşya vardı. "BEN, pek çok şeye gereksinmesi olduğunu sanıyor ama ben, bunun bir tuzak olduğunu biliyorum."

Sehpanın üstünde duran minik siyah-beyaz fotoğrafı gösterdi. Bu, onun ilk gurusu; onun zihnini açan ilk kişi Swami Sathyananda idi. Bir çekmeceden bir başka fotoğraf çıkarttı; bu da yaşlı bir kişiyi gösteren siyah-beyaz bir fotoğraftı. Bu da onun yüreğini açan kişi Krishna Prem; daha önce anlattığı, *sanyasin* olmayı seçen İngiliz'di. Kurduğu *aşram*da kanserden ölmüştü.

O da kanser olmuştu. Bu nasıl mümkün olabilirdi? Tamam, Batı'da kanserin nedeni olarak stres gösteriliyordu ama Hindistan'da, son yüzyılda mutlak huzur içinde yaşayan, modern hayatın gerilimlerinden uzak bir yaşam süren ermiş kişilerin büyük çoğunluğu da kanserden ölmüştü. Örneğin mistik Ramakrishna, Bombay sokaklarında *bidi bidi* yapan Nisargadatta Maharaj gırtlak kanserinden; Ramana Maharishi koluna yayılan ve çok ağrı veren kanserden; yaşlı da olsa J. Krishnamurti karaciğer kanserinden ölmüştü.

"Stres, içsel de olabilir," dedi İhtiyar. "Gerçeği arayanın genellikle çok ıstırap çekmesi gerekir. Krishna Prem hastalığı hayatıyla bütünlemeyi başarmıştı; onu bütünün bir parçası olarak görmeyi ve sonra kendi hastalığı sayesinde, bilincin daha yüksek bir bilinç düzeyine ulaşmayı başarmıştı."

"Yani, hastalığı kabul mu etmişti?" diye sordum.

"Söz konusu olan kabul etmek ya da etmemek değildir; hastalığı kendinin bir parçası kılabilmektir. O, bunu başarmıştı ve en sonunda da hepimiz için kanıtlanamayanın kanıtı olmuştu."

"Her kuşakta, her kıtada," diyordu İhtiyar. "Krishna Prem ya da Ramana Maharishi gibi hayatlarıyla öteye geçmenin mümkün olduğunu gösteren insanlar vardır. Kararlı, sebatkâr ve korkusuz olmak yeterlidir."

Belli etmeden bana öğütler vermeye çalıştığını anlıyordum. Yanımda getirdiğim çantamda çok kitap var mıydı? "Dikkat et," dedi. "Kitapların verdiği, ikinci el; ödünç alınmış bilgidir. Pek fazla değeri yoktur." Sonra bana başka bir öykü anlattı:

Bir adam büyük bir kitaplığa girer ve uzun incelemelerden ve arayışlardan sonra yanında götüreceği üç kitabı seçer. Kaydettirmek için bankoya gider ve memura şunu sorar:

"Bu kitaplıkta kaç kitap var?"

"On binlerce."

"Peki, hepsini okumak ne kadar sürer?"

"Ah... birkaç hayat boyu."

"O halde, ben bunları da istemiyorum," der adam. "Bunun bir başka yolu olmalı." Ve gider.

İhtiyar'a göre, bunun başka yolu, deneyimdi. İnsanın kendi üzerinde kazanacağı deneyim. Gerçek anlama akılla değil, yürekle gerçekleşebilirdi. "İnsan yalnızca denediğini; içinde hissedebildiğini anlayabilir." Bu deneyime varmak için gereken yollar pek değişik olabilir. Onunki, "mum numarası"ydı; düzenli olarak; hiç bıkmadan, heyecanı hiç yitirmeden uygulanmalıydı. "Günde en az on dakika," dedi.

İlk gurusu onu, on dakika mumun karşısında oturmaya zorunlu kılmıştı ve iyice düşündüğünde, bunun hayatta almış olduğu en büyük yardım olduğunu anlamıştı. Yıllar geçtikçe bu on dakikalar saatlere dönüşmüştü ama o ilk adımın önemini unut

mamıştı. Bunu keşke ben de uygulayabilseydim!

"Başlangıç için, en az on dakika! Kendini zorla!"

Bu, büyük bir buluş yaptığını bilen ve bunu kendine saklamak istemeyen kişinin yüreklendirmesiydi. Bu buluş benim de çok ilgimi çekiyordu. İhtiyar da bunu hissediyordu ve sözlerini sürdürdü:

"Her şeyden önce zihnini sakinleştirmelisin. Ancak o zaman içinde sahip olduğun Ses'i duyabilirsin. Sabırsızlık etmemelisin çünkü bilincini açan sezgi ender olarak gelir. Bu belki tek bir damladır ama o damla geldiği zaman, okyanus gibidir. İşte o zaman seninle konuşan, İçsel İnsanın Sesi'dir; Kozmik İnsanın Sesi, yani Cevher, Öz'dür. Buna ne ad vermek istersen verebilirsin. Sufilerin yaptığı gibi Sevgili; simyacıların dediği gibi Felsefe Taşı da diyebilirsin. Tanrı, Buda, Purusha ya da O diye de adlandırabilirsin. Ama bilmen gereken, O'nun gerçek sen olduğudur. Çünkü sen ve O iki değilsiniz. Sen, O'sun." Sözlerini sıcaklık ve sevgi dolu güzel bir gülüşle noktaladı.

Yanımda getirdiğim el fenerimi yakmadan sığınağıma döndüm. Ay henüz doğmamıştı ama gökkubbenin ışıltısıyla, adımımı attığım yeri görebiliyordum. Eve girmeden durdum. Soğuktu ama yer kuruydu. Otlara uzandım ve yıldızları seyrettim. Sanki onları ilk kez görüyordum. Belki de gerçekten öyleydi; çünkü bu kez onlara adlarını düşünmeden, Büyük Ayı'yı, Kutup Yıldızı'nı aramadan bakıyordum. Hiçbir şey okumamış, eğitim almamış, "bilmeyen" bir mağara adamı olduğumu hayal ettim. Ve, bütün bu "bilgiden" özgürleşerek evrenin avutucu ve olağanüstü enginliğinde kaybolup gittim. Artık ona bakmıyordum. Onun bir parçası olmuştum.

Buraya gelirken niyetlerimden biri de rüyalarımın günlüğünü tutmaktı. Bunu yapmanın tek yolunun uyanır uyanmaz not almak olduğunu biliyordum. Bu nedenle kendime hazırladığım yer yata-

ğımın başucuna bir kurşunkalemle birkaç kâğıt koydum. Bir yer lerde okuduğuma göre, daha çok rüya görebilmenin ve bununla beraber "ruhun gece yolculuğunun tanığı olmanın" yolu, akşam az yemekten, sert yerde yatmaktan, bunun bilincinde olarak uyuya kalmaktan ve kendini uykuya kaptırmamaktan geçiyordu. Swami de ölümle karşılaştırılabilecek tek deneyimin uyanıklık halinden uykuya geçme anı olduğunu ve herkesin o ana dikkat ederek, son ana dek bilinci koruyarak, uykuya dalarken ölüm hakkında bir fi kir edinebileceğini söylerdi. Bunu denedim ama o kadar yorgun dum, oda öyle soğuktu ki ağır Tibet battaniyelerimin altına girer girmez taş gibi uyumuşum. Mutlu bir taş gibi.

İki rüya gördüm ve not etmeye çalıştım. Birincisinde, arka daşlarımla Hong Kong'ta Peak'a tırmanan tramvaydaydım. Adre si cebimde olan bir hastaneyi arıyordum. Ama bir durakta, gel diğimi düşünerek tramvaydan iniyor, ötekilerden ayrılıyordum. Onlara yeniden görüşürüz, anlamında işaretler yapıyordum ama içimden onları başımdan savmayı becerdiğimi, bir daha da gör meyeceğimi düşünüyordum.

İkinci rüyamda Orta Asya kentlerinden birindeydim. Orada da; MSKCC'den Doktor *Uğurlu Hanım*'ın önerdiği bir hastaneyi arıyordum. Ortasında biri beyaz, biri siyah iki boğanın güreştiği büyük bir alandan geçiyordum. Başına kırmızı bandana takmış, büyücüye benzeyen bir adam çıkageliyordu. Elindeki uzun bıçak la iki hayvanı ayırıyor, beyaz boğanın kafasını kesiyor, dilini kopa rıyor ve bunu bu törenin gerçek başı ve büyücüsü olduğunu fark ettiğim bir oğlana sunuyordu. Bu çocuk, "sorunu çözmüştü" ve bana da gücünün sırlarını öğretebilirdi. Ben, zamanım olmadığı nı, hastaneye gitmem gerektiğini biliyordum ama onu sonradan da bulabileceğimi düşünerek adını ve adresini soruyordum. Ço cuk gülümseyerek bunu benim not defterime kaydediyordu; ben de elimde pek önemli bilgiler bulunduğunu ve açıklanamaz ama gizemli biçimde pek etkili bir güce yaklaştığımı hissediyordum.

Rüyalarımı genellikle Angela yorumlardı. Kimbilir bu iki rüyada da bana ne gibi ipuçları bulurdu. Ama o yoktu, çok uzaklardaydı ve bu rüyaları görmemin bir nedeni de belki onun uzaklığıydı. Üzerimde olumlu bir havayla uyandım. Bu rüyalar iyiye işaretti. Yalnız kalmak istememin onayını, "gitmekte" olduğum yolun adresine sahip olduğumu, bu "büyü gücüne" yaklaşmanın, yani mantık dışı bir alana girmenin, benim için o anda yapılacak en doğru şey olduğunun onayını almıştım.

Gün doğuyordu. Bir battaniyeye sarındım ve dağları selamlamak için bayırın en yüksek noktasına tırmandım. Dağlar henüz yoktu görüntüde. Puslu bir tül, ufku olduğu gibi örtüyordu. Yarı karanlığın içinden adeta silik, belli belirsiz gölgeler görünmeye başladı; sonra da beyaz ve soğuk profiller belirdi. Doruklar ansızın pembeye, turuncuya boyanıverdi. Vadi eflatuna büründü; sonra altın suyuna battı çıktı ve buzullar lapis semaya karşı alev aldı. Yeryüzü ilahî bir ışık ve neşeye boğuldu. Sedirlerin en yük sek noktalarına tüneyen kuşlar cıvıldamaya başladılar. Benim yüreğim de onlara katıldı.

Dağların yalın, her şeyden kopuk güzelliği içimde yalnızca aşkın yarattığına benzer bir duygu uyandırdı. Bir bütünlük, yenilmez güç, handiyse ölümsüzlük duygusuydu bu. Tanrısal olanın huzurunda bulunmanın ne demek olduğunu şimdiye dek hiç bilmemiştim. İlahi Gökler bir adım ötemdeydi ve şu dağlar, oraya varmaya yarayacak basamakları andırıyordu.

Efsaneleri, buz mağaraları destanlarını, Shangri-La'da gizli hazineleri düşünmeye, hiçbir mucizeyi umut etmeye ihtiyacım yoktu. Her şey burada, çevremdeki hayattaydı. Artık bana hiçbir şey ağır gelmiyor, hiçbir şey beni kaygılandırmıyordu; hiçbir şeyin yoksunluğunu hissetmiyor, hiçbir şeyden korkmuyordum. Kendi ölümüm de bana, bu sonsuz yetkinliğin bir parçası olarak göründü.

Birbirinin aynı olan günler, mutlak huzur içinde akıyordu. Prog
ramsız, beklentisiz, vadesiz günlerin en avutucu anları güneşin
doğuşu ve batışıydı.

İhtiyar'ın evindeki varlığının bilincindeydim ama o da ken
di kendiyle yalnız kalmak istiyordu ve ikimiz de birbirimizle
arkadaşlık etme hevesine kapılmıyorduk. Daha sonraları, onun
zamanının bir bölümünü pek garip ziyaretçiler kabul ederek ge
çirdiğini öğrendim.

İlgi alanım öncelikli olarak -oruç tutmaya yönelmişti. Aşağı
vadilerde yaşanan hayatta yuttuğum ve dikkatimi dağıtan her
şeyden arınmak istiyordum. Haberler, arzular, umutlar, dedikо
dular... Tepede, elektriksiz, telefonsuz, gazetesiz, hiçbir şeysiz ve
dikkate alacak hiç kimsesiz olunca, biraz boşluk yaratmak kolay
oluyordu. İnsan rutinden kopar kopmaz gündelik yaşantıda -iç
sel olarak da- ne kadar az özgürlüğe sahip olduğunu; yaptığı ve
düşündüğü pek çok şeyin ne kadar alışkanlık ürünü olduğunun
farkına varıyor. Zihnin yürüttüğü mantığı, bilimin verilerini, be
denin ve aklın gereksinmelerini olduğu gibi kabulleniyoruz ve
böylece dünyayı ve kendimizi her zamankinden farklı görmeyi
başaramıyoruz.

Ben de hayatım boyunca ne çok düşünce, ne çok inanç ve
"bilgi" biriktirmiştim! Üzerine yepyeni şeyler yazılabilecek beni
beyaz bir kâğıda dönüşebilmek ne güzel olurdu. Zen Budizmi,
Çin'de doğduğu günden beri hep bu soruna eğilmişti ve öğrenci
lere yüzyıllardan beri anlatılan basit ama etkileyici anekdotlar
dan biri bu noktayı vurgulardı:

Pek eğitimli bir profesör, bir keşişi görmeye gider.

"Söyleyin; Zen nedir?" diye sorar.

Keşiş onu yanıtlamaz. Onu buyur eder, önüne bir fincan koyar
ve içine çay doldurmaya başlar. Fincan dolar ama keşiş ısrarla
çay koymayı sürdürür. Profesör şaşırmıştır; bir süre konuşmaz
ama sonunda keşişin vazgeçmediğini görerek onu uyarır:

"Fincan dolu, dopdolu."

"Öyle," der keşiş. "Sen de düşünceler ve önyargılarla dolusun. Zihnini boşaltmazsan sana Zen'in ne olduğunu nasıl anlatabilirim ki?"

Öyküdeki keşiş, zihnin nasıl boşaltılabileceğini söylemiyor. Ama ben, gecenin bu konuda büyük bir yardımcı olduğunu anladım. Gün ışığında duyularımızı uyaran bütün nesneler, gece olunca karanlıkta yok oluyorlar ve özne, tek kahraman olarak ortada kalıyor. Gece onun zamanı... Gece özne, tek gözlemci ve tek gözlenen oluyor.

Belki rüya görmek için ideal koşullarda uyuduğum, belki de onları kaydetmeye karar verdiğim için, hayatımda hiç görmediğim kadar çok rüya görüyordum. Her gece ayrı bir gösteri izliyordum. Bunların çoğunluğu pek keyifli değildi. Gün boyunca kendimi son derece huzurlu ve rahat hissediyordum ama uykuya dalar dalmaz kaygılar, çatışmalar, takıntılar dört bir yanımı sarıveriyordu. Dünyanın kaygılarından uzaklaştığı izlenimine sahip olan Uyanık-ben, Uyuyan-ben'in en dizginlenemez tutkularının, yeraltındaki lağımlardan sızan iğrenç sıçanlara benzeyen kışkırtıcı saldırılarına maruz kalıyordu.

Duyularla elde edilenin tek gerçek olduğu konusunda hâlâ kuşkularım olsa da, geceleri karşıma hesaplaşmam gereken bambaşka bir dünya çıkıyordu. Salyangozların yenmeden önce salatayla beslenmeleri ve sirkede bekletilmeleri gerektiği gibi, ben de arınıyor, temizleniyordum. Üstelik bu Ko Samui'de yapılandan çok daha özlü bir temizlenmeydi. Şimdi bağırsaklarım değil, belleğimin en derin kıvrımlarında hayatım boyunca biriktirdiğim duygusal kırıntılar silkelenip atılıyordu. Konsantrasyonumun süzgecinde, Sam'ın bize yutturduğu plastik pastillerinkinden çok daha gerçek ve ağır zehirler, toksinler görüyordum. Ve şimdi bütün bunlar hakkında düşünecek zamanım ve gücüm vardı.

İhtiyar, "mum numarasını" gecenin ortasında uyguluyordu; ben de öyle yapmaya çalıştım. Çok soğuk oluyordu ama yine de uyanmak için kendimi zorluyordum. Minik ışığımı yakıyor, kocaman bir battaniyeye sarınıyor, yün beremi kulaklarıma kadar indiriyor, sırtımı dikleştirerek yere bağdaş kuruyor, o mavi ruhlu turuncu alevin önüne oturuyordum. Gözlerimi kapatıyor, düşünceleri, anıları, görüntüleri, rüyaların kalıntılarını umursamadan, değiştirmeye çalışmadan, yönetmeden, kovmadan izliyordum; kimi zaman zihnimde bir bataklığın dibinden yükselirmiş gibi görünen bir ya da iki sözcük beliriyordu. Sanki benimle hiç ilgileri yokmuşçasına, onları kendimle özdeşleştirmeden inceliyordum. Ben o düşünceler değildim.

Böylece on dakikadan çok daha fazla süre oturuyordum ve bu biçimde odamı düzenlediğimi düşünüyordum.

Zaman geçtikçe, tepelerde benim için giderek daha önemli olan başka bir şey daha hissettim... Sessizlik. Bu, bizim pek alışık olmadığımız bir durumdu. Bu tepelerde ise bütün deneyimlerin fonunda o vardı.

Değişik sessizlikler ve her birinin kendi nitelikleri vardı. Gündüzleri sessizlik; kuşların cıvıltısı, hayvanların bağırışları, rüzgârın uğultusuydu. Doğaya ait olmayan hiçbir ses; ne bir motor, ne bir insan sesi bunlara karışıyordu. Geceleri sessizlik; toprağın derinliklerinden çıkan, sağır, eşsiz bir gümbürtüydü; duvarları aşıyor, her yere sızıyordu. Sessizlik, bu tepelerde bir sesti. Zıtlıkların uyumunun simgesi miydi bu? Kulaklarımın bunun dışında hiçbir şey duymadığını fark ediyordum; bu gümbürtü benim başımın hem içinde, hem dışındaydı. Tanrı'nın sesi miydi bu? Sferlerin müziği denen bu muydu? Dinlemeye koyulunca ben de onu tanımlamayı arzu ediyordum ve gözlerimin önüne, denizin dibinde şarkı söyleyen devasa bir balık geliyordu.

Şahaneydi bu sessizlik! Oysa biz modern insanlar, kimbilir neden, sessizliği ölümle özdeşleştiririz, ondan kaçarız, neredeyse korkarız. Susmak ve yalnız kalmak alışkanlığımızı yitirmişizdir. Bir sorunumuz varsa, ne yapacağımızı bilemiyorsak, bir kenara çekilip sessizlik içinde düşünmek yerine; herhangi bir gürültüye koşarak kendimizi sersem etmeyi, bir kalabalığa karışmayı yeğleriz. Bu yanlıştır çünkü sessizlik, insanoğlunun ilk deneyimidir. Sessizlik olmadan söz olmaz. Müzik olmaz. Sessizlik yoksa, işitil mez. Sadece sessizlik içersinde kendimizle uyum içine girebilir; beden ve bütün onun içinde olanlar arasında bağlantı kurabiliriz.

Bir süredir, bana kulak verenlere, sessizliğin kutsallığını anlatmaya çalışıyordum; sonunda eski Hint masalları arasında az sözle çok şey anlatan bir tanesine rastladım:

Kralın biri ormanda yaşayan ünlü *rişi*ye gider.

"Söylesene, Öz'ün doğası nedir?" diye sorar.

İhtiyar ona bakar ama yanıt vermez.

Kral sorusunu yineler. *Rişi* yine yanıtlamaz. Kral yeniden aynı şeyi sorar ve *rişi* yine sessizliğini korur.

Kral hiddetlenir ve bağırmaya başlar: "Ben soruyorum, sen yanıt vermiyorsun!"

"Seni üç kez yanıtladım ama dinlemedin ki!" der *rişi* sakince. "Özün doğası, sessizliktir."

1950 yılında, kendine guru olarak seçtiği dağ Arunachal'in eteklerinde kurduğu *aşram*ında ölen Hintli mistik Ramana Maharishi hep şöyle derdi: "Bir insanla iletişim kurmaya başlamak için değişik yöntemler vardır: Ona dokunarak, konuşarak ama en iyisi sessizlik kurarak."

Ramana'nın sessizliği "güçlüydü" ve yalnızca varlığı bile pek çok ziyaretçisini derinden etkilerdi. İngiliz yazar Somerset Maugham, Ramana'nın oturduğu odaya girmiş ve düşüp bayılmıştı.*

* Somerset Maugham bu deneyimini *Points of View* adlı denemeler kitabında anlatır. Yine bu deneyimden *Razors Edge* adlı romanı doğar - ç.n.

Psikolog Carl Jung, ünlü mistikle Hindistan'da buluşmak üzere sözleşmişken son anda onun yanına gitmekten vazgeçmişti. Belki de Ramana'nın basit sessizliğinin, onun ruh konusundaki kuramsal vizyonunu yıkacağından korkmuştur.

Günler geçerken, dağlardaki sığınağımın dışındaki sessizliğe, giderek daha büyük bir yoğunlukla içimdeki sessizliğin eşlik ettiği izlenimine kapılmaya başladım ve yalnızlığa da bağlı olarak bu bana gerçek anlamıyla esrime anları yaşattı. Dikkatimi dağıtan unsurlar, dışsal uyarılar olmayınca zihnim kendi yolunu izlemekte, sınırlarından çıkmakta ve sonunda da sakinleşmekte özgür kalıyordu. Sessiz bir zihin, düşünceleri olmayan zihin anlamına gelmiyordu. Düşüncelerin bu dinginlikte oluşması ve daha iyi gözlenebilecekleri anlamına geliyordu. Daha iyi düşünülebilirlerdi.

Günümüzde dünya, şimdiye dek hiç olmadığı kadar sessizlik öğretmenlerine muhtaçtır ve bu öğretmenler şimdiye dek hiç olmadığı kadar azdırlar. Bu öğretmenler okullarda olmalı... Saat on; sessizlik dersi. Bu, çok zor bir ders olacaktır, çünkü kentlerde hayatın sürekli kakafonisine uyumlandığımız için artık sessizliği "duyamaz" olduk. Oysa bunu denemeye değerdi. Bana çocukluğumda felsefeyi öğretmek için susmamı söyleseler ve kim olduğumu sorsalardı belki de sonunda bir şeyler anlayabilirdim; aslında bütün o kuramlar benim hayatımla ilintiliydiler ve bize gösterildiklerinden çok daha az sıkıcıydılar.

Dağlarda edindiğim öteki deneyimim de doğaydı. Bazı halkların neden kutsal yazılara, öte boyutlardan gelen birilerinin getirdiği mesajlara gereksinme duymadıklarını şimdi anlıyordum. Gözlerinin önünde, herkese açık, okunmayı bekleyen bir kitap olduğunu biliyorlardı. Bütün mesajlar oradaydı. Doğada, insanoğlunun onu sömürmek ve kendi amaçlarına uygun kullanmak için henüz

ellerini uzatmadığı, gizliden gizliye kutsal bir özellik vardı.

Doğa, o ilkel saflığıyla bir dengeye; biz insanların heves ettiği bütünlüğe sahiptir. Onu yalnızca gözlemleyerek bile bir vatana kavuştuğum duygusuna kapılıyordum; unutmuş olduğum bir uyum hissediyordum. Hayatımı onun ritmine uydurmak bana başlı başına bir ilaç gibi gelmişti. Kentlerde bunun artık farkına varamaz olduk. Gün bitiyor; bizler alışkanlıkla, farkına bile varmadan, ışıkları yakıyoruz. Yine okumaya, yürümeye, çalışmaya devam ediyoruz. Pek çok kişi, işi nedeniyle tam tersini yapıyor; geceleri uyanık kalıyor ve gündüzleri çalışıyor. Ama bununla kendi kendimizi alt üst etmiş oluyoruz. Uygarlaştığımız düzeyde doğadan uzaklaşıyoruz; buna her şeyin parçası olan, kendi doğamız da dahil.

Bayırın bir başka kayasında, kimi zaman saatlerce oturuyordum; artık zamanın akması gibi bir kaygım kalmamıştı; soğuğa karşı üst üste giyiniyor, beyaz ve mavi sonsuz dağ zincirleri karşısında esrime halleri yaşıyordum. Beni de okşayan rüzgâr ayaklarımın dibindeki otları büküyor, gökteki bulutları itiyordu; çevremdeki bitkilerde, çiçeklerde, hayvanlarda varlığını hissettiğim hayat, benim damarlarımda akan hayatla aynıydı. Doğa, bilincin yayılmasına yardım ediyordu ve ansızın benim bilincimin, bütünlüğü algılayabileceğini hissediyordum. Doğada küçük ve bayağı olan hiçbir şey yoktu. Bize sıkıntı verecek, sefillik duygusu yaşatacak hiçbir şey. Tam tersine, insan doğanın içinde kendini yüceliğe ulaşmış gibi hissediyor ve dışarıda olanı kendi içimize taşımayı istercesine, içgüdüsel olarak ciğerlerimizi şişirip derin derin nefes alıyoruz.

Yalnızdım ama gözlerimi nereye çevirsem onlarca, yüzlerce, sonsuz sayıda varlıkla karşılaşıyordum. Her yanda, değişik biçimlerde, değişik aşamalarda hayat vardı. Hayat sürekli yaratılmaktaydı. Kozmik Örümcek o anda evrenin ağını örmekte, aynı iplikle her parçayı birbirine birleştirmekteydi; İndra'nın kolye-

sindeki inciler gibi hepsi birbirini yansıtıyordu.

Örümceğin dinlenmek için bir yedinci güne gereksinmesi yoktu. O örmeyi sürdürüyordu. Ya da Vişnu idi; bir başka efsane de olduğu gibi o uyuyordu ve evren, onun gördüğü rüyadan başka bir şey değildi. Onu uyandırmamaya dikkat etmeliydik yoksa her şey hiçliğin içinde yok olur giderdi!

Yaradılmış'ın bu değişik görüntüleri olağanüstüydü! Şimdi ve daima oluşan bir yaradılış! Bu, zaman içinde kaybolmuş, altı günde tamamlanmış bir yaradılış değildi. Kadından önce yaratılmış erkek değildi. Hattâ Yaradan'ın suretinden yaratılmış insan bile değildi. Çünkü tam tersi doğruydu: Yaradan'ı kendi suretinde yaratan, aslında insanın ta kendisiydi. Dinlerin anlattığı Tanrı, Ben'in ve onun tutkularının bir yansıması değil de nedir; öteki tanrıları kıskanır, sevdiği ve kısacık ömrü içinde suç işlediği için sonsuzluğa dek yargıladığı insanlar arasında ayırım yapar? Bütün yaradılmış içinde bir tek insan böyledir. Ve dinlerin Yaradan'a yükledikleri niteliklerin tümü insanîdir. Doğanın geri kalanında bulunmaz bunlar. Aslan, bir ceylanı öfkelendiği için parçalamaz. Yalnızca karnı acıkmıştır.

İnsanın kendi düşüncelerini gözlemesi ne keyifliydi! Üstelik özgürce tadını çıkartabileceğim bir güzellikle çevrilmiştim ve bunu benim kılmak gibi bir hevesim yoktu. Bu da doğanın insana rahatlık veren bir başka yüzüydü. Engin güzelliğini ayrımsız, herkese sunuyordu. Hiç kimse bir gündoğumunu ya da günbatımını alıp evine götürmeyi düşünmüyordu.

İlahi Sanatçı'nın sürprizlerinin sonu yoktu. Güneşi engelleyen kara bulut, buzulların üzerine altından bir örtü seriyordu; beklenmedik sağanak yağmurun ardından, dağlar sanki madenden yapılmış gibi parlıyordu; dünya gecenin kozmik karanlığından her sabah başka türlü uyanıyordu.

Milarepa heykelciğimin ayaklarının dibine koymak için bir şeyler toplamak üzere eğildiğim toprak bile beni şaşırtmaya yetiyordu. Renkler, biçimler, yaprakların sonsuz desenleri, kimisi inanılmaz minik olan ot ve çiçeklerin çeşitliliği anlatılır gibi değildi. Küçük ve büyük: Bir çimen ve Himalaya Dağları'nın bütün zinciri aynı güzelliğin ifadesi, aynı sonsuz gösterinin parçasıydı.

Bir sabah, sırtımı güneşe vermiş bedensel alıştırmalarımı yaparken, uçurumdan yükselen bir sisin içinde yansıdığımı fark ettim. Hızla hareket eden sis yüzünden başımın gölgesinin çevresinde gökkuşağının bütün renklerini yansıtan bir hale göründü. Ama erdiğimi, bir aziz olduğumu hayal edip sevinmeye zaman kalmadı. Büyük bir ağacın tepesinden kargalar gaklamaya başladılar. Onların bu gaklaması, elbette müthiş bir kahkahaydı.

İhtiyar'ın dostu olan kargalar, şimdi de benim yalnızlığıma ortak olmaya karar vermişlerdi; bu iki karganın çok meraklı tipler olduklarını anlamakta gecikmedim. Odamdayken, çatıdan eğilip içeriyi gözetliyorlardı. Dışarı çıkıp resim yapmaya niyetlensem tepeme dikilip, -bence- çizdiklerim konusunda yorum yapıp duruyorlardı. Bir öğleden sonra, çıldırmış gibi gaklamaya başladılar. Pencereye yanaştım. İkisi ağacın tepesindeydiler ama koca bir maymun gelip çöreklenmiş, tek tek çiçeklerimi yiyordu. Kargalar beni uyarıyorlardı!

Uzun bir yürüyüş yapıp yakınlardaki dağların birinin tepesine vardığımda, o ikisinin üzerime gelip bana seslendiklerini fark ediyordum. Kendilerini rüzgâra verip iki kanat çırpışıyla oraya varıveriyorlardı. Kendime onların gözleriyle bakıyordum. Öyle ağır, toprağa öyle bağımlıydım ki! Oysa onlar nasıl da hafiftiler. Uçmak için yükseldiklerinde ya da kendilerini uçurumdan aşağı salıverdiklerinde onları öyle kıskanıyordum ki!

O uçurum, gözleyemediğim bir hayatı barındırıyordu. Aşağıdan Himalaya karacaları olan *kakar*ların boğuk seslerini duyuyordum; iki adım atsam, ayak seslerim yüzünden yabanî keçiler

zıplamaya başlıyordu. Onlar bile! Gölgelerini zar zor yakalaya biliyordum! Kadim Çinliler Fergana atlarını kanatlı çizmekte haklıydılar! Topraktan böylesine hızlı ve hafif kalkış başka nasıl anlatılabilirdi ki?

Bir öğleden sonra, sisin sardığı uçurumun kenarında sanki boşluğa asılmış gibi yürürken, inceden inceye bir kaval sesi duydum. Durdum. Bu ses benimle konuşuyordu! Müzikten öyle fazla etkilenmeyen bir insan olan ben, o anda ağlayacağımı hissettim. Belki de uzaktaki bir çobanın çaldığı o kaval, benim tellerimden birini titreştirmişti. Dinlemeye koyuldum. Sonra her şey gibi, belki de yön değiştiren rüzgâr yüzünden, o ses de kesildi. Eksikliğini derinden hissettim.

O zaman, onu yeniden duyabilmek için zihnimi kullandım.

Kimi zaman o kaval hâlâ çalar içimde. Keşişliği seçen samuray ve haiku şairi olan Basho bunu biliyordu ve şöyle söylemişti:

Tapınağın gongu
Sustu
Ama ses
Çiçeklerden gelmeyi sürdürüyor.

Bu konuda bir anlaşma yapmamış olsak da İhtiyar ile görüşmelerimizi rastlantılara bırakmıştık. Ormanda yaptığımız yürüyüşler sırasında patikada karşılaşıyorduk veya bir şey sorma ya da değiştokuş yapma bahanesiyle birbirimizi ziyaret ediyorduk. Belli bir düzen, belli bir görev duygusu olmadan, alışkanlık haline getirmeden yapıyorduk bunu.

Bu buluşma, konuşma ya da benim odamda oturup ona güzel Yixing çaydanlığımda demlediğim Çin çayımızı yudumlamak; onun "evrenin güçlerine" dayandırdığı harika bir olaya dönüşüyordu. Görünen ve görünmeyen, gerçek ve gerçek olmayan, dişi ve eril, olumlu ve olumsuz güçler bu anın mümkün olması için

hep bir araya gelmişlerdi. Şaka yapıyordu ama o kadar da değil.

Ona göre her şey birbirine bağlıydı. Biz her zaman bunu görmeyi beceremesek de olup biten her şeyin bir anlamı olduğuna inanıyordu. Ona göre, hastalığımın da bir nedeni vardı. Önemli olan, benim bunu fark edebilmemdi ve bu da son bir yolculuğa başlamak demek oluyordu. Onun verdiği adla; dönüş yolculuğu... Her insanın duyular yaşantısı uykusundan uyanacağı yolculuktu bu.

"Anlıyor musun? Bu, yuvaya dönme, köklerine yükselme yolculuğudur. Ve köklerimizin tanrısal olduğunu unutma; çünkü zaman merdiveninde bizler maymundan gelmiyoruz; varoluş merdiveninde biz Tanrı'dan kaynaklanıyoruz. Geriye gitmek demek, tanrısal kökenimizi reddetmek anlamına gelir."

"Nasıl?"

"İçinde derin bir kazı yaparak, kişiliğinin ve bilginin üzerinde biriken tozu yavaş yavaş temizleyerek varoluşunun özüne varacaksın. Bunun için cesaret ister," diyordu. "Çünkü söz konusu olan, artık tutunabileceğin hiçbir şey kalmayana dek, birbiri ardına, tek tek her şeyi atmaktır. İşte o zaman seni tutan bir şeyin varolduğunu keşfedersin. Ancak o zaman, aradığın her şeyin o olduğunu anlarsın."

Bir başka sefer, bana evinin çevresindeki ulu dağ sedirlerini göstererek şöyle dedi: "Görüyor musun? Bütün kültürlerde hayat ağacı şu sedir gibi temsil edilmiştir. Kökler toprakta, yapraklı dallar havada. İşte hayat böyledir; karanlıktan doğar ve ışığı arar. Ama *rişi*lerin *Upanişad*'da anlattığı bir başka ağaç vardır. Onun kökleri göklerde, dalları yeryüzünün altındadır. Bu, ruhsal hayatın ağacıdır; maddeden hareket eder, göklere yani ilahi köklerine ulaşmaya çalışır."

İhtiyar hep ağır ağır konuşuyordu, söylediklerinin sadece kulaklarıma girmekle kalmayıp ruhuma da sinmesini istercesine araya uzun boşluklar koyuyordu.

"Ve önemli olan bu hayat, ruhsal hayattır. En zoru ilk adımdır.

Topraktan, sahip olduğumuz kesinliklerden kopmamız gereklidir. Akıl denen tuzaktan uzak durmak söz konusudur. Aklımıza çok şey borçluyuz. Bizim analiz etmemize, ayıklamamıza, yargılamamıza ve bilinenin alanını genişletmemize yarar. Peki ya sonunda ne olur? İnsan hep büyük keşifler yapabilir, bilgide sonsuz ilerlemeler kaydedebilir ama ilerleyişi ne olursa olsun, bilinenin ufuğunda her zaman bilinmeyeni görecektir. Ve bilinmeyen her zaman, bilebileceği her şeyin çok üstünde olacaktır. O halde? Bu bilinmeyenle yüzleşmek gereklidir. Şunu kabul etmeliyiz: Bir gizem vardır ve bizim zihnimiz bunu çözmekten acizdir."

Bir akşam, ortalık iyice kararmıştı ki, kapıma vurulduğunu duydum. İhtiyar, bana bir şey sormaya gelmişti ama içeriye girip de yerdeki tasın içinde duran yarım elmayı görünce sözünü unuttu.

"Ah... evet, fare için," dedim. Günlerdir çözüm bulmaya çalıştığım sorunumu ona açma fırsatını bulmuştum.

Her gece ortaya çıkan bir fare, öteyi beriyi kemiriyor; bütün meyve, domates ve patateslerime zarar veriyordu. Onu öldürmek istemediğim için, başka şeylere dokunmasını engeller umuduyla sunduğum yemeği yemesini bekliyordum.

İhtiyar, benim bu iyi niyetime kahkahalarla güldü ve Lama Govinda'nın onun *Tuhaf İnsanlar Bayırı*'nda komşusu olduğu zaman ne yaptığını anlattı. Onun da evine bir fare dadanmıştı ve yerli halk ona şöyle diyordu:

"Lama-ji; onu öldürmelisin. Başka seçenek yok."

Ama Budist olan Lama, yaşayan bir varlığı öldürme düşüncesinden nefret ediyordu. Böylece fareyi yakalayan ama öldürmeyen kapanlardan edindi. Bu, işe yaradı. Birkaç günün sonunda Lama, birkaç tane fare yakalamıştı. Her birini ormana götürüyor ve serbest bırakıyordu.

"Anlamıyor musun? Bu hep aynı fare," diyordu insanlar. "Onu

öldürmelisin. Nereye bırakırsan bırak, o geri gelir."

Lama buna inanamıyordu. Sonunda yine bir fare yakalayınca, ressam olan karısının boyasıyla farenin kuyruğunu yeşile boyadı. Sonra gezintiye çıkarken fareyi yanına aldı ve her zamankinden daha uzak bir yere gidip onu bıraktı. Boş kapanla evine döndüğünde, farenin tekinin onu eşikte beklediğini gördü. Lama Govinda bu öyküyü anlatırken "Kuyruğu yeşildi ve bana gülümsüyordu," diyordu.

İhtiyar'a göre benim şiddet içermeyen çözümüm işe yarayabilirdi: "Eninde sonunda, her şey bir ruh sorunudur," dedi.

"Ruh mu?"

"Evet. Ruh bizim içimizde değildir, biz ruhun içindeyiz. Ruh her yandadır. Ruh, bizi çevreleyen her şeydir. Ne Batılı, ne Doğuludur. Evrenseldir. Ruh bir tektir: Hayvanlar, bitkiler, taşlar ve insanlar için. Hep aynı ruhtur söz konusu olan. Bir sarmaşığa bak, minik bir sarmaşığa... Tutunacak bir yer bulur ve ışığa doğru yükselmeye başlar. Tek bir kraliçe arının bir arada tuttuğu anlara, her yıl göç ederken Tibet'teki Manasarovar Gölü'nden kalkıp buradan geçip Racastan'a giden leyleklere bak. Bütün bunları mümkün kılan nedir? Ruhtur! Bütün bilinçlerin altında duran bilinç, bütün evreni bir arada tutan kozmik bilinç ve o olmasaydı hiçbir şeyin var olamayacağı o bilinç. Yoganın amacı, tam olarak bu kozmik bilinçle iletişim sağlamaktır. Bunu bir kez başarırsan, artık zaman yoktur; ölüm yoktur."

"Peki ya fare?"

"O da, o bilincin içindedir ve benim, senin, onun bilinci bir yansımadan başka bir şey değildir." Sonra güldü ve bana meydan okumak istercesine şöyle dedi:

"Bunlar Hint düşünceleri değildir! Batı'da, sizin *rişi*leriniz de aynı şeyi söylemişlerdir; onlar da bizler gibi *Vedanta*'nın sözlerini yinelemişlerdir. Ne var ki, sizler kendi *rişi*lerinizi unutmuş, onları müzelere, profesörlerin kitaplarına sokmuşsunuz. Oysa

bizler için *rişi*ler her zaman yanıbaşımızda, yoldaşımız, hayat öğretmenimiz olmuştur."

"Batılı *rişi*ler mi?"

Ona kalırsa bizim "görenler" listemiz pek uzundu. Heraklitos'tan Pitagoras'a, Giordano Bruno'dan Bergson'a kadar pek çok ad vardı ama onun gözdesi Platon'du.

"Onu gurun olarak kabul et; göreceksin ki o da seni öğrencisi olarak kabul edecek ve seninle konuşacaktır." İhtiyarın yaptığı buydu. Bir süredir geceleri, dağlara bakan o güzel odasında Platon'u konuk ettiğini ve saatlerce, sessizlik içinde onunla tartıştığını itiraf etti. İhtiyar'a göre, Platon pek çok başka isme göre "ötenin de ötesine" gidebilmiş biriydi; onun *Cumhuriyet* adlı yapıtı *İçsel cumhuriyet-Öz'ün Cumhuriyeti* görüşlerinin en güzel ve esin verici örneğiydi. Platon'un bu konuyu böylesine olağanüstü biçimde betimlemesiyle, pek çok kişinin onun peşine düşmesinde büyük bir yüreklendirme olacağına inanıyordu.

İhtiyar'a göre incecik bir iplik, aradaki binlerce yıla, birbirinden uzak kıtalara karşın, Platon ve Gürciyef, Plotino ve Sri Aurobindo, sufi üstatlar, Meister Eckhart, Ramana Maharishi ve Krishna Prem gibi isimleri birbirlerine bağlıyordu. "Hepsi aynı yolda yürüyorlar; kimi daha önden, kimi daha arkadan; kimi yolunu yitirmiş, kimi hedefe varmış ama hepsi köklerimizin nerede olduğunu arıyorlar. İşte bu 'Ben, kimim?' sorusunun anlamıdır. Bu soruyu kendilerine sormayanlar anlayamazlar ve belki de bizlerin deli olduğunu düşünürler ama bizler devam etmeliyiz. Yuvaya dönüyoruz... Haydi, sen de gel," dedi.

Bu davetle fazla kişisel davrandığını düşünmüş olacak ki konuyu yine fareye döndürdü. Bana "zihnin anlamadığı o öyküler den bir tane daha" anlatmak istiyordu; üstelik bu öyküye kendi de tanıklık etmişti. Ben çay için biraz daha su kaynatmaya koyuldum, o da kendine yeni bir sigara sardı.

Mirtola *aşram*ında, Krishna Prem'in on kadar öğrencisi var

dı. Bir de büyük Tibet köpekleri vardı ve onu geceleri *aşram*ın çevresinde dolaşmayı ve pencereden içeriye bakmayı alışkanlık edinmiş bir leopar yüzünden dışarıya salmıyorlardı. Leopar kükrüyor, köpek havlıyor, herkes yataktan kalkıyor, leoparı kovalamak için avaz avaz bağırıyordu. Her gece aynı müzik, kimseyi uyutmuyordu.

Krishna Prem, "Bir şeyler yapmayı deneyeceğim," dedi. Tapınağa gitti ve on dakika kadar orada kaldı. Leopar o gece görünmedi. Ertesi gece ve daha sonraki geceler de *aşram*a uğramaz oldu. Leopar ortadan kaybolmuştu.

Öğrencilerinden biri, *sanyasin* olmayı seçmiş, bu *aşram*ı kurmuş ve kendisini, herkesin "O" diye söz ettiği Krişna'ya adamış olan eski İngilizce profesörüne, "İyi ama ne yaptınız?" diye sordu.

"Ben bir şey yapmadım," dedi Krishna Prem. "Sadece O'nunla konuştum ve şöyle dedim: 'Senin leoparın, senin köpeğini rahatsız ediyor.'"

"Hepsi bu," dedi İhtiyar. "Ruh, her yerdedir; biz, leopar, köpek ve senin faren, hepimiz bu ruhun içindeyiz. Onu yadsımak kör olmak, karanlıkta kalmayı seçmek demektir."

Kör, karanlık... Bu sözcükleri kullanmasının nedeni, bana bu kadar geç saatte gelmesinden kaynaklanıyor olmalıydı. Kibrit istiyordu. Özüyle buluşabilmek için düzenli gece randevusu, "mum numarası" için tek bir kibriti bile kalmamıştı.

Ona bir kutu kibrit verdim ve gecenin karanlığında, bastonuna dayanarak evine doğru yürümeye başladı.

İki ya da üç haftada bir, Almora'ya inip alışveriş yapıyordum. Taş döşeli dar bir yokuş boyunca uzanan pazar, pek eski tarz bir yerdi. Evlerin kimi hâlâ ahşaptı; kimisi pek küçük olan dükkânlar yan yana dizilmişlerdi; her biri, solist, satıcı ve felsefeci olan bir aktörü barındıran bir sahneyi andırıyordu. Satmak ve satın al-

mak, marjinal etkinlikler olarak görülüyordu. Her yerde derin bir huzur hissediliyordu. Köpekler bile köpek gibi değillerdi. Havlamıyorlar, saldırmıyorlar, küçük ateşler çevresinde, insanlar ve ineklerle birlikte ısınıyorlardı.

Pazarlar bir toplumun aynasıdır ve Almora Pazarı, Himalayalar'ın gölgesinde yüzyıllardan beri biriktirdiği son derece özel bilgeliği ve huzuru yansıtıyordu. Dükkânlarının çerçevesi içinde oturan adamların çoğu, dünyanın ve ruhun kaderini konuşmak için bir fırsat bekliyor gibiydiler.

İki çift laf etmek için mola verdiğim dükkâncılardan biri olan Said Ali, sıska ve dağınık saçlı bir Müslümandı; son derece sıcak bir gülümsemesi vardı. Duvarın içindeki minicik gedikte saat tamir ediyordu ve bu gediğe "Bir milyon tik-tak" adını vermişti.

Hayat, Said Ali'ye karşı acımasız davranmıştı ama o yine de hayatı seviyordu. İki oğlu ansızın şizofreni olmuştu; ne büyücüler ne hekimler bir çare bulabilmişlerdi. Yaptıkları tek şey Said Ali'yi olduğundan daha da yoksul etmek olmuştu o kadar. Karısı bu kadersizlik yüzünden mutsuzdu ve günün uzun saatlerini, oğullarını iyileştirmesi için Allah'a yakararak geçiriyordu. Said Ali de inançlı bir Müslümandı ve beş vakit namazını kaçırmıyordu ama yine de oğulları konusunda karısına katılmıyordu.

"Allah'a insanî olaylara müdahale etmesi için yalvarılmaz. Ben bir saat tamir edeceğim zaman, istediğim kadar dua edebilirim. O benim yerime benim işimi yapamaz. Zaten yeterince yapmıştır. Bana göz, kulak, el ve akıl vermiştir. En azından tamir işini ben yapmalıyım," diyordu.

Bir gün ona, nasıl olup da yılgınlığa kapılmadığını sordum.

"Her sabah namazdan sonra, sırtımı dik tutarak yere otururum. Soluğumu izlerim, damarlarımda dolaşan kana kulak veririm, zihnimi bütün düşüncelerden boşaltırım ve dikkatimi O'nun üzerine yoğunlaştırırım. Zamansız ve mekânsız olan O'na. İz bırakmayan, insanî olmayan, her daim var olan O'na. Biraz O'nunla

başbaşa kalırım. Sonra işe gelirim," dedi.

Said Ali'yi Allah'ına olan imanı dışında ayakta tutan bir sırrı daha vardı: Müzik. Gazeller besteliyordu ve onları söylerken kendi dertlerini unutuyordu. Yılda bir kez sahneye bile çıkıyordu. Her şubat ayında Almora'ya İtalyan asıllı mistik, müzisyen ve ozan olan *Krishna Das* geliyordu. "Krişna'nın Hizmetkârı" adını alan bu kişi bir süre eski ve döküntü Savoy Hotel'de konaklıyor, huzur arayan müritlerinden oluşan grubuna önderlik ediyordu. O günlerde Said Ali onlara katılıyor, güzel sesiyle sitar çalıp söyleyen Krishna Das'a eşlik ediyor, eski sufi ilahilerini söylemek onu neşe ve yaşama arzusuyla dolduruyor; bu da bir sonraki şubat ayına kadar onu idare ediyordu. Ne zaman dükkânının önünden geçsem, yüzünün güldüğünü görüyordum.

Pazar, sürprizlerle dolu bir hazineydi. Günün birinde, Balbir'in dükkânına yaklaşırken bakkalın bana her zamanki gibi sevgi dolu *Namaskar* işaretini yaptığını ama konuşmadığını fark ettim. Gülümseyerek uzattığı kâğıtta şöyle yazıyordu: "Altı haftalık sessizlik." Balbir de kendi tanrısıyla bir anlaşma yapmış ve ona kırk gün konuşmama konusunda söz vermişti. Ama çalışmayı sürdürüyor, iki yardımcısını, el işaretleriyle yönetiyordu.

"Ya büyük bir yalan söylemiş ya da bir dalavere çevirmiştir." Ona dünya haberlerini vermek üzere uğradığımda İhtiyar'ın bu konudaki yorumu böyle oldu.

Beni akşam yemeğini bölüşmeye davet etti ve ben de ona bayırda peyda olan "yetimler"den söz etme fırsatı buldum. Sözünü ettiğim orta yaşlı yabancılar, uzun yıllar Puna'da Osho'nun *aşram*ında öğrenci olarak kalmışlar, sonra Lucknow'da Babaji'nin yanına taşınmışlar ama guru ölünce yollarını şaşırmışlar, ne yapacaklarını bilemez olmuşlardı. İçlerinden ikisi beni, bayırdaki beyaz evlerine davet etmişler, orada Osho'nun ölümden "Tanrı'yla yaşanan büyük bir orgazm" olarak söz ettiği bir kaset dinletmişlerdi. Dinlerken de bayılır gibi olmuşlar, ben de onların

gurularına olan ruhsal bağımlılıklarına şaşıp kalmıştım. Yıllarca bir *aşram*da yaşamak, bir "öğretmen'in izinden gitmek onlara özgürlük değil tutsaklık kazandırmıştı. Bunun anlamı neydi?

Pek eğlenen İhtiyar bana en sevdiği yöntemle yanıt verdi; bir öykü daha anlattı:

Adamın biri, sabah uyandığında kendini zincirlenmiş olarak bulur ve nasıl kurtulacağını bilemez. Yıllar boyunca onu kurtaracak birini arar. Sonra günün birinde, bir demirci dükkânının önünden geçerken onun demirleri büktüğünü görür ve yardım ister. Demirci iki darbeyle zincirleri kırar. Adam, demirciye derin bir minnet duyar. Onun için çalışmaya başlar, onun hizmetkârı, kölesi olur ve hayatı boyunca... demirciye zincirlenir kalır...

"Guru önemlidir," diye sürdürdü sözlerini İhtiyar. "Senin içinde gerçek gibi hissettiğini o, sözcüklere döker. Ama sen o Gerçeklik ile bir kerecik doğrudan bağlantı kurabilirsen artık ona gereksinmen kalmamış demektir. Guru sana ayı gösterir parmağıyla ama ay ile parmağı karıştırmak en büyük felakettir. Guru sana yolu gösterir ama yolu yürüyecek olan sensindir. Tek başına."

Sonra, bana gerçekten yardımcı olabilecek bir şeyi söylemenin zamanı gelmişçesine şunu ekledi: "Gerçek guru senin içinde, şuranda olandır," dedi ve sıska parmaklarıyla göğsünü gösterdi. "Her şey buradadır. Kendi dışında arama. Dışarıda bulabileceğin her şey, doğası gereği değişken ve geçicidir. Zenginlik içinde kalıcılık bulabileceğini sanırsın ama o da biter. Bunu bir insana duyduğun aşkta bulacağını sanırsın ama o da çeker gider. Ya da kolayca el değiştiren güçte... Hayatını bir guruya adarsın ve o ölür. Hayır, senin dışındaki her şey geçicidir. Sana yardım edebilecek tek kalıcı denge, gerçekten içsel olandır. Ve kendilerini vazgeçilmez olarak gören gurular sadece kendi Ben'lerine hizmet ederler, öğrencilerinin arayışlarına değil."

İhtiyar söylediklerine ağırlık kazandırmak istercesine bana

Buda'nın son sözlerini anımsattı. En yakın müritleriyle çevrilmiş olan Buda, ölümün eşiğine geldiği an; kuzeni ve öğrencisi Ananda ona şunu sordu: "Peki şimdi bize kim rehberlik edecek?"

"Kendinizin ışığı olun. Öz'e sığının," dedi Buda.

İhtiyar'a göre, Buda'nın sözünü ettiği Öz, *Vedanta*'lardaki Öz'dü. "Ve Öz'ün bilgisi olmadan, bilgiye sahip olunmaz. Edinilen sadece, malumattır, " diye sözlerini bitirdi.

Ya bir bardak su?

Fareyle anlaşmıştık. Akşamları yatarken tasın içine koyduğumu yiyor, gerisine dokunmuyordu. Sanıyorum, bu Bol Kepçe lokantasından arkadaş ya da akrabalarına da haber vermişti ki; onlardan biri odamın çatı arasına yerleşti ve her sabah gün doğmadan bana "mum numarası" için uyanma zamanının geldiğini haber vermeye başladı! En azından ben böyle düşünmekten hoşlanıyordum.

Kargalar için evin önüne yerleştirdiğim taş masa da zaman geçtikçe bir aşevine dönüştü ve birbirinden değişik tipler dadandılar buraya; penceremde oturup bunların geliş gidişini gözlemekle günü geçirebilirdim. Her hayvanın kendi kişiliği, renkleri, tarzı ve alışkanlıkları vardı.

Güneşli bir sabah, çayıra uzanmış, sıcaklık depoluyordum ki minicik, gri renkli, beyaz ve kırmızı çizgileri, kara tüylü ibiği olan bir kuş belirdi. Kımıldamadan yattım. Çevresine bakındı, ayaklarımın dibinde uçtu, hiç çekinmeden koca yün çorabımın ucunu gagalamaya başladı. Gagasını, yuvası için yeterince yünle doldurunca uçup gitti ama yeni bir tomar toplamak için hemen geri geldi.

Elbette bu bana, bütün öğrencileri karşısına dizilmiş olan Zen öğretmenini anımsattı. Günbatımı törenine başlamak üzereyken bir kuş açık pencerenin kenarına konar. Çevresine bakınır, cıvıldar ve uçup gider.

"Tören bugünlük bitmiştir," der yaşlı keşiş ve o da çekip gider.

Asyalılar, hayvanların hayatını incelemekle ne çok ders edinmişler! Biz Batılılardan çok daha fazla. Şaolin rahipleri, tapınaklarının çevresindeki ormana dadanan haydutlardan korunmak için pek çok hayvanın hareketini bir araya getirerek *kung-fu*'yu yaratmışlar. Hintliler bedenin kontrolü için *Hatha Yoga*'yı geliştirirken, hayvanların dört ana etkinliğini kopya etmişler: Gerinme, temizlenme, solunum ve dinlenme. Hayvanların davranışları düşünsel değil, içgüdüseldir, bu nedenle hayatları doğayla tam uyum içindedir. Bizimki ise giderek doğadan kopmaktadır. Biz artık doğayı "hissetmiyoruz", onu ciddiye almıyor, öğretmen olarak görmüyoruz. Oysa karşımızda açılış kapanış saatleri ve bekçileri olmayan büyük bir müze duruyor; herkese açık dersler, günün ve gecenin her saatinde sürüp gidiyor.

Bir gün İhtiyar bana; "Bir taşa dokunduğun zaman, sen bir şeyler hissedersin. Taşın ne hissettiğini hayal etmeye çalış. Onun da bir bilinci vardır," dedi, sonra belki de ona deli gözüyle bakmayayım diye, bana, kutsal metinler olan *şastra*lara göre mineral dünyanın, bütün geri kalandan farklı olmadığını anlattı. "Kadim zamanların Hintli heykeltıraşları, bir tanrı heykeli yapacakları zaman asla dişi bir taş kullanmazlar; bir tanrıça heykelini, bileşimine, rengine ve damarlarına göre dişil özellikler taşıyan bir taşa yontmazlardı."

Ona bir rüyamı anlatmak için gitmiştim. Bunu yorumlamakta bana yardımcı olmasını istiyordum ama hiç ilgilenmedi. Rüyaların psikanalistlerin işi olduğunu, onların da hastaları, topluma uyumlamaya uğraştıklarını oysa bunun yerine toplumların genel insanlık gereksinmelerine göre değiştirilmeleri gerektiğini söylüyordu. Onu asıl ilgilendiren, rüyayı görenin kim olduğunu keşfedip keşfetmemiş olmamdı.

"Çünkü, sen rüyanın içindeysen, o halde rüyadaki seni rüyasında gören kimdir? Kazmayı sürdür. Tek bir noktadan kaz ve derine, daha derine in. Eninde sonunda, suya ulaşacaksın!"

Mumla sorun yaşadığım günlerdi. Dışarısı karanlık olduğu sürece her şey yolunda gidiyordu ama gün doğar doğmaz güneşi hissediyordum, zihnim dağları hayal etmeye başlıyordu ve gözlerimi yumup içimde bir dünya bulmak yerine -onun çoğu zaman uçup gittiğini sanıyordum- gözlerimi açıp dış dünyayı seyretmek istiyordum. Bunu İhtiyar'dan gizlemedim. O, gülümsedi ve bana doğrudan bir yanıt vermektense, Sufizm'in büyük ermiş kadınlarından biri olan Rabia ile ilgili bir mesel anlattı:

Rabia, günün büyük bölümünü evinin içinde, derin yoğunlaşma halinde geçiriyormuş. Günün birinde evinin önünden geçen bir arkadaşı, pencereden ona seslenmiş:

"Rabia, dışarı çık da yaratılmışın güzelliklerini seyreyle."

Kapalı kepenklerin arkasından Rabia onu yanıtlamış:

"İçeri gir de, Yaradan'ın güzelliklerini seyreyle!"

Güzel öyküydü. Ama benim asi ruhum direniyordu ve tepkim ansızın şu oluverdi: "Hep şu 'iç' ve 'dış'tan söz ediyorsun. İyi de nerede bu meşhur 'iç'?"

"Elbette bedeninin *içinde* değil. Orası da dışarısı kadar pistir," dedi İhtiyar. Sonra sürdürdü: "Sessizlik gibi, *öte* gibi hiçbir yerde olmayan bir *iç* vardır. Öte, neredediir? Sen düşünebilen ve metafiziğe hevesli bir balık olsaydın, şöyle derdin: 'Şu suyun ötesinde de bir şeyler var olmalı!' İşte; *iç* oralarda bir yerdedir."

Çok geçmeden kar yağdı. Gece başladı ve karanlıkta mumun önünde oturmak için uyandığımda, dışarıda seslerin gümbürdemediğini fark ettim. Ses boğuklaşmıştı. Şafakla beraber penceremden baktığımda, her taraf bembeyazdı; donmuş dallarıyla sedirler daha da büyümüşler; çayırların oluşturduğu amfitiyatro daha da belirgin; ufuk, düşmeyi sürdüren kar tanelerinin oluşturduğu perdenin arkasında kalmıştı. Sabahın ilerleyen saatlerinde, birkaç dakika için güneş açtı ve dağlar yakın göründüler.

Kar, onlara hiç görmediğim bir hafiflik kazandırmıştı. Ama gösteri kısa sürdü. Koca bir bulut her şeyi yuttu, ortalık karardı ve kar yeniden başladı. Bütün bir gün, gece ve ertesi gün ve daha ertesi gün sürdü. Pencerem yarıya kadar, kapım tamamen karla örtülmüştü. Hayvanların hepsi yok olmuştu. Geriye kalan engin bir sessizlikti.

Aşağıdaki vadinin köylerinden birileri İhtiyar'ın iyi olup olmadığını görmek ve *mandir*deki *sanyasin* kadının öldüğü haberini vermek için yukarı gelmişlerdi. Onu, tek bacağı kopmuş olarak ormanda bulmuşlardı. Polis, kadının donduğu için mi hayvanlara yem olduğunu, yoksa leoparın mı ona saldırıp yediğini öğrenmeye çalışıyordu. Eğer böyle olduysa bir av düzenlenecek ve leopar vurulacaktı çünkü bir kez insan yiyen leoparı artık hiçbir şey durduramazdı. O zaman karnını doyurmak için evlere de yaklaşmaya başlardı. Öldürülmesi gerekirdi. Bir önceki yıl da böyle olmuştu; gece vakti, çobanların birkaç kilometre aşağımızdaki evinden bir bebek kapmıştı leopar.

İki güneşli günden sonra karlar erimeye başladı ve İhtiyar ile Almora'ya inip alışveriş yapmaya karar verdik. *Mandir*e kadar orman içi yürüyüş zorlu geçti. Patikadan kimse geçmemiş olduğu için, bazı noktalarda dizimize kadar kara gömülüyorduk. Pek çok hayvan izi vardı ve İhtiyar bana leoparın izini gösterdi.

"Uzaktan da olsa görmek isterdim onu," dedim.

"Sen bir leoparı görmeden önce, üç leopar seni üç kez görmüş olur," yanıtını verdi.

İkimiz de -birbirimize söylemesek de- *mandir*deki *sanyasin* kadını düşünüyorduk ve İhtiyar, biraz gülmek, biraz yuvalarından bizi izleyen leoparları kaçırmak için yüksek sesle William Blake'in bir şiirini okumaya başladı.

Tiger! Tiger! Burning bright
In the forest of the night

What immortal hand or eye
Could frame thy fearful symmetry[*]

Ben de ona katıldım ve ikimiz daha ritmik adımlarda avaz avaz "Tiger! Tiger! Burning Bright!" diye bağırarak şiir okumaya başladık.

Ormanda karın yansıttığı ışık göz kamaştırıyordu. Buz kesmiş ağaçlar hiç kımıldamıyordu. Bazı rododendrumlar tuhaf biçimde çiçeklenmeye başlamışlardı ve kıpkırmızı tomurcuklar buza serpilmiş yakutlar gibi duruyordu.

Biz neşeyle haykırıyorduk: "Tiger! Tiger! Burning bright!" *Mandir*e vardığımızda bir jipin bizi beklediğini gördük. Pazardan alışveriş yaptık ve akşam sebze, pirinç ve un yüklenmiş olarak sağ salim evimize döndük. Bu büyük seferimizi kutlamak için onun sobasının yaydığı mis gibi kokunun eşliğinde birlikte yemek yedik.

İhtiyar küçük bir dolaptan William Blake'in eski baskı bir kitabını çıkarttı; mavi cilt kapağının üstünde yaldızlı harfler vardı; "hayatımızı kurtaran" şiiri, bir kez daha birlikte okuduk. Gerçekten de çok güzeldi. Blake şiirin sonunda vahşi kaplanı yaratan elin, ürkek kuzuyu da yaratan elle aynı olduğunu vurguluyordu.

"Görüyor musun? 18. yüzyılda yaşayan bir İngiliz, *rişi*ler gibi olup bitenin aslını anlamıştı," dedi İhtiyar heyecanla. "Tanrısal olanın, zıtlıklarda birlikte var olan olduğunu anlamıştı. Her şey ve her şeyin zıddı; güzellik ve dehşet; nefret ve aşk. Her şey burada. İkilik yoktur. *Rişi*ler kötülüğü, Tanrı'nın bir parçası olarak görmeye cesaret etmişlerdir. Ama bunu bir tek onlar söylememiştir. Bu bakış açısı, Hindistan'da yaygındır. Yok ediş tanrısı olan

---

[*] Kaplan! Kaplan! Gecenin ormanında
Işıl ışıl yanan parlak yalaza,
Hangi ölümsüz el ya da göz, hangi,
Kurabildi o korkunç simetrini? (çev. Selahattin Özpalabıyıklar.)

Kali; hani dilinden kan damlayan, boynunda kurukafalardan bir kolye taşıyan Kali, aynı zamanda *Evrenin Annesi*'dir, çünkü yok oluş olmadan yaradılış olmaz. Anlıyor musun? İkilik bizim yarattığımız bir yanılsamadır. Mutluluk ve mutsuzluğu, neşe ve acıyı, hayat ve ölümü, birbirinden ayrı tutmak isteyenler bizleriz; oysa böyle bir ayrım hatalıdır. Gerçek; tümünün bir oluşudur."

Sonra *Veda*lardan bir dize okudu: "Gün, gecenin; hayat, ölümün gölgesidir." Ve ekledi: "Bu deneyime varmak, O'nun ile, Ruh ile bağlantıya geçmek demektir."

"Peki ya O da bir yanılsamaysa?" dedim. "Ruhsal yaşantı sadece söylenegelen bir sözse? Nerede ki şu Ruh?"

Neşeyle baktı bana.

"Söylesene bana, nerede *değil ki* Tiger?" Ve o andan sonra bana hep *Tiger* dedi.

Günler, haftalar, aylar geldi geçti; düşünceler, sessizlikler, gezintiler, kısa söyleşiler uyum içinde birbirini izledi ve zamanımın büyük bölümünü zamana harcadım. *Tamircilerle* randevularım için iki kez New York'a gitmek zorunda kaldım; birinde oğlum Folco, birinde de Leopold eşlik etti bana. Gerçekten de yalnız yaşamak ve mumun karşısında oturmak işe yaramış olmalıydı ki; kendimi bölme alıştırmasında başarılı oldum. Bedenim yolculuk yapıyor, anestezi alıyor, inceleniyor, yeniden uyandırılıyor, tekrar bir uçağa bindiriliyordu ama zihnim tepelerde, üç bin metre yükseklikteki taş evimin huzurunda kalıyordu ve bu nedenle geri geldiğimde buradan hiç ayrılmamışım gibi hissediyordum.

New York ve aşağı vadideki dünya ile ilgim giderek daha çok kopuyordu. Onların nasıl işlediklerini anlamıştım ve hoşuma gitmiyordu. Artık kendimi belli bir yakınlıkla bağlı hissettiğim sevgili hastanemin bile büyük bir *business* olduğunu; bir süpermarket ya da elmas madeni zihniyetiyle işletildiğini anlamıştım.

Geçirmem gereken ameliyatın ön-ödemesi, bankaların dalavereleri yüzünden gecikince, bana adımın listeden silineceği bildirildi.

Bunun karşılığında saygın ve geleneksel MSKCC, yokluğum sırasında kendini zamana uydurmuştu. Bir "Tamamlayıcı Tıp" bölümü açmış; reiki uygulamaya başlamış, arsenik temelli bir anti-kanser tedavisi incelemeye koyulmuş ve odalarda moral vermek için gençlerin gitar çalmasına, hastalara holistik iyileşme konusunda bilgi verilmeye başlanmıştı. *Tamircile*rin bu "işlere" hiç inancı yoktu ama belli ki hastane, hastalardan gelen pek çok çağrıya boyun eğmiş, pazar payının bir dilimini şifacılara ve benzeri tiplere kaptırmamaya karar vermişti.

İkinci ziyaretimin sonunda hastalık ve iyileşme arasındaki arafta kalma sürem üçten altı aya uzatıldı ama ben bu habere pek kulak asmamaya baktım. Kendimi iyi hissetmenin yolunu bulmuştum; artık tek arzum sessizlik, dağların görüntüsü ve kendi kendimle başbaşa kalmaktı.

Bir zamanlar bağımlı olduğum uyuşturucunun adı yolculuktu; şimdi bu bağımlılığımdan tamamen temizlendiğimi söyleyebilirdim. Artık beni yeniden yollara düşürebilecek tek bir olası ilaç ya da şifacı olamazdı. Olası bütün yolculuklar arasında ilgimi çeken tek yolculuk, İhtiyar'ın sözünü ettiği "yuvaya dönüş"tü. Başka bir durumda karşıma çıksa fark edemeyeceğim bu konuyu mükemmel biçimde dile getiren gene Lao-tzu olmuştu.

Efsaneye göre İ.Ö. 6. yüzyılda yaşamış bu Çinli filozof, mandasının sırtında Çin'in sınırına dayanmış ve Himalayalar'a yönelmiş. Bir daha dönmeyeceği bu yolculuğa çıkmadan önce, sınır bekçisi Passo Han onu tek koşulla bırakacağını söyleyerek, gözden yok olmadan önce en önemli düşüncelerini bir kâğıda dökmesini istemiş yaşlı filozoftan. İşte o zaman Taoculuk'un en klasik kitabı *Tao Te Ching* doğmuş. Kitabın ilk sözleri ünlüdür:

"Tanımlanabilen Tao, Tao* değildir."

Kitabın bir noktasında Lao-tzu; insanın amacının kendi hayatını, zorlanmadan, ona bir şey eklemeden, sadece olduğu haliyle kabul ederek Tao ile aynı çizgiye sokmak olduğunu söyler. Tao uygulayan kişinin, kendi kendiyle barışık olmaması mümkün değildir çünkü:

Kapıdan çıkmadan
Bilinecek ne varsa bilir
Pencereden bakmadan
Gökyüzünün yollarını görür
Çünkü uzağa gidildikçe
Daha az anlaşılır.
Bilge, yola çıkmadan varır
Bakmadan görür
Yapmadan yapar.

Benares'te iken genç Rohita'ya yola düşmesini söyleyen yolcuların tanrısı Indra, beni de yüreklendirmişti. Bu ise çoktan durmaya karar vermiş ve durmuş bir ihtiyara yapılacak en iyi çağrıydı.

İlkbahar geldi, sonra muson yağmurları yağdı; her iklim değişikliği yeni kuşlar, yeni hayvanlar, ormana ve göklere yeni renkler getirdi. Aylar geçiyor, Almora yolu değişiyordu. Önceleri rododendrumların alev alev kırmızısına boyanmışken, mimozaların patlamasıyla sarı ve ışıltılı bir hal aldı; sonra da jacarandalar açıp ortalığı maviye boyadılar.

Bir sabah, hiç görmediğim bir çiçeği koparmak için eğildi-

* Tao, Çincede "yol" demektir ve *Veda*ların ve Budizm'in *dharma*sı ile hemen hemen aynı kavramdır.

ğimde, çevresindeki otların mayıs böceği dolu olduğunu fark ettim. Hint dilinde, bilmem neden, bunlara *ramkigai* yani "Ram'ın inekleri," derler. Bu ada varmak için insan hayali kim bilir kaç takla atmıştır. Benimki de kendi taklalarını atmaya koyuldu. İçlerinden birini izlemeye başladım ve kaybolup gittim. Böcek bir ota tırmandı, bir başkasına geçti, indi, yorulmak nedir bilmeden, bir başkasına tırmandı, indi, çıktı; sonunda onun ağırlığıyla hafifçe eğilmiş bir çimenin en tepe noktasına tutunmuş dururken, o parlak ve kara benekli kırmızı kabuğunun altından, minik şeffaf kanatlar çıkarttı ve uçtu gitti; hem de yakınlardaki çalılardan birine değil, uzaklara, yükseklere, göklere, dağlara doğru uçtu gitti. Ne yerçekiminden haberi vardı ne zihninin sonsuzluğu anlayıp anlamayacağı konusunda tasalanıyordu; doğmasına neden olan şeyi yapıyor, kendi doğasını izliyordu o kadar.

Hayatımın büyük bölümünü Asya'da geçirdiğimi bilenler, zaman zaman bana "mucize" görüp görmediğimi; bir yoginin yerden yükselmesi, suyun üzerinde yürümesi ya da görünmez olması gibi sıradışı bir olaya tanıklık edip etmediğimi sorardı. Hayır. Hayır, böyle bir şey görmemiştim. Ama ya *ramkigai?* Sonsuzluk içinde uçup giden minik mayıs böceği? Bu bir mucize değil miydi? Gerçekten incelendiğinde, içinde pek çok şaşırtıcı nokta barındıran sıradanlık dururken, sıradışılığın peşinden koşmaya gerek yoktu. Şaşırtıcı ve ilahi.

Arada sırada dünyaya, özellikle de New York'a yaptığım ziyaretler; sadece sevgili hastanem değil, Batı uygarlığının üretmeyi başardığı en ileri noktayı temsil eden her şey; insan sorunlarına yanıtın, akıl yoluyla bulunamayacağı çünkü bizzat aklın bütün insanî sorunların kaynağı olduğu biçimindeki düşüncemin güçlenmesine yardım etti.

Akıl, hayatlarımızı aşama aşama insanlıktan çıkartan gücün

arkasında duruyor ve bağımlı olduğumuz toprağı mahvediyor. Akıl, şiddete son verebileceğimizi sandığımız şiddetin arkasında duruyor. Hep daha çok sayıda ürettiğimiz ve sattığımız -sonra da neden bu kadar çok savaş ve öldürülen çocuk olduğunu sorduğumuz- silahların arkasında, akıl duruyor. Yoksulları, bir gün zengin olabilecekleri biçiminde kandıran ekonominin alaycı vahşetinin arkasında duruyor ve bu ekonomi, her geçen gün daha çoğuna sahip olanla, daha azına sahip olanın arasındaki uçurumu büyütüyor.

Bize büyük yardımları olmuş, özellikle de maddi refahımıza büyük katkı sağlamış olan akıl, şimdi bizleri zincire vurdu. Duygularımızın ve sezgilerimizin bütün rollerini yadsıdıktan, rüyaları ölü bir dile dönüştürdükten sonra, akıl şimdi bize, sadece kendi istediği gibi düşünme ve konuşma izni veriyor.

Akıl, hayatlarımızdan gizemi kesti attı; masalları unutturdu, varoluş manzaramızı çoraklıktan kurtarmaya yarayan perileri, büyücüleri yüzeysel buldu.

Peki ya bunların karşısına koyduğu seçenekler hangileri? Ben bile bunun sınırlarını hissediyordum. "Yürek, sezgi, enerji" gibi sözcükler bende hep soğuk bir etki bırakmıştı; oysa aklın nesnel gerçekliğinin ürettiği yıkımı görünce, güvensiz bile olsa, öznel gerçekler toprağını biraz kazmanın doğru olacağını düşünmeye başlamıştım. Akla, bir alternatif aramak değildi düşündüğüm, tıp konusunda olduğu gibi, onu tamamlayacak bir şey arıyordum.

Eğer akıl, dış dünyada ideolojiler ve din gibi ürünleriyle iş yapıp ayrılık ve vahşet duygularının her geçen gün daha egemen olduğu insan koşullarını düzeltme görevinde başarısızlığa uğradıysa, insanın içine bakmalı, başka bir çözüm aranmalıydı. Belki de çözümün üzerinde oturuyorduk. Belki de çözümün kendisi bizdik; yeter ki önceden belirlenmiş düşüncenin, deneyimin, bildiğimizi sandığımız şeyin köleliğinden kurtulalım ve hayal gücünün özgürlüğünü, hayallerimizle alıştırma yapabileceğimiz

mekânları yeniden keşfedelim.

Kimilerine bazen bana da öyle geliyordu- aklın sağlam zemininden ayrılıp aklî-olmayanın kaypak zeminine geçmek bir risk gibi görünebilir ama iyi düşünülecek olursa, bu aslında zaten bildiğimiz ve unutmaya yöneldiğimiz bir risktir. Aşk, aklın yadsınması değil de nedir?

Peki neden aşkta yaptığımız gibi mantıksızlık etmiyoruz? Dün yaya bakışımızın bütün temelini oluşturan mantıksal aklın mekanikliğini olduğu gibi reddetmiyoruz?

"Söyle bana, Gerçek nedir?" diye sorar bir keşiş öğretmenine.

"Önce bütün nehrin suyunu bir yudumda içmelisin," der o da.

"Ben bunu çoktan yaptım."

"İyi, ben de seni yanıtladım."

İşte Zen Budistlerine özgü bir mantıksızlık örneği; onlar bu etkinliğe tutkuyla bağlıdırlar çünkü sıradan düşünme tarzından kurtulunmadıkça bir sıçrayışta -hayal ettikleri gibi- *Son Gerçekliği* yakalayamayacaklarını anlamışlardı.

Koan kavramını geliştirenler de önce Çin'in Şaolin manastırında, sonra da geleneğin bugüne kadar gelebildiği Japonya'da yaşayan Zen meditasyon ustalarıydı. *Koan* mantıklı zihnin kavrayamadığı bir paradokstur; mantıklı yanıt verilemeyecek, görünürde saçma bir sorudur. Ama bütün anlamı da budur.

En ünlü *Koan* öyküsü şudur:

Genç bir keşiş, daha yaşlı keşişlerin her sabah ve akşam başrahibin odasına girdiklerini görür. Başrahibin adı bile bir paradoks içerir: *Mokurai* yani "Sessiz Gökgürültüsü". Genç keşiş, *Mokurai*'nin öteki rahiplere meditasyon konusunda özel bilgiler verdiğini anladığı için kıskançlık duyar. Bir sabah bütün cesaretini toplayıp o da "Sessiz Gökgürültüsü"nün odasına sızar.

"Sen girme. Çok gençsin. Çık, çık," der onu gören rahip.

Çocuk ısrar edince, başrahip kabullenir, "Akşam gel," der.

Çocuk akşam *Mokurai*'nin kapısına gelir, gongu üç kez çalar

ve hücreye girer. Rahip ona sadece şunu söyler: "Alkışlayan iki elin sesini dinlemeyi biliyor musun? Tamam, şimdi söyle bakalım, alkışlayan tek bir el nasıl ses çıkartır? Bunun yanıtını bulduğun zaman gel."

Çocuğun kafası karışmıştır ve her gün değişik bir yanıtla öğretmenin karşısına çıkar. Taşa düşen sıcak su damlasının sesidir; geyşanın şarkısıdır; çekirgenin ötüşüdür; rüzgârın esişidir. Hepsi değişik seslerdir ama hepsi de yanlıştır. Hiçbiri alkışlayan tek elin sesi değildir. Genç keşiş, sıkılır, üzülür, umutsuzluğa kapılır. Bu ıstırabı bir yıl sürer. Her gün bütün sesleri zihninden bir bir geçirir, sonunda bir sabah hepsini aşar ve *Mokurai*'ye koşar.

"Öğretmenim, buldum, sesi olmayan sestir; sessizliktir."

Bravo genç keşişe. İşte, alkışlayan tek elin sesi budur!

Çözüm bellidir ama oraya varmak zor olmuştur ve *Koan*'ın amacı da zaten budur. Sır, çözümde değil; zihni meşgul eden süreçtedir. Çözüm ararken, keşiş küstahlıktan öfkeye, umutsuzluğa, öğretmene karşı nefrete kadar değişik heyecanlarla yüzleşmiştir, ta ki, zihnini sıradanlığın ötesine iten, belirli akıl yürütme yolundan saptıran huzura ulaşana ve ona değişik bakış açısını öğreten düşünme biçimine varana kadar. Önemli olan, nesnelere oldukları gibi bakmamak ve düşünmemektir: Alkışlayan tek el ses çıkarmaz.

Zihin, zamanın meyvesidir. Bir deneyimler deposudur; bildikleriyle işler, doğası gereği, tanımadığının daha ötesine gitmez. Bu nedenle mantık sınırına dayanan zihin, çözümü kendi içinde, biriktirdikleri arasında bulamayınca geriye çekilir ve çırağın öteye geçmesine, başka bir bakış açısına izin veren bilinç sıçramasını yapmasına izin verir. Bugün kazanılan vizyon sessizlik iken, yarın *Son Gerçeklik* -ötesi- olanın gizemi, her zaman bilinenden çok daha büyük olan bilinmeyen olabilir.

Bu deneyim hayat içinde sık sık karşımıza çıkar. Bir sorun çözümü yokmuş gibi göründüğünde, çözüm ansızın alışıldık man-

tıksal çözümlerin dışından fırlayıverir.

*Koan*ları düşünmeye daldığım bir akşam; *aşram*da kaldığım üç ay boyunca zihnimde dolaştırdığım "Ben, kimim?" sorusunun aslında bütün *koan*ların *koan*ı olduğunu fark ediverdim. *Upanişad* ve *Gita*'ların bütün sözlerine karşın, sorun bir yanıtla sonuçlanabilecek zihinsel bir sürece giremiyordu. *Vedanta*'ların verdiği "Sen bütün bunlarsın" yanıtı bile işi çözmüyordu. Sorunun oltayla uzattığı yem, insanın kendi kişiliğinden kuşku duyması süreciydi.

Yanıt, soruyu sormakta yatıyordu ve farkına varmam gereken gerçek şuydu: Ben bedenim değildim; ben yaptıklarım, sahip olduklarım, ilişkilerim hattâ düşüncelerim, deneyimlerim, pek bağlı olduğum BEN değildim. Yanıt sözlere sığmıyordu. Yanıt, Ben'in sessizce Öz'ün içine batmasındaydı.

Benim içgüdüsel olarak kimlik değiştirme, geçmişi silme, *aşram*a gitme, *Anam* olma hevesimin bu bilinenden kaçma, hayat boyu biriktirilmiş "bilme"nin ağırlığı olmaksızın, olayları başka türlü görme gereksiniminden kaynaklandığını anladım.

Mumun karşısında saatler geçirmiş, "Ben" sorununun çevresine birikmiş sudaki tortunun, dibe çökmesini beklemiş ve günün birinde İhtiyar'a, bu yok etmeye yönelik alıştırmalar hakkında ne düşündüğünü sormuştum. Sonuçlar kimi zaman rahatsız edici olabilirdi.

Yanıt her zamanki gibi, bir öykü olarak geldi. Bu, Ramakrishna'nın "Ben" ile ilgili soruya yanıt vermekte kullandığı öyküydü:

Bir köyün dışında, yanına giden herkese saldıran ve sokan bir yılan yaşıyordu ve ıslığı ile uzaktaki insanları bile korkutuyordu. Köy halkı ne yapacağını bilemiyordu. Şans eseri günün birinde köyden bir *sadhu* geçti ve ondan bu duruma bir çözüm bulması istendi. *Sadhu*, yılanın yanına gitti ve pek nazikçe onunla konuştu.

"Bu çiftçileri rahat bırakmalısın. Senin yiyeceğin onlar değil.

Seni tehdit etmiyorlar. Peki, sen neden onları tehdit ediyorsun?" dedi *sadhu;* "Senin fareleri ve ormandaki hayvancıkları yutmak zorunda olduğunu biliyorum ama bu zavallı köylüleri neden korkutuyorsun? Benim için bunu yap, onları rahat bırak."

Yılan duygulandı ve "peki" dedi.

Bir yıl sonra *sadhu*nun yolu, yine aynı köye düştü ve yılanla karşılaştı. Hali perişandı: tek gözü başından dışarı sarkıyor, ağzı kanıyordu, bütün bedeni yara içindeydi.

"Ne oldu sana?" diye sordu *sadhu.*

"Senin sözlerin, Öğretmenim, beni gerçekten değiştirdi. Aynen bana söylediğin gibi yaptım ve şimdi herkes buraya beni dövmeye geliyor. Çocuklar bana taş atarak eğleniyorlar. Ama Öğretmenim, ben yine de senin dediğin gibi yapıyorum."

"Salak!" diye çıkıştı *sadhu,* "Ben sana ıslık çalmayı kesmeni söyledim mi ki?"

"Ramakrishna'nın söylemek istediği," dedi İhtiyar, "ben, yararlı olabilir". Sonra şunu ekledi: "Onu yok etmektense olgunlaştırmak daha iyidir. Bu dünyada ayakta kalabilmek için birazcık Ben işe yarar. Yeter ki Ben'i çok fazla dikkate almayasın ve onun sadece bir maske olduğunu bilesin."

Her madalyonun iki yüzü olduğu gibi, huzurun, kendi içine dönme yüklü yalnızlığımın, doğanın bütün neşelendirmesine karşın, karanlık bir yüzü de vardı. Benim durumumda bu karanlık yüzün adı, sanrılardı.

Sanrılar bir gece başladı. Zihnimi sakinleştirme alıştırması yapmak için yine mumun karşısına oturmuştum ve sessizliğin fonu önünde kaygısızca dans eden düşüncelerimi izliyordum ki ansızın bir kadın sesi işittim. Bu tanıdığım birinin ya da Angela'nın sesi değildi. Özel olarak hiçbir noktadan gelmeyen, duru ve net bir ses İtalyanca olarak şöyle diyordu: "Böyle devam

et. Ben sana yardım edeceğim."

Yerimden kımıldamadım. Biraz daha konuşmasını bekledim ama zihnim çoktan dağılmıştı ve hem bana hem kendine yaptığı bu şakaya gülüyordu. Ermişlerin Tanrı'nın, bazı bahtsızların Şeytan'ın sesini böyle duyduklarını düşünerek ben de gülümsedim ama benim durumumda bu ses her ikisine de ait değildi. Ayrıca İhtiyar'ın sözünü ettiği ses de değildi çünkü o "konuşmuyordu". O sadece insanın -bir kere anlattığına göre- "iman ve minnetle" sorduğu soruların yanıtlarını sana "duyuruyordu".

Bu ses, kendime hazırlamış olduğum ortamın sonucuydu. Uzun süren yalnızlık ve sessizlik, psikolojik olarak insanın başını döndürüyordu. Zihni oyalayacak bir şey olmayınca, o kendini bir büyütece çeviriyor ve minicik şeylerin kocaman görünmesine neden oluyordu. İşte o zaman, zihin her şeyi anladığı, daha net gördüğü, deneyim dışı deneyimler yapabildiği izlenimine kapılıyordu. Bu etkiyi bazı uyuşturucular da yaratabiliyordu. Kaldı ki, zaman da ritmini yitirmiş, şimdi, geçmiş ve geleceğin birbiri içine girdiği bir akordiyona dönüşmüştü.

Bu kadın sesini birkaç kez daha duydum ama ilk sefer olduğu gibi dramatik ve net değildi. Belli ki, ben kendi kendimle oynuyordum.

Sonra, kesinlikle benim bedenden kopma, kendimi onunla değil, bilinçle özdeşleştirme alıştırmalarımla bağlantılı olarak, bir şeyler daha deneyimledim. İçimde, tomurcuklanmak isteyen bir tohum olduğu izlenimine kapıldım; ne var ki bilgilerin, kesinliklerin, kavramların, geçmişteki hayatıma bağlı kuralların bu tohumu boğmaya çalıştığını hissediyordum. Tutsak olan ve şimdi maddenin ağırlığından kurtulmak isteyen bir şeydi bu.

Sonra bir akşam, gün batarken, ormanın şimdiye dek hiç gitmediğim bir noktasına yürüdüm, orada acayip ve büyük bir kaya gördüm. Hiç beklenmedik biçimde, kayanın tepesinde cüce bir pırnal büyüyordu; dağların pembe görünümü önünde doğal bir

bonsai gibi duruyordu. Kayaya tırmandım, bebek pırnalın yanına oturdum ve o anda ayaklarımın altında uçurumun başlayıverdiğini fark ettim. Hem müthiş korku vericiydi hem de müthiş davetkâr. Göklerin çok yükseklerinde, benim iki karga peyda oldular ve bana seslenmeye başladılar. Onlara yanıt verince, gelip yakınımda uçmaya başladılar. Güneşin batmasıyla çıkan soğuk rüzgârda şu kanat çırpışları ne muhteşemdi! Kendilerini uçurumdan aşağı bırakıyorlar, sonra bir anda yukarı geliveriyorlardı. Onları izlemek ne güzeldi! Zaman yinelenmiyor, zaman sadece anda, çünkü sadece anda deneyimlenebiliyor!

Bana sesleniyorlardı ve sanıyorum yanıtım basitti: Bir sıçrayış ve onlara kavuşma. Arkamda beni yüreklendiren, beni iten bir elin varlığını hissettim; bir zihin, bana zamanın sadece anda olduğunu, bedenin hafiflemek, kargalar gibi uçmak için çok ağır bir yük olduğunu ve bundan kurtulmanın çok kolay olduğunu söylüyordu. Korkuyla arkamı döndüm. Kimseyi görmedim ama yalnız olmadığımdan emindim. Sakinliğimi korumak, dikkatimi toplamak ve geri geri giderek uçurumdan kurtulmak için çaba gösterdim ve yürümeye başladım.

Kayaya tırmanmak, inmekten her zaman daha kolaydır ve bu nedenle ayağımı nereye bastığıma çok dikkat ettim. Sanki biriyle mücadele ediyormuşum gibi geliyordu; tepemdeki kargalar beden-benin hâlâ sıkı sıkıya toprağa yapışmasına gülüyorlardı.

İhtiyarı görmeyeli birkaç gün olmuştu ki bir öğleden sonra ona demir kapının önünde rastladım; o da ormanda günlük yürüyüşüne çıkmak üzereydi.

"Tiger, arkadaşın nasıl?" diye sordu.

Fareden söz ettiğini sanarak, anlaştığımızı söyledim ama o,

"Hâlâ bir tedavi düşünüyor musun?" diye ekleyince, kanserimden söz ettiğini anladım.

"Tedavinin artık arzuladığın şey olmayacağı noktaya varmalısın çünkü ilaçlardan daha derin bir tedavi olduğunu anladın. Hayatın birliği ile uyum içine girebilirsen o zaman tedavinin hiçbir anlamı olmadığını anlayacaksın," dedi. "Bak, iki türlü sağlık vardır. Alçak sağlık -bu, atletler gibi formda olmak demektir- bir de yüksek sağlık; bu da hastalığın bütünleşmesidir."

Tek söz etmeden bir süre daha yürüdük ama o elbette içinden düşünmeyi sürdürüyordu; bir an durdu ve şunu sordu: "İnsan öldüğünde, kimin öldüğünü keşfettin mi?"

Sözler yeterli gelse, bütün doğru yanıtları verebileceğimi söyledim çünkü son zamanlarda bu konu hakkında çok okumuş ve üzerinde çok düşünmüştüm. Ölüme alışmak için değişik geleneklerin önerdiği alıştırmalar ilgimi çekmişti; sufiler, "ölmeden önce ölünüz," derlerdi ama bunun içimde bir şey değiştirip değiştirmeyeceğinden emin değildim. Zihinsel olarak, doğan insanın yaşamaya ama aynı zamanda da ölmeye başladığını anlıyordum ve onun dediği gibi, hayat ve ölüm aynı varoluşun iki değişik yüzüydü. Aklım, ölünce kendimizle özdeşleştirdiğimiz her şeyin, bedenin, düşüncelerimizin, insanî ilişkilerimizin, deneyimlerimizin ve pek önemsediğimiz Ben'in öldüğünü kavra yabiliyordu. Bu nedenle insanın kendine her gün şöyle demesi doğruydu: "Ben bu değilim. Ben bilincim." Ve böylece olmadığımız şeye fazla bağlanmamaya çalışabilirdik. Ama bütün bunlar, benim ölüm korkumu alt etmeye yetiyor muydu?

Peki ya o? O ölümden hiç korkmamış mıydı?

Evet, gençken korktuğunu söyledi. Ama daha sonra hayır. Hattâ, artık ölümü merak etmeye başlamıştı. Söylediğine göre ben haklıydım. Ölüm akılla anlaşılamazdı. Onu gerçekten tanımanın tek yolu ölmekti.

Zihnimizde bu konu, yavaş yavaş yürümeyi sürdürdük. Ben

ona son zamanlarda okuduğum en güzel metnin *Katha Upanişad* olduğunu söyledim. Burada anlatılan şuydu: "Genç Naciketas, Yama'ya yani Ölüm'e gider ve evinin önüne oturup üç gün boyunca Gerçek'in ne olduğunu öğretmesi için yalvarır. Ama Ölüm bu sözleri duymak bile istemez ve saklanır. Sonra bu çocuktan kurtulmak için ona altın ve zenginlik sunar. Hattâ ona bir krallık ve upuzun bir hayat bile önerir ama Naciketas her şeyi reddeder. O sadece Ölüm'ün sınırlarının dışında olanı öğrenmenin peşindedir.

Bunun üzerine Ölüm duygulanır. Naciketas'ı öğrencisi olarak kabul eder ve onun gurusu olarak bir kez öğrenildi mi 'yürekteki bütün düğümleri çözen ve bütün öteki bilgileri yararsız kılan'ı öğretir. Ders, bütün *Upanişad* ve *Gita* öykülerinden çıkan derstir. *Vedanta*'nın ana fikridir: Doğan her şey ölür; ölen her şey yeniden doğar. Sadece Öz; asla doğmamış olan saf bilinç, zamanın dışındadır ve hep orada kalacaktır."

Upanişad'ın o satırları aklımdaydı ve ona okudum:

Buğday gibi
Olgunlaşır insan
Buğday gibi
Yeniden doğar.

İhtiyar eğlenmişti. *Katha* onun eski gurusu Krishna Prem'in de en sevdiği *Upanişad*'dı.

"Görüyor musun. Ölüm olumsuz değildir. Büyük Öğretmen olabilir. Ve zaten hayata ilişkin en önemli soruları onun sayesinde soruyoruz," dedi, "İyice düşünürsen... seni buraya getiren de o oldu".

Haklıydı.

Eve dönerken, birkaç akşamdır patikadan ayrılarak yanına indiğim kayayı, bebek pırnalı ve orada hissettiklerimi anlattım.

"Ah, evet! Sana söylemeyi unuttum. Orası asla adım atmaman gereken bir yerdi," dedi İhtiyar. "İşlenmiş bütün cinayetlerin titreşimi orada hissedilir. İngilizler bu tepelerde kaldıkları zaman, o kayanın üstüne çıkıp ormandaki bütün hayvanlara ateş ediyorlardı. Korkunç bir kıyım yapmışlardı. Sonra bir çoban, karısını oraya çıkarttı ve onu uçurumdan aşağı attı. Orası uzak durulması gereken bir yerdir; inan bana."

Yalnızlıkla geçirilen uzun aylardan sonra eve dönmem söz konusuydu. Yazları ailem Appenin Dağları'nın Orsigna Köyü'nde toplanırdı ve ben de orada olmalıydım. Oraya gitme düşüncesi bana müthiş keyif veriyordu. Angela'ya duyduğum özlem kimi zaman fiziksel bir sancı halini alıyordu ve çok uzun zamandır görmediğim çocuklarımla birlikte olmak için can atıyordum; ama bu, hiç kolay olmayacaktı. Böylesine alıştığım bu sessizlikten, tek başına yaşamaktan, aklımı tek bir konuya yöneltmekten, normal bir hayatta aklı meşgul edebilecek bütün düşüncelerden uzak kal maktan ötürü, gündelik hayatın rutinine dönmeye; telefonların çalmasına, araba için benzinciye gitmeye, postaneden mektup atmaya, uğrayan arkadaşlarla çene çalmaya, öğle yemeğine kalanlarla sohbet etmeye ya da öteki arkadaşlarla günün politikası üzerine konuşmaya çok çekiniyordum.

Taş evimin içinde uzun gelgitler yaşadım, derinden arzuladığım bir şeylerin izini yakalamıştım, bu bana, geri kalan her şeyden çok daha önemli görünüyordu ve bu ipin ucunu kesinlikle kaybetmek istemiyordum. Eninde sonunda korkuyordum. Bir başka Hint öyküsündeki Narada gibi kaybolmaktan korkuyordum.

Narada, Vişnu'nun son derece sadık bir müridi ve öğrencisidir. Günün birinde öğretmenine gider ve ona yanılsamalar dünyası *maya* ile gerçek arasındaki farkı sorar. Vişnu, bunu anlatma-

ya üşenir. Sıcak bir gündür ve çok susamıştır.

"Dinle," der Narada'ya. "Sen bu arada git, bana bir bardak su al, gel."

Narada koşarak uzaklaşır. Bir köye gelir, bir evin kapısını çalar ve kapıyı dünyalar güzeli bir kız açar. Narada su ister; kız onu içeriye alır ve konuşmaya başlarlar. Narada kıza âşık olur, onunla evlenir ve pek çok çocukları olur. On iki yılı birlikte geçirirler ve günün birinde köyün üzerinde müthiş bir kasırga kopar. Nehir taşar, evler yerle bir olup sürüklenmeye başlar ve Narada karısının ve çocuklarının sele kapılıp gittiklerini görür. Ona kala kala başının üstünde taşımaya çalıştığı en küçük oğlu kalır. Ama su yükseldikçe yükselir, onun boğazına kadar çıkar ve iyice umutsuzluğa kapılan Narada, gözlerini göklere çevirir ve yalvarmaya başlar: "Sana yalvarıyorum, Tanrım kurtar beni."

Ansızın gökgürültüleri ve şimşeklerin arasından bir ses işitir: "....ya bir bardak suyum?"

Öykünün ana fikri şuydu: Vişnu Narada'yı su almaya göndererek ona aradığı yanıtı vermişti. Köy, kız, aile, evlatlar... bütün bunlar *maya* idi; değişim gösteren dünyaydı. Bunlar Gerçek değildi; değişmeden kalan bir tek Gerçek idi. Ve deneyim, bütün açıklamalardan daha etkili olarak Narada'nın ikisi arasındaki farkı anlamasını sağlamıştı.

Orsigna bir köydü ama ben uslu bir Narada rolünü bile oynayamadım. Evet, yazı ailemle geçirdim. Ama bu kimsenin hoşuna gitmedi. Sürekli huysuzluk ediyordum. Yalnız kalmak istiyordum. Her şey ve herkes bana sıkıntı veriyordu. Ağustosta Meryem Ana yortusu günlerinde köy alanında danslar ediliyordu. Vadiden yükselen müzik, kasaba şarkıcılarının yıldızlı gökler altında dinlenen ezgileri bir mutluluk kaynağıydı bir zamanlar benim için. Şimdi ise "huzurumu kaçırıyordu". Kilisenin çanlarına bile takmıştım çünkü artık bir zangoç yoktu ve çanlar elektronik bir aygıt sayesinde otomatik olarak çalıyordu. Her şeyi gerek-

siz, yararsız buluyordum. Hiç kimseye ayıracak zamanım yoktu. Amaçladığımın tam tersi olmuştu.

Bunca yalnızlık ve düşünme süresi beni bu kadar katlanılmaz bir adam haline getirdiyse, hiç işe yaramamış demekti. Huzur bulmak için yalnızlığa bağımlı olmanın bir tür hamlık olduğunu fark ediyordum ama bunun bilincinde olmak yetmiyordu. Yalnızlığın kendi başına bir çözüm olmadığını anlıyordum. Himalayalar'da, dışarıda sessizlik bulmuştum ama hâlâ kendi içimle barış yapamamıştım. Aklım fikrim, yeniden dağlara dönmek ve İhtiyar'ın deyimiyle "çalışmaya koyulmaktaydı".

Bardağı taşıran son damla, Orsigna yakınlarındaki Maresca Köyü'nün süpermarketinin alışveriş arabası oldu. Alışveriş yapmaya gitmiştim ve rafların arasında dolaşıyordum. Gözlerimle yavaş yavaş ürünleri tarıyor, gereksinim duyduğumuz şeyleri alıp arabaya atıyordum. Alışveriş yapan, sonra kasada kuyruğa giren insanlara baktım, yazarkasaların çıkarttığı şıngırtıyı dinledim; bütün bu kutuların, renklerin, ürünlerin "beni al" diyen çığırtkanlığını hissettim ve dayanamadım. Ben mi delirmiştim, dünya mı? Arabayı olduğu yerde bıraktım, otomobilime döndüm. Yirmi dört saat sonra Delhi'ye giden uçaktaydım. İki gün sonra da taş evime kavuşmuştum.

Yeniden bol kar içinde, derin sessizliğe gömülmüş bir kış geçirdim; sonra harika bir ilkbahar yaşadım. Bu kez yanılsamalar deneyimlemedim hattâ büyük aşama gösterdiğim yanılsamasını yaşadım. Çok geçmeden sınandım. Angela, Pitti Sarayı'ndakinden sonra, babası için Berlin'in Zitadelle'inde bir anı sergisi düzenlemişti. Hans-Joachim Staude, Hamburglu bir ailenin oğlu olarak Haiti'de doğmuş, çok genç yaşında Floransa'ya yerleşmiş ve arkadaşlarının onu Anzio diye çağırdığı bu kentte, hayatını resim yapmaya adamıştı.

İşte bu resim sergisi onun, artık ünlü bir ressam olarak yeniden Almanya'ya dönüşünü simgeliyordu. Büyük bir olaydı. Bü-

tün Alman akrabalar, aile, basın, televizyon, benim *Der Spiegel* Dergisi'nden meslektaşlarım, pek çok dost ve tanıdık oradaydı. Bütün onların ortasında kendimi rolünü ezberlemeyi unutmuş bir komedi aktörü gibi hissettim. Sanki sahneye çıkmış ve ne diyeceğimi bilemez gibiydim. Söyleyebildiğim tek tük söz ise pek yersiz kaçtı ve sadece ıssız hayatın münzeviliğini deneyimleyen birine yakışır küstahlığı ortaya koydu. Fedakârlık eden ve bu dünyanın nimetlerinden yüz çeviren insanlar sanki onu örtmek istercesine bir üstünlük duygusu geliştiriyorlar ve bu alçakgönüllülük olarak görünmeyip insanın kendini ermiş gibi hissetmesine yol açıyor.

Hintliler bu mekanizmayı çok iyi tanıdıklarından, uyarı olarak, iki yıllık ağır soyutlanma ve çalışma döneminden sonra nihayet heves ettiği "güçlere" kavuştuğunu hisseden yoginin öyküsünü anlatırlar: Ormandaki inziva noktasını terk etmeye hazırlanırken bir kuş uçarak gelir ve tam üstündeki dala konar. Şıp diye başına pisler. Ermiş kişi öfkelenir, bakışlarını zavallı hayvancığa çevirir, o kömüre dönerek yere düşer. Yogi memnundur. Amaçladığını yapma niyetinde başarılı olduğunu görmüştür. Gururlanarak köye iner ve gördüğü ilk kapıyı çalarak yiyecek ister. İçeriden ona beklemesini söyleyen bir kadın sesi işitir. Ermiş kişi yine huysuzlanır ve kadın ona pilav vermek için kapıyı açtığında, ona ters ters bakar. Ama, "Hey, ben senin az önce kömüre çevirdiğin kuşa benzemem!" der kadın. Yogi çok şaşırır ve "güçleri" elde etmenin değişik yolları olduğunu anlar.

Bunu ben de anlamıştım. Angela Himalayalar'da inzivaya çekilmemişti, kimseyle ve hiçbir şeyle bağını koparmamıştı ama benden çok daha huzurlu, dengeli, sakindi. Bu da benim mutsuzluğumu artırmaktan başka bir şeye yaramıyordu. Ben guru olarak onu seçmeliydim. Bunu yapacağıma, onun dünyadaki varlığında beni çeken ama benim "çalışmama" engel olan bir şeyler gördüm; bu kanatlanmak için son çabamı engelliyordu. İnsanın

sevdiği şeye karşı gösterdiği o benzersiz kötülükle, bu bağı da koparmayı düşündüm. Pek çok arzumu denetleyebilmeyi zaten öğrenmiştim; geriye kalan son arzuları da yok edebilirdim.

Kırk yıllık birlikteliğimiz içinde ilişkimizin en zor anı o oldu.

"Nehir itilmez, kendi kendine akar," der Hintliler.

Angela bunu anlamıştı ve çekip gitmeme hiçbir yorum yapmadı. Bir süre daha yalnız kalmaya mı gereksinme duyuyordum? Bunu süre, koşul koymadan yaşayabilirdim. Taş eve dönerken, şu ya da bu mekâna bağlı olmayan huzursuzluğuma bir çözüm bulmam gerektiğini biliyordum. Bütün mekânlar dış dünyaya aittiler ve bu nedenle de değişken, geçiciydiler.

O anda aklımı meşgul eden konulara yoğunlaştım. Aşk, kopuş, özgürlük. Aşk nedir? Sadece arzu ve buna bağlı olarak da bağımlılık mıdır? Yoksa özgürlük ifadelerinin en muhteşemi midir; çünkü bağlamayan ve bu nedenle güçlü olan bir bağ, ipek iplikle bağlanmayı kabul eden bir fili anımsatır.

Dünya nimetlerinden kopabilmek, umursamaz olmak mı demekti? Yoksa onun kölesi olmaktan kurtulmak mı? Birinci durumda, kopuşa heves etmemeliydim. İkinci durum bana uyuyordu.

Bir keresinde İhtiyar'a ailenin içsel hayata bir engel oluşturup oluşturmadığını sormuştum.

"Buda için öyle oldu," dedi. Sonra kendimden söz ettiğimi anlayınca, benim "Aydınlanmış Kişi" ile karşılaştırılamayacağımı düşünerek Tagore'un *Hevesli Münzevi* öyküsünü anlattı. "Bu sana daha çok uyar," dedi.

Adamın biri *sanyasin* olmak üzere ailesinden ayrılmaya karar verir. Bir gece gizlice evden ayrılmak üzereyken, uyuyan karısına ve çocuklarına son kez bakar ve onlara doğru şöyle der: "Beni buraya zincirleyen sizler; kimsiniz?"

Karanlıktan bir ses fısıldar: "Onlar benim, ben Tanrı'yım."

Adam buna dikkat etmez. Dinlemez ve yola düşer. Tanrı son yorumunu yapar:

"İşte beni aramak için benden ayrılan biri."

Hayır. Ben uzun süreli münzevilik peşinde değildim, dünyadan elimi eteğimi çekmeyi de istemiyordum. Hayat benim için hâlâ olağanüstü bir şeydi ve güçlü bir çağrıydı. Kendimi doğada böylesine iyi hissetmem de bunun bir kanıtıydı. Bir gün minicik çiçeklerin, taş evimin çatlakları arasından başlarını uzatıvermeleri beni müthiş duygulandırdı. Öyle kırılgan, öyle harikuladeydiler ki. Onların, bu güneşin tadını çıkartarak yaşama kararlılıkları benimkiyle aynıydı.

Son zamanlarda yaptığım gibi dışlamanın benim karakterime uymadığını fark ettim. Eninde sonunda dışlamaktansa, benimsemeyi daha bilgece buluyordum.

Yavaş yavaş, özel hiçbir şey olmadan, daha çok güldüğümü fark ettim. Mumun önünde oturmak da daha huzur verici bir hal almıştı. Uzaktan, çok fazla ya da çok az söz söylemekle sonuçlanan konuşmalar yapmaya ihtiyaç duymadan Angela ile ilişkim de yumuşayıverdi ve iki ay sonra yeniden New York'a gitmek üzere buluşmamız, dünyanın en doğal şeyi oluverdi. Hesabını göreceğimiz hiçbir şey yoktu. Bol bol kahkaha attık.

*Tamircileri*m beni iyi buldular ve bir yıl sonra yeniden görmek isteyeceklerini bildirdiler. Bu noktada beş yılı tamamlamıştım. Dehra Dun'un ayurveda doktorlarının söylediği gibi ben şimdi ölebilirdim ve bu durumda bile *tamircileri*m benim durumumu başarı hanesine kaydederlerdi. İstatistikler böyle işliyordu.

Yazı, ailemle Orsigna'da geçirdim. Yeniden insanlarla, arkadaşlarımla bir araya gelmeye başladım; ırmağın yanındaki su değirmenini hayata döndürmek üzere başlatılan projeye katıldım. Kimi zaman telefona bile bakıyordum; bu benim nevrozumu bir biçimde denetleyebildiğimi gösteriyordu.

Planım, sonbaharla birlikte Himalayalar'a dönmek ve Noel

için yanıma gelecek olan Angela'yı orada beklemekti ama Swami'nin sözlerini unutmuyordum: *"Bhagawan'ı* güldürmek mi istiyorsun? Ona planlarından söz et!"

Bhagawan benim için başka planlar yapmıştı.

11 Eylül, herkesin hayatında olduğu gibi benimkinde de bir dönüm noktası oldu. İnsanlık böylesine korkunç sahnelerle yüzleşirken, dağlara dönmek bana olanaksız göründü. Olup bitmekte olanın karşısında ve daha da önemlisi, hissetmekte olduğum duyguların karşısında -Kaşandra olmak kaygı vericiydi- keşişliğe soyunmak bana yakışıksız göründü. Yalnızlığa gömülerek kendi kendimi aramak, rahiplerin aşk konusunda vaaz vermeleri gibi son derece mânâsız, çorak görünüyordu. Hiç tereddüt etmedim: Kendimi hâlâ bu dünyanın bir parçası olarak görüyordum ve onun kölesi olmaya niyetli değildim.-Ben bu dünyada daha iyi yaşamanın yollarını aramak istiyordum. Eğer o yalnızlık yıllarında fazla yargılamamayı, mantığın sıradan mekanizmalarıyla tepki vermemeyi, "bilinen"den özgür olmayı, insanlığı bir bütün olarak görmeyi, dinsel, ulusal ve ırksal bölünmeleri kabullenmemeyi, bizi felakete götürenin bu olduğunu algılamayı öğrendiysem, bu öğrendiklerimi uygulamaya koymanın zamanıydı. Yüreğimde ilk rüzgârla titremeyen bir mum alevi tutuştuysa, bu, onunla başka alevleri tutuşturmanın, onların da başkalarını yakmaları nı beklemenin ve böylece dünyanın karanlıktan kurtulması için çabalamanın zamanıydı.

Bu düşünceyi bana ilham eden, torunum Novalis oldu. İki yaşında, meraklı, bilinçli ve heyecanlı bir çocuktu; başkalarını boğan ve korku denen duyguyla henüz tanışmamıştı. Benden ona bir anı bırakmak istiyordum ve bunun sadece sakallı bir dede görüntüsünden ibaret olmasını istemiyordum. Bu yüzden bütün korkuların nedeni olan o şeyi, yani dehşeti gözlerimle görmeye karar verdim. *Savaşa Karşı Mektuplar* adlı kitabımı ona adadım.

Pakistan ve Afganistan arasında dolaşarak geçirdiğim üç ayda

sık sık taş evimi ve İhtiyar'ı düşünüyordum. Onun, benim bu şiddet karşıtı dava için gösterdiğim çabaya gülümseyişini görür gibi oluyordum. Bütün bu yaptıklarımın bir işe yaramayacağını söylediğini duyar gibi oluyordum; bu uygarlığı kurtarmaya değmezdi, batmakta olan bir geminin şurasına burasına koşturup delikleri tıkamaya çalışmak hiçbir işe yaramazdı. Biliyorum, o artık yalnızca duyusal hazların peşinde koşan insanlığın, büyük bir nevrozun eşiğinde olduğunu düşünüyordu ve olup biten her şeyi dünyanın daha önce de yedi kez mahvolup yedi kez yeniden doğduğu o sonsuzluk skalası içinde değerlendiriyordu.

Temelde belki de haklıydı -dans etmekte olan güçler bizden çok daha büyüktüler- ama bunu kabullenemezdim. Şimdi yanımda olsa, bana bir ermişten sözler söyleyeceğini; Gürciyev denen o zeki ve mistik serserinin iki yüz kişinin aydınlanmasıyla insanlığın kurtulabileceğini bildiren iddiasını tekrarlayacağından eminim. Bu nedenle onlardan biri olmak daha iyiydi. Var olmanın, yapmaktan çok daha önemli olduğunu tekrarlayışını görür gibi oluyordum ama ben hayatta var olabilmek için yapmak da gerektiğini düşünüyordum. Bu gibi ortamlarda eylemsizlik, bana ahlaksızca görünen bir eylemdi.

Temelde onun eylemsizliğe övgüsünde hiç hoşlanmadığım, benim doğama uymayan ve pek Hintli olan bir şey vardı. Benim çatım su akıtıyorsa, gidip onu onarmalıydım. Biliyordum, İhtiyar umursamaz olmayı başarabiliyordu.

Kabil'den dönerken Delhi'ye uğradım ve son mektubu yazmak üzere taş eve gittim. İhtiyar'ı gördüğüm zaman sanki hayal ettiğim tüm konuşmaları yapmışız gibi bir duyguya kapıldım.

"Gerçekten yazmak zorundaysan, bari samimi ol," dedi. Bu konuda ona hak vermeye hazırdım. Sonra içtenlikle yanıtlamam pek kolay olmayan bir soru sordu bana.

Gözlerini gözlerime dikerek "Bu kitapla O'nun için mi çalışıyorsun, senin için mi?" dedi. Başka türlü söylersek; kendimi O'na,

Bilinç'e, *Bhagawan*'a, Ses'e mi adıyordum yoksa her şeyi kendim için mi yapıyordum? Yazmamdaki neden, bu biçimde Gerçek olana yaklaşmak mıydı yoksa adımı gazetelerde görmekten ve insanların gelip beni dinlemelerinden mi hoşlanıyordum?

Bu son derece doğru bir soruydu ve İhtiyar bununla benim omuzlarıma hâlâ beni izlediğini hissettiğim bir bekçi kondurmuş oldu. Başıma gelenlerin denetimini yitirmemek ve Ben'i göz önünde tutmak için çok yararlıydı. İhtiyar'a göre "değerli taşlar olduklarını sanıp çakıl taşı toplamaya çıkmaktansa, tek bir yerde kalıp kazmayı sürdürmem," çok daha iyi olacaktı. Ama onunki kesin bir yargı değildi.

"Yol'u eninde sonunda bulacaksın. Ama bunun için önce kendini yitirme cesaretini bulmalısın." Konuşmasını bu Urdu atasözüyle noktaladı.

İhtiyar'a çok şey borçluydum. Bana dönüş yolculuğumun rotasını göstermişti. Her şeyden önemlisi, bana başkalarının düşüncelerine kapılmamayı, o dahil hiçbir guruya bağımlı olmamayı; her şeyi doğrudan benim yapmam, kendi üstümde deneyimlemem gerektiğini öğretmişti.

O ve Hindistan benim için iki büyük fırsat olmuşlardı ama en sonunda aldığım ders *Hintli* değildi. Ulusu ve dini olmayan o ebedi felsefenin bir parçasıydı; insan ruhunun en büyük dileği ile ilgiliydi; nasıl olup da bu dünyada bulunduğumuzu ve bizi buraya koyanla nasıl bağlantı kurabileceğimizi merak eden dürtüydü.

Hiçbir şeyin tam olarak atılmadığı Hindistan'da, bu soruya verilen değişik yanıtlar -bir zamanlar bizde de olduğu gibi- hâlâ insanların dillerinin ucunda, hayat tarzlarında bulunur. Ama fiziksel olarak kalkıp Hindistan'a gitmeye gerek yoktur; bunu anlamak için insanın kendinin dışına, uzaklara yolculuk etmesi boşuna olur. Bu bilgi susuzluğu ile yanıp tutuşanların tek yapmaları gereken, kaynağı, kendi kaynağını bulmaktır. Su hep aynıdır.

Varış

Nihayetinde her şey bir sınava tâbi tutuluyor: Düşünceler, amaçlar, anlaşıldı sanılan dersler, başarıldı sanılan ilerlemeler... Üstelik bu sınav tek bir kâğıt üzerinde yapılıyor: İnsanın kendi hayatı. Daha iyi bir insan olmadıysan, dünyevi nesnelerden uzaklaşmadıysan, bedenin arzu, gereksinme ve duyularından bağımsız olamadıysan, saatler boyunca dizlerinin üstünde oturup meditasyon yapmak ne işine yaramıştır ki? Şiddet içeren pazar ekonomisinden yararlanmayı sürdürüyorsan, şiddetsizlik vaazları vermenin değeri nedir ki? Hayat ve ölüm üzerine uzun uzun kafa yorup sonra dramatik bir sahne karşısında yapılması gerektiğini bildiğin şeyi yapamayıp eski, koşullanılmış tepkiyi veriyorsan, onca düşünmüşlük ne ifade eder ki?

Üç bin metre yükseklikteki dağ kulübeme sığındığım sürece düşündüklerim ve yaptıklarım; kim olduğum ve kim olmak istediğim arasında hiçbir çelişki yoktu. Tek başıma yaşıyordum, bilincin biricik boyutunda bulunuyordum ve büyük seçimler yapmak zorunda değildim. Ne var ki sağlama yapma zamanı benim de karşıma çıktı ve bu tam da hayal ettiğim yerde, bir New York ziyaretimde oldu.

Bu aslında rutin bir ziyaret olacaktı. Yolculuğum başlayalı beş yıl olmuştu; kendimi iyi hissediyordum, *tamircile*rim benim vakamı başarılılar arasına sokmuşlardı ve cıvacı doktor Dehra Dun'un söylediği gibi, bir yıl içinde ölsem bile bu MSKCC'nin istatistiklerini bozmayacaktı. New York'ta gerektiği kadar kalma-

yı, sonra büyük barış gösterisi Sosyal Forum'a katılmak üzere Floransa'ya dönmeyi planlıyordum. Belli ki *Bhagawan* da benim gibi rutinlerden hoşlanmıyordu; bu planlarıma kahkahalar atarak ve belki de bir başka ders vermek için tasarımı alt üst etti. Her şey New York'a varışımla başladı.

Pasaport kuyruğunda Angela benim önümde duruyordu. Onun pasaportuna üç aylık vize vuruldu; memur benimkini aldı, sayfa sayfa inceledi, bana baktı, adımı bilgisayara yazdı ve her ne gördüyse Angela'nınkini de geri istedi. Sonra içinde bulunduğu kulübeden çıktı ve "Benimle gelin," dedi.

Sakalım mı? Çok sayıdaki Pakistan vizem mi? Afganistan vizem mi? Yoksa Roma'daki Amerikan Büyükelçiliği'nin, *Savaşa Karşı Mektuplar* kitabımın bazı sayfalarını not etmiş olması mı?

Sonunda bir başka memura teslim edildik, plastik koltukların yan yana dizildiği ve öteki şüphelilerin sessizlik içinde beklemekte oldukları salona alındık. Elbette tümü terörizm şüphelisiydi. Benim gibi pek çok başka adamın da uzun sakalı vardı; karılarının başları kara şallarla örtülüydü. Bunlar Pakistanlı, Yemenli, Suudi Arabistanlı Müslümanlardı.

Yarım saat kadar bekledikten sonra, bir memur kendinin yüksekte oturduğu, benim ona başımı kaldırarak ifade verme min gerektiği bir bankonun önüne çağırdı. Amerika Birleşik Devletleri'ne girmeye hakkımın olmadığını; bu hakkı bana verip vermeme kararının kendi elinde olduğunu bildirdi. Ona bu ülkeye onlarca kez girdiğimi söyledim; MSKCC'nin bana randevu için gönderdiği e-posta metnini gösterdim, dönüş için biletimin onaylanmış olduğunu söyledim. Pek çok soru ve uzun bir pazarlıktan sonra şöyle dedi:

"Bir sonraki gelişinizde, ülkenizden ayrılmadan önce vize almalısınız." Damgayı vurup pasaportumu verdi. Derin bir nefes aldık. İşim rast gitmişti. Yoksa gitmemiş miydi?

Eğer o memur beni sınırdan sokmayıp ilk uçakla memleke-

time geri gönderseydi, bu o anda bana bir felaket olarak görünürdü. Ya bugün? Başımıza gelenleri o anda değerlendirmek son derece zordur; eninde sonunda iyi/kötü, keyif/sıkıntı gibi ayrımları yapmamayı öğrenmemiz ve bunu bir daha aklımızdan çıkarmamamız gerekir çünkü bu değerlendirme, zamanla nitelik değiştirmekte ve genellikle değerini yitirmektedir.

Şimdi geriye bakıyorum ve Birleşik Devletler'e girişim ve buna bağlı olarak hastane ziyaretim engellenseydi her şey bambaşka gelişirdi diye düşünüyorum. Peki ya başka türlü gelişseydi, bu iyi mi olurdu, kötü mü? Şans mı sayılırdı, şanssızlık mı?

Vizemi almıştım ve ertesi sabah tam saatinde hastaneye girmiştim. *Tamircile*rimi gördüm, onlara, kendimi müthiş formda hissettiğimi söyledim; enerji doluydum, iştahım çok açıktı, hiçbir yerim ağrımıyordu, yorulmadan uzun yürüyüşler yapabiliyordum ve her şeyden önemlisi, kendimi çok huzurlu hissediyordum. Onlar da muayeneden sonra bana katılıyormuş gibi davrandılar. Ne var ki makineleri bizle aynı fikirde değildi! *Mağara bilimci* uzman, başının ucunda bir ışık taşıyan yılanı, uyuşturulmuş bedenimin içinde, en ücra noktalara kadar dolaştırdı. Makinelere göre hiç de iyi değildim. İçimdeki dostum, organlarımdan birini işgal etmeye başlamıştı ve o parçam kesilip atılmalıydı; üstelik bu, hemen yapılmalıydı (kötü haber). Ama şanslıydım. Hastanenin en iyi cerrahı boştu ve benimle ilgilenebilirdi (iyi haber).

"Okun fırlatıldığı yer"de beni konuk eden doktor Mahadevan'ın sözünü ettiği, beni boşu boşuna "rahatsız edecek" ameliyat bu muydu? Belki öyleydi. Amerika Birleşik Devletleri'nde her gün boşu boşuna yapılan on binlerce ameliyattan biri miydi? Israrla, beni bu ameliyata zorladılar. Bir buçuk ay sonra iyileşeceğimi ve yavaş yavaş o önemli parçam olmadan da yaşamayı becerebileceğimi söylediler. Kabul ettim.

Neyse ki Floransalı bir arkadaşımız bize bir stüdyo daire sun-

du; böylece otelden ayrılıp Gramercy Park'ın içinde, çatıları gören bir daireye geçtik. Ama bu da, insanı umutsuzluğa sürükleyen ya da güldüren olaylardan biriydi. New York kooperatif kurallarına göre arkadaşımız tarafından "geçici ve güvenilir konuklar" olarak kabul edileceğimiz daireye gitmek için bindiğimiz taksi, eski ama şık binanın önünde durdu ve tam inecekken taksinin kapısı gelip benim başıma vuruverdi. Ben, kanlar içinde ve yarı baygın kapıcının kucağına yığıldım. Valizleri ona emanet edip en yakın hastaneye koştuk; sonradan öğrendiğimize göre burası uyuşturucu bağımlılarının acil durumlarda başvurduğu bir merkezdi ve başımın derisine, sonradan bu işi ilk kez yaptığını itiraf eden, gencecik bir pratisyen doktor tarafından altı dikiş atıldı.

Yeniden apartmana döndüğümüzde, sanatçıların, yazarların, işsiz aktörlerin yaşadığı eski binanın kapısında, beyaz bir tabutun durmakta olduğunu gördük; tabutun içinde insan boyutlarında, kara bir pelerine sarınmış, elinde orak ve gözlerinde yanıp sönen iki kırmızı ışık olan bir varlık yatıyordu. Amerika, Cadılar Bayramı'nı kutluyordu! Bu iyiye mi işaretti, kötüye mi?

Cerrahla tanıştığım anda, ona kanım kaynadı. Gerekli gördüğü bütün parçaları alabileceğini söyledim; hattâ kesmişken beni şu çirkin fıtıktan da kurtarmasını rica ettim. Güldü. O konuda bir şey yapamazdı.

Ondan sonrası -ameliyat için hazırlanma, dualar, tüpler, anestezi zaten bildiğim biçimde ilerledi. Hiçbir şeyi merak etmiyordum. Ama uyandığımda, uyuşturucuların sersemliği ile benden kaç parça çıkarttıklarını sorduğumda şöyle bir yanıt aldım: "Hiç!"

"Hiç mi?" Bütün bunlar boşuna mıydı?

Aynen öyle.

Karnımı açan cerrah, büyük bir sürprizle karşılaşmış, gördükleri onu endişelendirmiş ve o da her şeyi olduğu gibi bırakmaya karar vermişti. Ben şimdi, elli sekiz dikişle öylece yatıyordum.

Onunki doğru bir karar mı olmuştu, yanlış mı? Bu iyi miydi, kötü mü?

Beni beş yıl hayatta tutmayı başaran *tamirciler,* belki de ilaçlarıyla bu duruma katkıda bulunmuşlardı -bu riskin her zaman bilincinde olmuştum- ve şimdi pek üzgündüler; öyle ki beni görmeye geldiklerinde onları avutmak bana düştü. Artık onların vakalarından biri olamayacaktım. Benimle, yeni durumun uzmanı olan bir meslektaşları ilgilenecekti.

O ise son derece sevimsiz bir tipti. Beni ofisinde, oturduğu koltukta karşıladı; çiklet çiğniyordu ve ayaklarında tenis ayakkabıları vardı. Gördüğüm anda, onunla hiçbir ilişkiye girmek istemediğimi anladım. Bu nedenle raporları alıp okuduktan sonra, hemen ertesi gün, yeni ve çok güçlü bir kemoterapiye başlamamız gerektiğini söyleyince, ona sadece şunu sordum:

"Bunun ne yararı olacak?"

"Olasılıkla, altı ay daha yaşayacaksınız," dedi.

"Yoksa?"

"Yoksa başaramayacaksınız."

Ve sonra iyi bir doktorun asla söylememesi gereken ama özellikle Amerika'da -biraz da hukukî nedenlerle- sık sık yinelenen o cümleyi söyledi: "Bir sene sonra hâlâ ayakta geziyor olursanız, tıp tarihine girersiniz."

Tıp tarihine girmek gibi bir hevesim hiç olmamıştı ama o anda oluverdi. Ve doktora şunu söyledim: "Hayır, teşekkür ederim. Başka kemoterapi almayacağım." *Çiklet Çiğneyen*'in, müşterisini başka bir rakibe kaptırdığı için mutsuz olduğunu hissettim.

Oysa rakibi, daha sempatik bir doktor ya da alternatif bir ilaç olmayacaktı. Yeni bir savaş açmaktansa barış yapacaktım. Teslim olmuyordum. Kendimi iyileştirmekten vazgeçmiş değildim. Sadece, kendimi başka türlü tedavi etmeyi düşünüyordum. Bu kez tarzım kesinlikle kozmik düzenle uyum içine girmek olacaktı.

Karnım bir savaş alanıydı ama kafam öyle olmadığı için ka-

rarım netti ve geri dönüşü yoktu. Doktorları ve bilimlerini red detmemiştim ama onlara beş yıl önceki kadar bağımlı olmak istemiyordum. Doktorlar iyi danışmanlar olabilirlerdi ama ne yapılacağı konusunda kesin karar hastaya kalmalıydı çünkü bu karar, son tahlilde, ne bilimsel ne de pratikti. Son derece önemli ve özeldi. Bundan sonrasını nasıl yaşayacağına karar vermek, kişinin kendine kalmalıydı.

İlaçlar mı? Dehra Dun'da yaşayan doktordan sonra, alternatif aramaktan vazgeçmiştim ve yeniden başlamaya niyetim yoktu. Beş yıl önce, bana önerilen her şeyi yapmıştım. O zamanlar fiziksel olarak daha fazla yaşamak istiyordum ve Amerika, ileri bilimiyle en iyi çözüm olarak görünmüştü bana. Onlara inanmıştım. Ama artık inanmıyordum.

Sonrası. Amerika'da yeni bir kemoterapi mi? Asla. Orada savaştan başka bir şey konuşulmaz olmuştu. 11 Eylül sonrası, Afganistan sonrası, Irak'ı işgale hazırlanan Amerika ile beş yıl önceki ilişkimi kurmam olanaksız görünüyordu. Hastane bile değişmişti. New York'un atmosferi de öyle. Önceleri yeraltından aktığını hissettiğim şiddet, şimdi her yerde açıkça patlamaktaydı ve artık Amerikan savaşlarıyla bir işim olsun istemiyordum. Masum sivilleri öldüren akıllı bombalarından, kendi askerlerini kanser eden uranyumlarından bıkmıştım; kanserojen kemoterapi kokteyllerinden yeterince almıştım. Artık huzur istiyordum.

Son yıllarda, yollarda ve Himalayalar'daki kulübemde biriktirdiğim bütün deneyimim; düşündüğüm ve sezinlediğim her şey, şimdi bir düğüm noktasına varıyordu. Bu büyük meydan okuma için hazırlamıştım kendimi. Gerisi palavraydı.

Eski sufi üstatları, ani ölümü bir şanssızlık olarak nitelemişlerdi; bunu Tanrı'nın bir laneti olarak görmüşlerdi çünkü onlara hazırlanma ve değerini bilme zamanı bırakmıyordu. Benim böyle bir sorunum yoktu. Üzerinde düşünmüş, alıştırmalar yapmıştım ve *Çiklet Çiğneyen*'in verdiği hüküm şimdi beni sınayacaktı;

bakalım kopma çalışmamda ne kadar başarılı olmuştum.

Hastalar bu tür bir "hükmü" anımsamaya ve duruşmanın kararı verilmişçesine teslim olmaya meyillidirler. Genellikle o son birkaç kehanet sözü, hastanın teslim olmasına yol açar çünkü son gücünü siler atar; oysa onun kurtuluşu ilaçlardan çok o "yaşama isteği" adındaki güçte yatmaktadır.

Elbette ben de *Çiklet Çiğneyen*'in biçtiği süreyi unutmadım ama onu da, geleceğim hakkında yapılan pek çok kehanetin yanına koydum; bunu takıntı haline getirmedim. Swami, 2006'ya kadar yaşayacağımı söylemişti; Hong Kong'daki Çinli doktor hanım ise içimde, uzun yaşayacak bir can hissetmişti. Peki ya yanılan onlardıysa? Önemi yoktu. Son zamanlarda yaptığım pek çok alıştırmadan biri, gereksinmelerimi azaltmak ve arzularımı reddetmek olmuştu. Bütün arzularımı. Elbette uzun yaşamak arzum da bunlardan biriydi.

Ailem, Angela ve evlatlarım beni anlayışla karşıladılar. Şimdi eskisinden daha çok neşeyle yaşamak istediğimi yazdığım Leopold da öyle. Şimdi yaşamakta olduğu Odessa'dan bana bir e-posta ile yanıt verdi: "Sana öğütleyebileceğim hiçbir şey yok çünkü öğüt verenler genellikle bunun bedelini öderler ama içimde kuvvetle hissediyorum ki -ister kimyasal, ister cerrahi- savaş arifesinde barışı yeğlemekle harika bir iş yapıyorsun. Savaştan hiçbir umudumuz olamaz, ama barıştan evet."

Karnımı açıp kapatan cerrah da beni anladı. New York'tan ayrılmadan önce teşekkür etmek istedim. Harikaydı. Ben'ine hâkim olmayı başarmış; kesilebilecekleri kesmemeyi becermişti. Düzene karşı çıkmıştı. Her şey -ilaçlar, asistanlar, hemşireler- saatler sürecek bir ameliyat için hazırlanmıştı. Onunki dahil, bütün para önceden ödenmişti; eski *tamircile*rimden biri, onu ameliyat sırasında aramış ve yapılabilecek her şeyi yapmasını rica etmişti ama o yine de bir şey yapmamayı seçmişti.

Ona minnet duyduğumu, Himalayalar'da yaşamaya geri gide

ceğimi, huzur ve yalnızlık içinde kendimi tedavi edeceğimi söyledim. Bu sözlerde ilgisini çeken bir şeyler varmış gibi gözlerimin içine baktı ve elimi sıkarken şöyle dedi: "Ah, maddenin zihin tarafından denetlenmesi konusu! Beni durumdan haberdar edin!"

Floransa'ya döndük. Sosyal Forum'a ait güzellikler ve yenilikler bitmişti ama barış için fener alayına yetiştim. Bu şenlik bana hayatımın ilk ve son nutkunu atma fırsatını verdi. Santo Spirito Kilisesi'nin merdivenlerinde, elimden mikrofonu kapıp dünya hakkındaki kendi görüşlerini söylemeye çalışan iki sarhoşa karşın, konuşmayı başardım. Geceydi ve alanda sonsuz sayıda ışık yanıyor, üzerinde BARIŞ yazan rengârenk bayraklar sallanıyordu. Dokunaklı bir görüntüydü.

Bir zamanlar onurlu ve sert bir çehresi olan yaşlı kentim, özensiz bir pazar yerine dönmüştü ama yine de bunca insanı, özellikle de pek çok genci meydana dökmeyi başarmıştı; toplu olarak savaşı reddeden bu gençler, insanlığın ileri bir adım atabileceği umudunun hâlâ ölmediğini gösteriyorlardı. Şiddetsizlik konusunda konuşmak üzere ziyaret ettiğim İtalya'nın değişik yerlerindeki okullarda, beyinleri geri dönülmez biçimde küreselleşmemiş çocuklar görmüş ve sevinmiştim. Bu her yerde olabilirdi. Üstelik yalnızca bizde, yalnızca Avrupa'da değil.

Politik değil içsel olan, bana tek olasılık gibi görünen ve bir parçası olmak isteyeceğim bu devrimin işaretleri sanki her yanda, her biçimde karşıma çıkmıştı. Üstelik bu giderek çoğalıyordu. Kurumsallaşmış dinlerin hattâ İslam'ın- içinde, küreselleşme karşıtı hareketlerde, insan haklarını, çevreyi savunan örgütlerde bile bu gözlemleniyordu. Hayal etmeyi reddetmeye niyeti olmayan gençler, kadın hareketini insanî işlere bulaştırmaya kararlı kadınlar da bu devrimden yanaydı. İnanıyorum ki artık dünyada, değişik insan grupları arasında yeni bir bilinç gelişmektedir ve

neyin yanlış olduğu, ne yapılması gerektiği yeniden tartışılmaktadır. Bu yeni bilinç, benim görüşüme göre, zamanımızın en büyük nimetidir. Yeşertilmelidir.

Geleceğin ruhsal rehberini, yeni bir din, yeni bir peygamber, yeni bir diktatör ya da kurtarıcı değil, bu yeni bilinç yaratacaktır. Çözüm bizim içimizdedir, söz konusu olan, ortalığı toplayarak, gereksiz olanı çöpe atarak onu fethetmektir; kim olduğumu zun çekirdeğine ulaşmaktır. İktidar kalelerine saldırmaktansa, artık uzun süreli bir direnişin zamanıdır. Zenginlik heveslerine direnmeli, paketle sunulan mutluluğa karşı koymayı öğrenmeliyiz. Sadece keyif duyduğumuz şeyleri istemekten vazgeçmeliyiz. Çılgınlığa varacak biçimde mantığı terk etmemeliyiz ama mantığın sınırları olduğunu; bilimin kurtardığı kadar öldürdüğünü de, insanın şiddetten vazgeçmedikçe hiçbir ilerleme gösteremeye ceğini kabullenmeliyiz. Bunu sözlerimizle, anayasamızla, sonra unutulacak yasalarla değil; yüreğimizin derinliklerinde yapmalıyız.

Yürünecek yol bellidir: Daha doğal olarak yaşamalı, daha az arzu etmeli, daha fazla sevmeliyiz; o zaman benimkiler gibi hastalıklar da azalacaktır. Hastalıklar için ilaç arayacağımıza, hastalıkların doğmayacağı bir biçimde yaşamaya çalışmalıyız. Ve her şeyden önemlisi, savaşlar, silahlar artık olmamalıdır. "Düşman" olmamalıdır. Benim hücrelerimi delirten bile düşman değildi. Şu anda biz, kendi kendimizin düşmanıyız.

Maddeciliğin ökseotuna yakalanmış olan hayatlarımıza yeniden ruhsal bir boyut kazandırmalıyız. Daha az bencil olmalı, kişisel çıkarlara daha az kapılmalı, ortak iyilik için daha fazla çalışmalıyız. Çocukken okul gezisinde gittiğimiz Barga in Garfagnana Katedrali'nin ön duvarında okuduğum günden beri belleğime kazınmış olan o yüce sözün anlamını yeniden keşfetmeliyiz:

"Benim olan küçük, bizim olan büyüktür."

Noel'den az önce, Hindistan'a ve Himalayalar'daki inzivama doğru yola çıktım. Aklımda, orada sağlıklı bir yaşam sürmek, bu kitabı yazmak ve sessizlik içerisinde, temiz havayı derin derin soluyarak dağların yüceliğini içime sindirmek vardı. Sabah alıştırmalarım sırasında gülümsediğim iç organlarıma yenilerini ekledim ve günün uzun saatlerini güneş enerjisiyle çalışan bilgisayarımın başında geçirdim. Tekrar vejetaryen olan beslenme biçimime, "mucizeler" konusunda benden daha az kuşkucu olan Angela'nın önce Hong Kong'tan sonra da Kuzey Çin'den getirttiği birtakım ilaçları ekledim. Bence bu ilaçlar *Bulutlar Mantarı*'ndan pek farklı değildi ama bunlar karımın sevgisi ve bana yardım etme arzusu ile yüklüydü. Bu nedenle hiç tartışmadan onları da düzenli olarak içmeye başladım. Hâlâ da içiyorum.

Kar, ilk yağmurlar, sonra muson yağmurları, sonbahar ve yeniden kar. Zaman ben fark etmeden uçtu gitti ve kendimi eskisinden değişik hissetmesem de, "tıp tarihine girdim". Burada ne kadar kalacağımı bilmiyorum. Pek de umurumda değil. Şu anda dikkatimi vermem gereken başka sorunlar var.

Bunlardan biri, hâlâ zamanla doğru bir ilişki kuramamış olmam ve Swami'nin yaptığı gibi, kendi zamanımı başkalarının zamanı olarak görmeye alışmamdır. O noktaya varabilmeyi çok isterdim!

Öteki sorunum ise, içsel huzuru yalnızlıkla, dağda bir keşiş gibi yaşamakla özdeşleştiriyor olmam. Dengede kalabilmem için dünyanın uzak olması hâlâ gerekli bir koşul olarak geçerli. Bu da daha çok çalışmam gerektiğini gösteren bir işaret. Bu nedenle son zamanlarda Tibetlilerin, sufilerin ve başka pek çok kişinin yüzyıllardır yaptığını uygulamaya başladım.

Yere yatıyor ve göğe bakıyorum. Maviliğin üzerinde, hafif hafif bulutlar geziniyor. İçlerinden birine takılıyorum, onu izliyorum, kendimi onunla özdeşleştiriyorum. Kısa bir süreliğine ben o bulut oluyorum ve o bulut gibi, hiç ağırlığım, düşüncelerim, he-

yecanlarım, arzularım, direnişlerim, yönüm olmadan, kendimi göğün sonsuz enginliğine bırakıyorum. Artık izleyecek patikalar, ulaşılacak hedefler kalmıyor. Sadece sürüklenmek, akmak, bulut gibi boş olmak var. Ve bulut gibi biçim değiştiriyorum, pek çok şekil alıyorum, sonra siliniyorum, yeniden oluşuyorum, görünmez oluyorum. Bulut yok artık. Ben yokum artık. Geriye yalnızca özgür, bağlantısız bilinç; yayılan bilinç kalıyor.

Bu alıştırmayı, uçurumun kenarındaki bayırda yapmaya başladım. Şimdi her yerde yapmayı öğrenmem gerekiyor: Appeninler'in bir çayırında, Floransa'daki evin balkonunda, bir otoyolun kenarında. Sessizliğin fiziksel değil içsel bir boyut olduğunu nihayet kavrayabildiğim gibi, maddenin boşluğu duygusunu depolayabilirsem bir ileri adım atmış olacağım ve gündelik hayatı, bin kollu bir ahtapot, zamanı "benim" gibi kavramaktan kurtulacağım ve o zaman kendimi huzur içinde hissetmek için Himalayalar'a kaç mak zorunda kalmayacağım. Bunun için uğraşıyorum.

Bu, mutlu bir son sayılabilir mi?

Peki mutlu bir son nedir? Neden bütün öykülerin mutlu bir sonu olmalıdır? Burada anlattığım yolculuğun öyküsü hangi mutlu sonla bitebilir? "... ve ondan sonra hep mutlu yaşadı?" Ama böyle bitenler, zamanın dışında olan masallardır; zamanın tükettiği hayatın öyküleri değildir. Hem sonra, neyin mutlu, neyin mutsuz olduğuna kim karar veriyor? Ve ne zaman?

Aslında, burada anlattığım hastalığa yakalanmam iyi mi oldu, kötü mü? Önemli olan şu ki; bu hastalık *oldu. Oldu* ve bu bana çok yardım etti çünkü bu hastalık olmasaydı, yaptığım yolculuğu gerçekleştirmeyecek, en azından şimdilik, önemli bulduğum soruları kendime hiç sormayacaktım.

Bu, hastalığın ya da ıstırabın bir savunması değildir. Henüz fazla ıstırap çekmedim. Bu, dünyaya başka bir açıdan bakmaya ve her şeyi hoşlanıp hoşlanmadığımız şeyler olarak düşünmekten kurtulmaya bir davettir.

Ve sonra: Hayat baştan sona bir gül bahçesi olsaydı, bu bir kutsama mı sayılırdı yoksa bir mahkûmiyet mi? Belki de bir mahkûmiyet sayılabilirdi çünkü insan kendine neden yaşadığını hiç sormadan yaşarsa, çok büyük bir fırsatı boşa harcamış olur. Ve insanı buna, bu soruyu sormaya iten, yalnızca acıdır.

Bütün gerekleriyle insan olarak doğmak, belki bir ayrıcalıktır. Hint halk öyküleri *Purana*lara göre her olanağın sağlanmış olduğu ve yalnızca iyiyi, güzeli, neşeyi tanıyan göksel varlıklar bile bir noktada insan olarak doğmak zorundaydılar; ancak böylece bu güzelliklerin zıddını ve hayatın anlamını kavrayabilirlerdi. Sınama, ancak insanın kendi üzerinde olur. Anlayabilmek için kişisel olarak deneyimlemek gereklidir. Yoksa her şey, kendi başına bir anlamı olmayan sözlerde kalır ve bu da ne iyi gelir, ne kötü.

Gandhi bu gerçeği biliyordu ve uyguluyordu:

Bir anne oğlunu Gandhi'ye getirir. Oğul, on beş yaşındadır ve doktor ona şekerleme yememesini, yoksa hayatının tehlikeye gireceğini söylemiştir. Delikanlı bunun mantığını anlayamaz, hiç durmadan şekerleme atıştırır ve annesi Gandhi'nin ona yardım edebileceğini umut eder. Gandhi onları dinler, sonra şöyle der: "Şimdi elimden bir şey gelmez. Bir hafta sonra yeniden gelin."

Geri geldiklerinde, Gandhi delikanlıyı bir kenara çeker ve onunla konuşur. O günden sonra çocuk elini şekere sürmez. "Gandhi-ji, bunu nasıl başardın?" diye sorar müritleri. "Çok basit," der Mahatma/Büyük Ruh: "Bir hafta boyunca ben de elimi şekere sürmedim; bu nedenle çocukla konuşurken, şeker yememenin ne demek olduğunu bildiğim için inandırıcı olabildim."

Ah Gandhi!

Vurulmadan az önce ona birisi, hayatının mesajının ne olduğunu sormuş. O da şu yanıtı vermiş: "Hayatım, mesajımdır."

Pek az kimse böyle söyleyebilir, yine de her birimiz, kendimize göre hayatımızı özetleyebileceğimiz bir şeylere heves edip dururuz. Gözlerimin önüne Çinli bir ressam geliyor; elinde

Çin mürekkebine batırdığı koca fırçası, büyük, beyaz bir pirinç kâğıdının karşısında konsantre oluyor ve sonra mutlak dinginliğe kavuşmuş zihninin ürünü olarak, elinin tek, geniş bir devinimiyle büyük bir çember çiziyor. Kimi zaman aklıma o hep gülen, ömrünün son anına kadar kahkahalarla gülen ve bu nedenle cenazesinde öğrencilerinin bir türlü ağlayamadığı Çinli Zen ustası geliyor.

Hem zaten, neden ağlamalı ki? Ölüm, her zaman mutlaka kötü bir haber sayılmaz.

Delhi'den Almora'ya giderken ovanın sonuna gelip yol Himalaya bağlarına tırmanmaya başlayınca, küçük bir vadiye gizlenmiş, kırmızı çatılı bir *aşram* vardır; büyük *sadhu* Nim Karoli Baba'yı konuk etmesiyle ün kazanmıştır. İri yarı ve sıcakkanlı bir adam olan Baba, yalınlığı ve "güçleriyle" çevresine pek çok Batılı hippiyi toplamıştı. Bunların arasında 1963 yılında arkadaşı ve meslektaşı Timothy Leary ile birlikte uyuşturucuları kendi üzerinde denediği için Harvard'dan kovulan psikoloji profesörü Richard Alpert de vardı. Anlatılanlara göre, Leary bir keresinde onun bilinç durumunu denetlemek için Baba'nın "güç"lerine meydan okumak amacıyla, ona bir avuç LSD hapı vermiş; Baba bunları yutmuş ama hiç etkilenmemiş. Alpert bunun üzerine Baba'nın sadık bir müridi olmuş, *Ram Dass* (Ram'ın hizmetkârı) adıyla deneyimlerini kaleme almaya başlamış. Büyük ün kazanan kitaplar Hindistan'ın ve oranın ruh dünyasının algılanışında Amerikalılar arasında yeni bir boyut açmıştır. *Ram Dass*'ın gurusuna ilişkin öykülerinden biri şudur:

Günün birinde, adamın biri koşarak *aşram*a gelir ve Nim Karoli Baba'ya, onunla birlikte bir akrabasının evine gelmesi için yalvarır. Akraba ağır hastadır ve ancak Baba bir şeyler yapabilecektir. "Hayır, gelmem," der Baba. "Sen şu muzu ona yedirirsen,

her şey yoluna girecektir." Adam koşarak evine döner ve muzu hastaya yedirir. Adam son lokmayı da yuttuktan sonra huzur içinde ölür.

Baba'nın dediği gibi "her şey yoluna girmiştir". Hasta huzur içinde ölmüştür. Mutsuzluğumuzun kaynağı, sürekli olarak hoşumuza gidenler ve gitmeyenler arasında bir ayrım yapmamızdır. Ancak her şeyin "Bir" olduğunu kabullenirsek, hiçbir şeyi reddetmeden, zihnimizi dinginleştirmeyi ve endişelenmekten kurtulmayı başarırız.

Nim Karoli Baba'nın *aşramı*, kendisi 1973 yılında "bedenini terk etmiş" olmasına karşın, hâlâ binlerce hacının hedef noktasıdır. Bu da, ölümün kederini yok etmek için güzel bir deyimdir işte. Bizler de "daha iyi bir hayata geçti" diyerek bunu yapmaya çalışırız ama yine de kederlenmekten kendimizi alamayız.

Elbette ben de, başıma gelenler karşısında umursamaz davranamıyorum. Ancak bunun kölesi olmamaya uğraşıyorum ve şairin şu ünlü haiku dizelerinde anlattığı kopmayı başarabilmeye çalışıyorum.

Bambunun gölgesi taş merdivenleri süpürüyor
Ama toz olduğu yerde duruyor.
Ay gölün dibinde yansıyor
Ama suya dokunmuyor.

Bu yolculuk öyküsünün amacı, bazı hastalıklara deva olmadığını kanıtlamak ve onu aramak için gösterdiğim bunca çabanın boşa gittiğini göstermek değildir. Tam tersine, hastalığın kendisi dahil her şey, son derece yararlı oldu. Bu bahaneyle önceliklerimi keşfetmeye, düşünmeye, bakış açımı ve daha da önemlisi, hayat tarzımı değiştirmeye yöneldim. Başkalarına da öğütleyebileceğim budur: İyileşmek için hayatını değiştirmek, değişmek için hayatını değiştirmek. Bundan sonrasında herkes kendi yo-

lundan yürümelidir. Gösterebileceğim kestirme yollar yoktur. Kutsal kitaplar, öğretmenler, gurular, dinler işe yararlar ama onların bizleri yükseltişini, bizi merdivenleri tırmanmaktan kurtaran asansörlere benzetebiliriz. Yürüyüşün son bölümü, dünyayı seyredebileceğimiz ya da bir bulut olmak için yere uzanacağımız çatıya ulaşmak için, çıkacağımız son birkaç basamak, adım adım ve tek başına aşılmalıdır.

Ben bunu yapmaya çalışıyorum. İyiyim, gücüm yerinde ama bununla ne övünüyorum ne de seviniyorum. Şimdi bir sonuç beklemeden, karşılık ummadan, arzular oluşturmadan, bana doğru görünenleri yapıyorum... tek isteğim, kendim için zamana gereksinme duymayacağım ve bana kalanı başkalarına harcayabileceğim o noktaya varabilmek. Swami'nin bu davranışını çok kıskanmıştım ve *mokşa*dan daha çok uzak olduğum için, bir sonraki yolculuğumun hedefinin bu olmasını gerçekten çok isterim. Kimi zaman tek bir söz, tek bir davranış, bir hayatın yön değiştirmesi için yeterli olabilir ve çok, pek çok genç bu fırsatı aramaktadır.

İnziva evimde beni görmeye gelen Angela, odaya giren sinekleri mendille yakalayıp pencereden dışarı bırakmamı görerek eğleniyordu. Bu davranışım beni de eğlendiriyordu çünkü böyle davranmamın nedeni onların birilerinin reenkarnasyonları olduğunu düşünmem değil, öteki canlılarla uyum içinde yaşamak, hayatta, bir hayatı yok etmemek fırsatını yakalamaktı. İnanmaya, iman sahibi olmaya, herhangi bir şeyden emin olmaya gereksinmem olmadığı için, bu sadece bir sezgiydi. Şimdi burada, evrenin olağanüstülüğünü, hiç ama hiçbir şeyin rastlantıyla gerçekleşmediğini ve hayatın sonsuz bir sürpriz olduğunu duyumsayarak yaşıyorum.

Ve ben her yeni gün bana atlıkarıncada bir tur daha atma fırsatı tanıdığı için kendimi özellikle şanslı sayıyorum.

Tiziano Terzani

Atlıkarıncada Bir Tur Daha

... Kimi zaman insan bir ayrıntıyı incelerken, bu ayrıntının anlamsız kaldığı bütüne vurulur. İşte bir sabah farkına bile varmadan, gözlerim, terasımın altında, özenle çiçekleri sulayan, Ganj kıyısında duran tanrı heykelinin boynuna, turuncu çiçeklerden oluşan bir kolye takan kadına takıldı. Derken kara bir keçi geldi ve bu çiçeklerden birini kopardı. Tam birini daha ısıracaktı ki bütün çiçekleri bir lokmada yutan bir inek tarafından kovuldu; kadının tanrısına sunduğu çiçekler ve dualar boşa gitmişti. Kimse duruma isyan etmedi. Az sonra kadın, keçi ve inek her biri kendi yoluna giderek oradan uzaklaştılar; her biri o anda ve zamanın sonsuzluğunda, milyarlarca değişik gezegende, milyarlarca insan ve hayvanın, görünür ve görünmez varlığın varoluş çemberini çevirmekte oldukları o engin yanılsama komedisinde rolünü oynamış, bitirmişti...

Terzani, 30 yıl *Spiegel Dergisi*'nin Asya muhabiri olarak çalışmış, Uzakdoğu'da savaş muhabirliği yapmış, İtalya'da pek çok gazetede yazıları, röportajları yayımlanmış, ayrıca kitapları çok ilgi görmüş ünlü bir İtalyan gazeteci ve yazardır.

1997 yılında kanser olduğunu öğrenir. Kendini kanser eden yaşam tarzını terk eder ve hastalığına şifa aramak üzere bir yolculuğa çıkar. Amerika, Hindistan, Tayland, Hong Kong, Filipinler... Bu aynı zamanda yaşamın ve ölümün anlamını sorguladığı içsel bir yolculuktur. Bu yolculukta öğrendiklerini Himalayalar'da inzivaya çekildiği küçük kulübesinde derin bir sessizliğin içinde kaleme alır.

Atlıkarıncada Bir Tur Daha alternatif şifa yöntemlerini merak edenler için ve ben kimim sorusunun peşine düşenler için bir başucu kitabı.

ISBN 978-605-4518-55-5